

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Německý pessimismus v gloriole české poesie.

Nikoliv bez příčiny vytýká se našemu Vrchlickému, že příliš často nadchnouti se nechává předměty cizími na úkor domácích dějin, bájí a pod. a že tím velmi snadno strhnouti se dává mladší dorost básníků. Stejná výtka činí se i ředitelstvu našeho Národního divadla, že nad potřebu často předvádí obecenstvu svému kusy a kousky z literatur cizích, jež by snadno lid náš ku slepému následování cizích zvykův a nezpůsobů sváděti mohly a to tím spíše, jelikož tentýž lid, jak známo, k následování cizoty až příliš jest náchylným. Ponechme Čecha dvě tři leta v cizině a svlékne tam se sebe českou řeč, českou tvář, český mrav, nezřídka i české jméno, snad i českou kůži a české srdce. Proto bylo by záhodno, abychom kolem pole naší národní literatury, kolem Národního divadla, ba vůbec kolem všeho národního života zřídili jakousi celní hráz a výminečně jen takové věci z ciziny k nám připouštěli, jež by s naším národním životem jaksi spřízněny byly.

Pohříchu zdá se, jakoby právě ti, kteříž strážci by měli býti naší domoviny, bořili hradby a náspy, jež až dosud chránily nás před literární záplavou z ciziny.

Máme po ruce nejnovější básnický plod našeho Svatopluka Čecha, jež vším právem k nejpřednějším básníkům českým čítáme, nadepsaný: *Pravda a drobné básně*. Četli jsme tu *Pravdu* (!) jeho, byli jsme krásnou formou, básnickým vzletem unešeni, leč odložili jsme tu „*Pravdu*“ s bolestným ustrnutím a řekněme přímo: i s nechutí.

Bylo nám teskno v duchu při pomýšlení, že studující mláď naše bude „*Pravdu*“ tu žízňivě do sebe vpíjeti a že nápoj tento bude pro ni otravným,

Patřilo by sice podrobnější pojednání o plodech literárních do odboru téhož jména, avšak nejen vynikající jméno básníka, ale i předmět nejnovější jeho publikace vyžaduje, abychom o poslednějším pojednali na místě předním.

Před básnickými plody Svatopluka Čecha a Jar. Vrchlického naši národní (!) kritikové padají na kolena, čímž kritika jejich stává se nechutným balvochvalstvím, či modlářstvím.

Sám kritik nedělního „*Pokroku*“, orgánu to českých konservativců, katolickým kněžím od kněží odporučovaného, nemoha dosti té „*Pravdě*“ nadiviti se, nazývá Sv. Čecha „z největších básníků pessimismu“, jenž prý účinnější jest tím, že nehalí se v planý vzdech a ston, nýbrž lapidárně vyslovuje nicotu a prázdnotu všeho,

vládu klamu a škrabošku pravdy místo pravdy samé! Zahoruje-li si konečně kritik listu pravíme konservativního až ve slovích: „K nejvyššímu stupni finesy v ironii dostoupil básník v celém zpěvu V, kde hrdina ubíraje se s Pravdou kol gotického chrámu nabízí tento za vhodný její asyl a útulek. Pravda odpoví pouze: „Nech nás mimo jít! a ve spojení s celkem je toto nejstrašnější ironie, jaká vyšla z pera básníkov, hodna, aby postavena byla po boku závěrečné pasáži Hugova „Papeže“, kdy tento probudiv se z vidin a snů, o ideálu svém si vzdechne: „Měl jsem ošklivý sen!“ — Zahoruje-li si takto kritik listu, abychom řekli pro zachovalé měšťáčky psaného, kterak teprv budou listy liberální a kterak radikální „Pravdu“ Sv. Čecha kritisovati.

Faktum tedy jest, že Sv. Čech tímto plodem básnickým vřadil se: k největším básníkům pessimismu.

Věc tato, kdyby zjevem byla osamoceným, nemusila by se klásti na velikou váhu, kdyby pohříchu neměla pozadí mnohem vážnějšího.

Asi o čtvrt roku dříve vydal totiž prof. J. Durdík první část: Dějin filosofie nejnovější, v níž naše čtenářstvo, a ovšem i studentstvo seznamuje se s pessimismem německých filosofů.

Předmět, o němž tuto jednáme, vyžaduje, abychom podstatu pessimismu vedle prof. Durdíka stručně vyložili.

Ježto podstata — vedle Schopenhaura — všeho života v jednotlivci jest vůle, chtění, — kde však se chce tam jakýs nedostatek, tedy nouze a strádání: jest život sám vždy strastí, bol a bída, nuzota, zjev žalostný, — nebo hrůza a děs. O důkazy není prý nouze. Schopenhauer ukazuje na bolest a útrapy, kterým život každého člověka stále otevřen jest; ukazuje na krutou stránku světa u velkém, na války a temné skrýše bídy, na nemocnice a lidomorny chirurgické, žaláře a mučírny, na děsné výjevy poprav a fanatického pronásledování. Co jest život v obyčejném tvaru svém? Neustálá potřebnost pudí živou bytosť k žádosti, žádost pak je trápení, pokud se neukojí, ukojí-li se, nastane nová nouze, přijde nová žádost, nové trápení.

Jak ale, kdyby prý se všechny žádosti ukojily? Pak by bylo ještě hůře, pak člověka stihne ohromná prázdnota, dlouhá chvíle, či nuda.

Nuda jest skutečné zlo. Jako nouze stálou jest metlou na nižší třídy, tak nuda na vzácné vyšší kruhy. Jest prý jen jeden vrozený omyl, ten že jsme tu, abychom šťastni byli. Dva geniové (sic!) obletují člověka od kolébky až po moranu: nouze a nuda. Lidé jsou buď pošetilci, nebo padouchové, jednajíce pouze z egoismu; zlý jest celý svět maje za kořen vůli, z nížto zlo prýští. Slasť jest toliko chvílkový úbytek strasti. Kladná jest jen strasť. Život nemá kladného vyššího cíle a probíhaje strastmi, jest ničemný, jest bez ceny, není ani sebe hoden. (Tedy pryč s ním sebevraždou! Pozn. red.) Vůle, jež svět vyvolala, jest nezkrocená, slepá, bouřlivý pud, jenž břeší, an plodí.

(Zdaž tu theologický čtenář nepoznává, že otcem pessimismu toho jest Luther, jenž vůli lidskou, chtění za naskrz zkažené a hříšné prohlásil? Pozn. red.) I jest tento svět zlý, ano nejhorší; mluvíti o něm, že jest dobrý, nebo docela nejlepší, jest podlost, — anť jest nejhorší, jaký býti může.

Vlastní důvod všeho zla i strasti jest individualita, jejížto základ jest sobectví. Život sám jest hřích, na nějž položen trest smrti. Příroda to neustále káže. Kdo život prohlédá, ten nadržuje se houževnatě individuality, ten směje se té držebnosti a řekne: Co jest mi ztráta mé individuality? — (Ergo sebevražda. Pozn. red.)

Mimo to individualita při většině lidí jest něco tak bídného, ničemného, že věru v ní nic neztratí. Ano udržení téže individuality při sebevědomí na věky vedlo by k takové nudě, že by lépe bylo nebýti. Žádati nesmrtelnost individua jest chtíti ustáliti omyl do nekonečna.

Proto i člověk mudrc na všechny radosti a rozkoše světa resignuje, odevzdávaje se úplnému, bezcitnému quietismu, — dokonalému bezvolí, v tom spočívá i jeho askesa. (Jaký to ohromný rozdíl mezi askesou katolickou a askesou pessimismu! Poznámka red.) — Schopenhauer chválí i coelibát, ale z jakých důvodů! Člověk zmoudřelý, zklidněný vidí v životě zlo, proto se nerozplozuje; rozmnožováním života bída se rozmnožuje.

Kdyby prý všickni lidé byli toho pamětlivi, přestalo by žít lidstvo, což by bylo nejlepší. (Tedy sebevraždy en masse, k tomu bylo by ovšem třeba meče báječného Bruncvíka, kterýž jedním machem všem lidem hlavy srubal. Pozn. red.) Na prosto nedůsledným jeví se Schop. zavrhováním sebevraždy, která přirozenou a logicky nutnou jest výslednicí jeho filosofie. Ačkoliv Sch. častěji odvolává se na křesťanství, tož ukazuje se jeho askese děsnou parodií askese křesťanské. Zde totiž postí se a umrtvuje tělo z lásky k Bohu a bližnímu; egyptští asketové rozdávali statky své chudým učinivše se sami chudými, aby chudinu ku Kristu pozvedli, konali práce nejnižší, aby posvětili práci, kterouž svět pohanický nazvav otrockou, zůstavil úplně otrokům.

Vedle mínění profesora Durdíka, pessimismus Schopenhauerův čtoucímu velice se zamlouvá! (Strana 204.) Všechny prý otázky na základě této filosofie docházejí jakés takés odpovědi, tak že mnohým duchům nauka ta dostačuje, zvláště však oněm, kteří se dlouhým studiem filosofie obírat nemohou. (Tedy u nedouků!) Tak prý blouznívali mystikové pohanští i křesťanští. (P. profesor podle toho pramálo zná mystiku křesťanskou.) Co při čtení spisů Sch. zvláště nebezpečným se jeví, jest jeho vzorný, všem srozumitelný, pěkný, takměř populární sloh, jímž i nezletilým studentům, ba i dělnictvu přístupným se činí. Sloh tento neštítí se ani „božské hrubosti“, kterouž útoky činí na souvěké filosofy, zvláště na učitele, čímž ovšem prý i mládeži náramnou radost působí. Sch. jest i znamenitým satirikem, jenž stupňuje se až ku frivolnosti, ano až k nejtrpčejšímu sarkasmu. Sch. je dnes u národa německého nejoblíbenějším filosofem. (Dodejme: i nejnebezpečnějším.) Nauka jeho zrovna je modou. — Noviny se jí ujaly i literáti všech barev. Zejména literatura belletristická, román, novella i lyrické básnictví oplývá pessimismem. (Dokladem toho: Pravda Sv. Čecha.)

Se Sch. souhlasně tvrdí filosof „bezvědomého“ — Hartmann: Nebyti světa lepší by bylo, než býti světa.

Vrcholu pak všeho pessimismu dostupuje Filip Mainländer ve svém spise: „Philosophie der Erlösung,“ v nížto vykoupením vyrozumívá zbaviti se kletby a hranic individuálního chtění. Podle ní: absolutna více není. Bůh byl. Neskončená ta bytosť jest něco minulého. Bytosť absolutní se roztránila ve mnohost bytí konečného. Svět povstal roztráštěním Boha. Každý jednotlivec jest úryvek, troska z Boha, jehožto prasíla pomalu tuchne, až docela utuchne. Z nadbytku jsoucnosti Bůh nikáním přechází v nicotu. Toto nenáhlé, bolestné hasnutí, toto prodloužené umírání sebevražedného Boha jest pochod světový. Teprv úplné uhasnutí přivodí žádoucné vykoupení. Všecko tíhne k—nic. (Pantheistickému nihilismu.)

Mainländera v pessimismu pokud možná předstihnouti se snaží Julius Bahnsen, jenž pověstným se stal svým: brevířem pessimistů (1879.) Proti Heglově panlogismu, a Hartmanově alogismu staví Bahnsen svoji antilogiku: To logicky nemožné jest skutečno a to logicky nutné jest věčně nemožné. Je-li podle Hegla podstatou světa rozum, je podle Bahnsena nerozum. Schopenhauer a Hartman znají a mají ještě jakousi pomoc, prostředek, který vede k vykoupení, ku př. smrti v y h l a d o v ě n í m, těmto však naproti tvrdí Bahnsen, že není pomoci žádné — člověk neupročně propadá svému fatu: nejsmutnějším u světobolu. Dělej co dělej, trápení neujdeš, svět jest peklo už zde, věčné trápení. Proto dostal pessimismus Bahnsenův názvu: m i s e r a b i l i s m u. Tento miserabilismus vede nutně k sebetrápení, věčným rozdíráním mysle, kocháním se ve vlastním bole. Končí pak prof. Durdík úvahy svoje o pessimismu

následovně: Básníci jako lord Byron, Leopardi, Lenau, básníci ruští a mnozí francouzští připravili půdu odjinud, — až pak filosofové jmenovaní básnické tyto rozběhy ukončili a soustavně podložili celou nauku pessimismu. Mnoho nejkrásnějších veršů stále a stále hlásá filosofii pessimismu, literatura jeho roste dále a poroste u poměru s úbytkem víry i s nezdarem ostatní filosofie, jež hlavně nedoukou zavinuje a není prozatím znáti, kdy se ruch tento obrátí neb umírní.

A nyní poslyšme, jako gloriolou náš Sv. Čech moderní pessimismus obvil. —

Když perutěmi z červánkových per, vzlet básník do tajemných oněch sfer, kde Pravda září na slunečném trůnu a kleče rozechvěl své lyry strunu: — — — — O Pravdo mezi hvězdy skvoucí čelo pneš, však tam tu kouli prachu kolotavou tvá odvěká odpůrkyně Lež potupně stíní berlou svojí tmavou. Lži velikou je celá společnost, lži víra, zákon, řád i mrav i cnost, lži každé slovo, které ze rtů plyne, nechť modlitbou, nechť přísabou se zve, lži stejně, etiketa láhve vinné, jak vzletný nápis svaté korouhve. Lži každý pohled, každý ruky mach, i vzdech a slza, líce stoudný nach, dlaň přátelská, když ruka druhá stiskne, i zápal nadšení, když okem blýskne, i lásky úsměv, sladký touhy plam — vše lež a klam.

Básník prosí, aby Pravda opět vrátila se ve smrtelníků stany, kde vstříc jí bije srdcí na tisíce.

Pravda je k tomu ochotna sestoupiti, aby Lži zpupné šlápla na úporný vaz. (Excelsior! Pozn. red.) Půl v rozvalinách teskní Pravdy hrad. Kde hrdin Pravdy stály sochy četné, teď sotva poznáš v šípku sloně květné, tam obe- mšené Sokratovy rysy, trup zhyzděný, jenž zračil Krista kdysi (Vereščagin! P. red.) kostnických mučenníků zryté hlavy.

Básník přišel s vyvolenci lidu, aby Pravdu přestěhoval do královského hradu. Avšak Pravda postavou jest naprosto nahou. Zda možno — táže se vůdce — takto vést Ji vřavou množství na tense otevřené, městem ve dne? Po dlouhém se hádání usnesli se, že odvezou Pravdu na zem v krytém kočáře teprv za večera, nemá-li vjezd pobouřiti také vyšší stavy. A ducho- venstvo, — zda by stálo v slibu, že všechny zvony kovovými rety v náš jásoť zazní Pravdě na ústrety? Zavezli Pravdu do král. hradu, zavřeli a dveře státní pečeti opatřili, aby nikdo z lidu ani nepomyslel si k ní s ně- jakou se dotřít suplikací. Avšak Pravda i přes závory proniká a s básníkem na procházku krajem si vyjde! Přijdou nejdřív ku chrámu. Chceš do vnitř vstoupit? táže se básník. Pravda: nech nás mimo jít! —

Tato ironie kritiku v „Pokroku“ jak svrchu řečeno, nejvíce se líbí.

Pravda a básník jsou neviditelní. Nejdřív zavítají do paláce k veliké zábavě šlechtické. A výsledek pozorování shrnuje Pravda ve slova:

Hle bozi světa, jenž se vyšším zve! Ať s erbem nicotným, ať beze znaku, lži i pozlátkem jest jejich nádhera, lež na rtu jejich, v čele, tváři, zraku, lži jejich život, bytosť veškerá. Lži vypjali se nad zástupy bratří, lži třímají dav slepý za otěž, na stkvoucí štíty jejich sídel patří jen jeden nápis: S o b e c t v í a l e ž!

Odbyv takto šlechtu, kráčí básník s Pravdou do domu bohatého mě- štáka, kdež nalezá samé opičení se po kruzích šlechtických, cizí řeč se špatným přízvukem — slovem l e ž k o l k o l.

Zavítali též do brlohu chudiny. Zde žebrák rámě pod halenou skrýval, s nímž rukáv prázdný žalostivě splýval a cárem obaloval zdravou nohu, pro sebe mumlaje: Dnes chytře též ze vjezdu Pravdy těžit musím, co chromec bezruký to ještě zkusím. I ten! — dí Pravda — O truchlosměšná bídy lež! — Zabloudili do domu, kde v koutě pološerém socha pne se, již páska tuhá oči obetkává, dlaň jedna meč a druhá vážky nese. Pravda: zpět! zpět! My zabloudili k muži práva! —

Trpká jest též satyra na šarlatánství vědy v osobě doktora Buňky, na apotheosu svobody z úst demagogů, a na moderní války. Co jest lidská

společnost! Co nízkých pudů, vášní, mravních kalů se kryje za šlechetných citů jmény a maskami, jež svůdně vyfintěny nejčistším leskem svatých ideálů; vznět pro víru a pravdu, pro svobodu, cit práva, dobro, láska k vlasti, rodu, — vše pouhým zbožím pro zchytralé kupce, ze všeho pro lid věřící a hlupce dav šejdířů si robí duté modly, o nichž pletichy své předou sobci podlí.

Moderní humanitu líčí „Pravda“ úchvatně. Sem tisícové krutým bičem štvání, by omámeni polnic, bubnů skřekem druh na druhu se řítíl slepým vztekem a vraždil bez oddechu, slitování, by krví bratrů koupali své ruce a divě jásali k jich smrtelné muce. — I satan ustrnul — v tom obraze črt každý hrůzou vane! — (A dodejme, jen ten nelitostný Bůh také hrůzy dopouští! Pozn. red.)

O osvětě, již Evropa v zámořných světech šíří, pje básník takto: Již k letu hrdému se plachty šíří, v loď osvěty se berou pionýři: tu podnapilý plavec tabák žvýká a vzhledá schytralá tvář obchodníka, tam vojáci se kupí, dobrodruzi a v temných řízách různých církví sluzi, jenž bible, růžence na prsa tisknou a časem na sebe zlým zrakem blýsknou. Ó lodi, na břeh tichý doneseš víc věru pekla žhavého než nebe a s jasem osvěty tu velkou lež, jež nitro lidstva vzdělaného střebe.

Pessimismus básníka vyznívá ve slovech: Prázdnota všech lidských snů a snah zeje tu stejně a Nirvana. Pryč mládí poháre! Chci stárnout v pokoji a klidně vyčkat bytosť jinou, temnou, jež vyprahlé mi retý napojí z té číše achatové, v níž se pění tajemné, černé víno zapomnění.

Pravdu a básně své zakončuje významně básník dvěma slokami nade-psanýma:

Z popěvkův Omara Chijama.

Jak sobě děl: Chci obsáhnouti vědu!
a málo ušlo zpytavému hledu;
teď, když jsem zbádal všeho rub a líc,
mám hlavu šedivou a — nevím nic.
O rajských slastech, nadpozemském pychu
mně vypravuješ, žebravý ty mnichu?
Na, vezmi groš a s cesty se mi hni,
vždyť jenom z dálky buben pěkně zní. —

Konečný posudek o pessimismu filosofickém, věnčeném básnickou gloriolou Svatopluka Čecha, učiní si čtenář sám.

Nechť při tom uváží se, že největšího vlivu domůže se ve mládeži studující, která Pravdu (!) tu čísti a snad jí i napaměť učiti se bude mnohem pilněji, nežli úkoly svých profesorů. Finální výsledek pessimismu toho filosofického a básnického bude u nás — ročně o mnoho samovražd více — a co horšího, mnohemu nadějnému mladíku tento pessimismus, — abychom slov básníka užili — vystřebe všecko ušlechtilé nitro, zmalátní jej a učiní — d a r m o - chle b e m, n i č e m o u.

František Lepař,

ředitel c. k. gymnasia v Jičíně.

Životopisný náčrtek k oslavě jeho 30letého jubilea služebného dne 23. ledna 1886.

Tam, kde na sesterské Moravě nevysoká návrší mírně zvedají se z široké roviny požehnané Hané od Olomouce směrem jihovýchodním k Lipníku a Hranicům, ukryta v údolí vesnička nepatrná Lipňany, v níž 1. srpna 1831. spatřil světlo světa František Lepař. Otec jeho František byl majetníkem hospodářství č. d. 3.; z prvního manželství jeho s Nepomucenou, roz. Nesvadbovou ze Vsíska, pocházely děti: Jan, nynější ředitel c. k. ústavu

českého ku vzdělání učitelů v Praze, Mariana, provdaná za rolníka Navrátila v Blatce a náš oslavenec František Xav. Z druhého manželství narození: Tomáš, rolník v Lipňanech, Antonín, c. k. soudní adjunkt ve Vys. Mýtě, Nepomucena provdaná v Tršicích a Františka, choť p. Pospíšila, lesního v Horce u Olomouce. Vlastní matka páně ředitelova zemřela za dětského věku jeho a otec jeho dne 3. ledna r. 1883.

František nabyt prvního vzdělání ve farní škole v Tršicích od výborného učitele Max. Kočíře, k čemuž nemálo přispěl i tamější kaplan Jan Sedláček, připravovav ho do škol latinských. Prvou třídu gymn. studoval u piaristů v Kroměříži, maje za učitele praefekta P. Caesaria Leistera a prof. P. Ottu Štiku; potom pokračoval ve studiích v Olomouci za profesorů praefekta Frt. Wassnera, Lorenze, Dra. Sturma, Kosteckého, Dra. Močníka, Dra. Schmidta a jiných. Roku 1849. dožil se změny soustavy studijní na gymnasiích rakouských, kdy z pánů filosofů stali se prostě žáci VII. a VIII. třídy gymnasijsní. Ukončiv v srpnu r. 1851. gymn. studia v Olomouci s prospěchem vesměs výborným, dal se v zimním semestru šk. r. 1851—2. zapsati na filosofickou fakultu olomouckou, za rektora Dra. Weisse a děkana Dra. Ficka, v letním pak semestru r. 1852. přestoupil na stejnou fakultu university pražské, kdež do datečně byl immatrikulován. Velmi pilně poslouchal přednášky profesorů: Zimmermanna, Jiř. Curtia, Bipparta, Vietze, Schleichera, Hanky, Čelakovského, v době poslední též Mart. Hattaly; paedagogice učil tenkrát Padlesák. Po celé tříletí studií universitních oddán byl vřele klassické filologii, zvláště řecké, vedle toho i linguistice slovanské a dějepisu; důkladným pak studiem a pílí opravdu mravenčí domohl se takové znalosti věd z oboru filologie vůbec a klassické zvláště, že pokládán za autoritu na slovo vzatou. Vzav odpuštění z university za rektora Dra. Pithy a děkana Dra. Vietze, poslán byl r. 1854. za supplujícího profesora na gymnasium v České Lípě, jež tenkrát řídil P. Kajetán Posselt. Tam vedle vyučování připravil se za rok ke státním zkouškám z klassické filologie a vykonal je s prospěchem výtečným před zkušebnou kommissí, sestávající z profesorů: Beera, jakožto předsedy, Purkyně, Langeho, Bipparta a Höflera; vysvědčení datováno 25. července 1855., tedy rok po ukončení studií universitních. V České Lípě setrval až do února r. 1856., byv jmenován 23. ledna 1856. profesorem c. k. vyššího gymnasia v Jičíně, kdež zákonnitou přísahu složil 10. února. Jal se pak vyučovati se vši horlivostí a upřímnou snahou po vědeckém vzdělání mládeže studující od II. pololetí r. 1856. na gymnasiu jičínském nejen řečtině a latině, nýbrž dle potřeby též němčině, češtině, dějepisu, zeměpisu i mathematice. Jako učitel počínal sobě co nejsvědomitěji, zajímavými přednáškami a vypravováním každý předmět žákům svým záživným čině i příjemným. Uplynulať hodina jeho jako voda, ačkoli trvala vždy déle 60ti minut! Jako vychovatel a třídní profesor uměl spojití umírněnou přísnost s otcovskou laskavostí, bedlivě přihlížeje i ku mravní kázni i ku vědeckému prospěchu studentstva gymnasijsního. Bývalí jeho žáci teprve nyní oceňují dokonale úsilovné snahy milého profesora svého; teprve nyní v paměti oživují slova jeho, jež plynula z upřímného srdce přátelského; se vděčností nejuctivější pamětliví jsouce výstrah i napomenutí, jež za vhodných příčin podával nám bývalý učitel a ředitel náš, z hloubi srdce voláme: Odplatíť Bůh šlechetné snahy jeho hojným požehnáním!

Z dalšího života jeho budiž připomenuto, že dne 15. května 1859. stala se choť jeho p. Vilemína, dcera slovutného ředitele gymnasia jičínského Františka Šíra a jeho manželky Marie, pocházející ze staré, vážené rodiny Rostovy z Jičína; sňatku jejich požehnal vřelý vlastenec a známý mecenáš Ant. Marek, děkan libuňský, a svědkové byli profesoři Václav Groh a Dr. Leop. Kotrbelec. Z manželství tohoto narodilo se celkem 6 dětí; z nichž dvě záhy zemřely, a to prvorozená Vilemína a poslední syn Stanislav. Žijící synové jsou: Vladislav, nyní praktikant při c. k. okresním hejtmánství v Jičíně, jenž nemaje ani 24 let věku svého v dubnu r. 1885 na

české universitě pražské povýšen byl za doktora veškerých práv; Zděnek, jenž tolikéž studiem právnickým se zabývá, a František, sextán na gymnasiu jičínském; pak dcera sl. Klementina.

Co tkne se veleplodné činnosti literární páně ředitelovy, podána soustavně ku konci jeho životopisu. Ze knih učebných předem sluší jmenovati: „Řeckou cvičebnou knihu pro vyšší gymnasia,“ prvou toho druhu učebnici pro gymnasia s vyučovacím jazykem českým, vydanou r. 1863. nákladem B. Tempského v Praze, jež dočkala se r. 1881. čtvrtého vydání a již dosud s prospěchem nejdárnějším užívá se na gymnasiích našich. O výbornosti této pomůcky učebné netřeba slov šířiti. Pro školy vydal dále: „Rozdělení řeckých verb na ω dle kmenů“, nákladem B. Tempského v Praze r. 1867.

Zamýšlel postarati se též o vhodnou gramatiku řeckou, kterou však práci přenechal nadanému žákovi svému, zemřelému prof. Jindř. Niederlovi; korekturu, doplňky a poslední vydání téže učebné knihy převzal velkomyslně sám zadarmo ve prospěch vdovy Niederlovy. Počátkem šk. r. 1868—9. dostalo se mu dovolené za příčinou sestavování slovníku řecko-česko-německého, kterážto lhůta prodloužena i na prvý semestr r. 1869—70.; dílo to nad pomyslení namahavé ukončil r. 1871. a počalo téhož roku vycházeti se schválením a podporou Matice české, nákladem tiskárny Dra. Fr. Skrejšovského po sešitech. Doplněné vydání vyšlo nákladem B. Tempského v Praze r. 1873. — Kromě učebných pomůcek pro žáky gymnasijní napsal slovník p. ředitel mnoho článků vědeckých do Slovníka naučného, Osvěty, Listů filologických a paedagogických a do časopisu Českého Musea.

Vedle obtížných povinností ředitelských, jimž věnuje síly své měrou svrchovanou, zabývá se až dosud neunavně pracemi literárními a vědeckými nejen z oboru filologického, nýbrž i z jiných odvětví vědeckých na př. dějepisu, zejména v době nejnovější překládá z latiny historii Balbinovu, kterážto práce snad i tiskem vyjde. Že i o náš matičný „Brus“ nemalé má zásluhy slavný filolog Fr. Lepař, kdož by o tom pochyboval?

Věru nesnadno mně v této věci laikovi všechny zásluhy vypočísti, jimiž obohatil literaturu naši Fr. Lepař; jen tolik poznamenati sluší, že všechny jeho práce jsou všestranně důkladny, svědčící o nevšedním vzdělání a neúporné pili páně spisovatelově.

Roku 1869. jmenován byl Fr. Lepař c. k. okresním inspektorem školním pro hejtmanství jilemnické, kterýžto úřad zastával se svědomitostí v době této obzvláště záslužnou, navštěvuje po většině pěšky jednotlivé školy po horách krkonošských porůznu roztroušené a maje v počátcích nové organisace mnohou potíž se zaváděním zákona o školách vůbec a rozšiřování škol zvláště. Vedle této rozsáhlé činnosti bylo mu též na gymnasiu jičínském vyučovati. Školním inspektorem zůstal až do prosince r. 1871; když ředitel Pavel Chýle na trvalý odpočinek se odebral, jmenován Frant. Lepař Nejvyšším rozhodnutím J. V. císaře ze dne 25. list. 1871 (vys. vynesení ministerstva osvěty ze dne 29. list.) ředitelem státního gymnasia jičínského. — Slechetnou povahou, laskavým jednáním získal sobě jako ředitel lásku a úctu i sboru professorského i všech žákův a vychovanců. Žáci gymnasia jičínského jsou úplně o tom přesvědčeni, že snahy p. ředitele Lepaře čelí jen ku mravnému zúšlechťení a vědeckému prospěchu mládeže studující. Nebyloť snadno řídití ústav, do něhož čím dále tím více žáků přibývalo a pro nedostatek místa v chatrné budově gymnasijní paralelní třídy po městě byly umístěny. Ó té budovy staré, jež sl. vojenskému aeraru ani za kasárny pro řadové vojsko se nehodila! Konečně našla milost jakožto prozatímní místnost pro trutnovský prapor zemské obrany č. 44. a to jen z nouze! Ředitelna i sborovna ve staré budově byly úzounké světničky o jednom okně, vedoucím na dvůr v kasárnách, kde vojáci konávali hřmotná cvičení svá! Ležela-li na př. kniha bližší uzavřeného okna na stole, obracel v ní listy nepřilíš jemný vánek západního větru sám! A v této lido-morně žil a pracoval celé dny a dlouho do noci p. ředitel Lepař mnohá

léta, až konečně Nejvyšší vůlí panovníkovou přivedena k místu nová budova gymnasijská. Stavba její ukončena v září r. 1883. a slavnostně vysvěcena J. M. biskupem královéhradeckým Drem Josefem Janem Haisem v den vznešených Jmenin Jeho Veličenstva, 4. října téhož roku, při kteréžto slavnosti promluvil řed. Lepař důmyslnou řeč k hostem velmi čestně shromážděným, ku mládeži studující, k jejich rodičům a stravovatelům. Pan biskup vyžádal si opis řeči této a zaslal p. řediteli svou podobiznu s lichotivým přípisem. Nemalé zásluhy má p. ředitel Lepař o urychlení stavby a vnitřní zařízení nové budovy školní; s rozličnými bylo a jest mu dosud zápasiti svízelemi a nesnáze, než uvedeno vše do náležitého pořádku. Budova tato na některé výjimky vyhovuje téměř úplně požadavkům učebným, majíc 10 resp. 12 místností učebných, pěkným nábytkem a vhodnými pomůckami opatřených, krásné kabinety fysikální a přírodopisné, byty pro ředitele a školníka, prostrannou ředitelnu i sborovnu, knihovnu, tělocvičnu s příslušným náčiním, kapli vkusně upravenou pro 450—500 žákův. Za budovou jest zahrada botanická, zahrada ředitelova a letní tělocvična. Náklad na stavbu a zařízení gymn. budovy páčí se na 150.000 zl. a zaplacen z pokladny státní.

Co se týče společenského života p. ředitele Fr. Lepaře, málo kde našli bychom muže nad něj skromnějšího. Zasedáť v obecním zastupitelstvu města Jičína po mnohá již období, působě zvláště ke zvelebení školství velmi blahodárně; uvádíme kromě jiných zásluh, že vypracoval stanovy pro zdejší reálku, jež z bývalé nesamostatné nižší reálky se utvořila a přičinil se též nemálo o to, by převzata byla do státní správy. V jednotě literární, o jejíž založení a prospěch vedle prof. Ant. Truhláře on největší má zásluhy, poutává přednáškami svými velmi zdařilými pozornost posluchačů plnou měrou. Některé z jeho přednášek vyšly tiskem, na př.: „Přirovnání dramatu Macháčkova a Hálkova „Záviš z Falkenšteina“ v Jič. Obzoru 21. listop. 1880. Beseda občanská čítá jej k nejhodlivějším členům. Ve spolku ku podpoře chudých žáků gymn. jest předsedou a dobrodincem velice štědrým. Není věru v Jičíně spolku zejména dobročinného, není sbírky peněžné, kdeby jméno Lepařovo nebylo zaznamenáno v řadách prvých. Povaha jeho ryzí zlato — mysl jeho šlechetna — skromnost neličena — zbožnost opravdova, vůbec muž úcty nejhodnější, charakter bezúhonný! Není tudíž s podivem, že k oslavě 30leté památky blahoplného působení jeho na gymnasiu jičínském ke dni 23. ledna 1886. konají se bedlivé přípravy se strany sboru professorského, jeho žáků nynějších i bývalých, zejména kněží, pamětlivých svého profesora miláčka, slavn. zastupitelstva i spolků jičínských. Kéž by stkvěle vydařila se slavnost, jež ku počtě muže velezasloužilého bude se konati a již pořádají mužové, kteří pana ředitele Fr. Lepaře upřímně milují!

Konče úvahu, již nedostatečným jen způsobem vyličil jsem zásluhy p. řed. Fr. Lepaře a jež skromným má býti pouze důkazem neličeně úcty k nezapomenutelnému učiteli, mluvím zajisté ze srdce všech, kdož jej znají a šlechetné snahy jeho náležitě dovedou oceniti, ku vznešené slavnosti jubilejní vřelá pronášeje přání:

Bůh živiž dlouhá ještě léta miláčka našeho!

Bůh zachovej nám šlechetného muže tohoto na mnoho ještě dob!

Bůh odměniž snahy a zásluhy jeho hojným požehnáním!

Χαῖρε!

Literární činnost Fr. Lepaře soustavně podaná:

1. Die „Sieben gegen Theben“ von Aeschylus verglichen mit den „Phö-nissen“ des Euripides. Program gymn. v České Lípě r. 1856.
2. Řecká cvičební kniha pro gymnasia česká. V Praze, nákladem B. Temp-ského r. 1863. — Vydání IV. r. 1881.

3. Rozdělení řeckých verb na ω dle kmenů. Nákladem B. Tempského v Praze r. 1867.
4. O Ajantovi Sofokleově vydaném od Vojt. Kotsmicha v Brně r. 1869. a o vydávání klassiků řeckých v českém jazyku. V časopise Českého Musea roč. 43. (1869.)
5. Slovník řecko česko německý. Počal vycházeti po sešitech nákladem tiskárny Dra. Fr. Skrejšovského v Praze r. 1871. Doplněné vydání vyšlo nákladem B. Tempského v Praze r. 1873.
6. Rozbor českého překladu Isokratovy řeči k Demonikovi od V. Píseckého. V listech filolog. a paedag. I. ročník (1874.).
7. „Kaí“ pokud se jeví býti indefinitum postpositum. V Listech filolog. a paedag. III. ročn. (1876.)
8. Jakým způsobem jméno Uher nahodilo se do českého překladu Letopisů trojanských! V Časopise Česk. Musea r. 1879.
9. Mluvnice řeckého jazyka pro gymnasia česká. Sepsal Jindřich Niederle. Velmi důkladná úvaha v Listech filolog. a paed. VI. ročn. (1879).
10. Tři školní hry Komenského. Příspěvek k lepšímu poznání slavného paedagoga. V Osvětě IX. roč. (1879).
11. Přirovnání dramatu Macháčkova a Hálkova: Záviš z Falkensteina.“ Vyšlo v Jičínském Obzoru 21. list. 1880.
12. Bajky Aisopovské z řečtiny přeložené a novým pořádkem upravené. Nákladem Jana Paška v Jičíně r. 1881. Spisu toho pořízeno vydání dvoje a) menší, jež obsahuje český text 400 bajek a 2 rejstříky; b) větší, jež kromě toho má výtečný úvod a poznámky.
13. Úvaha o Sofokleově Antigoně vydané J. Králem. V Listech filolog. a paedag. X. roč. (1883).
14. Články ve Slovníku naučném.
15. V Encyklopedii paedagogické: Allegorie — Báje — Bajka a j.

Zpěv jest důležitým u výchování činitelem.

František Vaško.

Z množství předmětů v učebné osnově pro školy obecné a měšťanské obsažených jesti zpěv nejposlednější, an mu ten nejskrovnější počet hodin v týdnu vykázan jest. Zdá se, že ještě nebylo dosti přemýšleno a uvažováno v jakém poměru zpěv jakožto vyučovací předmět je k ostatním. Slova básníková: jedno s druhým se musí protkávat, jedno druhým musí ku květu a zralosti přiváděno býti, jsou zde případná. Zkušenost mnoholetá dokazuje, že zpěv nikoliv není posledním u výchově. Povážíme li, že úlohou paedagogiky jest vzdělávati celého člověka, pokud možná všestranně a souměrně působilym k životu učiniti, vidíme s politováním, že i v tom system vychovatelství moderního pochybený jest. I k tělesnému i k duševnímu vychování člověka musí hleděno býti. Všecky schopnosti fysické, intelektuální, morální a náboženské, na kterých se zakládá přirozenost a důstojnost dítěte, opatrovati, cvičiti, vyvíjeti, síliti a zjemňovati, k tomu přihlížeti, aby dospěly ku své dokonalosti, aby činnost prokazovaly náležitou a dobré ovoce přinášely, — tím způsobem vzdělávati člověka a schopným činiti, aby v životě pozemském nejen sobě prospíval, nýbrž i své vlasti užitek přinášel služby konaje ve společnosti lidské vykázané, — konečně jej připravovati křesťanským ušlechťováním života pozemského k životu věčnému — toť cílem vychování. Za našich dnů nejvíce pamatuje vychovatelství na rozum, který se až ku škodě bystří a vzdělává, méně bývá cvičena paměť dětí, ani cvičení a tužení těla není zapomináno, avšak cit a srdce člověka vzdělávati, toť žel Bohu je poslední stránkou nynějšího vychování ve školství zavedeného. A byť člověk vědomostmi

byl přeplněn a rozumu byl sebe bystřejšího, jímžto až do nedohledna by zírati mohl, zůstává li však necitelným ku pravdě, kráse, dobru a vznešenému: není cele vzdělán a vychován. Buditi a pěstovati rozumně city pravdy, dobra a krásy, toť úlohou vzdělání aesthetického.

Samo vychovatelství a s ním zkušenost učí, že city nemohou pouhými slovy buzeny a oživovány býti, nýbrž zase jenom city. Řeč citem jaksi povýšená, oduševněná jest právě — z p ě v. Zpěv jest čarovným kouzlem, jenž až do nejhlubších záhybů lidského srdce, až do hlubin duše vniká, ji očisťuje a ušlechťuje. Z rozjímání o tom, jak

a) zpěv i tělesnému zdraví prospívá a

b) ducha lidského povznáší a zušlechťuje, poznáme důležitost zpěvu pro vychování mládeže školní a člověka vůbec.

a) Zpěv prospěšným je zdraví člověka.

Nejkrásnějším z darů Božích, jimiž jsme obdařeni, jest řeč. Řečí projevujeme své myšlenky a s jinými sdílíme. Tuto řeč mění člověk dle většího nebo menšího pohnutí vnitra a mysli. On mluví brzy zvýšeným nebo hlubším, jasným nebo přitlumeným hlasem a vyslovuje některá slova důrazněji jiných. U prvních lidí povstal zpěv zároveň s mluvou a od této mnoho se asi nelišil. Zpěv tudíž řečí jest stupňovanou, dle vnitřního pohnutí anebo dle jistých pravidel brzy vyšším anebo hlubším hlasem přednesenou. Rozeznáváme pak zpěv přirozený a zpěv umělý. Přirozený zpěv každému člověku je vrozen, každý člověk má od přirozenosti už nadání a proto i náklonnost ke zpěvu.

Umělý, na jistých pravidlech založený zpěv, bez učení a cviku možným není. Chceme-li se tomuto krásnému umění naučiti, jest nutno, abychom se dobře seznámili s oním ústrojím těla našeho, jímž řeč i zpěv povstává, i abychom se jím slušně vládnouti naučili. Pomocí laryngoskopu, t. j. malého zrcadla, jímž až do průdušnice se vidí, vyšetřil dr. Roleston, výtečný fyziolog v Oxfordu, vznik hlasu a zpěvu lidského. Ústroj hlasný skládá se především z podstatné části, jež zvuk tvoří: jest hrtan, z nádržky vzduchové (plíce), z roury vzduch přivádějící (průdušnice) a konečně z průvodů, kterými vzduch prochází na venek (hltan, ústa a průvody nosní).

Hrdlo čili hltan, jest ústrojí ležící ve přední a hořejší části pod jazykovou kostí na hořejším konci průdušnice před jícnem a slouží hlavně k utvoření hlasu. Podoba tohoto předůležitého a velebného ústrojí bývá dle stáří a pohlaví poněkud rozdílná. U dětí a dívek jest okrouhlejší, u muže hranatější, a podobá se kulatému, spodem vzhůru obrácenému jehlanci. Hrtan je z několika pohyblivě spojených chrupavek složen, mezi nimiž nachází se dutina. V ní jsou od předu do zadu napjaté dva svazy, horní a spodní. Mezi nimi jsou štěrbiny, které se hlasivkami nazývají (chordae vocales, Stimmbänder), z nichž jest jedna větší a druhá menší. V této menší čili spodní hlasivce povstává chvěním se vazů, prouděním vzduchu z plic způsobeným, hlas, zvuk a ton. Všecken vzduch, který do plic vchází a z nich odchází, musí jíti hrtanem. —

V dutině prsní zavřen jest dýchací ústroj, jemuž plíce říkáme. Plíce jsou hmota měkká, houbovitá, ze samých trubiček a nečíslného množství sklípků čili buněk složená. Do těchto sklípků vchází vzduch, hromadí se zde, část jeho se spotřebuje do krve a částečně vychází průduškami do hrdla a tímto ven. Podobají se měchu, z nichž proud vzduchu průdušnicí vychází a v hrdle tony tvoří. —

Třetí ústroj ku vzniku hlasu potřebný jest průdušnice. To jest trubice, složená z blan a chrupavek na způsob kroužků v zadu otevřených, táhnoucí se z plic vzhůru až k hrdlu. Pružnost kroužků je příčinou, že průdušnice nespleskne, nýbrž vždy otevřena bývá, aby vzduch při dýchání vcházeti i vycházeti mohl. Konečně k ústroji hlasovému patří hltan, ústa a průvody nosní. Dutina ústní, tvar jazyka, spořádanost zubů, ba i zevnitřní útvar krku přispívají více méně k vlastnostem hlasu.

Jak zpěvný ústroj člověka zřízen jest, dle toho jest pak i jeho hlas. A my říkáme: ten člověk má pěkný, zvučný, příjemný čili sympatický hlas, onen zase nepřijemný, dutý čili prázdný. Proto z toho plyne pravidlo, by člověk ústroj ten si zachovati hleděl, v čistotě držel, pak i hlas jeho od přirozenosti dobrý schopen bude cvičení a vzdělávání. Celý ústroj hlasový, tudíž také zpěvný možno porovnat s nástrojem hudebním, který není nic jiného nežli napodobení přírody.

Při tom ústrojí zpěvném u člověka jsou plíce měchem, hlasivky jazýčkem, ústa pak s průvody nosními trubici píšťaly. Tyto ústroje každému člověku jsou údelem od všemohoucího Tvůrce, a proto má také každý člověk přirozené nadání ku zpěvu, jsou-li ty orgány zdravé. Říkáme: „nemá sluchu“ jen o tom, kdo cvikem nevzdělával těchto ústrojů, ne ale proto, že by mu scházel ústroj zpěvací. Že zpěv jest přirozeným nadáním, dokazují písně tolika národů, snad každý národ dle stupně vzdělanosti má své národní písně, které jaksi individualitu, ráz toho kterého národa charakterisují. Národové před Kristem nejedni byli, kteří především k bohoslužbě zpěvu užívali. Tak u Židů za Davida krále bylo 4000 zpěváků, kteří žalmy pěli Hospodinovi. Arabové i Peršané měli zpěvy posvátné a písně starých Řeků, jakožto poklad národní byly v úctě a vážnosti chovány a o národních slavnostech přednášeny. Z novověkých národů buďtež uvedeni pro své zpěvy: Germáné, Frankové, Španělové. Světoznámi svou zpěvností jsou Vlaši, za kterými Slované se zpěvu a hudby milovným národem českým sotva pozadu zůstávají. Každý z těchto národů chlubí se vybranými sbírkami prstonárodních písní svých. Než jako jest zpěv darem přirozeným, tak jest také důležitým cvikem dotýčných organů potřebných. Čím je tělocvik oudům těla, tím jest zpěv plicím a ostatním ústrojům hlasovým. Říkává se, dokud žaludek topí a měchy (plíce) dýchají, je s člověkem dobře. A opravdu, plíce jsou první podmínkou zdraví a žití lidského. Dýchací ústroj jsou právě plíce, dýcháním krev opotřebenou v sobě okysličují odstraňující z ní uhlík nadbytečný, a tak ji opět obnovenou do všech částí těla žilami rozvádějí udržující tělo při síle a zdraví.

(Dokončení.)

D o p i s y.

Ze Lvova. (*Sjezd okresních inspektorů školních. — Německé školy v Biale. — Kurs dobytčího lékařství v Bóbrce. — Ve Lvově budou posílány děti jednou za den do školy. — Fondy školní. — Ze sněmu.*). —

Dne 7. prosince sjelo se v úřadovně městského inspektora školního p. Vladislava Boberského 20 inspektorů okresních, aby se dorozuměli o otázkách pouze školních a zároveň porokovali o smutném stavě svém. Provisorium bez konce zničuje i nejlepší chuť a skrovná náhrada zvláště inspektorů vzatých in- z učitelů národních, toť bylo základem vážného rokování.

Usneseno bylo podati petici a vyslati deputaci místodržiteli, ministru Ziemialkovskému, jenž právě zasedá na sněmě zemském, a hr. Badenimu, jenž bedlivě si všímá školství a zasedá v zemské radě školní. Deputaci slíbeno, že žádost jejich podporována bude. —

Město Biala ** vymohlo si, že na obecních školách bude od II. pololetí t. r. vyučovacím jazykem německý jazyk a polštině bude se jen vyučovati jakožto povinnému předmětu.

** Schulverein má zde jedinou v Haliči školu německou. Všechna vy- dání ponese město a bude míti výlučné právo presentační. Školy chlapecké a dívčí, každá o 6 třídách, budou spojeny pod jednou správou. Schváleno, že ve třech vyšších třídách dívčí školy zaměstnáni budou jen učitelé a ředitele zastupovati bude mladší učitel. Řediteli dostane se 500 zl. platu, zařízení každé školy 50 zl. a služebního přídavku 400 zl. a k tomu byt, učitelé budou míti

po 500 zl. služného a 200 zl. přídavku, mladší 300 zl. a 200 zl. přídavku, učitelka bude placena 500 zl. a 300 zl. sl. a 100 zl. akt. přídavku. Aby získání byli dobří učitelé, budou také dobře placeni. —

Péčí hospodářského spolku v Bóbrce zařídil se dne 10. prosince kurs dobytčího lékařství v Bóbrce a trval 10 dní. K vyučování zvolen p. Timofkiewicz, assistent c. k. školy veterinářské ve Lvově.

Výbor ustanovil podpory posluchačům a to: učitelům škol národních po 1 zl. denně a rolníkům po 50 kr. Ke konci konány byly zkoušky a zkoušencům dány za odměnu nejpotřebnější nástroje veterinářské.

Městský inspektor školní nahlížeje, že posílají děti do školy dvakráte za den má své obtíže, zvláště v zimě, učinil zemské radě školní návrh, aby počet hodin vyučovacích zmenšen byl na 30 a děti pak posílány jednou za den nejvýše na 5 hodin. Zemská rada školní přijala změnu tu; nyní třeba, aby sněm ji schválil.

Zemský maršálek dal prozkoumati účty školní fondův okresních, a tu nalezeno, že jest v nich mnoho nesprávností; protož navrhl vládě, aby jejich správa odevzdána byla výboru zemskému. Provedení likvidace stálo 16.000 zl., jež dle mínění vlády má nésti fond zemský a dle mínění výboru zemského však vláda. Odtud spory a různice s vládou. Z toho vznikla pověst, že zrušeny budou okresní školní rady, kdežto jest navrženo, aby byly zrušeny fondy okresní a zřízen zemský fond školní, z něhož by byli placeni učitelé a jiné potřeby školní, místní fondy měly by zapravovati jen vydání dle § 24. zákona t. j. na stavbu a vydržování její a t. d.

Již od několika let jeví se rozdíl mezi preliminářem školním od zemské rady školní navrženým a značně sníženým a schváleným od sněmu zemského. Poněvadž zemská rada školní navrhuje jen na nejnnutnější potřeby, nemůže vystačiti při největší šetrnosti s rozpočtem schváleným od sněmu a musí překročiti jej. Z toho vznikají difference mezi radou školní a sněmem.

Též utichla otázka obecné reformy zákonů školních, o níž se rokuje již od 5 let, až jak se osvědčí tři zákony školní ze dne 2. února 1885.

Výbor zemský navrhl sněmu 5000 zl. na zálohy učitelům, ale zároveň zmenšil položku na podpory a remunerace, jež mnohému otcí rodiny pomohla, když ho nemoc nebo jiná nehoda stihla.

Kněz Kopyciňský podal návrh, aby sněm snížil počet let služebních učitelům ze 40 na 35 let. Návrh svůj odůvodnil, že dle dat statistických z 1000 sotva 3—4 dočkají se 40 let služebních.

R. 1872 sněm se řídil špatným stavem financí zemských. Nyní odpadá tato námitka, ježto učitelé sami na fond pensijní si skládají, který r. 1881 již činil 278.000 zl. U nás také učitelé proti učitelům jiných zemí jsou nejbídněji placeni, kdežto učitelé gymnasijní slouží jen 30 let a jsou placeni mnohem lépe za svou práci. —

Podána žádost „Spolku učitelů škol vyšších ve Lvově“ za reformu škol realních a za podporu na vydávání časopisu „Muzeum;“ petice „Ústředního spolku učitelského ve Lvově“ a mnoha místních spolků za změnu čl. I. a III. zákona školního ze dne 2. května 1873. (co do jmenování a disciplinárního vyšetřování); petice téhož spolku za podporu „Bursám pro syny učitelské“, za podporu na vydávání časopisu „Szkoły“; též jiné spolky, jako: „Oswiaty ludowój“, „Pomocy naukowój“ ve Lvově atd. žádaly za podporu sněmu zemského.

Blahorodému Pánu

Josefu Peterovi,

vizornému učiteli v národní škole svato-Štěpánské na Novém Městě Pražském, rytíři papežského řádu svatého Řehoře, zaslužilému učiteli a rádci spolčených tovaryšů katolických, obětavému členu katolických spolků, u příležitosti oslavy

**sedmdesátých narozenin a dokonané pětáctýřicetileté činnosti
v povolání učitelském**

d n e 16. l e d n a 1886.

Utěšeným uplynulo tokem
sedmdesát bohumilých let
od té chvíle, co jsi jasným okem
spatřil vlasť svou a ten Boží svět.

Kristova tě Církev uvítala,
samospasný Tobě dala křest,
aby čistá duše započala
hledat spásu svou a Boží čest.

Zrna víry, naděje a lásky
vsadil Tobě v duši Kristův kněz;
zdráv buď, Bratře, nezkazil ty pásky
pojící nás s Bohem černý bés!

Živým světlem stále svítil Tobě
křestný patron Josef, ctností vzor;
statečně vždy stál jsi proti zlobě,
šťastně klidil's lži a pravdy spor.

Blahá víra, náboženství svaté,
Bohem zjevená nám věda věd
zaplašila všecky bludy klaté,
sladké ovoce dal vonný květ.

Prospíval jsi moudrostí a věkem,
nesklamal Tě světské šalby dým;
vítězným a chrabrým že jsi rekem,
slovem, skutkem dosvědčil Ti Řím.

Matka Církev zná Tě svého syna,
udatného zná Tě rytíře;
v hlavě Tvé se neujala třtina,
jako skála stojíš ve víře.

Ochrance Tvůj v nebi raduje se
vida dobrý poručence boj;
vroucné prosby denně k trůnu nese,
by Ti živnul Božích darů zdroj.

Aj, dnes množství nesmrtelných duší
přeupřimný vzdává Tobě dík!
zapudil's jim tmu, jež blaho ruší,
dal's jim mocný proti bludům lík.

Vychovanci blaživého míru
vzatého z Tvých slov a příkladů
v nebezpečném naší doby víru
ve škole Tvé přejí omladu.

Déle ještě rač Tě štědře dařit
milostí Svou věčný Bůh a Pán;
dejž Ti dlouho úklady zlé mařit,
než Ti v odplatu dá rajský stán.

A když povolá hlas Boží Tebe,
poslední když zavzní hodina;
otevři se Tobě krásné nebe,
uvítejž Tě Svatá Rodina!

Beneš Method Kulda,

kníž. arcib. dozorce školní v obvodu
Nového Města a Vyšehradu.

Vynesení ministerská a zem. rady školní.

Nařízení ministra kultu a vyučování ze dne 28. listopadu 1885, č. 22131, kterým se zařazuje 19. den měsíce listopadu mezi prázdné dny na obecných a středních školách.

Vidí se mi naříditi, aby 19. den měsíce listopadu jakožto den Nejvyšších jmenovin Jejího Veličenstva císařovny byl na dále bez výminky dnem prázdným na obyčejných školách obecných, na školách měšťanských, na ústavech ku vzdělání učitelů a učitelek, na gymnasiích a na školách realných.

Nařízení ministra kultu a vyučování ze dne 13. listopadu 1885., č. 21124, v příčině vzdělání učitelek ženských ručních prací pro školy obecné.

Poněvač dle §§. 3. a 17. říšského zákona daného 2. května 1883, říš. zák. č. 53., na obyčejných školách obecných a na školách měšťanských nauce o domácím hospodářství jako zvláštnímu předmětu vyučovati se více nemá, nařizují, aby nauka o domácím hospodářství vyloučila se ze řady předmětů, jimž v kursech ku vzdělání učitelek ženských ručních prací se vyučuje.

Ježto následkem toho §. 90 organisačního statutu pro ústavy ku vzdělání učitelů a učitelek na školách obecných ze dne 26. května 1874, č. 7114 platnosti pozbývá, nařizují dále, že ustanovení, obsažená v dodatku k §. 45. statutu pro ústavy ku vzdělání učitelek platiti mají na dále také pro kursy ku vzdělání učitelek ženských ručních prací na místě závěrečného všeobecného předpisu §. 91. statutu.

Dle toho dlužno vyloučiti označení „nauka o domácím hospodářství“ také z vysvědčení spůsobilosti učitelek pro ženské ruční práce, z vysvědčení dospělosti vydávaných od ústavů ku vzdělání učitelek, jakož i z ostatních příslušných ustanovení organisačního statutu.

Toto nařízení nabývá ihned platnosti.

Vynesení c. k. zemské rady školní v Čechách ze dne 12. června 1885, č. 30719 ai. 1884, ke všem c. k. okres. šk. radám, aby se předešlo nehodám dítek školních při volání, že hoří nebo při jiných náhle přikvapivších nebezpečích.

Často byl panický strach vyvolaný u dítek školních pokřikem, že hoří nebo jinými náhle přikvapivšími nebezpečnými událostmi příčinou, že hleděly ze školy vyběhnouti v tom nejhorším nepořádku, při čemž nehody zřídka vyloučeny zůstaly.

Aby v budoucnosti se tomu předešlo, c. k. okr. šk. radě následující pokyn se dává, by se jím řídila :

1. C. k. okr. šk. rada péči měj, by při dotýčných opravách a při nových stavbách školních všechny dvěře ven se otvíraly.

2. Učitelé poučujtež děti ve škole, jak by v podobných případech se měly zachovati, a poučení budiž praktické, t. j. děti buďtež skutkem naváděny, aby ve vzorném pořádku ze školy vycházely; docílená vycvičenost dětí budiž občasnými zkouškami utvrzena.

Při těchto cvičeních nesmí dětem nebezpečí, jehož nestává, jako skutečné se líčiti.

3. C. k. okr. šk. rada starejž se o to, aby učitelům k těmto cvičením nezbytného ponaučení se dostalo, a proto se jí nařizuje, by další kroky v té záležitosti činila.

FEUILLETON.

Co mne napravilo?

Z Moravy. P. d. „V.“

„Muž z lidu“ popisuje své mládí velmi názorně i případně, jak níže následuje:

„Maminko!“ volal pětiletý Jozífek, — totiž já pokud umím se pamatovati, — rozvaluje se na dvoře pod kaštanem.

„Co chceš?“ ozvala se z kuchyně matka.

„Pojďte mne zdvihnout.“

„Nemám kdy, pojď sem.“

Jozífek vstal, potáhl si gafky a vešel do kuchyně, svalil se pod ohniště; matka jej zdvihla a bylo po bolesti.

Inu byl to jedináček, mazlíček. Otec byl málo kdy doma a matka by pro svého synáčka do vody skočila. Což divu, že Jozífek co den bujněl a stal se rozpustilým až na výsošť. Brzy „spravoval“ hodiny, co chvíle rozbil okno a jednou dokonce se opovážil do tatínkovy břitvy. Dělal si liskačku na míč; nůž se mu zdál příliš tupým, proto vzav břitvu, ostruhoval trnkové polénko až třísky odletovaly, a aby tatínek nepoznal, „nabrousil“ břitvu na kameni. Tatínek ovšem se mohl zaliti slzami, když v sobotu „nabrousenou“ břitvou vjel do strniště na bradě a jen matčina prosba zachránila Jozífkou před zaslouženým výpraskem. Nedlouho na to udeřil matku, snad z vděčnosti, že se za něho přimlouvala, hráběmi z té jednoduché příčiny, že by rád viděl, jak maminka pláče a tato se smála a — trpěla.

Nejvíce zakusil pan rector s Jozífkem, když tento počal chodit do školy.

Hlava dobrá tvrdíval, ale kluk — šelma nabíjaná. K tomu vyváděl Jozífek své kousky s takovou obezřetností, že bylo těžko jej při činu dopadnouti; a byl-li dopaden, jaký trest? Chtěl-li mu pan rector „dát“ na ruku, uhnul, a pan rector se švihl po vlastní noze; natáhl-li ho přes koleno, kousl jej do lýtka, a pan rector mohl půl tabatěrky vyšňupati rozmýšleje se, jakby Jozífkou udělal neškodným. Žaloby domů posílané už dokona nepomohly; matka se vždy postarala o to, aby otec o nich nic nezvěděl. Konečně přece — díky ostrému „rape“ — napadla panu rectorovi šťastná myšlenka — dražší zlata.

Když jednou do školy vstoupil, blaženě se usmíval. Děti se pomodlily a pan rector, položiv úlohy na stůl, jal se vytýkati jednotlivcům pravopisné chyby. Mezi tím několikráte Jozífkou napomenul. Po chvílce pozdvihl opět hlavu k obvyklému napomenutí; ale jak se zarazil, vida, že ve škole nad obyčej ticho a pokojno. Což si přece dal říci, pomyslí si a pohledl na místo, kde Jozífek sedával, vlastně sebou ustavičně házel: ale Jozífkou nikde. Kde je Kotásek? tázal se vstav od stolu. Žádná odpověď. Vždyť byl před chvílí zde; vyšel snad ven? Děti se ohlížely, ale po Jozífkovi ani dechu; až dušený smích žáků v poslední lavici pana rectora upozornil. V okamžiku stál u poslední lavice a co uviděl? Jozífek právě svazoval dvěma před ním sedícím žákům špagátem nohy a tak se do práce zabral, že kroků pana rectora ani nezpozoroval. To jsem si myslel, promluvil pan rector; Jozífek skočil a cítě už rákosku na zádech, přihmouřil oči a nadzdvihl rameno. O ne! dnes tě nebudu bít, pravil pan rector a vyšel ven. Co to? Školáci udiveně na sebe pohlíželi a sám Jozífek kroutil nad tímto neobyčejným výstupem bez rákosky hlavou. Dvěře se za chvíli opět otevřely a v nich se objevil pan rector nesa v ruce měch, poněkud děravý, ale skutečný měch. Vážným krokem vstoupil k tabuli. Kotásku, pojď ven; Jozífek vystoupil z lavice a hledě vyvalenýma očima brzy na rectora, brzy na měch, blížil se k tabuli. Dva školáci panu rectorovi pomohli a za veselého smíchu celé školy, ocítil se Jozífek ve tmách měchových. Pan rector zavázal měch a svalil i s jeho obsahem pod tabuli. Četné trhliny v měchu vpouštěly s důstatek čerstvého vzduchu. Jozífek sebou sice házel, jako kapr na suchu, ale unaviv se, brzy stíchl. Touto manipulací bylo ovšem zpomoženo, avšak na jak dlouho?

Sotva poledne odzvonilo a Jozífek sproštěn vazby: tu jakoby psa „krom duše“ z řetězu pustil, rozpustilostí div se neroztrhl: skákal, házel kamením a pokaždé téměř sprovázal jej nárek poraněných spolužáků domů.

Jozífek chodil už druhý rok do školy, ale čím dál tím hůř, jak ta baba, když padala se schodů. Což mu nebylo rady?

Jednou — bylo to na podzim — přihnál se Jozífek jako mladý hrom domů. „Tys přec kus divočiny,“ kárala jej matka, „vezmi měch a jdi do sadů posbírat brusky; až budeš hotov, někdo za tebou přijde a odnese je.“

„Oh, všechno rád dělám, jen hrušky nerad sbírám,“ zaškňoural Jozífek „Mně se zdá,“ odvětila matka, „že vše rád děláš a nejraději nic Onehdy jsem ti kázala, abys hrách přebíral a tu jsi se také vymlouval, že vše rád děláš, jenom hrách — — —“

„No hrách a hrušky nerad,“ opravil se Jozífek.

„Jen poslechni a jdi, takový výrostek jako ty nesmí zahálet.“ Jozífek přehodil mrzutě měch přes rameno a kopnův ještě psa, jenž vrtě ocasem se mu lísal, až zakvíkl, bral se loudavě ze dvoru. — —

Než neuplynula ani hodina, když kmotra Běta, sotva dechu popadajíc vrazila ku Kotáskům.

„Ach sousedko, nelekejte se,“ volala otvírajíc dvěře do síně!

Do Kotáskové jakoby střelil; „co se stalo?“ ptala se celá ustrašená.

„Ach Jozífek,“ zněla odpověď.

„Matičko Boží, mluvte přece.“

„Byla jsem ve „vinohradech“ na trávě, když pojednou uslyším volati: „Kdo dobrý pomoz!“ Skočím do „sadů“ a Jozífek pod hruškou jako zabítý. Mám měkkou „náтуру“ nemohla jsem se na něho dívati a proto rovnou cestou letím k vám.“

„Mé ubohé dítě,“ zalkala matka. „Co si já nešťastná počnu? On chudáček dobře tušil neštěstí a proto se vymlouval, ó! že jsem ho tam kdy posílala.“

Za chvíli byla celá vesnice na nohou: Jozífek prý spadl s hrušky, a stará Ondřena živou duší už pečtila, že spadnův, setřel si nůhu „na prach.“ Málo kdo měl sice proč, Jozífka litovati, ale neštěstí smíruje i ty nejúhlavnější nepřátely. Kde kdo pospíchal do sadů, odkud zazníval bolestný, srdce-lomný nářek! „Kdo dobrý pomoz!“

„Co je ti?“ tázal se zástup přichvátavších vesničanů.

„Ach!“ sténal Jozífek, „natrásl jsem hrušek, a nyní se mi nechce sbírat, kdo dobrý pomoz.“

Nad tímto výkladem dali se jedni do srdečného smíchu, jiní ale počali se hrozivě tvářiti; v tom se přiznala otec. „Co se stalo?“ tázal se úzkostlivě, poučen však byv, vyjasnil čelo a zvolal: „Ah tak. No dobře. Proč bychom mu nepomohli? Pomáhám rád každému, kdo pomoci potřebuje, proč bych vlastnímu synu nepomohl? Podržte jej. Několik paží chopilo se Jozífka. Otec uřezal s blízké vrby ohebnou hůlku a vrátiv se, počal Jozífkovi „stříhat na kabát.“ Jozífek se bránil, ale pevné ruce svíraly jej jako kleště: jen nožkama ve vzduchu třepetal.

Od té doby tančila hůlka po zádech Jozífkových častěji skočnou, a to prý pomáhalo; aspoň, jak pán rector tvrdil, stal se aparát měchový ve škole naprosto zbytečným. —

Vychovavací metoda otce osvědčila se velmi dobře, učinilať z Jozífka pořádného člověka. A Jozífek nyní, co dospělý muž denně se modlí za tatíčka svého, ovšem i za matičku, avšak s tím přáním živým matičkám, aby přílišnou dobrotou, totiž mazlením, ze svých dítek nenadělaly si metly na sebe. —

V. G.

Obsah „Vychovatele“:

Německý pessimismus v glorirole české poesie. — František Lepař, řiditel c. k. gymnasia v Jičíně. (Životopisný náčrtek k oslavě jeho 30letého jubilea služebného dne 23. ledna 1886.) — Zpěv jest důležitým u vychování činitelem. (Frant. Vaško.) — Dopisy. — Blahorodému Pánu Josefu Peterovi, vzornému učiteli v národní škole svato-Štěpánské v Praze, u příležitosti oslavy sedmdesátých narozenin a dokonané pětáctýřicetileté činnosti v povolání učitelském dne 16. ledna 1886. (Beneš Method Kulda.) — Vynesení ministerská a zemská rada školní. —

FEUILLETON: Co mne napravilo? V. G.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: PETR KOPAL.

Tiskem knihtiskárny Cyriho-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Něco o návštěvě školy.

Ze zkušenosti víme, že na venkovských školách v letních měsících jest návštěva školy prabídná; jak mile se jaro otevře a nastanou polní práce, pasení housat, koz a jiného skotu, tuž dětem jest vypomáhati rodičům zvláště chudším v pracích polních a škola musí ustoupiti; říkávají: musíme se dříve starati, co do úst bychom dali, a potom teprv do hlavy. Poněvadž ale přec někteří svědomitější rodiče bojí se udání pro nedbalou návštěvu a z toho vzešlého trestu, posílají děti do školy jen někdy vypočítajíce na půl dne, aby nemohli býti udáni; ti nesvědomí ale nedbají ani toho a vůbec děti svých do školy neposílají. Správa školy, místní i okresní šk. rady mají potom plné ruce práce s předvoláváním nedbalých rodičů, s vyšetřováním příčin a důvodů nedbalosti, s vyměřováním trestu a potrestáním, jen že tresty tyto minou se úplně skoro účinku svého: buď jsou malé 50 kr. pokuty, neb vězení na 6 hodin, — aneb přicházejí pozdě! Co si z toho nedbalí rodičové dělají? 50. kr. pokuty zaplatí se smíchem, vždyť jim dítě vydělalo za celé jaro, léto a podzim mnoho zlatých, proč by z nich nedali 50 kr. pokuty? 6 hodin vězení jde si takový tatík odbýt v neděli, nezanedbá práci, ale zanedbá kostel — demoralisuje se, a když takových tatíků u hejtmanství sejde se ze všech okresů třeba 40—50, nemají je kam dáti „sedět“, úředník je vpustí jedněmi dveřmi do lapačky a druhými je pustí ven — tak si odbyli trest a se smíchem a plní žertu odcházejí domů. Smutné factum! Potom má míti takový člověk úctu před zákonem! Ale i tyto z donucovacích zákonů plynoucí tresty by u mnohého měly dobrého výsledku, kdyby hned následovaly v patách nedbalosti zaviněné. Ale to dlouhé vyšetřování a psaní protokolů u místních šk. rad, to hromadění všech těch protokolů u okresní šk. rady, kde se jich sejde měsíčně 80—100, to obtížné vyřizování, kdo to má vykonávati, to aby byl u okresní šk. rady zvláště ustanovený referent, který by měl po celý rok plné ruce práce, aby vše v čas vyřídil. Takového referenta ale není, místní šk. rady také váhají a tak se stává, že nedbalým rodičům přichází trestní výměr třeba až za půl roku, a někdy, když je toho mnoho, hodí se to vše pod stůl a nedbalci vyjdou bez trestu. Kde je potom úcta před zákonem? A kdo při takovém jednání nejvíce škody bere? Děti samé — a výchova jich mravně-náboženská! Znění prvního paragrafu školního říšského zákona o účelu obecné školy jest naprosto illusorní: děti od rodičů svých při výše uvedeném jednání naučí se též nevšímati si — ano zlehčovati zákona, znemravňují se; a že vzdělání náboženské tím trpí, nemusím tuším

ani dokazovati. Co vyvede katecheta za 2 hodiny týhodně, má-li ve třídě málo a po každé jiných dětí?

Tomuto zlu má a může odpomoci alespoň částečně *školní novella*, ku které vydal ministr duchovních záležitostí a vyučování nařízení dne 8. června 1883 čís. 10618 v příčině provedení zákona ze dne 2. května 1883 č. 53 z. ř. (novella), kterým se mění některá ustanovení zákona ze dne 14. května 1869 č. 62 z. ř.

Odstavec V. (k § 21. zákona) ministerského nařízení poskytuje úlevy v návštěvě školní, „aby se jednak zabezpečilo, že obecně předepsaný účel vyučování se dosáhne, a jednak aby se zmenšilo přetížení poplatníků, které rozmnoženými výdaji na školu a rušením jejich hospodářských poměrů nastane, aneb aby přetížení to aspoň na čas se zamezilo.“ — Jen že bohužel tohoto dobrodiní školní novelly tak málo všímáno, užíváno; zdá se, jakoby o tom ani mnozí nevěděli, aneb mnozí věděti nechťeli, a přec jest to skutečné dobrodiní pro venkovské školy, kde mnoho rodičů chudších zvláště za nynější všeobecné hospodářské tísně chtějí a musí obdělati své políčko sami za pomoci dětí svých. A protož účel těchto řádků jest, upozorniti na úlevu žádoucí v novelle školní zaručenou, ale ještě málo snad známou ale přece tak prospěšnou.

Výše uvedený odstavec V. ministerského nařízení ze dne 8. června 1883 č. 10618 ustanovuje v příčině poskytování úlev v návštěvě školní, aby se přísně šetřilo tohoto:

1. „Úlevy v návštěvě školy může se dostati pouze na obyčejných školách obecných dětem, které po celých šest let vyučování účastny byly.“ „Obyčejné školy obecné“ jsou školy venkovské, nikoli městské, které z tohoto dobrodiní vyloučeny jsou a jiných úlev žádati musí. „Děti, které po celých šest let vyučování účastny byly“ jsou ty, které z pravidla 12. rok věku svého překročily v době, kdy za úlevu se žádá, obyčejně v měsíci únoru neb březnu; nehledí se při tom k návštěvě školy pilné neb méně pilné v uplynulých 6 letech — tedy veškeré děti po dokončeném 12. roku věku svého.

2. „Na jedné a téže škole může se toliko jeden určitý způsob úlevy v návštěvě školy poskytnouti,“ znamená: poněvadž jest více způsobů v novelle naznačené úlevy, lze jen jednoho způsobu pro všechny děti všech tříd se domáhati, a sice způsobu, který co nejprospěšnější odporučiti hodlám, a který zní v nařízení ministerském takto:“

Aniž by se vylučovaly jiné možné kombinace, naskytují se tyto úlevy v návštěvě školní“:

a) „Návštěva školy v zimních pololetích; úplné osvobození v pololetích letních.“ Tento způsob úlevy jsem nazval nejprospěšnějším; neboť v zimě není žádné polní práce, děti mohou navštěvovati školu pravidelně, a pravidelnou návštěvou školní po 6 měsíců dá se u dětí 12. roku věku svého překročivších mnoho vykonati, poněvadž ve věku tom rozum a paměť jsou již zralější, schopnější. Lze také přísněji dokračovati na pravidelnou návštěvu školy v zimních měsících, poněvadž rodiče ani děti nemají výmluvy žádné a v letních měsících úplně od návštěvy osvobození jsou. —

Že tomu tak, přesvědčil jsem se vlastní zkušeností: na všech třech školách v mé farnosti působil jsem k tomu, že v minulém roku obce školní vymohly si výše načnačený způsob úlevy v návštěvě školní, a nyní v zimních měsících máme třídy plné, návštěva jest úplně pravidelná a práce utěšeně pokračuje a se daří. — Aby se tohoto způsobu úlevy obce domohly, jest nutno bráti zřetel k ustanovení nařízení ministerského v odstavci V. 10., která stať zní takto:

„Aby se dětem celých školních obcí na venkově úleva v návštěvě školy vymohla, nechť podají zastupitelstva všech přiškolených obcí žádost u okresní školní rady, připojíce protokoly dotyčných usnesení obecných výborů, které také na způsob a míru úlevy návštěvy školy vztahovati se mají. Tato předloží žádost tu se svým dobrým zdáním zemské školní radě k rozhodnutí. Shodují-li se usnesení obecných výborů v příčině úlevy v návštěvě školy budiž žádosti vyhověno.“

Jsou školní obce, které sestávají buď z jedné neb více politických obcí se svými obecními zastupitelstvími. Kde jen jedna politická obec tvoří obec školní t. kde obec politická má svou školu, aniž by k ní jiné obce přiškoleny byly, tu dostačí v obecním zastupitelstvu shodnouti se ve schůzi o způsobu úlevy v návštěvě školy, sepíše se o tom usnesení protokol, který se k žádosti za úlevu přiloží, a tím jest věc odbyta.

Kde školní obec tvoří více politických obcí, t. kde k jedné škole více obcí přiškoleny jest, tu třeba, aby se zastupitelstva všech obcí smluvila o jednom způsobu úlevy n. p. o výše sub a. uvedeném způsobu; každé obecní zastupitelstvo sejde se ve své obci do schůze, v které učiní usnesení o způsobu úlevy, sepíše se o tom protokol, který se podá společně místní školní radě, a tato na základě podaných protokolů zadá žádost k okresní šk. radě za úlevy žádoucí. (Dále arci praví nařízení ministerské, že nedocílí-li se souhlas v usneseních obecních výborů v příčině způsobu a míry úlevy v návštěvě školy. . . . určí zemská školní rada způsob a míru úlevy.“) Jest vždy žádoucí, kde více přiškolených obcí politických tvoří obec školní, aby docílena byla shoda a protokoly dotyčné mohou býti u všech obcí stejného znění — asi v tento způsob:

Protokol o schůzi obecního zastupitelstva v N., která odbývala se dne . . . v místnostech. . . u přítomnosti podepsaných. — Předmětem rokování byla žádost za úlevu ve školní návštěvě dětí našich navštěvujících školu v N., které po celých šest let vyučování účastny byly. Bylo pak jednohlasně sneseno: Na základě nařízení ministra duchovních záležitostí a vyučování ze dne 8. června 1883 č. 10618 v příčině provedení zákona ze dne 2. května 1883 č. 53 z. ř., kterým se mění některá ustanovení ze dne 14. května 1869 č. 62 z. ř. má se k Slavné c. k. okresní školní radě v N. předložiti žádost, aby dle odstavce V. (k § 21 zákona) 1, a. děti naše, které po celých šest let vyučování účastny byly, školu jen v zimních měsících (v zimním pololetí) a sice: v listopadu, prosinci, lednu, únoru, březnu a dubnu navštěvovaly, v letních pak měsících (v letním pololetí) květnu, červnu, červenci, srpnu, září a říjnu od návštěvy školy úplně osvobozeny byly. Tuto žádost nechť naše místní školní rada podá na místo patřičné. — Volba měsíců letních a zimních, jak uvedena jest, hodí se pro naši krajinu nejlépe, jest ale svobodna dle potřeby pro krajiny různé.

Místní šk. rada přijme od přiškolených obcí protokoly a na základě jich podá c. k. okr. šk. radě žádost asi v tento rozum: *Z protokolů přiškolených obcí N. N. sem podaných a sub. . . přiložených jde na jevo, že ku zdejší škole přidělené politické obce N. N. žádají na základě nařízení ministra duchovních záležitostí a vyučování ze dne 8. června 1883 č. 10618 odstavec V. 1. za úlevu v návštěvě školní v ten způsob, jak se o tom všechny obce jednomyslně snesly, aby děti, které po celých šest let vyučování účastny byly, navštěvovaly školu jen v zimním pololetí listopad — duben, v letním pololetí ale květen — říjen aby úplně od návštěvy školy osvobozeny byly.*

Poněvadž dle téhož ministerského nařízení odstavec V. 10. veškeré podmínky vyplněny jsou, a žádost tato ustanovením předepsaným téhož odstavce V. článek I. až incl. 7. neodporuje, prosí ve vší účtě podepsaná místní šk. rada, aby Slavná c. k. okresní šk. rada této žádosti dobrotivě vyhověla a příslušnému úřadu ku schválení předložila. Ve vší účtě podepsaná místní školní rada bude

bedliva toho, aby návštěva školy v zimním pololetí tím pilnější a pravidelnější byla.

Seznam všech dětí, které po celých šest let vyučování účastny byly a ku kterým žádaná úleva v návštěvě školy vztahovati se má tímto sub. . . . přikládáme.

Seznam tento nechť správa školy neb některý člen místní šk. rady vyhotoví, v němž jméno dítěte, otce a jeho zaměstnání a bydliště, stáří dítěte a třída školy, kterou navštěvuje, patrný býti musí.

Kde toho v místních poměrech uznána potřeba, rádím, aby za tuto úlevu žádáno bylo; tím zamezí se mnohému psaní, udávání, trestání a podobným věcem nepříjemným; přesvědčil jsem se, kde za tuto úlevu nežádáno, děti v stáří od 12—14 roků školu v letních pololetích, vzdor všem donucovacím prostředkům, nenavštěvují, vyučování veškeré znesnadňují, úřadům školním práce přidělávají a rodičům tresty způsobují, což vše odpadne, když úleva výše uvedená vymožena bude. Též jsem nabyt přesvědčení, že mnozí rodičové zámožnější a svědomitější i při úlevě děti své do školy posílají, návštěva školy v letních měsících se ustálí; máme všude a vždy skoro tytéž děti, s kterými, ač na počet jich méně jest, přec s prospěchem pracovati lze. Že předešlého roku v našem okrese politickém z žádosti za úlevu v návštěvě školní zůstali jsme osamoceni z mé farnosti, přičítám tomu, že novella školní a její význam a dosah lidu méně známy jsou, mnozí úřadové pak školní, kterým novella snad nevoněla, že nestarají se, aby ve širší známost přišla a dle ní za úlevu žádáno bylo. Protož kde toho potřeba a prospěch vyžadují, žádejte všude za úlevu naznačenou, a vyplníte-li všechny výše uvedené podmínky, bude vám vyhověno a přijdete též k tomu přesvědčení, že jste si dobře posloužili.

P. Tom. Střebeský,
b. vik. tajemník v Mikulovicích.

Opět kus školy se sřítilo.

Opět kus, notný kus z té budovy, již jsme v čísle novoročním moderní školou nazvali, sřítit se. Pan ministr kultu a vyučování výnosem ku všem zemským školním správám, pověstné číslování žáků na gymnasiích a reálkách z příčin paedagogických zrušil.

Kdo jako pisatel těchto řádků sám na sobě všechny ty reformy předešlím na středním školství od r. 1848. prodělal, dobře ví, kterak ty novoty prakticky (!) se osvědčovaly. Reformovalo se šmahem podle pruského způsobu. A jaký úsudek pronesl největší učenec Německa: Humboldt o pruském školství? Pravil: Kdybych byl měl vychován býti podle nového školního systému, byl by se ze mne stal na těle i na duši mrzák! K nejnepraktičtějším vymoženostem z prušáckého, či teď již velkoněmeckého školství bez odporu náležela: lokační čísla žáků. Trestníkům kartouzským vytištěno bylo pořadní číslo na podšívky kabátu jednou na vždy; žákům na středních školách vpalováno bylo veřejně každého roku znova. Číslo trestance kartouzského známo bylo jemu samému, představeným a několika bližším šlofům — světu zůstávalo tajným. Avšak číslo žáka střední školy známo bylo každému uličníku. Ve škole v lavicích vyznačeno bylo lokací. Kdo jednou ocítl se v lavici poslední, ten byl již jaksi znamenán, na nějž profesor i spolužáci pohlíželi s city všelijak smíšenými. Na profesoru bylo znáti, kdykoliv do zadu pohleděl, jakoby chtěl říci: vy tu jste bez toho jen pro zlost, hleďte, abyste co nejdřív někam se odklidili: na vojnu, k poště, finanzwach atd. — A spolužáci je litovali. Cítili dobře, že komu jednou na jeden rok vpáleno bylo číslo poslední, aneb i předposlední, tomu že vyniknouti lze silou toliko obrovskou. To byl ten „Ehrgefühl“, jež škola moderní v žácích pěstovati si

umínila! Z těch posledních sotva kdo kdy vynikl, nýbrž obyčejně klesal vždy hloub. Lokační číslo učinilo z něho jaksi vyvrhela gymnasiálního světa a potom i světa ostatního.

Proto i později profesori paedagogicky vzdělaní lokaci ve školních lavicích o své ujmě zrušili. Bylť žák až přes příliš zahanben lokačním číslem na vysvědčení. A bylo to nejen nepaedagogické, ale i nespravedlivé. Nejen že lokaci touto probouzela se v žácích nezřízená ctižádost, jež poháněla je k pilnosti, často i k patolízalství a čičikování, ne tolik pro vědomosti a vzdělání, jako spíše pro tu lokaci, aby mohl před světem honositi se vysvědčením, že je buď prvním, aneb mezi prvními, což zase v zápětí mívalo nenávisť a žárlivost, jež nezřídka i na celý život do srdce se zažírala: nýbrž lokace ta činívala žáku pilnému, žáku naskrz zachovalému n e m a l o u k ř i v d u. Mohlť on za to, že právě v jeho ročníku nalezalo se více nadaných žáků, kteříž při menší pilnosti jej nemálo předstihovali? Jeho vysvědčení na konec roku nebylo špatné, bylo celkem dostatečné a přece ocitl se mezi posledními, což potom k jeho veřejnému zahanbení napsalo se na vysvědčení, že je mezi tolika a tolika žáky — poslední. Někdo mohl podle lokace ku př. na gymnasiu v Mostě, kdež velmi málo žáků bývá, býti prvním od předního konce a v Praze možná že byl býval mezi 80—100 žáky prvním od zadního konce, což se nezřídka na syncích přesazených úředníků i ukázalo. Poslední žáci gymnasia přeplněného mohli snadno státi se prvními žáky gymnasia skoro prázdného. Jaký to strašný nerozum! Tu platí též: mezi slepými bývá jednooký králem. Když pak někdo hlásil se o místo a četlo se: mezi tolika poslední, tu nehledělo se na to, že má známky z předmětů dostatečné, nýbrž že je posledním.

— Poslední, poslední! — tedy jste buďto lump, aneb hlupák! Já nemohu ani lumpa, ani hlupáka potřebovati. — Pak mohl chuďas — skočit třeba do Vltavy.

Lokace byla známkováním pouze relativním, nikoliv reálním a proto byla nespravedliva. Studentstvo naše bude za odstranění toho paedagogického nerozumu panu ministru velmi povděčným. Jsouť ještě leckeré věci na středních školách, jež by již dávno měly býti odstraněny, k nimžto především čítáme: z k o u š k y m a t u r i t n í. Co již mladíků velmi nadaných a pilných samovraždou za své vzalo proto, že při semestrálních zkouškách obstavše s vyznamenáním, při maturitě z příčin naskrz nahodilých z toho a onoho předmětu propadli buď na celo, aneb na dobro. Všecka jejich píle za osm dlouhých let nemotornou otázkou profesora, — obyčejně některého komisara, jenž taky chtěl pochlubiti se svými rozumy — byla zmařena. V ničem nehraje náhoda úlohu tak osudnou, jako při maturitách.

O modlitbě ve škole.

Následující akt, jehož doslovné znění z „Courrieru du Jura“ vzato jest, také u nás se zájmem se čísti bude:

„Pane předsedo! My podepsaní obyvatelé obce T . . . máme čest, vůči naprostému zákazu modlitby v našich obecných školách před vyučováním a po něm, ano i mimo školu, k Vám se obrátiti, pane předsedo, abychom dosáhli, by opět modlitba zavedena byla. Důvody, o něž se opírá naše žádost, spočívají na našich právech jakožto o t c ů , k ř e ť a n ů , o b č a n ů a p o p l a t n í k ů.

1. Jakožto otcové rodin jsme my páni našich dětí, ony náležejí nám. Naší povinností jest, je vychovati. Toto břímě, které se nedá sloučiti s naším denním zaměstnáním, berou na sebe co zástupci naši učitelé; oni

jsou naši splnomocněnci (mandatáři). Přejeme sobě, aby vyučovali z rozkazu našeho, jež od nás obdrželi. A toho přísně se držíme, a to svobodni všeho nátlaku a nucení, aby vyučování učitelů našim požadavkům, našemu očekávání a přesvědčení zcela vyhovovalo.

2. Jakožto křesťané chceme a žádáme, aby vychování našich dětí bylo pozitivně křesťanské. Se vsí rozhodností duše své veškerou polovičatosť a neutrálnost ve škole, v níž samé katolické děti sedí, zamítáme jakožto odpadlictví. Jsme toho náhledu — a to je svatá pravda — že zrovna tak s polovičatosťi vůči Bohu, nemůže nikdo býti dobrým křesťanem, jako s polovičatosťi vůči vlasti, nemůže nikdo zůstatí dobrým občanem.

3. Jakožto občané státu, který pro všechny svobodu hlásá, musíme především svobodu svědomí míti, která se zneuznává, ba dokonce zničuje potlačováním všeliké modlitby ve škole. Máme za to, že obecní dům, který všelikým hmotným zájmům otevřen jest, nemůže a nesmí zůstatí zavřeným duchovním zájmům našich dětí.

4. Co poplatníci platíme přirážky, z nichž značná část na vyučování se nakládá. My chceme — jak bychom také mohli bez zájmu při tom zůstatí? — aby to vyučování v souhlasu bylo s blahem jak soukromým, taktéž s veřejným. Přišli jsme však k úsudku, že nemůže býti jiného blaha, než jaké Bůh chce, který je počátek všeho, základ a potřebná ochrana všelikého zákona, vyučování, mravů a socialního státu, ať tento jest jakýkoli!“

Akt je podepsán od 71 otců malé obce ve francouzském departementu du Jura.

Některé dotazy v otázce školní.

1. Když páni inspektoři — (ti aspoň, za jichž inspekce měl jsem to potěšení působiti, vesměs) — tak úzkostlivě drží se onoho §, jenž nařizuje nejvyšší počet žáků ve třídě 80, a tak přísně donucují místní rady školní ku zřizování nových tříd: neměli by též „aby jednak se zmenšilo přetížení poplatníků, které rozmnoženými výdaji na školu a rušením jejich hospodářských poměrů nastane, aneb aby přetížení to aspoň na čas se zamezilo“ (zák. ze dne 2. května 1885. al. V. k § 21. zák.) neměli by, pravím, a nemohli by pp. inspektoři těmto školním radám a obcím sami radou svou a vlivem svým přispěti, aby domohly se úlev, jež zákon jim poskytuje a jichž si místní rady školní — bohužel — na mnoze ani vědomy nejsou?*) —

2. Nebylo by prospěšnější a pro pp. insp. záslužnější, aby snažili se při všech možných úlevách — a za nynějších smutných poměrů je věru těch největších úlev potřebí — provéstí pravidelnou, řádnou návštěvu školy, nežli hledati jen zásluhu v tom: tolik a tolik za mého inspektorování přibylo škol, tolik a tolik tříd, tolik a tolik tisíc mám školních dítek atd. ?

3. Nebylo by i pro učitelstvo výhodnější, kdyby zřizovalo se méně tříd, ale raději služné toho menšího počtu učitelů se zvýšilo?

4. Kdyby aspoň na venkově děvčatům od 12 - 14 let — děvče, jakž každý učitel dosvědčí, rychleji chápe, snáze se učí, a dříve dospívá — od návštěvy školní dostalo se těch úlev největších, neb osvobození úplného, nebylo by to prospěšnější škole i jim? — — —

Venkovský katecheta,

kterýž by rád, aby přemýšleli o dotazech těchto ti, jimž přísluší.

*) Zástupce církve mnohdy mlčí též mysle si „ať si dělají páni se svou školou co chtějí,“ nebo k vůli tomu svatému pokoji s pp. učitelí, aby se nezdál jejich a nové školy nepřitelem!

Které mši sv. má školní mládež v neděli a svátek obcovati?

B—ce.

Ustanovení o obcování náboženským úkonům se strany školní mládeže přináležejí dle § 5. zákona ze dne 14. května 1869. dotýčnému církevnímu úřadu (v první řadě úřadu farnímu). Není-li tudíž žádné mše sv. výhradně pro dítky škol obecných a měšťanských, mají tyto přítomny býti při farních službách Božích. Dle minister. výnosu pro Moravu, což za stejných okolností všem ostatním zemím platí, ze dne 16. května 1880. č. 6206 jsou povinny školní dítky v neděli a svátek bohoslužbu navštěvovati. Tento výnos zní: Všichni žáci škol obecných a měšťanských, jež v místě, kde škola a kostel jest, vůbec v místě, kde škola jest, bydlí a v neděli a svátek bohoslužba se odbývá, jsou povinni v neděli a svátek celého školního roku společným službám Božím obcovati.

Ministeriální výnos ten pro Moravu ze dne 8. prosince 1881. č. 17958 zní: „Katolické dítky mají v neděli a svátek bohoslužbě obcovati (kázání a mši sv.), a jest vůbec nedovoleny, by se žactvo mezi kázáním ve škole shromažďovalo a teprv po skončeném kázání společně do kostela vedeno bylo.“

Dle § 50. školského zákona ze 20. srpna 1870. č. 7648. „jest povinnost školy o disciplinární dohled žactva při službách Božích se strany učitelů téhož vyznání se starati.“

V pádu každého konfliktu má se farní úřad obrátiti k c. k. okr. školní radě. Je-li více mší sv. ve farním chrámu, stanoví farní úřad, která mše sv. má považována býti za školní a podá o tom zprávu c. k. okr. školní radě (mohou však to býti i hlavní služby Boží.).

D o p i s y. Z venkova.

Také něco k otázce školní.

Velice pozoruhodným a potěšitelným, leč pro obce často mrzutým zjevem ve školství posledních let jest to množení se škol a tříd. Málo je školních obcí, jež by v posledních letech nebyly stavěly nebo rozšiřovaly školu. Kdyby byla vždy podle toho leta, a kdyby toho byla vždy skutečná potřeba, musil by se tomu ovšem těšiti každý, komu jen trochu prospěch té naší naděje vlasti na srdci jest. Ale jako při každé dobré věci, tak i zde nejednou zachází se trochu daleko, a v té dálce pak dobrota věci již mizí.

Pozorujete-li to nápadné rozšiřování škol na některém okresu, přicházíte v nejednom případě ku poznání, že zřídila se nová třída ne tak k vůli prospěchu mládeže, jako spíše k vůli p. inspektorovi, jehož jest chloubou největší a často jedinou, může li vykázati se novou školou nebo aspoň novou třídou; potom k vůli p. řídicímu, jemuž bude dobrý nějaký ten funkční přídaveček, nějaký ten plat na topení a čistění; mimo to některý z mladších pp. učitelů má naději, že se zde stane pak definitivním, a všichni dohromady mohou se těšiti, že takhle snad spíše dostane se škola do vyšší třídy platu. V tom případě pak bývají všecky protesty místní školní rady a všecky námitky jednotlivců marny. Na to, jak by se dalo novému vydaji obecnímu předejiti svědomitým rozdělením žactva, úlevami, jakých dosti poskytuje zákon, jenž sám obává se, aby poplatníci nebyli přetíženi, na to vše nechce vzpomenouti nikdo z těch, kdož by tu obci ulehčiti a poraditi mohli.

Chci i zde stručně poukázati na určitým příkladu, jak se to někdy manipuluje, má-li se mermocí zříditi nová třída. Myslete si čtyřtřídní školu, na níž

bylo zapsáno v posledních pěti letech 360—380 žáků. Jednoho krásného dne dostane místní školní rada přípis, že poněvadž jest na škole tolik a tolik žáků, a poněvadž zákonem ustanoven počet žáků na 80, jsou patrně školní třídy přeplněny a jest potřebí pomýšleti na zřízení 5. třídy atd. Pan předseda i dozorce i ostatní členové místní školní rady vědí sice, že pět měsíců bývá ve 3. a 4. třídě tak po 15—30 žácích, že si děti nikdy nenařikaly, že by neměly místa, a že i když je návštěva nejpilnější, vždy jich schází tolik, že málo kdy dostoupí počet žáků ve třídě na 80, vědí to, namítají něco, avšak nic naplat: čísla mluví. Ale tu se dá též do počítání obyčejný, nestranný člen místní školní rady a rozpočítav, soudí: $360 : 4 = 90$, tedy 90 do jedné třídy a ať jich ještě 20 přibude, tedy 95 do jedné třídy, však oni se do jednoho nikdy nesejdou*); a pak přemýšlí dále: ze 4. třídy během roku odchází jeden za druhým, 20 jistě za půl leta, ve 3. a 4. třídě mají děti nejvíce úlevu, a jest jich tedy ve škole nejmeně, jsou již moudré, umějí sedět, tedy může se dáti do 4. třídy třeba 100 až 110 žáků, do 3. též 100 a na 1. a 2. třídu jich zbude 80—90. Nač tedy pátá třída a s ní nové vydání? — Tak počítá člen místní školní rady. Ale docela jinak počítá p. inspektor. $370 : 80 = 4$ a zbývá 50, to jsou plné 4 třídy a ještě 50 žáků, mimo to letos jest žáků nad průměrný počet ještě o 10 více, příštím rokem může jich býti opět více, tedy: $50 + 10$ a přes rok ještě něco $=$ v N. musí zříditi se pátá třída. — Místní školní rada protestuje. Však dokáže se jí brzy, že nutnosť je nutnosť, a že třída zříditi se musí. Žáci totiž z „ohledů paedagogických a podle svého prospěchu v učení“ rozdělí se počátkem roku ne jak si to myslí prostý člen místní školní rady, nýbrž způsobem asi následujícím: do 4. třídy, (kam obyčejný rozum z důvodů svrchu uvedených dává nejvíce žáků) zapíše se žáků něco přes 60 třeba 68 — co na tom, že bude v té třídě od dubna počínaje téměř prázdno? — do 3. třídy za to dá se počet náležitý 100 žáků — však jich bez toho přes zimu bude aspoň 10 propuštěno, a z jara většina dostane úlevu; též v 1. třídě ponechá se přiměřený počet 90 ž.; a nyní počítejte, kolik žáků zapsáno ve 2. třídě: okolo 120 — a nyní ať někdo řekne, že není škola (aspoň jedna!) přeplněna! Připomínám laskavému čtenáři, že není tuto nic vymyšleno.

A přece jak snadno by mohli rozhodující zde orgánové zjednati pomoci a úlevy! Když jest na čtyřtřídní škole zapsáno třeba přes 380 žáků (za rok, za dvě leta může jich býti též o 10 i 20 méně), tu připadá na jeden školní rok ($380 : 8$) asi 48 žáků. Z těchto 48 žáků mohli by se (podle zák. šk.) hned před počátkem školního roku propustiti všichni, jimž bude do konce ledna 14 let; tím by ubylo hned 20—24 žáků; ať se nezapisuje (zase dle šk. zák.) žádné dítě před ukončeným 6. rokem; mezi žákyněmi od 13ti let najde se vždy několik tak vyspělých a vyvinutých, že samy již stydí se do školy jíti, a jdou-li, že působí ve třídě, kde vyučuje se mládež obojího pohlaví pohromadě, spíše roztržitost, pohoršení a neplechy, nežli aby z vyučování nějaký zvláštní prospěch měly — (O takových žačkách zaslal jsem vám před nedávnem dva obrázky), takové věru lépe bylo by propustiti ze školy, a tak při dobré vůli a opatrnosti snížil by se počet žáků zapsaných, že by v mnoha případech nebylo potřebí k vůli 50ti nebo 60ti žákům zařizovati třídu novou. Myslím, že nijak nepřeháním, když řeknu, že denně při nejmenším schází ve všech čtyřech třídách 50 žáků, tedy zrovna tolik, o kolik je více přes zákonitý počet 320 — a nač tedy, pro koho novou třídu?

Nechci tvrditi, že by všude dalo se takto počítati a pomáhati, i vím též, že často potřebí nutiti lidi, a ovšem i školní rady k tomu nejlepšímu a nejnütnějšímu. Nechci též tvrditi — neboť by to bylo velmi smutné, že by manipulace v rozšiřování škol děla se všude nebo na mnoze tak, jak jsem zde vylíčil. Avšak leckterý z lask. čtenářů mi přisvědčí, že u nich dalo se podobně, a bude souhlasiti se mnou, že je na čase, aby někdo — ať již p. insp. nebo p. okresní hejtman hleděli všemožnými úlevami zmenšiti počet žactva nežli nastane opravdová nutnosť nové třídy zřizovat, vždyť — časové jsou zlí.

*) Na jednotřídní škole může se dobře vyučovati 100 i více žáků.

Svou pěknou a bohužel pravdivou stať „Katechetické momenty ze života pastorálního“ ve Vych. č. 23. zakončuje dp. spisovatel slovy: „Ale přičiniti se musíme i ze své hřivny (— ukázal totiž dříve na pomoc Ducha sv. —), kteráž jest nám dána k těžení, aby se dílo lidské naplnilo.“ A těmto slovům dojista přisvědčil každý z čtenářů „Vych.“ Přičiniti se musíme — nářky nic nepomohou.

Čím větší obtíže, tím větší musí vynaložiti se úsilí. Čím silnější nepřítel a čím prudší útoky, tím větších sil a tím větších obětí musí vynakládati též bojovníci boží, aby uhájili díla jim Bohem svěřeného. Jako nestačily by za našich dnů v boji prakovnice, jako by dnes ani sám Žižka nic nevyřídil se svou hradbou vozovou; tak nestačí také dnes, aby kněz přestal na pouhém, a třeba dosti svědomitým konání svých funkcí pastýřských, jak stačilo snad před lety. Jiný je život v míru a jiný před nepřítelem. A kdo v čas boje a nebezpečí chce hověti si jako v míru, kdo nestará se, aby byl stále na svém místě, a aby zbraně své užíval vydatně v každé chvíli — špatný voják. Katolické kněžstvo stojí dosud bohudíky v čele veliké armády věrných křesťanů, mnoho ještě jich hledí z pozdálí, přidali by se, kdyby viděli ráznost a pravou statečnost u svých vůdců. Katol. kněžstvo má ovšem pevnou a jistou hradbu — ochranu boží má bezpečnou záštitu — Rodičku Spasitele, má však též dobré a vydatné zbraně, stejně jako jeho nepřátelé, jenom musí jich hledět náležitě užívat, musí je ostřit a míti stále po ruce. Taková zbraň, jíž vládne kněz dosud více než kdo jiný, jest slovo. Dosud nemá nikdo tolik příležitosti působiti slovem jako kněz. A je to zbraň důležitá. Jenom nesmí býti nijak zanedbána. Duchovní musí se vynasnažiti ze všech sil, aby to jeho slovo bylo zbraní řádnou, vydatnou, musí ustavičným čtením, studováním, přemýšlením řádně se vyzbrojit, aby to slovo jeho mělo vždy co nejlepší účinek.

Hluboké přesvědčení, opravdová láska a snaha o dobro lidu svěřeného, jakož i život příkladný dle vlastních slov zařízený podporují pak slova kněze. Ale což kde je kazatelna opuštěna a to slovo nenachází posluchačů? Potom — když nejde hora k proroku, musí prorok k hoře. Naši protivníci nemluví k lidu též s kazatelen, a přece jejich slova dojdou sluchu, oni si umějí pomoci vždy. Zařizují spolky, přednášky, rozdávají brožury a pod. Proč bychom nemohli činit podobně? Či že snad je těch spolků až nazbyt? Připouštím, ale spolků dobrých, katolických není nazbyt. Připomenu jen spolky pro pěstování zpěvu církevního. Jenom se chopiti věci v příhodný čas, s rázností a opatrností a vytrvalostí, a pamatovat vždy, aby lid z toho též něco měl — trochu sobectví je i při tom nejideálnějším člověku. Nebo zase podpurný spolek řemeslníků, domkářů, dělníků, nádeníků pro případ nemoci a smrti, a zde snad by bylo nejděčnější pole, zvláště když by se připustili i bohatší sousedé jako členové zakládající nebo přispívající, takže by byla ve spolku brzy většina osady. A jak by potom neměl ve spolku tak blahodárném hlavní slovo ten, kdo jej založil a byl a jest snad předním jeho podporovatelem? Jen opravdu chtít, cesty se najdou vždy a Pán Bůh pomůže tomu, kdo se přičiní. — Druhá zbraň, jež ne sice vždy, ale v mnoha případech, spočívá v ruce kněze, jest pero. Co tu kněží, kteří mají talent, vzdělání, zkušenost a oni nevezmou pero leda při zápisu do matriky. Na protivné straně chce psáti lecjaký nedouk, a lecjakýms nezralým plodem své zbloudilé fantazie chce krmiti náš lid, a u nás mnohá hlava genialní je příliš pohodlná, než aby vzácné myšlenky a zkušenosti své svěřila knize nebo časopisu, v nichž by nésti mohly užitek tisíceronásobný. Tak ta zbraň rezaví, hřivna se zakopá — komu ku škodě?

Třetí velice důležitá zbraň v nynějším boji jsou peníze. Nechci sáhati nikomu do svědomí, ani plésti se do jeho účtů, ale tolik troufám si říci: co dosud vynakládali jsme na účely svaté věci naší, to všecko jest ještě příliš málo. Stačilo by to snad, kdybychom žili v míru, kdyby nebyl boj proti nám příliš prudký. Ale za poměrů nynějších je to málo, maloučko. Nejnovější kalendář volných zednářů vykazuje, že příjmy všech loží zednářských obnášely v r. 1880 celých 1786 milionů zl. ve zlatě (Chr. paed. Bl. str. 350.), z toho dojista hezká

částka dostala se i našim pražským ložím a skrze ně rozličným spolkům, časopisům a podnikům směru protináboženského. A když takhle se jde proti nám miliony zlata, my bychom mohli se domnívat, že učinili jsme dost, když předplatili jsme nějaký ten časopis, anebo když tak za uherský měsíc nějakým dárkem se blýsknem? Boj veliký vyžaduje veliké oběti. Naše časopisy a knihy mohly by o polovinu být lacinější, mohly by se zdokonalit a mít stokrát více čtenářů, kdyby dostalo se jim podpory od těch, kteří dáti mohou. Ty spolky, o nichž jsem se zmínil, zařídily by se hračkou, kdyby kněz-zařizovatel podle poměrů svých ihned do začátku vydatně přispěl. Jen opravdu chtít!

A konečně — nepotřebuji připomínati — že přebytek z příjmů duchovního dlužno obracet na prospěch sv. víry a náboženství. Kdo užívá příjmů svých jedině nebo většinou pro sebe a přibuzenstvo kolikrát dosti vzdálené, nejedná nikterak správně. A kdybychom i jeho omluvili snad chudobou přátel, to dojistá jest hřích neomluvitelný, kdo beze vší rozumné příčiny ukládá ten bídný peníz, aby pak po smrti dědicové někdy dosti zkažení a bezbožní oň se rvali. — Končím tyto nikterak nové úvahy své tím přáním upřímným, aby v tomto novém roce vzchopili se s náležitou zbraní všichni ti, kteří dosud spali, abychom všichni stáli v čele věrných svých jako vůdcové odhodláni ku obětem všem. Pak bude vítězství naše slavné a bude blízké. Dejž to Bůh! — — — k.

Ze Šumavy.

Radosti katechetské.

Pracuji v osadě pohorské čítající přes 4000 duší. V místě nalezá se škola dvoutrídňá a ve vesnici asi $\frac{1}{2}$ hodiny vzdálené byla až do letošního školního roku škola trojtrídňá, od začátku letošního školního roku otevřena také třída čtvrtá. Jelikož okresní školní rada se netázala ani, kdo v této nově otevřené třídě chce sv. náboženství vyučovati, ani zač, tázal se farní úřad sám a zároveň vyslovil žádost, aby katechetovi, jelikož pastorece velice obtížná jest, vyměřena byla remunerace ročních 40 zl. Než nastojte! Najednou přijde platební rozkaz, znějící na pokutu 1 zl. pro nedodání kolku na žádost o remuneraci katechety. Co farní úřad považoval za oznámení a také docela poštovního prosté, co úřední dopis, okresní školní radě poslal, to tam zas považovali za žádost a vyměřili pokutu 1 zl. do 30. dnů splatnou.

A nyní to přijde. Cestné za lonský školní rok od obcí jsem nedostal, ve čtvrté třídě vyučuju a od okresní školní rady také nic nepřichází, a k tomu všemu má za to vše farní úřad platiti 1 zl. pokuty. Není-liž to roztomilý obrázek? A jak dlouho mají tyto utěšené poměry katechetů, obzvláště na školách obecních trvati?

A. L.

Kterak se to rýmuje?

Píše se nám z okolí plzeňského:

Co nám zde všem velice je na div, že ředitelem ústavu „k. k. Staats-gewerbeschule“ v Plzni je žid, a jedním z prvních učitelů je protestant, žactva je ve 4 ročnicích as 500—600, mezi nimi i dospělí mužové. Tentýž protestantský učitel snaží se dělati u svých žáků proselity. Byloť jim pokynuto, by se též někdy přesvědčili, jak u evangelíků se hlásá slovo Boží a porovnávali s katolickým způsobem. Tak vlákáno mnoho žáků do kostela evangelického, kde kazatel velmi přívětivě příchozích vítal i ruky prý jim podával, čímž, jakož i lahodným způsobem přednesu, mnoho mladíků nezkušených zmámil, tak že napotom šmahem jej poslouchati docházejí — veřejně mu úctu na ulici nápadně projevují a o katol. duchovenstvu Plzeňském nepříznivě mluví, jakoby vůbec ani u porovnání s praedikantem obstáti nemohlo.

Až potud zpráva naše. Soudný čtenář z toho si ledacos pomyslí o tom novém příznivém větru, jenž prý z Vídně teď na katolickou Církev vane. Ano, to má býti snad ta jezovitská reakce, o níž se falciosům ustavičně zdá. Pořáde se mluví o znovuzřízení konfesíonálních škol — ejhle, plzeňská Staatsgewerbeschule je toho velmi názorným dokladem.

LITERATURA.

Obrázky biblické a katechetické. Karel Poellath ve Schrobenhausen. Bavyry. S textem od Beneše Kuldy.

Z přátelského dopisu vdp. kanovníku Beneši Kuldovi vyjímáme o obrazích těch posudek následující:

Konečně obdržel jsem z Bavor obrázky, na něž jsem se velice těšil, dobře věda, že by neračte propůjčiti se práci Svou tu, kde by i malba obrázkův nebyla přiměřena, ano, abych řekl, též hodna a důstojna slov a básniček Vašnostiných k obrázkům na druhé stránce přidělených.

A nesklamal jsem se v naději své; ale téměř udiven a překvapen nemohl jsem se dost vynadívati na obrázky ty a vynadiviti, jakou láskou ráčí se Vaše Veledůstojnost nésti k těm malým dítkám, pro něž, aby snáze pochopeny byly rozličné pravdy svatého náboženství, neštítli jste se tak ohromné práce.

Text jest výtečný, nesoucí se k úplnému vyznačení toho, co na obrázku jest viděti, a kde možno, zahrnuje v krátkosti vše, čeho zapotřebí člověku věděti. Kdyby každý člověk vůbec věděl jen to, co vše v krátkosti tu mistrně zahrnuto, úplně by to postačilo. Obrázky ty by lepší službu katechetovi i lepší prospěch přinesly dítkám školním, než-li předlouhé, mnohdy až filosofické katechismy; nebo pomocí obrázkův těch bez namáhání může katecheta přednáseti a hravě mohou si to školáčkové osvojiti a v paměti i v srdce vštípati, any obrázky též krásně a významně jsou provedeny i malbou. Mám za to, že by neměl žádný kněz opomenouti, obrázky ty sobě objednati; zvláště každý katecheta, jemuž prospěch dítek na srdci, měl by si je zakoupiti; neboť v poměru ku kráse malby a výtečnosti textu cena jest, jak račte sám psáti, ku podivu levná. Chci, po vůli Páně, upozorniti pana redaktora „Vychovatele“ a „Obrany víry“ na obrázky tyto.

Poslal jsem, jak račte psáti, 2 zl. a obdržel jsem na to:

7 růženců v obrazech.

8 výtisků dvanácti obrázkův na zlaté půdě.

3 výtisky dvaadvaceti obrázkův Nového Zákona od Zvěstování Panny Marie do Jejího korunování.

3 výtisky sedmi obrázkův, znázorňujících svaté svátosti a ještě mnoho jiných obrázkův, po jednom nebo po dvou.

Nevím tedy, na čem jsem; nebo téměř nemožno, aby tak levné obrázky ty byly; nebo tu by se muselo říci, že jsou báječně laciné. Kdyby ale i laciné nebyly, jsem z nich povděčen. Zítřka je chci vzíti do školy ukázat je dětem. Vidím už napřed tu radost, jakou budou míti. Ó díky Vaší Veledůstojnosti za ty šlechetné snahy k prospěchu naší mládeže. Kéž na dlouhá léta ve zdraví Hospodin zachová Vaší Veledůstojnost k blahu Círky, vlasti a hlavně k radosti mládeže!

Trvám v nejhlubší úctě

Frant. Štěp,
farář v Habartících.

Návod ku slušnému chování se doma i mimo domov pro mládež obecných i měšťanských škol. Vydal Frant. Soukup, učitel. Cena 15 kr. Nákladem vlastním.

Jest nám milou konati povinnost, spisek, či brošurečku tuto o 16 stránkách malé osmerky co nejvřeleji naší mládeži a její učitelům doporučiti. Abychom obsah její zkrátka pověděli, jest to jakýsi „galanthom“ či „savoirvivre“ pro mládež. Leč tu hned z předu ohražujeme se, že to není návod, jak má dítě dělati pukrlata a jak říkati: Kis ty hant a má úcta a pod., nýbrž kterak má se chovati co dítě zvedené, co dítě zbožné. P. spisovatel — učitel — volil příklady nejčastěji z dějepavy, a velmi případné. Abrahama totiž, Josefa Egyptského, Samuela — a což spisek nejvíce krásí: i Pána Ježíše. Jest rozdělen na dvě části: A) Chování se doma a B) mimo domov.

Dává se návod, kterak má dítě na každou otázku rodičům odpovídati, kterak poslouchati; kterak hosty vítati, se služebnými zacházeti. Kterak při stole, na nějž kladou se dary boží, nezřídka i Tělo Páně! Již to postačí čtenářům. Nic nerozpakujeme se činiti návrh, aby spisek tento ve druhém, valně rozmnoženém vydání co nejlaciněji — aspoň za 5 kr. — mládeži naší dal se do rukou, z něhož by chvilkami se předčítalo a co by kde chybělo, přiměřeným výkladem doplnilo. Kdo dnes tu mládež školní zná, musí žasnouti nad její zdivočilostí a proto jsme přesvědčeni, že p. spisovatel nejen svým kollegům, ale i rodičům nemálo se zavděčil.

Hlídká literární. Listy věnované literární kritice. Vychází počátkem každého měsíce. V Brně, tiskem knihtiskárny Benediktinův rajhradských. Čís. 1. Obsah: Symbol. Trpký list s ptačí perspektivy. Dostál. O lásce k vlasti. Bačkovský. O novellistice české z let 1820—1848. Dopisy Vincence Žáka k Al. Šemberovi. Vychodil: Dagmar. Posudky. Různé zprávy. Feuilleton.

Redakci — nejmenované — tanula zajisté na mysl: „*Literarische Rundschau*“, kterouž vydávají katolíci v Německu, jelikož všecka úprava její a obsah tomu nasvědčuje. „*Literarische Rundschau*“ jest nejlepším kritickým listem katolických Němců a proto jsme povděčni tomu, že „H. L.“ vzala si ji za vzor. Mluvití o potřebě podniku takového, bylo by zbytečné. My naopak díme: byl již svrchovaný čas, že konečně i s katolické strany přišli jsme s řešetem na trh literární. Žijeme v době nadvýroby všeho druhu, tedy i nadvýroby literární. Na kritiku našich denních listů, nelze ani dosti málo spolehati se. Panuje zde kamarádství a literární modlářství až hnusné. Rekláma literární v denních listech pra nic neliší se od reklamy zpěvačkám Turolle Patti a pod. Kritikové těch kterých listů tvoří vzájemně jakýsi železný řetěz, jež nezasvěcenci nelze proraziti. Proto dobře bude, rozruší-li se řetěz ten s naší strany. Pravíme přímo „H. L.“ obsahem i úpravou svojí zamlouvá se nám nemálo. Přejeme si, aby především literární plody z tábora nám méně přátelského posuzovala vždy dle pravé jejich ceny — přísně, ale spravedlivě. Práce to ovšem nenalá.

Vedle literatury oné nalezá se též pole literatury katolické, či křesťanské vůbec, kteráž, ač mnohem starší původem svým, v době poslední od oné veliké škody utrpěla. Zdálo se, jakoby tato nadobro měla býti udušena. Této třeba největší péče věnovati, aby zdárně vzrůstala. K ní bude stanovisko „H. L.“ zajisté benevolentní: vše dobré a slibné nechť vzrůstá, nechť ošetřuje se, nechť *i záhy z koukole se očistuje*. Upozorňovati na vady a poklesky v úmyslu, aby vždy jen dobrá věc prospívala, jest skutkem duchovního milosrdenství. A má-li literatura katolická různé literární bejlí na roli národa dědičné udušiti, musí „H. L.“ počínati si s jakou kritickou náklonností i ku plodům jichž účelem jest: rozmnožovati čest a slávu boží, čest a slávu vlasti.

Aristotelovy knihy. O duši, které přeložil a vysvětlivkami opatřil P. J. Vychodil O. S. B.

Měli jsme již příležitost o literární činnosti tohoto kněze na jiném místě chvalně se zmíniti.

Snad že namítne se: co nám do toho, kterak Aristoteles o duši učil? Právě doba naše měla by častěji ve spisech tohoto mudrce čísti. Materialismus moderních vědatorů duše v člověku vlastně ani neuznává. Duše je hmota, jež potud má nároky na trvání, pokud hmota žije. Duše člověka podle moderního učení umírá s člověkem a rozprchává se po smrti v bezčetné atomy do všehomíra. Dnešním vědatorům je mozek tolik co žaludek. — Žaludek tráví, střeva odměsují, srdce krev pumpuje, plíce dávají k tomu vzduch a mozek myslí. Myslenky z mozku vyměšují se stejným pochodem, jako ty které tekutiny a šťávy z jiných orgánů tělesných. Doba tedy naše nadobro zabředla do nejhrubší hmoty,

což v zápětí má tu hroznou otázku sociální, na niž říše křesťanské skoro na smrt stůnou. Proto získal si kněz Vychodil nemalou zásluhu, že nám v knížce neobjemné velmi jasně, pochopitelně skoro prostonárodně vyličil, kterak staří filosofové o duši lidské rozumovali. Čtenář seznává z toho, že nalezali se křesťanskému stanovisku mnohem blíže, než li vědatoři moderní. Na tom, kterak o duši lidské myslíme, závisí hlavně víra v Boha. Kdo by v nesmrtelnou duši nevěřil, věří tím méně v trojjediného Boha.

Čím hloub jsme do knížčky o duši se zadívali, tím více se nám nejen obsahem, ale i překladem svým zamlouvala. Nechtě nepovažuje se to za liché lichocení, díme-li, že P. Vychodil ku převádění klasických myslitelů na jazyk náš jest jako stvořen. Tím též více bylo nám na div, čtoucím v předmluvě k této knize o duši, že ctěný p. překladatel musil u výkladu svém obmezovati se na míru nejskrovnější, neboť prý hmotný výsledek překladu knihy „O básnictví ze všech spisův Aristotelových nejzajímavější,“ byl pro nevšímavost těch kterých kruhů dosti nepřívznivý, tak že radil býti opatrnou co do objemu českého vydání Arist. děl, jehož nedostatek třeba přece nazvati skvrnou písemnictva českého. — Všude tentýž náрек. — Jak jsme již svrchu pravili, kdo chce v dnešním boji filosofického pantheismu a darvinského materialismu s Církví katolickou o Bohu, věčnosti a nesmrtelnosti duše porozuměti, bez Aristotela se neobejde. Slovnítný Hettinger ku př. ve své Apologii křesťanské na každé takměř stránce dovolává se autority Aristotelovy, při čemž neustává moderním vědatorům dokazovati, že jejich bludy jsou bludy starých Epikureovců, Sofistů, Gnostiků, ano dále i per-ských Magů a budhistických Quietistů a že i Schopenhaurův a Hartmannův pessimismus starou Nirvanou jest na historickém kolotoči.

Při té příležitosti dovolujeme si v. d. duchovenstvu na uváženou dáti, že doba těch hřmících kázání, toho láteření a sápaní se na poslu-chače s kazatelen již minula, a že dnes musí posluchačům imponovati se v kostele více vědou, nežli tím jistým, až k slzám pohnutlivým — u babiček — přednesem.

Moderní vědatoři zprostonárodňují své bludné učení. V četných spolkových schůzích konají se přednášky o všelijakých hmotách, z nichž nejčastěji a nejra-ději zabíhá se na pole náboženské.

I kněžší musejí apologii křesťanství a Církve zprosto-národňovati. Toť jeho dnes hlavním úkolem. V každém větším městě, ba v každém kostelíčku, při každé větší schůzi lidu, měla by kazatelská látka vy-bíratí se z arsenalu katolické apologetiky. Výtka, že tu a tam v kostelích káže se více pro plačtivé babičky, nežli pro vzdělance, nebývá bezdůvodna. Proto roz-lučme se již s těmi kazbami šablonovými a vraťme se ku zdravé homiletice starých církevních Otců, která měla ráz hlavně apologetický naproti pohanským mudrcům. K tomu především třeba, aby kněz nejen v semináři, ale i v duchovní správě pilně se zabýval výzbrojí katolické apologetiky. Apologetika církevních otců původně zbudována byla na filosofii Aristotelově, Sokrata, Platona a jejich důsledných žáků. Největší theolog katolické Církve, sv. Tomáš Akvinský, bez počtůkráte dovolává se autority Aristotela a Platona. Křesťanství bylo by v prvních stoletích zůstalo obmezeno na užší kruhy chudého lidu, kdyby nebylo bývalo těch Řehořů, Basiliů, Panthenů, Athanášů, Tertulianů, Ambrožů, Hieronymů, Augustinů, Cyprianů a Lvů, kteříž nemajíce více příležitosti zápasiti v cirku s tygry a lvy, zápasili s tím větším výsledkem s tygry a lvy pohanské filosofie.

V cirku a na popravištích vítězilo křesťanství proti hrubému násilí, proti tyranii tělesné. Zbývala však ještě tyranie duševní, kteráž, jak dnes ze zkušenosti víme, horší je tyranie hmotné. Jako dnes vědatoři, tak i tehdy pohrdali filosofové náboženstvím ukřižovaného. Proti těmto vytáhli do cirku, na zápasistiě duševní filosofové křesťanští. A výsledek? Stkvělejšího nemohli se nikdy nadíti. Filosofie pohanská, filosofie Aristotela, Sokrata a Platona stala se věrnou služkou Církve, a těší se dnes místu velmi čestnému v Církvi. Řeholníci od jakživa nazývají se

filosofy katolické Církve a právě tito filosofové povždy měli filosofii řeckých a římských klasiků v hluboké úctě.

Když barbarští národové Evropu zaplavovali, tu filosofové křesťanští se vši ochotou přijímali filosofy pohanské pod své střechy, kdež až do dneška v úctě se chovají, čehož dokladem jest i knížka svrchu jmenovaná.

Nechceme řádky těmito dělati jí právě reklamu, nýbrž příležitostně toliko poukázati na poměr, v jakém se dnes apologetika křesťanská k filosofii řecké vůbec, a Aristotelově zvláště nalezá. Kdo dnes námitky proti víře se strany douků i nedouků s výsledkem chce odrážeti, bez znalosti filosofických systémů starších se neobejde, jelikož nevěra dnešní na mnoze zakládá se na bludech, ano i bájích starých pohanů. Filosofie řecká nazývá se proto velmi případně předsíní katolické Církve.

Cena knížky je 55 kr. Poměrně velmi malá. Jest co nejlíp k doporučení.

Redakce.

Příprava dítek ku svaté zpovědi, zvláště ku zpovědi první. S připojenými úvahami ke vzbuzení lítosti nad hříchy. Sepsal V á c l a v M a c e k, katecheta v Soběslavi. S povolením nejd. bisk. ordinariatu v Budějovicích. V Praze. Nákladem knihkupectví Cyrillo-Meth. 1886. Cena 1 zl. 20 kr. Str. 232.

O důležitosti sv. zpovědi u dítek netřeba psáti, ovšem¹ neškodilo by, aby převeliký a obyčejně pro všecken život rozhodný její vliv právě v době naší všem vychovatelům, především ale rodičům na srdce se kladl. Známo, že dnešní mládež, sotva že ze školy vyjde, skoro již ani se nezpovídá. Přijde ještě před svatbou, a pak snad až ku smrtelné posteli přichází kněz. Snad!

Proto dnes všechna pílě učitele náboženství soustřeďovati se musí kolem sv. zpovědi a jmenovitě první zpovědi dítek.

A k tomu poskytuje p. spisovatel ve své knize látky a pokynů značnou hojnost. Najde v ní i zkušenější katecheta mnohé dobré věci, jež při čtení lze si tužkou poznamenati a příležitostně dítkám na srdce vložiti. Zejména pak kněžím mladším pomůcka tato bude vítanou. Třeba tu však počínati si opatrně, aby paměť dítek se nepřetížila a svědomí příliš neobtěžilo. P. spisovatel snesl do knihy své látky hojnost, úlohou katechety bude, z ní věci nejpotřebnější vybrati.

Důležité rozhodnutí kongregace ritů v příčině cirk. zpěvu.

Biskup z Luçonu — v kraji Vendéském ve Francii — tázal se Kongregace ritů, zdaž podle dávného zvyku v jeho diecési při mšech sv., jež všedního dne věřící si přejí, smí se Gloria, Graduale a Tractus, jakož i Sequens a případně i Credo při zpěvu na kůru vynechávati. Ve Francii totiž zpívá toto všecko často jediný zpěvák, jež tyto zpěvy příliš musí unavovati. A pak i lid prý bývá netrpěliv, když mše sv. zpíváním celých Sequencí, Creda a p. se prodlužuje. Avšak Kongregace ritů i tentokráte se vši rozhodností nařídila, aby zpěv na kůru naskrz s obřady mše sv. souhlasil a to slovy: *Consuetudo de qua in casu, velut abusus prorsus eliminanda est.* 29. pros. 1884. — Podle toho odsuzuje Kongregace ritů i ty libovůlné amputace Gloria, zejména pak *G r a d u a l e a S e q u e n c í*, jakož i Credo, jakýchž dopouštějí se páni ředitelé kůru. Zde by nejlíp pomohl kategorický imperativ: *j á c h c i, k o n e c a d o s t!*

Šk. zákony se zřetelem ke katechetům.

Stává se nezřídka, že kněží ve správě duchovní při nejlepší vůli nemohou do školy, nemohou dodržeti podle rozvrhu hodinu určenou, a že jindy snad ji nahraditi mohou. Podle vynesení zemské školní rady ze dne 17. kv. 1870 č. 2994 ustanoveno v té příčině, aby učitelé a k a t e c h e t o v é spravovali se rozvrhem hodin takto:

„Po vysokém nařízení minist. z dne 12. čce 1869 má vyučování na školách obecných ve všech předmětech dítí se dle určitého rozvrhu hodin. Na správci školy bude, aby s počátku každého roku školního tento rozvrh hodin se zřetelem k době vyučovací místní š. radou určenou zdělal a c. k. okr. š. inspektorovi jej předložil.

Se strany úřadů církevních mnohonásobně proneslo se přání, aby nauce o náboženství vykázaly se v tomto rozvrhu hodin, pokud možno, h o d i n y d o p o l e d n í. Proti čemuž c. k. zemská školní rada nic nenamítá; anobř očekává, aby přání tomu ochotně hovělo se všude tam, kde to poměry připouštějí: Naproti tomu jsou učitelé náboženství rovněž jako každý jiný učitel zavázáni, aby hodin vyučovacích, jim v rozvrhu hodin přikázaných, svědomitě šetřili. Kde na škole obecné zřízen jest zvláštní katecheta, jest to vždy možno a srovnává se též s nařízenými úřadu církevního.

Kde však duchovenstvo místní (rozuměj: ve správě postavené) ve škole náboženství vyučuje, budou učitelé náboženství nezřídka jiné pilné práce povolání jeho na překážku, aby hodin náboženství vykázaných přísně šetřil. Ve případech takových zůstává se vlídnému dorozumění mezi správcem školy a správcem duchovním, aby nezbytné přerušení řádu vyučovacího co nejméně znáti bylo. S p r á v c e d u c h. j e z a v á z á n, a b y z a n e p r á z n ě n í s v ě s p r á v c i š k o l y v p r a v o u d o b u o z n á m i l. Správce školy bude péči míti o to, aby hodina vyučování náboženství určená vyplnila se případně jiným předmětem a shodne se s duch. správcem o hodinu, kdy by tento zameškané vyučování náboženské mohl nahraditi.

Nikdy však dovoliti nemůže, aby místní správce duch. v kteroukoli dobu, kdy mu libo, do školy vstoupil a počna zameškané vyučování náboženství, vyučování učitele přerušoval.“

Toto znění zákona sice již staré, ale pro zachování shody mezi duchovenstvem a učitelstvem veledůležité, uvádíme zde proto, aby zejména mladší duchovní páni bratři s ním seznámeni byli a proti němu nejednali.

Poněvač se ukázalo v praktickém životě, že toto nařízení působilo velikých obtíží, ano že mnohdy docela nemožné bylo a jest až dosavad v pravou dobu oznámiti své zaneprázdnění často náhlým ku př. zavoláním k nemocnému, zemská školní rada nahlédla, že se uleviti musí, jak vynesení z r. 1875 nasvědčuje.

Vynesením zem. šk. rady ze dne 23. listopadu 1875, č. 18663 dále ustanovilo ohledně povinnosti učitele náboženství, překážky dodržování rozvrhu hodin správě školy oznámiti:

„Vynesením ze dne 17. kv. 1870, č. 2994 bylo ustanoveno, že tam, kde náboženství vyučuje místní duchovenstvo, učitel náboženství však, jinými nutnými pracemi svého povolání zaneprázdněn, rozvrhu hodin držeti se nemůže, ponecháno je přátelskému srozumění mezi správcem školy a duchovním správcem, aby nevyhnutelné rušení vyučovacího pořádku co nejméně citelné činili; že ale duchovní správce povinen jest, překážku správci školy v pravý čas oznámiti.

Jelikož však takové oznámení ve školních místech, kde duchovní učitel náboženství své sídlo nemá, není vždycky možné, *obmezuje* c. k. zemská š. rada *uvedenou povinnost* duchovních učitelů náboženství k oznámení překážky vyučování, *na ta školní místa*, kde mají tito zároveň své sídlo, kde tedy časné znamení pravidelně možné jest.

Aby se ostatně duch. učitelé náboženství, jinými pracemi svého povolání mnoho zaměstnanému, dodržování rozvrhu hodin co možná ulehčilo, má se správce školy dříve nežli jej navrhne, ohledně zanešení hodin pro náboženství s katechetou dorozuměti.“

Patrně tedy dle toho pozdějšího vynesení zem. š. rady, že správce školy přesporní čili filialní není po zákonu povinen katecheta spolu ve správě duch. působící oznamovati překážku, že do školy přijíti nemůže.

D r o b n o s t i.

Obrázková firma C. Poellatha v Schrobenhausenu v Bavořích, o níž z venkova byla nám zaslána velice pochvalná zpráva, nenalezá stejného souhlasu u kněžstva v Rakousích. P. Egger uveřejňuje v 1. čísle Theol. Quartalschrift, vydávané v Linci dosti ostrý úsudek o firmě jmenované, že prý vyhotovuje obrázky „pode vší kritikou“ a že prý zdá se, jako by u ní hlavní věcí byl — kšeft.

Kdo má asi pravdu?

Duplikáty správ školních, vysvědčení celoročních a propouštěcích na školách obecných a měšťanských podlehají kolku. Výnosem ministra kultu a vyuč. 23. října 1885. č. 18439. všem šk. zemským úřadům a to za příčinou dotazu k finančnímu ministerstvu dne 3. října 1885. č. 30174 nařizuje se, že listiny svrchu vyjmenované, jež vyhotovují se na dožádání těch kterých stran c o d u p l i k á t y, mají kolkovány býti podle zákona kolkovního 9. února 1850. T. P. lit. h. a sice vždy 1 zl. na každém archu.

Heidelberský katechismus opět ve školách reformovaných církví. Z jisté farnosti na venkově bylo nám sděleno, že katechismus téhož jména, jenž asi před 6—8 lety pro rušení veřejného pokoje ministerstvem kultu a vyučování byl zapovězen, opět od pastorů reform. do škol se zavádí.

Zaopatřili jsme si katechismus ten. Při bližší prohlídce s a u s t r n u t í m seznali jsme, že v knížce té veliké množství je útoků nejsurovějších na Církev katolickou a její sv. obřady. Ze všech uvádíme prozatím toliko jeden.

Na straně 73., kde o večeři Páně, jest řeč, nazývá se katolická mše svatá **zlořečeným modlářstvím?** Nechtěť prohledne se náš kat. katechismus slovo za slovem, zdaž tam o protestantech jen zmínky jest? A potom ještě se do všeho světa rozhlašuje, že prý protestanti v katol. Rakousku strašně jsou utlačováni, proto snad, že nesmí Církev katolická podle chutě v modlitebnách a ve školách nadávati!

Jelikož redaktoru „Vychovatele“ pro jeho ochuravění nebylo lze v Praze na kompetentní místa dojíti a opis výnosu, jimž Heidelberský katechismus co školní kniha se zapovídá, si vyžádati, žádáme uctivě pl. t. pány biskupské vikáře, aby nám, pokud výnos ten znají, do příštího čísla „Vych.“ jeho d o s l o v n é z n ě n í zaslali si neobtěžovali.

V příštím čísle přineseme některé jiné citáty z toho pověstného katechismu na ukázkou. To by tak ještě ke všem štvanicím v Rakousku chybělo: aby pastoři mládež a lid nábožensky rozešťvali! —

Obsah „Vychovatele“:

Něco o návštěvě školy. — Opět kus školy se sřítilo. — O modlitbě ve škole. — Některé dotazy v otázce školní. — Které mši sv. má školní mládež v neděli a ve svátek obcovati? — Dopisy. — Literatura. — Důležité rozhodnutí kongregace ritů v příčině církevního zpěvu. — Školní zákony se zřetelem ke katechetům. — Drobnosti.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Školní knihovny.

„Pozdě přicházíte, ale přicházíte přece!“

Těmi ovšem již praobyčejnými slovy vítáme výnos p. ministra vyučování za příčinou přehlížení školních knihoven. Skoro máme zase již na jazyku: přišlo se s křížkem — po funuse.

Pravíme upřímně, že nás výnos ten příliš nenadchnul a to z jedné důležité příčiny.

Především ohražujeme se proti možné výtce, jako bychom s výnosem tím nesouhlasili. Kdožby nesouhlasil s tím, aby vznešený, avšak i dvojostrý vynález Guttenbergův do rukou mládeže nedával se bez jistých opatření! Kdož více horlil proti spisům mládež otravujícím jako pisatel těchto řádkův v „Čechu!“

Vítáme výnos p. ministra, avšak dokládáme:

Kéž by byl přišel o několik let dříve! Kéž by se bylo dříve svědomitě dbalo nařízení staršího, jež p. ministr Gautsch toliko přiostrčil!

Nařízení stran prohlídky spisů pro školní knihovny určených dlužno vřadit k těm zákonům a výnosům vládním, jež v životě praktickém nejvíce se přestupovaly.

Kromě prastarého a nikdy nezrušeného zákona o svěcení dne nedělního, neznáme žádného nařízení, jež by se bylo tolik lehkomyšlně přestupovalo a jehož se nedbalo, jako nařízení stran knihoven školních.

Netýká se to tak knihoven na školách českých, kdež páni řídící a inspektoři jmenovitě na knížky od spisovatelů katolických (!) časem až příliš svědomitě dohlíželi, jako mnohem více knihoven německých. Teprv nyní vycházejí na jevo věci až hrozné. Co všechno do knihoven školních se nevpašovalo! Nejen spisy a spisky beznáboženské, nýbrž přímo i vlastizrádné, spisy zednářské vydané na potupu Církve a rodiny panující. Nyní teprv nastává vyklízení chlévův augiašových. V této věci osvědčí se zostřený výnos p. ministra velmi dobře.

Z knihoven škol českých bude asi málo k vymytání spisů podobných.

I v listě našem bylo nejednou již stěžováno na to, že do knihoven školních vloudilo se, ať si již s vědomím, aneb — což v nejčtetnějších případech ochotně připouštíme — bez vědomí těch kterých školních orgánů — spisů a spisků různých, jež vyznání převálné většiny dítek školních nehrubě svědčí. Přijímali se do knihoven povídky, v nichž reformace velebila se na úkor Církve katolické a v nichž pastor velmi zhusta ozářen byl gloriolou

světce, kdežto protiobraz jeho: kněz katolický pouzdrem byl všech ohavností. Což divu, vždyť i z péra kněžského vycházely povídky podobné k poučení lidu a školní mládeže!

Aby však katolický kněz, co katecheta knížky podobné seznati a o jich odstranění žádati nemohl, byly knihovny školní za jakési *Sezamy* prohlášeny, jež otvíraly se všem, jenom ne katolickému knězi.

Věru až směšno jest vypravovati o těch překážkách, jež se strany řídicích kladly se kněžstvu na cestu do školních knihoven.

Uzavírali učitelové protestantští a židovští pastorům, a rabínům tolik pečlivě dvěře do školních knihoven, jako naši učitelové katoličtí před kněžími katolickými?

Zvláštnost tato jest věru specificky rakouská a znázorňuje nejlíp naši moderní školu. Byla to holá náhoda, dostalo-li se kdy knězi potěšení, spatřiti kterak knížka ze školní knihovny vypadá a jak se na ní školní pečeť s podpisem p. řídicího vyjímá. Náhoda ta poskytla se mu obyčejně tehdy, postihl-li v hodině náboženské žáka při čtení povídky.

Pečlivé uzavírání školní knihovny před katechetou bylo všudež neklamným znamením, že se v nich nalézá — kontrabant. I dnes ještě může každý katecheta o tom se přesvědčiti. Nechť to zkusí jen a požádá p. řídicího, aby směl do školní knihovny nahlédnouti. Bohužel že ne všudež, a snad málo kde páni katecheti volného vstupu do školních knihoven se domáhali. Mnohý si myslil a svědomí své chlácholil omluvou: což mi potom! Já mám jiného čtení hojnost a potom — což je to nejhlavnější — k čemu si to s panem řídicím kaziti? Bude mne považovati za nepovolného censora. — Bázeň před lidmi! Mohlo a dosud může se leckterému pohoršení ošklivou knížkou uvarovati, kdyby jen učitelé náboženství práva svého případně i energicky se domáhali. Jmenovitě platí to o venkově, kde kněz spolu členem místní školní rady jest.

Učitel náboženství smí a má námitky své podávati proti zanášení spisů do školních knihoven na úkor víry naší vydaných a to z příčin paedagogických.

Pak-li že do nedávna ještě mnohý řídicí na venkově i v tom ohledě počínal si naproti knězi jako paša, nuže, z ostřené nařízení pana ministra usnadňuje mu vstup do školní knihovny. Nyní aspoň nebude míti katolický kněz výmluvy, že přístupu do ní nemá. Nyní mu nejen učitelská ale i pastýřská povinnost ukládá všemožně přičiniti se, aby knihy na úkor katolické Církve psané z knihoven žáků byly vyloučeny.

Jiná otázka nastává. Které to jsou? Komu přísluší právo rozhodovati: která knížka církevně jest bez závady? Snad ti kteří řídicí? Aneb ta jistá komise, která teprv má se utvořiti?

O nezávadnosti té které knihy v ohledu církevním přesně rozhodovati může toliko Církev. To jest starý axiom, jehož právě teď třeba míti na zřeteli. Dokud v té jisté komisi ku přehlížení a aprobování knih nebude patřičně zastoupena i Církev a dokud od případu k případu na jednotlivých školách nebude i učitel náboženství, aneb místní duchovní správa dožadována o své dobrozdání při každé nové knížce — pokud od vyšší církevní instance nebyla aprobována, — dotud nemáme žádné garancie, že do knihoven školních nebudou připouštěny knížky Církvi nepřátelské.

Kéž by nejd. duchovní vrchnosti v příčině té co nejdříve u nejvyšších instancí se zasadily — právě teď, dokud železo jest žhavé, t. j. dokud nařízení jest nové! Neboť jak věci na světě vůbec chodívají, otírá se na penízi rázu nejostřejšího delším oběhem původní jeho ostrost i lesk.

Zanedbá-li se i tentokráte, co se již před lety zanedbalo, pak nestěžujme si, zůstane-li i nadále v knihovnách školních mnoho kvasu protináboženského. Učitelové, jinak při vši dobré vůli, budou nejvíce na zřeteli

míti, aby v knihovnách netrpěla se knížka, v níž by povinná úcta nejvyšší autoritě světské nějak byla porušena.

Tu bude co nejpečlivěji hleděti se, aby ani muška neproklouzla a to vším právem. Leč právě při této opatrnosti stane se snadno, že jim v ohledu církevním proklouzne leckterý velbloud. Naši moderní laikové nemají vůbec ani toho náboženského citu, jenž by jim poznati — vycítiti — dával koukol pečlivě v pšenici ukrytý. K tomu se hodí toliko kněz. Na co tuto záhy upozorňujeme.

Nechť tedy nyní již ty které duchovní úřady konají svoji povinnost.

Opomene-li se toho i tentokráte, pak nenaříkejme zase na ty bezbožné liberály a bezkonfesionelní učitele, že buď v knihovnách ponechali, aneb nevědomky do nich přijali knihy proticírkevní. Pak bude platit: volenti non fit injuria.

I to je modou: se strany kněžské stále naříkati na bezbožné liberály a bezkonfesionelní učitele. A zatím zhusta skrývá se v těch nárcích něco jiného: p o h o d l í č k o, n e s t a t e č n o s ť, o s p a l o s ť, n e č i n n o s ť. Mnohé věci mohly ve školství zameziti se, kdyby se bylo — nespalo, aneb pastorálně neopatrně nevzdorovalo. Když všechny stavy a vrstvy obyvatelstva zasedali k míse liberálních školních zákonů, a chápali se po lžících, tu jen Církev u nás zasedla si do koutka a říkala vzdorovitě: já nebudu, já nechci s vámi jísti! —

Z mísy zatím jedli všickni, ať si jim to chutnalo nebo ne, jedli přece. My jsme si lichotili: však oni to bez nás nesnědí, přijdou ještě rádi a budou nás pěkně prositi: pojdte, a jezte s námi! —

A oni zatím neprosili. Teprv, když už dojíдалo se a mísa skoro byla prázdná, tu jsme se z koutka stydlavě zvedli a musili jsme se ještě sami doprošovati: s dovolením, my tu jsme taky, nechte nás též přisednouti. A dostalo se nám: sero venientibus ossa! —

Učme se z vlastní škody! — Jenom ne všecku vinu na ty bezbožníky a bezkonfesionelníky uvalovati!

Had v ráji byl první arciliberál a bezkonfesionelník, jenž první rodiče svedl a přece výmluva jejich na ďábla jim neprospěla. Byli trestáni v š i c k n i.

Konečně došli jsme ku hlavní svrchu naznačené věci a tu díme: Vítáme výnos pana ministra, avšak mnoho si z něho neslibujeme.

Dejme tomu, že by všechny knihovny školní, nejen české ale i německé v každém ohledu byly vyčištěny, tak že by v nich ani největší rigorista nebyl s to nalézt ani dosti malého koukole na proti autoritě buď světské, aneb duchovní: tož tážeme se, bude zkáza mládeže školní, pokud ze špatných knih do ní vchází, zadržena? Uzavřeme knihovny školní sedmerou pečeti, prosejpejme spisy pro mládež určené na nejhustším řesetě — jistý druh mládeže zasměje se a řekne: nechte si tam vaše knihy, já raději půjdu do divadla, podívat se na „Theodoru“, jak jehlicí z vlasu zrádného milovníka probodá! Nechte si vaše „Květinové košíčky“, vaši „Idu z Toggenburgu“. Co s tím fádním „Robinsonem“, já podívám se dnes na Gráfovu „báchorku.“ Máte prý tam v knihovně též knihy s obrázky. Abych se nesmála! Ty vaše obrázky! My uděláme ze školy několik kroků na ulici a máme hned naproti ve skříni nejnovější obrázky našeho Palečka, Humorů, Kikeriki, Bombe, Floh, Gartenlaube — — —

Ano, těch vašich obrázků v dějepřavě! Kdož může k. p. školní mládeži vídeňské zabrániti, aby nepodívala se, kterak Vereščagin svatou rodinu a zmrtvých vstání Páně znázorňuje? Co s vašimi fádními povídkami z knihovny? Moje starší sestra nanosí si z půjčovny nejpikantnějších románů hojnost; z Prahy k nám na venek přicházejí agenti či jak my jim říkáme běhouni s krvavými romány a já musím z nich vždy večer tatínkovi a mamince předčítati! Páni učitelové nadělají s knihami tolik drahoty a zatím by nás z Prahy knížkami třeba zasypali. Zavírejte před námi knížky o ne-

šťastných milencích, my odebíráme „N. L.“, „Pokrok“, obě malé Politiky, v nichž vypravují se nejkrásnější věci ze soudních síní a k tomu ty pikantní inseráty z České Politiky! Posledně jsem tam četla: „Chudý studující hledá si družku života!“

Ubohá škola, ubozí učitelové! Budou ve školních knihovnách cediti komáry a mládež bude na ulicích, v divadlech, ve výstavách, panorámách a doma klopýtat o velbloudy, slony a žirafy při každém kročeji. Bohužel, že nelze nám ubrániti se v tom jistému pessimismu, uvážíme-li, kterak zneužívá se krásného vynálezu Guttenbergova ku zkažení mládeže. Učitelové budou jisté knihy ze škol vyhazovati a Knotzové, falciosní učitelové a zhusta i rodičové budou jim je schválně ku čtení dávatí.

Slovem, my si z opatření pana ministra málo slibujeme. Co platny budou dnes reformy knihoven, nebudou-li reformovány spolu i školy a — ti, jimž nad knihovnamí bdíti jest, reformovány i rodiny, divadla, výstavy, výkladní skříně, nebude-li vůbec reformována celá společnost!

Ku cvičení snoubenců.

V době naší všeobecně uznává se, že rodinné vychování školní mládeže, s níž pomalu již ani učitel, ani kněz ničeho nesvede, bývá velmi nedostatečné, ať nedíme špatné. Proto i se všech stran naléhá se k tomu, aby duchovenstvo při „katechismu“ snoubenců počínalo si co nejopatrněji a nejsvědomitěji. Ty časy, kdy „katechismus“ těm kterým známým odpouštěl se za dárek do kuchyně, aneb třeba i za zlatník, již minuly. Dnes výjimku lze tolik v nejřidších případech, — ba raději nikdy! — připouštěti. Kdo v duchovní správě déle pracuje, ví dobře, že snoubenci právě ti vzdělaní (sic! či raději polovičně, povrchně vzdělaní) u věcech náboženských bývají nejnevzdělanější a že těmto poučení více jest třeba, než-li snoubencům z prostého sice, ale dosud zbožného lidu.

Ponechávající za tím poučení o tom, kterak by cvičení snoubenců s největším prospěchem dítí se mělo, spisům odborným, — podle našeho přesvědčení a pokud nám známo vydal o tom p. profesor Skočdopole nejlepší návod ve své pastorálce — dovolujeme si toliko na jednu dosud méně uvažovanou okolnost upozorniti.

Stává se totiž často, že snoubenci příslušní bývají do dvou farností a že na „katechismus“ ku faráři oddávajícímu přichází toliko nevěsta. Ženich pak praesentuje toliko vysvědčení z náboženství. My v tom spatřujeme nemalou vadu. Cvičení obou snoubenců mělo by vždy dítí se společně a totiž vždy u faráře oddávajícího.

Víme z mnohé zkušenosti, že v té posvátné chvíli, kdy kněz slovy oteckými poučuje je o předuležitých povinnostech, jež svátost manželství oběma ukládá, dojem bývá vždy hlubší, poučují-li se oba najednou, než-li pouze jeden. Tu stává se nevěsta svědkem toho, co bylo ženichu na srdce vloženo a ženich zase toho, co nevěstě bylo řečeno, aby manželství jejich bylo šťastno. V pozdějším životě mnohdy dostačuje pouhé připomenutí ženy mužovi a muže ženě na to, čeho se nedbalo a což snad i příčinou se stalo neblahých poměrů manželských. Co by však pouze nevěsty a ženicha se tykalo v případech mimořádných, může se buď ve zpovědnici, aneb hned při „katechismu“ každému zvlášť říci. Proto nelze nám souhlasiti ani s tím, aby snoubenci jinam chodili ku sv. zpovědi, než-li ku svým duchovním správcům, jimžto nejlíp jsou povědomi a kteříž i mohou každému poučení dáti p o v a z e j e h o přiměřené. Mladíka ku př. pití, aneb karbanu náchylného, nevěstu příliš marnivou, málo pobožnou a pod. může upozorniti na osudné následky jistých poklesků v životě manželském.

I té zkušenosti jsme nabyli, že nevěsta přišedši na katechismus sama bez ženicha, jenž byl z cizí farnosti, a přesvědčivši se, o čem vlastně při tom „katechismu“ se jedná, mezi cvičením pravila: prosím, abych směla přivésti si též svého ženicha! — Zbožný cit, ano snad ještě více tajný pocit aneb jakási předtucha všech těch křížů, starostí a strastí manželských nevěstu nutkají k tomu, aby i ženich svědkem byl všech slov z úst kněze, jemuž jako otci blaho jejich na srdci leží. Kolikráte již snoubenci do fary vcházeli s nechutí a bázni, a odcházeli nábožně rozechvěni, vřele tisknouce a líbajíce ruku kněze! Starostliví rodičové sami prosívají kněze, aby „děti“ jejich dobře poučil! — Kdož by tu chtěl „katechismus“ snoubencům od-pouštět, jenž snad jim má jaksi talismanem pro všecken další život býti! Dovolíme si v příštím čísle podati na ukázkou, způsob, jakým vedle mnoho-leté zkušenosti pisatel těchto řádků snoubence poučuje. —

V ohledu tom je kněžstvo ve větších městech k politování! Množství obyvatelstva degraduje duchovního pastýře na pouhého funkcionáře. Přijdou a praesentují se snoubenci, jež kněz jak živ neviděl, a snad i nikdy více neuvidí. Kněz je nezná, nezná jejich povahy, předešlý život, rodinné poměry a pod. — což všechno při „katechismu“ jest nemálo důležité. A konečně před oddavkami snoubenci praesentují zpovědní cedulky od jinud. Oddavky se o d b u d o u a párek je hotov. Co z něho bude, ví sám Bůh. Tak se děje ve velkých městech. Věru kněz na venkovské osadě může si blahořečiti, že jest mezi svými, že zhusta oddává snoubence, jež sám si ve škole nábožen-sky odchoval. Tu jest ještě pravým otcem duchovním, avšak v Praze ku př. pouhým bývá úředníkem.

V uvážení toho, co svrchu bylo vylíčeno, navrhuje, aby duchovní správcové ženichy na „katechismus“ posílali k faráři oddávajícímu.

Josef Rautenkranc.

Životopisná vzpomínka. Napsal J. N.

Před několika dny četl jsem v „Hospodářském listu“ výtečný článek J. A. Prokūpka rolníka z Kutlír a člena výboru rady zemědělské, nadepsaný: „Rolníci a česká literatura.“ Článek ten jest tak nadšeně a upřímně psán, takovým duchem vlasteneckým prochnut, že hluboký na mne učinil dojem, a jest příčinou, že osmělil jsem se těchto několik řádků do „Čecha“ zaslati. Kéž bychom měli takových rolníků více — pak by to snad lépe s národem naším dopadalo.

Pan spisovatel ve článku svém mimo jiné praví toto: „Kniha česká byla tím elektrickým proudem, kterým vědomí duševního života do žil národa našeho se vlévalo. Ti „čeští knihaři“, první naši „spisovatelé a čtenáři“ byli prvními pionery, již tu půdu ducha národa našeho brázdití počali, aby úrodu vydávala“ — a tahle slova učinila na mne největší dojem. Pozastavil jsem se u nich na chvílku, — přemýšlel — vzpomínal. Duch mimovolně ponořil se ve vážné vzpomínky na první doby našeho probuzení — našeho z mrtvých vstání. Viděl jsem živé před sebou hlouček nadšených mužů, kteří za heslo na prapor svůj napsali „Bůh a vlast“ a za tímto heslem svým věrně kráče-jíce s pomocí boží to dokázali, že národ náš takřka mrtvý již ze hrobu k novému životu vyvolali, že zachovali v počtu národů živých. Nebýti jich, snad dnes mluvilo by se o jazyku českém tak, jako mluví se o jazyku staro-bulharském, litevském a jiných již vymřelých jazycích slovanských. A mezi těmito muži viděl jsem zvláště jednoho, který práci na národa roli dědičné nejen duševní síly své, ale také všechny prostředky hmotné, ba i zdraví své věnoval — a na kterého se za dnů našich úplně zapomíná.

Viděl jsem před sebou v duchu horlivého vlastence, vzorného kněze Josefa Rautenkrance. Nemám v úmyslu psáti zde životopis jeho, ten napsal nám již A. Rybička v „Časop. Č. Musea“ (tuším na rok 1858) a v „Osvětě“ na rok 1876; chci jen kratičce zmíniti se o zásluhách jeho, jichž si o národ náš vydobyl, chci jen ukázati, že i on byl tím „českým knihařem, spisovatelem a čtenářem“, a tím i velikým vychovatelem svého okolí a že za všechnu práci jeho špatně — ba nevděkem dnes se mu odměňujeme.

Rautenkranc byl rodák králové-hradecký. Narodil se z rodičů měšťanských dne 2. března 1776. Prvního vzdělání dostalo se mu na gymnasiu v rodišti jeho, a studia filosofická odbyval v Praze, kde měl příležitost seznámiti se s předními vlastenci té doby. Po ukončených studiích filosofických vyvolil si stav duchovní a proto navrátil se z Prahy do Hradce Králové, aby tam řádně mohl se připraviti za dělníka na vinici Páně. Po vysvěcení svém r. 1798 kaplanoval v okolí kutnohorském a sice nejprve v Nebovidech, pak v Církvici, kdež jej však zastihl těžký prsní neduh, tak že přinucen byl odebrati se na dočasný odpočinek do rodiště svého. Avšak ta, Bohem. samým vrozená mu láska ku práci nedala mu odpočinek ten nečinně trávit. On dobře věděl, jak velice zapotřebí jest knězi, který mezi lidem působiti chce, aby dokonale znal se v jazyku českém, aby dovedl také nadšenými slovy buditi v lidu lásku k mateřtině. Zvláště tehdy bylo třeba, aby na přední stráž postavili se moudří pastýřové, stateční obhájcové stáda svého, když systematicky na všech stranách k tomu se pracovalo, aby ten drahocenný poklad, který sv. Václav nám odkázal, kterým Karel, Otec vlasti se honosil, náš drahý český jazyk, vytlačen byl ze škol, z úřadů, ze společností — rakev byla již připravena, a těch hrobařů, kteří poslední službu nám prokázati chtěli, stály zde celé zástupy. Proto nabídl se Rautenkranc tehdejšímu biskupu králové-hradeckému hraběti z Trautmansdorfu, že bude vyučovati bohoslovce jazyku českému, že bude je seznamovati s literaturou naší. On byl tedy první, který začal v semináři králové-hradeckém v českém jazyku přednáseti.

Když se byl poněkud zotavil, byl dosazen za fundatistu do Jaroměře, kde zabýval se také Rautenkranc vyučováním schopných jinochů připravuje je ku studiím na školách středních. K mládeži lnul Rautenkranc celým srdcem — řádné vychování její šlo mu nade všecko, a to proto, že věděl, že na vychování mládeže záleží celá budoucnost milované vlasti. Z Jaroměře dostal se za katechetu na školu novo-dvorskou blíže Kutné Hory. V Nových Dvorech začala teprve pravá činnost Rautenkrancova na roli národa dědičné. Jsa rozeným paedagogem získal škole novo-dvorské nejlepší pověsti: ona byla pokládána za vzornou a nejlepší školu v diecési králové-hradecké; z celého okolí posílali rodiče dítky své do školy novo-dvorské, a ta dobrá pověst, kterou jí Rautenkranc získal udržela se téměř až na naše časy. Rautenkranc pak za horlivou práci svou vyznamenán byl mnohými dekrety pochvalnými nejen od hodnostářů církevních, ale i od vrchností světských, až konečně byl jmenován ředitelem téže školy. On pochopil hned, jak třeba jest názorného vyučování a proto vždycky jen k tomu přihlížel, aby co nejsrozumitelněji a způsobem lehce pochopitelným dítkám se přednášelo, aby nejen paměť jejich, ale i rozum a zvláště praktický úsudek jejich se třibil.

Jak dobře pochopil úkol svůj, o tom svědčí nám výtečné články jeho paedagogické a my směle tvrditi můžeme, že byl Rautenkranc prvním českým paedagogem na počátku tohoto století a zakladatelem praktického systému při vyučování. Po sedmiletém působení v Nových Dvorech dostal se za faráře do Sedlce u Kutné Hory a tam setrval až do smrti své. Zemřel následkem onoho prsního neduhu 22. července 1817. Jako kněz, ve správě duchovní postavený neměl rovného v okolí. Mravné vzdělání a hmotný prospěch duší správě jeho svěřených šly mu nadevšecko. Škola, kazatelna a zpovědnice byly místa neúnavné činnosti jeho. On byl horlivý zpovědník, daleko široko

na slovo brany kazatel, věrný pastýř, výborný rádce a upřímný pomocník osadníků svých.

A právě tyto vlastnosti, jakož i jeho všestranná vzdělanost, skromnost a nelíčená zbožnost získaly mu brzo srdce všech, s nimiž do styku přicházel. S vroucí láskou k Bohu budil vždy a při každé příležitosti v srdcích osadníků svých i vroucí lásku k milované vlasti a mateřskému jazyku. On věděl, že jen dobrá česká kniha může lásku tuto roznítiti a proto žádného nákladu nelitoval, aby opatřil lidu české knihy, které první buditelé národa našeho vydávali. Příjmy své rozdělil chudým — a českým knihám a ačkoliv velmi skrovně žil, přece nikdy s nimi vystačiti nemohl, každý rok míval deficit, který musel obyčejně krýti přítel jeho Devoty, exposita malínský. Úroky pak z dluhu splácel Devotymu občejně tím, co domácnost Rautenkrancovi vynesla, a co nutně pro svoji osobu nepotřeboval, bývalo to často ovoce, med, máslo, vejce atd. a tak se stalo, že po smrti své kromě bohaté knihovny nezanechal ničeho leda dluhy. Sám chodíval do Prahy a do Hradce Králové pro knihy; časně z rána vyšel a druhý den v noci vracíval se zpět nesa v balíčku pod pázím poklady své — české knihy. Některé z nich prodal bohatším osadníkům, ale většinu jich rozdál — a mnoho-li jich takto rozšířil, mnoho-li jimi netečných ze spánku probudil a k větší lásce k Bohu a vlasti roznítit za našich dnů nedá se spočítati, ani dle poměrů našich náležitě oceniti. Avšak Rautenkranc byl také literárně činným. Práce jeho nejsou sice tak četné, ale za to co napsal, má svoje jádro. V poésii byl sice méně šťastným, ale naproti tomu jeho spisy prosaické vynikají neobyčejnou jadrností a vybroušeností, tak že důstojně řadí se ke spisům Procházkovým, Krameriusovým a bratří Nejedlých, ba v mnohem ohledu je i předčí. Jeho kázání, jichž jeden díl vyšel tiskem, druhý pak dosud někde v rukopise odpočívá, dále jeho modlitební knihy, pak pedagogické a publicistické články zasluhují všechny pozornosti; ve všech jeví se vystříbený úsudek muže všestranně vzdělaného — znalť Rautenkranc mimo jazyk český a německý i jazyky klassické a z moderních ruský, polský, italský a francouzský — a pravá, nezištná láska k vlasti. Jak velice spisy jeho oblíbeny byly toho jest nám důkazem, že modlitební knihy od něho vydané byly během několika málo roků čtyřikrát přetištěny a že píseň jeho o lásce k vlasti na císařský rozkaz i mezi vojskem rozdávána byla. —

Rautenkranc byl v pravdě tím pionérem — jak J. A. Prokůpek naše české knihaře, spisovatele a čtenáře nazval, — který tu půdu ducha národa našeho brázditi počal, aby úrodu vydávala, on na první vzdělání její věnoval vše, co měl, i zdraví své, které neobyčejnou horlivostí, neúnavným studiem a dlouhým bděním do noci nad knihami, z nichž národ náš nový život čerpati měl — úplně si podryl. A jak my se mu za vše to odměňujeme? Za života jeho mnozí dovedli oceniti práci jeho — ale my o ní již mlčíme. Může býti, že kdyby Rautenkranc nebyl horlivým katolíkem, nebyl vzorným knězem, že by snad naši „vlastenci“ více pozornosti mu věnovali. Ale takto — leží pochován na hřbitově sedlickém, a sice jak staří pamětníci udávají naproti dvěřím oné památné kostnice; hrob jeho jest úplně zašlapán v pěšině a marně také ohlížel jsi se po nějakém pomníku, který by ti označil, kde odpočívá tělo onoho kněze — vlastence. Teprve před 10 lety, když slavila se památka 100letých narozenin jeho, dal zasaditi archaeologický spolek kutnohorský „Vocel“ černou mramorovou desku u vnitř kostnice do zdi na pravé straně k uctění památky J. Rautenkrance, faráře Sedlického a spisovatele českého.

V rodišti jeho však, v Hradci Králové dosud marně hledáš aspoň nějakého nápisu, který by ti označil dům, v němž Rautenkranc prvně světlo světla spatřil. Rodák jeho Ziegler jest již šťastnější — tomu asi před 5 neb 6 lety byla zasazena deska na rodný dům — avšak vyskytují se hlasy, které praví, že Ziegler narodil se v domě sousedním, a nikoliv v tom, na

němž deska jest zasazena. Ostatně ani toto „štěstí“ Zieglerovo není příliš veliké: deska jest z bílého mramoru poměrně malá, a dosti vysoko zasazena, tak že se na domě úplně tratí. Jdeš-li do Hradce Králové a víš dobře, že Ziegler narodil se v pražské ulici, musíš přece jen dáti dobrý pozor, abys desku onu na domě uhlídal Rokytaňský, též rodák královéhradecký, jest z nich ještě nejšťastnější — ovšem on byl lékař a ne kněz — a proto také veliká deska s krásným poprsím zdobí rodný dům jeho.

Těchto několik řádků nepíši za tím účelem, aby hned sbánělo se nějaké komité pro postavení pomníku anebo pro zasazení desky na rodný dům — daleko budiž ode mne — chci jen v srdcích těch, kdo tyto řádky čísti budou, vzbuditi upřímnou vzpomínku na muže, který pro vytrvalou a nezištnou práci svou na vinici Páně a národa roli dědičné všecy úcty a lásky naší zasluhuje. Bůh sám bude mu nejlepším odplatitelem za vše dobré co on církvi svaté a drahé vlasti prokázal.

Čeť budiž jeho památce!

FEUILLETON.

Ze zkušenosti vzechází praktická moudrost,

čili

Ze zkušeností starých zmoudřete mladí!

Přijmi sůl moudrosti, abys se uchránil hniloby.
Origenes.

Malířové velicí i malí začasto velmi případně celou dobu znázorňují jedinou neb několika osobami. Kdo by naši dobu a její přední snahy chtěl charakterisovati, nejlépe by to učinil asi takto: Namalovati holčičku a proti ní o něco staršího kluka neurvalce, jenž hodnou sestřičku všelijak škádlí a jak může jí ubližuje. Dívčinka bedlivě píše školní úlohu, kluk utrhnuv jí kus papíru čmárá klikyháky a karikatury. Nad nimi stojí matka, v ruce napřažené na kluka prut, ale pořád se jaksi rozmýšlí a otálí, má-li jej seklout a zjednati pokoj a řád v domácnosti.

Naše doba, v jedno-li se shrnou veliké boje sněmovní i mnohé půtky života soukromého a pouličního, po přednosti jest bojem o školu, boj Matice školské a Schulvereinu; nad nimi, v napřažené ruce majíc zákon Kvícalův, stojí rozmyslná Spravedlnost. Bylo by s námi dobře, kdyby každý sám konal spravedlnost na svých dětech, kdyby každý náležitě byl si vědom, své povinnosti k dětem, kdyby totiž byl si vědom, že vyučování jen na základě jazyka materského-li se děje, jedině a v pravdě může prospívati. Avšak tohoto přesvědčení namnoze nedostává se jen lidu chudému a dělnému, ale pohříchu ani v lepších rodinách městských nepoznává se důležitost této pravdy. A tak z nerozumu nebo liché marnivosti bývají dítky olupovány o práva přirozená, samým zákonem Božím stanovená, a bývají při vši laskavosti nemilosrdně mrzačeny na duchu i na těle. Tu káže povinnost všelijak se opíratí tomuto zhoubnému nedostatku. Právě k tomuto cíli se nesou tyto řádky.

Což jest známější nad podobnost dítěte a stromku? Jako útlý stromek v podnebí příhodném steré kořínky vláknité zapouští a daří se a vzrůstá až milo, ale vytrhne-li se násilně a vsadí do půdy cizí a nekypré, buď docela zakrní neb velmi nesnadno a zvolna se ujímá a prospívá: tak dítě sterým něžným vláknem a páskou jest spojeno s domácností a školou, která s ním mluví jazykem mateřským. Násilně z ní byvši vytrženo buď zakrní na duchu

ne-li také na těle, nebo jen pracně a pomalu v cizí škole si zvyká a učí se jí rozuměti. Kolik tu bývá vyplakáno hořkých slz z dětinných očí, kolik útrap a strastí tu zahalí a zakalí mysl nevinnou! Kolik nadaných hlav a nadějných vloh bývá tu otupeno, kolik holubičích povah zdivočí tu žíravým posměchem a nelidským ustrkováním!

Tomuto zlořádu s prospěchem se postavit, k tomu má tihnouti snaha kde kterého šlechtníka. Proto myslím a podávám na veřejný soud, nebylo-li by prospěšno, ukládati ve „Vychovateli“ všeliké zkušenosti, jichž kdo nabyt, když byl vytržen z domácnosti a školy české a postaven do školy německé, aby takto živými skutky se doložilo, co podstoupí ubohé dítě, než překoná tak velikou změnu a cizí škole jen poněkud zvykne. I bude dobře, kdož zažili takovéto změny ve své mladosti, aby podávali na veřejnost své zkušenosti. Slavná redakce „Vychovatele“ zajisté popřeje trochu místa takovýmto důležitým zprávám, jež budou míti velikou důležitost u výchování. Ze zkušenosti předkův ať se učí potomkové, bať i odpůrcové, pokud jsou alespoň poněkud dobré vůle. Budou to ovšem jen případy a příklady ze života mužů, kteří šťastně třebaš klopotně odvalili všechny překážky a nesnáze, jež se jim v cestu zavalovaly, neboť tato slova sotva doniknou sluchu těch, jimž se nepodařilo nesnáze ony překonati, a tak nezdarem sražení byli ze studia; a těchto by bylo zajisté mnohem více.

Budou to věru případy, při nichž někdy ústa se budou smáti, ale srdce bude v pravdě plakati, jakož se pěje v překrásné písni slovenské:

Ústa sa mi smějú,
ale ze srdečka,
slzy sa mi lejú.

Za doklad slov těchto podávám dva případy, jeden ze svého života, druhý ze života vzácného přítele. Z úcty k muži tomuto měl bych vlastně napřed podati zkušenost jeho, nicméně si jí ponechám na místo druhé, anať jest účinnější, a tak zachová se v látce jakási gradace.

I.

Bylo mi asi deset let. Přišed kdysi ze školy hrál jsem si v kuchyni vlka, aby mi ušla chvíle do oběda. Matka začala s otcem hovor, co se mnou, že by jako byl pomalu čas se mnou „do města“ — (Olomouce). Z čista jasna se mne zeptala, chci-li býti študentem. Ve mně hrklo, hlas mi zaskočil, vlk dovrčel, kuchyň se mnou se zatočila, všechny radosti venkovského chlapce rázem se mi představily, — mlčel jsem, jen srdce mi hlasitě buchtalo. Neřekl jsem ani tak ani onak, ale neprotivil jsem se vědět, že rodičové si toho přejí, a přání jejich bylo mi rozkazem. Od té chvíle bylo po radosti, zvláště když přicházel krejčí, švec a truhlář, aby mi opatřili, čeho na študenta jest potřebí, a když jsem viděl chystati také peřiny a prádlo. Měl jsem z těch studií hrozitánský respekt hlavně z té těžké „špráchlére“, a to proto, že Frantík . . . dostal z ní v městě „mitlmesik“, to jest husu, a proto zůstal již doma, myslím. aby ji měl kdo pásti. Byl dán hned do 3. třídy, ale tam to bylo „tuze těžké“, a propadl; proto rodiče, aby na mně se nedočkali „hanby zkaženého študenta“, dali mne do třídy druhé. Tam prý to budu moci lépe chytit „z gruntu.“

Rodiče byli té opatrnosti, že mne dali na byt a na stravu do rodiny lepší, měšťanské, k paní, která dlela o prázdninách v naší dědině, a tak již předkem jsem se s ní trochu oznal. I byl jsem při oné veliké události životní poněkud kryt alespoň po této straně. Nastal den odjezdu z rodné vísky. V hlavě maje plno laskavých napomenutí matčinych, srdce měkké jako vosk a mysl samé dobré předsevzetí — přijel jsem do města na studie. Přišel jsem po prvé do školy, do tak řečené „hauptšule“, čili u dominikánů. Jak jsem býval doma dobrým žákem a chodil do školy rád, tak nerad jsem vkročil do nové třídy, — považte, do německé, a já ani slova neuměl. Za

chvíli vstoupil „vousatý“ učitel (náš p. učitel doma míval vždycky hladkou tvář jako „panáček“), promluvil cosi německy a my vstavše pomodlili se po německu (po kříži na začátku a na konci a po jiném jsem poznal, že je to modlitba). Učitel mluvil zase, mluvil dál, já pořád seděl jako pěna, a jen jsem naň hleděl, div že jsem na něm oči nenchal. Pak začal „moravsky“. Mnou to trhlo, že „herlérer“ je také panem učitelem, že umí také moravsky. Začínal jsem jej míti rád. Za chvíli přišel velebný pán P. Kuntscher. Již jest nebožtík. Pán Bůh dej mu nebe, hodný pán. Měl brejle a mile se na nás usmíval. Poznav po nás některých venkovany, chtěl s námi promluvit, ale jaksi mu to nešlo, byl rodem Němec. Vykládal cosi, kdož věděl co. Jen slovo Lazar bylo mi známo. Po jeho hodině pravil mi soused, měšťák, že máme na zejtří uloženo „z bibliše gešichte“ tam ten kousek, co jest tam na obrázku žebrák a dva velicí psi; že to musíme uměti s paměti. Bodlo mne u srdce. Poznačil jsem si onu úlohu.

Večer dal jsem se do práce. Paní vidouc mne za chvíli se kaboniti, oči mi vlnnouti a natahovati moldánky, chtěla mi pověděti, co v tom kousku jest. Sotva jsem zaslechl začátek, odhrkal jsem celý kus, jak jsem jej uměl z domu. Ach ano, ale co to všecko platno, uměl jsem to moravsky, a měl jsem to uměti německy. Doma jsme se smávali: „Strčím hlavu pod necky, budu umět německy;“ teď jsem začínal zkoušeti, že to přece není tak snadno. Paní mi dodala chuti, počal jsem znovu. Ale čím dále mi chuti ubývalo. Zahleděl jsem se do obrázku. Pohlednuv tam na ty psy zpomněl jsem si na našeho „strakoše“, co asi dělá, jak se má. Z těchto mu nebyl žádný ani zdaleka podoben. Mají krátkou hladkou srst a dlouhé ocasy, a náš strakoš byl kudrnatý a štrapatý. A jak mne poslouchával! Ba věru byl jsem všecek nešťasten pováživ, do čeho jsem se to dostal; nešťasten, zrovna jako ten chudák Lazar.

Probrav se z trudných myšlének znovu jsem počal se učiti a učiti. Konec konců byl, že po mnohém rozjímání, vzdychání, vzlykotu a pláči naučil jsem se slovům, ač jsem jim pranic nerozuměl: „Jesus fuhr fort: Es war einmal ein reicher Prasser.“ Věřu, draze to zaplacené umění. Ale za to mi slova ta tak utkvěla v paměti, tak mne pronikla, že bych je snad i v poslední hodině mohl odříkati. Druhého dne jsem zvěděl, že my hoši z venkova, co neumíme německy, neměli jsme to uloženo, až trochu zvykneme.

A tak se mi dařilo či nedařilo dosti dlouho; jen pomalu jsem odvykal milé škole materské a pracně oblamoval se v němčině a zvykal škole cizí. Frantík pořád čekal, brzo-li také já se vrátím s husou, aby mu při pasení nebylo samému smutno. Nedočkal se mne. Učitel byl k nám, synkům venkovským, uznalý, jako málo který; jinak kdož ví, co by ze mne bylo.

Dobré vůli, snaze a vloze se podařilo překonati všecky nesnáze, jakkoli velmi těžce a pracně. V 3. třídě již jsem měl „forcuk“ a ve 4. byl jsem dokonce již premiautem. — Takto jsem tři plná léta ztrávil v „hauptsüle“ na němčině, než jsem mohl postoupiti do gymnasia.

II.

Vzácný přítel můj, gymnasiální professor a rovně vážený učitel jako vychovatel a spisovatel moravský, vypravoval mi kdysi asi takto: Velikou chybou našich venkovanů, kteří dávají synka na studie jest, že dostanou-li byt u rodiny třeba dělnické jen o něco málo lacinější, „zhlídnou se“ té zlatce měsíčně, a tak naši synkové mívají za „paní“ buď hokyni, nebo švadlenu, pradlenu neb dokonce nádennici. Činívají tak nezřídká i rodičové zámožní, kterým jinak nezáleží na nějakém „pakatelu“. Toť jest veliká chyba, neboť synek jednak nemá bytu dosti zdravého, jinak také byv již z útlého věku vytržen z vychování domácího a kázně rodinné, nemá pak vychování řádného, neb žádného. Tato chyba, nepozná-li ji hoch zavčas sám a nebrání-li se jí, již se ho nespustí.

Tak se stalo také milému příteli. Rodiče jeho byli chudí, a tak za „paní“ dostal hokyni. Synek přišel do německé školy. Hned první den dostali úlohu. Učitel ji napsal na tabuli, a synek náš jakožto syn malířův, od malička máje výbornou vlohu ku kreslení a malování, jak mohl dovedně si úlohu omaloval s tabule na tabulku. Přišed domů počal nad ní rozmýšleti, dumati, truchleti, až se rozplakal: „i sedě dlúho, i dlúho se rmútě, i zastena pláčem holubiným.“ V té mu přišla myšlénka. Skočil, vzal tabulku a běžel k milé „paní“ ke krámku. Postěžoval si jí svůj bol. „Paní“ si nasadila veliké kulaté brejle a bédně si přehákala malbu na tabulce: Schreibet die Namen der Obstbäume nieder, die ihr kennet. Hokyně poznavši, že úloha jest z jejího braku, vyjasnila tvář řkouc: „No, synáčku, tu je snadná pomoc; pomůžeme, pomůžeme.“ Hoch se zaradoval. „No, jdi domů, já dnes trochu spíše složím krámek, a dáme se do „aufgábe“. Syneček radostí si poskočil a proskočil se trochu cestou domů. Doma si přichystal psací náčiní k té důležité práci úřední. Po chvíli přišla „paní“. Posadila se vedle synka, nasadila okuláry, našpoulila ústa a pravila: „No, tak piš.“ Synek psal, jak slyšel: „Tó kypc eplpembr, pírnepembr, čvečknepembr, kyršpembr“ a což já vím, jaké ještě pembr.

Četl li učitel tuto úlohu a četl-li, co si asi pomyslíl, o tom kronika již nepíše.

Totož jsou dva případy a to ze škol, kde učitel měl uznání a srdce k venkovským synkům. Na tom záleželo mnoho, bezmála všecko. Jsou to jakožka salonní příklady, kteraké nesnáze činila sama látka školní v jazyce cizím. Daleko, daleko však hůře se dělo a děje ve školách, kde mimo tyto nesnáze naléhá na ubohého žáčka neuznalá utiskavost učitelova a dráždivá rozvernost žáků.

III.

Čtème, co o tom napsal Václ. Kosmák v I. ročn. „Obzoru“ r. 1878.: V Jihlavě mne zavedli do reálky... Náš učitel, čili jak jsme říkali „professor“ — jmenoval se Reissenhofer — byl podivný pán. Když jsem přišel do jeho třídy, vyvolal si mne před katédru, opravil si okuláry, pohledl na mne jako na cizopasně zvíře a ptal se německy:

Wie heisst du?

Wenzel Kosmák.

Ah! Wenzel! český Venc! A Ko-Ko Kosmark? nebo Kosman, nebo Kosmas? Co je to za zatra.... jméno? To je horší než indiánské! Víš co? já tě překřím! Budu tě ode dneška jmenovati „Kasmochr“ (Sýrař!) Pan professor se svému vtipu (!!) zasmál, a celá třída chechtala se s ním. Stál jsem jako na uhlí, a mladá má duše vrávorala.

Tak mne přivítal učitel! vychovávatel!! professor!!! Reissenhofer pouze proto, že jsem neuměl německy, že jsem byl ze slovanských rodičů! — A takových Reissenhoferů bylo — a jest — všude dosti! —

Děkujte Bohu a mužům vlastencům, vy nynější studenti, že vám aspoň částečně poskytnuta jest možnost učiti se vědám v jazyku mateřském. Ne třeba vám zkouseti toho, co já, co tisícové mně rovných zakoušeli! A vy slovanští rodičové mějte ku svým slovanským synům srdce a nevnučujte jim trpký kalich potupení, dávající je na ústavy německé!

Pan professor rozveselen svým vtípem znamenitým, vzal ke mně jaksi srdce a pravil: Tys byl v gymnasiu? — Ano.

A vyhnali tě? — Kývl jsem hlavou.

Však tady taky dlouho nebudeš. Ale, že zde již jsi, tož si sedni tam mezi ty osly! Pokynul rukou na postranní škamnu, tak řečenou „eselsbank“, kde sedávali největší lenoši a darebové.

Sedl jsem si a sklopil smutně hlavu. Celá třída se po mně škodolibě ohlížela. — —

Potud Kosmák; více lze se dočísti o tom na místě s hora určeném.

V takové škole bývá otupeno neb docela odmrštěno mnoho nadaných hlav a nadějných vloh; tak mnohá holubičí povaha zdivočí se tu žíravým posměchem a nelidským ustrkováním. V takové škole vštěpovalo se a vštěpuje již ve mladé srdce pohrdání vlastní rodinou, jazykem materským a rodným domem i lidem. Takto se vkrádá již v mladistvou duši ona nespokojenost se sebou samým, ona pronikavá disharmonie a trapná rozervanost, která člověku nikdy nedá dojít klidu a míru ve vlastním nitru, a tak činí se z nich lidé násilní nebo otupělí, tak řečené „němé duše“. Tak se mají vychovati čisté, ušlechtilé charaktery?

Blaze tomu, kdo všechny tyto nebezpečné překážky překoná, nebo komu byly tyto jedovaté sazenice vytrženy i s kořenem, dokud ještě klíčily.

Poslyšme, co vypravuje zase V á c l a v K o s m á k ve „Vzpomínkách na nebožku matku.“ — Já studoval v Jihlavě. Neuměl jsem přijda tam, skoro slova německy. Moji vzdělaní spolužáci mi říkali „böhmischer tralala.“ Jak jsem byl rád, když jsem dovedl s nimi se domluvit! Přijda na prázdniny myslil jsem, že to Bůh ví jaký mudrc do Martinkova zavítal. Matku jsem ráno pozdravoval: Guten Morgen, Mutter. Chtěl-li jsem chleba: Brod, Mutter! a tak pořád. Matka se mi zprvu smála; později však mi rozkázala: Ty, ať na mne víc německy nemluvíš! Víš, že ti nerozumím! Takový kluk, který se stydí za svou řeč — až doroste, bude se stydět i za své rodiče, za lidi, z nichž pochází. To ti povídám, se mnou mluv, jak já jsem tě naučila! Já přijdu také do nebe se svým moravským „Otčenáškem!“ — Nech si němčinu pro školu, když už se tam jinak učit nesmíš! — Rozhorlena vyšla ven. Já zůstal jak opařený. — —

S ledačím sem případným lze se také shledati ve V. Brandlových „Vzpomínkách.“ —

Takových-li příkladů trpké ale živé zkušenosti se nasbírání více, kdož bude pak ještě, aby probera se jimi, přece ještě mohl se prohřešiti na přirozených právech svých dítek? — Protož co tu jest psáno, budiž přijato, jak jest míněno, sine ira et studio. Stalo se tak jedině za tím účelem, aby konečně přestalo se z pouhého nerozumu neb ješitné marnivosti porušovati právo jazyka materského, právo to přirozené, právo svaté.

Vivat sequens!

Alois Hlavinka.

Zpovědní lenochy.

Blíží se i při nejděším masopustě poznenáhla doba svatopostní, v níž pp. učitelům náboženství bude dítky připravovati ku sv. zpovědi. Budiž pisateli těchto rádků dovoleno, něco ze své zkušenosti tuto v krátkosti pověditi. —

Byl jsem v adventě l. r. požádán do okolí pražského na výpomoc ku zpovědi dítek. Podotýkám, že pan katecheta té jisté farnosti byl tam nedávno dosazen a že tudíž výtka níže uvedená nijak se ho nedotýká. Čeho se vždy při zpovědi dítek v Praze lekám, ba co mi studený pot na čele často vyráží, jsou — psané hříchy. Kdykoliv vidím dítě z kapsy, aneb z knížek vytahovati celá lejstra hříchů, tu při pohledu na ty zástupy kajcníků bývá mi úzko. Některé dítě neumí po sobě ani čísti, slabikuje to a koktá — opsané hříchy, často i hrozné věci, o nichž se mu dosud ani nezdálo. A to nezřídka proto, aby se před ostatními pochlubiti mohlo: vidíš tys měla jen na škartce hříchů a já na půl archu!

Leč psané hříchy u dětí jsou pomálu již zastaralé. Teď se těch hříchů uchopil knihtiskařský průmysl. Tak ku př. vydal pan Neubert na Smíchově již hotové aršky dětských hříchů s nápisem: Z r e a d l o z p o v ě d n í, jež prý sestavil jistý p. katecheta a spolu spisovatel. (!) Dole stojí: patisk se vyhražuje. —

Pane Bože! odpusť i panu Neubertovi i tomu panu spisovateli. Štěstí ještě, že si patisk vyhradili.

Pokrok, znamenitý pokrok jeví se i v zrcadlech zpovědních. Žáček pražských škol k čemu teprv svědomí své zpytovati? On si po obědě koupí za 2 kr. od p. Neuberta lenoch — pardon: zrcadlo zpovědní, tužkou si ty které hříchy podtrhne a je ku svaté zpovědi připraven. My chuděrkové — před 30 – 40 roky — jsme se kolik dní ku sv. Duchu modlívali, svědomí své zpytovali a zpovídali se s bázní a se strachem bez zrcadel zpovědních i bez psaných hříchův.

Teď se toho jak již řečeno, zmocnil knihtiskařský průmysl.

Než vraťme se do toho pražského okolí. Bylo $\frac{1}{2}$ 2 hodiny odpoledne, když jsem do školy přišel. Děti všudež jako písku v moři. A skoro každé mělo svůj lenoch — pardon — zrcadlo zpovědní.

Zpovídali jsme statečně do 3, $\frac{1}{2}$ 4, 4 — pomálu se stmívalo. O čtvrté byla již tma. Děti ještě zbývalo několik tříd. Přibývající tmou vážlo i zpovídání. — Konečně po čtvrté uvázlo na dobro. Děti stály před zpovědníky s lejstry hříchův němě.

Přineslo se světlo. — Jedna, ani dvě, ani tři petrolejové lampy nedostačovaly, aby světlo vnikalo do koutků, kamž zpovědníci byli se rozestavili.

Tu teprv nastalo koktání a slabikování.

Děti mohly si oči vykukati a my zpovědníci seděli jako na žhavých roštích. —

Byla to pro nás pravá tortura.

Proto milí páni spolubratří, zpovídáte-li kde v adventě školní mládež s těmi zpovědními lenochy, volejte vždy s Josuem: **S l u n c e n e z a p a d e j n a d G a b a o n e m**, u Prahy: **n a d K o š í ř e m**!

Veliký jest průmysl p. Neuberta a veliký důmysl toho p. katechety, jenž lenochy zpovědní sestavil — aršek po 2 krejcařích, avšak důmyslnější jsou ještě páni kluci.

Pan kluk, takové pepíkovské vajíčko, koupí si za dva krejcare raději doutník a lenocha zpovědního vytrhne mamince, anebo babičce — tatínek k zpovědi beztoho nechodí — z modlitební knížky, ty které hříchy si potrhne, aneb ani nepodtrhne, nýbrž říká hříchy na pořad, vidí-li na to; nevidí-li, neříká nic, stojí tam jako pařez.

A tohle že má býti sv. zpověď? Tu že má dítě svátost pokání v úctě chovati na celý svůj život?

Proto volám: **p r y č s l e n o c h y z p o v ě d n í m i!**

Vraťme se opět ke starému zpovídání bez těch průmyslných a důmyslných lenochů s vyhrazeným patiskem po 2 krejcařích.

Psané zpovědě zaváděny byly původně toliko v ý m i n e č n ě a v ý p o m o c n ě. Církev zná zpověď pouze ústní. Aby však ve školách zpověď psané takořka pravidlem se stávaly, jako dnes, to v úmyslu Církve nikdy nebylo a není; dokonce pak zpověď tištěné, aneb z modlitebních knížek vytrhané s příkázáním církevním v souhlasu býti nemohou. Stěžujeme-li si dnes na nebalost mladší generace, v přijímání svátostí kajících, pak toho spoluvinu nemalou nese zlořád, jenž ve školách na mnoze tropí se zpověďmi psanými a tištěnými, zlořád totiž zpovědních lenochů. Mládež školní má především učiti se zpovídati z p a m ě t i. Zpověďmi psanými podporuje se na mnoze v lenosti, v lenosti pravíme při zpytování hříchů i při zpovídání. Věru k neuvěření: při nynější osmileté návštěvě školy dítě nenaučí se zpovídati z paměti! Dobře pamatujeme se, kterak podle školy staré co osmiletí žáčkové zpovídávali jsme se z paměti — jako když bičem mrská. O zpovědích psaných dozvěděli jsme se až později. Zpovídají-li se dnes 12 a 13letá děvčata ze zpovědních lenochů, pak až ze školy vyjdou stydí se již po školácku se zpovídati a proto větší počet jich ani ku sv. zpovědi nechodí. Zdaž kdy ve škole staré bývalo tolik jako dnes konfitentů, již sotva

dovedou odříkati confiteor a odříkají-li ho, pak podrobné vyznání hříchů bývá obyčejně až hrůza chatrné! Za osm let školy nenaučili se zpovídati zpaměti, kterak mají učiti se tomu teprv po vyjití ze školy? Protož vraťme se opět ku starocírkevnímu a staročeskému nepsanému a netištěnému způsobu zpovídání! —

D o p i s y.

Kterak se odbývají katecheti s nároky na těžce zaslouženou remuneraci?

Z venkova se nám píše:

Byl jsem kooperátorem ve farnosti o 5000 duší. Jsa kooperátorem byl jsem i katechetou, a to v místní škole čtyřtřídní a ve 3 venkovských školách dvou-třídních; škole bylo tedy věnovati téhodně asi 8 hodin doma v místě, a venku na vesnicích třikrát v témdni až po 4 hodinách čítajíc již i cesty, úhrnem tedy na 20 hodin. A co za to? Za vyučování ve 4. třídě domácí 30 zl., a za všecko ostatní i za cesty do škol — nic. Když jsem nastupoval, pan farář sliboval, že obce za každou cestu dávají 50 kr. a za cestu do osady nejvzdálenější zlatku. Předchůdcům snad platily, mně nic; dokud jsem chodil, nic, a když jsa přesazen obcím jsem se hlásil, zase nic. Poslal jsem hejtmanství dotaz s kolkem 50krejcarovým, možno li obce donutiti, aby katechetovi jaksi aspoň cesty do škol hradily? Od té doby uplynuly 3 měsíce, a slavné hejtmanství také nic. Což nemá občan práva na úřadech žádati, aby na kolkovanou žádost aspoň mu řekly, že žádost poslal na nepravou adresu? aby aspoň jinde mohl pátrati, má-li právo, nemá-li právo na remuneraci, a má-li, kde si je má hledati, když obce samy nejsou tolik uznalé, aby učitelé dítek něco aspoň daly na boty a na šaty, které scuchá a roztrhá žárem slunečním, potem a prachem, někdy i deštěm? *)

Z Haliče. (Zákony utrakvistické. — Resoluce. — Petice „Towarzystwa pedagog.“)

Náš sněm letošní provedl opět kus rovnoprávnosti schváliv následující zákony:

1. Zákon. Čl. II. a) Jest-liže v některém místě se smíšeným obyvatelstvem, jež užívá s části polského a s části ruského jazyka jakožto obcovacího, obyvatelstvo, jehož jazyk není vyučovacím v žádné z místních škol národních, činí aspoň čtvrtinu všech jeho obyvatelův, v místech pak s obyvatelstvem nad 12000 duší počítá-li se k 3000 duší, a nalézají se tam dvě nebo více škol národních pro děti jednoho pohlaví, tu aspoň v jedné škole a po případě jest-li škola stávající má třídy paralelní, v nově zřízených toho druhu odděleních jazyk vyučovací má býti jazykem druhé národnosti, pokud z vyšetřování dle čl. 4., 10. a 11. zákona zemského ze dne 2. května 1873 o zakládání škol národních předsevzatého a podle zápisů do školy (čl. 1. svrchu dotčeného zákona) se ukáže, že v té obci přebývá dostatečný počet rodičů, kteří chtějí své děti, ve věku povinném do školy, posýlati do té školy nebo do oněch oddělení.

II. zákon Čl. 5. c) Na školách středních nebo jejich paralelkách s jazykem vyučovacím ruským jest učení jazyku polskému a na školách středních nebo jejich paralelkách s vyučovacím jazykem polským jest vyučování ruskému jazyku povinno v tom smyslu, že na výslovnou žádost rodičův sluší osvoboditi každého žáka od vyučování druhému jazyku, jenž není pro něho vyučovacím. —

*) Račte jen, když p. předseda okr. šk. rady slušnou žádost Vaši jak se zdá pod stůl hodil, věc svoji vznésti přímo na místodržitelství. Musí se Vám po právu státi. Že mnozí páni katecheti způsobem podobným nechají se odbýti, proto se na jejich dobrotě hřeší. Neustati a svého práva tak dlouho se dovolávat, až se mu průchod zjedná. Neběží tu o ten mizerný, ale potřebný groš, nýbrž o princip, jelikož v Čechách i na Moravě obce na dobráctví katechetů až příliš se spolehajíce, velmi zhusta takto je odbývají. Kdož by obcím remuneraci pro jejich nezbednost (!) odpouštěl, škodí zájmům celého stavu

Zároveň schválena jest resoluce: Nařizuje se zemskému výboru, by v úvahu vzal dorozuměje se se zemskou radou školní, pokud možno dle návrhu podaného poslancem Maleckim dne 2. ledna 1886. zavéstí postupně v některých školách u východní části naší země vyučování v některých předmětech výhradně jazykem ruským pro všechny žáky stejně závazné, aby učinil sněmu v nejbližším sedění příslušné v té příčině návrhy. —

Co se týče žádostí „Towarzystwa pedagog.“ aby se změnil zákon o právních poměrech učitelů národních, usnesl se sněm k návrhu komise školní odstoupiti všechny petice výboru zemskému, by je prozkoumal a podal návrh zákona.

Sp.

Ze Z

Mohou-li kaplani a kooperatoři své faráře v místní školní radě zastupovati?

Ve „Vychovateli“ I. roč. č. 22 z 30. list. 1885., byla ku konci výkladu šk. zákonů poznámka: „že bylo jednání zcela proti zákonu, když na př. farář V . delegoval za sebe svého kaplana do místní školní rady na Ž . . . , poněvadž tam kaplan nebyl katechetou ani v jediné třídě.“ —

Domnívám se, že by výkladem tímto snad mnohý co se zastupování v místní školní radě týká v omyl nebo pochybnost uveden býti mohl, a proto zasílám toto rozhodnutí kompetentního úřadu v této záležitosti:

Č: 4366.

Důstojnému farnímu úřadu v Olšanech!

Přípisem ze dne 21. září 1885. č. 723. stěžuje si důstojný farní úřad na to, že v sezení místní školní rady na Žižkově dne 16. září 1885. panu P. Václavu Tvrděmu, tehdá prvnímu kaplanu při faře Olšanské, kterýž jako z á s t u p c e pana beneficiáta Olšanského k sezení tomu se dostavil, upíráno bylo právo v místní školní radě na Žižkově v této vlastnosti zasedati.

O stížnosti této rozhodla c. k. okres. školní rada ve svém dne 23. prosince 1885. odbývaném sezení v ten smysl, že P. Václav Tvrdý, byv od příslušného církevního úřadu prvním kaplanem při faře v Olšanech ustanoven a tudíž panu beneficiátu Olšanskému co z á s t u p c e jeho přikázán, dle výslovného znění §. 3. zákona ze dne 24. února 1873. č. 17. z. z. oprávněn byl, ve jmenované místní školní radě co zástupce svého představeného v úřadě zasedati. Na právu tom nemění ničeho ta okolnost, že jmenovaný co člen místní školní rady slib nesložil.

C. k. okresní školní rada na král. Vinohradech
dne 24. prosince 1885.

Předseda
c. k. okresní hejtman
Hejda m. p.

Heidelberský katechismus.

Z venkova se nám píše:

K vašemu dotazu ve „Vychovateli“ č. 2. II. r. oznamuju toto: Vydání Heidelberského katechismu, ve kterém se mše sv. nazývá „zlořečeným modlářstvím“, jest na veřejných i soukromých školách zapovězeno ministerským výnosem ze dne 10. prosince 1876. čís. 19094. K nalezení ve Věstníku vládním ze dne 2. března 1877. K čemuž p. dopisovatel ze své praxe dodává: Působil jsem skoro 10 roků ve smíšené (s protestanty) kollatuře, co kaplan, odkud byl jsem přesazen do Sv. ve Chr., kdež pastor vedle tohoto katechismu náboženství učil, t. j. nenávisť proti katolíkům dětem vštěpoval.

Kaplan, nemá-li patrný a působivý souhlas ve faráři, je za nespokojence považován. A čeho jsem dlouhými boji, nejasa odnikud podporován, docílil? Katechismus byl sice zapovězen a co učinil pastor? Zalepil ona dvě slova: zlo-

řečené modlářství v knížkách a učil podle nich dále. Tak se stalo leta Páně 1881., sotva pět let po vydání ministerské záповědi a to již v éře p. hraběte Taaffeho!

Pastor a jeho žáci smáli se mi do očí. — Dejme tomu, že by opačně náš katechismus, ku př. Deharbův, v němž přece není narážek na vyznání protestantův, byl pro něco podobného zapovězen, s jakou bezohlednou přísností by byl ihned ze škol vyhazován a dětem i z rukou brán? Tážu se: Je to dle zákona jednáno, jsou-li místa závadná v knihách školních ministerstvem zapovězených, pouze zalepována? Podle toho mohlo by se i nejnovější nařízení ministra vyučování za příčinou školních knihoven obcházeti způsobem tím, aby místa závadná pouze se zalepovala, jež by příležitostně mohla opět se odlepovati, kdyby ku př. zase éra liberálnější přijíti měla.

Na takové obcházení rozkazů ministerských by si asi orgánové školní hezky posvětili! Kterak to ale přijde — erkläre mir Graf Oerindur, — že tu a tam jedině pastoři ministerské výroky smí obcházeti? Jsem přesvědčen, že vedle Heidelberského katechismu dnes na mnohých protestantských konfesionelních školách opět se přednáší, na co od duchovní zprávy v zájmech náboženské, císařem Pánem slavně stvrzené rovnoprávnosti, upozorňuju. Zdaž by kde v protestantském Německu směl se katecheta katolický vytasiti s katechismem, v němž by urážka nejsvětějších citů protestantů byla obsažena? Učení naší sv. víry vrcholí v Nejsvětější svátosti oltářní — nuže tento vrchol naší víry nazván jest zlořečeným modlářstvím.

Tato urážka metá se opět drze v tvář nám katolíkům, kteříž zde převalnou většinu tvoříme!

Dnes ještě, vzpomenu-li si, kterak jsem ve své obraně Nejsvětější Svátosti oltářní na všech stranách býval odbýván, bolí mne srdce. Ovšem byl jsem jen kaplanem, kteréž jméno vysvětluje všecko.

Dodatek: Ctěný p. dopisovatel se asi podiví, sdělíme-li mu, že prvním, jenž na to zlořečené modlářství v Heidelberském katechismu v zájmech náboženského míru upozornil, byl farář Košut v Praze. Nalezalť se tehdy v jakýchsi pŭtkách s evandělickou radou ve Vídni, kteráž jeho sesazení dekretovala, a to, jak nám řečeno bylo, hlavně proto, že tentýž farář Košut na jisté štváčské pletichy reformovaných upozorňoval. Teprv když všechny ty věci zaslaly se do Vídne na místa kompetentní, vyšel zákaz onoho katechismu a farář Košut v úřadě svém byl opět ponechán.

I to nemálo pozoru hodné jest: Heidelberský katechismus ve svém druhém vydání nese firmu: J. S. Skrejšovského r. 1873. V téže době byly ze záložny svato-václavské statisice na jisté jméno vydluženy.

Literatura.

Ausgewählte Gedanken von P. Lacordaire, Mitglied des Predigerordens. Aus seinen Werken gesammelt u. unter der Leitung des P. Chocarne herausgegeben. Aus dem Französischen von Emma Zulehner Edle von Rheinwart. Brünn 1886, Druck und Verlag der Benediktiner-Druckerei. 12° Str. 397. Cena?

Obsah „Vychovatele“:

Školní knihovny. — Ku cvičení snoubenců. — Josef Rautenkranc. (Životopisná vzpomínka napsal J. N.) — FEUILLETON: Ze zkušenosti vzhází praktická moudrost, čili Ze zkušenosti starých zmoudřete mladí! Napsal Alois Hlavinka. — Zpovědní lenochy. — Dopisy. — Literatura.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: PETR KOPAL.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odhěratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovni ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

K jubileu katechety-světce, Cyrilla Jerusalemského († 18. března 386.)

Dle „Kat. Bl.“ podává Alois Šfata, cop.

Dne 18. března roku tohoto bude tomu 1500 let, co největší katecheta katolického východu, sv. Cyrill Jerusalemský, dokonal svůj slavný a velečinný život, aby bohatou odměnu přijal na věčnosti: „kteříž spravedlnosti vyučují mnohé, skvíti se budou jako hvězdy na věčné věky.“ (Dan. 12, 3.).

Nelze nám pominouti mlčením dne pro nás tak významného. Rádi bychom všechny katechety odporučili mocné přímluvě tohoto velikého otce církevního a ukázali jim, jak blahodárně pro celou církev působil jediný tento katecheta svým svatým životem a ústním i psaným slovem, aby i každý z nás pocítil v nitru svém mocný hlas: „Jdi a čiň podobně!“

Ne nadarmo zajisté nařídil sv. Otec Lev XIII., aby památka tohoto otce církevního hodinkami i mší sv. slavena byla po všem křesťanském světě.

I.

Vysoko dmuly se vlny událostí světových, když Cyrill kolem r. 315. po Kr. se narodil. Byla to doba tuhých bojů a těžkých starostí. Blud ariánský brozil vyhubením církvi katolické, těše se mocné ochraně samých císařů. Odumírající židovstvo a pohanstvo poznovu začalo ukazovati jakési známky života a za císaře Juliana Odpadlíka odvážilo se posledního zoufalého boje proti křesťanství. „Vítězství anebo smrt“ bylo heslem; ale „Galilejský zvítězil!“ Židovstvu a pohanstvu jakož i heretickému bludařství nezbylo než — zahnutí.

V těchto krutých bojích nenechal Bůh své církve bez udatných vojevůdců. Lodičku Petrovu řídil tehda neohrožený papež Damasus I.; ve Španělech stál v popředí slovutný Hosius, biskup Kordubský; v Gallii statně máchal mečem pravdy Boží hrdinský Hilarius z Poitiersu i žák jeho Martin, biskup Tourský, který jako slunce ozařoval celé století. V Africe shledáváme Athanasia, biskupa Alexandrijského, který jako nezdolatelná věž čelil vojskům heretickým; dále velikého biskupa Augustina v Hippo, který očistoval církev od plev učení bludného, mezi tím co v Itálii Ambrož, biskup Milánský pádnou rukou třímal kladivo pravdy katolické, aby jím rozdrtil kacíře. V Asii toho času působili tři světoznámí Kapadočané: sv. Basilius Veliký, jeho bratr Řehoř Nyssejský a Řehoř Nazianský. Na stolicí patriarchy Je-

rusalémského pak skvěl se sv. Cyrill jakožto přední bojovník církve. Od těchto a takových reků duševních s jistotou očekávati se mohlo vítězství svatě věci katolické.

Jakmile byl Cyrill r. 345. na kněze posvěcen, ihned svěřil mu biskup Maximus úřad kazatelský a vyučování oněch katechumenů, kteří v době postní ku přijetí sv. křtu se připravovali. Jako později sv. Augustin v Hippo a sv. Ján Zlatoústý v Antiochii, tak byl nyní mladý Cyrill v Jerusalémě prvním presbyterem, na kterého čekala důstojnost biskupská, poněvadž zastával úřad kazatelský a katechetský, kteréžto úřady tenkrátě náležely k funkcím biskupským. Po smrti svého biskupa Maxima (350. po Kr.) byl skutečně za patriarchu Jerusalémského povýšen.

II.

Nastoupení jeho na trůn patriarchy Jerusalémského provázeno bylo zázračným znamením, o němž sv. Cyrill sám takto psal císaři Konstantinovi: „Dne 7. května (351.) kolem třetí hodiny denní (asi 9 hod. ráno) ukázalo se na nebi veliké světlo v podobě kříže, který sahal od hory Kalvárské až k hoře Olivetské. Znamení toto viděly nikoli dvě neb tři osoby, nýbrž celé město. Nebyl to též žádný prchavý úkaz vzduchový, nýbrž světlo toto po více hodin zářilo před našima zrakoma tak skvěle, že zatemňovalo i samé slunce. Strach a bázeň jímala všecky, tak že spěchali do chrámu; jinoši i starci, věřící i nevěřící, domáci i cizinci; všickni jednomyslně velebili Pána našeho Ježíše Krista, jehož moc tento zázrak učinila. Zároveň poznali, že Božské jest naše náboženství, když samo nebe takové o něm svědectví vydávalo.“ Tento zázračný kříž, o kterém i jiní spisovatelé vypravují, byl takorčka prognostikou 35leté biskupské činnosti sv. Cyrilla, na němž se osvědčilo, že jen proto zaujal stolec sv. Jakuba, aby snášel těžký kříž pronásledování a daleko široko zářil světlem pravdy katolické.

Jakmile zpozorovali Ariani, že v Cyrillovi mocný vyvstal jim protivník, nešetřili žádné práce, žádného namahání, aby se ho zbavili co nejdříve. Osočováním a falešnými žalobami domohli se též u císaře Konstanse toho, že nenáviděný patriarcha byl sesazen a poslán do vyhnanství. Sněmem Seleucijským (359.) sv. Cyrill sice byl opět ve správu svého biskupství uveden, ale již roku následujícího podruhé prchati musil před násilnictvím Ariánů. Císař Konstantius, nepřítel katolíků, zemřel. Nástupce jeho, Julian Odpadlík, který stejnou měrou nenáviděl Ariany jako křesťany, dovolil vypuzeným biskupům, mezi nimi i sv. Cyrillovi, že vrátiti se mohli do svých sídel; ale učinil tak jen v ďábelské naději, že mezi tím co obě strany protivné, Ariani a katolíci, ve vzájemných půtkách budou se potíratí, ve zmatku tom pobanství k novému dospěje rozkvětu. I Židé štváni byli proti křesťanům.

Brzo po té, co sv. Cyrill za nesmírného jásotu plesajícího lidu vrátil se do Jerusaléma, Julian v pravdě ďábelský pojal úmysl, totiž ze lži usvědčiti proroctví Kristovo o zkáze chrámu židovského. I dal Židům veliké sumy peněz, aby sobě znovu vystavěli zbořený chrám a starozákonní oběti a obřady opět zavedli. Se všech stran sbíhali se Židé, přinášeli poklady a za pomoci přítele císařova Alipia chutě dali se do práce. Již dosti vysoko zdvihaly se zdi, Židé i pohané nepochybovali o zdaru plánu pekelného a spupně vysmívali se malověrným křesťanům. Celý Jerusalém trnul úžasem a jenom jediný ve své víře se nekolísal. Byl to biskup Cyrill. Mocným hlasem k důvěře v Boha vyzýval své ovečky a volal: „Kde jest víra vaše, vy malomyslní. Neznáte-liž slovo pravdy věčné? Nebe a země pominou, ale slova má nepominou! Tak řekl Pán a co On pravil, jistě se vyplní. Ujišťuji vás, že nezůstane kámen na kameni.“

Co Cyrill s tak pevnou důvěrou očekával, stalo se. Z nenadání povstalo hrozné zemětřesení, zdi se sesuly, základy bylo otřeseny a vichřice na všecky strany rozmetala stavivo. Padající kameny poranily mnohé ze stavitelů. Židé i Julian zuřice vztekem chtěli dílo mermomocí dokončiti;

„ale“ — tak píše pohan Ammianus Marcellinus, nepřítel křesťanů a chvalořečník Julianův — „mezi tím co Alipius za pomoci zemského vladaře s velikým důrazem práci znovu podnikali, vyšlehly z lůna země strašné plameny, které pohlcovaly dělníky, tak že se nikdo k místu tomuto přiblížiti nemohl. A poněvadž tento živel (totiž oheň) stejným způsobem všechny dělníky odpuzoval, musil se celý podnik opustiti.“ Mnozí Židé i pohané událostí tou tak byli dojati, že se dali pokřtiti. Křesťané pak v Jerusalémě posilnění jsouce u víře tím vroucněji lnuli ku svému biskupovi Cyrillu.

Když císař Julian v bitvě proti Peršanům ztratil říši i život, nabyli Ariani opět převahy a sv. Cyrill po třetí byl vypuzen (367.). Teprve po 11 letech, když Theodosius Veliký vlády se ujal, vrátil se pokoj církvi katolické. Cyrill byl od císaře „jakožto statečný bojovník Kristův“ ve vši slávě nazpět uveden. Ukázal-li se dosud velikým v utrpení, bojích i vítězstvích, jevil se nyní neméně velikým ve blahodárném díle míru.

Jako draví vlci řádili Ariani ve stádě sv. Cyrilla za jeho nepřítomnosti, všude zhoubu a zmatek rozsévající; ale sv. biskupovi v krátkém čase podařilo se rány zacelit a bývalý rozkvět v církvi Jerusalémské obnoviti. Svědkem toho očitým jest sv. Basilius Veliký, který v době této Jerusalém navštívil a tam nějaký čas se pozdržel. Svědectví sv. Basilia velmi jest důležité; neboť jeho církev v Caesarei byla na vrcholu rozkvětu. Každodenně kázal sv. Basilius ráno a večer tak skvěle, tak mocně, že posluchačové jako nějaké vlnění mořské k němu se valili. Na jeho homilie o stvoření stejně spěchali učenci i prostý lid. I nejprostší posluchači mu rozuměli, učenci pak se mu divili. On to byl, jenž v Caesarei zavedl společnou ranní modlitbu ve chrámě, ano život svých oveček tak zdokonalil, že lid každou středu, pátek, sobotu a neděli přistupoval ke stolu Páně. Jestliže tedy sám sv. Basilius žasne nad utěšeným stavem církve Jerusalémské, pak jest to zajisté skvělé svědectví vydané o pastýřské činnosti sv. Cyrilla.

Stejně jsa starostliv o celou církev, sv. Cyrill ještě krátce před svou smrtí spěchal ke koncilu do Konstantinopole (381.), kde osvědčil se jako statečný obhájce učení církve o Duchu sv. Načež vrátil se do Jerusaléma, kde po 35letém slavném biskupování jsa již starcem 70letým dokonil svatý život svůj blaženou smrtí (386.). Ve vyhnanství ztrávil celkem 16 let.

III.

Dosud poznali jsme, jak svatým a velikým byl Cyrill v těžkém kříži utrpení, který snášel ochotně. Pozorujme nyní světlo, kterým ozářil celý svět.

Jestliže veškerý život jeho již byl světlem, které mocně pronikalo tmu tehdejšího pohanství, židovství a kacířství, jsou jeho spisy mořem paprsků osvěcujících celou církev. Svými 23 katechesemi, které v Jerusalémském chrámě Vzkříšení konal (347.) a nám písemně zanechal, právem řadí se k nejznamenitějším učitelům církevním a týmž právem ctí se jako Otec církevní, poněvadž jsa nástupcem sv. apoštola Jakoba, jest jedním z nejstarších a nejspolehlivějších svědků neporušené tradice apoštolské.

V celém křesťanském starověku nenalezneme díla, ve kterém by obsaženo bylo tolik pádných důkazů katolické věrouky, jako v katechesích sv. Cyrilla. O skutečné přítomnosti Kristové v Nejsvětější Svátosti, o mši sv. jako smírné oběti, o vzývání svatých, o modlitbě za zemřelé mluví sv. Cyrill s takovou jasností a určitostí, s jakou 12 století později mluvili Otcové sněmu Tridentského. Proto praví se o něm ve čtvrté lekci jeho nového officia: „Sv. Cyrill sepsal ony v pravdě podivuhodné katechese, ve kterých o celém učení křesťanském jasně a obsírně pojednal, jednotlivá dogmata proti nepřátelům víry důkladně obhájil; a tak v nich jasně a srozumitelně sobě vede, že netoliko herese již povstalé, nýbrž i budoucí jakoby v duchu je předvídaje vyvrátil.“

Poněvadž katechese tyto tak jsou důležité, přihledneme k nim co do obsahu i formy, aby ještě lépe vynikla nám sv. Cyrilla duševní velikost.

Katechese tyto přednášeny byly nikoliv dítkám, nýbrž dospělým; nikoliv pokřtěným, nýbrž Židům a pohanům, kteří po delší dobu v náboženství křesťanském byli vyučováni, mši katechumenů jakož i čtení a výkladu písma sv. nového a starého Zákona přítomni byli a nyní na začátku doby postní jakožto kandidati křtu ve svatyni učení křesťanského o víře a sv. svátostech uvedeni býti měli. Disciplína arcana jest tedy vlastním předmětem těchto katechesí. O posluchačích se předpokládá, že s mluvou Písma sv., s osobami i událostmi biblickými úplně jsou obeznámeni; jinak nemohl by spisovatel tak často užívatí názorů a textů biblických. O příkázaních Božích a církevních mluví se zde jen jako mimochodem, neboť znalost povinností křesťanských všude se předpokládá, což spolu důkazem jest, že nově obrácení hned v první době svého katechumenátu každodenně o příkázaních, o jich přestoupení a o smytí hříchů pokáním obšírně byli poučováni.

O tuto přípravu opíraje se sv. Cyrill v prvních čtyřech katechesích mluví o hříchu, o pokání a potřebě zpovědi a křtu na odpuštění hříchů; rovněž tak i sv. Jan Křtitel posluchačům svým na Jordáně nejprve vysvětloval jich povinnosti a velikost jejich hříchů, načež vyzýval je ku pokání a křtu.

Ale křest působí netoliko očistění od hříchů, nýbrž i osvícení v pravé víře skrze Ducha sv. „Kdo věří a pokřtěn bude, ten spasen bude.“ Proto v páté katechesi začíná vlastní vyučování ve víře a apoštolském vyznání víry, které bezprostředně přede křtem každému katechumenu říkáti bylo. Ku konci této katechese nalézá se t. zv. *Traditio Symboli*; t. j. sv. Cyrill svým katechumenům ponejprv oznamuje 12 článků víry a velebí krásu a nesmírnou důležitost tohoto vyznání. „Nyní poznal jsi víru (články víry) slovo za slovem, pamatuj si ji; důkazy z písem božských pro každý článek v čas příhodný uslyšíš. Neboť nikoliv dle zdání lidského sestaveny jsou články víry, nýbrž co z celého písma jako nejvhodnější sebráno a sestaveno jest, to jenom jedním jest učením víry. A jako símě horčičné v malém jádérku mnohé větve zavírá, tak i tato víra (toto vyznání víry) celou náboženskou vědu starého i nového Zákona v sobě obsahuje.“ Tyto myšlenky velikého katechety o apoštolském vyznání víry úplně souhlasí s tím, co praví liturgie římská při *Traditio Symboli* ve středu po čtvrté neděli postní. Po druhém *graduale* čtyři jáhni každý s jedním evangeliem ve slavném průvodu s planoucími svícemi a četnými kaditelnicemi krácejí ze sakristie a kladou svaté knihy na čtyry rohy oltáře. Biskup mluví o významu evangelia, o jmenech čtyř evangelistů a jich odznameních dle Ezechiela, načež jeden jáhen po druhém předčítá začátek každého evangelia. Bezprostředně na to následovala *Traditio Symboli*, při čemž biskup praví: „Přijměte tajemství apoštolského vyznání víry, které apoštolé z vnuknutí Božího sestavili. Má jen málo slov, ale tajemství, která obsahuje, jsou veliká. Neboť Duch sv., který tyto články prvním učitelům církve předřikával, ve stručných a jádrných výrazech uložil v nich víru, která nám spásu přináší, aby pravdy, které vždy věřiti a rozjímati musíte, ani vašemu rozumu se nepřičily, ani vaši paměť neunavovaly. Dbejte tedy o to, byste se naučili tomuto vyznání víry, které vám tak odevzdáváme, jakož jsme je sami přijali.“

Znajíce tento vznešený názor ss. Otců o symbolu, snadno sobě vysvětlíme horlivost a nadšení, s jakým o něm promlouvají. Tak činí i sv. Cyrill. Ve čtyřech podrobných katechesích (6—10) vysvětluje obsah prvního článku víry. V páté katechesi mluví o víře („věřím“), v šesté o jednotě či monarchii Boží („věřím v jednoho Boha“) vyvraceje zároveň polytheismus a jiné bludy. „Jestliže kdo učení o monarchii Boží věřícím srdcem přijal, ten zároveň zamezil veškeren přístup modlářství a podvodu heretiků. Toto první dogma skrze víru jako základ ulož ve své duši.“ (IV. 6).

Sedmá katechese pojednává o Bohu Otci, osmá o Všemohoucím Vševládnoucím (παντοκράτωρ), devátá o Stvořiteli nebe a země. Druhý článek víry jest předmětem desáté a jedenácté katechese, články následující (3.—8.) probrány jsou každý v jedné katechesi (12.—17.). Katechese poslední 18. obsahuje články 9.—12.

S nadšením ohnivým mluví sv. Cyrill v 9. článku o katolické církvi. „V ní ustanovil Bůh, jak dí Pavel, předně apoštoly, za druhé proroky, za třetí učitele, pak ty, kteří mají moc zázraky činiti, potom ty, kteří mají dary uzdravování, pomáhání, spravování, rozličnost jazyků a vykládání řečí (1. Kor. 12, 28.) a kteří mají všelikou cnost: moudrost a rozumnost, mírnost a spravedlnost, milosrdenství a vlídnost a trpělivost; ona (církev) jest to, která v pronásledováních jest nepřemožitelná, která též zbrání spravedlnosti v pravici i levici, slávou i potupou, dříve v pronásledováních a útrapách svatě mučeniky rozličnými a bohatými korunami trpělivosti ozdobila, nyní pak v době míru z Boží milosti sobě příslušící čest přijímá od králů a hodnostářů a od každého druhu lidí, od králů, kteří mají panství obmezené dle sídel národů, kdežto jediné svatě katolické církvi neobmezené panství nad veškerým světa oborem náleží. Kdybych o ní všecko chtěl pověditi, musil bych mluvití mnoho hodin.“ (XVIII. 27.)

Dvanácte článků víry, o kterých pojednává jako o celku organickém, podobá se úzce souvisícímu řetězu pravd: prvním článkem tohoto řetězu jest Bůh, který jest přede vším časem, a článkem posledním jest „věčný život,“ který bude po veškerém čase. Vyznání víry začíná stvořením, které jest počátkem všech věcí a končí životem věčným, který jest účelem a cílem konečným všech tvorů. V prvním článku jeví se Bůh Otec, začátek všeho začátku a původce všeho života. V následujících člancích staví se nám před oči stvoření, vykoupení a posvěcení jakožto prostředky, jimiž i my Božského života státi se máme účastnými, až ve článku posledním uvedeni budeme do života věčného samého. „Podstatný a skutečně bytující život jest tedy Otec, který skrze Syna v Duchu sv. všem sice dary nebeské jako z nějaké studnice rozdává, ve své laskavosti však nám lidem statky a radosti života věčného na jisto přislíbil.“ (XVIII. 29.)

Kdo četl tyto katechese sv. Cyrilla, nabude přesvědčení, že nauka křesťanská nejlépe jen na základě symbolu podána býti může a že každý pokus u vyučování katechetickém spravovati se methodou jinou jest právě tak nedostatečný, jako moudrost lidská naproti moudrosti Božské.

Zpěv jest důležitým u výchování činitelem.

František Vaško.

(Dokončení.)

Dobrým znamením jest u člověka, znamením totiž zdraví, může-li dokonale oddechovati. Dokonalému oddechování nenaučí se ale pouhým mluvením člověk, nýbrž zpíváním. Mluví-li, dýchá nepravidelně, nestejně, dle toho zda v dlouhých či krátkých větách mluví. Tím však bývají plíce hnány rychle za sebou do prostory dolení, pobřišné, která se tím nadýmá na ujmu prostory prsní, která zase i s plícemi se stlačuje. To pak, že zdraví člověka škodí, snadno každý nahlíží, škodí i dospělému, mnohem více ale mládeži. Této velice prospívá, když prsní svaly pracují, aby dutina hrudní v před více se tlačila a vystupovala, prsa i plíce se rozšiřovaly, místo zakrňovaly. A toho docílíme právě co nejhojnější měrou při zpěvu. Hlavním požadavkem každého dobrého zpěváka jest, uměti dokonale zacházeti s dechem, uměti hospodařiti s ním. Má-li hlas býti zvučným a potřebnou dynamiku jeviti, neobejde se pěvec bez umění, aby co možná hodně mnoho vzduchu vdýchal

do plic, jak jen možná v nich dlouho podržel a pak v jistém poměru při jednotlivých tonech vydychoval. Nesmí pěvec tvoře tony všecken vsátý vzduch, jako při prostém mluvení, hned najednou vydechnouti, naopak smí ho jen tuze zvolna vypouštěti z hrudi hlasovou šterbinou, jelikož jen tak právě tvoří tony, zpívá. Tony zpěvné nepovstávají pouhým nárazem vnitřního vzduchu na hlasivky, jako když se toliko mluví, nýbrž volným působením, na ně, totiž volným vydychováním.

S počátkem volného vydychování musí také už zpěv začínati. Chybně by zpíval ten, kdo by už napřed hodně zásoby vzduchu vydýchal a pak teprv začínal zpěv; takový by se také náramně zpěvem udýchal a upachtil, což by mu jen na zdraví škodilo. Proto oddychování je při zpěvu podmínkou, sine qua non, každý učitel v elementárním vyučování zpěvu by zároveň měl také upozorňovati a neustále naváděti malé učně k dýchání, pamatovati na to, by dobře hospodařili s dechem. Cvikem neustálým dovede toho zpěvák, že jedním výdechem dlouhou řadu not bez nemilého přerývání vyzpívá, spotřebovav při jednotlivých tonech jen malou část vzduchu vsatého, aniž by jakého dost malého unavení pocítil. Takovýmto způsobem cvičí se prsní svaly plic, prsní koš se rozšiřuje, plíce v sebe ssají co možná nejvíce vzduchu, tím také kyslíku a tak se rozšiřují a prsa mohutní a sesilují se. Zpívání neškodí nikdy, nýbrž nemoudré cvičení ve zpěvu následkem neznalosti toho, jak by při vyučování a cvičení zpěvném zacházeti se mělo s dechem i hlasem. Zkušení lékaři nikdy nejsou proti zpěvu, naopak oni zpěv jakožto cvik plic pro sesílení prsou k lepšímu zdraví lidem zejména slabých plic a úzkých prsou co nejvřeleji doporučují a radí. Dovedný zpěvák, jenž umí hospodařiti dechem i hlasem, dává této pravdě svědectví. Po sebe namáhavějším a delším zpěvu necítí se unaveným, mdlým, nýbrž volnějším a pružnějším. A proto při vyučování zpěvu hlavně přijde na to, zdali učitel vedle zpěvu také přihlíží a dbá o zdraví žáků, neboť ze zkušenosti víme, že zpěv byl a bude vždy působivým pro zachování i podporování zdraví člověka, jehož sílu a občerstvuje jak na těle tak na duši. Za doklad slov našich stůj zde analogie z přírody vzatá. Sami lékaři dosvědčují, že nemluvně, má-li se k životu, obyčejně křičí a pláče. Tím právě pracuje plícemi na rozvinutí jich a rozšíření prsou.

V tom případě jest nám příroda sama dobrou učitelkou, následujmež ji a nechybíme!

b) Z p ě v d u c h a l i d s k é h o p o v z n á š í a u š l e c h ť u j e .

„Aj ty, Záboju, ty pješ
srdce k srdcu pěšnu z středa hoře;
jako Lumir, ký slovy i pěniem bieše pohýbal
Vyšehrad i vsie vlasti,
tako ty mě i vsiu bratrě.

V našich starých památkách RK., z něhož i tyto řádky jsme uvedli, chvalořečí Slavoj pěvci Záboji, protože svým zpěvem roznítil a povznesl mysl kleslou a sklíčeného ducha bojovníků, do jichž dědin vtrhli s mocí válečnou na počátku století devátého Frankové, roznítil tak, že Čechové boj podstoupili zmužile a z boje jako vítězové vyšli. Mnohý snad jen tak chladně čte rukopis tento a spíše za báchorku než za pravdu má jeho obsah. Jiný pozastavuje se nad tím a táže se sama sebe: Jak to může býti, aby zpěv Zábojův byl dovedl tak mocně srdcí bojovníků se dotknouti a je tak ku statečnosti nadchnouti? Kdo se stránky psychologické pojímá věc, dovede si ji také vysvětliti, znaje i ze zkušenosti vlastní, jakou moc provozuje zpěv lidský. Již nahoře jsme pravili, že zpěv jest mocným kouzlem, které až do nitra srdce proniká. Zpěv ale také ze srdce přichází. Jako jest řeč výrazem myšlének člověka, tak je zpěv živým výrazem citů jeho. Zpěvem vniká člověk do duše a snaží se city v srdci vzbuzené vylíti, projeviti. K tomu však nestačí pouhé slovo, nýbrž k tomu je třeba slova takřka okřídleného a v tom

koná výbornou službu zpěv, v jehož podobě pohnuté city člověka z úst vycházejí. Tím způsobem duše nitro své sama odhaluje, tajemství své prozrazuje; jest tudíž zpěv výrazem citů člověka. A bychomť sobě i nedovedli vyložiti zákona psychologického o reciprocitě čili vzájemnosti citů, přece zkušenost sama ji potvrzuje. Sluch a zpěv jsou v poměru vespolečném. Veškeré city příslušným způsobem vyjádřené zpěvem vyvolávají vzájemně tytéž city v duších posluchačů. Tato vzájemnost právě působí, že zpěv tak neodolatelně mocně dojíká srdce vzdělaných i nevzdělaných lidí. Tuto pravdu potvrzuje i báseň, kterou jsme v německé čítance na gymnasiích českých četli, nadepsaná „Arion.“ Tento polobáječný pěvec lyrický svým zpěvem prý delřiny přilákal k lodi, a vrhnuv se do moře, od jednoho z nich šťastně k břehu donešen byl a tak před smrtí jistou zachráněn.

Nade všechny však spolehlivější doklad nám poskytuje sv. Augustin, když v Miláně do chrámu vešel a zde zpěvu ambrosianskému naslouchal. Sám v knize Confess. 9, 6. popisuje, jak mocný vliv na něj měl zpěv, slovy těmito: „Ó jak jsem pohnut byl, jak hojný proud slzí z očí mých kanul, když jsem chvalozpěvy a písně ke cti a chvále Tvé, ó Bože, prozpěvovati slyšel. Zvukové oni vnikli v uši mé a obměkčili mé srdce k přijetí Tvé pravdy, a jimi se roznítil plamen zbožnosti v duši mé, slzy kanuly, a bylo mi při tom dobře!“

Jako na jednotlivce zpěv účinek svůj jeví, tak podobně na celé společnosti, a na celé národy. Proto také zpěv sborový mohutně působil v národním ohledu. Pro nás Čechy měly zpěvácké spolky zvláštní důležitost; neboť když r. 1860. národ náš ze dřívější své stísněnosti vystoupil, v té době vidíme české naše umění zpěvné v prvním šiku zápasiti o samostatnost národní. Zvláště mužský zpěv sborový klestil cestu národnímu pokroku.

Založením Pražského „Hlaholu“ postal i po našem venkově čilý ruch a zakládány také zpěvácké spolky četné, čímž nemálo probuzeno a povznešeno vědomí národní. Až dosud pověděli jsme, kterak zpěv roznítili, nadchnouti a povzněsti umí, v následujícím budiž poukázáno k tomu, že zpěv mysl lidskou potěšuje, vášněmi rozbouřenou mysl tiší, v soužení posiluje, život oslazuje, při práci vyráží a dobré kázni napomáhá při dětech i čeledi. Z dějin posvátných víme, že David trudnomyslného Saula hrou na harfu obveseloval. O Plutarchovi se vypravuje kterak užíval zpěvu a hry na lyru k očišřování mysli. U Řeků byl zpěv i hudba ve vážnosti zasloužené; oni hudbou a zpěvem provázeli hry národní, se zpěvem táhli do boje rovněž jako staří Slované. Terpander nápěvy složil k zákonům Lykurgovým. Orpheus pěvec thrácký, zpěvem svým skalami i stromy hýbal, šelmy krotil. A ze zkušenosti sami víme, že kde zpívá čeleď při práci, tato jí od ruky jde a mnohý neslušný žert odpadá a čeleď pracující zůstává při tom veselou. Zvláště ale při mládeži by se měla buditi chuť ke zpěvu, ovšem slušnému a ušlechtilému, aby tak byla duše její zaměstnána písněmi dobrými a neměly přístupu zpěvy pouliční, zhusta bezcenné a bohužel až nemravné. Mládež by i práznou chvíli vyplňovala pak zpěvem místo čtením románů mladistvou mysl jen zdráždících a místo zahálky.

Dobře zní básnička Kuldova v našem smyslu:

Synu milý, dcerko spanilá!
Svírá-li tě ouzkoř nemilá,
někdo-li tě hodně pozlobí,
zármutek-li tobě působí,
budí li se v dobré duši hněv:
zazpívej si!
Nevinný tě obraduje zpěv.

Aby této krásné stránce tak důležitého úkolu zpěv opravdu vyhověl, aby skutečně zpěvem srdce se šlechtilo a mysl povznášela, jest každému učiteli zpěvu k tomu zření míti, by zpěvem mysli žáků nepobuřoval, ne-

žnepokojoval a nedráždil, nýbrž přiměřenými zpěvy jak obsahem tak melodiemi ducha šlechtil a povznášel. Jest hleděti učiteli i k textu a přednášce jeho i ku zpěvu.

Za tou příčinou potřebí, aby každý zpěvák svůj přirozeně neohebný a takřka drsný hlas uměle tříbil, vzdělával. Dobře radí jeden spisovatel hudebník a výtečný znalec lidského hlasu, jehož stati jsme užili. Právěť doslovně: Hlas zpěváka musí projíti nejprve zkušebným a čistícím ohněm tetrachordů či rejstříků hlasových, musí se v nich takřka znovuzrodit dvojím cvikem, totiž držením a dýcháním tonů. A zde máme klíč k rozřešení onoho tajemství, proč staří Řekové dosáhli takové dokonalosti ve zpěvu. Znalíť a cvičiliť tetrachordy hlasu lidského, jak svědčí též jejich čtyřstrunná kytara. Naopak stává se zpěv za dnů našich u mnohých málo záživným a pochybeným řemeslem proto, že považují učitele zpěvu na mnoze orgán hlasový za hudebný nástroj již hotový, na němž nechávají hned „hráti,“ aniž ho byli prvé hře dle potřeby upravili.

Toť jest nepřirozená i škodná methoda, která za následek mívá, že zpěvák takto vychovaný je se svým hlasem za více let odbyt, k umělému zpěvu neschopen. Přirozená methoda založená na vzdělávání tetrachordů hlasových působí, že dovede zpěvák až do vysokého stáří vždy se svěží silou a pružností zpívati, jak skvělým způsobem zvláště dokázala staroitalská škola.

Co se týče škol našich zvláště středních, litovati jest, že zde zpěv úplně vypuštěn ze řady předmětů povinných a ponechán zcela libovůli mládeže studující. Mnohé ústavy vynikají zpěvem, však pěstování jeho jaké jest, nezasluhuje chvály. Obyčejně se ihned sbor utvoří, a v tom sboru několik tak zvaných solistů se nalézá, ostatní pak jen něco málo ze zpěvu umějí a více se těch solistů držeti musí. Dvakrát za týden po jedné hodině se sejdou a cvičí jenom písně, které jak se říká spíše nadřiti musí a po tom bývá opravdu nejvíce k politování cvičitel. Žádoucno tudíž, aby zpěvu právě na gymnásiích i reálních školách čestné bylo vykázáno místo a důkladněji i přirozenější methodou mu vyučováno bylo. Velikou důležitost zpěvu pochopila a poznala nejlépe církev katolická. Jako veškerá umění, tak zvláště zpěv přijala a oblíbila sobě církev naše a vykázala mu při bohoslužbě čestné místo. A můžeme říci, že jako zpěv lidský největšího povýšení došel bohoslužbou katolickou, tak zase zpěv to jest, který nejhojněji přispívá ku povznešení a oslavení jejímu.

O domnělých účincích vlasatic.

(Dle Celorie ředitele hvězdárny v Miláně, napsal *Josef K. Sedláček*.)

Dlouho byly vlasatice považovány za znamení předcházející důležité události.

Ony zvěstovaly války, vzpoury, vnitřní bouře ve státech; znamenaly hlad, mor a veškeré kruté zloby člověčenstvo soužící. Smrť knížete, panovníka neb jiného velikána předcházela dle domnění lidu vlasatice. Vlasatice byly jakousi všeobecnou věštbou; v nich četlo se o budoucnosti, jako v dějinách nyní čteme o minulosti.

Tyto pověrečné názory zrodily se z domněnky Aristotělovy, jenž pohlížel na vlasatice, jako na tělesa nahodilá, tvořící se z výparů vzdušných. Tuto domněnku do světa hlásaly bludy chaldejské, a novým rouchem ji oděla a potvrdila pošetilá hádání hvězdopravecká ve středověku. S pověrečnými těmi názory potkáváme se u Řeků i Římanů; v Evropě panovaly vůbec ještě v šestnáctém století, a zřejmá jejich stopa jeví se i na začátku osmnáctého

věku. I nejslavnější duchové nevybavili se z té pověry, což zřejmě dokazují kroniky všech dob. Tak čteme na př.

Když dosedl r. 118. před Kr. na trůn Mithridates, bylo viděti po sedmdesát dní nepřetržitě vlasatici, podobnou oné, jež ukázala se v době jeho narození. Zdálo se, že celé nebe jest v ohni, neboť vlasatice zastírala čtvrtinu oblohy, lesknouc se jasněji než slunce. Čtyři hodiny potřebovala, aby vyšla, a tolik též, aby zapadla.

„Vlasatice“, dí Plinius, „jest vůbec hvězdou děsnou, zvěstujef veliká krveprolití, čehož důkazem jsou občanské války za konsula Oktavia. (r. 86. před Kr.)“

„Jak hrozné účinky zůstavuje po sobě vlasatice,“ dokládá jinde též Plinius, „to ukazuje válka mezi Caesarem a Pompejem. Na začátku této války byly osvětleny, dle Lukána, tehdejší noci neznámými hvězdami; nebe bylo jeden oheň. Žhavé plameny míhaly se všemi směry v širém prostoru; a vlasatice, ta strašlivá hvězda, ničící sílu zemskou, ukázala svůj děsný vlas.“ (r. 48. před Kr.)

Dle svědectví Tacitova a Pliniova za vlády krutého Nerona bylo viděti mnoho vlasatic a císař obětoval jim mnoho vznešené krve.

Sám Seneka, jenž mezi veškerými starověkými myslitely měl nezdravější náhledy o kometách, dokazuje, že věří v jejich účinky.

Pravíť, že vlasatice objevivší se za konsulátu Peterkula a Vopiska, jevila následky, jaké Aristoteles a Theofrastes připisují podobným hvězdám. Všady panovaly ustavičně prudké bouře. V Achaji a Macedonii vyvrátila zemětřesení více měst (r. 62. po Kr.)

Vlasatice, jejíž ohon podobal se čepeli mečovému po celý rok (69. ob. lp.) vznášela se hrozivě nad Jerusalemem, zvěstujíc mu úplnou zkázu.

Neštěstí hrozící r. 400 Cařihradu zvěstovala kometa, nejhroznější ze všech, o nichž zmiňují se letopisy. Podobalaf se lesklému meči, jenž vznášel se nad nešťastným městem dosahuje s výšin oblohy až k obzoru.

Roku 875. po Kr. v měsíci červnu, v pátek, o paté hodině noční bylo viděti znamení na nebi; ukázala se vlasatice v souhvězdí skopce. Byla světlá, jako plamen a leskla se na obloze po čtrnácte dní. A téhož roku, v srpnu, v pátek zemřel císař Ludvík II.

Roku 1402. objevila se neobyčejná kometa. Po západu slunce zářila nade všemi díly země, tak že před ní se ztracelo světlo hvězd i mrákota noční, neboť bylo světlo její mocnějším, než světlo ostatních hvězd, a dokud dlela nad obzorem, rozkládala se vysoko po nebi. Tento úkaz byl pozorován v Indii, Chaldei, Frygii, Persii, Malé Asii, Francii, Dalmacii, Itálii, Španělsku a Německu. Trval až do podzimní rovnodennosti, zmizev teprv, když slunce vstoupilo do znamení váhy. Praví se, že tento zjev naplnil zoufalstvím Gian — Galeazza Viscontiho, jenž říkával: „Otec nám pravil na smrtelném lůžku, že dle svědectví všech astrologů, v době naší smrti podobnou bude viděti vlasatici po osm dní.“ A zemřel skutečně za několik dní, byv uchvácen všeobecným předsudkem. Nemělf ducha onoho římského císaře, jenž vtipně odpověděl těm, kteří z nenadálého zjevu vlasatice o něj jevili obavu: „Nebojte se, jsemf úplně plešatý a vlasatice jsouc hvězdou neobyčejně vlasatou nemá tudíž vlivu na můj osud!“

Rok 1527. přinesl strašlivou, ohnivě krvavou vlasatici, kterou dlouhý čas bylo viděti v Čechách a téměř po celé Evropě. Podobala se ohnuté ruce meč z pochvy tasící. Na hrotu meče nalézaly se tři veliké hvězdy a v ohnivě záři, která kometu oblévala jevily se krvavé dýky, kopí a příšerné vousaté hlavy. Tato divná, mnohotvárná kometa snad vyznamenávala mnohotvárné, bludné učení Luterovo, jež bylo začalo před desíti lety, a tohoto roku po celé Evropě se šířilo.

R. 1538. ukazovala se vlasatice ve znamení býka téměř po tři neděle. A bylo tohoto roku od března, až do konce prosince takové sucho, že lesy místy horkem se zapalovaly a studnice i větší řeky vysychaly.

R. 1539. byla spatřena 1. května kometa ve znamení býka, a téhož dne a roku zemřela Isabella, choť císaře Karla V. Tento rok byl vůbec velmi suchý a parný, jako rok předešlý.

R. 1562. dne 11. března ukázala se v Čechách kometa, a následoval mor a drahota. (Beckovský.)

Tak a podobně mluví kroniky o kometách.

A věru nic není pošetilejšího, než připisovati vlasaticím takovou moc, takový vliv na osudy lidské!

Záviselý účinek vlasatice na tom, v kterém místě oblohy se objevila, zdali na západu, nebo na východu, na barvě jejího světla; a na tom, nad kterými zemskými krajinami na své denní dráze se vznášela. Šla-li k západu, bylo obávaní se nepřátel vnějších, pohybovala-li se k východu, hrozili nepřátelé vnitřní. Vlasatice byly více méně hrozný dle zvířetníkových znamení, nebo dle jiných soubhvězdí, jimiž procházely. I z tvaru a délky jejich ohonů soudilo se o jejich škodlivosti. A hvězdoppravci, kteří z komet proročkovali o budoucnosti, mohli spáti pokojným snem, bezpečni jsouce, že jejich věštba tak neb onak se vyplní. Neboť příhoda kometou zvěstovaná mohla se uskutečniti teprv po čtyřiceti ano i více letech; nebo dle jiných v době, jež rovnala se počtu dní, v nichž bylo vlasatici viděti. Tak vlasatice, kterou bylo viděti po tři měsíce, jevila svůj účinek teprv po devadesáti letech. Stalo-li se něco neobyčejného během této doby, připisovalo se to pak té vlasatici. A hvězdopravec byl jist, neb za devadesát roků mnoho důležitého může se přihoditi, mnoho svízelné lidstvo stihnouti. I kdyby nic zvláštního nebylo se přihodilo, dovedl si astrolog pomoci; tu pravil: vlasatice skutečně hrozila neštěstím, toto se však nestalo, proto, že slzy a modlitby lidské smířily boží hněv, takže on, chtěje již trestati, milosrdně odvrátil trestající meč.

Dřívější doba dospěla tak daleko, že považovala komety za ty největší škůdce na zemi, kteří přinášejí sebou různé choroby lidstvo soužící.

Uvažovalo se takto: Jsou-li komety vzdušinami nebo mlhovinami a dosahují-li jejich dlouhé ohony téměř až na povrch zemský, procházejíce celým oborem vzdušným a v něm se rozptylující, není zde nic pravdě nepodobného, proč by se nedalo připustiti, že vlasatice mísíce se takto se vzduchem, v něm mohou zanechatí zárodek nemocí.

Za důkaz těchto názorův uváděny byly dlouhé seznamy roků, vyznačivších se vlasaticemi a morem. Ale tyto sbírky nemají valné ceny.

Čteme tam na př. „Toho a toho roku — taková a taková vlasatice — mor v Londýně.“ Nuže! byla-li vlasatice příčinou moru, proč rozzuřil se tento pouze v Londýně a nikoliv jinde, ve všech těch krajinách, kde bylo tu kometu viděti? Každého roku jest viděti nějakou vlasatici, buď pouhým okem, neb aspoň dalekohledem; pravda jest též, že každého roku jest některé místo zemské stíženo nějakou nehodou, morem, krupobitím a pod., zároveň však jisto je, že jiné krajiny požívají úplného blahobytu.

Kdybychom tedy chtěli souditi, jako tito zkoumatelé, nalezla by se vždy jakás vlasatice, jíž bychom mohli prisuzovati veškeré zlo, neb dobro, které lidstvo potkalo. Nic pošetilejšího než tato domněnka! Zakládá se podobné tvrzení na pouhém výtvoru obrazotvornosti, vzbuzené neobyčejnou podobou a přirozeností komet, jež tak různý jsou od ostatních těles nebeských, že zdá se prostému pozorovateli, že jsou to poslové z jiných světů, zvěstující člověčenstvu hněv nebes, kterýž dříve nebo později je stihne.

Dopisy.

Z Králové-Hradecka.

Pod záhlavím „Některé vady ve školství“ přinesl náš úřední list c. k. okresní školní rady as toto: „Na základě inspekčních zpráv ukládáme všem zprávám škol, aby přísně k tomu hleděly, by zákony školní a nařízení naše každým směrem rychle a správně se vykonávaly. Shledány hlavně tyto vady: Ve třídní knize není rubrika z náboženství a ručních prací vyplněna, plivátka naplněna jsou papíry, ručníky jsou špinavé atd.“ Tak c. k. okresní školní rada.

Nechceme poukazovati, s jakými věcmi nepřístojně spojuje se tu náboženství, chceme promluvit jen o věci samé.

V ohledu tom panuje v Čechách praxe rozdílná.

Mnozí duchovní správci a jich kaplani psali a píšou látku z náboženství do třídních knih. Činí tak jen z dobré vůle své a také pro přehled vlastní. My u nás dosud nevíme o určitém nařízení kompetentním, aby tak činiti musili. Do starých třídních knih psali mnozí k hodině náboženské pouze své jméno, aniž by kdy byli nuceni zapisovati látku. — A proto s nemalým jest nám podivením, čeho pojednou c. k. okr. školní rada na nás se domáhá. V Králové Hradecku jsou vedle nařízení nejd. p. biskupa všude zvláštní knihy katechesí při farních úřadech, o čemž bezpochyby p. inspektor dosud neví, aneb věděti nechce.

Dokud tedy nejd. bisk. Konsistoř prostřednictvím bisk. vikariátu pozitivního nařízení nedá, dotud také o nucené rubrice „náboženství“ v třídních knihách řeči býti nemůže.

Protož divíme se dále, že tatáž c. k. okresní školní rada duchovním i hrozí, kteří by nařízení jejího neuposlechli. Píšeť b. vikariátnímu úřadu: „Jelikož p. N. N., farář v P . . ., nařízení toho, ačkoliv toho rád školní a nařízení vyučovací vyžaduje, probraného učiva nezapisuje, žádáme, aby b. vik. úřad, čeho třeba zařídil, abychom nebyli nuceni prostřednictvím veleslavné c. k. zemské školní rady u nejdůstojnější bisk. konsistoře nutné nápravy se dovolávati.“ — Kéžby tak p. inspektor hodně brzy učinil, aby se mu s místa kompetentního dostalo patričního vysvětlení! Podle všeho zdá se, jakoby pan inspektor toho § šk. zákonů nebyl dobře znalý, v němž se nařizuje, že každá konfesse sama si přihlíží k vyučování náboženství, a nikoliv ten který inspektor.*)

FEUILLETON.

Ze zkušenosti starých zmoudřete mladí!

IV.

Na 31. rok jde od onoho podzimku, když o sv. Václavě tré černých beden a tolikéž starobělských synků — mezi nimi též i moje veličina **) — dopraveno bylo na dvou vozech ze St. Běly do Frýdku, aby na tamní „hauptšuli“ pro gymnasijská studia se připravili.

Ve Frýdku přijali nás šmahem do 3. hl. třídy, v níž učil tehdy p. Fr. Pospischil, učitel přísný ale i uznalý, shledal-li u žáka dobrou vůli. Ve škole vykázali nám vesnickým nováčkům tři poslední místa v zadní lavici na straně chlapcův.

Na kraji v každé lavici seděl „aufsér“ (Aufseher, dozorce), osoba nemálo důležitá. Byloť jeho úkolem nejen o pořádek v příslušné lavici dbáti,

*) V tomto kuse dovolují si páni inspektoři zhusta přestupovati meze své kompetence a proto jest třeba, aby zase pp. biskupští školní dozorcové nenechávali je do své kompetence zabíhati. Red.

**) Jsemť postavy vysoké.

nýbrž i žáky této lavice ze „šprachlére“ předběžně vyslychati (zkoušeti). Výsledek této zkoušky předkládali pak p. učitel každý na zvláštním lístku.

První úlohu ze „šprachlére“ bylo: Naučiti se na paměť „Die drei Grundsätze der Rechtschreibung.“ Pokud se pamatuji, nebylo toho příliš mnoho, ale pro nás tři, jejichž celičká němčina ze známé rýmovačky (i s naznačeným pravopisem a příslušnou výslovností)

koza — cige,
moucha — flige
stodola — šajer
oheň — fajer
cesta — wek
—

se skládala, byl to úkol, s něžž my nijak býti nemohli.

Doma mezi sebou dovedli jsme sice po mnohém „dřeni“ „die drei Grundsätze“ druh druhu odříkati, — odpapouškovati, i měli jsme za to, že je Bůh ví jak dobře umíme. Ale když ve škole náš „aufsér“ za četné assistance zvědavých spolužáků nás na hexamenty vzal, přestěhovalo se srdce naše z vesty do kalhot, paměť nám selhala, jazyk oněměl, a svědomitý „aufsér“ napsal dvěma z nás bez milosti známku „schlecht“ a třetímu „mittelmaessig.“ Ten uviděv své „mittelmaessig“ a domnívaje se, že to špatnější známka nežli „schlecht“ dal se do usedavého pláče a sepjatýma rukama prosil „aufséra,“ aby mu napsal též **aspoň** „schlecht,“ jako my dva ostatní měli. Mluvil mu „aufsér“ jak mohl i bral ostatní „aufséry“ za svědky, že „mittelmaessig“ lepší jest nežli „schlecht“ — nic naplat! Zhýbal (tak jmenoval se ten ubohý krajan) se neupokojil, až přišel p. učitel Pospischil. — Pomodlili se nahlas, kdo uměl „Vater unser;“ my s tenkou duší potichu louskali „Otčenášek.“ P. učitel sedne na katedru, prohlédne lístky od „aufsérů“ předložené, načež poručí — ovšem německy: „Všichni, kteří mají zde napsáno „schlecht,“ vyjdou před lavici!“ Náš „aufsér“ přetlumočil nám dvěma „šlechtarům“ rozkaz p. učitelův, a my zaujali poslední dvě místa v té dlouhé — dlouhé řadě druhův a družek v téže svízeli postavených. P. Pospischil tázal se opět každého na „die drei Grundsätze der Rechtschreibung,“ ale dostal tytéž odpovědi, jaké dřív „aufséri“ od nás byli dostali, t. žádné. Když bylo i po tomto hexamentě, diktoval p. Pospischil po německu: „Všichni, co zde stojí, zůstanou přes poledne ve škole a budou se učit „die drei Grundsätze;“ a obrátil se k nám Starobělským pokračoval český: „Ale vy dva, že jste dosud německého slova neslyšeli, můžete tentokrát jíti domů.“

Nyní teprve rozbřesko se nám, co nás vlastně čekalo. Přišedše ze školy domů slíbili jsme sobě svatosvatě: Taková hanba, jaké jsme dnes unikli jedině shovívavostí a milosrdenstvím p. učitelovým, nesmí nás nikdy potkati! Co by sobě o nás pomyslil náš starobělský p. rektor Červenka, kdyby se mu doneslo, že jeho bývalí „premianti“ byli ve škole Frýdecké trestáni za to, že neuměli?! — A svědomitě dostáli jsme slovu. Mé maličkosti podařilo se dokonce i to, že v letním semestru urval jsem „Vorzug.“ — Mnoho-li stál potu, po tom se nikdo neptal.

L. Holain.

LITERATURA.

Wissen und Glauben. — Was ist schön? — Zwei philosophisch-kritische Vorträge gehalten von Dr. Eugen Kadeřávek, Gym. Prof. u. Docent an der theol. Facultät in Olmütz 1885. St. Norbertus-Druckerei S. 55.

Jméno prof. Kadeřávka velmi chvalně známo jest již daleko za hranicemi. V loni četli jsme nemálo příznivou o něm kritiku ve Stimmen v M. L. Uvážili-li se, že prof. Kadeřávek spisy svými jménovitě na studující mláď působiti se snaží,

zasluhuje spisovatelská činnost jeho uznání tím chvalnějšího. Se všech stran hrne se na studující mladíky nevěra nezřídka i zkáza mravů, ba často i sami jejich profesori neštítí se ústy, i spisy svými vyrvati jim poslední zbytek víry. Kéž by možná bylo spisy prof. Kadeřávka všem našim studujícím učiniti přístupnými! — Téhož spisek: *Atheismus* dobyl si u Němců názvu díla *mistrovského* a odporučuje se vřele všem, kdož moderním indiferentismem víru byli potratili k opětnému navrácení se k Bohu.

Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild.

Mnohé katolické listy německé vyslovují se o díle tom velmi nepříznivě, na proti officiosním novinářským hlasům, které pomálu již budou prohlašovati každého za špatného Rakušana, kdož by dílo to neodebíral. Zatím každým novým sešitem ukazuje se vždy zjevněji, jakoby je vydávali — zednáři. V 2. sešitě čte se: že prý v době reformační proti zrušení zpovědi nejevil se se strany Církve značný odpor! — Jezuité a studium scholastické v něm se častěji bičují! Císař Josef II. velebí se v něm proto, že zrušil mnoho klášterů a že choval se k papeži Piovi VI. dosti tvrdě. Dílo to rozesílá se skoro všemu duchovenstvu s vyzváním, aby je mezi lidem co nejvíce odporučovalo. Poukazuje se jmenovitě na to, že prý sám nejjasnější korunní princ díla toho jest protektorem a spolupracovníkem. —

Protektory spisovatelských děl, průmyslových podnikův, ku př. světových výstav bývají obyčejně nejbližší příbuzní panovníků. Kdoby však měl za to, že na výstavě, jež nese jméno vznešené osoby, musí všecko býti dobré a výtečné, považoval by se nejmíň řečeno za přílišného dobráčka. S tím jméno protektora nemá co činiti.

Z Moravy.

Večer sv. Mikuláše. (Dram. obraz.)

Z lidu pro lid napsal *Adam Chlumecký*.

Ke stížnostem, jež by se mohly a měly činiti v naší české literatuře, patří zajisté nikoli mezi poslední, nedostatek div. kusů, jež by bylo možno s prospěchem provozovati a s užitkem na venkově. Pohledněme vůkol sebe! Téměř v každé větší vesnici máme spolek nějaký, jenž aspoň jednou za rok pořádá zábavu. Tam, kde není spolku, činí tak studující tamnější a kde studujících není — což jest nyní výminkou — uspořádá něco učitel s omladinou. A pohledněme, zvláště v prázdniny do novin, jaký jest obyčejně program takových zábav! Sem tam nějaká beseda, ostatek divadla, jež, s nějakými výminkami vždy jen jsou: „Dědkův kalmuk“, „Divotvorný klobouk“, „Hluchý podomek“, nebo „Nepravý a přece pravý“! A tažte se venkovských ochotníků, proč stále hrají totéž, nebo proč, majíce i jeviště, tak zřídka hrají, nebo již vůbec nehrají, pokrčí rameny, pohlednou na vás a máte jistě odpověď: „Poněvadž se pro naše malé jeviště jiný kus nehodí“, nebo: „všecky kusy, které jsme jen poněkud mohli, již jsme hráli!“ nebo: „některý jiný kus by se dal provésti, ale jest v něm zase řeč o samém „milování!“ A takový kus „zamilovaný“ byste nesehráli? „Inu provedli bychom ho, ale kdo bude hráti? Kdybychom se i my přemohli, kde vezmeme děvčata? a pak se také bojíme, že by nám pak příště nepřišel nikdo na zábavu, kdybychom něco podobného hráli!“ — Nuže, tu máte pověděno ústy venkovského ochotníka všechno! Úprava kusu a mravnost, toť jsou hlavní překážky, proč se divadlo na vesnicích netěší přízni, toť příčiny, proč se stále totéž mele, nebo proč se vůbec nehraje a proč divadlo mnohem více kazí, než zušlechťuje. — Máme sice mnoho div. kusů i pro menší divadla, ale jen se podívejme na většinu těchto frašek a veseloher — vážných kusů pro venkov, možno téměř s určitostí říci, vůbec není — podívejte se, není-li v nich aspoň desetkrát v poznámce: „obejme ji“, „líbá ji“ a podobné věci! Že takové kusy náš nezkažený povětšinou venkov nezušlechťí, jest jisto!

Jaká by se měla voliti *themata*, aby kusy, určené pro vesnické ochotníky se mohly beze studu pro ně i pro diváky provésti a aby měli všichni přece nějaký užitek z divadla, pokusil se ukázati již z jiných spisů nám známý Adam Chlu-

mecký, vzav si thema, jež se na venkově každoročně odehrává, „Večer sv. Mikuláše.“ Které pak dítě by se netěšilo na sv. Mikuláše? Vždyť sotva že se ozimí, točí se obyčejně všechna řeč mezi dětmi, zvláště mezi školáky, téměř výhradně okolo sv. Mikuláše! A starým není tento den také lhostejným, ježto u nich sv. Mikuláš „nakládá“. Proto všim právem mohl p. sp. napsati, že tento dram. obraz jest „Z lidu, pro lid“. Obsah jest krátce následující: Mikuláš, synovec sládka Chmela z Přerova, miluje Hravku, dceru mlynáře Svěbora v Přerově. O tom ví netoliko sládek — mládenec starý — nýbrž i otec Hravčin, Svěbor i jeho manželka Svatava. Sládek, jenž si rád začtveračí, dělá, jako by také on Hravku rád dostal a netají toho ani před svým synovcem, ani před Hravkou, ba ani před matkou Hravčinou a svou přetvářkou dovede celou věc tak daleko, že jsou všichni přesvědčeni, že tučný p. Chmel skutečně myslí vše do opravdy.

Odpoledne, v den sv. Mikuláše přijde Chmel do mlýna a umluví se se Svěborem, že při dnešním Mikuláši Hravku odnese, aby nahnal svému synovcovi hodně strachu a pak na druhý den mu ji dá i se svolením ku sňatku, jakožto dar sv. Mikuláše. Svěbor se zavázal, že bude pomáhati vínem, do něhož nasype uspávacího prášku a jež dá dceři vypítí, aby se únos lépe podařil. O celé této úmluvě se doví Hravka a poví vše své matce a svému milenci Mikuláši, kteří celou hru obrátí v pravý zmatek. Do postele, kdež měl sládek, při průvodu sv. Mikuláše za čerta přistrojený, najítí Hravku, uspanou vínem, položili potrhlého vlásenkáře, nápadníka Hravčina, jemuž dali vypítí víno a aby celá hra nebyla nápadna, nastrojí se Mikuláš také za čerta, opouští při příležitosti s Hravkou mlýn a ujedou do Prahy ku sestře Svatavině. Sládek, jsa úplně přesvědčen, že jest v posteli Hravka, zabalí uspaného vlásenkáře do vlnáku a unese ho do svého pivovaru, kdež, vybaliv ho, pozná, že jest celá hra pokážena. Jde zpět do mlýna a celek končí smířením sládka Chmela a manžela Svěbora se Svatovou, která dává oběma mužům naučenou, že si měli při takových pletkách také ji pozvati.

Celý tento obsah nám podává p. sp. v 5 zjevech. Nastává otázka, zda p. spisovatelovo dílo jest důsledně dle thematicu provedeno, zda ho lze provéstí a byvší provedeno, by skutečně obecnostvo zušlechtilo? — Slavnost sv. Mikuláše zná každý dostatečně; nebudeme tedy vypočítávati vše, co k ní patří a ostatně p. sp. také všechny přípravy a celý průběh slavnosti označil dosti dobře, přikročme ku druhé otázce, zda se totiž tento kus dá provéstí. I to by bylo možno, až snad na poměrně příliš dlouhou úlohu Dobruštinu (56 odpovědí), která nemá ještě desíti let, ale i to by bylo možno provéstí dlouhým cvikem.

Ale nejpalcivější otázka jest, zdali by touto hrou, jak ji p. sp. podává, byli herci i diváci zušlechtěni! Nikoli, nutno zrovna říci, poněvadž p. sp. svým úsvlovím, nadávkou a porovnáním mnohé jednající osoby tak zostudil, že ztrácejí komickou půdu — za níž se v celém kuse p. sp. tak pracně shání.

Poslyšme jen sládka Chmela, jenž, jsa upocen, přišel do mlýna! „Lagrahelské tělo staré. Jsem urícen, jako žemličková jaternice po horkém kotlíku“ (9), praví a když mu Svěbor přinesl židli, „aby jí svěřil svou váhu“ učiní tak Chmel s poznámkou: „Ach basa má kolíky a cimbál hřebíky — už sedím“ a praví Svěborovi: „Hleď, prášku, jak mi cvrkne od potu kůže, nic jinak, než zmrzlá zástěra v horké koupeli.“ „Ta líná země by si ráda z jeho tuku kolomaze nadělala na svá rozviklaná kola.“ A jako jest známo, že kterým nestačí vloha ku komice, konečně se utíkají ku frivolnosti, tak i p. sp.! Až prý se jeho kousek s únosem Hravky podaří a hospodyně Háta uslyší, že z jeho ženitby přece ničeho není, tu prý od ní „svatá Háta dostane za den nejméně sedmero střelných telegramů, aby ji z té věci náhlé smrti chránila“ (10). — Svěboho synovce Mikuláše dobírává si Chmel: „naříkej si ostenko, — Hravka bude přece má — jakože tu šedivou hlavu pod páždí nosím (10)! Pro takové šohaje, buličku; dobrá nebesa na děvčátka teprve v rybníku nasazují.“ A jaký byste myslili, že mívá taková řeč účinek? Chmel vám poví, mluvě ku Svěborovi „A on by se ti mi, peroutko, samou zlostí v hromadu povidel proměnil“ (10),

Zlobí se Mikuláš, zlobí se také Hravka, Chmelovi však „jest krkavec po takovém hněvu.“ Svěbor varuje Chmela, aby Svatavě ničeho neříkal, aby hra pak nebyla pokažena a Chmel udiven, že ho Svěbor před něčím takovým varuje, neví, jak se ohraditi: „Pro pět ran do hlavy! Myslíte, že mé zachovalé čelo obrůstalo oslím pergamenem, aby mi z něho jen tak třeba hospodyňka tajemství obrejžila? O tom by hrozně skyvy u mého klobouku pochybovaly“ (11). Ale ještě všechno „mlýnskému řemeni“ (Svěborovi) (11) neřekl, jakým totiž způsobem míní unésti Hravku. „Aby mu tento živý klenot nezašel zimou,“ obalí ho do vlňáků a „z toho obalu jí vystrčí nosík, ať si hledí do tmy, jako zpráchnivé vrby rozespalá pěnkava.“ (12). Zatím se svečeřívá. „No, lagrahelta, země pojíždí k večeru, poběhnu peroutko“, praví Chmel a zdvihnuv se, podíval se oknem a vidí „ostudu lazebníka“ jíti ku mlýnu. „I všichni všude rohatí i komolí“ podiví se, tenhle „usušený slaneček ho více dojímá v žaludku, než hovězí žlučina s játerky a nemluví li pravdy, ať mu to místo, kde jazyk nejvíce chutná, věčným mechtem obrosté“ (12). Dle toho také přeje „práškoví“ (Svěborovi) dobrou chuť a myslí, že „nemá-li důkladný spodek, že dostane z této koupelnické porce nejméně sedminedělní zimnici“. — Přejde lazebník, aby oholil pantátu mlynáře; v roztržitosti však ho několikrát řízne, tak že jest pantáta přinucen ho napomenouti, aby dal pozor, sic že ho „požene kravím krokem, aby ho nedřel“ (14). —

Když se mlynářští chasníci domlouvali, čím který při Mikulášském průvodu bude, nabírá si Strašák Čamrdu: „Ticho, Čamrdo, sice ti vytáhnu kolíček z dírky a budeš na bříše“ (16). —

Klepava, venkovská kmotra bytem v Přerově, přišla k panímámě mlynářce na přástvu „nadila si doma kužel“, bylo to jako list navinuto — a ten žabák (!) mi rozháže celý kužel, jako když kočka rozhrabe. Tady máš, sloto, po těch rukách,“ kárala svého synáčka Boříka. Ale mlynářka, jakožto rozumná (!) matka, napomíná, „aby nebila chlapce, těší ho: „Pojď sem, Boříčku, neplač, matička to naschvál“ (21).

Ale matička statečně pokračuje! „Však já mu myslím! — Ještě mi jednou ty padrcheli (!), rozhrab kužel, budeš klečeti celý den na hrachu!“ — Snad aby se nezdála býti k svému „žabákovi“ shovívavou! Chlapec, byv panímámou potěšen, pláče, že mu bylo ukřivděno, a něžná matička se na něho obrátí: „A ty mi tady nehuč, sloto“ (21). — Kužel spraven a Klepava přede. Mlynářka přistoupíc chválí: „Ale máte přízi rovnou — jediná žíně“ (23). Klepava míní, že měla kdysi takovou, ale nyní nevidí již tak dobře, „ta niť je místy jako vlas, místy jako klas, místy jako psí ocas“ (!!) (21). Ale mlynářka nedá se přepřítiti a tvrdí, že „Žitomíra (?), Chomútova přede tak tlusto, že je každá niť živá klobása (!) — kůň ji nepřetrhne“ (24). — Sládek přišel do mlýna nastrojen za čerta a ohlašuje svůj příchod: „Ať žije peklo! Svatý, nepřijal bys čerta do služby“ (31)? Až se ho zhrozili „pro ježkovy hnáty! To je vykrmený čert.“ Táže se ho, má-li dobré vysvědčení. „To viděti na mně, že mnoho dovedu“, odpovídá sládek Chmel. „Takto do kulata, jako mé břicho, každý potomek po nebožtíku Adamovi neuroste. Sama zeměkoule za padesát roků nebyla hned tak veliká, vsadil bych se o ty kraví paznechty, co mám na ostruhách“ (32). Pak ještě všecky zve na zítřek večer k bečici, ať prý „je nebe, peklo i očištěc trochu pospolu“ (32). Než v tom přichází rovněž za čerta přestrojený synovec Chmelův Mikuláš a hlásí se velice galantně ku svému soudruhu čertu, svému strýci: „Ty opuchlá zeměkoule, v podobě vytučnělé švýcarské plemenice (!), jsi-li pohlavárem té černé chásky, již večer štěňata ze strachu čertů nadají, vezmi si mne do služby, budu ti platen“ (33). „A co všecko umíš, ty ocásku z říjnové mrkve?“ táže se Chmel. „Pobíjím sudy plné, aby nepukly,“ chlubí se Mikuláš. Chmelovi se právě hodí! „Toť abych si tě přece jen nechal. Budeš mi podržovati spodnice (!!), protože mi pravidelně třikrát za den po jídle popouštějí. Břicho, šohaji, dobře drží i bez pobíjení, budiž ubezpečen“ (33).

Mikuláš byl s touto hodností spokojen „jako Herkul se světem na ramenou“ a Chmel dal „té koudelné niti“ jméno podkovňák (33). — — Svatý se blíží — čerti chřestí řetězy a děti utíkají z venku do světnice, Hravka, dívajíc se na

ně, úsměšně praví: „Blahoslavení bázlivci, neboť oni jsou ukázali paty“ (36). — Zatím Svätý vyslychal chlapce, Mikuláš s Hravkou utekl, Chmel vzal v posteli místo Hravky vlásenkáře, vrátil se v obyčejném šatě do mlýna a láteřil: „Prachtisíc rohatých do suché vrby!“ „Tisíc kudlatých do toho přesoleného slanečka! Ten mi zasedl do žalúdku, jako tvarohový kámen.“ (!) (45) „Prazlořečená treska! on mi ji vyfoukl!“ „Kéž mu kat hlavu srýpne!“ (45) A teď teprv vypravuje, co se mu stalo! Vzal prý „člověčí podstatu z lože do náručí“, zabalil, „nic jinak než kupci uschlý tabák — a on, ta vrbová snětina, zobu neotevře — že on je to.“ Přišel do pivovaru, posvítí a — „živé práchno, přátelé, i s nohami! jak je Bůh nade mnou.“ (45)

Svatava slyšíc, že se její hra podařila, spustí na svého muže i na Chmela, jenž, „jako že pod koží nemá lože“!) se zařiká, že nemyslili ničeho zlého, zároveň však uznává, že „není nad Evinu pokolení“ a diví se, že „matka Eva hada sata-náše neobelstila,“ (47) jsouc ženskou.

Nuže, toť podklad přísloví a porovnání z kusu určeného pro lid! Ať již pomlčíme o únosu — třeba jen zamýšleném — mladého děvčete opilého vínem a uspaného práškem, ježž do vína vsype vlastní otec, poznamenáváme jen tolik, že takovým kusem se nikdy obecnstvo nemůže zušlechtiti — leč snad ve vybraných nadávkách. To budiž p. spisovatelovi pokynem, jak má podobné práce vypracovati, aby bylo divadlo tím, čím ho chceme míti — školou života — a nikoli školou nemravnosti!

T. K.

D r o b n o s t i.

Ve kupé voze železničním seděl duchovní hodnostář, všecek pohřížen do knihy s francouzským nápisem.

Dlouhé mlčení nudilo protější sedící dámu, sotva že kněz knihy poodložil, začala se chlubití, co přečtla již knih, většinou francouzských, ale že přece nic nevěří. —

„Což jste čtla madame také někdy něco z Bossueta, Fenelona, Segneriho?“

„I kdo by se mohl bavit takovými autory.“

„Což La-Lucernea, Bergiera?“

„Nečtla.“

„Ani Segura, Hettingra, neb Deharbe-ho katechismy?“

„Jak živa jsem nic takového do ruky nevzala“, odpovídá paní pořád ještě sebevědomě, že se svou učeností k takým knihám nesnížila.

„Dovolte, madame; — proč se nazýváte ještě nevěřící; vy jste jenom nevědomá!“

„Čtete aspoň ještě než umřete Jirsíkovu populární dogmatiku.“

(Dle Sec. franco)

Obsah „Vychovatele“:

K jubileu katechety světce Cyrilla Jerusalémského († 18. března 386). Dle „Kat. Bl.“ podává Alois Štásta cop. — Zpěv jest důležitým u vychování činitelem. František Vaško. — O domnělých účincích vlasatic. Dle Colorie ředitele hvězdárny v Miláně, napsal Josef K. Sedláček. — Dopis z Králové-Hradecka. — FEUILLETON: Ze zkušenosti starých zmoudřete mladí! L. Holain. — Literatura. — Drobnosti.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovni ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Dozor ku školám obecným.

Chci-li psáti něco o dozoru ku školám obecným, předem již ohražuji se proti všemu podezřívání, jako bych byl nepřitelem školy nové; přeji z toho srdce škole, aby prospívala, nám tu naši mládež nábožensko-mravně odcho-vávala a tak svého zákonem jí vytknutého cíle došla; vždyť pracuji také přes čtvrt století ve škole, pomáhám seč síly mé jsou u vychování milé mi vždy mládeže, ale právě zkušeností dlouholetou poučen a přesvědčen přál bych sobě, aby ledacos při dozoru ku školám obecným se pozměnilo ve prospěch jich, aby tím snadněji a jistěji potřebám všeobecným vyhověly. Povážíme-li, jak nová škola z těch jistých kruhů velebena a stará škola za-tracována bývá, nedivme se krátkozrakým kritikům těmto, kteří zapominají, že stará škola nestála skoro nic — až na ten capart nějaké remunerace z fondu studijního, že dozor ku staré škole vikáři bývalými školdozorci vykonávaný byl úplně bezplatný, kdežto nová škola je drahá, velmi drahá, stojí miliony, a nevím, jak by bilance dopadla, chtěli-li bychom porovnávatí výsledek staré i nové školy, stojí-li ovoce nové školy k nákladu jejímu v po-měru přiměřeném, spravedlivém?! Nechci rozsuzovati případ, kdyby byla měla stará škola tak mnohých, drahých pomůcek, kdyby se byly platy učitelů tak upravily a zvýšily, jako nyní a kdyby okresní dozorcové byli bývali placeni jako nyní: zdaž by nebyla také stará škola prospívala aspoň tak, jako nyní nová? Avšak nechme toho; máme nyní novou školu, nové zákony školské, nový dozor, s těmi nám jest činiti a se spřáteliti, těchto nám budiž dovoleno nepředpojatě posuzovati, aby náprava se stala tam, kde toho nutně vyžadují dosavadní zkušenosti.

I. Dozor místní.

Zákon zemský daný dne 24 února 1873 č. 17 z. z. jedná o dohlídce ku školám a § 1. stanoví, že v každé obci školní zřízení a býti má místní školní rada za příčinou dohledu k národnímu školství. Členové m. š. rady jsou: starosta obce, kde se škola nalézá, jest po zákonu předsedou (§ 5) a ostatní členové zvoleni jsou obecními za-stupitelstvím; zastupitelé společností náboženských a školy (§ 2.) mají též místo a hlas.

Nechci se rozepisovati, jaká práva a jak mnohé povinnosti má vyko-návati m. š. rada dle § 11.; byloť o tom pojednáno v těchto listech již ze-

vrubně; jiná otázka jest, vykonává-li m. š. rada vše, co vykonávati má? A tu odpovídám: nevykonává; nedohlíží k prostředkům učebním, nevede namnoze inventáře, ponechává sdělení ročního popisu školní mládeže obyčejně správě školy a tudíž nerozhoduje, které dítky mají do školy přijaty býti; nevyměřuje, kdy a jak dlouho se denně vyučovati má; nedohlíží, zdali se vyučování řádně dle času vykonává; nepřihlíží, jsou-li věrni učitelové svému povolání atd. A proč zanedbává mnohá školní rada těchto svých povinností? Příčin jest více; nejhlavnější z nich jsou: z prvotního trpěného odporu proti nynějším šk. zákonům zůstala na venkově mnohá v srdcích hořkost, ač se již čím dále více smiřují občané s nutností, a tato hořkost překáží mnohemu u vykonávání povinností co člena m. š. rady. Dále jsou namnoze m. š. rady přes příliš úřady vyššími poručníkovány, tak že si ani netroufají po právu svém něco zaříditi, a mají za to, že jsou jen proto, aby sháněly peníze na udržování školy.

Též vadí na místech činnosti m. š. rady nešetrné, pánovité chování učitelů mnohých, kteří osobujíce sobě práva všecka, staví se příkře proti m. š. radě, a tím vzbuzují nechuť členů její k práci plodné. Konečně myslím, že hlavní příčina nečinnosti m. š. rad spočívá v neznalosti zákonů — a řekněme si to upřímně — v chaotném vzdělání mnohých. Čeho člověk nezná, k tomu nemá chuti! Na tuto nevzdělanost mnohých hořce touží výtečný rolník z Kutlír, pan J. A. Prokůpek, člen výboru rady zemědělské, ve článku nadepsaném „Rolníci a česká literatura“ v „Hospodářském Listu“ chrudimském dne 10. ledna 1886 uveřejněm, kde praví: „Česká kniha jest u nás rolníků vzácností. Jděte jen po těch našich dědinách a najdete málo rolníků, kteří mají v zásobě nějaké dobré knihy zábavné a tím méně i — poučné. Strnete zajisté nad tou nečetností a lhostejností rolnictva našeho ku knize. . . Na knihy nemáme peněz, ale na jiné — řeknu přímo — hlouposti máme peněz dost! Na čtení knih nezbyvá prý rolníku času; ale promrhati leojak ten čas, na to se nám času dostává! Skutečně jest to velká hanba pro stav rolnický! . . Mnohý z nás rolníků domnívá se býti již vzdělaným — ale zatím to s tou jeho vzdělaností vypadá smutně. . . Když nám někdo řekne hloupých sedláků, to nás urazí; ale abychom jimi nebyli ve skutečnosti, o to se nenamaháme; kniha, ten pravý brus rozumu, jest nám hloupostí!“ Ostrý to úsudek, ale namnoze pravdivý! — Ale tu se řekne: vždyť zasedá v m. š. radě kněz a správce školy — vzdělanci, ať poučují, povzbuzují! Lehko říci, ale tíže vykonati! Jest pravda, že skoro veškerá činnost v m. š. radách, kde se jeví, vychází od kněze, učitele, a kdyby těch tam nebylo, přivedeny by snad byly brzo zákony školní ad. . . ; ale má kněz jen tuto starost? Lze mu veškeré síly věnovati jenom škole? A potom jaký vděk za to má? Jen jeden příklad: Před lety přičinil se kněz ne bez namahání, aby m. š. rady jeho farnosti zavedly ku konci školního roku veřejné zkoušky po zákonu dovolené a při tom uspořádali učitelové výstavu prací školních a pomůcek učebních; chtěl tím vzbuditi více chuti a lásky ku škole jak u rodičů tak i u m. š. rad a učitelům dáti příležitosti, aby své přičinění rodičům zřejmě osvědčili a tak jich důvěru a vážnost získali. Vše se na zkoušky těšilo a knězi povděčno bylo. Okresní rada zkoušky povolila a za dozorce a referenta ustanovila — nikoli kněze, který jediný v obci by uměl posouditi snahu a přičinění učitelů a kterého si též učitelové proto přáli, aby referoval o zkouškách nadice se pochvaly! — ne kněze pravím, který, ač pomlčím, že jest též členem okr. školní rady v okrese sousedním, jest vůbec znám co přítel školství upřímný a znalec dlouholetou školní praxí proslulý — ne kněze, kterého jako by se vyšší úřady školské bály, aby nepozbyly snad pověsti chvalné své populární liberálnosti — ale ustanovila předsedu m. š. rady té které školní obce, kde se zkouška odbývala; a ti předsedové přišli ku knězi s omluvou, cítíce svou nedostatečnost k úkolu jim okresní šk. radou svěřenému, že za to nemohou, že očekávali najisto

jmenování kněze za referenta a prosili po zkoušce za vypracování referátu! Po takové zkušenosti vícekrát kněz o veřejné zkoušky neusiloval. Táže se, jest to se strany vyšších úřadů povzbuzení k horlivé činnosti školské? Byly by si vyšší úřady něco zadaly, kdyby byly kněze jmenovaly referentem? Takové veřejné zkoušky celoroční byly by velmi vhodné pobudky pro děti i učitelstvo k horlivosti a pilnosti, usnadnily by dozor okresní a rodiče by zase přilnuli ku škole láskou starou, bývalou. Ale poněvadž by upomínaly na staré vikářské visitace, tu raději v zárodku utlumují se, aby škola se skvěla a zůstala ve své naprosté — bezkonfesionalnosti! A potom volejte po vážnosti, v které má škola státi u lidu, když mnohé se děje přímo úsilovně, co ten lid náš, který bohudík ještě víru svou nezaprodal a svého duchovního pastýře si váží, od školy odvrací a hořkostí proti ní naplňuje.

§. 17 výše zmíněného zákona ustanovuje, aby k bezprostřednímu konání dohledu ku školám v místě školy jmenovala okresní rada školním dohlížitelem některého člena místní rady školní — vyjímaje správce duchovního a učitele, pokud zákonem do místní rady školní povolání jsou.

Místní dozorce má mnohé povinnosti, má trvati v nepřetrženém srozumění s učitelem řídícím a nabyté zkušenosti sdíletí s místní školní radou; má též právo při konferencích učitelských, kde vícečlenný sbor učitelův jest, býti přítomen.

Tímto paragrafem jest kněz velice ponížen, že zákon jej výslovně vyjímá z místního dozoru. Proč? Jest snad nepřitelem, škůdcem školy? Komu pak více záleží na zdaru a nábožensko - mravném vychování mládeže, nežli správci duchovnímu? Vždyť školní děti jsou také jeho ovečky, dorostou v občany, farníky a tu zajisté kněz si úsilovně přeje, aby měl farníky řádné, zbožné! Komu by tedy lépe příslušel dozor místní, než knězi, jenž by dbal zajisté náležitě, aby dozor ten vykonával svědomitě ve prospěch svůj vlastní a svých budoucích farníků; ale kněz jest z dozoru místního vyloučen! A kdo bývá místním dozorcem? Okresní šk. rada obyčejně k návrhu okr. šk. inspektora jmenuje jednoho ze členů m. š. rady. Ale jakou to dá na mnoha místech p. inspektorovi starost, aby vyhledal muže k místnímu dozoru schopného! Namnoze není ani jednoho, jenž by s prospěchem dozorcem býti mohl; vždyť jsou školní obce, které skutečně ve vzdělání jsou o půl věku pozadu. Ale „der Bien muss,“ jmenovati se musí — kněz to býti nesmí — tedy navrhuje a jmenuje se onen, který začasto jmenování svému se velice diví. A tu chybují okresní rady také velice tím, že jmenovanému místnímu dozorcovi pošlou jen dekret beze všeho poučení, jaké povinnosti s tímto úřadem na sebe bere. Při naprosté neznalosti zákonů neví jmenovaný m. dozorce, co činiti má, a proto nečiní nic! Prospělo by velice, kdyby na dotýčném dekretu vyznačeny byly veškeré povinnosti místního dozorce, jak je zákon předpisuje, aby je měl ustavičně na očích a dle nich se řídil! — Mohl bych tu nakresliti velmi zajímavých obrázků toho kterého místního pana inspektora; aspoň jeden. Do jedné školy přišel — bylo to v chudých horách — místní pan inspektor bos, v plátenkách se zástěrou, v košili a s lulkou v ústech na dohlídku a k mírné domluvě vyučujícího učitele, aby přec šel domů obléci se v slušný šat, nechtěl se ani hnouti, vjelo do něho snad to inspektorské vědomí, že mu nemá učitel co poroučeti; a když tato kontroverse ještě trvala, přijel právě na dohlídku inspektor okresní, a uviděl obrázek hezký, z kterého se as málo potěšil. — To mohli ti vyšší páni zajisté věděti, že na větším díle nebude lze nalézti schopného muže k místnímu dozoru, ale než kněze — raději takového nějakého výše nakresleného! Nechci tím školu uváděti v posměch, ale těžko jest nepsati satyry! A což tento místní dozorce aspoň do školy na dohlídku přišel, konal svou povinnost; mnoho-li místních dozorců koná svou povinnost? Slýcháme ustavičné stesky okresních inspektorů, že místní dozorcové velmi málo dohlížejí, že

na mnoha místech po celý rok do školy nepáchnou; takový nedbalec se s úřadu sesadí, jmenuje se jiný — a jest to zase předešlý nedbalec; ale jen když jest zákon naplněn — dozorce místní na papíře v seznamu — a škola může při tom pomalu hynouti! Jen ne kněz! A proč místní dozorcí nekonají své povinnosti? Z příčin shora uvedených: pozůstalá hořkost ku drahé škole, nešetrné ano někdy zpupné chování některého nerozumného učitele, neznalost zákonů a nevědomost svých povinností a prabídné vzdělání mnohých; stává se ale též někdy, že nedbalost tu zaviňují samy školní orgány. Tak znám jednoho starostu obecního, velmi vzdělaného a svědomitého, který byl svého času jmenován též místním dohlížitelem. Dohlížel pilně, viděl mnohé vady, nejvíce však vad měl správce školy, jenž byl zatímčným řídicím učitelem; přijel okr. inspektor, místní dohlížitel a zároveň starosta obecní a předseda m. š. rady oznamoval vše z usnešení m. š. rady okr. inspektorovi, pověděl a dokazoval veškeré ty poklesky a hrubé vady zatímčného řídicího, prosil jménem m. š. rady, jménem celé obce, aby byl vypsán po zákonu konkurs na místo řídicího učitele, aby nynější prozatímčný byl přeložen jinam, poněvadž se stal v obci pro své pohoršlivé jednání nemožným! A co se stalo? Okr. inspektor veškeré vady a chyby vylouval, příkrýval, ano u zemské šk. rady, kam se věc dostala, ho omýval; zatímčný řídicí obdržel sice malou důtku, konkurs nebyl ani vypsán a místní š. rada byla téměř donucena, aby navrhla nenáviděného za skutečného řídicího učitele, který presentován a za skutečného ponechán byl! Řekněte, jak má po tomto jednání míti obec, m. š. rada, a místní dohlížitel lásku ku škole? A myslíte, že to případ jediný? — Tak to v skutečném životě vypadá s dozorem místním, a protož pravím: *Chcete-li se dodělati většího a horlivějšího účastenství místního dozoru při školách obecných a tím školám velmi dobře posloužiti, nevyučujte z něho kněze, nebojte se, že vám kněz školu pokazí a působte k tomu, aby místním školním radám bylo zákonem zabezpečeno více práv při těch mnohých povinnostech: pak budou horlivěji starati se o své školy v tom vědomí, že jejich hlas a jejich přání také něco platí.*

II. Dozor okresní.

Mlčením chci pominouti veškerých povinností dozorcích, jakých konati má okresní šk. rada dle § 20.—33. výše uvedeného zákona; přímý dozor ku všem školám v okrese za příčinou vzdělávání paedagogicko-didaktického a všeho vyučování vykonává dle § 33. v první řadě okresní školní inspektor, jehož jmenuje po dožádaném dobrozdání okr. šk. rady k návrhu zemské šk. rady ministr duchovních záležitostí a vyučování.

Kdo bývá jmenován inspektorem okresním? Koho zemská školní rada navrhne.

Ustanovení zákona jest dosti zřejmé, že po dožádaném dobrozdání okr. škol. rady činí návrh zemská šk. rada ministerstvu. Proč dožadováno bývá dobrozdání okr. šk. rady? Mám za to, že zákonodárce byl toho mínění, že okr. šk. rada zná nejlépe svůj okres školní a jeho potřeby, zná i nedostatky a vady, které uklizeny býti mají, zná i obtíže a nesnáze, s kterými přímý dozor okresní spojen jest a proto dožaduje se zákonem její dobrozdání a mohlo by se souditi, že toto dobrozdání má váhy největší, že dle něho zemská šk. rada ministerstvu navrhuje okres. inspektora. Ale chyba lávky! Byly a jsou případy, že okr. školní rada ani tázána nebyla při obsazování tak důležitého úřadu; a jsou případy a skoro napořád se děje, že zemská školní rada dobrozdání okr. školní rady nedbá, úplně ho ignoruje, ano proti němu navrhuje osobu, kterou si okr. šk. rada z kandidátů nejméně přála! Zná snad ten který referent zemské šk. rady lépe potřeby okresu školního, než okr. šk. rada?

V posledních letech jmenováni jsou napořád inspektory okresními profesori středních škol. Uznávám milerád důkladnou vzdělanost pánů profesorů; vždyť mnozí z nich vynikají všelikou vědou a uměním, obohacují spisy svými literaturu, jak vědeckou, tak zábavnou a mnozí z nich působí co okresní inspektorové se vši pochvalou; ale aby stalo se pravidlem, že inspektorem může státi se jen profesor střední školy, toho nechápu, ano tvrdím, že namnoze lépe by místo zastával řádně paedagogicky-didakticky vzdělaný učitel obecné neb měšťanské školy, a nechci se ani opovážiti říci, že namnoze mnohý kněz paedagog praktický také by se k tomu hodil a sice z těchto důvodů: Každý mi za pravdu dáti musí, pravím-li, že profesori odborníci na středních školách více učí, než vychovávají a že čím starší profesor, tím více se zapracuje do svého předmětu, ostatních méně si všimáje a přednášeje po delší dobu ve vyšších třídách na vychovávání menších žáků pozapomíná, vychovatelská zručnost mu mizí — menším žákům odvyká a protož méně hodí se za okresního inspektora, který má dohlížeti nejen k vyučování, ale k vychovávání mládeže, má napomáhati a raditi najmě mladším silám učitelským právě v oboru paedagogickém a didaktickém. Potřebnou paedagogickou a didaktickou zkušenost může míti jen ten, kdo ustavičně po dlouhá leta s mládeží obecních škol pracuje, tuto mládež studuje a o její výchově přemýšlí: a to zajisté koná svědomitý učitel světský neb duchovní — a proto lépe hodili by se k úřadu inspektora. Byv tázán, proč, maje výběr kandidátů, navrhuje právě profesora středních škol za inspektora, odpověděl jeden referent zemské škol. rady: Jest mnoho suplentů bez místa, pomůže se jednomu zase k místu, když profesor stane se inspektorem. Vida, tak okresní inspektorství jest zaopatřovacím ústavem pro suplenty bez místa! *Difficile satyram non scribere!*

Učitelů vlastně řiditelů měšťanských škol jest sice více inspektorskou hodností obmyšleno, ale kněží velmi málo — na prstech by je spočítal. Zdá se, že jsou také vyloučeni z okresního dozoru pro tytéž výše uvedené příčiny. Jen ne kněze; třeba by ten kněz svou praktickou zkušeností mnohem zdárněji působil, než profesor, kterému se zajisté vzděláním svým rovnati může a školskou zkušeností u vychování mládeže jej předčí. Jen ne kněze, třeba by se tím poplatníkům velmi ulehčilo na vysokých břemenech školských, kdyby nemusel býti placen suplent za profesora-inspektora a kněz jen za ten cestovní paušál inspektoroval. Ta bázeň před knězem jest nepřekonatelná! Ostatně musím vyznati, že kněží na místa inspektorská se ani nederou, vědouce dobře, že s nynějšími učiteli, zvláště s mladšími, v těch nynějších liberálních ústavech učitelských vychovanými, by měli svízeli mnoho; vždyť i světští inspektorové mají plné ruce práce s disciplínarkami, ač neberou věc v příčině moralky na zlaté vážky a mnoho — velmi mnoho dříve přehlídnu, prominou, než k disciplínarce dojde; neboť jinak by se nemohlo ani státi, co stalo se nejednou, že podučitel žádaje za povolení k ženění jsa bez zkoušky způsobilosti, uvedl okres. šk. radě mezi jinými důvody také ten, že spěchá na povolení k sňatku proto, aby jeho vyvolená nestala se dříve matkou než manželkou. Kněz by arci s takovouto moralkou se nesprátelil, byl by přísnější v dohledu k této stránce, naléhal by na vzornou mravnost mládeži příkladnou, žádal by svědomitější povinností plnění — a tudíž se za inspektora nehodí! Měla-li by nadejítí jednou doba kněžského dozoru ku školám, jak o tom denní listy se rozepisují, že jest to přáním konservativní většiny na říšské radě, muselo by se dříve změnití mnoho, najmě celý system vychovací v ústavech učitelských, celý učebný plán — slovem škola musela by se dříve státi konfesionelní, musela by vychovávatí zúplna na základě křesťanském a potom teprv byl by možným dozor kněžský místní i okresní.

Pozorujeme-li výsledky okresního nynějšího dozoru a porovnáme-li je s nákladem s dozorem tím spojeným, přicházíme k úsudku méně potěšitelnému a řekněme to přímo: dozor okresní jest drahý a přec nedostatečný. Chceme tento výrok svůj objasniti.

Pravidlem jest — až na malé výminky — že každému inspektorovi vykázaný jsou dva školní okresy, v kterých 300—400 tříd školních má navštívit a prohlížeti.

Kdo pozorně přečte §§ 34.—38. zákona zemského ze dne 24. února 1873 č. 17. z. z. a k nim příslušná nařízení školních vyšších úřadů, užasne nad těmi mnohými a četnými povinnostmi okresního inspektora. Jemu jest: kontrolovati úřední činnost místních šk. rad a místních dozorů; přiblížeti k přijímání a propouštění dětí ze školy; přesvědčiti se o způsobilosti, pilnosti, vzdělanosti a zaměstnání učitelů; dohlížeti k návštěvě školy, k učebné osnově, k vyučovací metodě, k prospěchu dětí v každém předmětu, ku kázní, pořádku a čistotě ve škole; míti v evidenci veškeré pomůcky vyučování, stav budov, zahrad a náradí školních; on má u věcech didakticko-paedagogických učitelstvu radou pomáhati, nepořádky odklízeti, učitelstvo poučovati, napomínati a v pádu potřeby disciplinárně vyšetřovati. A když vše toto na zřeteli máje, vykonal svou povinnost ve škole v každé třídě, musí o každé návštěvě své podati zprávu okresní škol. radě a veškeré tyto jednotlivé zprávy ze všech tříd a škol za celý rok jest mu shrnouti v jednu zprávu, z které důležitější věci ohlásí v učitelské okresní konferenci — a konečně podá tu roční generální zprávu zemské školní radě. (V příčině ročních těchto zpráv o stavu obecného školství vyšlo vynesení zemské šk. rady ze dne 13. května 1873 č. 6870., kterým se nařizuje podávati úplně provedený a jasný obraz stavu obecného školství okresu, činnosti c. k. okresních škol. úřadů, všech pokroků učiněných a které má nicméně než 24 odstavce — na díle didakticko-paedagogické na díle statistické momenty vykazovati.) — Mimo to má inspektor práce písařské, vyřizování žádostí, stížností, podávání návrhů a práce komissionelní o stavbách a rozšíření škol; mnoho času musí též věnovati návštěvám rozličných osob, nejvíce učitelů, které přijímati a vyslechnouti musí, když u něho hledají rady a pomoci. Toť práce ohromná, povinnosti nedostižitelné, ano fysicky nemožné. Inspektor na všecky tyto práce nedostačuje časem: k inspekci 300—400 tříd má jen 40 až 42 týhodnů, v týhodnu jen 5 dnů a musel by tudíž veškerý čas věnovati jen inspekci, na ostatní práce by ani nemohlo dojíti; musel by býti po celý rok úplně zdráv a s železnou pilností den co den zapřažen býti bez oddechu! Táži se, dostačí k těmto pracím síly jednoho člověka? Pravím rozhodně, jest to fysickou nemožností a proto se stává, že dozor okresní jest nedostatečný: chce-li inspektor jen poněkud vyhověti přísným požadavkům vyšších úřadů, vykonává dozor jen povrchně, neb částečně — tedy nedostatečně. Proto se stává, že dozoru okresnímu uniknou často velmi důležité věci; jen jednu uvedu: Máme na školách velmi mnoho učebných pomůcek, některých dosti drahých. Chválím názorné vyučování, toť ten pravý základ všeho realného vědění; jen kdyby se také těch mnohých pomůcek častěji užívalo, dětem předkládalo a vysvětlovalo; ale tu musím dáti pravdě svědectví, že mnohá pomůcka odpočívá v prachu kabinetním a jen otře se z prachu tenkrát, když čekají inspektora; a inspektor, jenž musí vykonati dozor jako ptačím letem, má toho tolik na starosti, že na to ani nepřijde, aby se o užívání pomůcek přesvědčil. Na některé škole zase učebných pomůcek se až příliš často užívá, tak že děti pro samé pomůcky a vysvětlování fysiky, přírodopisu a zeměpisu nenaučí se — čísti; nepřeháním; v mnohé škole v 3. neb 4. třídě děti vědí toho mnoho z rozličných věd, což za krátko zapomenou — ex omnibus aliquid, ex toto nihil — čtou velmi špatně a když toto ještě později zapomenou, co jim poskytla škola? Jen pp. inspektoři, když musíte dozor vykonávati na kvap, aspoň přihlížejte k tomu, umí-li děti rádně čísti, rozumí-li čtenému, umí-li rádně psáti a aspoň jednoduše počítati, čeho v životě svém nejvíce potřebovati budou.

Lze té nedostatečnosti okresního dozoru odpomoci? Ano, ale skoro se obávám to vyřknouti: jediná pomoc jest, aby počet inspektorů byl rozmnožen, aby aspoň každý okres měl svého inspektora a jest-li okres rozsá-

hlejší, třeba dva; potom by byl arci dozor zcela jiný, pravidelný, vydatný, mohl by inspektor navštívit nedbalce dvakrát, třikrát za rok, aby je povzbudil, donutil k horlivější činnosti. Ale co tomuto dozoru by řekli poplatníci? Sám císař pán vyslovil se jednou, aby se přírážky zemské obmezovaly na to nejnútnejší, aby se tak rychle nezvýšovaly. Rozmnožením počtu inspektorů by ale náklad na dozor okresní byl znamenitě zvýšen, kdyby dle nyní panujícího pravidla za inspektory jmenováni byli jen profesori středních škol. Protož jediná pomoc lacinější jest, aby ustanovováni byli za inspektory faráři, třeba dva neb tři v jednom okresu školním, kteří by za cestovní paušál povinnosti bezplatně konali. Ale tu jsem zajisté píchl do vosího hnízda! Faráři inspektory! Ta kněžská, římská hrůzovláda! Co to na nás leze? tak zvolal by mnohý liberál-učitel, kterému již při pouhé myšlence na kněžský dozor naskakuje husí kůže. Ale nebojte se toho; vždyť při nynějších poměrech o to nestojíme, možno, že byste ani v školním okresu dva až tři faráře nenalezli, kteří by se dozoru školnímu věnovati chtěli neb mohli; a kdyby se přec k tomu některý odhodlal, tu zajisté jen pouze a jediné za podmínkou, již shora vyslovenou, kdyby škola postavena byla na základ křesťanský — byla konfesíonelní, třeba na základě autonomní, jak český klub náš na říšské radě se vyslovil, aby skutkem se státi mohl účel školy v § 1. školního říšsk. zák. ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z. vytknutý, jenž praví: „Školy obecné zřízeny jsou k tomu, aby dítky v mravnosti a nábožnosti vychovávaly.“ Když k tomuto účelu školy zřízeny jsou, mají zajisté k tomuto účelu také řízeny býti. Nynější mnozí učitelé pouští tento účel ze zřetele, poněvadž: nemo dat quod non habet, a proto o inspektorství se nedereme a rádi je ponecháváme pánům profesorům škol středních, aby ten který supplet dříve k místu se dostal!

III. Dozor zemský.

§ 46. vícekrát citovaného zákona zemského ustanovuje, že přímé působení na didakticko-pedagogické záležitosti škol celé země občasnými inspekciemi, řízením zkoušek, dohledem k činnosti školních ředitelstev, místních a okresních rad školních přísluší předkem zemským inspektorům školním, kteří o této činnosti své podávají zprávy zemské školní radě, ano v jistých případech i samému ministru záležitostí duchovních a vyučování.

Nechci se pouštěti v posuzování dozoru zemského, neboť jest nám vesnickým smrtelníkům velmi zřídka popřána příležitost viděti tvář v tvář některého zemského inspektora, leč v některém větším městě při zkouškách maturitních; na vesnických školách — a těch je přec ohromná většina — nevidíme ho nikdy, a proto jest nám hádankou, jak to přímé působení na didakticko-pedagogické záležitosti škol provádí, když občasných inspekcií nekoná a jaké o činnosti této podává zprávy zemské šk. radě. Ale nedivíme se tomu; vždyť nadělali v tomto papírovém věku ze zemských inspektorů pouhých úředníků, každý má svou kancelář s několika písaři, a nelze se mu ani na chvíli vzdáliti z kanceláře, aby věci potřebné, běžné vyřídil. Toť arci ovoce té neblahé školské centralisace, že místní a okresní šk. rady nemajíce samostatné moci žádné neb jen nepatrné, musí celé balíky akt měsíčně zasýlati do Prahy, a když těch balíků objemných nese sluha celé haldy, až se pod jich tíží prohýbá, do kanceláře toho kterého zemského inspektora co referenta, věřím rád, že tomuto jde z toho hlava kolem, že mu na inspekce venkovských škol ani pomysli nelze a že pouze spoléhati musí na referáty šk. okresních inspektorů. Nedivíme se dále tomu, že tak mnohé důležité věci školské, když vyřizují se v centrale „u zeleného stolu“, jsou zařízeny chybně, ano v mnohých případech i škodu působí školství celému. Takto upraveny byly svého času platy učitelů dle normy zcela chybně, totiž dle počtu obyvatelstva té které místní obce. Jaká

to, řekněme přímo, nesrovnalost! Učitel na malé nepatrné vesničce, kde ničeho dostati nelze, musí posýlati pro veškeré potřeby své do města snad dosti vzdáleného, musí platiti posla, přijímati a požívati věcí těch, jakých mu posel přinese, ano musí si opatřiti pro nahodilou příhodu jisté potřeby do zásoby, které se mu často pokazí: a tento učitel má nejmenší služné IV. třídy; kdežto učitel ve městě dostane veškeré potřeby své vždy u hojném výběru, v ceně levnější a má plat I. třídy neb II. o 50—80% větší. Jest to spravedlivé, učitele tak nestejně odměňovati za práci stejnou? Ano pravím, učitel na vesnici zvláště na dvou- neb jednotřídné škole má mnohem pernějši, namahavější práci než učitel ve městě, poněvadž ve městech jest pravidelnější návštěva školy, v městských vícetřídních školách jsou děti téměř stejného stáří, stejného nadání, a tuť mnohem snadnější práce — ale větší plat! Mimo to učitel chce po namahavé práci nějakou ušlechtilou zábavou ducha svého osvěžiti; učitel ve městě má každé chvíle příležitosti k podobné zábavě, které lacino ano zdarma užiti může, kdežto učitel na vesnici buď musí takové zábavy úplně postrádati neb v nejbližším městě dosti draho a tudíž velmi zřídka jest mu lze se jí zúčastniti. Chci mlčením pominouti výhodu učitelů městských, kteří děti své mnohem lépe a téměř bez výloh za vlastního dozoru vychovávati mohou v rozličných školách a různých ústavech v městě se nalézajících, kdežto učitelé venkovští chtějí-li poněkud dětem svým opatřiti vzdělání vyšších škol, musí poslední groš na to věnovati, své děti cizím rukoum svěřiti, sami od úst si utrhnouti a při malém služném mnohdy bídu a nouzi tříti. Jest to, táži se, spravedливо, učitele stejného vzdělání, stejných zkoušek, stejného namahání a povolání tak nestejně platiti beze všech platných důvodů? Jak lze venkovskému učiteli nepohlížeti závistivým okem na šťastnějšího kolegu městského, který šťastnou náhodou, přímluvou mocných přátel a protekcí stal se jeho šťastnějším? Může míti chuť a lásku ke škole takovou, jakou míti má ku svému povolání? Při tom ale trpí zároveň venkovské školy nad míru; neboť lepší síly učitelské bývají voleny, dosazovány do měst, slabší pak zůstanou na venkově a to je právě s opácným výsledkem spojeno; venkov jest ve vzdělání pozadu, děti nemají takové z domu přípravy a výchovy, potřebují tudíž učitele dobré, aby vzdělání došly přiměřeného; či má ten venkov zůstatí ve tmě? Stává se často, že místní školní rady při návrhu na obsazení některého místa učitelského bývají v největších rozpacích: buďto není z hlasivších se žadatelů žádného výběru, jsou to síly vesměs velmi slabé, aneb jest žadatelů velmi málo, poněvadž vše tlačí se do měst na výnosnější místa — a tak venkov jest fakticky ve svém školství zkracován. Stala se veliká, velmi veliká chyba, když služné učitelů vyměřovalo se dle této zásady nepraktické — nespravedlivé. Chybu tu chtějí nyní napravití, ale jak? Beati possidentes; co který učitel dekretem zjištěné má, nedá se mu vzíti; a ostatním nadlepsiť služné tak, aby se rovnalo služnému tak šťastných a vyvolených učitelů městských I. a II. třídy platů, co by tomu říkali poplatníci? Zařízením takovým by zemské přírážky o 30% zrostly — toť nemožno, poplatníkům nedostižitelné. Aspoň poněnáhle nechť se na platech učitelům přilepšuje, až se chyba učiněná napraví.

Již úvahy své o dozoru ku školám končím s vroucím přáním, aby školy naše, které na nás tak velkých obětí vyžadují, vychovávaly mládež naši v mravnosti a zbožnosti a přiváděly ji k cíli žádoucímú časnému i věčnémú, k čemuž spojme síly své učitelstvo veškeré světské i duchovní a k čemuž přispívejž také patriční a rozumný dozor místní, okresní i zemský.

A toto vznešené dílo podaří se úplně a jistě jen tenkráté, když bude po všeobecném přání nejen katolíků, ale i evandělíků a židů škola zase konfessionelní s dozorem též konfessionelním, aby každé dítě nalézalo ve své škole svého Boha, svou víru a svého zbožného vychovatele!

T. — t.—

Dědičný hřích.

Proslulý vlašský psycholog Lombroso mezi mnohými svými spisy vydal před nedávnem knihu, v níž upozornil na dětské zločiny, a vyličiv život rodičů jejich, podal na přetřes myšlenku, pokud a v jakém objemu dědívali potomci nemravné vlastnosti rodičů. Již Horác tvrdil, že udatní rodí udatné, což platí i o duševní dědičnosti, jak jí učí církve v článku o prvotném hříchu. Důležitý zákon o dědičnosti věda světská posud nedovedla jasně vyloužit. ačkoli učení Darwinovo k rozluštění záhady této velice přispívá.

Nemravné vlastnosti dědívali se houževnatěji, nežli mravné, až v průběhu mnohých pokolení povstává úplně zvrhlá generace, která má do sebe jen nepravosti, nikoli však přednosti svých prarodičů. Na tomto poli dědičnosti otvírá nám hrdelní statistika den ode dne nových dokladů. Děti pijáckých rodičů jeví náchylnost k neslušným řečem neb skutkům, někdy také k veliké ukrutnosti, která zdraví i život lidský ohrožuje; ano jsou případy, jež vyšetřujícího soudce naplňují hrůzou, nutíce ho k úvaze, není-li mu v jednotlivých případech jednati s duševní pomateností čili spíše se sotva pochopitelnou zvrhlostí od nejtělejšího mládí. Již častěji bylo pozorovati, že děti takových rodičů, kteří pro tělesné poranění, násilí a pod. seznámili se s paragrafy trestního zákona, nebo byli oddáni nezřízenému pití líhovin, jeví hned v útlém mládí patrné stopy surového a ukrutného smýšlení, a že později dopouštějí se podobných, ne-li horších zločinů. Trápení malých bezbranných zvířátek, zlé nakládání se spolužáky a soudruhy pozorováno v takovém dosahu, že ani nejprísnejší výchovné nepodařilo se, je nadobro vyhubiti. Pozorováno často, že děti nalézají zábavu v trhání mouchám křídel a podobně.

I dějiny podávají nám hojných dokladů. Nero a Caligula jeví za útlého mládí neskrotitelnou náchylnost k ukrutenství. jmenovitě tento míval velikou zálibu v útrapě bezbranných zvířat. O nešťastném synu Petra Velikého vypravují se podobné věci. Nesnadno jest proti podobným choutkám bojovati, a zkušenost učí, že spíše u chlapců dosáhne se cíle než u děvčat.

Uvedené příklady, jež bychom do tisíců rozšířiti mohli, postačí, aby čtenář poznal důležitost, jakou má dědičnost nemravných vlastností pro vychovatele vůbec a soudce zvlášť. Nezasvěcenec nemá ani nejmenšího ponětí o ďábelské moci a neskrocené síle, s jakou pud k zlému hned v útlém věku bují, jak snahám církve, státu i školy se vzpírá.

Ačkoli mohutnost myslící a rozumová v těchto případech nejen není porušena, nýbrž spíše bývá neobyčejně vyvinuta, přece dle zdání psychologův stává tu rozruch duševního života čili morální třeštivost.

Zákal či zátma duševního života jeví prý se v úplném zneuznávání toho, co jest neslušno, nepočestno, nedovoleno. U ženských v jednotlivých případech spíše bychom přisvědčili nežli u mužských. Jest vůbec známo, že žena, tedy i dívka jak v dobru tak ve zlu více jest podrobena zákonu setrvačnosti než muž. Jestliť základní pravdou psychologie, že všeliký pud a tudíž všeliká vášeň důraznějším způsobem dělá z ženy porobce, otroka nežli z muže. Než, buď tomu jak buď, o tom není žádné pochybnosti, že u velikého počtu zločinců a zločinek dědičnost hraje důležitou úlohu.

A divná věc. Moderní věda, která článkům víry nikterak nepřeje, dospěla na poli pozorování jednotlivců i celých skupin společnosti lidské ku pravdě, která v církvi tvoří hlavní článek víry o dědičném hříchu! Věda doznává, že záhada či problém dědičnosti není ještě nadobro rozřešen, ale nepochybuje o tom, že pokračující umění za nedlouho nadobro odhalí tajemnou tu roušku. Až věda tak daleko pokročí, bude tam, kde stála církve od pravěků: u dědičného hříchu. Věda dospěla ku pravdě ovšem jinou cestou než církve, pročez také zaujímá k dědičnosti jiné stanovisko než tato. Ona přiznává se, že posud proti zlu nezná vydatné pomoci, těšíc se, až prý

podstata a tajemstvo duševní dědičnosti všestranně se vyjasní, že bude možná lepšími prostředky lepších výsledkův se dodělati, nežli posud bylo, tato však znajíc původ nemoci, ví o jistém a bezpečném léku, který jest: křesťanské vychování mládeže.

Mohli bychom se zastanců dědičnosti tázati, čím to, že hodní rodiče mají na př. pět zdárných dětí, jedno nezdárné? Odpovědí-li nám, že u nezdárného dítěte objevila se chyba třeba dosti vzdáleného předka, tím náš článek víry o dědičném hříchu potvrzují; pakli svedou vinu na okolnosti vychovatelské, přisvědčiti musejí, že křesťanství nevychovává k zločinům. Pokud věda, jak slibuje, nenajde lepších prostředků, nehaň, ale uznej vliv křesťanství.

A. Širůček.

Padající hvězdy.

Vedle theorie Schiaparelliho zpracoval Josef K. Sedláček.

Bloudíme-li okem za hvězdné noci po nebi od hvězdy k hvězdě, vidíme často, kterak nenadále objeví se na některém místě oblohy skvělá hvězda, často zdánlivě větší, než Jupiter a Venuše; přelítne kus oblohy, zachovávajíc obyčejně stálý směr, a opět náhle, jako se objevila zmizí v azuru nebeském, zanechajíc po sobě obyčejně světelkující stopu. I zdá se nejinak než jako by hvězda, jimiž nebe jest poseto, náhle odtrhla od klenby nebeské a do bezedné propasti se sřítla. —

Toť letavka.

Téměř každé noci pozorovati lze padající hvězdy čili letavky, ovšem že jen po zřídku — průměrně asi 5 neb 10 za hodinu; hojněji po půl noci, než před půl noci. Byly však jednotlivé doby, kdy jevily se letavice tak četně, že nebylo ani možno spočítati jich. Tak stalo se na př. 14. listopadu 1866 a 27. listopadu 1872. Zvláště tohoto posledního roku objevilo se tolik letavic, že čtyři pozorovatelé jich napočítali více než deset tisíc za hodinu, kromě těch, jimž nevěnováno pozornosti.

Úkaz takový nazvati lze pravým deštěm meteorickým.

Veliké meteorické deště připomínají se též v dějinách starověkých a středověkých letopisech. Čínské letopisy počínající rokem 687 před o. lp., v nichž dosud hvězdáři u dvora Pekinského pokračují, podávají hojnou sbírku pozorování učiněných v tomto oboru. — U Řeků zprávy o deštích meteorických začínají dějepisci byzantinskými. Tak vypravuje jeden z nich, že léta 23. panování Konstantina Kopronyma, kteréhožto roku Černé moře téměř úplně zamrzlo a Bosporus pokryl se ledy, v měsíci březnu viděti bylo na nebi padající hvězdy, tak že lid se domníval, že nastal konec světa. Bylyť padající hvězdy, podobně jako vlasťice, považovány za známku božího hněvu. — V kronice Romualda Salermitanského čteme: „Roku 902 oblehli Saraceni město Taomiru . . a téhož roku jedné noci bylo viděti létati vzduchem plaménky podobné hvězdám, a téže noci zemřel božím dopustěním africký král (saracenský kapitán) obléhaje kalabrejské město Cosenzu. — A nevinné létavky byly ovšem pokládány od pověřivého lidu za zvěstovatelky jeho smrti. —

Avšak nyní jest otázka, co jsou vlastně letavky a odkud přicházejí?

O tom rozličné povstaly během času domněnky.

Tak někteří se domnívali, že jsou letavky zemskými výpary, jež se vznítí, když přijdou do vrchní vrstvy vzduchové, kamž staří kladli obor ohně; později pokládán byl měsíc za jejich vlasť. Nejsou však ani to, ani ono.

V novější době poznalo se dlouhým, důkladným pozorováním, že letavky jsou pevná tělíška, asi gram, málo kdy více gramů vážící, která přicházejí z končin meziplanetárních, a jsou tedy drobnými sestrami povětroňů čili meteorů.

Úkaz padajících hvězd viditelným bývá na velikém prostoru zemském.

Tak veliký dešť meteorický r. 1866. svrchu jmenovaného dne byl pozorován zároveň v Evropě, Indii a na mysu Dobré Naděje. O dešti 27. listopadu 1872. máme zprávy z Athen, Christianie, Krakova, Italie a severní Ameriky a jisto jest, že pozorován byl i na jiných místech ještě vzdálenějších, odkudž zpráva o tom nás nedošla. Proto dlužno uznati, že světová těliska, tyto deště působící, nejsou nahodile rozptýlena v prostoru nebeském, nýbrž že tvoří celé sbory nebo proudy, jež podobně jako planety kolem slunce obíhají, a že meteorický dešť povstane tehdy, když naše země setká se na své dráze s některým takovým sborem.

Tím též lze vysvětliti si periodičnost proudů meteorických.

Když k sobě se přirovnávaly doby, kdy objevily se zvláště skvělé meteorické deště, dospělo se k důležitému poznání, že tyto deště po určitých dobách se opakují. Periodičnost ta jest dvojího druhu: roční a víceletá.

Jsouť jisté dny v roce, v nichž letavky hojněji se ukazují, než obyčejně. Tak zvláště od 1. do 4. ledna; 20.—24. dubna; 27.—29. července; 18.—25. září; 19.—26. října; 12.—14. listopadu; 27.—28. listopadu; 6.—9. prosince; kteréžto úkazy každoročně se opětuji u větší nebo menší hojnosti.

Jak řečeno, rozeznáváme při úkazech meteorických též periodičnost víceletou, kdy letavky po uplynutí víceleté doby dosahují největšího počtu čili maxima. Omezíme se zde pouze na proudy z 12.—14. listopadu, a 10. srpna, jakožto nejdůležitější a nejbohatší letavkami.

R. 1833. pozorován byl v Americe 12. listopadu dešť letavek tak bohatý, že v devíti hodinách napočítalo se přes 200.000 skvělých letavic. — Toť zrovna jako hustá chumelice nebo krupobití — pravé to bombardování sahající od Niagary a severních jezer amerických až k Jamajce. V přímkách rovnoběžných sypaly se vzduchem veliké hvězdy, jichž zdánlivý průměr většinou byl tak veliký, jako zdánlivý průměr největších oběžnic. A Olbers přirovnáváje úkaz tento k padání hvězd, jež pozoroval Humbold a Bonpland v Kumaně 12. listopadu 1799, jež vznášelo se nad širým prostorem rozkládajícím se od Brasilie k Labradoru z části až ke Groenlandu, a k onomu z r. 1766 o němž vypravují obyvatelé Kumanští, předpověděl návrat jeho na rok 1867. Avšak úkaz ten navrátil se roku 1866, nikoli pak 1867.

Tato čísla zřejmě ukazují, že padání hvězd z 12—14. listop. ve své úplnosti se opakuje po 33 letech. Možno tedy r. 1899. neb 1900. spolehlivě očekávati nejbližší návrat tohoto památného skvělého meteorického deště.

Zjev z 10. srpna dosahuje svého maxima asi po 100 neb 110 letech, avšak zde není periodičnost tak přesně zjištěna, jako u letavek listopadových. Neméně důležitá a pozoruhodná vlastnost dešťů meteorických jest radiace (vyzářování) jež byla poprvé pozorována několika americkými hvězdáři r. 1833. při onom zmíněném divadle 12. listopadu.

Radiace záleží v tom, že veškeré letavky za deště meteorického vycházejí z jediného bodu oblohy, odtud na všechny strany vyzárujíce. O čemž snadno se přesvědčíme, prodloužíme-li směrem opačným dráhy, jež jednotlivé letavky po nebi opsaly. Přímký tyto budou vesměs protínati se v bodu jediném.

Radiace jest zvláště tím důležitá, že pomoci ní lze rozeznati jednotlivé deště meteorické od sebe.

Skvělý dešť z 12.—14. listop. vyzáruje za naší doby ze souhvězdí Lva, a odtud nazvány jsou tyto letavky — lvíčaty. — Letavky 10. srpna vycházejí z Persea, a odtud dostalo se jim jména — perseidek. — Ony 27. listopadu r. 1872, jež tak nádherné divadlo poskytly, na něž zajisté každý se pamatuje, rojily se z Andromedy.

Periodičnost dešťů meteorických vzbudila mezi hvězdáři domněnku, jež jistě pravdy se nemine, že sbory letavic netvoří pouhé skupiny mrakům podobné, a kolem slunce obíhající, nýbrž že letavice tvoří elipsovité prstence, v jehož jednom ohnisku nalézá se slunce, kolem něhož tento elipsový sbor se otáčí podobně jsa řece nebo proudy do sebe se vracějícímu. Čímž snadno lze vysvětliti každoroční periodičnost, připustíme-li, že takovýto proud v určitém bodu protíná dráhu zemskou. Neb pak země, ocítíc se v tomto místě, ponoří se v proud

meteorický, následkem čehož drobná ta tělíska k zemi se řítí, jsouce jí přitahována.

A zjev ten bude každoročně se opakovati, kdykoliv země při svém oběhu kolem slunce přijde v ta místa.

Dle toho proud letavic z 12.—14. listopadu protíná dráhu zemskou v tom místě, na něž země dospěje 12.—14. listop.; a onen z 10. srpna tam, kde země se nalezá 10. srpna a pod.

Takové setkání země s proudem letavek mohlo by snad někoho polekati. Není však třeba obávati se ho, neboť zkušenost učí, že nikdy nemělo citelných následků pro naši planetu, jsouť proudy letavek velmi řídky, a jednotlivé jejich členy, jak již podotknuto hmotou nepatrnou, takže jejich roj na hmotu zemskou nemá žádného vlivu.

Jak si však vysvětliti ten úkaz, že maximum čili největší počet letavek jednotlivých proudů po uplynutí víceleté doby periodicky se opakuje?

Odpověď jest snadna.

Dlužno však dříve podotknouti, aby věci snáze se porozumělo, kterak během času vyvinuly se elliptické proudy letavek a jak skutečně tyto proudy nyní vypadají?

Původně zajisté nakupeny byly letavky v roji mraku podobném, miliony mil rozsáhlém, jenž okolo slunce obíhal. Poněvač přitažlivosti do dálky čtverečně ubývá — působí ona do vzdálenosti dvakráte tak veliké čtyřikrát, do vzdálenosti, třikrát tak veliké devětkrát slaběji a t. d. — přitahovalo slunce letavky nalézající se v zadní části takové skupiny silou mnohem slabší, nežli ty, jež nalézaly se v čele roje a tudíž slunci byly blíže. A že vlastní přitažlivá síla těchto tělísek nedostačovala, aby udržela sbor pohromadě, překonána jsouc silou rozptylující pohybovala se zadní tělíska rychlostí menší než tělíska v předu se nalézající a tím roj ustavičně se natahoval, až konečně roztáhl se po celé dráze. Přední sbor dohonil posléze zadní tělíska — a elipsa byla uzavřena.

Tento přední sbor, ač značně se zředil ustavičným roztahováním a rozptylováním, zůstal přec mnohem hustším, než část zadní a tvoří, abychom tak řekli, jádro proudu meteorického.

A nyní si vysvětlíme, proč padání hvězd po určité víceleté době jeví se ve svém maximu.

Když totiž přijde jádro proudu meteorického v to místo, kde proud dráhu zemskou protíná a nalézá-li se spolu země na tom místě, neb aspoň jemu nedaleko, ponoří se tato v hustý roj letavek, čímž nastane působením zemské přitažlivosti padání letavek, jež hojností svou převyšuje každoroční obyčejné zjevy toho druhu.

Hlavní sbor letavek z 12.—14. listop. setká se tudy se zemí po 33 letech, kterážto doba rovná se zároveň době otočení se tohoto prsténce kolem slunce.

Vizme však jakých ještě úspěchů dodělala se věda v oboru letavek.

Poznalo se též, že dráha, kterou opisují u prostoru letavky srpnové, v jedno spadá s dráhou veliké vlasatice, objevivší se v srpnu r. 1862., že tudíž tato vlasatice náleží do sboru těchto letavek.

Podobně dokázala pozorování, že malá dalekohledná vlasatice I. 1866. proběhne svou dráhu kolem slunce za 33 roků; roj „lvíčat“ dokoná svou pouť též v době 33 roků a jejich dráhy úplně splývají; z toho následuje, že kometa I. 1866 náleží do tlupy letavek 12.—14. listopadu. V seznámeních potkáváme se i s jinými vlasaticemi, jež náležejí do soustav letavek. Tak Weiss našel, že vlasatice II. 1792. a IV. 1860, náležejí k roji letavek, jež potkávají se se zemí 1.—4. ledna každoročně; že vlasatice I. 1861. souvisí s rojem 20.—24. dubna; podobně vlasatice II. 1737. náleží k roji 27.—29. července; vlasatice I. 1790. a I. 1763 k roji 18.—25. září; vlasatice 1779. 1739. 1097. 1366. k letavkám 19.—26. října; vlasatice Bielova jest družkou letavic 27.—28. listopadu; že souhlasí vlasatice IV. 1819. s rojem 6.—9. prosince. Rovněž seznal, že ony zjevy padajících hvězd, jejichž návrat dosud se nepozoroval, shodují se též s jistými pozorovanými kometami.

Ačkoli tento souhlas mezi kometami a proudy meteorickými, zde uvedenými, není tak zřejmě dokázán (výjma Bielku, jejíž souvislost s proudem meteorickým skvěle dokázalo velikolepé divadlo padajících hvězd 27. listopadu 1872.) jako komet z r. 1862. a 1866, není přece příčiny, proč bychom pochybovali o svazku, jenž víže padající hvězdy a komety a o totožnosti dráh, jež v prostoru opisují.

Pročež dlužno uznati, že meteorické proudy povstaly rozptýlením vlasatic, a že ty proudy se skládají z drobných částek, které jisté komety působením rozptylující síly sluneční a planetární po své dráze roztrousily.

Nuž a co stane se s letavkami?

Spadnou na zemi, nebo dále v prostoru zaletí?

Větší část jich zajisté spadne k zemi, ovšem že ne v původním tvaru, nýbrž v podobě drobnického popele, neb páry smíšené s deštěm a sněhem.

Neboť ony, zemí jsouce přitahovány, zaletějí do vzduchu, jenž jako obálka naši oběžnici objímá a padají, ovzduší násilně rozrážejíce. Rychlost, jakou se pohybují, jest ohromná, jí podobnou nenalezneme při tělech pozemských, obnášíť dle hvězdářských výpočtů 16.000—72.000 metrů za sekundu. Abychom aspoň poněkud učinili si pojem o té úžasné rychlosti, vzpomeňme si, že dělová koule zřídka kdy urazí více, než 500—600 metrů za vteřinu, kdežto zvuk urazí v téže době pouze 333 m. — Jsou tedy letavky, jež pohybují se stokrát rychleji, než dělová koule, a dvěstěkrát rychleji, než zvuk.

A co z toho následuje?

Letavka letící tak velikou rychlostí vzduchem a o něj se trouc, rozžaví se, neboť známo, že třením vzbuzuje se teplo. Žár jest tím větší, čím silnější a rychlejší jest tření. Pád letavek jest velmi rychlý, odpor vzduchu značný, tření tudíž veliké a následkem toho vzniká prudký žár. A poněvač hmota letavky jest nepatrná, spálí se v žáru tímto třením vzbuzeném, promění se v popel neb páru.

Letavky jeví se v rozličných barvách; jsouť mezi nimi bílé, žluté, žlutočervené, červené, modré i zelené. Nejvíce jest žlutých, nejméně zelených. Barvy ty povstávají zajisté spalováním různých látek, z nichž tělíška jsou složena. Často nezachovávají po celou čáru svého pádu touž barvu, nýbrž přecházejí z jedné barvy do druhé měníce se jako chameleon.

Nejnižší hranice, které tato tělíška při svém pádu se dotýkají, páčí se na osm tisíc metrů nad hladinou mořskou, což se rovná výšce Akonquagy a Chimboraza; mohlo by se tedy snadno státi, že tito světoví trpaslíci padající tepali by temena těchto horských velikánů.

F E U I L L E T O N .

Vzpomínky.

Kdo se rád nerozpomíná na léta svých studií? Komu netane často na mysli ten neb onen učitel, který vštěpoval svým učňům v duši blahá vědění a utěšená napomínání? Jsou to okamžiky časté, a my se v nich cítíme blaženými. Každý náš učitel byl nám jedním světem, světem se svými vlastnostmi a zvláštnostmi, světem, v kterém nám bylo tím utěšeněji, čím více srdce dobré a mysl jasná našeho vychovatele byly jeho tvořiteli. Byl jsem žákem učitele srdečného, srdce jeho bylo nad med sladší, třeba že ústa nevolila pro jeho tlukot a city slov vznešených, perutných — přechasto hledaných. Všickni jsme ho měli rádi, viděli jsme v něm více než ředitele — úředníka — byli jsme u něho jako doma. Těžko vyličiti jeho povahu, procítiti jeho srdce — zde jen několik obrázků objev nám milého učitele! —

Byl jsem v druhé latinské. Zmíněný pan ředitel byl v naší třídě návštěvou. Pozorně naslouchal našim výpovědím a kyvnutím hlavy pilné žáky

odměňoval. Než jeden nedbalý neuměl. Pan ředitel znal již tuto jeho slabou vlastnost velmi dobře; nicméně chtěje se ještě sám jednou o tom přesvědčiti, na to i ono se zmíněného žáka dotazoval. Než výslednicí všeho byla přece „dvojka.“ To však panu řediteli nepostačilo. Postavil se ve vší své důstojnosti před dopadeným a hlasem přísným se ho tázal: „Čím pak jest tvůj otec?“ Žák ulekaně odpověděl: „„Rolníkem.““ — „Co asi dnes dělá?“ — „„Nejspíše sklízí obilí.““ — „Bude asi zapocen?“ — „„Ano prosím.““ — „Vidíš, darebáku,“ mluvil zde pan ředitel hlasem povýšeným, „tvůj otec, když sklízí celoroční úrodu, se potí, potí se pro sebe, a ty jsi se ještě ani jednou ve své žni pro něho i pro sebe nezapotil. Jest to smutná žeň, žeň tvá! Otcí tvému nesetře nikdy potu, ale dá mu snad přídavkem hojnou slzu. Pamatuj si to!“ To pověděv odešel. Byli jsme jako zkamenělí; nemohli jsme se dlouho vzpamatovati, ale co jest pravdou, všickni jsme byli toho, i ten nedbalý, dobře pamětlivi. Učili jsme se rádi, ano při studiu i rádi jsme se potili. Myslili jsme si, když se tatínek potí pro nás, proč my bychom se rádi pro něho nepotili? —

Jindy šel pan ředitel procházkou — a my šli před ním. Nepozorovali jsme ho. Jaký div, že si jeden z nás více, než slušno, začtveračil. Mladá mysl, řekneš, ale před ředitelem i mladá mysl vždy musí býti působnou. O tom se přesvědčil i onen čtveračivý nešťastník. Ač ihned utichl, když poznal svého vrchního pozorovatele, přece snad pravé lítosti nezbudil — a proto musí býti ztrestán. — Druhého dne totiž, vkročí v naši školní světnici pan ředitel s rákoskou v ruce. Divíš se as, že měl rákosku? Náš pan ředitel nestrojil se dle nové módy, on byl ještě ze starého vydání, a proto opakují ještě jednou: s rákoskou v ruce. Tak ozbrojený postaví se před nás, vyvolá nezbedníka před lavicí a sází. „Prosím,“ táže se vinník, který čekal aspoň nějaký úvod v této kritické době, „co jsem zlého učinil?“ Na to pan ředitel: „Já se dnes, milý bratře, netážu po vině tvé, já, jak vidíš, dnes jen vyplácím.“ A v skutku vyplatil. — Dlouho jsme si opakovali potom, jak umí pan ředitel hotově a bez dlouhých úvodů klassicky vypláceti, a já doposud, pokročím-li si na procházce nohou bujněji, se ještě někdy zapomenu a ohlednu se, zdaž mne pan ředitel nevidí. —

V quintě působí Homér zprvu nemalé obtíže; co bývá za 3 měsíce hračkou, jest z počátku námahou lopotivou. Toho doznával i pan ředitel a proto snažil se vždy nějakým způsobem zálibu k řeckému dědouškovi v srdcích mladých rozvítiti. Nejraději říkával: „Ale hoši, hoši, vždyť není Homér tak nesnadným. Spartanští uličníci zpívali si ho z paměti poskakující po ulici, a vy ho neumíte ani překládati? Ti by se vám dnes, kdyby byli živi, vysmáli!“ Slova ta měla veliký účinek. To jsem přece více než Spartanický uličník, myslil si každý student, a proto musím se, když on, i já Homéru naučiti. Vůle byla dobrá a došla ke konci roku pochvaly páně ředitelovy. Privil: „Dokře jste s Achillem válčili, dobře u Troje plakali, ale co jest pravda, to jest pravda, neškodilo by z vás žádnému, kdyby vám některý klassický řecký uličník dával o prázdninách hodinu — ovšem řeckou.“

Rukopis Králové-dvorský měl znáti každý v quintě z paměti. Ale bohužel! Ač jsme byli dobrými vlastenci, přece ta paměť naše nechtěla se někdy povlastenčiti — a to bylo chybou. Pan ředitel stál již opět před hříšníkem a tázal se ho lakonicky: „Jakého jsi náboženství?“ Žák: „„katolického.““ — „Co má uměti každý katolík?“ — „„Prosím, katechismus.““ — „Dobře jsi řekl,“ přikyvl si spokojeně pan ředitel hlavou, „jako katolík uměj katechismus, jako Čech pak rukopis Králové-dvorský! Nebuď z těch, kteří vznešeně dovedou mluvit o klenotu, jehož ceny nepoznali, ale zkoumej dříve drahokam a pak chvalořeč!“ To působilo. Každý se rád od té doby učil Záboji a Jaroslavu, protože byl Čechem, protože by ho jináče pan ředitel v Čechách netrpěl, — a to nebylo maličkostí!

Když byl pan ředitel v rozmaru, rád někdy žáky pokoušel. Ať uměli žáci sebe lípe, vynašel přece vždy takový oříšek, že ho nikdo nemohl rozlousknouti. A to byla voda na jeho mlýn. Podepřel si ruce o bok a hovořil polohlasně do vousů. „Je to čeládka! Učil jsem Němce, Srby, Maďary, Slovince, Rusy, ale takové čeládky jsem jak živ neměl!“ Na to se pousmál a hleděl po žácích, jako by zkoumal, co si asi každý myslí. Ale úsměv zdvořilý jeho žáků mu byl odvetou. Toho nemohl déle snést a celý jsa rozveselen, řekl: „Ani nevíte, hoši, jak vás mám rád. Nejste žádnou čeládkou, a, až půjdeme na výlet, budu vám vyprávěti o Sučavě a Srbsku, kde jsem skutečně všechny ty pronárody vyučoval. To byl doslov ke konci hodiny — a my bychom byli pana ředitele na rukou nosili.“

Jednou mne matka chtěla míti na posvícení. Přijela pro mne; ale bez dovolení přece jsem nesměl jíti! A žádati a prositi osobně pana ředitele, bylo nesnadno. Co jsem učinil? Poslal jsem k panu řediteli svou matku. Přišedši k němu přednese mu svou i mou prosbu, jak jen může nejpokorněji. Pan ředitel mlčky ji vyslechne, na to opře na ni zrak a táže se: „Čím pak jste svému dítěti?“ „Matkou,“ odpoví tázaná. „Dobře, vy jste matkou,“ pokračuje pan ředitel, „a já jsem vašemu dítěti otcem, a proto ho na posvícení nedovolím. Pak by zase jako po prázdninách myslil na domov jen a na vás, a na mne a na knihy by zapomínal. Ale proto, zakončil lichotivě, přinesla-li jste mu několik koláčů, ty mu zde nechte! Jest studentem, a ten koláčům rozumí. Tak to snad bude dobře?“ Matka přisvědčila, políbila mu ruku a odešla. V mém bytě mně potom vše vyprávěla. Líbil se jí ten pán! „Jest prý na místo hodný, slyšela jsem, a dnes jsem se o tom přisvědčila; a proto uposlechnu jeho rady a koláče, jež jsem přivezla, všechny zde ti nechám.“ Odcházejíc přikázala mně, abych panu řediteli vždy políbil ruku, že toho jest hoden.

Ano byl to hodný pán, náš pan ředitel! Každému pilnému žákovi tykal. Běda, komu vykal! Ten již nepatřil do jeho třídy, toho jsme brzy ztratili. Ano opětuji: Byl to hodný pán; byla mu rodina školou, a škola rodinou!

J. Šťastný.

Visitační cesty faráře.

Podle Linzer Theol. prakt. Quartalschrift piše A. N.

Není na škodu, koná-li časem i farář visitační cesty nejenom po farářích svých sousedů ku pěstování bratrské lásky a ku sdílení se o zkušenostech, ale též po své farnosti. Jeť on sám si biskupem a dobře učiní, uvede-li si častěji na paměť svoje právo a svoji povinnost.

— Tak vyšel jsem si onehdy brzy po obědě, abych toho diblíka — spánek — zapudil, do kostela a to přímo na věž. abych se po dlouhém čase opět podíval, jak ten boží svět vypadá — Bezbožní vrabci, co zde nadělali! Zvony jsou po vrchu zaneřáděny. A co tu kol kolem vrabčích pelíšků ze slámy, peří a trávy! Počkejte vy hazardové! Já vás odtud vystěhuju! Kdyby takhle — nedej Pán Bůh — do věže uhodilo, aneb z blízkého statku oheň se vzňal, kterak snadno by od jiskry zde vrabčí hnízda chytiti mohla! — Ovšem okenice jsou již dávno větrem vylámaný a slavný patronát nemá již ani na prkna! — — Co to? zde na zemi roztroušeny jsou opálené sirky! Hezké to věci! Pan kostelník kouří a tamhle nedopalek viržinky, to od jeho syra vojáka. Nu, jen počkejte, to bude hromobití! Já vám dám na zvonici kouřit! Bezpochyby že pro samý dým nevidí zde na zvonech holubí a vrabčí trus? Mně se zdá, že si kostelník udělal z věže holubník! To by tak ještě patřilo! Ba že ba, tamhle na hoře až pod lucernou je stará ošatka, z níž kostelník holubí hnízdo upravil. Však počkej, já ti holuby brzy vyplaším. Mám doma vycpanou sovu, dám ji sem, uvidíme, jak se holubi rozprchnou!

Ha ha ha, to bude mela. — — Aj aj, co to vidím? Srdce z velkého zvonu čouhá příliš daleko dolů a tluče již na slabý okraj zvonu. To by mi ještě scházelo, aby zvon pukl! Proto mi to nedalo pokoje. Šel jsem hlavně podívat se na zvony. Četl jsem t. nedávno pojednání o příčinách, proč zvony pukají? Příčina jest jednoduchá. Srdce zvonu je na hoře ku koruně přivázáno řemenem. Řemen několikaletým zvoněním povytáhne se, načež srdce netluče na tu nejsilnější stranu věnce dole, nýbrž níže na tu slabší. A následek? Zvon pukne. Tu bývá hádání: proč puk a jak puk? Čím hloub na zvon srdce tluče, tím dříve zvon pukne! To by byly krásné výlohy! Puklý zvon sundavat, dát přelíti a opět zase nahoru — 500 zl. by na to nestačilo. Pan direktor by se z toho zbláznil! Honem musím poslat pro řemenáře a snad i kováře, aby srdce řemenem přitáhli.

Chtěl jsem sice dnes ještě podívat se do sakristie, ale člověk má zde na věži toho dost. Až mne z toho hlava bolí. To je tak, spolehá-li se našinec na cizí lidi — a k tomu na kostelníky! Dnes ještě musí se zde uklízet. Sirky a nedoharek doutníku jsou „corpora delicti.“

Ale rád bych věděl, proč pan učitel — varhaník — nechává vždy dveře na kruchtě zrovna u měchů a varhan otevřeny? Věž nemá okenic a dveře ke kruchtě otevřeny, — varhany a měchy jsou po celý boží rok na průvaně! To je krásný pořádek! Nu počkejte, pane varhaníku, v neděli jste si stěžoval, že některé klapky pískají a že měchy jsou zase děravé. Musím ho sem vyvésti a ukázati mu, kdo tím vinen, že varhany pískají a měchy se rozklížují.

Měli jsme deštivé počasí. Ať si sem do průvanu popodá svůj klavír, uvidí, v kolik kusů se mu rozklíží. — Dnes ještě napíšu p. direktorovi urgenci stran nových okenic do věže. A dveře na kruchtě zamкну na zámek.

A, a a; — ten bezbožný měchošlap! Co to zas vyvedl! Sundal on si z měchů několik cihel dolů, aby nemusil těžce šlapat. Měchy tolik mlátí, že u oltáře sotva se modlit mohu, protože ten lenoch sundal s měchů přítěž. Nu takhle se to všecko musí rozbít, to aby tady sám rohatý — odpusť Pán Bůh hříchy! — byl farářem! — (Pokrač.)

Literatura.

Zeměpisný atlas vzdělal a textem opatřil Jos. Vávra. Nákladem T e m p s k é h o v Praze. Cena 75 kr. —

Atlas tento můžeme vším právem školám měšťanským a obecným i pro jeho úpravu i pro láci doporučiti.

N á v ě š t í.

Z předešlého ročníku „Vychovatele“ zbylo nám asi 100 výtisků, jež i se zásilkou přenecháváme po 75 kr.

Obsah „Vychovatele“:

Dozor ku školám obecným: I. Dozor místní. II. Dozor okresní. III. Dozor zemský. — Dědičný hřích. (A. Sirůček.) — Padající hvězdy. (Vedle theorie Schiaparelliho zpracoval Josef K. Sedláček.) — FEUILLETON: Vzpomínky. (J. Šťastný) — Visitační cesty faráře. (Podle Linzer Theol. prakt. Quartalschrift píše A. N.) — Literatura.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Když jsem byl s liturgikou hotov

na šestitřídní obecné škole, — píše jistý katecheta v Praze, — a když jsem ještě za čerstva tu a tam leacos opakovati a doplňovati se jal: byl jsem od třídní sl. učitelky požádán, abych žačce ze školy vystupující určil známku. Jelikož jsem třídu tuto naznačenou po jiném p. katechetovi letos přejal, musil jsem žačku dříve vyzkoušeti.

Tázu se jí: pověz mi, kolik druhů hříchů podle katechismu máme? — Žádná odpověď. —

— Povězte vy jí to, — pravím k ostatním. Následovaly odpovědi jedna nejpnější druhé.

— Kolik máme hlavních hříchů? —

Místo odpovědi tatáž rozpačitosť.

Tázu se školy. Z nouze dozvěděl jsem se přece pravého počtu.

— Vyjmenuj je, — pravím k maturitance.

Šlo to opět bídě.

Doplňte vy těch sedm hříchů, — pravím k ostatním.

Žádná to správně nedovedla.

— Můj ty Bože, — myslím si, — po Špachtově liturgice abych začal s katechismem malých dítek!

I s otázkami na ostatní druhy hříchův pochodil jsem zle.

Výslednice zkoušky pro maturitanku byla 3. Zasluhovala ovšem nejmíň čtverku, ne-li pětku. Styděl jsem se děvčeti dospívajícímu dáti známku z náboženství horší.

A musím tuto vedle svědomí doznati, že můj předchůdce katechetou je velmi pilným a horlivým a že všemožně přičiňuje se vždy, aby úkolu svému dostál. Rozumějme: úkolu.

Neboť co se toho katechetům teď naukládá, je takměř nezměrné. A právě že tolik se ukládá, jest příčinou, že děti v nynějších rodinných a školských poměrech při výstupu ze školy nevědí ani, kolik je hlavních hříchů.

Dnes mohou žáci obecných škol chlubit se: slyšel jsem pod katechetou snad dokonce professorem X. věrovědu, pod katechetou Y. mravovědu; pod Z. biblickou dějovědu, pod Ž. obrádovědu, pod W. církevní historii — slovem samou vědu, avšak ze vši vědy neumějí vyjmenovati ani hříchy proti Duchu svatému. Učivo naše náboženské na obecných školách jest příliš roztříbeno a proto děje se katechetům totéž, co jiným učitelům: ze všeho

vědí děti něco a z celku nic. Opustivše starou osvědčenou církevní metodu, spustili jsme se do moderní methodické dressury a klidíme zrovna tolik, jako učitelové světští: hodně prázdných, pyšně vypnutých klasů.

Co jsem si tedy měl počítí? Blížíme se opět ku konci školního roku. Nastává sv. zповěď, příprava k bířmování a co zbude, toho horem pádem použije se k opakování katechismu, tak aby děti po osmileté návštěvě aspoň jakousi kostru z katechismu do života si přinesly.

Nabyl jsem přesvědčení, že mládež šk. při nynější osmileté návštěvě mívá z katechismu ví, nežli dříve. Kterak to přichází? — Leží na to zrovna na dlani.

Dříve katechismu učiti se musily a teď učí se, kdy chtějí.

Pozoruhodné jest, že oba naše větší listy: *Národní a Hlas Národa* asi před týdnem téhož dne přinesly z kruhů učitelských dosti dlouhé stesky na nekázeň a neposlušnost školní mládeže. Ovšem že každý z obou listů navrhoval podle svého stanoviska, prostředky jiné, konečně jaksi oba dohodly se maně o finálním prostředku: dětské káznice, či filiálky pro děti školou povinné v Libni. Žádný z obou listů nepřišel na ten starý osvědčený prostředek k obnovení kázně školní: metlu. Toť bylo by zpátečnické, tmářské, příliš klerikální.

Od doby, co metla ze školy dostala výhosť, učitelové a též kněži z disciplinárních vyšetřování nevycházejí za příčinou poškození na těle pro nepřiměřené a zákonem nedovolené trestání. Když se nesmí trestati neškodně metlou, trestá se z unáhlení škodně rukou, aneb rákoskou. Žluč konečně i anděli překypí a pak tím spíše následuje přenáhlení. Trestu obyčejného: ponechání po škole katecheta ani použití nesmí, jelikož máje obyčejně i duchovní správu na starosti, musí hned po škole k jiné práci spěchati. S opisováním též mnoho nepořídí. A rodičové jsouce cele zaujati bojem o existenci, buď z pohodlí, aneb z nechuti a zhusta z náboženské netečnosti nestarají se, umějí-li jejich děti co z náboženství, aneb neumějí. Sumou, co zbývá učiteli náboženství jiného, jako častým opakováním úplnější kostru katechismu jim v paměť štípiti?

I učitel náboženství podobá se podle Schillera člověku, jenž hrdě vyplul si na korábě s plnými plachtami a přijíždí do přístavu s rozbitou kocábkou bez plachet, bez stožárů. Za osm let vyučování troufá si mnohý dodělati se u dítek Bůh ví jakých katechetických koncertů, a po osmi letech je rád, vědí-li výrostkové ze školy vystupující kolik je hlavních hříchů!

Evandélium z obecných škol se vyhostilo a liturgika se tam zavedla. Mám za to, že tento „missgriff“ již teď zle se na katechetech mstí a bude mstíti později ještě hůře.

Tomáš Gajdek.

Zasloužilý pracovník na poli církevním a národním.

Píše: *Jindř. Apol. Mutov.*

Z těch národních křisitelů chorvatských z let třicátých klesá již jeden po druhém ve tmavý hrob. Ti nejhlavnější odpočívají v něm již několik let, ostatní pak spěchají tam za druhy svými jako o překot. Snad že se jim tady po nich stýská? Gaje, Vrasa, Babukiće, Draškoviće, Štoosa a mnohých jiných není již dávno mezi živými, a dne 15. ledna t. r. uložili k nim na ústředním hřbitově zábřebském již zase jednoho, aby pověděl tam těm starým přátelům a druhům svým, s nimiž byl lidu chorvatskému oči po tolikaletém otevíral spánku, aby pověděl jim na tom druhém světě, že lid jimi tak milovaný hledí již na svět okem veselým, jiskrným, síly a vědomí plným, že na dědičné roli národní pracuje teď již skorem kde kdo, že národ chorvatský

žije nyní život plodný, práceplný, a při práci té že písne si zpívá, při jichž hlaholu Turčín prchá a druhům pobalkánským, bratřím jedné krve, okovy hnusné s rukou padají, — aby jim pověděl dále, že ten dobrý, bodrý, jimi vzbuzený lid za to jim vděčen jest ve zlatých srdcích svých co nejvřeleji, a nedávno, právě před rokem, že dal tomu vděku svému výraz zjevný, citu a nadšení plný. . . Zemřel dne 13. a pochován byl dne 15. ledna staroušek, veterán: Tomáš Gajdek, jenž zachován byl ještě Prozřetelností boží, aby mohl svědkem býti oslavy jubilea 50letého, jež pořádal si národ roku minulého na oslavu vzkříšení svého, a aby mohl poslem a zpravodajem býti jubilea toho na druhém světě.

Tomáš Gajdek narodil se v Záhřebě dne 20. prosince r. 1809. z poctivých, městských rodičův, Ondřeje a Heleny. Školy národní, gymnasijní i filosofii navštěvoval v rodném městě svém, a jsa jinochem nadšení plným, pro vše dobré a vznešené zaujatým, vstoupil po dokončené filosofii do záhřebského semeníště, jelikož tam doufal, že nalezne příležitosti nejvíce, aby vedle vznešených ideí a pravd náboženských, jichž rozsévatelem po celý život svůj byl neúmorným, mohl se i ideím národnostním, které již v době té srdci všech upřímných Chorvatů hýbati počaly, věnovati ze všech sil svých a z toho upřímného, láskou k lidu a otčině planoucího srdce. *) Vstoupil tudíž do semináře, a v nadějích a očekávání svém se věru nezklamal, neboť byv r. 1832. na kněžství vysvěcen, šel si s sebou do života veřejného srdce, které jen Bohu, vlasti a lidu tlouklo a žilo.

Tomáši Gajdekovi otevřelo se rokem tímto široké pole působení na zušlechťování mysli a srdce lidu, pole to, na němž každý kněz, jenž jenom trochu nadšení a lásky ku svaté věci té má, s prospěchem nesmírným pracovati může. Gajdek byl jakožto novosvěcenec poslán za kaplana do dědiny Selské v Záhoří. Deset let působil zde jako kněz a zároveň i jako učitel s neúnavnou pílí a horlivostí. V době té byla věru škola národní po celém Chorvatsku velikou vzácností; vždyť počaly se tehdy nad Chorvatskem rdíti teprve červánky lepších dob, vždyť bylo Chorvatům o každou píď národní své existence hojovati proti Maďarům s nasazením veškerých sil, vždyť musili Chorvaté platnosti rodné mateřtině své teprve zjednávat i vlastní lid svůj ze spánku buditi. Proto také Gajdek, jakožto nadšený mladý kněz a bojovník za práva lidu svého, veškerý čas svůj věnoval jedině a pouze vzdělání a uvědomění lidu toho, onoho pravého jádra národu, a věda, že kazatelna mu k tomu nepostačuje, pečoval v neblahých a všemu chorvatskému nepříznivých těch dobách všemožně o to, aby škola v Selích otevřena byla, a když toho pro urputnost úřadů dosíci nemohl, otevřel ji sám, jsa škole té vším, ba zpočátku i jediným jejím učitelem. Učil děti četbě, psaní, počtům, vštěpoval jim do útlých, mladých srdcí lásku k Bohu, a spolu i lásku ku rodné vlasti a národu, tímže vyučoval je chorvatským dějinám, dějinám, jež věru nejsnáze a nejbezpečněji jednoho každého k milování rodné své půdy přivéstí mohou. Píseň chorvatská, církevní i světská, a tato umělá i národní, zaznívala zase plným hlaholem i dědinou Selskou, hlásajíc světu, že se ten lid Záhořský nebojí a nestydí veřejně a svobodně hovořiti lahodným svým jazykem mateřským. Gajdek věru věnoval se zde lidu tomu s celou duší svou a o vzdělání jeho pečoval všemožně. — Byv po deseti letech přesazen odtud do Prozorje, loučil se zajisté s občany a místem tím působení svého se srdcem bolným, ale již po půl roce vrátil se sem zase, aby zůstal na místě tom ještě do r. 1845. V roce tom byl totiž jmenován Gajdek farářem ve Veliké Erpeniji. Jest to fara chudá, nevýnosná, že — jak se říká — kněz je tam živ zrovna jen milostí boží; ale to Gajdekovi pranic nepřekáželo, aby i zde neplnil se vši horlivostí a obětavostí úřadu svého kněžského i učitelského. Bylo pak mu zde začítí od počátku zrovna jako

*) V semináři záhřebském jakož i djakovském byl hned v prvních dobách probuzení národního životu velice čilý. V seminářích těch vytvořil se pak též „spolek duch mládeže,“ jenž vydával mnohé pěkné knihy pro obecný lid, hlavně spisy Schmidtovy a j. překládaje.

v Selích. A Gajdek, pln nadšení a zápalu po práci ve prospěch lidu, jemně síly a život svůj obětoval, neodstrašil se ani tu překážkami žádnými a po druhé podjal se práce té, po druhé jako farář otevřel zde školu, byl sám správcem a učitelem jejím, a ve všem týmž počínal si způsobem, ve všem téhož jevil ducha obětavého, jako dříve za kaplanování svého na Selích. Celých jedenáct let ztrávil ve Veliké Erpeniji v práci a trudu, a za těch jedenáct let působil i v této farnosti své tolik dobrého, že šlechtní její osadníci po všechna léta vděční mu za to zůstali, při každé příležitosti dík svůj vroucí na jevo mu dávajíce. Byl tam věru ctěn a vážen nejen od toho prostého, upřímného lidu obecného, ale i od mužův intelligentních. R. 1856. dosazen pak Gajdek na faru Maria-Goričskou k radosti veškerých zdejších osadníků farních a dvě leta po té jmenován k velikému potěšení všech duchovních bratří svých podarchidiakonem. Šest let bylo mu pak popřáno ještě živým slovem a příkladem bezprostředně působiti uprostřed milovaného toho lidu, šest let mohl ještě vlastní rukou rozesívati sémě do těch kyprých, všemu šlechtnému otevřených srdcí lidu venkovského, neboť r. 1862. odvolán byl kardinálem a arcibiskupem Hanlíkem ze středu jeho, aby jako v odměnu zásluh svých, jakých si za těch třicet let získal prací neúmornou na poli církevním i národním jakožto dobrý, pečlivý pastýř ovcí sobě svěřených, přijal kanonikát *) při katedrále Záhřebské a brzy po té i správu semináře.

Gajdek stav se rektorem semináře, stal se vychovatelem mladých, příštích učitelů toho lidu, jež tak miloval a z jehož středu byl odvolán. Gajdek nemoha již sám osobně působiti mezi lidem tím, měl mu dle úradku věčné Prozřetelnosti božské vychovávat alespoň zdárné a zdatné učitele. A Gajdek tomu úkolu svému těžkému a důležitému dostal ve příčině každé. Věda, že láska lásku plodí, že srdce srdce otevírá, byl „dětem“ svým, jak chovance semináře zval, pravým „otcem“, radil jim, pomáhal, poučoval, prosil, vybízel a ke všemu chuti jim dodával a síly. Za rektorování jeho kvetlo zase družstvo záhřebských kleriků **), pěstovala se hudba, zpěv, tužilo se národní a vlastenecké vědomí, tak že Gajdek po celých těch sedm let, jež v semináři jako rektor jeho ztrávil, odchovával v skutku v „dětech“ svých lidu chrvatskému četné pracovníky a neunavné bojovníky za svatá jeho práva.

Jako kanovník byl Gajdek neméně svědomitým u plnění přčetných povinností svých: byl nějakou dobu zpovědníkem v katedrálním chrámě, řídil Mariánské pobožnosti, byl komisařem při farních konkursech, ***) přisedícím manželského soudu, členem výboru při správě jmění kněžských deficientův atd. R. 1872. ustanoven byl archidiakonem katedrálním, r. 1874. Bijičským proboštem, ****) dále jmenován rytířem řádu Františka Josefa I., a r. 1882. vyznamenal konečně ho papež Lev XIII. titulem „domáčního preláta,“ a vše to jen v odměnu za veliké ty zásluhy, jakých získal si o vzdělání lidu nejen kněžským působením svým, nýbrž hlavně jako předseda družstva sv. Jeronymského, jímž byl od založení družstva toho r. 1868. až do své smrti.

Veškerá ta blahodárná činnost Gajdekova dvojím tudíž brala se směrem, ačkoli chtěli jeden ten směr působnosti jeho stopovati bez ohledu na směr druhý, jest zajisté nemožno, neboť oba směry nejdou pouze paralelně vedle

*) Kanovníky záhřebskými jmenováni byli 28. března 1862. císařem pánem: Fr. Magdalenic, Pavel Štoos a Tom. Gajdek. Štoos však, muž o národní probuzení chrvatské velezasloužilý a svými písněmi proslulý, zatím zemřel a místo něho jmenován kanovníkem Fr. Huszar (dne 26. května téhož roku). Installace jejich dála se dne 30. června, a sice Gajdek installován osobně, druzí dva pak skrze své zástupce. Snad poprvé, — píše Katol. list — co kapitula záhřebská trvá, konán obřad ten jazykem chrvatským, jelikož i dekrety jeho Veličenstva podepsány byly jazykem chrvatským.

***) Družstvo to, zvané „sbor duhov. mládeži,“ slavilo za něho třicetiletí svého trvání.

****) Komisařem tím jmenován byl r. 1862. a sice zkušel tu z dogmatiky a exegeze písem sv.

*****) Při této příležitosti napsal Andrija Palmović na počest Gajdekovu velice krásnou báseň, něhou a dětinnou oddaností dýšící.

sebe, nýbrž spolu všady v jedno splývají, směřující k jedinému vznešenému cíli, duševnímu blahu národa. My zde vytknouti chceme oba ty směry činnosti jeho zvláště pouze z příčiny té, by snáze ku zásluhám jeho všechnem možno nám bylo poukázati. Gajdek působil věru více než padesáte let na dědičné roli národní nejprve jako upřímný a věrný syn církve a pak spolu i jako zdárný, pravý syn matky své — chrvatské otčiny.

Co vše Gajdek jako kněz spůsobil za těch 53 let svého života duchovního, nelze věru slovy s dostatek vyjádřiti. Již z krátkého přehledu života jeho vidno, že byl život jeho skutky lásky velebohatý. Gajdek kamkoli přišel, všady hleděl nejprve lásku si získati jak u mladších tak i u starších, a potom teprve, když si takto půdu v srdcích svěřenců svých připravil a zkypril, počal rozsévati a štípati v nich strom duševního vzdělání, probouzeje všade, kde jen toho třeba bylo, a neustávaje ve práci té nikdy, byť i ty největší překážky v cestu se mu byly postavily. Jako kněz neobával se nikde slovem i skutkem stáda svého se zastati, pomáhal mu radou i pomocí, a sám často nedostatek maje, jako na chudé faře ve Veliké Erpeniji, v konání skutků milosrdenství neochaboval, nýbrž sebe sama nedbaje, jen osadníky své na mysli měl, aby těm jen nedostávalo se jak potravy duševní, tak prostředků materiálních. Duševní blaho občanů, toť byl zajisté cíl veškerého konání Gajdekova, na jehož dosažení nelitoval nákladu žádného. A že věnoval se Gajdek práci té s celou duší, žehnáno počínání jeho a korunováno všady prospěchem značným. Staří, mladí, vše hrnulo se to k němu s plnou důvěrou a láskou jako k opravdovému otci duchovnímu. — Gajdek míval v obyčeji, že po všechna léta duchovní své správy venkovské všem dítkám, které poprvé ku sv. přijímání přistupovaly, hostinu vystrojil, jakoby upomínkou na zlaté, ideální časy prvých dob křesťanských, kdy všicki křesťané po nejsv. oběti mše sv. a přijetí Těla Páně účastnili se společných hodů lásky, „ἀγαπαι“ zvaných. Že při té příležitosti mladistvá a útlá srdce dítek sama se mu otvírala, kdož chtěl anebo mohl by o tom trochu jen pochybovati? Proto se také nedivíme, že lid všady s pláčem propouštěl vždy milého toho tatíčka svého od sebe, nedivíme se jáсотu dědiny Selské, když po půl roce zpět zase k nim se vrátil z kaplanky Prozorjské, nedivíme se radosti farníků Maria-Goričských, když za duchovního jejich správce byl ustanoven, nedivíme, že žádný z bývalých jeho osadníků, přišed do Záhřeba, ani jednou neopomenul zastaviti se také u bývalého dobroděje a otce svého, jenž za tu lásku k nim důstojnostmi církevními tak štědře byl od představených svých odměněn*). — Když pak povolán byl Gajdek za kanovníka a jako takový ustanoven rektorem semináře, přenesl veškeru lásku svou na bohohoslovce, ty příští lidu, s nímž se mu bylo rozloučiti, učitele. Dostačít věru zeptati se jen těch kněží, kteří za jeho sedmiletého rektorování do života veřejného ze síní seminářských vstoupili, a slyšeli bychom věru z úst jednoho každého jenom nadšená slova vděčnosti a lásky. Vidělit v Gajdekovi nejpřímnějšího svého přítele, pravého otce, lnuli k němu s důvěrou, odhalovali mu srdce svá, o radosti i stesky své s ním se sdílejíce, ba i provinění svá mu žalujíce. „Abys byl tak viděl — píše záhřebský „Vienac“ z r. 1879. — milovaného rektora Gajdeka, jak on starostlivě, líbezně, často slzy v očích maje, hovoří, láská, hladí, těší a různými pokroutkami daří nemocného klerika; řekl bys jistě, že ani srdce mateřské mileji a líbezněji nemohlo by ho opatrovati a těšiti.“ Proto mu také klerikové seminářští od r. 1864. každoročně v předvečer jmenin jeho pořádali na počest slavnost opravdu rodinnou**). Přivinulí se

*) Kardinál-arcibiskup Hanlik dvakráte Gajdeka, za pobytu jeho v Selích a ve Veliké Erpeniji, veřejně vyznamenal, ano v oběžníku i ostatní kněžstvo vyzýval, aby podle příkladu Gajdekova jednalo a pracovalo.

***) Večery ty těšivaly se veliké oblíbě u všech přátel Gajdekových, jsouce navštěvovány vynikajícími muži duchovními i světskými. Tak píše „Katol. list“ z r. 1865.: „Na oslavu jmenovin veled. pána kanovníka Gajdeka, řiditele arcib. semináře, pořádali večer toho dne bohoslovci hudební a deklamatorní zábavu, kterou navštívili biskupové Iv. Kralj a Vjenc. Soić, septemvir Subotić, plukovník Šimić, Truški, mnozí kanovníci a četní národní poslanci.“

k němu s celým srdcem, lásku láskou mu splácejíce, a i jako kněži vezdy rady a pomoci jeho se dovolávali, kdykoli jim Záhřeb bylo navštívit. Veškerí pohlaváři, profesori a jiní mužové, s nimiž bylo mu kdy se setkati, vážili si ho na výsoť. Arcibiskup Hanlik, biskupové Dobrila, Slomšek, Strossmayer, Posilović, všichni ti mezi nejmilejší čítali ho přátely pro jeho řádné, přísné a přece jemné plnění všech povinností stavu svého, veškerí muži vysoce postavení ctili ho pro jeho ryzí, přímou povahu a nezlomnou vytrvalost. —

Taková as byla působnost Gajdekova na poli církevním, na roli pak národní byla ne menší. Obor působnosti na roli této byl v době, kdy Gajdek do života vstoupil nesmírně obsáhlý. Leželot věru až do doby této všechno zcela ladem, tak že bylo potřebí vzdělávati vše od základův. Jak známo, bylo v letech třicátých, tedy kdy Gajdek v semináři dlel, v Chorvatsku vše pomícháno jako v chaose. Málo kdo věděl věru, cí vlastně je. Šlechta vyšší byla až na velice nepatrné výminky národu odcizena, jsouc všecka pomadařena, šlechta nižší nebyla ničím, v městech nebylo to lépe, a lid o sobě ještě mnoho nevěděl, poněvadž se počal teprve ze svého spánku probouzeti. Politické poměry byly tu věru nesmírně neutěšeny, a jazykové, které šly s politickými v jedné řadě, podobně. Ze sněmů vypuzena od Maďarů latina, a místo ní uváděna do všech úřadů maďarština; ale s tím Maďari nikterak nejsouce spokojeni, chtěli míti jazyk maďarský i ve všech školách. Na to se věru neohlíželi, že těch národů nemaďarských jest v této polovici říše rakouské veliká většina, a že jednají tím proti svým vlastním bývalým zásadám o národním liberalismu: jakoby zásady ty pro národy jiné, nemaďarské, neplatily, chtěly šmahem všecko míti jen a jen maďarské, nedbajíce, co tomu řeknou ti ostatní. Dali Chorvatům lhůtu deseti let *), a zatím užívali všelikých donucovacích prostředkův. Ale páni Maďari se zmýlili, nepočítajíce s faktorem nejmocnějším, s lidem. Jiskra národnostního vědomí, jež doutnala jak v lidu chorvatském již od dob Napoleona I., který mu království illyrské založiti chtěl, propukla plamenem, živena jsouc i z krajů bratrských národů, kde již idea národnostní dávno byla vzplápolala, jako hlavně mezi Čechy. Muži chorvatští, kteří většinou na cizích universitách, jako Lipské, Štyrsko-Hradecké, Peštské atd. meškali, přinesli si z učelišť těch zápal i pro rodnou domovinu svou a počali zde pracovati na vzkříšení lidu svého vlastního. Byliť to muži, v nichž dlelo ještě vědomí bývalé slávy království chorvatského, byli to mužové lidu a z lidu, kterýchž srdce neotrávena byla cizáctvím, a ti odhodláni vše, život i statky své za svatá ta práva národní věnovati, pustili se v boj, a bojujíce boj ten po mnohá léta statečně a houževnatě, vyšli konečně ze zápasu toho jako vítězové s gloriolou slávy. Lásky k lidu a právům jeho přirozeným i historickým zvítězila, ač bylo při tom i ostří meče potřebí na uhájení jich. Jest to slavná, ba jedna z nejslavnějších kapitol chrvatských dějin! Vystoupil Kušević, vystoupil hrabě Drašković, Derkas, Babukić a jiní a jiní, a všicki ti skupivše se pod národním praporem Gajovým budili ospalé, křísili mrtvé, zpívali nadšeně, zpívali žalostně, hledali, klepali, bušili, až byl národ všecek na nohou a prohlédl. A potom mohli se již Maďari třeba na hlavy stavěti, nešlo to již, jak si přáli; již netancovali jim všichni podle noty, jakou jim v Prešpurce a Pešti hudli. — Že pak duhovenstvo chrvatské nebylo v řadě posledním, ba jako u nás mezi prvními, jest na bíle dni. Vždyť již na počátku století vydal arcibiskup záhřebský Vrhovac **) r. 1813. oběžník na všechny kněze diecése své, aby sbírali plody poesie národní mezi lidem, mnozi kněži jako Pavel Štoos ***) a jiní hrají vedle Gaje ve probuzení tom velikou úlohu, kněžský seminář záhřebský byl též semenišťem ideí národnostních, „sbor duchov. mládeže“ tam utěšeně zkvétal, a Gaj sám často tam docházel, aby kde třeba poučoval a radil.

(Dokončení.)

*) Viz článek Dra. Rezka v „Athaenu“ seš. 4.

**) Viz „Hrvat. dom“ z r. 1878.

***) Tamtéž!

Hračky a zábavy nynější mládeže.

Napsal Alois Dostal.

Že si děti rády hrají, již v přirozenosti tékavé krve. Dítě jako pošmurný mrzout ukazuje nedostatek duševních vloh nebo trpí tělesně. Bezstarostné děti musí býti veselých, jasných tváří, jak i písmo dí: „Vesel se za dnů mladosti své a v dobrém budiž srdce tvé za dnů mládí tvého.“ Než záleží na tom, jak se dítě veselí, jakých užívá zábav, aby tyto jemu byly prospěšny, užitečné nebo aspoň nepoškodily více ducha a tělo než by děti zotavily, osvěžily.

Pozoruje-li kdo hrající si děti, pozná, že sebe menší, nepatrnější předmět vhodnou hračkou, zábavou. Vynalezavost mladých myslí dětských je nepřeborna. Tu list, zde kus dřeva, tu papír, zde trochu hlíny a podobné jsou vnímavé myslí předmětem pozornosti a milou hračkou. Kdo by jenom chtěl spočítati všechny hry, jež děti s přemnohými variacemi co rok opakují, zaměňují, doplňují? Pět kaménkův upoutá sta, ano tisíce dětí (zvláště děvčat) a co tu rozličných her s nimi na koníky, svícny malé i velké, bouchance, kočičky, vejtrasky, skládance, zahrádky, lívance, upustiválky, ptáčky, vynechance, křížky, nosy, cvakálky, flékance, čertíky atd.

Každý se pamatuje dobře, jaké hry ho nejvíce zajímaly na návsi, na peci, v poli, na ledě a dobře, že je „Pohádková komise“ sbírá a uschovává v archivu nebo ve sbírkách vydává; vždyť jako veškeren svět tak i mládež úžasně pokračuje v zábavách a hračkách svých. Jako vrstvy lidstva prosáky jsou materialismem, jako při dospělých převládá požitkářství, tak jakoby i z mládeže pomalu byl stírán pel mladosti a s rodiči i děti hned záhy zabředaly do těch realistických zásad, jež ovládají svět.

Jenom několik úkazek z místa s převahou dělnického lidu a malým procentem starousedlých rolníkův. Když jsme byli malými, hrávali jsme si sice na pastora, na schovávačku, škatule, ale nyní mládež nejraději hraje na loupežníky. Snad poslouchají doma krvavé romány, odkud se jim loupežnický život velice zalíbil. S klackem honí se, schovávají, ano i výpady činí na děti jiné, slabé, bezbranné, a otcové se ještě smějí, když „loupežníci“ vyrvali děvčeti z ruky kornout cukroví jako kořisť. Nedočítáme se často, že děti nedospělé následují příkladů z románův čerpaných, jež i rodičům svým předčítají? Faktum, že chlapec přistižen s románem „Krásná židovka“ ve škole, když pod lavicí při náboženství se kochal jedovatou četbou tou.

Z knih druhu podobného, nejvíce u třídy dělnické rozšířených, čerpá mládež zábavu. Již v útlá srdce zasazen červ mravní, duševní zkázy; již nevinnému dítěti otevírá se prohlubeň, jež by měla daleka býti i dospělých třeba jenom v obrazech.

Proto hodně daleko krvavé romány nevinných duší! Dobrou knihu ať předčítá rodičům. Zde zapomínáno nevyčerpatelné knihy, zajímavé i poučné — bibliického dějepisu.

Není řídkým zjevem, že dítě pro zábavu do školy si přinese a v kapse ukryté má karty. Nesvědomitý hospodský dal chlapci za odměnu od koulení obehnané karty. Pro zkoušku ať někdo vystřihne si nepatrný obrázek z karet, ukáže jej dětem ve škole a otáže se, odkud asi je? Dvě třetiny dětí uhádly, že z karet a mnohé hned věděly, že na př. ze zelené osmy nebo kulového esa. Karty v rukou dětských, jaká to zábava! Jsou-li karty vhodnou hračkou pro děti! Matka by ukonejšila dítě, dá mu karty, děti dospělejší složí své vědomosti a již dovedou zahrát si o peníze.

Náruživost roste z mladých let. Kolik pěkných her tady pro děti náhradou, ať jenom připomenu dlouhý proužek papíru, na němž všechny známé vypsány stavy nebo nejjednodušší hru na tabulce, nazvanou: „cupicupi cup“ a jiné mnohé.

Že mládež ráda zaměňuje své „poklady“ čili handluje, vůbec známo. Ledvinky rozličných barev jsou předmětem častých výhodných záměn. Ale nyní nalezneme mládež, která vyměňuje si špičky od dýmek. Při té příležitosti nutno promluvit krátce o škodné zábavě mládeže, kouření a šňupání. Kouření příliš zahnížděno a mnohdy také velmi podporováno.

Desítiletý chlapec přinesl otci, který právě z dýmky kouřil, v poledne oběd. Otec podal dýmku synáčkovi, řka: „Na, kuř zatím, aby mně nevyhaslo.“ Chlapec se kuckal, ale přece kouřil. Rodiče, starší bratři učí sami děti těmto zlovykům. Jak škodlivé, záhubné kouření pro útlá, nevyvinutá těla, kolik zárodků nemocí a neuhů dítě do sebe nasazuje a jak z mládí učí se daremně utráceti! K tomu by měli všicki přihlížeti v obci, by mládež nekouřila, spíše peníze strádala a zdraví si šetřila.

S tabákem ruka v ruce jde kořalka. I tu otravu mládež nynější do sebe leje. Na příklad chlapci (ze III. a IV. třídy) zašli si příkladem dospělých do butyky a dali si nalíti čisté za dva krejcary. Vypili a šli tiše do školy. Byli prozrazeni a tu jeden tázán byv, kdy doma kořalky dostal, že mu zachutnala: „Na štědrý den“, odpověděl sebevědomě. Tedy když jiná mládež nevinná z narození Spasitelova se raduje, před stromečkem a jeslemi tleská, dítě dělníkovo (a zajiště opilcovo) otravováno jedem-kořalkou, by také nějakou radost (!) o štědrý večer mělo!

Věru přílišný to pokrok ze života poetického v hrubý požitkářský materialismus. Jen tak dále! Na štědrý den místo pozlacených ořechů, jablek a vánočky dětem dáti kořalku, by si za krátko jako tatínek samy do butyky došly. A nemají často nerozumní rodiče radost, když vidí děti opilé, slyší jejich blábolení? Nepodávají jim v hospodě, by si hodně připily, když je matka pro otce pošle? Smutná skutečnost!

Za kořalkou v zápětí zábavy — tance. Co rok několikráte důrazně opětován zákaz, aby mládež tanečním zábavám neobcovala, však přihlédneme-li na venkově do opravdy na zábavy ty, musíme se usmáti. Pan představený má trestati, udati děti, a jak, když tam má děti své! Učiteli brání rozličné ohledy a snad nebude dělati policajta v několika vesnicích! Faktum, že mládež — třeba neměla svých bálů — velmi často navštěvuje taneční zábavy. Na ostatky měli jsme — jak se pamatuji — zábavu svoji ve dne, ale celý rok nikdo nesměl k hospodě páchnouti; nyní mládež účastní se muzik večer, brána jsouc rodičemi svými a ve velkých městech školní dítky — baletky — nejen neslušným tancům se učiti, ale i na divadle vystupovati mohou, majíce k tomu dovolení.

Jak nerozumní v té příčině jsou rodiče, mohlo by se podati mnoho příkladů. Když jednou katecheta, jda přes ves a vida, že hospoda plna dětí, pro tyto vzkázal, aby se hned z taneční síně vybraly, otec jeden vyhoudal přede všemi, že kdyby měl ke škole děti, že by je schválně do hospody bral, a že by mu nikdo neporučil (až na zákon!).

Děti prý musí udělati muzikám začátek. Napřed tancují ve dne a dospělí — rodiče pro děti vlastně k musice přijdou. A tak se neděje jenom u lidí prostých, zvláště panstvo běře s sebou děti jako ověšené loutky do divadel (na př. Theodoru!), koncertův a hlavně bálů. Taková zábava také patří mládeži nevyvinuté, nedospělé! Matka přinese dítě do hospody, vezme ručku jeho a točí se s ním, jakoby tancovala. Člověk neví, má-li se smáti, spíše lítost a zlost ovládne vidoucího takový nerozum.

Rodiče vydávají také dětem na radovánky mnoho peněz o trhu, svátku, posvícení, při prodejkách a jiných příležitostech dostává dítě menší větší dárky, po nichž se nikdo nikdy neptá. Marnotratné dítě je utratí, když z nich nemusí účty skládati. Naučí se rozhazovati a jsou děti, jež bez krejcaru na mls ani do školy nejdou. Otec v dobré náladě dal děvčeti najednou dvacetník na cukroví. Pokladnička neznámou věcí, nebo se tam ukládají jenom větší obnosy. Takovéto zábavy dětské se později častí, když se dítě naučí mlsati, a nedostane-li žádaných peněz, však o nich dobře ví a jenom třeba sáhnouti. Zvláště poštovní spořitelny dětem by měly ukázati cestu ku spořivosti hned z mláda. Málo který

dělník si uspoří v mladých letech, co by se mu později hodilo, neumí spořiti, rozhazoval z mládí jako chlapec.

Dítě, naučené jednou marnivostí, pomáhá si k penězům nejen krádeží, ale také podvodem. V jisté obci náhle se objevil penězokaz. Všicci kupci měli falešné šestáky a dvoušestáky, velmi primitivně zhotovené. Pátráno, až vyzrazen školák, který peníze robil z víček od dýmek a jiných plíšků, jež v podvečer v málo osvětlených krámech udával. Otec jeho, dokud vydělával, často dával chlapci na mls, když však neměl, pomahal si synáček k penězům podvodem. Tak se přílišná štedrost odplatila!

Proto žádných peněz dětem, aby si zvykaly jimi zacházeti; ať každý krejcar účtují!

Nynější mládež nazývá zábavy vůbec „stekáním se“ a často ve škole nalezeny nástroje, jichž k vyrazení svému užívá, jako na př. železných lineálů, nabroušených špičí a z plechu vyrobených nožů. Každý pondělek aby byl soud na mnohých místech, kde se opět v neděli odpoledne mládež poprala až do krve.

Někdo snad řekne, že líčeno příliš na černo, příklady uvedené zakládají se všechny na zkušenosti, na pravdě a výsledek jejich, trpká zkušenost, že pel nevinnosti, pel dětské naivnosti s mládeže příliš rychle opadáva.

Málo dětí nalézá radosti doma na klíně rodičů svých, poměry rozdrásané vypuzují takořka dítě z prostřed rodiny, krb nemá pro dělnické zvláště děti toho půvabu, by je udržoval v kruhu rodinném. A jaké radosti přece náhradou za vy počítané ukázky „stekání se!“ Dítě přeje rodičům k svátku, k novému roku, dítě doprovází otce na pole do prostřed otevřené matky přírody, účast bere na radostech kostelních, věncí hroby, obrazy, čte zábavné a poučné knihy, kreslí, vyřezává, hraje mičí, staví atd. To jsou dětské zábavy a hračky, ale ne hospoda, kořalka, tabák, nůž. Každý vychovatel k tomu zajisté zřetel obrátí, by dítě si hrálo, veselilo se patřičným způsobem na svůj věk. Chápe-li se záhy zábav, patřičích dospělým, dítě brzo vyžije, dříve než rozumu nabylo. Odtud tolik sebevražd dětských, odtud všeobecná stížnost do přílišné rozpustilosti mládeže.

Nedávno udělal si jedenáctiletý chlapec tu lekraci, jak dočísti bylo lze, že sezval přátelstvo na pohřeb své živé matky, čímž rodičům způsobil nejen nesnáz, když neměli přátelům co dáti k jídlu, ale jistě také zármutek a žalost pomýšlejícím na to, co z takového dítěte bude, kam dospěje, kde je účta k rodičům?

Vraťte mládež dětinným hrám, nedělejte z ní hned moudré velké lidi, nevyhánějte děti z domu „pro pokoj před nimi,“ postarejte se o přiměřené zábavy kolem krbu domácího, by ten směr sociální, anarchistický neukazoval se hned u mládeže — naděje budoucnosti.

D o p i s y.

Píše se nám: Z jedné naší fil. školy odešel hoch na odbornou školu do Teplic. P. učitel mu vydal vysvědčení propouštěcí s tím výslovným nařízením, aby šel ke mně a dal si na vysvědčení napsati známku z náboženství, a abych vysvědčení podepsal, což ale hoch neučinil. Na odbornou školu ale byl, jak jsem slyšel — ač neměl vysvědčení úplné, přijat. Abych vůči ředitelství oné školy nezadal právům katechety, aby nepřijímalo žáky bez známky z podstatného vyučovacího předmětu — prosím co mám učiniti? F. S., kaplan.

K tomu podotýkáme: Podobný případ stal se našemu spolupracovníku d. p. Fr. V. na škole N. Pan řídící o své újmě nechal postoupiti žáka do vyšší třídy bez ohledu na známku z náboženství. Tentokráte však našel svého mistra. Katecheta zadal věc ihned okresní šk. radě, kteráž by byla snad z toho srdce ráda p. řídícímu vyhověla, avšak rázné vystoupení učitele náboženství zastrašilo pány na hoře a žák musil volky nevolky z vyšší třídy nazpět do nižší. Čiňtež podobně Vy a byť jste musil tento „casus“ postupně až p. ministru vyučování

na vědomí přivést. Tu trošku práv, co katecheti ještě ve škole mají, musejí zuby nehty hájiti. To právě mnohé pány bezkonfesionelní stavělo na nohy, že mnozí katecheti práv svých nedbajíce, aneb dokonce je neznajíce, k vůli „shnilému pokoji“ nechávali na sobě i dříví štípati. Proto hajte práv svých rozvážně, ale rozhodně!

Red.

Od západu.

(O kostelním zpěvu.)

V posledním čase bylo v ctěn. časop. „Vychovateli“ jakož i v „Čechu“ psáno o klesání kostelního zpěvu. Nebude snad mi ve zlé vykládáno, zmíním-li se ještě o tom. Vina toho jest rozličná. Na venkově po většině obstarávají v kostele zpěv a varhanictví učitelové. Nechci obsírně vypisovat vinu toho se strany učitelstva, neboť po většině to známo. Někde tomu vadí neznalost, jinde nechť a neláska k službě Boží, kde se dělá vše jen ze kšeftu jako od kusu a někde i rozličné vzdory mnohdy osobní. Vinu též mají patronové kostelů neb jich zástupcové, kteří jak u mnohých známo o kostely se nejméně starají. Vím rozličné případy jako, že před nedávnem patron sám zpronevěřil chudému kostelu značnou část peněz. Jinde zase patron komisař nechal za drahé peníze špatně spravit varhany, pak nechal dělat jiné větší správy v kostele a j. a nepřišel nikdo přehlídnout práci aniž se pozeptal pana faráře. Přestávám za tím na tom. Aby se mnohý postaral, by tu a tam alespoň za jakousi odměnu byl vázán ten, kdo má povinnost obstarávat kůr, konat tuto povinnost svědomitě, to ani nenapadne. Na mnohých místech, kde má učitel nejmenší službu, mívá mnohdy též nejmenší příjmy kostelní ročně 20 až 30 zl. a ty musí ještě dobývat rozličným neslušným handlováním atd. Tu při nejlepší vůli při četné rodině nezbyvá peněz na zakupování hudebni a nedivím se, hledí-li mnohý rozličným vedlejším zaměstnáním jiným zvýšit své příjmy a tím svou kostelní povinnost opomíjí.

K zvelebení kostelního zpěvu a hudby chrámové by pomohlo též částečně upravení jakési odměny za práci tu na všech místech. Ovšem nekladu to ale za hlavní podmínku, neboť i potom se najdou mnozí, kteří budou svou povinnost odbývat jen ze kšeftu. Znáám učitele, kterému vynášejí příjmy kostelní ročně 300 zl. i více na vesnici a též se málo stará o kostel. Pan katecheta zakoupil sám zpěvníčky pro děti školní, by v kostele zpívaly a on pak naschvál hrával jiné písně, které nejsou v udaných zpěvníčkách a děti nezpívaly zase.

Kdo pomýšlí na neskonalou lásku Boží a poslední věci člověka hledí zajisté k oslavě Boží působit dobrovolně a i jiné k tomu nabádat, třeba za sebe menší odměnu, ten kdo ale postrádá všeho citu náboženského z Pána Boha a Svatých si činí jen úštěpky, ten při sebe větší odměně nebude konat tyto povinnosti za mnoho.

Ř., učitel.

Kronika školská.

O d m ě n y k a t e c h e t ů m.

Dne 12. března 1884 podala vláda předlohu za příčinou odměny katechetů na školách obecných. Odůvodňuje se předloha ta tím, že v době naší poslední na venkově mnoho škol nových se zřídilo a že by nespravedlivě bylo, celé toto břímě ukládati správě duchovní a to tím méně bezplatně. Kterak ale páni ústaváci předlohu tu přijali? Poslanec Suess vyjádřil se, že prý s předlohou sice souhlasí, že prý ale jí článek 17. alin. 4. ode dne 21. prosince 1867. státních zákonů, vedle něhož každá náboženská společnost má o vyučování nábož. sama se starati, podstatně se změňuje, k čemuž po-

třeba $\frac{2}{3}$ většiny. — To jsou ti praví dobrodinečkové kněžstva! V theorii oplývají samou láskou, v praxi ale jsou plni zášti. Nejdřív říkají ano, a když to jde do opravdy, řeknou: ne.

Ve článku onom zákł. zákonů státních o odměnách katechetům není ani řeči a nemá s nimi ani co činiti. Zde běží o zásadu práva přirozeného, vedle něhož každý dělník hoden jest své mzdy. O odměnách katechetů rozhoduje zákon ode dne 20. června 1872., kde určují se podle § 3 na školách více jak trojtřídných. Zákon tento lze naprostou většinou hlasů změnit, či rozšířiti. Bude-li se kdy o zákoně tomto jednati, tu opět uslyšíme ledacos o „parteišlandpunktech“ a leckdos vyhoukne si opět na katol. duchovenstvo.

Katecheta má právo do knihoven školních nahlížeti. Zemská školní rada Solnohradská ve zvláštním případě právo toto katechetům výslovně přirkla. Kdyby tudíž někde katechetovi v ohledu tom překážky se činily, nechť ihned u míst kompetentních proti tomu námítky se činí.

Výnos ministra kultu a vyučování od 14. února 1886 č. 2840 v příčině ulehčení od návštěvy obecné školy. Za příčinou některých stížností vzhledem k výnosu od 23. ledna 1884. č. 663. nařizují, že žádosti o ulehčení v návštěvě školní dítek z obcí do měst, aneb městysů přískolených, mohou u místního úřadu té které obce býti přednešeny též ústně. Místní úřad má seznam takých žádostí předložiti místní šk. radě, jíž jest potom podle onoho výnosu (1884.) se řídit. Spolu nařizuju, že všechny v článku V., 9. nařízení od 8. června 1883. č. 10.618. vytknuté případy stran ulehčení v návštěvě školy mohou též ústně se vyřídit, a že žádosti písemné nemají od stran se dožadovati. Kromě toho ukládám úřadům školním za povinnost, aby dotýčné žádosti co nejrychleji vyřizovaly.

Kéž by rodičové ve smyslu tohoto výnosu si počínali. K tomu třeba, aby vd. duchovenstvo o výnosu tom rodiče poučilo.

Duplikáty pololetních vysvědčení na školách středních, vyhotovují-li se na žádost té které strany, podlehají kolku: 1 zl. za každý arch.

Podle výnosu zemské školní rady na Moravě od 6. února 1886. č. 1069. za příčinou zvláštního případu, zapovídá se žákům na školách obecných nošení odznaků, stužek a růžiček (rosette) v národních barvách na šatech. Totéž platí i o žácích a chovancích na ústavech středních a učitelských. Nošení čepic s jistými odznaky, aneb proužkami, má koncem tohoto šk. roku nadobro se zapovídati. Při výletech žáků smí se toliko korouhve barev říšských a zemských nositi. Přestupky v příčině té trestají se podle disciplinárních předpisů.

FEUILLETON.

Jak jsem „Gregoriánku“ z kostela vypudil?

„Není nad blázna, jako když se vydaří!“
(Staré přísloví!)

Pan farář mi onehdy pravil, že o pouti slyšel v jedné venkovské obci gregoriánský zpěv, a chválil to co dojemné a povzbuzující k modlitbě, a když to pořáde chválil, umínil jsem sobě, že mu zkazím chuť.

Vybral jsem si mši, totiž vypůjčil, koupit takovou věc, jest jako peníze vyhoditi, a měla se provozovati jednu neděli. Svátek jsem nemohl takovouto mší přece oslaviti! Pozvu si zpěváky na sobotu před zmíněnou neděli a pravím, budeme dělat gregoriánku. Ptali se, co to gregoriánka, já nevěděl a oni to také nemusí vědět, však to uvidí. Zkouška se měla odbývati, ale nikdo, vyjma jednoho kluka, nepřišel. Myslím si, když to šlo jindy bez zkoušky, půjde to zas, a když to nepůjde, budu míti alespoň od pana faráře pokoj.

Neděle tu, zpěváci přišli, berou noty do ruky, usmívají se, co to bude za muziku bez trumpet a t. d., a já jsem se v duchu usmíval, mysle si, ta se bude dělati jen jednou.

Pan farář mi pravil také o nějakém introitu a communiu, ale kdož to jakživ slyšel. To by toho bylo!

Neděle tu, již počínáme, a by nepřišli zpěváci z klíhu spustím forte, zpěváci také forte, ale to to šlo, dobře, že nebylo Kyrie dlouhé. A co Gloria a Credo a t. d. Toť bylo not pod pultem, a to hraní na varhanách! Když to mám tak říci, není mi milé, když má se dle takových titěrných not hrát, nejlepší hra v plných akordech (t. všemi desíti prsty) a nestačily tyto, proč mám loket? Nadarmo mi neříkají, že jsem kubík na varhany. Ozve se pak každá píšťala, vždyť ji varhanář do varhan nadarmo nedal.

A mše dopadla! Lid utekl z kostela, pan farář nechtěl o gregoriance ani slyšet, a duše moje má s tou hloupostí pokoj.

Není nad poličku, neb kvapíček, toť gusto!

A budu se dřít s gregoriankou, vždyť za to nic víc nedostanu. Beru to z krátka. Jako ceremonie v roce, toť se odzpívá jako žalm jen to fikne. Církev prý káže, že se má ku př. o pašijový týden vše zbožně zpívati dle předpisu.

Pašije kdyby se nezpívaly vesele, ani by se to nelíbilo, a turba v pašijích, he, he ta se teprvé odšvihne. Na bílou sobotu, toť jsem rád, když jsem hotov.

Co tu zbytečných not, to se odzpívá hezky hladce a je pokoj.

Ale když je tak „Boží Hod,“ to to pak jde. Sám Pán Bůh musí mítí z nás radost. Zkoušku neděláme, vždyť to již každý umí. Zlatý Schiedermajer! Ten věděl co lid chce. To se těší muzikanti! Zpěváky nemám sice, kdož by se s nimi dřel, vždyť je muzikantů dost.

Zlaté štemování v kostele, toť člověk okřeje.

Asperges a Vidi se odbude bez velikých okolků, mezi kázáním shledává každý svůj instrument, chybí-li něco, vždyť času dost a poslu také dost, a lehká pomoc, jde to tak: Mates, podej krumply, Honzíku, dojdi domů, ať mi máma pošle jiný mundštuk, Franto, podej kalafúnu, Venco, dojdi pro struny a než je po kázání, vše v pořádku. Kázání není pro muzikanty, ale pro staré lidi.

Chvála Bohu, už to začíná. Kyrie, Gloria, Credo a ostatní vše z vesela, při Dona si mohou i skočiti, nějaké to graduale se najde mezi epištolou, Offertorium odbude kovář, má pěkný bas, jen jestli si z rána nepřihnul. A když jsem šel z kostela, toť na mne mrkali, zlatá prý muzika, jen ne víc tu bez muziky!

Z hospody se muzika vytrácí, nemají lidi peněz, tak by ještě chybělo vzítí ji z kostela!

A bylo to a bude, a kdyby se nějaký Lehner, Förster a Skuherský a podobní přetrhli, i nechť se přetrhnou, bude s nimi alespoň pokoj.

Jiní chlapíci jsou ku př. Škroup a Hausmann.

Ve „varhaníku“ vyšla arie od Nešvery, dělal jsem ji hned a líbila se, a proto, že se líbila, napsal jsem pod ní český text a dělali jsme ji pak v hospodě, a zase se líbila. Toť jsme jiní chlapíci, my muzikanti, my na kůru máme vyrazení, ti gregoriani stojí jako sloupy, poslouchají kázání a neštemujou a jen zpívají. Zpívají brzy slabě, brzy silně, toť se mi nelíbí, my to řežeme pořád forte. Jak pravím, když se neštemuje, není muzika a nechť si říká pan farář co chce a jak chce, a nebudu dělat jen s muzikou, vždyť to bez muziky není ani veselé.

A. V. D.

LITERATURA.

Základové konkrétné logiky.

(Třídění a soustava věd.)

Napsal T. G. Masaryk, professor filosofie při universitě pražské. V Praze. Bursík a Kohout.

Máme tento nejnovější výklad páně Masarykova bádání (?) již delší čas na stolku redakčním a čím déle do něho nazíráme, tím výše vystupuje nad prah vědomí starý klasický výrok, jež vyjádřiti lze slovy, že p. profesor na nejnovějším díle svém příliš mnoho oleje a práce zmrhal. V uvážení však, že p. profesor opět hrozně mnoho oleje a práce mrhá na zničení rukopisu Kralodvorského, přáli bychom si, aby byl na své logice ještě více práce a oleje rozmrhal a to zajisté ve prospěch svého profesorského a filosofického renomé.

Leč přistupme k novému jeho dílu. P. prof. Masaryk lichotí si, že konkrétná logika jeho stane se jakousi rukověť studentů na vysokých školách. Kdyby se to opravdu státi mělo, pak byla by naše študující mláď k politování.

My v první řadě musíme rozebrati náhledy (mythos!) p. profesora o náboženství.

Pan dr. Masaryk, zbožňovatel positivisty Comteho, chce míti zřetel ku formálné stránce, a k materialné jen potud, pokud podmiňuje formálnou.

Vizme ale, jaké a jak vědecké věci zde staví na odív. On tvrdí:

a) že buď filosofický aneb náboženský názor jest pravdivý, anebo, což prý jest pravdě podobnější, že prý jsou oba částečně pravdivy, a tudíž že jsou pouze částečně oprávněny. (To je filosofie!!)

b) Tvrdí, že jest náboženství věcí citu pouze (a to odporuje již tomu, co řekl na straně 4.) a že jest věcí osoby. Jaké důsledky z toho nevyhnutelně plynou, snad nahlíží pan Tomáš Masaryk sám.

c) Věda a náboženství jsou v odporu (re ipsa). Věta zavržená v sylabě 5: „Christi fides humanae refragatur rationi; divinaque revelatio non solum nihil prodest verum etiam nocet hominis perfectioni.

d) Člověk byl s počátku v stavu poloděckém. Původ náboženství ze strachu. Prvé náboženství bylo anthropomorphické, a podle Masaryka mythos (staré to haraburdí).

e) Z tohoto prvotního anthropomorphismu fetišického (!!) vypsěl názor napolo vědecký a polo mythický.

f) Konečně (na tom názvu stojíme my jednou nohou) vědecký názor zatlačuje mythický.

g) Avšak nedospěje prý duch lidský k tomu, aby anthropomorphismus docela ustoupil. (Nebohý mistr Nazaretský měl tedy naproti Masarykovi nepravdu, pravě: „Veritas liberabit vos,“ neboť k pravdě nedospějeme.

I filosofie Fichteova, Schellingova a Hegelova je prý mythem, i Schopenhauerova a Hartmannova. (Jaký as mythus má Masaryk, a za ty bajky máme platiti pány profesory!)

h) Naděje, že boj mezi vědou a mythem přestane.

i) Organ mythu je theologie. (!!!)

k) Křesťanství vykazuje všechny odstíny vědeckosti a mystickosti.

l) Kristus Pán učí: že nemáme odepírati zlému.

m) Křesťanský názor světový je směsice mythu a filosofie (p. 180.)

n) I nyní je mythus ve filosofii katolicismu p. 181.

Z těchto náčrtků seznává čtenář, že p. profesor více méně zručně opsal a sestavil staré bájky učenců o původu náboženství na úkor náboženství pravého. V téže příčině uveřejňujeme tuto dopis z Prahy, jenž zní:

Pan Masaryk vykládá: že bylo náboženství prvé, neboli chceme-li, theologie prvé že byl mythos, t. j., ačli filosof Tomáš Masaryk slovem mythos něco jiného nerozumí, nežli my lidé obyčejní, a tvrdí na konec: že tohoto mythu se náboženství nikdy nezbude; čili po sprostě:

Náboženství prvé bylo pouhá báseň, báje, smyšlenka lidí, kteří sobě ustavili tou bájí pro vesmír jednotnou příčinu všeho. A tato báje pana Tomáše Masaryka (jež ovšem není z kotrby jeho, neboť více jak sto let před ním jí balamutili bezkalhotníci liberalistické hejly, alebrž jest z výkalů německých, francouzských a anglických vydobytá) má býti tak něco jako filosofii, a jako pravdou. Nuže co lze naproti drzé této filosofické nefilosofii říci?

1. že jest nehistorická. O prvému náboženství dějí všichni národové, že bylo dokonalé a pravdou pravdoucí, proto se také po něm pídili a pachtili, a velicí filosofové, jako Plato a Aristoteles daleké cesty konali, aby od starých národů té pravdě podané, tradičné se naučili. Ba oni i svou filosofii za nauku tradičnou vydávali. Je možno říci, že byli méně moudří, nežli p. Tomáš Masaryk, jenž smělým čelem pokládá náboženství prvé za pouhý mythos? Myslí snad mladý tento učitel, že volno jest, věseti našemu národu každou hloupost na nos a za filosofii vynášeti? Angelo Secchi byl také filosof, i myslím, že se nebude pan Tomáš Masaryk domýšleti, že by byl s ním na rovni, on byl také veliký astronom. A co dí veliký tento muž? Mluvě o pravdě: že země naše v prostoru vzduchovém se pohybuje, a že svoji oporu ve svém vnitřku má, a že velmoře se samo drží v rovnováze kolem hmoty její, tato slova pronáší: „*War diese Erkenntnis eine Frucht rein menschlicher Einsicht und Forschung? Meinerseits halte ich es für sehr zweifelhaft, ich glaube eher, dass dieser grossartige Gedanke nur ein ferner Nachklang jener Wissenschaft war, mit der der erste Mensch so reichlich ausgestattet wurde, und die er im Laufe der Zeit seinen Nachkommen überlieferte.*“ (Die Grösse der Schöpfung, von Angelo Secchi. Übersetzt von Carl Güttler. Leipzig. 1885. p. 4.)

Tentýž veliký učenec dí dále: že myšlenka o svrchu dotčené pravdě u pohanů vyhasla, při vyvoleném národu ale trvala. Jest tuto vyjádřena starobylá víra: že první člověk byl dokonalý i vědomostmi svými, i náboženstvím. To je tradice národů, a historie národů, avšak k čemu by byl p. Tomáš Masaryk filosofem, kdyby bylo třeba i k pravdivé historii přihlížeti?

2. Domněnka Masarykova jest také nefilosofická, „neboť starý filosof sv. Tomáš dí: „*Actus simpliciter prior est quam potentia.*“ A tato jediná věta poráží nejenom Fichteho atd. ale i Masaryka. Ať si jen dá tuto větu vyložiti od nějakého seminaristy, a bude ze svého mythu nadobro vyléčen. V té větě je vyjádřeno, že dříve byla skutečnost, nežli pouhá potence, že od věčnosti bylo něco dokonalého a to neskonale dokonalého, a tudíž že Hegelský, Fichtův, Schoppenhauerův a Hartmanův vývoj z potence jest a priori již ne snad pouze mythos, ale svrchovaný nerozum, ač ve všech těch soustavách není všechno pouhý mythos, anť mnohé myšlenky tam vyjádřené mají pravdy do sebe — *Specie enim veri, alliciuntur enim homines ad tenendum id, quod est in systemate falsum.* Věta ta dí: že byla **pravda** prvé, a pak že následoval odpor proti pravdě, tedy jest opět a priori Masarykův mythos philosophicum monstrum.

Domněnka, že by bylo prvé náboženství pouhým mythem, jest, jak nás poučuje Ehrlich, ve své fundamentalní theologii stanovisko dávno překonané, (a Ehrlich as překonává důmyslem Tomáše Masaryka, i kdyby ještě 50 let výtečnou svou filosofii praktickou na naší universitě přednášeti měl) a Tomáš Masaryk je kříší z mrtvých; a proč? Inu proto, aby všemu náboženství dal filosofický zášijek, ale ten se vrací na jeho důmyslnou tvář. Ne, pane Masaryku, tak urputně se nežeňte, jako Maravský tůr do všeho, co nám svatého

jest! Já bych věru nazval tu konkrétní logiku páně Masarykovu „hmatavou logikou,“ neboť z ní vykouká atheismus a materialismus.

Co nás těší při tom, jest to: že i všechny soustavy filosofické — Fichtovinu, Heglovinu, Schoppenhauerovinu i Hartmanovinu nazývá filosof Tomáš Masaryk mythem, a jeho náraz na Kralodvorský rukopis také mythos, — a tak jsme v koncích, naposled jest i Masaryk mythos.

Nebylo by dobře, aby takové závratné filosofie se uchopila komická divadla?

Filibert z Podhradí Hradčanského.

Od západu. (P. d. „V.“)

Bouře života.

Četl jsem v rozličných časopisech provolání našich spisovatelů stran podpory českého písemnictví. Jelikož ročně průměrně půjčím mezi lid buď ze své vlastní aneb veřejné knihovny kolem 2 tisíc spisů, záleží mi na tom, bych dal lidu jen dobré knihy. Jsem odběratelem „Libuše“ již 16. rok, ale lepší se mi líbil mnohý překlad v prvnějších ročnících, než-li poslední původní román: „Bouře života“ od dra. Serváce Hellera č. 1 a 2 r. 1886 Libuše. Brojíme proti krvavým románům a mnohý morovou ránu šířící jed zastíněný zvučným jménem v pěkné obálce se propouští. Román tento neslouží k velké cti „Libuši“, která vskutku již vydala velmi mnoho dobrých a laciných spisů českých. Chci krátce vyličit děj toho, by mnohý půjčovatel knih věděl, komu by měl udaný spis půjčovat jenom. —

Helena, hodné to děvče po kapitánovi jednom z Francie, se dostane ne vědomky do jednoho petrohradského pereulku, kde raději chce umřít, než-li žít co bajadéra, zvláště když jí oznamují, že ji dnes ponejprv slíbili jistému velkému pánu. Jiná bajadéra, která se rozhněvala na majitele, z útrpnosti, by Helenu vysvobodila, zapálí dům a Helena volí zemřít, zatím jest vysvobozena a vše zůstane tajemstvím. Ona pak se šťastně provdá v Petrohradě za barona.

Setkáváme se s ní později co s ovdovělou baronkou u svého též vdovce švakra barona a bankéře v Petrohradě. Baron má dceru Natalii nezkušené to děvče, která jest zasnoubena s hrabětem Bestuževem.

V domě bydlí též Agrippina baronova sestra, která chce dostat hraběte Bestuževa sama a své neteři jej chce odloučit, k tomu používá vše možné i „nemožné“ věci. Podaří se jí vskutku, že hrabě se odloučí od své nevěsty, zruší zasnoubení, ale zamiluje se do Heleny, švagrové to Agrippiny. Nyní jsou nové intriky, neboť i této se musí sprostít Agrippina, která v samomluvě si lichotí o své kráse a mezi jiným praví: A jak zachvěje se pokaždé ruka mladého krásavce, když se mu podaří dotknouti se mého ramene. A jak opojen vznáší se podle mne i starší muž, když teplotu mé krve pocítí. Než-li bych neodhodlaností a trpným dopuštěním zla o štěstí života se připravila, vyzvu raději osudu tajné moci do boje a padnu-li v tom boji nerovném, zahynu aspoň pod ssutinami plánů. Unavoval bych zbytečně ctěn. čtenáře vypisováním líčeného zde několikrát vyznání lásky atd., což jest na nejvyšší unavující. Na maškarním plesu sejde se bývalá bajadéra, která zapálila jmenovaný dům, s baronkou Helenou a praví k ní: Byl to také od nás nápad; upálit se dobrovolně pro takovou lapalii! Jako by o tak zvanou ženskou ctnost soustava světa se opírala, habaha! Vždycky se musím smát tomu: vy Francouzská, jejímž heslem má býti: žít a požívat! — a já Ruska, dcera kupeckého národa, tedy bytosť již od rodu na obchod poukázaná. Velmi mnoho líčení věnuje spisovatel rozličným špatným společnostem a líčením rozličných masitých kontur ženského poprsí atd.

Baronka Agrippina vyhledává pomoc „nápoj lásky“ u Vlacha Tarriniho. Ten chce vše vědět pro koho to má být atd. Tu odpoví baronka: Toť více než římsko-katolická zpověď, toť dokonalá mravní tortura. Konečně se dohodnou a Vlach jde vařit do laboratoře nápoj, nechá jej pak účinkovat a on účinkuje dokonale. Agrippina se nechýbá, sedí v křesle s roztouženou, nehybnou tváří. Tu praví Vlach: Jak tu spočívá! — Který muž dovedl by jí v tom stavu odolat

a kterému muži ona? Slíbila mi čtyry tisíce franků a dá ještě více, způsobím-li, čeho žádá. Ona ho sem (hraběte) musí vlákat sama a výhra bude jistá. Myslím, že ho dostaneš . . . zatím беру si skrovný svůj z lásky tribut a vtiskl na rozevřené rty její energiický polibek a Agrippina sevřela Farriniho pevně do náruče. Můj miláčku! avšak Farini se vymknul jako úhoř s poznámkou: Neračte se mýlit, madame, vaše nápoje jsou hotovy. Pak jí dává ponaučení jak má kapek používat a praví: Podáte-li mu kapek o samotě, nepotřebujete mít žádných obav neb ohledů, nýbrž můžete dát věci průběh, jaký se vám zlíbí atd. Mimo toho všeho jí dá láhvičku s jedem. Agrippina zkusí elixír na hraběti, jed účinkuje v plné míře, neboť v opojení ji zlíbal atd., pak jej zavléče k Farrinimu, který je oba opojí atd. a oni opouštějí Vlacha co snoubenci. Dále se sejde Agrippina s bývalou bajadérou, která dle vůle Agrippiny veřejně dokáže, že Helena byla zavléčena násilně do rozkřičeného domu. Tím se vše ukončí, neboť Agrippina ji pošle též nápoj své švagrové a v omylu jí dá jed, napije se toho služka a okamžitě zemře. Chtěla otrávit Helenu. Následkem toho byla Agrippina pro úkladnou vraždu odsouzena na deset let nucené práce v dolech sibiřských a na žádost hraběte s tímto úplně rozvedena. Helena se odebere do Francie, kde ji hledá bohatý ujec, který přijel Ameriky. Dokáže se, že vyšla z rozkřičeného domu čistá co chérub.

Mezi jiným líčí spisovatel konec plesu u generala následovně as: Mužští i ženské se motali, šampaňské teklo celými proudy. Druhý den dva vozy střepin se vyvezly. Podlaha komnat generalových byla pokryta: kostmi, omáčkami, cáry ze šatů, horčicí, vínem, nedokousanými žvanci, zvratky atd. .

To jest ukázka něco „málo“ ze spisu psaného výhradně pro naše dívky, paní a pro lid vůbec, neboť ten účel jest „Libuše“. S podivením jest mi, jak český spisovatel může něco takového napsat pro náš ženský svět, z čeho se proudí úplná mravní zkáza celé společnosti. S hanbou a ošklivostí se musí každý trochu pořádný čtenář od toho odvrátit, což teprve pořádná paní neb nezkažená dívka! —

Kam to spějeme? Román ten hodí se krátce pro rozkřičené domy, jeho obyvatelstvo a pro rozličné mládence a panny jistého druhu. Takovýto spis jest daleko větší nepřítel národa českého než jakýkoliv zjevný nepřítel, neboť zde se chce ubíjet český národ, by se v něm rozšířila mravní zkáza a sice u ženského pohlaví napřed, neboť bez toho nespočívá svět na ženské ctnosti. Takovýto způsobem se páše zrada na našem narodě.

Upozornil jsem na ten spis, poněvadž Libuše v mnoha tisících jest rozšířena po celých Čechách.

Listárna redakce.

Ministerský výnos, že nemají obcím v příčině stavby nové školy, přílišná břemena se ukládati, pochází z roku asi 1882. Tehdy byl všem místním šk. radám zaslán. Znění jeho přineseme v čísle příštím.

Obsah „Vychovatele“:

Když jsem byl s liturgikou hotov atd. — Tomáš Gajdek. Zasloužilý pracovník na poli církevním a národním. Píše Jindř. Apol. Mutov. — Hračky a zábavy nynější mládeže. Napsal Alois Dostal. — Dopisy. — Kronika školská — FEUILLETON: Jak jsem „Gregoriánku“ z kostela vypudil? — LITERATURA: Základové konkrétné logiky. Bouře života.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Boj humanismu s realismem.

Sám ministr vyučování pronesl nedávno kompetentní úsudek o boji tomto. Ku podivu: v našem 19. věku všemožného pokroku na dráze povšechné kultury hledí státníci povážlivě na zápas humanismu s realismem. Stojíme na prahu nové doby socialní r e f o r m a c e, či jak mnohým se líbí, sociální revoluce — a doba ta zahajuje se bojem humanismu s realismem. Bezděčně tu na myslí tanou dějepisné paralely, analoga.

Před 300 lety — od vydobytí Cařihradu Islamem — podnikl humanismus ohromný světový boj proti pravdě křesťanské v Církvi katolické uložené. Výsledkem boje toho byla r e f o r m a c e. Dnes — po 300 letech — stojíme na prahu nových událostí světových a zejména té, že lze vším právem očekávati zahnání Islamu za užinu dardanelskou a dále ještě až do pouští syrských a arabských, odkudž před 1000 lety na k a t o l i c k o u Evropu byl se vyřítit. Islam Evropu neopanoval. Pronikl až k Vídni a ve Španělích až k Pyrenejím, kdež přemožen musil stanouti a poznenáhla z území Církve katolické ustupovati. Země katolické jho Islamu brzy svrhly. Leč kam nemohl Islam proniknouti, tam poslal jiného dobyvatele, téhož, jež z Cařihradu byl vyhnal — h u m a n i s m u s. A humanismus, jak povšechně známo, otcem je tak zvané reformace. Humanismus Církvi katolickou pohostinně přijatý, zle se odměnil.

Přišla n e m e s i s. Islam začíná z Evropy se stěhovati, nebude již dlouho trvati a opět zastkví se kříž na cimbuří Hagie Sofie. A ten h u m a n i s m u s, jenž Církvi katolické tolik zasadil ran, z nichž dosud krvácí, dnes utkán jest bojovně od r e a l i s m u.

Jak věci stojí, nezdá se, že by onen vítězil, spíše znáti jest, že tento jej vždy více zatlačuje.

Slyšíme muže nejmávanější volati na mládež studující: zanechte studií humanitních a věnujte se realiím! Humanismus poskytne vám prázdné mísy, realismus dnes vládne světem a poskytne vám bohatství a slávu! — Socialní demokracie dokonce pobrdá studiemi humanitními. Nejvyšší vědou je dnes l u č b a, jež naučila člověčenstvo vyráběti — d y n a m i t!

Ruští nihilisté studie humanitní rozhodně ztracují.

— Co nám po těch antických bájích a po filosofických tlachalech řeckých a po těch právnických pletichářích římských, a po nedostižných vzorech stavitelských, malířských atd.

Co nám do belvederského Apolla a. co do všech Venuší, jež s ohromným nákladem byly vyhrabány ze ssutin starých měst, my máme v úmyslu všecky chrámy bohoúcty, věd a umění a všecken váš klasicismus do povětří vyhoditi. My zbožňujeme lučbu a po ní techniku, jež učí nás dělati stroje pekelné. I to jest realismus, ovšem úžasně nahý.

Leč tohoto nalozáme paralely před 250 lety. Jak dnes nihilisté, dynamitardi a sociální demokraté soudí o klasicismu, tak o něm soudili druhdy největší reformatoři.

Lutr nazval university: — ponecháváme slova jeho v originálu, jelikož nelze všecka dobře přeložiti — „Mördergruben, Molochstempel, Synagogen des Verderbens.“ (Janssen II. 295). „Vysoké školy by zasluhovaly, aby se rozetřely na prášek; od počátku nepřišlo na svět nic pekelnějšího, ďábelstějšího — a nepříjde více, jako university.“

Krotký a klidný Melanchton napsal r. 1521 v listu proti Emserovi: „nic zákazonosnějšího a nic bezbožnějšího nemohlo býti vynalezeno nad university; Wiklef nejdřív poznal, že university školami jsou ďábla: mohl-liž říci něco zbožnějšího a moudřejšího? Židé obětovali chlapce své Molochovi a na universitách obětují se jinochové bohům pohanským.“

Lutr nazval rozum — ratio — nevěstou ďábla, z . . . k . . . , olezlou, svrabovitou k . . . , nejvyšší k ďábla, která se má zabíti. (Viz Döllingra Reformation a Janssen. Gesch. d. d. V.)

„Všude, kde luteránství panuje“ — psal Erasmus Pirkheimrovi — „zanikají vědy.“ Dvě věci jsou, o něž predikanti nejvíce pečují: o místo a ž e n u.

Na universitě Erfurtské bylo r. 1520 zapsáno studentů 311. Roku 1522. již jen 72 a 1523 pouze 34. Vysoké školy Wittenberské v několika letech docela spustly; tak se stalo i v Lipsku, kdež bývalo zapsáno studentů až 6485. Zde od r. 1523—1537, tedy za 14 roků dalo se zapsati studentů všeho všudy 1935. V Roztokách zapsáno bylo roku 1512. studentů 186. Roku 1525, 24; r. 1525 4 a r. 1526. — 0 — Döllinger ve spise: Reformation píše, že když prý tehdy někdo vyslovil slovo doktor, že myslilo se, jakoby byl Bůh ví co neřekl. —

Kterak mohou mnozí i u nás ještě mluvíti o tom světle, jakéž prý světu Lutr svojí reformací rozsvítil! Tak ovšem učivali jsme se z knih školních z Německa papouškovati.

Podivuhodná to shoda reformatorů socialních dnešních s reformatory náboženskými před 300 lety!

Lutr učil svobodě evandělické a Bebel a jeho společníci učí svobodě socialní; oba učitelé setkávají se v revoluci. Onen začal s revolucí na půdě církevní a skončil s revolucí sedláků a obrazorců; tento začíná ve jménu všeobecné svobody s pobuřováním dělnictva a skončí — —? Na to nám odpověď daly poslední krvavé nepokoje v Belgii.

Lutr učil, že všecko lidské vědění snešeno jest v bibli, kterou on prý z podlavice teprv vytáhl a cokoliv by člověk chtěl zvědati mimo bibli, že škodné a hříšné jest. Proto pryč s klasicismem! Nejnovější reformatoři socialní učí zase, že příroda jest matkou všeho života, příroda zdrojem všeho vědění a co koliv by zasahovalo z a, aneb n a d tento zdroj, klamem, pověrou a hloupostí jest. Čeho nelze smysly lidskými postihnouti, slovem, čeho nelze hmatati, to vůbec neexistuje.

Lutrův tedy biblismus a socialistů moderních realismus, supranaturalismus a nejhrubší materialismus s hlediště theoretického v příkrém stojí kontrastu, leč ku podivu, v praxi setkávají a bratříčkují si — v r e v o l u c i. Čím je moderním socialistům Hekuba, Antigone, čím božská díla starých básníků, filosofů a právníků? Nejuživější tyranové v době francouzské revoluce považovali každého klasicky vzdělaného učence za darmochleba. Jaká to podivuhodná spřízněnost reformatorů náboženských, politických a socialních! Všickni tři nepřátely jsou klasického humanismu, což ale do dneška

nebrání nikomu, svatosvatě věřiti, že Církev katolická, ačkoliv klasicismus po pádu Cařihradu na svých prsou vyhrála, jedinou je tmárkou!

Nelze popřít, že směr nové doby humanismu vždy méně je přátelským a že realismus naproti onomu nabývá vždy více půdy. Pan ministr vyučování s nemalým politováním se vyjádřil, že dnešní realismus na povahy mladíků jeví se býti škodným, což pány technikáře nemálo rozehřálo. A kdož by nemohl neviděti zmahající se zdivočilosť v těch vrstvách, jež nahému realismu hovní? Symptomu tohoto nedbati nelze.

Tomáš Gajdek.

Zasloužilý pracovník na poli církevním a národním.

Píše: *Jindř. Apol. Mutov.*

(Dokončení.)

Tomáš Gajdek je pak také z těch prvních nadšenců v letech vzkříšení, jest také jedním z buditelův — Illyrův. Jako takový žil pak vždy ve přátelském styku a poměru nejen se všemi spisovateli a vynikajícími vlastenci domácími, nýbrž i se slovanskými rodáky, jako nejvíce s Davorinem Trstenjakem. Hlavně Vraz vážil si velice přátelství jeho. Doba probuzení každého národa jest pak jakousi dobou idyllickou, kde každý písní, zpěvem snaží se průjevu dáti citům svým. Proto i Gajdek některé zapěl si písně, ale písně ty byly jen obsahu náboženského. Gajdek skládal je hlavně v Selích pro školní mládež, kteráž je pak o jednotlivých svátcích v kostele zpívala. Větší důležitosti byly již příležitostné řeči jeho duchovní i světské, jakož i některé články, které psal později do záhřebského „Katolického listu.“ Co se týče tudíž produkce na poli literárním, Gajdek na poli tom příliš nepracoval; zásluha jeho o národ a vzdělání jeho spočívá hlavně ve školství.

Jak řečeno již, bylo nejpřednější starostí Gajdekovou na každé farnosti, aby zařízena tam byla škola, v níž by se vyučovalo jazykem mateřským. V té příčině nelekal se Gajdek obtíží žádných a vší silou o školu se zaslazoval. Bylo pak mu věru tuhý bojovati boj se šlechtou záhořskou, jež nikterak nechtěla sprátemi se s novými ideemi národnostními, aby jí aspoň částečně vyvrátil převrácené a zastaralé ty náhledy její. Úřadové pak nebyli mu pro známá nařízení vlády maďarské po vůli, tak že byl Gajdek nucen školu sám otevřít, a nemaje učitele pro ni, vzal na sebe při veškeré té obtížné správě duchovní ještě i toto břemeno. Vydržoval školu ze svých prostředků, sám žákům requisity školní ba i knihy kupoval, sám byl v ní učitelem. Tak učinil jako kaplan v Selích a jako farář ve Velké Erpeniji. Že všechno to sám zastati mohl, toho ovšem příčinou byla zase jenom veliká láska k lidu. Ta ho podněcovala, ta ho sílila, ta a prospěch, jakého se každým rokem u milé té mládeže vesské dočkal. Když pak konečně učitele pro školu dostal, v práci a péči o ní přece neochabl, ba tak rázně, tak svědomitě ve všem si počínal, že i sama vláda zásluhy jeho v příčině té nucena byla uznati*); vždyť mu věru škola k srdci zrovna přirostla. Zato mu ovšem byla odplatou láska občanů bez rozdílu stáří. Na rukou byli by ho nosili. Bylť věru nejen učitelem těm mladým, nevinným srdcím, nýbrž i občanům dospělým. Ovšem, kde srdce k srdci mluví, tam láska lásku plodí, tam snaze každé žehná Bůh.

Ostatně škola a blaho její nezmizely mu z mysli a péče ani potom, když jako kanovník do Záhřebska se přesídlil. Bylť věru Gajdek vezdy učitelstvu přítelem upřímným a snahy jejich podporoval všemožně.

*) Zásluhy jeho uznali nejen úřadové Pešťský a Varaždinský, nýbrž sám císař Ferdinand. Pochvaly arcib. Hanlika již bylo vzpomenuto.

„Napredak“, orgán to chrvatského paedagogicko-literárního družstva, praví ve příčině té: „Že byl (Gajdek) zvláštním přítelem učitelstva, dokázal (kromě jiného) i tím, že stal se zakládajícím členem „chrvatského paedag. literárního družstva“ s mnohem větším vkladem, nežli jaký stanovy družstva předpisují. Byl pak i zakládajícím členem „Učitelského spolku“ a „družstva ku podporování chudých kandidátův učitelství v Záhřebě.“

Největší však zásluhy o celý národ chrvatský získal si Gajdek jako předseda družstva sv.-Jeronymského. Zásluhy o družstvo toto jsou, jak dí „Katol. list“ perlou působení jeho. Družstvo sv. Jeronyma založeno bylo r. 1868., tehdy professorem, nyní senjským biskupem Drem. Posilovićem, professorem Ivanem Bošnjakem, Gajdekem, Fr. Šicem, Tadićem, Trnskím a j. za tím účelem, aby podávalo lidu obecnému knihy populárně a lehce srozumitelně psané jak náboženské, tak poučné i zábavné. Účel to tedy veliký a vznešený, jehož dosažení mohlo se státi možným pouze za předsednictví muže, jenž by duší tělem spolku tomu se věnoval. A takovým znám byl všem Tomáš Gajdek, na něhož také ihned zraky všech se obrátily.

Gajdek tudíž stal se předsedou družstva a zůstal jím stále až do své smrti. Stáří pranic nevadilo mu, aby péčí neúmornou blahu spolku toho se věnoval, jsa přes veškeré stáří své stále ducha čilého a svěžího. Každoročně i za nejposlednějších let sám, staroušek více než sedmdesátiletý, vždy výroční schůze otevíral a při nich mluvil přítomným družstva členům k srdci vždy tak dojemně, že tito znovu ku práci slovy jeho nadšeni se vraceli, vzpruženými silami blaho spolku všemožně podporující a nové členy po všech krajích chrvatských mu získajíce.

Dostačít věru čísti jen ve příčině té v jednotlivých ročnících „Danice“, kalendáře to družstvem nyní každoročně ve 2500 výtiscích vydávaném. Členové za předsednictví Gajdekova, a sice členové *) jak třídy první, tak druhé i třetí, množili se rok od roku, až dostoupili v r. 1885. počtu přes $\frac{1}{2}$ 7 tisíců a jmění spolkové vzrostlo přes 90.000 zl. Biskup Posilović hovoře dne 24. ledna 1878. ve schůzi spolkové, vydal Gajdekovi veřejné svědectví zásluh jeho slovy: „Chvála Bohu nezmýlili se (totiž zakladatelé družstva, kteří Gajdeka předsedou zvolili —), neboť on je opravdu duší družstva. Mnohé práce, jež nebyl by ani povinen konati, plní sám, každého ku práci vybízí, ponouká, sílí, a vše to činí s velikou blahosklonností, tak že právě jemu musí se přičísti mnohý a mnohý morální i materiální úspěch družstva svatojeronymského; ano on sám přináší mu mnohé oběti materiální, o nichž ovšem všicki nevědí, ale jež jsou značny.“ Gajdek, muž zcela nezištný a jen blaha lidu tak vroucně milovaného dbalý, věnoval družstvu opravdu vše, co mohl.

Spisovatele vyzýval, aby pro lid knihy psali, vymohl družstvu pravidelné podpory zemské,**) získal mu četné dobrodince, sám často náklad na dopravu knih zapravoval, expeditora platil, tisíce a tisíce knih ve svém vlastním bytu srovnány měl, a r. 1882. dne 5. září u příležitosti svého padesátiletého kněžství věnoval mu 400 zl. jakožto jistinu základní ku odměně spisovatelů, kteří pro lid píší. Ano, družstvo sv. Jeronyma mělo v něm pravého, pečlivého, neúnavného otce a dobrodince, a proto ztratilo družstvo úmrtím jeho velmi, velmi mnoho. — Gajdek byl synem národa upřímným a pravým, byl přítelem lidu největším. Řeči jeho prochnuty byly k lidu tomu láskou nezměrnou,

*) Členové třídy první složí jednou pro vždy 20 zl., a dostávají každého díla družstvem vydaného po 4 výtiscích; členové druhé třídy se vkladem 10 zl. dostávají po dvou výtiscích, a členové třetí třídy se vkladem 5 zl. (jednou pro vždy) dostávají po jednom výtisku. Jelikož každá kniha tiskne se v 7 až 8000 exempl., rozejde se to mezi lid každoročně hezkých pár knih! — Knihy ročně vydané mají vždy cenu více než 1 zl.

***) Družstvo dostává od sněmu řádné podpory roční 200 zl., mimořádné 1000 zl.; kardinál a arcibiskup záhřebský Mihalović, protektor družstva, ročně 300 zl. darem mu dává, bán chrvatský dává ze jmění bývalé Vojenské Hranice ročně 500 zl., dále biskup Strossmayer a Posilović každoročně dary na družstvo pamatují. Mimo to četné dějí se družstvu odkazy, vklady atd. atd.

a proto často velice se rmoutil vida, jak bída mezi lidem ze mnohých příčin (hlavně rozpadáváním bývalých záduch a dělením společného jmění) stále se vzrývá. „Nemohu mlčeti vida, jak bída mezi lidem, zvláště selským, stále více roste“, — pravil při patnácté schůzi družstva, a jen tím — nahlížel — že neštěstí to od lidu odvrátiti se dá, když se mu dají do ruky knihy, z nichž by seznal, jak žíti, jak pracovati, jak hospodařiti má. „Družstvo naše — pravil dne 29. ledna 1885. — povoláno jest, aby působilo ku blahu našeho prostého a ubohého lidu, neboť hledí, aby zušlechtilo a povzneslo morální stav jeho a zvýšilo blaho jeho materiální.“ Proto naléhal vždy na to, aby vydávány byly knihy o hospodářství jednajících, jakými jsou ku př.: „Ovocnárství“ od Fr. Kuralta, „Domácí drůbež“ od Hajdinjaka, „Pěstování luk“ od Stražimíra atd., dále knihy o řádné výchově rodinné jednajících jako: „Naučení o domácí výchově“ od Filipoviće (ze slováckého), „První pomoc v nemoci“ od Lobmayera, „Pravá křesťanská matka“ od Pauliće a j., knihy ku spořádanému životu vybízející, mravnost podporující, lásku ku vlasti budící a k Bohu vedoucí, ku př. „Popis zemí, v nichž obývají Chrvaté“ od Klaiće, „Život svatých a světic“ od Ivekoviće atd. Kromě toho v „Danici“ každoročně nalézaly se poučné články jakož i povídky téhož směru z pera spisovatelů v oborech těch osvědčených. Vůbec nelze slovy dosti vyjádřiti veškeré zásluhy jeho o toto družstvo. Bývalí chovanci jeho seminářští znajíce pak dobře tento horoucí jeho zápal a svaté nadšení pro věc a zájmy družstva toho, věděli, že nespůsobí mu v den jubilea padesátiletého kněžství jeho větší radosti, nežli když družstvo samo nějak obmyslí; i sebrali mezi sebou kapitál 1000 zl., a založili z kapitálu toho pro družstvo sv.-Jeronymské nadaci, jež by jméno Gajdekovo nesouc všem příštím pokolením hlásala jméno muže toho, jméno předsedy Gajdeka*).

Toť tedy život muže, jenž se všecek Bohu a národu věnoval. Byl to muž srdce a citu. Srdce jeho mu láskou zrovna překypovalo. Při tom všem byl však mužem rázným, vytrvalým, jenž se překážek neleká a pro věc dobrou všeho se odváží. Že mu pro jeho ryzí smýšlení národní též lečehos trpkého bylo hlavně v prvních letech zakoušeti, jest jisto. Vždyť i do vyšetřování přiveden byl, ač to bylo pro věc zcela nevinnou. Jako kaplan Selský opatřil totiž mládeži školní prapor sv. Aloisia a sv. Kateřiny a to barvy modré. Nepřátelé národnosti chrvatské neměli pak nic důležitějšího na práci, nežli že ho ihned udali, že opatřil dětem prapor barvy illyrské, ergo prapor revolucionářský. Maďarská vláda ovšem počala věc tu bez meškání vyšetřovati, ale — jak se samo sebou rozumí — vyšetřování nemělo žádoucího výsledku. — Gajdek byl dále povaha přímá, ryzí a nezištná. Dobrotivosti jeho zakoušeli jak jednotlivci, tak celé spolky, hlavně ty, jež ku všeobecnému blahu národnímu směřovaly. Vždyť jenom při příležitosti jubilea svého rozdal na 1300 zl. rozličným spolkům a družstvům literárním a dobročinným.***) Zvláště však zdobila a všem milým ho činila veliká, opravdu apoštolská skromnost jeho. Nikdy věru po důstojnostech a vyšších úřadech nebažil, spokojen jsa vezdy se vším a všade, kam ho Prozřetelnost Boží postavila.

Veškerá ta vyznamenání jeho byla mu pouze odměnou za veliké zásluhy jeho, jež mu představení jeho ze své vlastní iniciativy sami udělili. — Gajdek byl krátce pravý kněz i pravý Chrvat. „Kdekoli stál, — praví Vienac o jeho stránce národní — stál jako pravý vlastenec; přežil u nás různé vlády, a soustavy, ale vždy stál na straně národu a těch, o nichž věděl, že nejvíce pracují pro lid, práva jeho a osvětu.“ — A „Katol. list“ hovoří o něm dí, že jest to jeden z mužů, jejichž jmén proto se vzpomíná, aby jednání jejich záslužného bylo následováno. — Žel, že již ho více není. Bohu díky však,

*) Celá nadace i s oněmi 400 zl. Gajdekovými obnášela koncem roku 1884. 1603 zl. 56 krejcarů!

**) Hlavním podpůrcem byl Gajdek jmenovitě „Bratrstva chrvatských lidí v Istrii“, jemuž každoročně větší částku peněžitou věnoval.

že dočkal se ještě za života svého ovoce toho stromu, který byl štípil, a že dostalo se mu ještě za živa tak často způsobem nejsrdečnějším projevů díkův ode všech, jichž blaho mu na srdci leželo. Příležitosti naskytly se k tomu časté, a vděční vychovanci a přátelé jeho také jich vždy použili. Tak ku př. v den 70letých jeho narozenin dne 20. prosince 1879. *) a hlavně r. 1882. v den jubilea jeho. Tenkrát byla mu připravena velkolepá ovace ode všech přátel jeho, hlavně pak ovšem od družstva Jeronymského, jež mu při příležitosti té i básně, prostě sice, ale cituplně psanou, podalo, a jež v překladě českém as takto by zněla:

Vábnějších a krásších vzorů
sotvy je as v kněží sboru
buď na vesské farce chudé,
kde jen trudu plno všude,
nebo mezi sluby Páně
při biskupském Božím staně.

Druha, jemuž srdce nebe
zlaté dalo, nade Tebe
lepšího nám dáno není;
vždyť Tvé duše každé chvíli
k Bohu spěje, prosbou dýše,
by nám žehnal s nebes výše!

Nikde věru v kraji celém
také lásky v srdci vřelém
nenajdeš, ni duše taká
s prosbou čistší nad oblaka
vzlétá, jako Tvá, jež plane
žářem k vlasti sužované.

Kdo jen takou k družstva blahu
jeví lásku, jeví snahu,
kdože více v prospěch jeho
věnuje chvíli žití svého,
ne-li srdce Tvoje zlaté
v lásky mocný plápol vznaté?

Gajdek na smrt připraven byl vezdy a příchod její od několika let stále již tušil, což ovšem u muže, jenž 70. rok již přežil a veškeré síly své prací vyčerpav, divu není. Na posledních schůzích družstva sv.-Jeronymského obyčejně již vždy s takovou předtuchou smrti své mluvíval, jakoby vše ještě chtěl tu povědět, co na srdci měl, nežli ho Pán odvolá. Tak ku př. 24. ledna 1884. vybízející všechny přítomné členy k neúporné práci a pokračování na cestě započaté praví: „Dle všeho říci můžeme, že jsme na cestě dobré; nuže nutno, abychom na ní též setrvali. Já ovšem o sobě nemohu již říci, co budu moci, a co moci nebudu; neboť i kdyby Vy chtěli jste mne zachovati na čestném tomto místě, nevím, nepozve-li mne ku přísnému účtování Pán života i smrti. Proto myslím, že mi nezazlíte . . . , když pobádán vřelým přáním po tom nejlepším rozkvětu a nejblahodárnějším působení družstva našeho, doporučím Vám a družstvu svému svornou a vytrvalou práci*). A dne 29. ledna 1885. při sedmnácté schůzi pravil hned na počátku řeči své: „Sedmáctou jest schůze, již dnes zahajují. Bohu díky za ten rozkvět

*) Při této příležitosti přinesl tenkrát „Vienac“ (za redakce Šenoovy) vřelou úvahu o životě a působení Gajdekově.

**) Viz „Danici“ z let těch.

Kdo nás chrabří, kdo nás sílí,
k nezdolné kdo vede píli
pro blaho a lidu spásu,
ne-li Ty s tím kouzlem v hlasu?

Oj! Ty, chloubu lidu svého,
Tys tím tvůrcem štěstí všeho,
kterým lid náš blaží sebe,
Tys mu anděl sslaný s nebe!

Však strom tento jeho štěstí,
který štípils, vezdy kvěsti
bude květem hojným věru,
a nezvadne v nočním šeru!

Duše Tvé pak láska vroucí
zbuduje Ti pomník skvoucí,
a ten synům hlásat našim
bude: Cože práce krásšim?

A Bůh, jemuž život v mládí
zasvětils hned, vynahradí
měrou Tobě vrchovatou,
a život, jenž láskou svatou
plá Ti rok již padesátý
v stavu Tvém, kéž obohatí
přečetnými ještě lety
k radosti Tvých vděčných dětí,
vlasti a všech, kteří k Tobě
s láskou hledí v této době!

a život družstva našeho. Ale dovolte, abych i za osobu svou poděkoval témuž Bohu dobrotivému, jenž mne pořád ještě v tomto, pro mne již tak obtížném trpí životě.“ A když byl promluvil po té několik vroucích slov poměru lidu selského se týkajících, jehož lepší budoucnost předpověděl že spočívá pouze v práci s heslem: „Přičiň se, a Bůh ti pomůže!“ dodal ještě: „Tak-li bude, potom uložím se já stařec s klidným srdcem do hrobu s tou pevnou nadějí, že se lid náš bídy vyvaruje a s pomocí Boží blaha dojde věčného.“ — Po delší konečně nemoci splnila se předtucha jeho neustálá, a dne 13. ledna t. r. o 7. hodině večerní vypustil stařec 77letý šlechtného svého ducha. Umřel se srdcem klidným a spokojeným, umřel s úsměvem lásky na rtech; snad jediný jenom stín zakalil mu jasnou oblohu mysli jeho — vražedný boj bratří pokrevních. — Nade smrtí jeho zalkal po celém širém Chrvatsku kde kdo, chudý i bohatý, prostý i učený, vůbec každý, kdo jen příležitost měl ho seznati. Dne 15. ledna pak, kdy uložen byl na centrálním hřbitově Záhřebském ku věčnému odpočinutí zúčastnil se průvodu jeho pohřebního celý národ v zástupcích svých a zasypal hrob a rakev nebožtíkovou četnými věnci, na jichž stuhách čteny nápisy, jež jaksi souhrnným byly výrazem citů jednotlivcův i korporací a spolkův, jako: „Družstvo sv. Jeronyma svému nezapomenutelnému předsedovi“, „biskup Posilović svému příteli“, Matice chrvatská a Chrvat. paedagogicko-literární „svému slavnému zaklád. členu“, Chrvaté v Istrii a Terstští přátelé „Tomu Gajdekovi“, Sbor duchovní mládeže záhřebské „svému čestnému členu“, Zpěvácký sbor bohoslovecký „Vienac“ „svému dobroději“, Franjo Ivić „svému převelikému dobrodinci“ atd. atd.

Ano Gajdek umřel; umřel však jenom tělem, nebo duch a skutky jeho žijí posud a žítí budou u vděčné paměti i nejpozdnějších potomků vsady, kde jenom kdy mluva chrvatská hlaholiti a družstvo sv.-Jeronymské ve svých členech zkvétati bude. Non enim totus mortuus est!

Některé pokyny při vyučování o hříších.

Kdo co učitel náboženství ve škole popracoval, ví, kterak těžko pamatují si děti čtyry druhy hříchů a kterak snadno jich vyjmenování zapominají. Následující usnadnění velmi dobře se osvědčuje.

Katecheta vezme křídu a napíše na tabuli:

Hřích je hrozný drak, jenž má

7 hlav	4 ústa do nebe volající	6 rukou jimiž drže po Duchu sv. se vzpírá.
------------------	---	---

a ke všemu přibírá si

9

cizích drácat, z nichž jedno hůře než druhé hltá nesmrtelné duše.

Kdo z pánův katechetův zná se v kreslení, dobře bude působiti na obrazotvornost a tím samým i na paměť dítek, vyčárne li jí křídou na tabuli nějakého čahouna.

Tedy hlav

7

P — ýcha .	. 1.
L — akomství	. 2.
S — milstvo	. 3.
Z — ávist	. 4.
Ob — žerství	. 5.
H — něv .	6.
L — enost	7.

Začátečná písmena hříchů ku snadnějšímu pamatování hledme spojití ve slova: **ples, zob, hal.**

Ples zob hal, aneb i: Pleszob(h)al.

Klíčem k sedmero hlavním hříchům jest tedy: pleszobhal.

* * *

4

ústa do nebe volající:

Z — úmyslná vražda, 1.
N — ěmý aneb sodom. hřích .	2.
U — tiskování chudých lidí atd. .	3.
Z — adržování aneb ujímání mzdy .	4.

Klíčem je slovo: **znuz.**

Odříkání podle těchto klíčů působí dětem nemalou radost. Sto rukou zvedá se najednou: pane učitel, prosssíím — prosssíím, já já to umím.

* * *

Poněkud nesnadnější jest naleztí klíče ku 6 hříchům proti Duchu sv. Z písmen začátečních nelze slovo utvořití. Tu musí spojení hledati se logického. Největší váhu mají tu do sebe časoslova: 1. hřešiti, 2. zoufati, 3. odpírati, 4. záviděti, 5. zatvrzovati, 6. setrvati.

Tu ukazuje se, že vždy dvě časoslova jaksi logicky se spojují a sice: Která ruka — draka — na milosrdenství boží zúmyslně hřeší, ta ku konci nad ním i zoufá. Tedy:

Hřešiti a zoufati jsou si logicky spřízněny a řekne se: Kdo příliš hřeší, často: zoufá.

Kdo poznané křesťanské pravdě odpírá, ten ji i jinému nepřije a závidí.

Židé odpírali a proto i záviděli, že lid za Kristem chodil. Kdo odpírá, též závidí.

Konečně: Kdo k spasitelnému napomínání srdce zatvrzuje, ten obyčejně v životě nekajícím setrvá. Kdo zatvrzuje, setrvá.

Kdo { Hřeší	Kdo { odpírá	Kdo { zatvrzuje
zoufá.	závidí.	setrvá.

Klíč: Hřeš, odpírej, zatvrzuj se proti Duchu sv., pak nešťastníče též zoufáš, závidíš a ve hříchu setrváš.

* * *

5

cizích drácat.

I zde k usnadnění jest třeba spojení logického. Málo který žák po 8leté návštěvě školy dovede odříkati devatero cizích hříchův.

Tyto k snadnějšímu pamatování lze rozdělití na tři skupiny.

Spojitosť je snadna:

1. raditi	} Někdo ku př. hospodář čeledínovi nejdřív radí, pak velí,
2. veleti } komu však velí, ten musí teprv ke hříchu svoliti. Bez
3. svoliti } svolení není hříchu. |
|------------------|--|

Svědce ke hříchu:

4. **ponouká**, aby ho spíše svedl, hřích mu
5. **vychvaluje**, aby ho ubezpečil, tedy mu svatosvatě slibuje, že bude
6. **tajiti**, mlčeti.

Rodiče zlí na dětech hříchů

7. **netrestají**, protože na nich
8. **podíl berou** a protože berou, před p. učitelem (!) aneb i před soudem
9. **hájí**.

Tři skupiny:

Hospodář 1. **radí**
2. **velí**
čeledín 3. **svolí.**

Svůdce:
4. ponouká
5. vychvaluje
6. tají.

Rodiče:
7. netrestají.
8. podíl berou
9. hájí.

Klíč: Hospodář, Svůdce, rodiče
1 4 7
2 5 8
3 6 9.

Vyjmenujte hříchy, klíče ku všem hříchům a konečně všechny hříchy za sebou. Přineste mi to písemně buď na papíře, aneb na tabulce. Ve chvílích oddechu na rychlo si toto opakujme k osvěžení mysli.

Některé pokyny ku vedení chlapců škoie odrostlých.

(Z přednášky řídicího učitele Boh. Nováka v hospodářské schůzi v Bohuslavicích.)

Člověk se vychovává. Sám sobě zanechán nepovznese se nikdy nad zvíře. Žije-li mezi lesními zvířaty, mezi medvědy a vlky, stane se podobně medvědem a vlkem v jednání svém. Mezi lidmi bere jejich zvyky a mravy na sebe, ačkoliv se vždy více kloní ke zlému než k dobrému.

Čím více dítě v letech postupuje, tím více zrůstá a mění se společností osob, mezi kterými má se učiti společenským povinností.

Doma zacházelo jen s několika osobami, a ty mnoho mu prominuly, pamětlivy jsouce slabostí a obmezeností jeho: ve škole oblomuje se v zacházení s více osobami a s rozmanitějšími, představenými i sobě rovnými, aniž by mohlo se mu tolik shovívati, jako dříve. Co náměstek rodičů pomáhá učitel slovem i kázní, by se vpravovalo do všech každému šlechetnému občanu potřebných vlastností. Pokud dítě školou povinno zodpovědnost veškerou — ač ne právem — přejímá škola — učitel. Vše, ať dobré neb zlé v chování dítěte se objeví, připisuje se na vrub škole — učiteli. Náhledy takové pocházejí ovšem od lidí rozumu omezeného, vždyť nepovázají ani, že největší část dne tráví dítě ve společnosti svých rodičů a známých! Zde hledati dlužno nejjistější pramen, z kterého vycházejí povahy šlechetné a charaktery zvrhlé. V rodině, kde zbožnost, práce a čistota panuje, kde svár, nadávky, surovost není domácím hostem; kde o škole, učení, učitelovi mluví se šetrně: tam nacházíme děti mravné, uctivé, spořádané.

V rodinách však, kde svár, nadávky, necudné řeči jsou doma, kde o škole mluví se jako Bůh ví jakém břemenu, kde dobré napomenutí učitele v posměch se přivádí a na osobu samého učitele i hana se kydá: tam není dětí hodných. Z tváří zírání jim drzost, z očí probleskuje lstivost a z celé postavy politování hodná opuštěnost.

Jen v řídkých případech i v rodinách nespořádaných najdeme dítě, které ušlechtilým návodem ze školy vedeno, podrží mravní nezkaženost, vyhledávajíc útěchu a posilu v dobrém čtení.

Předeslal jsem, jak mylné jsou náhledy jednotlivců o vedení dítek školou povinných a jak rodina sama jest hlavní vychovatelkou, škola dobrou vůdkyní, obé spolu v dobrém souhlasu nejjistějším průvodcem dítek ve věku pozdějším.

Než to, ctěné shromáždění, neobral jsem si za látku k dnešní své rozpravě, dnes chci krátce poukázat k některým vadám u vychování chlapců škoie odrostlých a několik pokynutí pronést, jak by chlapci, dospívající, věku mužnému vedení býti měli, aby stali se z nich řádní občané.

Jest-li náhledy mé v některých věcech budou jiné s vašimi, jest-li v něčem souhlasiti nebudete se mnou: prosím, abyste prominuli, vždyť nelze jednotlivci

vše důkladně, všestranně prohlédnouti; pod sluncem nic dokonalého, praví se a pokynutí každého z vás budu si vážit.

Chlapci, vystoupivše ze školy, zůstávají buď při hospodářství, buď jdou na střední školu, buď věnují se řemeslu, neb konečně vstupují k rolníkovi do služby.

O chlapcích, kteří jdou na školy střední, zde se nezmíním, poněvadž zákony školní drží je stále na uzdě a učení samo, ušlechťuje ducha, nepřipouští oddati se žáku výstřednostem v té míře, jako stává se u ostatních.

Chlapec vychází ze školy. Byl žákem hodným; jest-li bujná mysl dětská vedla jej někdy k hravosti, jest-li lepší schopnosti sváděly jej k nepozornosti, to zajisté učitel nekladl na těžkou váhu.

Dnes opouští školu s pohnutým srdcem a s vlhkým okem; důkaz to, že škole přilnul, že necítil tíži učení, že porozuměl učitelovým slovům, která často jim říkával: „Hoši, školácký věk, zlatý věk. Jakmile opustíte školu, starost a práce denního života naléhati bude na vás.“

Chlapec hodný z rodiny zámožnější zůstává při hospodářství a šťasten jest, když nenajde společnost zlých, která do svých tenat by jej lapila a kdyby nebylo přísného otce, snad by i mravní zásady v něm zviklala.

Chlapci chudému nezbyvá, když opustí školu, buď věnovat se řemeslu, což jest po mém zdání nejprospěšnější, buď přijmouti službu skotáka u zámožnějšího rolníka.

A kdo, táži se, v obou případech přejímá zodpovědnost u vedení dítěte? Přisvědčíte, že jsou to buď mistr, buď rolník. Jeden i druhý stává se úplně zodpovědným za chování jeho.

Vím, že namítne mi z vás někdo: „Kdybych klukovi něco řekl, neposlechne aneb práskne do bot.“ Pánové, jest to výmluva lichá, jakou nesmíte tišiti výčitky svědomí, že jste sobě svěřené dítě špatně vedli.

Řekne-li vám cos podobného v odmluvu učeník neb skoták, vězte, že jest již v mravním ohledu zkažen, takový jest bez bázně a kázně.

Často podobná kvítka bývají šlechetnými rodiči podporována slovy: „Jen se nedej, co bys se ho bál“ a p. V tom pádu radím hospodáři rozhodně vystoupiti, a kdyby hoch ihned neposlechl, jej propustiti. Hospodář musí ukázati, že jest hlavou rodiny, že rozkazy jeho neodvratné jsou; hospodář nemá jednou poručit a desetkrát k vykonání rozkazu pobízet. V takovém chování nevidí mladí hoši hospodáře co skálu silnou, nepovolnou, co vzor povahy pevné a lehce s ním i s jeho rozkazy žerty si tropí.

Převzal-li hospodář zodpovědnost za chlapce, musí dbáti, aby zastával mu rodiče úplně.

To činí nejlépe dobrým příkladem. Když sám zbožný, mravný, spořádaný, zajisté ty dobré stránky žádati bude na sobě podřízeném a náležitě k nim bude ho vésti. Slova hrubá, nemravná, nemá hospodář trpět ani doma, ani u dobytka na poli. Večerní toulky nesrovnávají se s dobrým mravem. Přerušiti je možno přísností a poučením. To by tak scházelo, aby hospodář, otec rodiny, nemohl poručiti, aby večer vše doma bylo!

Kdo jste byli vojáky, víte, s jakou přísností dbá se o to, aby mužstvo v určitý čas večer doma bylo. Myslím, že pořádek ten barví líce vojínů našich na červeno, že pořádek ten udržuje zdraví a svěžest ducha. A co, pánové, může býti v kasárnách, to může, když dobré a osvědčené jest, býti i v rodinách. Hospodář převezmi, abych užil vojenského významu, komando v rodině a uvidí, jak v 9 hodin bude vše pod příkrývkou.

Bohužel, že rodičové jsou dosti pozpzdilí a zaslepení, že nepoznávají, jak hroznou metlu si sami vychovávají na synech, kterých ku poslušenství nepřidržíjí! Mluvil-li jsem o vojenské kázní, nemínil jsem tím ovšem zácházení s podřízeným hrubé, tvrdé, slova nelaskavá, tak já nepředstavuji si představeného třeba u vojska. Zacházení vlídné, lidské, více zmůže, nežli drsné, nepřívětivé.

Střežte se však hospodáři i mistři k podřízeným a chovancům svým býti tak důvěrnými a kamarádkými, jako k sobě rovným!

Přílišná důvěra zkazila mnohé! Viděl jsem, pánové, jak hospodář hrál se skotákem karty! To zdá se mně důvěrnost hospodáře nehodná a zábava sama nepřilíš vychovatelská.

Když má synek po práci, nemůže se ohlédnout po něčem užitečnějším? Nemá hospodář raději pobádat ho ku čtení dobrých knih, o jaké dnes není nouze? Kouření, pokud hoch mladý, aspoň do 18. roku, nemá hospodář otec vůbec trpěti. Jsou-li zábavy veřejné, nejsem proti tomu, aby starší jinoch k nim za dohledu otcova se podíval. Mladší synkové mají dost času, v zábavách pro ně místa není. Věřte, pánové, že kdyby při zábavách otcové přítomni bývali, že by mnohé mrzutosti synáček býval zbaven.

Mladí vidouce, že dívá se na ně oko starších rozumné, nikdy uchvátit se nedají tou rozpustilou bujností, jaká vyrazí z prsou mladých, zdravých hochů, když zcela své zvůli jsou oddáni. Nemyslete, že přítomností Vaší úplně veselosti se zhostí, nikdy ne; budou veseli ale v míře, jak v dobré společnosti jest zvykem. Potulování kolem hospod, po schodech a dvoře jest pravým nešvarem, který padá jen na bedra rodičů a zodpovědných hospodářů a mistrů; kdyby, jak z počátku jsem uvedl, přihlíželi, by synkové doma se drželi, nebylo by té neřesti.

Hoši jsou posláni do kostela. Vidíme je tam sice, ale málo který obcuje službám božím způsobem důstojným; nezpívá, nemodlí se, oltář jeho jest děvče, které nesmí propásti ani při příchodu ani odchodu z chrámu Páně.

Po službách božích odpoledních, jest-li k nim vůbec mladík se vypraví, hledají se zábavy rozmanité, jen ne ušlechtilé.

Mladší nezvedové hrají o krejcary někde pod kůlnou, starší uklidí se v zátiší některé chalupy a tam zkoušejí štěstí v dardě, mariáši, spodkách, jedníku a jak se všechny ty ušlechtilé hry jmenují. Hra jest nevinná, vždyť se podívejte, hrají o pecky, sirky, ořechy; jen když jest labeta větší, aby se nemuselo vyplácet několik pakličky sirek neb pětilitrem ořechů, zaplatí se penězi, ale pak to jde dál o peníze. Pán domu nevšímá si hrubě společnosti jinochů, přeje jim rád útulku, vždyť i jemu je práno a dá se za pohostinství čtvřákem odměnit.

Že by synkové ti něco poučného o hospodářství neb o věcech občanských v poučných knihách a listech četli, že by vedle obyčejné práce bavili se včelařením anebo štěpováním, na to při náramné lenosti ducha jejich, při skrovné u některých ve čtení zběhlosti, při bezúzděném jejich bažení po tělesných rozkoších ani pomysliťi nelze.

Tak vyrůstá bohužel většina synků v čirých tmách nevědomosti a hrubé tělesné požívavosti.

Nemohouce k ukojení své rozkoše přímo peněz na rodičích vylouditi, kradou jim obilí a jiné věci a zanášejí po tajmu k hodným odběratelům na prodej, aby si zjednali prostředky ke kouření, pití a karbanu. A k tomu ke všemu mnozí otcové neodporují synům v těchto věcech, jak by slušelo, omlouvajíce to sami u sebe vzpomínkou: „však my jsme to druhdy také nedělali jinak.“

Lícím snad barvami příliš křiklavými; snad jest již hodnějších synků, kterým podobné zde vytčené skutky se hnusí, kteří pro zábavu po své práci ohledají se po zábavách ducha ušlechťujících, kteří na slovo dbají rozkazu pečlivého otce, kteří vyhýbají se vykřičeným, nenapravitelným rozruchům, ano, ctěné shromáždění, jest již takových hodných dětí a doufám, že stálým napomináním, přísným dozorem a dobrým příkladem generace naše vzroste v občany řádné.

Jak starostlivi byli otcové u starých Řeků o syny, viděti z tohoto příkladu: Chtíce synům svým ošklivost před obžerstvím do srdce vštípití, úmyslně opíjeli otroky své a když těmto mozek vínem tou měrou se zmátl, že co blbové sobě počínajíce a jazykem se potykajíce vrávorali a jiné posuňky vzdělaného člověka nehodné dělali, tu pánové otroků těchto ukazovali synům svým, aby se jim takto přílišné pití nápojů zhnusilo a oni jasně poznali, jak nedůstojno člověka, aby nosil otrocká pouta pijanství.

Vidíte, pánové, to činili staří Řekové před Kristem Pánem; tak starostlivi byli o vychování svých synů! Buďme i my starostlivi o dorost občanů, nestyďme

se chování synků veřejně kontrolovati, nehodné jednání kárati, chtivé povzbuzovati a dobré chváliti

Pak i nám mladé pokolení bude ozdobou a pýchou rodičů, chloubou obce, výkvětem národa a silnou hrází vlasti a státu.

To aby se stalo, volám: „Dejž to Bůh.“

K životopisu zvěčnělého biskupa nejd. p. Valer. Jirsíka.

V. d. p. A. Zima farář v Rapticích zaslal nám autograf, jež tuto doslovně podáváme:

Velebný, Dvojitíhodný Pane!

Josef Saidl, z Čestina, odvolávaje na vzdálené příbuzenství, žádá mne o nějaký dar. Kdybych sám neměl 9 bratrů a sester, a jejich dětí a vnuků, jichžto jest všech přes 50 podobně z většího dílu velmi pomoci potřebných; a kdyby to, nad čímž vládnu, ač toho není mnoho, nenáleželo církvi, od níž jsem to ku jejímu prospěchu obdržel, snad bych mohl zřetel míti na žádost onoho Saidla. Než ale na základě takového příbuzenství, na kteréž se odvolává, nemohu a nechci budoucně k žádosti jeho ucha nakloniti, jsa sám od jinud a se všech stran tak sevřen a stížen, že mnohdy sám nevím, jak déle obstojím. Nemoha však aspoň tentokráte žádost jeho oslyšeti, prosím Vašnosti snažně, abyste mu ráčil přiložených 5 zlatých laskavě doručiti.

Porouče Vás do ochrany Boží, trvám s celou duší in charitate Christi
Vašnosti oddaný služebník

Jan Valerian,
biskup.

V Budějovicích, dne 31. července 1868

Kronika školská.

(Z venkova.) Okresní školní rada v K. dala oběžník na správy škol svého okresu, v němž obsaženy tyto otázky as v tom smyslu:

1. V kterém farním obvodu je škola?
2. Kolik kilometrů vzdálena od fary?
3. Jaký byl výsledek nábož. vyučování od začátku r. 1886., zdali a) příznivý, b) uspokojivý, c) zcela nepříznivý?

Ohledně odst. 3. má se správa školy dorozuměti s panem katechetou.

Jest nyní otázka, zda-li má c. k. okr. školní rada právo sháněti se po výsledku vyučování náboženského, a je-li katecheta, resp. farář povinen zprávu takovou cestou řídicího učitele c. k. okr. školní radě podati?

K tomu poznamenáváme: Pochybujeme, že by byla okresní školní rada, aneb šk. inspektor dotazy tyto o své ujmě po školách circulando poslal. Zdá se nám, že dotazy tyto vyšly s vyšších míst a že — snad? — souvisí s návrhem na říšské radě o remuneracích katechetů. Zatím musíme vyčkati, nebude-li se nám odjinud něco podobného oznamovati.

Dotaz třetí, pokud z jeho stylisace vyrozumíváme, — jelikož originálu po ruce nemáme — zdá se něco s vyšších sfér signalisovati. Snad že na-
hoře konečně došli k náhledu, že toho náboženství školní mládeži přece více zapotřebí, nežli jak dosud možná bylo při všem přičinění katechety jí vštípati. V této chvíli nelze nám dalších domyslův tu pronášeti.

Blahosklonnost okr. šk., že na dotaz třetí má šk. správa ve srozumění s katechetou odpověditi, zasluhuje všeho uznání a proto neshledáváme

v dotazu nic nepřislušného. Hůře by bylo, kdyby se správě šk. nařizovalo, aby o své ujmě, t. za zády katechety o tom referovala.

A tu radíme:

Podějte o výsledcích vyučování správu, avšak odůvodněnou. Uveďte totiž nejen vzdálenost fary ode školy, avšak i počet duší přifařených a jakost duchovní správy, není-li v zimě a pod. příliš obtížná — a to vše ve srovnání s biskupským školdozorcem, resp. vikářem. Neškodilo by, kdyby do správ neopomenulo se též poznamenati, co na nábožensky mravní výchovu mládeže dobře, aneb zle působí: továrny, množství cizích lidí, neurovnané sociální poměry, příliš mnoho hospod, kořalen, tanečních zábav, nedělní práce a pod.

FEUILLETON.

Ve staré škole.

K.— Známa to, protože již dosti stará historie, jakou níže vypravovati míním.

Za svého posledního výletu v nejtuzší zimě bylo mi jeti též přes vesnici v Podkrkonoší a to již na posledních výběžcích hor do kraje. Den se schyloval k večeru, spousty sněhu valily se s nebe jako laviny. Věru tu přechází všechna chuť k radostnému cestování. Ale což mně bylo hej! Dobrá obuv, teplý oděv a silný nezmořený koník dovedou hodně dlouho i prudké zimě vzdorovati. Avšak těm co dlouho před námi jeli a které jsme na půl cestě před vesnicí dohonili, těm na bídné prkenné káře bylo zle, velmi zle.

— Křištofe, co pak to zas vezete? — táže se můj vozka.

— To víte; vždy jen to samé zboží, — šupáky! —

— Musíte si pospíšet, nechcete-li dnes ve sněhu zmrznout! —

— A co si mám s tou mrchou počítí? — Mlátím do ní co jen mohu, již jsem bič i bičičště o její hnáty rozbil, a přece nemůže s místa. —

— Myslím, že toho má již taky dost. —

— Ba my všickni máme toho dost. —

— Ale proč pak nevzal jste si dnes saně? —

— Kdybych je měl! Na šupáky by mi je nikdo ani nepůjčil. —

Kočí švih do koníka a ujížděli jsme klusem dále.

— Děsná to jízda pro ty lidi na té bídné káře! —

— Ba děsná! Sedí tam schouleni ve svých hadrech! Kdyby jim byli aspoň dosti slámy dali! —

— Toť přímo nelidské. Vrah, vezou-li jej do Kartouz, je s důstatek zaopatřen; vraha by dnes v té hrozně vánici do Kartouz nevezli. Což nemohli s těmi chudáky do zítřka počkati? —

— To je těžká věc. S takým zbožím každá obec „komendyruje“ *) se hned. —

V obci naznačené je na návsi kostel, hned vedle fara, hospoda a škola, která se teď nazývá starou. Nová stojí skoro za vsí na vršku, kdež hrdě se nade všechny budovy vypíná.

Sníh okolo sedmé večer přestal padati a z protrhaných mraků vyzíral plný měsíček. Svítil jak mazaneček na ty vesnické domky, jež vypadaly jako koláčky cukrem vysoko posypané. Konečně přiklusal t. j. přikulhal za námi starý „fuksa“ se šupáky.

— Mají toho všickni dost, — prohodí můj vozka, — dost i s fuksou, Z prkenné káry ozýval se ženský a dětský pláč.

*) Horský to výraz místo: pospíchat.

— Ubozí lidé, nechtež pak je dříve zde v hospodě ohřáti! Šupárna bude asi sotva na přijetí nových hostů připravena, chci říci vytopena, — pravil jsem soucitně. Jsou mezi nimi děti. —

— To je těžká věc, — odpověděl hostinský, — kdybych věděl, že ti lidé jsou čistí — — — jen je zavezte tam do staré školy! —

— Do staré školy? — tážu se.

— Nu ano, do staré školy! —

— Ah tak! — dovtipuju se, — tam máte teď šupárnu?!

— Ano, a též obecnou šatlavu. —

Ironie osudu! Ze staré školy udělali si vděční občané šupárnu a šatlavu.

— Proč ne ještě i rasovnu! — prohodím trpce.

— Kdož ví, k čemu se ještě nehodí! — smál se potutelně hospodský.

Starý Krištof zajel ku staré škole, kdež svůj náklad složil, načež fuksu do teplé maštale v hospodě zavedl.

— Kéz by aspoň v maštali směli ti lidé přespati! —

— To je náramně těžké, — odpověděl hostinský, — kdybych věděl co jsou to zač! —

* *

Byv celodenní jízdou unaven a trochu též rozmrazen, šel jsem brzy spat.

V noci, nevím jak to přišlo, viděl jsem v jasné měsíčné záři školu novou a starou vedle sebe státi. Nová škola připadala mi jako mladá výsoce urostlá ženština s pyšným, pohrdavým vzezřením; stará škola jako shrbená stařenka. Krištofův fuksa a jakýsi starý sešedivělý pinča tvořili mezi oběma štafáž.

— Jak se vede má drahá? — tázala se s hrdou noblesou mladá škola.

— Dobře, dobře, — odpovídala stará s patrným sebezapřením. Dostala jsem dnes zase návštěvu. Dítě matce na prsu zmrzlo a matka bezpochyby z toho bude mít smrt. Naříká hrozně na toho chromého koně.

— Ten nevděčný svět! — odkašlal chropotně kůň. Měl mi na cestu dáti můj pán čtvrtci ovsa, a nikoliv kousek plesnivé ovesné slámy, byl bych je sem dříve dovezl.

— Taký jest osud všech starých! — pravila smutně stará škola.

— Jaký každý zasluhuje, — píchla do ní nová škola.

— Kdyby to mělo jíti podle zásluh, — opravoval tuto starý „fuksa“ — tož měl jsem se dnes vlastně zastaviti u tebe. Přivezl jsem totiž Zúzovic Vencu, víš toho nenapravitelného flámu, co již chodil do nové školy. — Za těch pár let, co šupáky sem vozím, přihází se často, že žáky ze školy nové přivážím do šupárny ve škole staré!

— Pomluva! — odpovídala zlostně škola nová.

— Víš-li ty hrdopyško co? — pokračoval „fuksa“ v řeči, — z této školy — nyní ovšem šupárny — vyšel i můj bývalý pán, feldmaršal-leitnant — — —

— A za to musíš na stará leta vozit šupáky — ha ha ha, — smála se jedovatě ta nová.

— To se nestalo jeho vinou. Zemřel na bojišti. Mne chytili Prušáci a prodali jakémusi měšťákovi. Býval jsem nejlepším běhounem. Nyní při svých pětadvaceti letech jsem ovšem chromý. —

— Ubohý koni! — litovala jej stará škola.

— Však to byla i má poslední jízda a poslední šupáci, jež jsem přivezl. Já jsem hned jak mne odpráhli zcepeněl a teď vlastně mluví ze mně již jen duch. —

— A co teď chceš na světě dělati? — táže se nová škola všecka vyděšena.

— Budu po smrti všechny své bývalé tryznitele strašiti, nejvíc ale toho lakomého měšťáka, jenž mne od Prušáků za 50 zl. koupil a za 300 zl. na poštu prodal. Zde jsem se sedřel. —

Starý pinča vedle koně tolik soucitně zaplakal, že se z toho všickni jeho kolegové ve vsi spolu rozplakali.

— Ubohá nemá tvář! — pravila stará škola, — kterak jedna druhou lituje! —

— Kdybychom my si měli z lidí bráti příklad, — naříkal pinča — musili bychom se za živa uhrýzti. My světa pánům až do smrti věrně sloužíme, a po jich smrti, nedají-li nás rasu, nás z domu klacky vytlukou. —

I tobě chudase vede se teď zle! — Jsi starý ovčácký pes. Co jsi se nahlídal sedlákům ovcí! A když starý pastýř zemřel, vyhnali tě z boudy sem do šupárny ve staré škole. —

— Nic si z toho nedělám, — odpověděl pes, — z této školy vyšlo mnoho znamenitých mužů: generálů, úředníků, kněží, a co hodných, počestných otců a matek — tisíce tisíců. To se tam ta nová sotva kdy bude směti chlubit. —

— Však jen posečkejte, — odpovídala, — teď ještě mám velmi mnoho co činiti s tím tmářstvím ze školy staré, až je vyklidím, pak teprve budu dělati divy. —

— Ano o těch divech bychom my šupáčtí koňové mohli ledacos vypravovati. Jen to ponechme, přijde to ještě hezčí. —

— Nechme marných hádek, — konejšila stará škola koňského ducha. — Mne to nemálo těší, že já co stará škola přece ještě k něčemu se hodím, aspoň ku pohostění Zúzovic Venci, jenž k tobě má drahá do školy chodil. — Tak alespoň obapolně se doplňujeme. Dříve ovšem za mého panování šupárny zde nebylo. Ty teď odchováváš mládež a já přijímám k sobě mnohé z ní co šupáky. —

— Vícekrát s tebou ani mluvit nechci! — vzkřikla nová škola, načež na své vznešené místo se uvelebila.

*
Ráno se probudím a když platím účet, povídá mi hostinský se smíchem: nu tak, Křištofův fuxa zaplatil to smrtí. Zcepeněl.

Visitační cesty faráře.

(Pokračování.)

A když už tady jsem, podívám se ještě výše, kterak to vypadá na půdě pod střechou. — — —

— Pane Bože, netreštěj mne z nedbalosti! Co je tu za všelijakého haraburdí! Zde leží svatý Florián, povalený na zemi, tamhle sv. Martin podpírá se o zeď a sv. Václav s rozbitou hlavou jemu u nohou. Pravda, jsou to staré nepotřebné sochy, ale, ale mně se zdá, že tu cítím — člověčinu. Snad že že — Slýchával jsem kdysi v semináři, že prý tam kdesi v Praze řemeslníci, když opravují střechu na kostele, dělávají všelijakou nečistotu na hoře na klenbě chrámové. Nechtíval jsem tomu ani věřit, že by vůbec možná bylo, aby lidé dole pod klenbou vysílali vzhůru modlitby a nahoře nad klenbou, aby zvíře jakési nečisté — — a teď co s ustrnutím vidím, zde v mém chrámu Páně, v mé svatyni — — toť hrozné! A kdo to?

Panuje zde ode dávna zlovyk, že mládež ze školy vyrostlá v zadu za varhanami na schodech za měchy a na zvonici se potlouká a tu že bezpochyby zalezá až na půdu kostela, kdež mezi starými sochami — — — Kterak tomu zabránit? Dvířka ze zvonice na půdu kostela jsou dávno odněšena a někde spálena. Kluci kostelníkovi bez pochyby sami sem tu netrešťanou mládež vodí! Ubohý sv. Floriáne, sv. Martine, sv. Václave, co se lid náš zbožný pod vašimi sochami namodlil — a teď mládež naše chodí sem, sochy ty znečišťovat. Takého osudu se těmto předmětům zbožnosti dostalo? Na koho padá vina? Dnes ještě dám půdu zde vykliditi. A co tu starých kytek, věnců a ozdůbek z oltářů! Srovnává se to se zbožností, aby staré nepotřebné věci z oltářů sem na horu ku znečištění se pohazovaly? Zajisté že zde ty sošky a staré plátěnné, teď protrhané obrazy dříve byly posvěceny.

Není to hřích? Ano dnes, dnes musí kostelník zde uklízet. Já mu povím! Všecko se smete. Staré sochy a obrazy a ty kytky spálím, a popel vysypu na zahradu, tak alespoň zachráním staré památky zbožnosti před dalším zneuctvováním. — Tak je to, když se našinec spolehá — na kostelníky. To jsou ti praví! Všecko všude pomazat, potřísnit, provrtat, — a pak vyhaj s tím na půdu kostelní do starého haraburdí. — Ještě dnes musí truhlář udělati zde dveře. Klíček od půdy kostelní uschovám sám. — Podívejme se dále. — Hlele, zde v koutě zatéká. Skrze střechu se svítí, čehož dole není pozorovati. A ten kostelník chodí sem denně na věž natahovat hodiny — aby jen jednou podíval se ze vnitř na střechu a přišel a řekl to! Musila by ta díra býti jako oslí hlava, aby skrz ni mohl podívat se dolů na svět! Trámy na malé vízce viklají se, proto to při zvonění malým zvonkem tolik chrastí a křápe!

A co asi dělají hodiny na věži? Kostelník pořád nařiká, že hodiny nechtějí již chodit a že musí přidávati závaží.

Můj ty umučený Pane! Co ten tu zednických štuk na závaží přivázal! Kdyby některá měla spadnouti, rozbije klenutí a zabije kolik lidí. — Nu ovšem, pak mají hodiny jíti. Všecko všudež holubím trusem pomazáno, prachu a oleje na kolečkách na prst — pak kdyby na závaží přivázal třeba bezdězkou skálu, hodiny nepůjdou přece. To je vlastně maltretování hodin! Pane Bože, pro dnešek mám toho dost. Až mne z toho rozbolela hlava.

LITERATURA.

Sv. Patronové a ctihodní rodáci. Školám a rodinám sepsal Beneš Method Kulda, kanovník Vyšehradský. Schváleno kníž. arc. konsistoří pražskou. V Praze u Stýbla. 1886.

Milá jest knížečka, kterou velectěný p. spisovatel mládeži české a rodinám k novému roku podává a za kterou bude mu každý křesťanský učitel mládeže vděčný. Jsouť to krátké životopisy sv. patronův českých a též některých jiných zemí rakouských v lehkých plyných verších, jež i dospělému hned na první pohled se nemálo zamlouvají. Učitel náboženství má tu vhodnou příležitost i u dítek nejmenších jisté sv. pravdy příhodnou deklamovánkou ze života světců znázorňovati. Tí malí bobečkové přinášejí si z jistých zahrádek všelijaké titěrné deklamovánky o pejskovi, mlsné kočičce a pod., proč by dítko nemohlo se naučiti též deklamovánce o sv. Václavu, Vojtěchu, Prokopu, Josefu, Ludmile, Hedvice, Anežce, Mládě, Karlu IV. a pod? Nemálo příhodné jsou ku konci i dobré rady a výstrahy dítkám. Posudek náš vrcholí v tom, že knížečka všem pp učitelům nemalou bude pomůckou u výchově nejen náboženské, ale i vlastenecké.

V příčinně stavby škol.

Poslední odstavec vynesení c. k. zemské šk. rady ze dne 5. října 1877. č. 19.540. zní: Ukládá se c. k. okresním šk. radám, aby vždy hleděly k tomu, by obcím nevznikaly zbytečné výlohy k účelům školním na ujmu poplatníků, neboť veškeré přispívání sahající nad sílu poplatníků nemůže do sebe ceny míti trvalé; ovšem ale býti musí jen na úkor zájmům školním.

Obsah „Vychovatele“:

Boj humanismu s realismem. — Tomáš Gajdek. Píše Jindř. Apol. Muto v (Dokončení.) — Některé pokyny při vyučování o hříších. — Některé pokyny ku vedení chlapců škole odrostlých. — K životopisu zvěčnělého biskupa nejdůst. p. Valer. Jirsíka. — Kronika školská. — FEUILLETON: Ve staré škole. Visitační cesty faráře. — LITERATURA: Svati patronové a ctihodní rodáci.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovni ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Náklad na školství v Čechách.

(Od pisatele: „Dozoru na školy.“)

Věstník vládní u věcech škol obecných v království Českém vydaný dne 1. měsíce března b. r. přináší „summár rozpočtových výsledků okresních školních fondů na rok 1886,“ v němž náklad na školství se vypočítává a jehož číslce, kdo je bedlivěji zkoumá, nutí k vážnému rozjímání. Rozjímám jsem a výsledkem rozjímání jsou tyto řádky.

I.

Veškerý náklad na školství obecné v království Českém jest slušná summa 8,011.613 zl. Tato ohromná číslce až omráčí, o hlavy závrat se pokouší, tolik peněz na školy obecné! Dřívější škola — ta kacérovaná — arci vypadala chudinka jako popelka, žebráčka; kdo jí co dal almužny, to měla; země, stát se nestaraly o ni, a přec se nutila; ten z darů utvořený studijní fond si vyžebřala, a ještě jí ho vzali páni do své správy, a udělovali jí z něho co chtěli, a přec vychovala nynější starší pokolení, z něhož vyšli mužové nynější vědy, nynějšího umění, nynějšího zákonodárství; vychovala pečlivě ty, kteří po ní házejí blátem a kalem svého opovržení! Zaslouhuje si toho ta, která svou vlastní životní silou vzdor nevšímání, vzdor ústrkům, vzdor chudobě své po staletí se udržela a snažila, až jí z vděčnosti její vlastní děti — vychovanci odkopli?! Nynější škola arci vykračuje si jako vznešená dáma v šatu nádherném, každý se jí klaní a pochlebuje, každý, kde kdo jest, se jí ujímá, přispívá, platí — musí platiti, chce-li se vyhnouti exekuci, nastaveno pro ni paláců s rozličnými parky a zahradami, snešeno do těch paláců pomůcek až do zplesnivění, množství ústavů vzdělává, vychovává budoucí pěstitele mládeže, časopisy různého obsahu a zrna přinášejí celé sloupce chvály a veleby školy nynější — a výsledek?

Praví lidumilové, zkušení znatelé poměrů sociálních vrtí hlavou, krčí rameny, tážou se po rozdílu u výsledku školy staré a nové, a jaksi nevěří té chvále a velebě školy nynější. Tu ze všech stran hrnou se těmto nevěřícím Tomášům odpovědi: Viz tu vzdělanost, čipernost, tu dovednost naší mládeže, toť výsledek novověké výchovy; stará škola vychovávala tmáře, ale viz odchovance nynější školy, jaká osvícenost, jaký pokrok!

Podivno, že stará škola odchovávala tmáře; a což řiditelé nynějších osudů lidských u vědě i v parlamentu nejsou její odchovanci? Jsou tmáři? Ale prosím, aby se neřeklo, že u výsledku staré a nové školy není rozdílu;

jest rozdíl, a to značný: Stará škola odchovávala dobré křesťany, a nová škola pokouší se z křesťanů tvořiti „lidi“; stará škola pracovala s Bohem, nová škola pracuje bez Boha; slovo Bůh vymítěno téměř zcela z čítánek a přednášek učitelů; nejsvětější jméno Ježíš neuslyšíš v nynější škole — mimo v hodině náboženství — po celý rok, aby se snad ve třídě z těch 80 žáků jeden žáček židáček nepohorsil. Stará škola pracovala o dosažení cíle člověka nejen časného ale i věčného, nová škola nezná než cíle časného, o věčnost se nestarajíc. A následek? Stavba nových rozměrných kriminálů s oddělením pro „mladistvé zločince,“ toužení pedagogů po „kárných školách,“ ankety, které se radí o zařízení „pracoven, robotáren,“ kde by byl ubytován mladý lid vši práce se štítící; organisované stávky dělnické — slovem nastávající revoluce socialní! Bylo těchto věcí za školy staré křesťanské? Ale pro Bůh dejte si říci, kteří stojíte u kormidla a chcete socialní poměry zákonodárstvím hřešiti a věřte: *Nebude zajisté zapotřeby těch oddělení pro mladistvé zločince v kriminálech, těch kárných škol, těch robotáren v takovém počtu a rozměru, nemusíte se usnášeti v parlamentech o výminečných zákonech proti socialistům, když postavíte obecnou školu na základ křesťanský a od dělí začnete reformaci poměrů socialních! Setrváte-li ale při škole bezbožecké, nic vám platny nebudou všechny ty zákony a ústavy ochranné — socialní, mizerie poroste, až vám přes hlavy přeroste — a něhci ani domyslití smutný konec — socialní revoluce.*

Vraťme se k nákladu na obecné školy; toto naše školství vyžaduje ročně přes 8 milionů. Neměl jsem pravdu, když jsem psal o dozoru ku školám, že nynější škola jest drahá, velmi drahá? Toť náklad, který arci niknouti může jen země bohatá, půda úrodná; a chvála Bohu, naše krásná vlast jest bohatá, úrodná, jinak by nemohla, jak nedávno městská rada pražská konstatovala, odváděti do Vídně přebytek vytěžených a v zemi neupotřebených daní ročně na 60 milionů. Proto také lze nám platiti tak velké summy na školství; není to ale ještě všecko — těch 8 milionů v „summáři“ vypočítaných: naše školství stojí mnohem více; není v „summáři“ zahrnuta *přirážka školní místní*, která nejméně tvoří v každé obci 5% přímých daní; a poněvadž okresní školní přirážka vybíraná v celé zemi na 10% činí summu 2,157.163, tuť místní školní pětiprocentová přirážka přesahuje daleko jeden milion zl. Dále do nákladu na školství budtež vpočítány veškeré *remunerace za cesty do škol* v příčině vyučování náboženství, které obce katechetům přímo vyplácejí; potom *drahý aparát inspektorský* dozoru ku školám, dále *výloha u vydržování ústavů pro učitele a učitelky*, která též do nákladu na obecné školství patří — a můžeme tvrditi, že naše obecné školství stojí ročně přes 10 milionů. Není „naše“ nynější škola drahá, velmi drahá? Chci mlčením pominouti, co nás stály *stavby nových školních budov*; toť jsou v posledních 10 letech, kde úřady školní se vši přísností a bezohledností naléhaly na obce, aby nové budovy školní stavěly, tak že mnohá obec, nezakrvácela-li se, až dosud krvácí umořováním dluhu, který na sebe stavbou školy nové uvalila, toť jsou pravím, ohromné zase miliony, které vězí ve zdích budov školních. Ještě Bůh že pomáhal, že právě v letech, kde téměř manie panovala ve stavbách nových škol, byla úroda dobrá, ceny plodin dosti vysoké, tak že rolník mohl stihnouti platy tak ohromné; kdyby dnes začalo se teprv se stavbou nových budov školních, mám za to, že ani desátý díl nových staveb by docílen nebyl! A protož táži se naposled, není nynější škola drahá, velmi drahá?

A kdo sahá do kapes, *kdo platí tyto ohromné summy na školství?* Jsou to katolíci ohromnou většinou; evandělíků obou vyznání není ani 4%, židů pak asi 1%; a k vůli těm 5% nekatolíků nemáme my katolíci, již tvoříme 95% veškerého obyvatelstva a platíme veškeren skoro náklad desítimilionový na školství obecné, *nemáme pravím my katolíci míti svou školu, školu katolickou, konfesíonální?* Kde jest tu spravedlnost, kde svoboda vyznání, kde svoboda svědomí státními zákony zaručená?

II.

Vyučování náboženství jest říšským zákonem ze dne 14. května 1869 číslo 62. na obecných školách úřadům církevním vyhrazeno a má se věc takto :

Zákon předpisuje co povinný předmět náboženství a sice řadí je na první místo, tedy mezi předměty hlavní; obstarávání tohoto vyučování a dohled k němu ponechává církevním úřadům, ale hlavní věc — *nervus rerum* — jest v zákoně opomenuta, totiž náklad s vyučováním náboženství spojený.

Stalo se to nedopatřením neb úmyslně? Mám za to, že úmyslně; vždyť liberálové, tvůrcové školního nynějšího zákona, mají plná ústa svobody, ale jaké? Ponechali svobodu vyučování náboženského církevním úřadům, ale odepřeli jim prostředků, kterými onoho dosíci lze. Toť ta svoboda!

Utvořili zákon dne 20. června 1872, který stanovil zásadu, že zapravení výdajů na vyučování náboženství jest věcí nejbližší příslušných příškolných dotýčného vyznání. Jakého pohoršení natropilo toto ustanovení!

Katolíci nesoucí břímě veškerých dávek školních museli si ještě extra platiti učitele náboženství, jakoby to náboženství nepatřilo do školy; byly obce, kde plat katechety rozvržený dle přímých daní vybíral se od katolíků *policaitem!* Co tu pohoršlivých poznámek, co tu nadávek a urážek natropeno proti katechetovi, proti náboženství! Jsou do dneška na živu kněží, kteří v tom městě v té neblahé době katechetovali, nechť dají pravdě svědectví! Ano, byly obce, které v nejvyšším nad tímto ustanovením rozhořčení vyslovily se, že raději budou ve škole své bez vyučování náboženského, než aby při těch nesmírných platech na školu ještě extra katechetu platiti musely! A to právě liberálové chtěli, aby se u obecného lidu uvedlo náboženství a jeho sluhové v potupu, v posměch, v opovržení, aby tím spíše lid obecný přešel do tábora jejich.

A tyto neblahé poměry trvaly přes 10 roků, až takové — nyní vylíčené — pojímání zákona školního potkalo se s *odporem nejvyššího správního soudu*, který při podobné stížnosti rozhodl, že vydaje s vyučováním náboženství co povinného na obecných školách předmětu spojené mají se krýti těmi faktory, jako příjmy jiných učitelů! Nebýti tohoto výnosu nejvyššího správního soudu, do dneška trvala by ta nespravedlnost do nebe volající. Tímto výrokem teprv odhodlalo se ministerstvo vyučování k spravedlivějšímu výkladu zákona, že nařídilo před dvěma roky, aby výdaje na vyučování náboženství kryly se z fondů zemských; a v poslední době podána osnova zákona v příčině této, která již v těchto dnech ze školní komise přešla do rukou poslanců na říšské radě a která jde ještě o krok dále, aby nejen vyučování náboženství, ale i cestné do škol vzdálenějších placeno bylo z fondů zemských. Jen ať pp. poslanci po právu a pravdě rozhodnou, aby náboženství jako povinný a nejdůležitější předmět bylo skutečně aspoň tak považováno a placeno, jako jiné předměty povinné.

Dle výkladu dřívějšího zákona jest povinna duchovní správa vyučovati náboženství na třech nejnižších třídách zdarma a teprv od IV. třídy počínaje připouští zákon katechetovi remuneraci za týhodní hodinu 20—25 zl. Toť ale v uvážení skutečných poměrů jest nepříhodné — nespravedlivé. Jest mnoho farností, v kterých nalezá se 2 až 5 dvou- neb třítrídnicích škol, tak že má obstarávati vyučování náboženství v 8—15 třídách z kterých ale ani jediná není čtvrtá — tedy s remunerací spojená. Jest to spravedливо, aby farní úřad vyučoval tolik, a ještě třeba více hodin náboženství, jako světský učitel má vůbec hodin vyučovacích, zdarma? A k tomu ještě to: učitel má jednu třídu, v které si pohodlně celý den vyučuje, a sobě i leckdy uleviti, pohověti může; kdežto kněz má běhati z třídy do třídy, z obce do

obce, a musí ustavičně, bez oddechu namahavě mluvit. Protož jest si vroucně přát, aby zákonodárcové přihlížejíce k této poměrům potázali se se spravedlností, a stanovili za vyučování náboženství jistý plat za hodinu týdně, jako platí se jiné předměty povinné i nepovinné. Když učitel má průměrně 500 zl. ročně služného a vyučuje průměrně 24 hodiny týhodně, připadá na jednu hodinu týhodně 20 zl. platu; nuže nechť náboženství jest také tak placeno — a cestné ať vyměří se dle vzdálenosti školy od fary dle jisté normy. Pak to bude spravedливо — *aequum et justum!*

Při tomto rozjímání napadá mi ještě jedna nyní panující svízel pp. katechetů ustanovovaných na měšťanských školách. Ještě posud straší v novinách *konkursy* na katechetická místa, *kde se ukládá katechetovi povinnost vyučovati až do nejvyššího počtu zákonných hodin*, — totiž 30.

Tuto klausuly konkursní nazval bych jen mírně *nemilosrdnou*. Uvažte dobře, pánové, kteří takové konkursy vypisujete, je-li vůbec možno katechetovi vyučovati týdně nejvyšší zákonní počet 30 hodin! Vyučuje některý učitel na obecné neb měšťanské škole týdně 30 hodin? Jmenujte mi jen jediného v celém království Českém! A spíše by mohl učitel, že si poněkud při čtení, psaní, kreslení pohoví organům dýchacím a mluvicím — ale katecheta si pohověti nemůže, a vyučuje li jen jako jiný stejně placený učitel 22—24 hodin týhodně, vydrží to několik let, pokud síla jeho jará, kdy necítí tak únavu a zemdlení; avšak za několik roků se mu to nashromáždí s hrůzou pozoruje, že mu mizí zdraví, síla, a snad ani nepomyslí na to, že namaháním ve škole uhnal si chorobu, stává se z něho mladý — invalida. Ano pánové, věřte mně zkušenému, vše toto jsem prodělal, vy to, kteří takový nemilosrdný konkurs vypisujete, necítíte, nezkoušíte!

Když takový nešťastný konkurs čtu, vždy mne zamrazí a vzpomínám svých mladých let kněžských, kdy jsem též na školách katechetické slasti okoušel, síly své a čivy přílišně přepjal, zdraví si pokazil a nyní odsouzen jsem k životu — invalidy! Když takový konkurs čtu, tu si vždy z toho srdce přeji: Jen kdyby se žádný nehlásil a nedral na místo své záhuby, snad by potom páni zmoudřeli a stali se milosrdnějšími, spravedlivějšími. A stalo se nejednou, že na takový konkurs nebylo žadatele a školní úřadové byli nuceni obrátiti — sleviti. Tak stalo se v Plzni, že c. k. zemská šk. rada výnosem ze dne 1. měsíce července 1884 čís. 15880 určila nejvyšší počet hodin katechetovi na 24; co přes to by vyučoval v nejvyšší nutnosti, obdrží slušnou odměnu; podobně stalo se ve Vídni, kde c. k. zemská školní rada usnesla se dne 1. října 1884, aby katechetové vyučovali týhodně 22 hodin, kdyby přes tento počet převzali některou hodinu, obdrží za každou 50 zl. remunerace. Toť přec humanita na pravém místě! Protož jest si opětně přát, *aby při vyřizování výše uvedené osnovy v příčině vyučování náboženství zákonodárcové určili jistý počet týhodních povinných hodin 22 — nejvýš 24 samostatným katechetům a přespočetným hodinám přisoudili remuneraci.*

K tomuto rozjímání dovoluji si maloukku ilustraci. Historie o stejném loktu jest známa, jen že chci na ten stejný loket zde posvítiti v poměrech jiných než národních — v poměrech u vyučování náboženství.

Když jedná se někde v okresní radě o tom, že ten který kněz nemůže pro churavost navštěvovati vzdálenou školu mimo farní osadu a žádá, aby mu byl vymožen povoz, kterým přec by se do školy dostal a svou povinnost vykonal, jinak že mu nelze školu tu navštěvovati a v tomto pádu že prosí, aby vyučování náboženství svěřeno bylo tomu kterému učiteli, jehož co schopného odporoučí: tuť okresní rada po zákonu až dosud platném nemůže donutiti obec, aby povoz pro kněze po celý školní rok posýlala, nemůže ale knězi také žádné remunerace z kterékoli rubriky na povoz povolit, kdyby i chtěla; a obyčejně přijde k tomu, že za souhlasu zemské školní rady a církevního úřadu jest ten který učitel poukázán, aby náboženství vyučoval, ale při tom hned nařizuje zemská šk. rada, *aby učiteli za vyučo-*

vání náboženství okresní radou byla navržena a ku schválení předložena remunerace z té které rubriky okresního fondu. Při tom nejnápudnější věc jest ta, že nikdy zemská šk. rada netáže se po zákonném počtu hodin, které ten který učitel vyučuje a stává se často, že učitel vyučující v I. třídě, kde má týhodně 22 hodiny, jest ustanoven, aby vyučoval náboženství — a hned mu také remunerace vyměřena jest. Kněz churavý, jenž by rád byl své těžké povinnosti dostál, nemohl dostati z žádné rubriky remuneraci na povoz do vzdálené školy — a učitel doma s 22hodinným vyučováním, jenž po zákonu byl povinen ještě 8 hodin zdarma převzít, musel hned býti odměněn: *to ten dvojí loket při hlavním povinném předmětu — náboženství!*

III.

Vraťme se k „summáři rozpočtových výsledků okr. šk. fondů na rok 1886,“ o kterém jsem pravil, že z jeho číslic jde až hlava kolem a že ty číslice dokazují pravdu mého výroku, že škola naše jest drahá, velmi drahá. Pokračujme v rozjímání o tom „summáři“, a o tom dvojím loktu.

Potřeba výdajů na školství naše činí přes 10 milionů ročně, a jest v „summáři“ rozvržena na 12 rubrik číslovaných od I. a)—XI.; náklad na vyučování náboženství má sice také svou rubriku, ale bez čísla, až vzadu ku konci, jako přívěsek, ocásek celého toho nadělení.

Rubrika I. a)	zahrnuje roční služné učitelů s položkou zl. . . .	5,945.417
I. b)	doplňky služného učitelů s položkou zl. . . .	72.561
II.	přídavky služební učitelů s položkou zl. . . .	555.078
III.	přídavky funkční učitelů s položkou zl. . . .	454.334
IV.	příbytečné učitelů s položkou zl. . . .	7.240
V.	odměny učitelů s položkou zl. . . .	594.374
VI.	náklad na konference uč. s polož. zl. . . .	27.603
VII.	dotace pro okr. knihovny uč. s polož. zl. . . .	4.415
VIII.	náklad na učebné prostředky uč. s polož. zl. . . .	66.518
IX.	daně a dávky s položkou zl. . . .	262
X.	rozličné výdaje s položkou zl. . . .	37.296
XI.	náklad jednací s položkou zl.	78.428
	Summa nákladu na školství vůbec zl.	7,843.526

Náklad na vyučování náboženství — extra, jako by ku škole nepatřil zl.	168.087
Summa veškeré potřeby zl.	8,011.613

Porovnejme výdaje rubrik hlavnějších: Největší výdaj tvoří arci rubrika I. a), služné učitelů, skoro 6 milionů zl.; ač to summa ohromná, přec nenaplnuje přání a tužby učitelů, a jak jsem v předešlém dopisu o dozoru ku školám k tomu poukázal, není summa ta spravedlivě rozdělena mezi učitelstvo městské a venkovské, a mezi učitelstvo české a německé. Učitelstvo venkovské jest vzhledem k učitelstvu městskému, jakož i české proti německému zkráceno; neboť IV. třída služného jest nejvíce rozšířena v okresích na venku českých, kdežto v okresích německých skoro ani nenalézá se. Vyslovujeme naléhavé přání, aby v tomto směru stala se spravedlivá náprava.

Služné učitelů tvoří přes 75% veškerého nákladu; a vezmeme-li rubriku I. b) doplňky služného učitelů na 1%, rubriku II. přídavky služební na 7%, rubriku III. přídavky funkční na 6%, rubriku IV. příbytečné na 0.01%, a rubriku V. odměny na 7%, tvoří veškeré tyto rubriky, z nichž peníze dostávají se jen učitelům, summu 7,629.004 čili 96% veškerého nákladu.

Tuto summu, jak shora uvedeno, platí *katolíci*. A nyní popatřme na rubriku „bez čísla“, v níž zaznamenán náklad na vyučování náboženství s položkou 168.087 zl.; k této summě přičísti nutno jest cestné katechetům do škol vzdálených, které platí ještě extra *katolíci*: a tu shledáváme, že *na veškerý*

*náklad za vyučování hlavního předmětu povinného, náboženství vypadá z celé té ohromné summy 2°/₁₀ — pravím: dvě procenta. Jest-li průměr vyučovacích hodin na obecných školách 24, a z těch připadá na náboženství 2 hodiny, a stojí-li těch 24 hodin vyučování přes 10 milionů, vypadlo by na vyučování náboženství 833.333 zl.; skutečně ale jest v „summáři“ jen 168.087 zl. — Uč tu náboženství jest zkráceno! Jest to spravedливо? V těchto výsledcích nelze učiniti žádného jiného úsudku, než jen toto budiž konstatováno: *Katolíci platí na své školství v království Českém skoro 10 milionů. a z těch vypadá na hlavní a katolíkům nejdůležitější předmět — sv. náboženství dvě procenta!* O tom milý čtenáři uvažuj dále sám — mně nelze více — jsem se svým rozjímáním u konce!*

Když jsem četl památnou řeč ministra vyučování Jeho Exc. pana Dra. Gautsche, kterou pronesl nedávno ve sněmovně poslanecké háje školu naproti nájezdům falciosním a končil rozhodným slovem, že chce, *aby škola v Rakousku byla rakouská*: tuť zaradovalo se srdce mé nad jeho rakouským vlastenectvím, kterým i my proniknutí jsme; avšak hledě dále k činnosti, rozhodnosti a spravedlnosti toho ministra, čerpám z jeho šlechetného charakteru naději, že přec snad rozpomene se jednou na tužby rakouských katolíků, kteří v ohromné většině ústy svých poslanců rozpočet na školství nejen povolili, ale i ze svých sáček skoro všechn zaplatiti musí. Kéž by se rozpomenul a ve své spravedlnosti tento nepoměr shora vylíčený co do nákladu na vyučování náboženství napravití hleděl tím, aby přání katolíků, kteří tak nezměrné oběti na školství rakouské přinášejí, vyhověl — a dal nám školu nejen rakouskou — ale i katolickou, aby katolíci v katolické škole své děti po katolicku vychovávatí mohli. *My katolíci chceme rozhodně za své vlastní peníze školu katolickou.*

T.— t.—

Starý pokyn ku naučení stručným článkům z náboženství.

Nejlépe pochodí nováček katecheta, uposlechneli rady starých. Obyčejně hledí nováček všemožnými výklady vědomost náboženství u žáků si zabezpečiti, neb o tom, že za nynějších poměrů na domácí pilnost žáků se spolehnouti nemůže, přěsvědčí se až hrůza brzy. Nač při vší své upřímné práci nejméně pamatuje, jest zkušenost starých, která zní: *tantum scimus, quantum memoria tenemus*. Na základě této pravdy radil jistý starý katecheta nováčkovi, který si mu stěžoval do obtížného si u žáků upamatování rozličných druhů hříchů, ctností a t. d., takto: „Hleďte si, pane bratře, na konci *každé* své hodiny vyhraditi k mechanickému, společnému jmenování hříchů, ctností a jiných definic *poslední dvě minuty*. Ukončiv před nimi své vyučování, rcete: nyní jmenujte všickni společně tyto hříchy, ctnosti, svátosti a t. d.

Tak čiňte po tolik hodin, dokud dítky ten který druh hříchů a t. d. nebudou dokonale učiti. Pak začněte jiným a opět vše opakujte. S tím můžete mechanický počiti již v první třídě, a podívíte se jaké ovoce ony dvě minuty za šest roků přinesou! Nebudete míti mnohdy ani jediného žáka, který by nejhlavnější věci z katechismu neznal. Při methodě té ale dlužno setrvati!“

Při katechismu, který *stručně* podává, čemu učí ten který článek víry, co se v tom a onom přikázání velí a zapovídá, v němž nalezáme *stručně* definice svátostí, přinese methoda tato utěšené ovoce. Nejmenšího užitku však přinese tato osvědčená methoda při katechismu, jehož skladatel zapomněl na zlaté paedagogické pravidlo: *Quidquid praecipies, brevis esto!* J. Prášek.

Vypravujeme-li dítkám o dvanáctiletém Ježíškovi, upozorňujeme je na to, že byl „poddán“ i sv. Josefovi, který nebyl jeho otcem, nýbrž toliko pěstounem. Při tom upozorněme dítky, že i mnohé z nich nemají již vlastního otce a vlastní matky, nýbrž nového otce, novou matku, kterým ale, chtějí-li se podobati

Ježíškovi, poddány býti mají. Důležité to proto, poněvadž mnozí zlovolní a nerozumní lidé navádějí dítky: toho neposlouchej, on není tvým vlastním otcem, té neposlouchej, ona tvou macechou.

V nynější době, kdy při častých oloupeních chrámů nejsvětější svátost bývá zneuctívána, a kdy mnozí okázalým způsobem nejsv. svátost tupí a t. d., jest při katechesi třeba upozorniti na to, že Pán Ježíš, ač to v moci jeho, obyčejně hanebniky ty hned netrestá, což i důkazem jest, že v nejsvětější svátosti oltární přítomen jest týž Ježíš, který též za doby, kdy na zemi dlel, ty, kteří jej tupili, při ukřižování naň plivali, jej kopali, a na kříž přibíjeli, netrestal, ale na obrácení jejich čekal. Při tom ale i dlužno uvésti příklady, v jakých trest Boží na rouhače a zneuctivatele ty bleskem přikvačil.

Kronika školská.

Pan ministr kultu a vyučování jmenoval právě dosavadního profesora na ústavě učitelském v Praze, d. p. Fr. Blandu řiditelem téhož ústavu. Konečně zdá se, jakoby na vyšších místech upřímně pomýšlelo se, odčiniti mnoholetou křivdu, kteráž na duchovenstvu kat. Církve po dlouhá leta páchala se tím, že kněží jaksí zásadně z míst řiditelských na školách vůbec byli vylučováni. Postačí tuto poukázati na kněze Jana Černého v Humpolci. Ačkoliv spůsobnost jeho k úřadu řiditelskému v každém ohledu byla výtečná, bylo mu přece skoro bezčetných snášeti úkorů se strany vyšších organů školních, proto že na počátku nové éry školní fakticky byl řiditelem měšťanské školy v Humpolci, o čemž šíře bylo pojednáno v lonském ročníku „Vychovatele.“ Nežádáme pro kněžstvo žádných výsad, nýbrž rovné právo. Kněz byl až dosud na školách považován co páté kolo u vozu, co jakési nutné zlo. Snad že nynější p. ministr vyučování při obsazování vyšších míst učitelských důsledně bude přidržovati se moderního hesla, jež zní: v o l n á konkurrence, tak aby i kněží osvědčivši svoji zákonitou spůsobnost, mohli žádati o místa řiditelská. Snad že dále na vyšších místech došlo se k náhledu, že caeteris paribus, kázeň školní vždy více prospívá pod řízením kněze, nežli laika, jenž podle panující netečnosti náboženské, paedagogického vlivu náboženství obyčejně málo dbá, ano jak se za nové éry školské zhusta dělo, zúmyslně nedbá. Bezpochyby že p. ministr Gautsch v Ditesovi seznal příkladu odstrašujícího.

Bylo nám v těchto dnech hovořiti s jedním učitelem na měšťanské škole v jistém venkovském městě. A tento zle stěžoval si do mladistvých učitelů, kteříž vycházejí z ústavů učitelských.

Mnozí z nich — výminky jsou též mnohé a čestné — nevědí svoji samostatnost a tu zlatou svobodu osvědčovati jinak, jako nočními pitkami a toulkami k nemalému pohoršení rodičů i mládeže.

V chování ku kolegům starším vyznačují se vybraným hrubstvím a je-li místo řidícího někde uprázdňeno, agitují všemožně proti tomu, o němž vědí, že by poněkud přísněji hleděl si pořádku nejen mezi mládeží, ale i mezi podřízenými kollegy. A tu svrchovaně třeba, aby již v ústavech učitelských mladí páni vyučovali se nejen těm kterým vědomostem, nýbrž i k á z n í, kázni a opět kázni. Významné jest svědectví prosté ženy v procesu Piwaldově, kteráž před vyšetřujícím soudcem za hlučného smíchu obecnstva pravila: já když jsem ty nohy — zavražděné Kocourkové — v lese ponejprv spatřila, myslila si: to tam vyspává náš pan — učitel!

Výnos c. k. zemské šk. rady na Moravě 7. pros. 1885. č. 9489. všem okr. šk. radám a řídicím na školách obecných a měšťanských za příčinou zanášky učiva do týdeníku školního, případně do knihy známkové (Classenbuch). K otázce, zdaž při zavádění nových formulářů (výnosem 13. srpna 1884. č. 6304.) do školy též duchovní zpráva (Seelsorge-Klerus) povinna jest přednášené učivo do týdeníku, případně do knihy známkové zanáseti, c. k. zemská šk. rada ve shodě s nejd. knížecí arcib. konsistoří olomuckou a případně i s bisk. ordinariatem v Brně, nařizuje, že přednešené učivo má sice zanáseti se na školách měšťanských, nikoliv ale na školách obecných. —

Dovolujeme si další otázku: z jakých příčin ukládá se duchovní správě ve městech více, nežli na vesnicích? Po našem zdání mohlo se již k vůli důslednosti říci: buď bude zanáseti se učivo všudež, aneb nikdež. Ostatně všickni učitelé náboženství milerádi by se této supernaci učitele třídního podrobili, kdyby jen tento na zanášené učivo náboženské více dbal a podle něho se i řídil.

Mnozí páni katecheti na venkově zpěchovali se učivo své do knihy školní zanáseti jedině z té příčiny, že leckterý p. učitel jako nepřítel člověk hned po odchodu katechety vykládal dětem se svého stanoviska o zázračích P. Ježíše, jež právě v předešlé hodině náboženství byly jim přednešeny aneb že, spatřiv čemu p. katecheta právě učil, vybral si z čítanky ku čtení přírodopisný článek, jehož výklad (!) v příkrém odporu byl s učením katechety. Kde učitel ku katechetovi choval se přátelsky, tam z pravidla katecheta nezpěchoval se učivo své do knihy zanáseti. Kde však choval se k němu jak se říká po „kantorsku“, tam mnohdy velela *pastorální opatrnost ano nutnost*, učivo své do knihy nezanášeti. Ku př. o popeleční středě byl by katecheta viděl, kterak p. učitel před dětmi snědl párek uzemek. Nežřídka potkává katecheta žáka nesoucího v pátek uzinky z krámu do školy. Kdož může učiteli náboženství brániti, aby tétěž hodiny nepoužil k výkladu o hříchu, jakéhož se dopouští katolický křesťan vůbec, nedbá-li přikázání postního? A bylo by pastorálně opatrné, kdyby do knihy zanesl, o čemž přednášel? Mohl by býti jist, že učitel při nejbližší příležitosti bude dětem mluvití proti postu.

A víme jistě, že těm kterým bezkonfesionelním mnohem více záležitá na tom, aby mohli katechetu nepozorovaně kontrolovati, nežli aby naplnila se litera zákona. Z mnohých dopisů o věci této dověděli jsme se, že právě nejsvědomitějším a nejhorlivějším katechetům nejvíce bývá proti mysli, zanáseti učivo své do knihy. My proti zákonu, aneb těm kterým výnosům podstatně nic nenamítáme, avšak přejeme si, aby dříve, nežli rozkazy nějaké u věcech podobných se dají, byly též odůvodněné námítky se strany katechetův slyšeny. Dějíť se dosud i za tohoto ministra věci až k neuvěření. Tak ku př. stěžoval si nám jistý katecheta z jisté měšťanské obecné školy, že jeho třídní p. učitel posledně při zprávách školních v jeho přítomnosti řekl k žákovi: řekni p. katechetovi, aby dal známky z náboženství! — Což vypadá zrovna tak, jako když rozhněvaný p. manžel u přítomnosti své paní poroučí služce: řekla jí — roz. paní — aby dnes k obědu upekla husu! —

Tentýž učitel svého času pronesl v jistých listech obvinění, že učitelé náboženství povinnosti své nejvíce zanedbávají.

S jakou asi chutí bude tentýž katecheta zanáseti učivo své do knihy? — Věru tu těžko bývá satyru nepsati. A ostatně, proč vlastně mnohým pánům tolik mnoho na tom záleží, aby učivo náboženské do knihy šk. bylo vždy speciálně zapsáno? Činí to z veliké horlivosti náboženské? O tom my slušně pochybovati si dovolujeme. Dokud škola byla konfesionelní a páni učitelé nábožensky horlivi, dotud tito pramálo se starali o to, co katecheta do školní knihy zapíše. A sotva že škola stala se bezkonfesionelní, oj co tu nářků od těch bezkonfesionelních, že katecheti nechťí látku svoji zapisovati! Je-li škola bezkonfesionelní, co záleží učiteli na tom, čemu učitel náboženství

katolický, protestanský aneb židovský učil? Či musejí pastoři a rabínové též učivo své speciálně zanášeti? Aneb stará se katecheta o to, co učitel do knihy zanáší? —

Po našem zdání běželo a běží mnohému jedině o to, aby vůči kateche tovi ukázati mohl: já pán!

Učitelové a divadla. Ve zvláštním případě c. k. zemská školní rada na Moravě výnosem od 10. března t. r. rozhodla, že s postavením učitele se nesrovnává, aby při veřejných divadelních produkcích, byť i tyto pořádaly se v místnostech spolkových, aneb i privátních, a byť pořádaly se kýmkoliv, činně se účastňovali. —

Nastane otázka: zdaž by učiteli dovolilo se, se školní mládeží uspořádati vánoční hry, ku př. Jesličky, při nichž by p. učitel co řiditel zpěvu a co nápověda spolupůsobil? V tom přece nelze spatřovati ničeho, co by se stavem učitelským se nesrovnávalo.

Napoleon I. učí generála Bertranda božství Ježíše Krista.

Proslavený císař francouzský Napoleon I., trávě poslední zbytky svého života na ostrově Heleně, zabýval se nejenom spisováním dějin svých, nýbrž i otázkami náboženskými, v nichž osvědčil se býti pravým křesťanem, uznávaje nejvyšší pravdy mravouky katolické!

V následujícím pojednání podané důvody, jimiž hájil Božství Pána našeho Ježíše Krista proti opáčnému tvrzení generála Bertranda.

„Nepochybuju Sire,“ pravil Bertrand, „že tak veliký muž, jako vy, mohl by věřiti, že se zjevila jednou v člověku, v lidské postavě, nejvyšší bytost, s tělem, s ústy, očima, slovem. Připouštím, že měl Kristus rozum nejobsáhlejší, srdce nejčistší; že byl nejlepším a nejpodivuhodnějším zákonodárcem; avšak přece byl pouhým člověkem, jenž uče, sváděl lehkověrné, as jako Orfeus, Konfucius nebo Brama.“

Židovský Bůh obnovil divy v bájných časech; postavil se, svrhnuv s trůnu řecké a egyptské bohy, sám na jich místo. Jako velikán dal se Kristus velebiti, protože předchůdcové jeho Isis a Osiris, Jupiter a Juno, a mnozí jiní, také v pýše dali si holdovati. Moc Ježíšova byla táž, jako těchto báječných hrdin. Vidím v něm mohutnost genia a působení velducha, kteréžto kouzlo lid k němu vábilo. Uchvacoval si svět mocí rozumu, jako výbojnící Alexander, Caesar a vy — Sire, nebo jako Mohamed mečem svým!“

Napoleon odvětil:

„Proto přece pravím, že Kristus nebyl člověkem! Obmezené hlavy nalezají podobnost mezi Kristem a zakladatelem nové říše, mezi výbojníkem a bohy jiných náboženství. Však této podobnosti nestává. Mezi křesťanstvím a jiným náboženstvím je nekonečný rozdíl. Každý vzdělanec rozluští tu otázku. Kdo by z nás nemohl říci zakladatelům oněch soustav náboženských směle do očí: Nikoli, vy nejste ani bohy, ani posly božství, vy nemáte poslání s nebe. Jste většinou poslové lži; neboť jste stvoření z téže hlíny, jako my. Jste z pokolení a rodiny Adamovy. Tvoříte dílo své se vši naruživostí, se všemi neřestmi za tím úmyslem, abyste byli zbožňováni. Již svědectví o tom vydávají vaše chrámy a kněží. Dějiny vaše jsou dějinami násilí. Úctu a ctění, již od svých poddaných požadujete, a která toliko Bohu samému náleží, dala vám pýcha, jež této přednosti zcela hodna jest. A hle — s počátku to nebyla ani svoboda, ani svědomí, co vás ovládalo, nýbrž nešlechtnost, potřeba a touha po obdivu, nevědomost a pověra. To vše bylo prvním vaším velebitelem.“

Tak bude zníti úsudek a hlas svědomí každého, kdo by se dotazoval bohů a svatých pohanských.

Pravdu poznati jest dar boží a známkou bystrého rozumu. Avšak lež člověk poznává, a ta jest duši protivna.

Ale čím to, že proti nepravému nepovstává žádná námitka?

Protože má celý svět náboženství toto za nepravé.

Bylo přijato pohanství od filosofů řeckých, od Pythagora, nebo Sokrata, od Anaxagora neb Perikla, tehdy jako absolutní pravda? Nikoli! Tito velikáni bavili se jím, jako povídačkami dobráckého Homera, jako směšnými, báječnými obrazy, ale nikdy se před ním neskláněli.

Naproti tomu měli velduchové od objevení se křesťanství víru živou, účinnou, víru v tajemství, v učení evangelia a to nejen Bossuet a Fenelon, jichž bylo povinností to kázati, ale i Descartes a Newton, Leibnic a Pascal, Corneille a Racine, Karel Veliký a Ludvík XIV.

Odkud to, že toto tajuplné, temné vyznání víry, jako apoštolské bylo přijato od našich velikánů s hlubokou úctou, kdežto pohanství, obírající se zákony přírodními, nemohlo toho dokázati, by se ho vzdělanci přidrželi? Kdo mluvil tak špatně o Olympu? Pohané sami. Příčina toho jest velmi přirozená.

Za závojem mythologie spatřoval učenec hned postup a zákony vznikajících sekt, klamy a vášně lidského srdce, smyslné obrazy a nadutost z vědomosti. Mythologie jest náboženství fantasie. Jak poetové sny své zbožnili, následovali přirozených žádostí svého ducha, který přinutil mohutností svou k velebení sebe samého.

Vše jest v něm lidské, vše mluví v něm: jsem dílo tvora! Každý pozná jeho nedokonalost, nestálost, nejistotu, odpor. A tato směsice báječná může bavit toliko fantasii, ale nikoliv rozum.

Metaforou ani poesii Bůh a původ světa se nevyloží, aniž vyzkoumají se zákony rozumu.

Pohanství je dílo lidské. Poznáváme v něm svou duševní slabost a svou bytosť, která nám všude kráčí vstříc. Zdali vědí tito proslavení bohové, tito římská a řecká zákonodárcové Numa, Lykurg, neb kněží indiští, neb Memfis, Confucius, Mohamed, více než ostatní smrtelníci?

Zajisté nikoliv. Oni učinili z morálky pravou spoustu.

Deisté nenaučili nás, co jest nám ku vědění důležité, protož jim neděkujeme za žádnou zřejmou pravdu.

Náboženská otázka nebyla ani jednou od nich promyšlena a nauka o božství jejich jest plna bludu a temnoty. Jest jedna praprawda, kteráž až ku kolébce lidí vstupuje, která se u všech lidí nalézá, protože prstem Božím do naší duše vepsána jest: zákon přírody, ze kterého povinnost, spravedlnost, bytosť Boží, a její poznání se vylévá; ze kterého zřejmo jest, co jest člověk.

Jediné náboženství přijalo zákon přírodní dokonale, jediné si přivlastnilo jeho věty, jediné činí z něho předmět ustavičného a veřejného vyučování. Jest to náboženství křesťanské.

U pohanů však byl zákon přírody zneuznán, zohaven, změněn sobectvím a učiněn závislým na politice.

Trpělo se to, ale nikdo charakteru jeho nepoznal. Tento zákon neměl ani chrámů, ani kněží, ani jiného útulku, než řeč, kterou ho Bůh moudrostí svou udržoval. Mythologie jest chrám posvěcený dobrodincům přírody, hrdinům, moci, vědomosti. Mudrcové nemají v něm žádného místa.

Tak nenaleznete vkročíce do svatyně pohanské ani pořádku ani souladu, nýbrž pravý chaos, tisíce odporů, válku mezi bohy, nepohnutelnost sochařství, nesjednocenost a porušení jednoduchosti, roztržštění božských vlastností, které v bytosti své byly porušeny nebo vyhány, sofismy nevědomosti a zpupnosti, znesvěcení svátků, triumfy hýřivosti, nemravnost, nevázanost, která se vzývala s práchnivějícím dřevem, všechny druhy špatnosti, modlu a její kněze ukryté v temnotě.

Oslavuje se takto Bůh? Nezneuctívá se? Lze náboženství a bohy s křesťanstvím srovnati? Dle mého mínění nikoliv. Já volám před svůj soud celý Olymp. Ctím bohy, ale jsem dalek toho, abych před pošetilými modlami klesl v prach.

Bohové, zákonodárci čínští, indičtí, římské a atheňští postrádají všeho, co by mohlo vzbuditi moji bázeň. Ne však, že bych chtěl býti nespravedlivým, vážím si jich, neboť poznávám jejich cenu. Vládcové, jichž bytí si vstíplilo do paměti jako obraz pořádku a moci, jako ideal mohutnosti a krásy, tací vládcové v pravdě nebyli obyčejní lidé. Při těchto výsledcích dávných časů jest nám však v úvahu vzíti nevědomost světa. Tato nevědomost byla veliká, neboť hřích byl s cností zbožňován. Fantasie hrála při tomto poblouzení hlavní úlohu. Násilí, bohatství, pýcha ze slávy, láska k zábavám, bezuzdná chlípnost, zneužití moci jsou nám jasným rysem při líčení bohů, jak nám je v naivních pověstech básníci neb mythy podávají.

V Lykurgovi, Numovi, v Mohamedovi vidím jen zákonodárce, kteří zastávali v státu nejvyšší úřad a hledali rozluštění společenské otázky.

Věru nevidím v nich ničeho, co by božství prozrazovalo, vždyť sami výroky svých tak vysoko ani necenili. Zřejmě jest, potomstvo že jenom první despoty, hrdiny, knížata, tvůrce prvních republik zbožňovalo. Co se mne týče, pohlížím na tyto bohy, jako na bytosti, které jsou též přirozenosti se mnou. Byli prvními, hráli svého času první úlohu, jako já. Nic však neoznamuje jich božské bytí, ba vidím mezi nimi a mnou mnohé slabosti a bludy, které je mně blíže staví. Schopnosti jich jsou takové, které mám sám, rozdíl není žádného, leč v užitku, jaký jsme z toho měli, nebo v cíli, který jsme si předsevzali, nebo v jiných okolnostech.

S Kristem jest to jinak. U něho mne vše uvádí v obdiv, jeho duch vysoko vylétá, jeho vůle mne zastíňuje. Nic není na světě, co by se s ním mohlo porovnat. On jest v pravdě zcela zvláštní bytosť: jeho myšlenky, city, zjevená pravda, jeho přesvědčivé důkazy nedají se ani lidským důmyslem ani přirozeností věci vysvětliti.

Jeho narození, události jeho života, hloubka jeho učení o víře, která je plna obtíží, a těch obtíží podivuhodným rozluštěním, jeho evangelium, zvláštnost této tajuplné bytosti, jeho objevení, jeho postup stoletími a velmocemi, vše jest velikým divem . . . vše to mne ponořuje v hluboké myšlení, ze kterého nemohu vybřednouti, tajemství, které tu před mým zrakem spočívá, je tajemství věčné, které nemohu ani zapřítí, ani vysvětliti.

Nevidím na něm nic lidského, abych se k němu přiblížil, anebo ho posuzoval. Vše jest nade mnou, vše zůstává velikým a tak povzneseným, že mne to odzbrojuje. a kdybych mohl hloubati, jak bych chtěl, nemohu sobě o něčem úsudku podati.

Jeho náboženství jest známo toliko jemu, ono má původ svůj v rozumu, jenž zajisté není lidským rozumem. Ležít v něm hluboká původnost, kterou tvoří množství neznámých slov a tajemství.

Ježíš se nedluží od vědy ničeho. V jeho učení nalezáme toliko následování a příklad jeho života. On není filosofem. Jakmile vystoupil se zázraky, hned měl zbožňovatele. Posluchače přesvědčil daleko více, působě na cit, než skvělou methodou a logikou. Od nich nepožadoval žádných předběžných studií, ani umění čísti a psáti. Celé náboženství jeho bylo ve víře.

Věda a filosofie nevede k blaženosti.

Ježíš přichází na svět, aby objevil tajemství nebe a zákony ducha.

Obírá se duší, mluví s ní a toliko pro ni přináší své evangelium. Duše jemu postačuje, jako on duši. Až do příchodu Kristova nebyla duše ničím Hmota a čas byly vládcí světa. Na zavolání jeho bylo vše do pořádku uvedeno. Věda a filosofie staly se vedlejšími věcmi. Duše dosáhla opět vlády. Celý aparát pohan-ského vědění sřítíl se jako zvětralá hudova v jedině slovo: víra.

Který učitel, které slovo působí takový převrat!

S jakou vroucností učí lid modlitbě, jak předkládá mu učení o víře a nikdo nemůže mu odporovati, protože evangelium obsahuje čistou mravouku, a věrouka jest zvěstování a pravda toho, co se v něm nalézá, kam oko ani rozum vniknouti nemůže. Nikdo nebude tak pošetilým, aby poutníku vyprávějícímu o dívech ledovců, na něž on sám bál by se vystoupiti, řekl: lžeš!

Kristus jest ten smělý poutník. Ovšem kdo chce, může nevěřiti, ale nemůže říci: To není pravda!

Ostatně vezměte si k poradě filosofy na tyto tajuplné otázky, které jsou bytostí člověka a také bytostí náboženství.

Bez odporu mnohým myšlením můžeme to tak dalece přivést, že porozumíme filosofii Sokratově a Platonově, avšak musíme býti metafysiky, musíme si kromě toho dlouholetými studii osvojit zvláštní zručnost a dosáhnouti zdravého rozumu, srdce, přímé mysli.

Křesťanské náboženství není ideologií ani metafysikou, nýbrž praktickým pravidlem, jež provází konání lidské, ukazuje mu chyby udílí mu rady a jest s ním při každé práci a klidu. Bible podává nám zevrubnou řadu událostí a osob historických, aby čas a věčnost objasnila, toho však žádné jiné náboženství není s to poskytnouti, i kdyby to nebylo pravé náboženství, bylo by bez viny, že se tak zaměnilo, neboť jest to vše veliké a hodné Boha.

Marně hledám v dějinách, koho bych tam našel aby se Kristu vyrovnal, nebo co by se Evangelium podobalo. Ani dějiny, ani člověčenstvo, ani čas, ani příroda neposkytuje mi ničeho, s čím bych mohl evangelium srovnati, neb jak objasniti.

Samí neznabohové neodvážili se vznešenost evangelia popírat, jež na nich vynucuje jakousi úctu. Jaké však štěstí poskytuje evangelium těm, kteří jenom věří.

Jak v něm mnoho podivuhodného spatřují ti, kteří je s pozorností byli přečtli.

Veškerá slova jsou v něm vázána, navzájem se podporující jako kamení jedné a téže budovy. Duch, jenž slova k sobě poutá, jest božský cement, který smysl slov buď duchu odhaluje, neb zakrývá. Každá věta má dokonalý smysl, který značí dokonalost prostoty a hloubku obého. Jest to jediná kniha, v níž dosud duch nalézá mravní krásno a ideu nekonečnosti, jest však povýšena nad všechny ty, které dějiny stvoření vyličují.

Jedině Bůh mohl tento ideál, tento právě tak výlučný jako originelní vzor dokonalosti poskytnouti, na němž nikdo cos vytknouti, jemu cos přidati nemůže. Jest to kniha zvláštní ve všem, co v sobě tají, a zcela nová, jižto ani před ani po ní žádné podobné nebylo.

Mezi Confuciem, Zoroastrem, Numou, Jovišem, Mohamedem a Kristem jest ten rozdíl, že vše, co Kristus učinil, ukazuje na Boha, kdežto u nich vše ukazuje na člověka. Působení jich omezeno bylo životem, za živobytí svého šířili nauku svou vášněmi, násilím, ha i politikou.

Kristus čekal vše od své smrti. Je to nález lidský? Nikoliv. Jest to mnohem více. Je to zcela zvláštní prostředek, nadlidská důvěra, nevysvětlitelná opravdivost.

Jakmile má několik nevzdělaných žáků, jest odsouzen k smrti a umírá jako předmět pomsty židovských kněží a jako zlořečení svého národa, zrazen a opuštěn od svých učenníků.

Budu zajat — děl — budu ukřižován, od celého světa opuštěn, můj první učenník mne na počátku utrpení zapře, budu vydán zvůli bezbožných; potom, až bude Boží Spravedlnost ukojena, dědičný hřích usmířen, bude spojení člověka s Bohem obnoveno, a smrt má bude životem učenníkům mým. Potom budou beze mne silni, více, než byli se mnou, neboť uzří mé z mrtvých vstání; vstoupení na nebesa, sešlu jim Ducha, jenž způsobí, že pochopí evangelium. Konečně uvěří, budou kázati a přesvědčí celý svět.

Tato pošetilá přípověď, od sv. Pavla pošetilostí kříže nazvaná, na literu se vyplnila . . . a tento způsob vyplnění jest ještě podivuhodnější, než přípověď sama.

Tyto věci nerozhodl ani jeden den, ani jedna bitva. Bylo to pokolení lidské? Nikoliv, ale válka, dlouhý boj od tří set let počatý apoštoly a následujícím pokolením vedený. Po sv. Petru je 32 biskupů v Římě, nástupců v jeho pastýřském úřadě a mučenníků. Tak byla tři sta let stolice římská popravištěm, jež tomu nevyhnutelně smrt přinesla, kdo na ni usedl. Však i jiní biskupové neměli v době prvních 300 let lepšího osudu.

V tomto boji stojí na jedné straně všichni králové, veškerá moc světa; na druhé nevidím vojska, nýbrž jen tajuplnou sílu, několik tu a tam po celém okrsku rozptýlených lidí, kteří kromě sv. kříže žádné zbraně nemají.

Jaké to zvláštní znamení! S nástrojem hanebné smrti Bohočlověka ozbrojili se učeníci. Oni nesli kříž do celého světa s plamenem vřelého přesvědčení, jenž vždy dál a dále se šířil: Kristus, Syn Boží, zemřel pro spásu lidstva.

Jaký boj, jakou bouří způsobila tato jednoduchá slova pro chabý prapor kříže! Jak mnoho krve bylo prolito, jak mnoho lidí popraveno! Však zde hněv, děsná zuřivost, násilí a záští; tam panuje jemnost a vytrvalost, bezmezné se odevzdání.

Tři sta let bojoval rozum proti zvířecké smyslnosti, svědomí proti nutnosti, duše proti tělu, cnost proti hříchu. Krev křesťanů tekla přívalem. Oni umírali, libajíce své katany. Duše jejich odporovala, ale tělo mukám se poddávalo. Všude se podrobovali, ale všude nesli vítězná znamení.

Mluví se o Caesarovi, o Alexandrovi, o jich vítězstvích a nadšení, jež dovedli v srdcích vojinů vzbuditi, aby je k dobrodružným výpravám pohnuli. Při tom však dbáti jest, na cenu lásky vojínovy, na moc genia, na přirozené vedení vojenské kázně, a na výsledek podařeného a jistého velení.

Však jaké trvání měla moc Caesarova? Jak dlouho trval zápal pro Alexandra? Holdovalo se jim jeden den, jednu hodinu, a to v čas vůdcovství, a jak dlouho žili — a to dle rozmaru, náhody, dle výpočtu, a obratu válečného štěstí. . . . A kdyby je bohyně války byla opustila, pochybovali byste, že by nadchnutí toto nebylo ochablo?

Táži se, sahal vojenský vliv Caesarův a Alexandrův za jejich hrob?

Uvažujte, zdali může mrtvola se svým oddaným vojskem výbojně si vésti.

Jste s to pochopiti ducha, jenž by měl vojiny bez žoldu, bez naděje pro tento svět, který by jen vléval vytrvalost a sílu pro vše strádání? Ejhle, tělo Turennovo ještě nebylo zcela vychladlé, a vojsko před zraky Montekukulovými opustilo ležení. A na mne vojínové zapomněli již za živobytí, tak jako vojsko karthagenské na Hannibala. To jest naše moc nad našimi velikány Jediná ztracená bitva sníží nás, jediné neštěstí zbaví nás všech přátel. Kolik Jidášů jsem kol sebe spatřil! Když jsem tyto veliké politiky, tyto jenerály, kteří mne zradili, přesvědčiti nemohl, když jmena mého zneuznali a divy pravé lásky vlastenecké a bezvýminečnou věrnost ku svým velitelům zapřeli, když jsem já nemohl obměkčiti tyto sobecké duše, ač jsem je do vítězství vodil, jsa živ, jak bych mohl sám ve smrti ztrnulý jich horlivost udržeti a zase vzbuditi?

Řcete, mohl by Caesar, jako věčný císař senátu z hlubiny hrobové říši řídití a nad osudem Říma bdítí?

Tak utvořeny jsou dějiny výpadu a dobytí světa křesťanstvím; to jest moc Boha křesťanského, to jest věčný div rozšíření se víry a vláda její církve.

Národové zanikají, trůny se kácejí, ale církve trvá stále. Která jest to síla, jež církve udržuje a chrání proti přívalem útoků, záští a pohrdání? Které páže ji hájilo po 18 století před mnohými divokými bouřemi?

Jak mnoho proměn a nedokonalostí chová v sobě každá osoba mimo Krista! Jaký to charakter, který se nesklonil, byv jistými překážkami přemožen! Jaká to osoba, která se nezměnila ani událostmi, ani místy? Vyzývám vás, ukažte mi jednu osobnost, která by byla jako Kristus prosta nejmenší změny, bez poskvrny a bez viny? Od prvního dne až do posledního je tůž, majestátný, jednoduchý, nesmírně přísný a nesmírně mírný. Život jeho nedává nám podnětu ani k sebe menší haně; tak opatrné počínání, spojeno s mocí a jemností budí všeobecný údiv. Mohlo by se říci: Ježíš Kristus jest nezměnitelné, nezhasínající světlo. Říkáme, že jest rys božství vznešený. Jakým jmenem má se zváti ten, který veškeré tahy vznešenosti v sobě spojil? Mohamedanism, obřady Numovy, zákony Lykurgovy, polytheismus a sám zákon mosaický jsou více zákony, než náboženstvím. Neboť každé z nich více se nese k zemi, nežli k nebi. Jedná se v nich především o lid, o zájmy národní. Pravé náboženství na jednu zemi omezovati se nemůže. Pravda musí celý svět obsáhnouti. Tak jest utvořeno křesťanství. Jest to

jediné náboženství, které národnost ničí, jediné, které hlásá neobmezenou jednotu a bratrství pokolení lidského, jediné, které jest čistě duchovní, ano jediné, které všechny bez rozdílu národnosti do lůna Boha svého přivádí a na Stvořitele ukazuje. Kristus dokazuje, že jest syn věčného, tím, že pohrdá časem. Veškeré učení jeho poukazuje na jednu a tutéž věc — věčnost.

Tak šíří se jeho říše do nekonečna. Kristus panuje nad smrtí i nad životem. Minulost a budoucnost jsou mu stejny, říše pravdy nemá mezi a také žádných míti nemůže, jako lež.

Takové dokonalosti jest říše evangelia, jež veškerá místa, veškeré národy pojímá. Ježíš podmanil si pokolení lidské a činí z něho národ pořádných lidí, povolanych k dokonalému životu. Nepřátelé Krista jsou na něm závislí, jako přátelé, pro převahu, kterou všem v den soudu dá pocítiti.

Mohamed vyřkl bez rozpaku jedinosť Boha. Tato pravda jest podstatou a také nejlepší stránkou jeho náboženství. Avšak celý svět ví, že ji dlé Mojžíše a tradice pojímá. Duch Mohamedův, nebo spíše jeho fantasie učinila sama ostatní články koranu. Tato kniha plna poblouzení a temnoty pozná se snadno jako dílo náruživého novotáře, jenž namáhá se silou ducha luštití otázky, které jsou nad silu duševní a tak v pravdě do krajností zabíhá. (Dokončení.)

FEUILLETON.

Pan Prius a pan Simile.

K. Kladu si za česť představití dva velmi ctihodné, ano, líbí-li se odporučením modernější, blahorodé pány, totiž, jak nadpis svědčí: p a n a Priusa a p a n a Simila. Nikoliv bez příčiny kladu na slovo p a n a všemožného důrazu. Prosím především pány velebníčky vůbec a ty v. d. p. velebníčky zvláště, aby tyto dva podotčené pány co nejuctivěji přivítali a do svých příbytků přijímali, jelikož jim oba mohou velmi platných služeb prokázati. — Co jsou zač? — odkud přicházejí? — co chtějí? — — Co nám to z Prahy na krk vodíte? — k čemu zas nové známosti? — — slyším laskavého čtenáře nelaskavě se tázati.

— Prosím ne tolik otázek najednou, ostatně dovoluji si připomenouti, že dlužno činiti rozdílu v odporučování inserátovém denních listů a v odporučení feuilletonistickém „Vychovatele.“ Toto poslední platí aspoň tolik, jako bych své ruce oblekl do černělesknoucích se rukaviček, a jako bych chodil od fary do fary a s desaterými úklony odporučoval oba ty pány — ano pány.

— Dále prosím, aby ctěný čtenář oba ty pány přílišnými dotazy: odkud kam, co, zač, atd. zbytečně neinkomodoval. Tak člověka vyslyšati a hrud a srdce vyzpytovatí mají ve zvyku vesničtí krčmáři; my velkoměšťáci takými nezdvořáky nejsme.

— Item prosím, aby ctěný čtenář na toaletu poněkud ošumělou obou pánů a zejména p. Priusa příliš se neohlížel. Co pravda to pravda, toaleta mohla by býti modnější a modernější, avšak to je právě to, co p. Priusa činí tolik roztočilým, zrovna k ulíbání. Jen se račte podívati na ten jeho uprášený fráček a na téhož fráčku pomačkané šůsky, zrovna jako by byl na nich kdes v kancelářském koutku plných sto let ležel!

— Item prosím, aby laskavý čtenář laskavě netázal se na stáří obou pánů. Mezi námi řečeno, z těch staromodních fráčků a cylindrů na nich soudím, že pamatují francouzskou vojnu a že dělali svoji kariéru již za doby † Gubernia, ba ty jejich šedivé v zadu do copu zapletené vlásky poukazují na panování císaře Josefa II. a jeho přeslavné matky Marie Teresie. Avšak item prosím: račte jen podívati se na ty dobrosrdečné úsměvy obou pánů. Na jejich rtech ustavičně čteš úsměvný dotaz: mohu-liž, aneb smím-li Vám něčím posloužiti? Máte snad nějakou při s p. patronem, p. učitelem, okresním hejtmanem? Vyznám se velmi dobře v zákonech, mohu honositi se věhlasnými právníky co svými přátely! —

— Ano p. Prius, ba právě p. Prius má svatou pravdu, proto laskavý čtenáři chovej se především k tomuto co nejlaškavěji.

— Tedy oba ti páni, — jak že jim říkají? —

— Prosím pan Prius a pan Simile. —

— Věru šlakovitá to jména, kdo pak si je bude pamatovati? Tedy ten pan Prius a pan Simile jsou vlastně byrokrati? — tážeš se, milý čtenáři.

— Prosím, to si vyprošuju, jenom žádných urážek pánův tolik ctihodných! Upřímně řečeno, oba ti páni, ačkoliv známostmi svými zasahují až do nejvyšších kruhů zákonodárných, v kancelářích vůbec málo bývají oblíbeni, ano časem i neoblíbeni. Zde t. zachází se s nimi často dosti divně. S vyšších míst pošlou je ku př. na okresní hejtmanství aneb na okresní školní radu a zde začnou si je všickni páni prohlížeti, jako by byli přišli odněkud z Kamerunu. To však pana Priusa a pana Simila z prostomilého klidu pranic nevyrušuje, naopak jim to dělá vždy náramný plezír.

— Co pak mne zde pranikdo nezná? — tážává se pan Prius dobrosrdečně. — Račte jen podívati se do dvorního dekretu — — —?!

Pan hejtman vrtí hlavou, pan inspektor vrtí hlavou, pan sekretář vrtí hlavou, všickni vrtí hlavou, — — jen tam kdesi v koutku kanceláře sedí jakýsi p. Franc z doby starší, všecek již v kancelářském vzduchu mumifikovaný, ohlédne se, podívá se, vstane a jako by před sebou viděl nebožtíka praděda, začne se z daleka co nejuctivěji klaněti.

— Ach, kde se tu račte vzíti? — táže se ta kancelářská mumie — to jsou hosté, jako by byli s nebe spadli! Kde jsou ty staré časy! —

A pan Prius a pan Simile velmi blahosklonně s tím tvorem ze starého světa hovoří.

Měl bych teď pověděti, kde vlastně pan Prius a pan Simile jsou domovem? A prosím, to pověděti, je velmi těžko. Jsou domovem všudež a nikdež. Oba páni co do nároků na byt, jsou až příliš skrovní. Někdy pan hejtman ku př. založil si nějaký akt. Sluha v kanceláři zametá, překládá sesle a stoly, přeloží maně nějaké lejtstro. Pan šef se po něm shání a shání a nemůže je najíti, byť i celé hejtmanství skrze řešeto přesypal. Začne probírat kancelářský archiv — hloub a hloub. A když tak v těch tajuplných „focháč“ se hrabe, tu v koutku ruce jeho dotknou se jakéhosi fasciklu ze starého přížloutlého papíru.

— Co pak to zde za smetí vězí? —

Vezme, špagát rozváže — — — a ejhle, z těch lejster s úsměvem nejroztomilejším pozdravuje pana hejtmana pan Prius.

— Kde jsme se tu vzali? — táže se onen.

— Prosím já tu sedím v koutečku již 50 let, račte podívati se na datum!

Stane se též často, že na některé faře zemře farář a že příbuzní vpadnou do fary na lup. Tu bývá i farní archiv podroben nejdůkladnější prohlídce, zdaž tam někde nebožtík nezapomenul nějakou desítku. Archiv se rozhází a v prvním zmatku nikdo nepomýšlí, aby jej zase sebral a na pravé místo uložil. Přijde nový administrátor, spatří to hospodářství, jako by „Prajzi“ do fary byli vtrhli. Začne archiv ze země sbírat a rovnat. Prohlíží fascikle a jeden po druhém oprašuje.

— Má účta, má účta! — ozve se tu kdosi z jednoho svazku právě v okamžiku, když p. administrator jím byl pořádně o podlahu uhodil.

— Co co co jste zač a co tu děláte? — táže se vyděšen nový pan administrator. —

— Prosím, já jsem zde spal spánek spravedlivých a probudil jsem se, když jste mnou ráčil tolik uhoditi, aby prach ze mne vylítl — prosím, já jsem p. Prius, račte jeh bliže do akt ut supra nahlédnouti. — —

Tuhle oněhdy sejdu se s mým přítelem, řiditelem Š. Hovořili jsme o ledačems. Když jsem odcházel, praví přítel: dovolte, abych Vás doprovodil, musím k panu inspektorovi u věci důležité. Jen ještě malinké strpení, musím dříve vyhledati si pana Priusa a pana Simila. —

— Co to za pány? — tážu se.

— To Vám je vždy švanda! Kdykoliv přijdu k panu inspektorovi a je o něco žádám, odpoví mi: velmi rád, ano s radostí vyhovím, jen máte-li sebou pana Priusa, aneb aspoň pana Simila. To víte, těch zákonů je tolik, že si je obyčejný smrtelník nemůže ani pamatovati a proto si přinešte vždy hned p. Priusa sebou — — Už ho mám! — praví můj přítel, nyní můžeme jít. —

Po těchto slovích vybral jakési lejtstro ze své knihovny, strčil je do kapsy a šli jsme.

Před několika dny psal mi jistý velebníček z venkova těmito literami:

Veledůstojný pane redaktore!

V obci P., chudý zcela člověk, chtěl vésti žalobu proti starostovi obce té a za tou příčinou žádal od něho vysvědčení chudoby. Ale starosta mu ho dáti nechtěl. I obrátil se F. L. se stížností na sl. c. k. okres. hejtmanskství v P., které rozhodlo následovně:

„Vaši stížnost dne 16 října 1885 proti panu starostovi obce P. zde přednešenou, že Vám vysvědčení chudoby za účelem dosažení práva chudých vydati se zdráhá, zamítám co bezdůvodnou, jelikož takové vysvědčení vystavovati vedle § 2. dvor. dekretu ze dne 26. července 1840 č. 457 nikoliv starostovi obce, nýbrž faráři onoho místa, kde chudý bydlí, přísluší“

V P. dne 23. března 1886.

V doušce dodává velebníček: Přece všeobecně se děje, že představený obce vysvědčení chudoby napíše a pak teprv farní úřad potvrdí, co prý je správné? —

Tu máme hned nového p. Priusa. Ten p. hejtmán je věru kos, že si na tohoto p. Priusa vzpomenu! Nebývá tak všudež.

Proto jak jsem svrchu pověděl. Rozmilí páni a všickni v. d. p. bez rozdílu: buďte za dobře především s panem Priusem a pak též s p. Similem a to jmenovitě teď při upravování té roztomilé kongruy. U berních úřadů, inspektorů a výše nahoru pana Priusa a Simila znají málo kde a byť i znali, nechtívají se k němu znáti. Pan Prius i pan Simile bývají obyčejně nezbytní při opravách a stavbách kostelů, far a škol. Bez těchto pánů těžko bývá obejít se při vyměřování obecních, okresních atd. přírážek na faráře. Tu kdyby celý svět p. Priusa a p. Simila znal, pan představený řekne: eh, já spíše čerta znám, nežli vašeho p. Priusa, co mi po něm, jen vy plaťte! — A tu nebývá pomoci jiné, jako pana Priusa i se Similem sebrati do kapsy a jít s nimi k instancím vyšším. A proto všem velebníčkům i těm v. d. p. upřímně radím: važte si pana Priusa a p. Simila co své nejupřímnější přátele, nepohazujte jimi do nejzadnějších koutků farních archivů, nenechávejte je hníti v prachu, aniž dávejte žráti molům, aniž — — — leč tu mi jest ještě něco povědět.

Není tomu dávno, co jsem u hokynáře spatřil velmi krásné pomeranče. Zastavím se a vyberu si jeden. Sýrový zápach omráčil mne u krámků. Paní hokynářka právě vařečkou míchala se ve vědre starým sýrem naplněném, jež na jakýsi starý papír kecala a na váhu kladla. Papír ten trhala ze starých úředních akt.

— Ubohý p. Priuse a Simile! — vzdychal jsem jen tak pro sebe. Jakého nevděku se vám obyčejně dostává! — — —

K dnešnímu číslu našeho listu připojen jest cenník skladiště zboží **L. Storch-a v Brně.**

Obsah „Vychovatele“:

Náklad na školství v Čechách. (Od pisatele dozoru na školy.) — Starý pokyn ku naučení stručných článků z náboženství. — Kronika školská: — Napoleon I. učí generála Bertranda Božství Ježíše Krista. — FEUILLETON: Pan Prius a pan Simile.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: PETR KOPAL.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovni ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

O osnově náboženské ve školách chudiny.

Pisatel tohoto působiv více jak 20 let co učitel náboženství na venkově a nyní již na 4. rok v Praze v nejchudší části města, nabývá přesvědčení, že katecheta zde, chce-li, aby školní mládež alespoň něco z náboženství ven do života si přinesla, na proti kollegovi svému na venkově nalezá se v postavení skoro až trapném, mučnickém.

Třídy nejchudší nuceny jsou vyhledávati bydliště své v nejzazších částech města, ano i za městem: v Podole, na Pankráci, Nuslích, Vršovicích, Libni atd. Nyní o sv. Janě nastal nový kvartál, nové stěhování chudiny. Katecheta přijde po kvartále do školy a s ustrnutím vidí, že skoro 10% žáků má nové, dosud nevidané tváře.

— Kde jsi chodil do školy? — táže se jakéhoš výrostka. — Jááá? — táže se on — a huba mu při tom *jááá* zůstává otevřená. — Já to prosím ani sám nevím. Jeden kvartál jsem chodil do školy v Nuslích, druhý v Bubenci, třetí v Libni a několik neděl jsem nechodil nikam, protože jsme zůstávali v Košířích v cihelně. Protože tatínek nemůže platit činži, odevšad nás vyhánějí.

Nyní může si čtenář představit, jak asi učitel vůbec z tohoto stěhování je potěšen. Žáku jest již 12—13 let a zasluhoval by podle vědomosti jeho posazen býti do 2, nanejvýš 3. třídy. Co ale s takovým klackem v nižší třídě? Malé děti se ho bojí a on zase před nimi se stydí. Musí tedy řídicí ve srozumění s učitelem třídním posadit ho aspoň do 4, ne-li dokonce do páté.

Nyní snaží se katecheta vyzkoušet, jak to v chlapísku stojí s náboženstvím. Ťuká a fuká, a vidí že hlava jeho podobá se prázdné škatuli; sem tam v nějaké přihrádce kouštínek první kapitoly z katechismu, něco i z druhé a třetí — o hříších sotva zdání a o modlitbě — t. podle pražského katechismu — dokonce nic.

Výsledek zkoušky je ten: Chlapec ubožák všudež pochodil do školy chvíli, pochytil tu a tam něco z katechismu, celkem ale neví nic. Tážeme se, kterak má katecheta žáka takého klasifikovati? Podle přísné spravedlnosti zasluhoval by pětku. Bylo by to *aequum et justum*? Může chudás za to, že tatík jeho nemůže platit činži a že celá rodina o každém kvartále se stěhuje?

Mějme útrpnost s chudinou a ještě větší útrpnost s mládeží chudiny. Představme si dále, že stěhování chudiny o každém kvartále nebývá dobro-

volné, nýbrž že domácí pán, nemoha od nájemníka groše dostati a nemaje si na něm co vzíti, po sprostou ho vyhodí a že mu na cestu přidá ještě jména: pakáž, holota atd. a že chudšas aspoň v té věci splatí panu domácímu ihned hotově. Následek toho je, že děti takého chudšasa bývají otupeny, což nejlíp poznává se z jejich sprostáckých pepíkovských slov. Aby katecheta mládež takou odbyl a nechal ve škole sedět slovy asi: co si mám s tou holotou počít? Nevšimnu si jí! —

Tak jednati nesmí. Právě dětem chudiny musí prokazovati lásku Samaritána ve škole i kdyby měl zanedbatí ostatní děti školu pilně navštěvující. Musí si pomysleti, že snad už chodí po městě ten policajt, jenž spustlé dítě chudšasa pro nějaké klukovství při nejbližší příležitosti sebere a že od této rozhodné chvíle snad započne mu osudná cesta — zločinů. Katecheta musí hleděti i tomuto velkoměstskému tulákovi alespoň trochu náboženství a sice praktického vpraviti.

A nyní prosíme uctivě ty pány, kteříž kolem kormidla církevního zasedají a jimž i vyšší dozor na vyučování náboženské přísluší, aby nám laskavě dali *osnovu* a podali *metodu*, podle níž by se i mládež chudiny, *ano jmenovitě mládež chudiny* pravdě křesťanské s prospěchem vyučiti mohla. — Vždyť máte již osnovu pro školy městské předepsanou! —

Pomoz Bože při takové osnově!

Ano dobrá je to osnova pro školy, s mládeží měšťanů usedlých a úředníků vyšších, kteří o každém kvartále se nestěhují. Kterak ale s osnovou touto si poraditi u dětí chudiny, která často se stěhuje? Máme sice povinnou návštěvu školy, avšak nikde nelze dítě před školou utajiti tolik snadně, jako v Praze a jmenovitě v těch děrách na pražských předměstích, jež byty chudiny se nazývají. K politování je řídicí škol. Ten se již před každým kvartálem chvěje. Musí celé noci nasazovati, aby požadavkům školní byrokracie vyhověl.

Chudý otec — nemá-li mnoho výtěku, aneb nemá-li vůbec výtěku — nestará se po novém kvartále, aby děti své do nové školy uvedl. Nemá bez toho krejcarův na zbytek na papír, pera, knihy a proto snaží se, aby děti školu nějak prošvindlovaly, t. j. pokud možná do ní nechodily, což se mu obyčejně na pár neděl poštěstí.

Co si má ku př. desátník počítiti, přivedou-li mu rekrutu aneb sběha do cvičení v době, kdy s ostatními již značně pokročil? Na vojně může kaprál nezdaru všelijak sekýrovat, avšak učitel ve škole musí — trpět a se drít někdy až k zoufalosti.

Tu v plné míře platí: Quem dii odere, p a j d a g o g u m fecere. Ano „p a j d á n í m“ je takové učení, bývá-li učitel o každém kvartále několika školními rekruty a sběhy obdařen, což v plné míře platí též o učiteli náboženství.

A tu nejlepší osnovou bývá: *poraď si každý, jak umíš*. Pisatel těchto řádků spráskl ruce, když o novoročním kvartále dostal několik takových školních rekrutův a sběhův do V. třídy, když právě měl asi polovinu liturgiky Špachtovy rozpřednášenu.

Některý ten sběh věděl sotva kolik je Pánů Bohů a tu najednou slyšel slova přepodivná: patena, purificatorium, bursa, corporále, tabernákl, alba, cingulum, manipul. Připadalo to pisateli tohoto asi tak, jako kdyby měl někomu vysvětlovati, že $(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$, jenž sotva zná cifry.

Kterak často bývá katecheta nucen stavěti na písku, na bezzákladí. Na začátku nového roku roztrídí se žáci na základě lonských zpráv školních. Pravda, že žák s pětčkou z náboženství nesmí výše postoupiti. A kolik jest žáků a žáček (!) jež na vysvědčení mají 3 a snad i 2 a zasluhovali by vlastně 5. *A vůbec neradíme, aby katecheta toho známkování ve školách u světských předmětů obvyklého přesně a přísně se držel. Máť z n á m k o v á n í mnoho do sebe odiosního. Katecheta musí na váhu bráti nejen umění, ale i chování. Některé dítě umí katechismus, jak by bičem mrskal, jmenovitě*

u dívek, a co do mravního chování, čili co do zbožnosti nestojí za mnoho, často i za nic. A na proti tomu jsou chuděrky matek zbožných, jež vidíváš na všech pobožnostech a kteréž těžko si katechismus pamatují. Znají sice všechna tajemství růžence, všech 14 zastavení křížové cesty, ale sotva by vyjmenovaly všechny hříchy. Tu bývá známkování z náboženství velmi nespodné, ba kritické. Konec koncův bývá, že katecheta na konec roku známkuje více *dobrou vůlí*, než li skutečný pokrok vědomosti náboženské.

Platí i tuto: nolite conformari huic mundo, t. j. nenásledujte ve všem paedagogy světské. Kéžby katecheta nikdy s mysle nespouštěl, že počty, mluvnice, pravopis atd. není náboženstvím! Učitelové světští mohou si snadno školní mládež roztríditi podle vědomostí. Katechetovi to zhora nemožno. On musí za vděk bráti s dětmi, jež se mu do té které třídy přivedou, kdež velmi často poznává, že některé dítě, jež se mu ku př. v V. aneb i VI. třídě usadilo, *co do vědomostí náboženských* zasluhovalo by asi přijíti do třídy II. aneb III. Co si má počítí? Musí děti tak vzítí, jak se mu předvedly. Musí se potěšiti tím, že i Pán Ježíš, po něm apoštolové a po těchto všickni svatí učitelové vyučovali maličkých bez roztrídování, vyučovali i na ulicích — jak jim je Pán Bůh do rukou poslal. Nám po více jak čtvrtstoletem vyučování náboženství na školách obecných zdá se, že s nynější náboženskou na 5—6 tříd rozdělenou osnovou katecheta k cíli nepřijde, jelikož v nynější sociální míchanici a v panující dělnické a hospodářské tísní nemá v žádné třídě žáky s těmi kvantitativními vědomostmi, jež náboženská osnova pro tu kterou třídu předpokládá. Velmi zhusta musí katecheta — právě nejsvědomitější — tu kterou osnovu opouštěti, jelikož na počátku roku seznává, že děti většinou k ní dosud nepokročily. Mnohý katecheta zase si pomyslí: eh co mně do toho, já budu pokračovati podle předepsané osnovy a basta! Ať si pak děti co umějí, aneb neumějí. Tážeme se, který katecheta pracuje s větším výsledkem? Opět nový důkaz, že katecheta nesmí vždy řídití se podle učitelů světských. Město boží — svatá naše víra nesmí rozměřovati se cirkly paedagogů světských.

Neosobujeme si tuto platného soudu. Ano přejeme si, abychom, chybuje-li, byli poučeni.

V přátelském hovoru s katechetami pražskými na obecných školách slýcháme mnohých nářků na dosavadní náboženské osnovy a na ty různé katechismy. Každý trpí, ve škole, každý dře se a — mlčí.

— Já to nepředělám! — těmi slovy v sobě potlačuje všechny další stesky. A tak se nám zdá, jakoby i v této věci vše jaksi se utlumovalo, umlčovalo — jakoby každý úzkostlivě se ohlížel, aby ho nikdo stěžovati si ani neslyšel! Mluvílo se již i o jakýchsi konferencích pražských katechetů po způsobu porad učitelských. Nikdo sice neupírá, že by porady podobné velmi užitečny byly, avšak — — těžko o něčem podobném psáti — pravdu. Snáze by se církevní sněm svolal ze všech dílů světa, nežli konference katechetů v Praze. Máme toho velmi poučný, ba odstrašující příklad na té jednotě katechetů, jejíž stanovy dávno již jsou povoleny a dosud — kde nic tu nic. Katechetové na školách středních a podobných považují se za něco příliš vysokého, než aby ku katechetovi na škole obecné snížiti se mohli — věru smutné to bratrství!

Proto je každý nucen ve škole počínati si na svou pěst — ať to umí jak to umí, podle hesla: docendo discimus, čili vlastně: chybami se učíme! A když po 10—20letém chybování šťastně to přivede k jakési dokonalosti ve vyučování náboženství, tu obecně domohl se již postavení takového, že ho zbavuje toho „dření“ ve škole. Z toho následuje, že všechny naše dosavadní zkušenosti v methodice katechetické s námi — umírají, že každý musí začínati vždy znova, každý je samoukem a že mnohý mladý kněz má za to, že musí opičiti se podle methodiky učitelů světských. Nedejž Bůh, abychom v náboženství zjeveném užívali stejné methodiky jako v předmětech výzkumných, ku př. fysice, přírodopisu a pod.!

Kam tato metoda zavedla již pány katechety na středních školách! Celé nynější pokolení odchováno jest v tom pověstném náboženském racionalismu, jenž vede k pochybnostem u víře a konečně k nevěře.

Pravda, že racionalismus tento byl k nám zanešen z Německa, avšak sv. otec Lev XIII. rehabilitováním studií scholastických onomu podfal žílu. Konečně poznalo se v Německu, že vyučování náboženství na středních školách s prospěchem mnohem větším děje se na základě katechismu, kterouž zásadu pisatel těchto řádků již před desíti roky hájil a vřele doporučoval. Pobádalť jej k tomu vlastní jeho zkušenost z gymnasia, na němž ten jistý náboženský racionalismus nemilosrdně se do žáků mrskal, a přece z nich stali se neznabozi — deisté. — A když mnozí vstoupili do semináře, neměl nikdo z nich ani tolik katechismu, kolik ho umíval co žáček na škole obecné. Ba i co kněz musil teprv začínati katechismu se učiti.

Divme se potom, že mezi vzdělanými laiky tolik jest nevědomců co do náboženství!

My sami jsme ten ubohý katechismus přivedli v opovrzení. Sotva že žák ze školy obecné do školy vyšší postoupí, již se katechismem povrhne. Tam již neučí se svatému náboženství čili katechismu, nýbrž věro-v ě d ě (!), mravo-v ě d ě (!) — samá věda, samý vědec a po dvanáctiletých studiích bývá z vědce náboženský nevědomec. Tenť je smutný resultát náboženských osnov na školách obecných a středních.

Katechismus je opovržen i na vyšších dívčích školách a všeho druhu Mädchenschulech a Mädchenlyceích.

Dnes nevěsta, jež nosí honzíka a tupé, stydí se jíti na katechismus. Je to pro ni něco ponížujícího.

Žák z obecné školy vyšlý spíše každou jinou knihu si uloží, jenom ne katechismus. Ten musí nejdříve z jeho „knihovny“ ven na různé potřeby.

Abychom po tomto odbočení opět vrátili se k věci, dodáváme, že katechetovi ve školách chudiny obyčejně nelze držeti se předepsané osnovy. Dovedný a velmi příčinnivý katecheta z okolí pražského řekl panu vikáři před zkouškou z náboženství přímo: mám-li zkoušeti podle osnovy, musím říci, že děti nic neumějí. Katecheta ve školách chudiny musí stále míti na paměti: možná, že tento a onen chlapec letos již naposled navštěvuje školu a že naposled slyší něco o Pánu Bohu. Sám Bůh ví, kam se za rok poděje, kde která továrna jej pohltí! Musí na něm jednati jako milosrdný Samaritán a pokud může velmi kusé a řešetové jeho náboženské vědomosti nějak zakrouhliti a doplniti, byť i dešetkráté věděl, že ostatní lepší žáky zanedbá. Právě ten nejzanedbanější ve třídě žák jest tou bludnou ovečkou, kterouž jest katechetovi hledati, byť při tom osnova sebe více trpěla. Katecheta nesmí souzvučiti s těmi paedagogy, kteří zanedbaným a snad i spustlým dítětem proletáře pohrdají a je kdes na poslední lavici samu sobě ponechávají. Však i to dítě proletáře má v sobě cit, snad i více citu, než-li leckterý naškrobený mazlík v první lavici. Cítí-li se dítě proletáře vždy jen odstrčené slovy asi: ah ten tam v zadu — s ním ani nemluví! — kdež pak by ten mohl něco vědět — to jsem si myslil, že to mohl jen ten tam vyvésti — atd.! pak to dítě zanevře i na školu a běda, zanevře-li i na katechetu. Tudíž blahořečíme v těchto revolučních časech tomu učiteli náboženství, jemuž podařilo se v srdci dítěte proletářského zakotviti blahou upomínku na lidské, otcovské s ním zacházení. Budeť mu ta upomínka snad někdy ukazovatelem na bludných cestách, bude mu i strážným andělem v pokušeních a snad v něm způsobí obrat z dráhy čločinů k trvalému pokání.

Pročež ještě jednou: *nezanedbávejme k vůli osnově dítky chudásů, mládež proletářů!*

S d i l e j m e s e !

Tak píše nám starší katecheta z venkova — jeden s druhým s tím, co v obtížném a před Bohem velice zodpovědném úřadě katechetským komu se podaří, co upamatování pravd náboženských usnadňuje a hloub do srdce vstěpuje. Vaše *klíče* ku pamatování všech druhů hříchů výborně se osvědčují. Užil jsem jich letos při zkoušce z náboženství a pan vikář byl radostí všecek unešen, jak malé čípery hbitě hříchy vyjmenovávaly. Jmenovitě doporučuje se klíč k desateru cizích hříchů, jež málo které dítě na delší čas si zapamatovalo. Za pomoci klíčů: *Pán, svůdce, rodiče* pamatuje si hříchy dítě z první třídy. *) Dovoluju si níže podati Vám klíč ku snadnému pamatování si sedmero skutků tělesného a duchovního milosrdenství. — Někdo z vás milé dítky šel by polem a našel by na cestě kdes u lesa chudasa, jenž by skoro na vlas podobal se tomu chudasu v dějepřavě, jehož milosrdný Samaritán se ujal. I vy byste byly milosrdenstvím jaty a přistoupily byste blíže a tázaly se: Příteli, co je vám?

On by slabě odpověděl: nejedl jsem již na třetí den.

— S radostí vám dám svůj chleba: *lačné krmiti*.

— Máte snad i žízeň? — Ano. — Přinesu vám tedy čerstvé vody: *žiznivě napájeti*.

— Ubožáku, vy přece nemůžete zde zůstat? Až se posilníte, dovedu vás k nám: *pocestné do domu přijímati*. — Zaplať ti to Pán Bůh milé dítě, — sténá chudasa.

Doma maminka shledá, že neznámý je velmi chatrně oděn, pročez mu vyhledá, aneb i u sousedů vyprosí lepší oděv: *nahé odívati*.

Téhož dne však se ukázalo, že neznámý delším cestováním a mnohými útrapami tolik zeslábl, že se povážlivě rozstonal. Postarali byste se, aby chudasa dopraven byl do nemocnice, kdež jej navštěvujete a mu časem k občerstvení něco přinášíte: *nemocné navštěvovati*.

Svědomitou péčí byl se nemocný pozdravil; avšak v téže době byla v onom lese spáchána vražda. Podezření padlo na neznámého. Přišel četník a odvedl jej svázaného do vězení. Vaše rodiče by však řekli před soudem: v tétěž době byl člověk ten v našem domě hostem, pročez vraždu tu ani spáchati nemohl. Nevina jeho se dokáže: *vězně vysvobozovati*. Leč všechny tyto útrapy: hlad, žízeň, nahota, nemoc a konečně nepravé nařknutí chudasa tou měrou dojalo, že se mu nemoc vrátila, v níž on velmi kajicně ku smrti se připravil a též zemřel. I vystrojili mu útrpní lidé pohřeb, na němž velmi četně se účastnili: *mrtvé uctivě pochovávat*.

V předeslaném má žák kratinkou povídku, v níž sedmero skutků tělesného milosrdenství jako hlavní body vynikají. (Dok.)

* * *

Kterak lze i nejmenším dítkám sedmero slov P. J. v paměť vštípit. Na té hoře Golgotě ukřižovali P. J. uprostřed dvou lotrů, jak jsem vám již vypravoval. Byla to hrozná podívaná, kolem křížů stáli židé a posmívali a rouhali se, ha ha atd.

Pod křížem stála Matka jeho se sv. Janem, Maří Magd. atd.

Na koho P. J. nejdříve promluvil? Snad na svou matinku? Nikoliv.

Milé dítky, tak milosrdný byl Pán Ježíš, že nejdříve modlil se za své nepřátely. 1. slovo: *Otče, odpusť jim . . . za nepřátely*.

Snad přece druhé slovo k Matce promluvil?

Ba ne. Dříve ještě smiloval se nad kajícím lotrem. 2. Slovo: *ještě dnes . . .*

Vidíte teprv třetí slovo promluvil ku své Matce: 3. *Ejhle syn tvůj*

Po matce promluvil ku svému Otci: 4. *Bože, Bože — proč . . .*

*) I v jedné škole pražské při zkoušce klíče ty dobře se osvědčily a u arcibiskupského inspektora zalíbení došly. Red.

Pamatujte si to dobře. Ke komu mluvil nejdříve? K nepřítelům, k lotru, k matce, k otcí — (gradace.)

Promluviv k otcí cítil, že trápen je hroznou žízni: 5. slovo: *žízním*. Nemocní mívají mnoho žízně.

Omočiv si ústa octem, viděl P. Ježíš blížiti se smrt. P. J. doporučil duší svou svému nebeskému Otcí. Tak to máme všickni dělati: *Otče, v ruce tvé . . .*

A konečně sedmé slovo; nakloniv hlavu: 7. *Dokonáno jest*.

Opakujte tři slova poslední: *žízním — poroučím — dokonáno jest*.

A nyní všech sedm. Ke komu první, druhé, třetí, čtvrté? —

Nepřátelé, lotr, matka, otec — —

Nyní katecheta beze slov rukama naznačuje kruhem kolem sebe: nepřátelé; pozvedne ruce kolmo: lotry vedle; spustí ruce dolů: matku a Jana; vztyčí je vzhůru: k otcí. Načež položí prsty na ústa: *žízním*; Sepne je k modlitbě: *Otče, v tvé ruce poroučím ducha . . .* Nakloní hlavu: *dokonáno jest*. —

Dělejte to po mně. Pojď sem, ty Františku, postav se před tabuli a dělej to po mně. Vy druzí dávejte pozor, zdaž to dobře dělá? Jaká to přísná kontrola od ostatních. Pane učitel já, já, já to umím. Dítka radostí hoří.

Napoleon I. učí generála Bertranda božství Ježíše Krista.

(Dokončení.)

Zajisté nikomu, ba ani největšímu muži nebylo dáno, aby řekl něco postačitelného o Bohu a o nebi, kdyby ho Bůh sám před tím nebyl poučil. Tak jest Mohamed potud pravdivý, pokud se o bibli a o vrozený cit víry na Boha opírá. Ve všem ostatní je koran v pravdě smělá soustava násilí a zločinů.

Především ukazuje se v Mohamedu sobecký člověk, nízce smýšlející úlisník všech neřestí lidského srdce. Jak lahodí tělu! Jak bohatě žíví smyslnost! Chce tím Araba ku poznání Boha přivést, nebo od něho svést, že mu veškeré požitky tohoto života dovolil, a v onom světě ještě větší za odměnu přislíbil?

Pobouřil lid; odvolání se k vášním bylo nutno, a tím svého cíle dosáhl, však příčina jeho vítězství bude také příčinou jeho pádu. Dříve nebo později zmizí půlměsíc s jeviště světa, a kříž na jeho místě vztyčen věčně potrvá. Smyslnost usmrtí právě tak lidstvo, jako jednotlivé lidi, kteří tak pošetilí jsou, že na tom staví své bytí. A mimo to obrací se tento falešný prorok jen k jednomu národu a cítí potřebu hráti dvě úlohy: politickou a náboženskou. On v pravdě veškerou moc u první uchvátí, u druhé ztratí, když ne na lesku, tož na skutečnosti. Nikdy nepodal důkazů, že byl poslancem božím. Jednou nebo dvakrát chce se opírat o zázrak, ale doznává porážky. Nikdo jeho divům nevěří, protože Mohamed sám jim nevěří, a tím dokazuje, že není lehké lidí klamat. Je-li jméno podvodníkovy tak lehce s Mohamedovým změnitelno, jest to se jmenem Kristovým tak absolutně nemožno, a dím, že dosud žádný nepřítel křesťanství se neodvážil sebe s ním srovnati. Zde není střední cesty! Buď je Kristus podvodník, nebo Bůh.

Kristus postrádá pozemské sobeckosti. On se jenom přidržuje božského poslání. Jemu bylo snadno způsobiti velkolepé srocení lidu, ano i veliké moci dosíci, kdyby byl jenom chtěl. Židé čekali světského Messiáše, jenž by potřel jich nepřátely; krále, jehož žezlo mělo si podrobiti celý svět pod jejich vládu. Jistě bylo to těžké pokušení.

Ježíš je první, který klamnému výkladu písma veřejně na odpor se postavil. On ukázal, že toto vítězství a tyto boje jsou vítězství ducha, že se jedná o potření hříchu a podrobení vášní a o pokojné vymanění duše. A jestli písmo hlásá skvělé odrození světa, tak vztahuje se toto veškeré podrobení na druhé přístí,

keré se na konec světa stane. Chtěli se ho při mnohých příležitostech zmocniti, aby ho králem učinili. On však odmítá tuto korunu, netouží po ní, chce jinou, jakou mu panenská matka připravila: tu chce si v den velké oběti na hlavu dáti.

Ježíš není náchylen k lidským slabostem. Smyslové, tito tyranové člověka, jsou učiněny otroky, kteří jsou k poslušnosti a nikoli k rozkazům stvoření. Hřích jest předmětem jeho nesmířitelné záští. On tlumí náruživost, mluví s přirozeností lidskou ve své hodnosti zeslabenou, jako pán, a sice jako rozhněvaný pán, který žádá usmíření. Jeho slovo jest přísné, vniká jako svěží van do duše, a tím jest svědomí proniknuto a umlčeno.

Ježíš nepolitizuje, protože politika pro pravé křesťany, kteří dogma božského sjednocení vyznávají, jest cosi zbytečného. Zajisté máme tu zvláštního člověka, velekněze, náboženství, jež se podstatně rozeznává od jiných, a kdo dí, že jest jinde něco, co se tomuto náboženství rovná, jest sprostý lhář.

Pravda jest, že Kristus víře naší řadu tajemství předkládá. On káže s důrazem jim věřiti, aniž by podal toho důvody, vyjma onoho úžasného slova: Jsem Bůh! Vyslovuje-li slovo to, jaká propast řečením tím rozevívá se mezi ním a ostatními zakladateli náboženství. Jak opovážlivý, zlotřilý a hanebný byl by to člověk, kdyby to nebylo pravda! Já pravím ještě více: byl by to pádný důkaz ateismu.

Tím vyniká Kristus, že tajemství vykládá ve shodě s přírodou, která jest plna tajemství. Odkud přicházím? Kam jdu? Co jsem? Život lidský jest tajemství ve svém původu, ve své organizaci, ve svém konci. V něm a mimo člověka jest příroda, vše jest tajemství a náboženství mělo by býti bez tajemství? Tvoření a ustanovení světa jest nepřekročitelná propast, tak dobře, jako ustanovení a stvoření jednoho člověka. Křesťanství se nechrání velikých těchto otázek, ono se jich chápe předem, a naše dogmata jsou pro toho, který věří, jich rozluštěním.

Pohané nelhou, že jest příroda tajuplna, u nich bylo tajemství všude, oni měli tajemství všeho druhu: Isidovo tajemství, bakchantické tajemství, mudrcké i nemravné tajemství. Právě tu může se člověk horšiti plným právem nad nečistou a hlubokou temností, která svatyni pohanskou zahaluje.

Jaké to nepřirozené spojení odporujících sobě principů! Jest chaldejská, řecká, egyptská theogonie. Jaké moře nezáživných idejí beze spojení, bez hierarchie! Jaká to směsice vznešeného a nízkého, svatého a opovržlivého. Co jest méně temným, vztahuje se zřejmě na původ lidstva, na jeho dějiny a přede vším na první knížata.

A pohanský chrám jest v pravdě skrýše klamného lesku plna smyslnosti, jest nečisté hromadění podivných fantastických nápadů, posvěcené útočiště všech pošetilostí srdce a poblouzení století. Mohou takové chrámy, tací kněží, chrámy a kněžími pravdy býti? Kdo by se odvážil to tvrditi?

Nikoliv, pohané v to sami nevěřili.

Křesťanství samo si tento výrok od svého vývoje osvojilo, samo k tomu mělo právo, neboť učení jeho jest důsledné a s pokrokem souhlasné. Pohanství to tušilo, proto napadlo s tak velikou zuřivostí křesťanství. Hlas křesťanství byl slyšán jako veliký vzkřik po vědě, která přišla svědomí povzbudit.

Modlářství hned cítilo se ve své podstatě zvikláno, a když tomuto všeobecnému pokřiku ničím ubrániti se nemohlo, odpovědělo, jsouc ve své existenci ohroženo, zuřivostí. Tato zuřivost nepřišla z přesvědčení, nýbrž ze zoufalství těch, kteří šli smrti vstříc, protože jich život na modlách závisel.

Jak mohla by na chvějné třtině bludu víra, přesvědčení kvěsti? Nikoliv, pohané nevěřili v pohanství a v našich dnech má a může míti kacíř jen klamnou důvěru v bludy, které ho od katolíků odlučují. On věří také s celou jistotou v články víry, které jsou oběma vyznáním společné a jen společná víra vykládá trvání kacířství.

Výsledky Lutherovy a Kalvínovy mohou se objasnit jen záštím a podporou lidí, kterou obdrželi od politiky knížat a mocnářů, kteří bludařství užívali jako zbraně proti moci královské a proti vážnosti církve.

Jak může však rozumný člověk dnes ještě býti protestantem? Také protestantism drží se více svým nabytým prospěchem, než svou vlastní silou.

Které náboženství jest tak neodvislé, které svědomí vysvětluje, je provází a těší, jako víra katolická? Klamné náboženství nechává ducha na zdařbůh, jako loď bez kormidelníka blouditi. Protestantism tím dokazuje, neboť je samo smutného původu, že se vzdává řízení duše. Já soudím, že Luther a Kalvín před tímto břemenem měli bázeň. Ano pochopuju, že člověk pod vedením svědomí vždy se držel v pozadí. Bůh však mohl si toto osvojit, jako žezlo, jež jemu samému náleží.

Mimo křesťanské náboženství vrhají všechna ostatní náboženství duši do víru společného života. Konfucius doporučuje Číňanům rolnictví, Lykurg a Numa řád občanský, Mohamed pobádal žáky své, by mečem podmanili si svět. Všichni nutili člověka proti vnějším věcem. Nuže tedy! který poměr obtojí mezi touto činností a náboženským pocitem? Já vidím tam občany, národ, zákonodárce, výbojníka, ale nikde vysokého kněze. A kdo mimo Boha mohl s touto pevnou jistotou, jež svědomí ztíšila, pravdu potvrdila, jako jsoucnost Boha, nesmrtelnost duše, víru v peklo a v nebe, konečně věrouka, která tvoří praemissy a podstaty všech náboženství? Jestli je Kristus jako podstatu svého učení vyslovuje, tak činí to vši silou a dokonalou mocí svého charakteru, jako božský syn. Bezpochyby vyžadoval toho tento článek víry, jež ostatní náboženství vylučují. Jakmile tedy znak božství Ježíšova přijat byl, ukazuje se křesťanské učení v souhlasu a v čistotě algebry; musíme v něm obdivovati spojení a jednotu nauky.

O bibli se opírajíc vykládá učení toto nejlépe tradice světa, neboť bible je také vysvětluje a ostatní nauky tají se v ní jako jednotlivé články jednoho a téhož řetězu. Bytosť Kristova jest od jednoho konce ku druhému zcela tajuplné tkanivo. Ale toto tajemství zodpovídá na všechny těžkosti, jež jsou na všech bytostech; pročež zavrhnou-li se, bude svět pohádkou, vezmou-li se, dostaneme podivuhodné rozluštění dějin člověčenstva.

Křesťanství má přednost přede všemi filosofy a všemi náboženstvími. Křesťané se neklamou v přirozenosti věcí. Nemůžeme jim ani mudráctví, ani vychloubání mudrců vytýkati, kteří věřili, že rozluští veliké hádanky světových otázek pošetilými rozpravami o velikých předmětech.

Křesťanství praví zcela jednoduše: Žádný člověk Boha neviděl, neboť by musil býti sám Bohem. Bůh ukázal, kdo jest. Jeho zjevení je tajemství, které ani rozum ani smysl pochopiti nemůže. Ale když Bůh promluvil, jest na nás, bychom v něho věřili. To jest zcela rozumné.

Evangelium chová v sobě tajemnou sílu, nevýslovnou půvabnost, teplo, již na rozum nalehá a srdce budí. My v jeho rozjímání nalézáme totéž, co nalézáme při rozjímání nebe. Evangelium není žádná kniha, jest to živá bytosť s činností, s mocí, jež vše k sobě uchvacuje násilím, co odporuje jejímu rozšíření. Tu vizte na stole výbornou onu knihu (pravil, dotknuv se jí s šetrností) čta ji neunavím se, a přece čtu v ní po všechny dny s tímtéž potěšením.

Křesťanství nemění ve své přednášce ničeho, aniž ukazuje se kdy vrtkavým, i nejmenší výrok jeho chová pečeť jednoduchosti a hloubky, která poutá nevědomce i učence, kdykoli jen poněkud obrátí k ní pozornost. V žádné knize nenalézá se taková řada krásných myšlének, morálních průpovědí, jež jako zástupy nebeského vojska nad námi táhnou a v naší duši týž pocit budí, jaký pocítujeme, když v půvabné letní noci pozorujeme hvězdnatou klenbu nebeskou.

Náš duch nejen touto četbou uchvácen, nýbrž i opanován a duše neocitne se nikdy s knihou touto v nebezpečení, že pobloudí. Bůh je sám v ní naším přítelem, naším otcem, a v pravdě naším Bohem.

Žádná matka nemá takých starostí o své nemluvně, jako on. Duše, krásou evangelia okouzlena, sobě nenáleží. Bůh se jí zmocňuje zcela, provází všechny její myšlenky, všechny její přednosti, ona mu zcela náleží.

Co však požaduje svědomí, jsou jen výhody a štěstí, které plynou z takové víry. Člověk, který věří, jest šťasten. Ach, vy nevíte ani, co jest to věřiti! Věřiti jest viděti Boha, neboť zraky naše jsou k němu obráceny. Šťasten ten, kdo

věří! — Tak jest zřízeno křesťanství. Uspokojuje dokonale rozum těch, kteří zásady jeho přijali, vyšším zjevením vykládá sebe samo a po té tisíce jiných obtíží, jichž rozluštění možné jest toliko věrou.

Konečně — a to jest můj poslední důkaz, — nebylo by žádného Boha v nebi, kdyby člověk pojal obrovský plán, že si osvojí jméno Boha, a tím největší úctu si uchvátí. Ježíš jest jediný, jenž se toho odvážil, který jasně řekl a bez odporu tvrdil: Já jsem Bůh, což jest velmi rozdílné od tvrzení: já jsem jeden Bůh: nebo od jiného: jsou bohové.

Dějepis nám nejmenuje ni jedné osoby, která by si to jméno v tak vylučném smyslu byla přiložila. Bajka, že Jupiter a jiní bohové sebe samy se zbožnili, není zcela vyřčena. Se strany jejich byla by to nesmírná pýcha, nepřirozenost a nechutná hloupost. Potomstvo a dědicové prvních despotů nadělali z nich bohů. Alexander nazval se synem Jovišovým, ale celé Řecko se tomuto klamu jen smálo.

Právě takovéto zbožňování římských císařů nebylo nikdy Římanům jakousi vážnou záležitostí. Mohamed a Konfucius octli se na špatných cestách, že se vydávali za poslance boží. Bohyně Egeria Numy Pompilia není nic jiného, než zosobnění duševního nadšení v samotě lesní se přiodivšího. Bohové Bramanovy v Indii jsou výmyslem psychologickým.

Jak může se tedy žid, jehož historická existence tak jistě zjištěna jest, jak tedy může se vydávati za boha samého, syn tesařův za bytost nejvyšší, za tvůrce všech věcí? On žádá, aby byl na každý způsob ctěn a vzýván. Svůj kult staví vlastníma rukama, ne kameny, nýbrž lidmi. My obdivujeme se výbojům Alexandrovým! Dobře! Zde máme však dobyvatele, který ku svému prospěchu nejenom jeden národ, ale celé lidstvo k sobě vábí, spojuje, a sám v sobě se vtěluje. Jaký to zázrak, lidská duše stane se se všemi svými vlastnostmi částkou božské bytosti!

A jak? Divem, který všechen div převyšuje. On chce lásku lidstva, totiž to, co lze na světě nejobtížněji dostat, to co často marně žádá mudrc od mnohých přátel, otec od svých dětí, manželka od manžela, bratr od bratra — slovem: srdce. To jest to, co on pro sebe chce, on toho žádá bez utajení a hned se mu to daří. Již v tom vidím božství! Alexander, Caesar, Hannibal, Ludvík XIV. všichni svou duševní silou se ztroskotali o toto úskalí. Dobyli světa, ale tak daleko to nepřivedli, aby si zjednali — přítele. Já snad sám jediný, který Hannibala, Caesara, Alexandra nenávidí. . . . Veliký Ludvík XIV., který leskem svým oslnil Francii, neměl v celé své říši, ba ani ve své rodině přítele. Ovšem, že milujeme své děti, avšak proč? Posloucháme pud přírody, vůli boží, nutnost, kterou sama zvířata poznávají a plní. Jak mnoho soucitných dětí s naší láskou a s naší starostí? Jest mnoho dětí vděčných? Jste, jenerale Bertrande, od svých dítek milován? Vy je milujete, ale přece nejste jist, zda bude láska vaše opětována. Ani dobrodiním, ani přírodou jim lásky nevráťete, která by se rovnala lásce křesťanské a lásce boží.

Kdybyste nyní zemřel, budou si vaše dítky, poněvadž z jmění vašeho žijí, na vás vzpomínati, ale vaše vnoučata budou sotva věděti, že jste existoval. . . . a jste jeneral Bertrand! A jste přece na ostrově a jiného vyrazení tu nemáte, leč pohled na svou rodinu.

Kristus jen promluví, a již slova jeho poslouchá dítě nedospělé, jako stařec, jenž již nad hrobem stojí, všechny poutá on svazkem mohutnějším, pevnějším než jest svazek rodinný a příbuzenský, svazkem mocným, svatým, svazkem, jakého nikde není.

On rozněcuje plamen lásky, tuto lásku učinil nesmrtelnou, ta jest všech lásek mocnější. Jak neměla by se poznati na tomto divu jeho vůle — Slovo, jímž svět byl stvořen?

Sektáři ideu o tajemné této lásce ani jednou neměli, která pod krásným jmenem charitas tvoří bytost křesťanství. Příčina toho jest ta, že neměli chuti na toto úskalí se vrhnouti, a že při takovémto počínání, jaké je: milovati se, člověk v sobě samém nese hluboký cit své malomocnosti,

Tak největší Kristův div jest moc lásky. On sám tak daleko to přivedl, že lidské srdce až k Neviditelnému, k oběti času pozvedl, on sám, podav tuto oběť, svazek mezi nebem a zemí utvořil.

Všichni, kdož v něho pevně věří, nalézají tuto vyšší nadpřirozenou lásku; toto zjevení jest rozumu nevysvětlitelné, a lidské moci nemožné; tento svatý plam, který od tohoto nového Promethea zemi byl darován, jehož čas — všemocný zhoubce neseslabil aniž trvání jeho obmezil. To jest, čemu se já, Napoleon, ještě více obdivuju, protože jsem o tom častěji přemýšlel a to jest, co mně božství Kristovo jistě ukázalo. Já jsem mocnou lásku mnohým vdechl, kteří i pro mne zemřeli. Bůh mne chraň, abych zápal vojínův přirovnal ku lásce křesťanské, která jest tak ve svých příčinách rozdílná.

Konečně vyžadovala toho moje přítomnost, můj hlas, moje slovo — neboť tím jsem rozplameňoval v srdcích posvátný oheň. . . Ovšem, tajemství této magické moci jsem si osobil, ale nemohl jsem je nikomu sdělit, nikdo z mých generálů jí nepochytil, ani nevyzkoumal; neboť toho postrádám, abych své tajemství, své jméno, lásku v srdce, zvěčnil a při tom bez pomoci své působil.

Teď jsem na sv. Heleně. . . na těchto skalách jsem uzavřen. Kdo za mne nyní bojuje a říše dobývá? Kde jsou společníci mého pádu? Myslí na mne? Kdo se o mne v Evropě zajímá? Kdo mi zůstal věren? Ano, asi dva nebo tři, kteří věrnost svou nesmrtelnou činí; vy se mnou vyhnanství sdílíte, vy mi je činíte příjemnější.

Po těch slovech přijal hlas císařův nádech melancholické ironie a hlubokého smutku.

Ano naše postavení se zalesklo v nejplnějším lesku koruny a trůnu, teď však vrhlo tento lesk zpět, jako odráží sluneční paprsky od nás pozlacený dom invalidův. Přišly nehody, zlato se znenáhla setřelo, dešť neštěstí a nehod odnesl s sebou známky poslední. My jsme nyní jen z olova, jenerale Bertrande, ale brzy bude z nás popel. Takový jest osud velikých mužů, jako Caesara a Alexandra.

A jméno dobyvatele a některého císaře bude pak školní úlohou. Naše hrdinské činy přijdou pod metlu pedantovu, který buď nás chválí, nebo haní. Jak rozdílné úsudky dovolují se lidé o Ludvíku XIV.!

Sotva zemřel byl veliký ten král v ložnici sám sobě ponechán, zanedbán, byl terčem posměchu svých dvořenínů. To nebyl již jich velitel, byla to mrtvola, truhla, hrob a hniloba.

Ještě okamžik a pak i mne takový osud očekává. Anglickou oligarchií zničen, umírám předčasně, a má mrtvola bude zpět zemi dána, by se stala potravou červům. To jest nejbližší osud velikého Napoleona. . . Jak veliká propast mezi bídou mou a věčnou říší Kristovou, který ještě za živa po celém světě byl ctěn, milován, zbožňován. . . . znamená to umřítí?

Neznamená to spíše žítí? To jesti smrt Kristova, to jest smrt Syna Božího.

Císař umkl, a poněvadž Bertrand mlčel, po chvílce doložil. Jestli jste ještě nepochopil, že Ježíš Kristus byl Bůh, pak jsem opravdu chybil, učiniv vás svým jenerálem.

Dle J. V. podává Vinc. Drbohlav.

Řeč při svěcení praporu školního v Turkovicích. dne 16. května 1886.

Miléní přátelé! Posvátné posvěcení praporu již jest vykonáno — a již tu stojí zdařilý vkusně vyhotovený prapor, na určeném místě; již jest náš, již od této chvíle bude především okrasou chrámu Páně, chloubou naší a důkazem dobročinnosti Vaší; od této chvíle bude týž prapor zde svědkem našich společných pobožností; budeť on stálým průvodčím našim při veřejných slavnostech a průvodech. Jak jsme se všichni s těmi nevinnými dětmi na dnešní slavný den těšili a hle v pravdě radost naše dnes úplná. —

U velikých zástupech přišli jste dnes všickni, mladí i staří, abyste viděli slavnost tuto a velectěná choť p. patrona přijala ochotně na sebe úkol matky a kmotry praporu.

Díky upřímně všem a jednomu každému dobrodinci zvlášť, kteří jste mile-rádi ze skrovného majetku přispěli k dokonání díla dnešního — byla to jistě šlechetná myšlénka, myšlénka, která vyšla ze středu divadelních ochotníků, anať našla tak účinného ohlasu a brzy bylo slovo ve skutek uvedeno — zahájily se sbírky a ukázalo se, že když se ruka k ruce vine, hned se dílo podaří. —

Každý se nutil, i ten chudý věnoval svůj halěr jako žena do pokladnice Jerusalémské, a tak bylo možno seříditi prapor skvostný, nádherný — a proto ještě jednou díky, díky mnohé každému, kdo slovem i skutkem napomahal. —

První význam slavnosti naší jest dnešní den, v kterém se slavnost posvěcení koná — den slavný v Čechách, den velikého Čecha, velikého vlastence, velikého mučeníka svatého Jana Nep. A slavnost dnešní sv.-Janská vede mne jako ve snu k dobám minulým, k dobám slavným našeho národa, ona mne vede k časům, kdy bývali Čechové mocným ano prvním národem v Evropě, kdy seřadění pod praporem sv. Václava zpěvy a chrabrostí zmužilou slavili triumfy vítězství, kdy spojenou sjednocenou silou odráželi od pomezí svých krutého nepřítele svého; kdy chovajíce věrně v srdcích svých víru otců, zbožnost a dobrý mrav a zabezpečivše pokoj v zemi a vlasti své, žili v svatém míru a pokoji uprostřed rozkvětu průmyslu, obchodu, hospodářství; kdy též i umění i vědy stánky své šířily v zírné a milé vlasti — tane mi na mysl ta zlatá doba, zlatý věk království českého, doba Karlova, otce vlasti. — A vím, že sv. Jan byl jeden z těch, kteří k budoucímu tomuto blahobytu brány otvírali, že sv. Jan to byl, který výmluvným ne-unavným jazykem svým brojil, horlil proti nevěře, nemravnostem v čase nešťastného krále Václava, který připravoval přehorlivým působením svým šťastnějších dnů rodákům svým, který posluchačů svých volal pod starobylý prapor sv.-Václavský, pod prapor zbožnosti a rekovnosti. —

Avšak nejen k minulosti ale i k uvažování doby naší vede mne slavnost dnešní; duch můj dnes zaletá do všech končin vlasti naší, vidím dnes ty oltáře sv.-Janské věnčené, okrášlené, vidím dnes ty mnohočetné sochy sv.-Janské v lesku světél a zástupy lidu prozpěvujícího májové, sv.-Janské písně; vidím dnes tu opěvanou stříbropěnou Vltavu a po břehu jejím v staroslavné matičce Praze syny a dcery národu našeho a národu slovanského, kterak tu v zbožných citech a vlasteneckých rozpomínkách, stojíce na tak bohaté historické půdě posvátné, velebí sv. Jana a horují v duchu o minulé slávě země naší; vidím je všechny, ani plni důvěry modlí se a prosby vysílají k sv. Janu, aby orodoval za lid svůj, aby Pán, který oslavil jej korunou mučnickou, zachoval nám korunu sv.-Václavskou.

Milé dítky — Váš je obzvláštně dnešní slavný den i vy jste dítky sv.-Václavské i Vám jest Nepomucký hrdina, sv. Jan patronem a rodákem — a hle, v jeho den obdržely jste prapor — jenž má Vám býti odznakem kázně a bázně boží; pod praporem tím za starostlivé péče a práce učitelů máte prospívati ve všelikém užitečném umění pro život, abyste obohaceny na duchu i vy napomahaly k rozkvětu a blahu vlasti, aby z vás byli zdární synové národa našeho, abyste především naučily se dle slov na praporu sloužití Bohu, vlasti a králi.

Učte se pod praporem školním býti zbožnými dítkami Boha, horlivými syny a dcerami církve, a užitečnými údy obce, země a věrnými poddanými milého krále a panovníka našeho. —

Na vrchole praporu máte znamení sv. kříže, pod prapor kříže byly jste přijaty na křtu svatém, když jste jako bojovníci Kristovi přísahaly, že zachováte víru po celý život svůj. — Vojín přísahá na praporu věrnost císaři a pod praporem když třeba, zmužile chápe se zbraně. — A vaší zbraní budiž modlitba, mravný šlechetný život — touto zbraní zajisté dobře si proklestíte cestu k šťastné budoucnosti. — Na praporu máte obraz nevinného mládence sv. Aloisia patrona mládeže — obraz ten budiž Vám stále na očích, abyste za příkladem sv. Aloisia patrona nevinnost duší a srdcí svých zachovaly.

Na praporu máte obraz sv. anděla strážce, — kéž Vám pohledem na obraz ten vždy ihned přijdou na mysl slova utěšené modlitby: Anjele Boží strážce můj, rač vždycky býti ochrance můj. — — — Když pak vždy takové myšlénky, pohledem na prapor ten budou se vzbuzovati v srdcích našich: jistě přilnete celým srdcem svým k Bohu, stanete se chloubou rodičů, učitelů svých, a nadějnou hvězdou šťastné budoucnosti, sobě i milému národu.

Jan Vaníček, farář.

D o p i s y.

Názorné znemravňování školní a ostatní mládeže.

Máři bubnuj, Honzo trub! A Mára bubnuje, div že buben nerozbije a Honza troubí, div mu tváře nepuknou.

Rozpomínáme se na svá dětská leta — před 40—50 roky — když do vsi zavítala pimperlácká komedie. Co tu bývalo radosti! Když po škole na návsi zaduněl buben, tu sbíhala se všechna mládež a dech v sobě tajíc poslouchala komedianta ohlašujícího: S vysokým guberniálním povolením — — —

Kašpárek býval mládeži ovšem nejsympatičtějším, potom ovšem i ta princezka Alceska, co od ukrutného rytíře Kunráta tolik trpěti musila. Dr. Faust a ti hloupí čerti, co na zavalanou: herluke, perluke sem tam pobíhali a z nichž pimperle blázny si tropilo — utkvěl na vždy v paměti. Ne méně též Kašpárkův koníček.

Jaká to bývala radost, za přímluvy matičky vyžebrovati na tatíčkovi krejčárek na komedii! Dětská mysl měla novou látku, nový názor do světa povídek a bájek. Ty nevinné pimperlácké komedie byly jaksi doplňkem povídek, jež dětem vypravovaly stařenky u prádku a jež často bývaly i paedagogickým prostředkem v domácnosti: nebudeš-li hodným, nebudu ti nic vypravovati! —

A děti ani nedutaly, aby jen babiččiny ústa k vypravování rozvázaly.

Ty staré nevinné pimperlácké komedie z našich vsí skoro na dobro vymizely. Staří komedianti vymřeli. Místo jejich č a s t e č n ě zaujali novější, kteří své „košťály“ jaksi zmodernisovali. Z Kašpárka stal se během času nemravný a znemravňující žvanil. Princezka Alceska nosí teď vléčku, v zadu má honzíka, v předu hřívovité tupé a až po nos sahající šlajr. Vykračuje si po divadle a vríská a founí jakoby byla navštěvovala nějakou vyšší dívčí školu a její nápadníci počínají si naskrz moderně, jako veikoměstští hejskové.

I ty staré rytířské kusy pimperláckých komedií vytlačeny byly jinými modernějšími, řekněme frivolnějšími.

Leč pimperlácké komedie i přese vše modernisování vycházejí na venkově z módy. Divadla ochotnická je zatlačují. Nelze upříti, že tato nejen pro lid, ale i pro mládež značný mají význam vychovatelský a jest proto třeba, aby na venkově ujímali se jich lidé věci z nalí. Obyčejně aranžují se divadla od studujících, kteří mají hlavy sice plné ideálů, ale žádných praktických věcí a proto vybírají pro venkov kusy, které se pro něj naprosto nehodí, ano obyčejně dobrý mrav a víru lidu hrubě poškozují. Leč o tom promluvíme si šíře jindy.

Hroznou metlou venkova jsou dnes kočující kejklíři, panorámisté a anatomická musea, na kteréž dovolujeme si p. ministra vyučování upozorniti.

Kejklíři, čili provazolezci a pod. svými sprostými a pitomými, na nejnižší třídy vypočtenými vtipy vzbuzují hnus u počestného člověka. Na prknech kolem boudy sedí výrostkové z konírny se svými vyvolenými z kravína a před nimi školní mládež. Co tu za 1—2 hodiny večer za spoustu nemravných věcí se nažvaní, těžko uvěřiti. Ubohý učitel musí každý příjezd takové boudy odstonati. A rodiče? Omlouvají děti: i přejme jim také nákou radost! Pak se divme té naší „vševědoucí“ mládeži!

Jistá učitelka, právě z ústavu vyšlá, zaslechnouc, o jakých delikátních, do oboru porodnictví sahajících věcech školní dívky si šeptají, povzdechla si: já se musím báti, abych se zde nezkazila! —

Máme za to, že by školní úřadové návštěvu takých komedií — kočujících akrobatů — školní mládeži měli naprosto zakázati.

Leč toto všecko pranic není naproti anatomickým museím a panorámům, jež z velkých měst — z Prahy po fidlovače — na venek se rozjíždějí. Přítel našeho listu zaslal nám z venkova popis takového musea, jež níže v plném znění uveřejňujeme. Zdravý rozum žasnouti musí, že po venkově smí se ukazovati — jak psáno stojí — 18letým dětem vývin člověka od početí až k porodu ve voskových figurách životní velikosti.

V panorámech bývá obyčejně tajné oddělení všelijakých nahot pro ty dospělejší. Děvčata sotva škoře odrostlá od hochů se tam lákají. Po nějakém upejpání tam přece vklouznou a vycházejí se zakrytými a studem zalitými tvářemi.

Tato anatomická musea a tajná oddělení v panorámech měla by nadepsati se: *vraždění mládeže*. Chasa, co viděla, vypravuje doma dětem, ano majitel musea milerád přimhuřuje obě oči, vloudí-li se mu tam nedopatřením školačka, dokonce je-li dceruškou zámožnějšího souseda.

Pak diví se rodičové: odkud se vzal v dětech koukol?

Odkud to přišlo, že v dětech školu ještě navštěvujících vyvinuje se po hlavní pud?

— To ta škola zavinila! — znívá velmi laciná výmluva.

Nuže slyšme, co nám přítel náš píše o **K o č k o v ě a n a t o m i c k ě m m u s e u**:

Z venkova. (P. d. „V.“)

(**Kočkově museum.**)

Po nuselské fidlovače jako kdyby se se všelikými těmi umělci pytel roztrhl! Jsme na „císařské“ několik mil od Prahy a proto pochopíte, že máme všecko z „první ruky.“ — Sotva jedny dřevěné boudy z náměstí zmizí, již jsou tu opět jiné. A jak by ne? Vždyť jsou na světě miliony věcí, jež stojí za okouknutí a jeden takový umělec a „majitel divů světa“ je přec do svých dvou neb tří vozů nemůže pojmouti; musí tedy místo učiniti druhému. — Tyto dny objevilo se opět několik dřevěných bud na náměstí, majitel je seřadil, přetáhl plachtou a svět uzřel: „*Kočkově anatomické, pathologické, umělé museum.*“ — Abys věděl, milý čtenáři, co všecko lze v tomto museu spatřiti, opišu ti to z ohromného plakátu, jaké byly roznášeny po domech.

I oddělení: představuje *vývin člověka* od doby 8 dnů až do úplného vývinu, dále *porodní operace, španělskou inkvisici*, její mučidla a trýznění znázorněné na sochách v životní velikosti; vynikající mužové naší doby, zvláště se upozorňuje na zavraždění prince Louise Napoleona. Ruský car Alexander II. leží umírající na parádní posteli, na kterém dynamitové popáleniny naznačeny jsou. Umírající vojín v posledním tažení. Úmrtí Siamských dvojčat v životní velikosti. Znamý vrah dívek: Hugo Schenk.

II. oddělení: *Syphilitické à venerické nemoce.* — Toť podle plakátu vidění hodné věci v museu; v skutečnosti prý toho mnohem více a sice věci, o nichž stydno se zmíniti.

Každý prý si ten svůj chléb vydělává jak může a proti tomu také ničeho nenamítáme, avšak ptáme se: uvážil ten úřad, který majiteli voskového musea povolení k ukazování takovýchto věcí dával, že si majitel ten vydělává chléb svůj rozšiřováním nemravnosti? Či jest jen jediná věc, jež by navštěvovatele musea vzdělávala? „Nikoliv,“ odpovídáme směle, „všecky ty předměty nejsou zhotoveny než k rozohnění smyslů jak u mládeže tak u dorostlých a stíží uveríme, že by ten kdo povolení k tomu dával, sám byl napřed vše prohlédl. Je prý to, jak na plakátu stojí, vše jen pro odrostlé v stáří od 18 let. Avšak, ptáme se dále, jak zabráníte dětem, aby tam nevešly; a jakou zkázu na duši vezmou, vidí-li to? Správce školy ovšem dětem vstup zapoví, ale což to platné? Celý den by musel okolo boudy obcházet a pozor dávat a to jistě povinností jeho není. A dejme tomu, že pouze dorostlým vstup dovolen, jaký ti mají z toho užitek? Pražádný, naopak znemravňují se pohledem na voskové nemravnosti. Chasa to pak vypravuje dětem, načež všickni se tomu chechtají.

Rodiče, kněží a učitelé vedou děti sobě svěřené ku ctnosti a bohabojnosti a jedno takové anatomické museum ničí práci jejich kolikaletou. Pan ministr vyučování nařídil důkladnou revisi knih školních a dbá se toho věru mnohdy až úzkostlivě, jen aby dítě nic závadného v knize nenalezlo. Jest to úplně v pořádku, avšak dovoluujeme si tvrditi, že všemi těmi knížkami, jež vyloučeny byly z knihoven dětských, duše dítek tou měrou by se neotrávily jako jedním anatomickým museem. Listy naše píšou mnoho proti krvavým románům, jež jsou zkázou lidu zvláště mladšímu; mnohem horšími než tyto romány, jsou vosková krvavá musea. —

Jen z toho ohledu píšeme tyto řádky, abychom upozornili dotyčné úřady, jež majitelům podobných museí povolení udělují, aby přesvědčily se, přispívají-li podniky takové k poučení a vzdělání obecnstva, aneb k jeho znemravňování. Neupře nikdo, že demoralisace kráčí obrovským krokem ku předu a proto i v těchto na pohled nepatrných věcech — videant consules!

* * *

Nyní dovoluujeme si otázku: K čemu vlastně musí ještě španělská inkvisice strašiti ve všech kočujících panorámech a museích? Víme dobře, že děje se tak zúmyslně, aby ti kněží, kdyby jinak nic na ně se nevědělo, zostouzeti se mohli věcmi, jež kdysi před půl tisícem let se staly. Španělskou inkvisici nezavedli kněží, nýbrž světská vláda. Ostatně kdybychom chtěli vylíčiti všechny ukrutnosti, čili tu inkvisici, kterou kalvínská vláda v Anglii a francouzská republika na katolických prováděly, přišli bychom na věci mnohem ukrutnější.

Dobré věci zajisté prospělo by, kdyby páni katecheti případně, t. j. že by na venkov taková španělská inkvisice v nějakém museu zabloudila, dospělejším žákům historický původ inkvisice, jakož i pronásledování katolíků v pohanských a protestantských zemích vysvětlili. V nejbližší příští sešitech „Kalendáře pro mrtvé a živé duše“ budou se čtenářstvu vůbec podávati zajímavé úryvky z dějin o španělské inkvisici, a jako protiváhu aneb štafáž též o inkvisici kalvínské ve Švýcarech, Anglii a jinde. Kazatelé a katecheti budou míti aspoň s důstatek vděčné látky k vyvracení předsudků proti katolické Církvi a to tím spíše, že ještě nedávno N. L. přinesly v převodu z péra románopisce Jokaye děsný obraz španělské inkvisice. — Zde by též měl p. ministr vyučování páky svého vlivu zasazovati, aby mládež anatomickými musey nebyla znemravňována a ukázkami ze španělské inkvisice, jež dojem činí mnohem krvavější nežli nejkrvavější román, otupována. Když už něco dobrého se koná, ať se koná cele, a nikoliv jen z části.

Poslední číslo „Christlich-pädagogische Blätter“ přineslo delší úryvek z úvodního článku „Vychovatele“, v němž pojednávalo se o znemravňujícím vlivu divadel, obrázkových listů a mimoškolní četbě z pověstných půjčoven knih, při čemž neopomenuly, pochvalně zmíniti se o článku tom.

Z Moravy. (P. d. V.)

Moderní dějověda.

„S ustrnutím patříme na ty dějepisce, kteří zbloudivše v labyrintech pohanských mythů, považují je za základ kultur starých a co východiště kultury křesťanské. O těch platí pořekadlo, že pro dříví nevidí les a pro samou vodu nevidí moře. Takým historikům jest ovšem indický Dagghernauth, řecký Olymp, a pyramida Cheopsova místem důležitějším, než-li Golgota“,

„Čech“ č. 93. „Golgota.“

Nechci se rozepisovati o smutné této pravdě, o kteréž již přemnoho psáno. Chci uvésti zde jen nějaký praktický příklad.

Mám před sebou co do úpravy překrásnou knihu pana Fr. S. Pluskala porovnávací, etymologo-historické pojednání: „Základ dějovedy světové a venetoslavské zvláště“. Pravím překrásné co do úpravy, a co do obsahu — velmi chatrné.

O stránce grammatické a etymologické nechci ani mluvit. Člověk, jenž „philosophos“ odvozuje od „Veliševoš“, „barbar“ od „pra-abar“ (pra-otec), „Asia“ od Asja (sj = š) „Oša“ (otčina), „Abraham“ od „Eber“ (Eberam, Ebram, Abram. kořen: eb č. ab, abr obr = otec), jemuž jméno „Josef“ = Ošev (Ošov) se objevuje v historii v rozličných formách jako: Jussuf, Issuf, Osef, Asop, Aesop, Asaph, Esau, Sapho, Scfi, Sef, Sep a jenž z toho soudí, že jméno „Josef“ není hebrejské, nýbrž „Veneto-slávské“, jest i se svými etymologickými pravidly jen politování hoden.

Podívejme se však, jak to vypadá zde s věcmi náboženskými, a jak drze napadá křesťanské spisovatele a vykladače písma svatého.

Některé příklady podám doslovně:

„Každý křesťanský spisovatel nadržuje předsudku, že svět předkřesťanský, vyjma židovské Semity, pravého Boha neznal, neb na něho zapoměl a spatřuje v náboženstvích předkřesťanských všecko směšné, nedůstojné a podvodné, co vše čertem smrdělo a nepomyslí ani, že křesťanství se všemi podstatnějšími obřady, ani obřadní roucha nevyjímaje, „j e n p o k r a č o v á n í m v s t a r é m n á b o ž e n s t v í (p o h a n s k é m) j e s t“.

Pan Pluskal totiž jest toho názoru, že ani Abraham ani Mojžíš a následkem toho ani Kristus nebyli Židy, nýbrž Veneto-slávy.

Dále tvrdí, že pohanští bohové a bohyně nebyli nic jiného, než co my nyní „Svatými“ vyznáváme. Zvláště Adam a Eva byli u rozličných národů pod rozličnými jmény ctěni a tuto poctu vykřičeli prý křesťanští historikové za ono ohavné modlářství.

Proto také vyjíždí si na Vulgatu pravě, že všude kde ono má „l u c u s“ (há) má státi „A š e r a“ — Ošara = (Ostara Astarte, fenické Astreia, britanské Andraste-mát). Tak: Vulgata (IV. Reg. 17. 16.) dí: fecerunt sibi constatiles duo vitulos et l u c o s et . . . „udělali sobě litinu, totiž dvě telat a háj . . .“ má býti dle Pluskala: „zhotovili sobě dvě soch, býk a a A š e r u a vzývali všechny zástupy nebeské (blahoslavení v nebi).“ Z těch soch představoval býk Baala-Vela (velikého otce, Adama) a kráva platila Ašeře, Evě.

A kam se poděly z Vulgaty telata? bezpochyby utekly a jedno zaběhlo do

Dále praví: „Ve všech náboženstvích ctíli se bohové také líbáním úst, líc . . . obrazův jejich, co též do křesťanství přešlo. Socha Joviše olympského, v chrámě svato-petrském v Římě, nyní sv. Petra představující, má od dlouhověkého, již dávno **před křesťanstvím** započatého líbání ústa, bradu a pravou nohu značně odřeny. Mnohé staré sochy Evy co panny i co matky s dítky přešly též do křesťanství, v němž potom Marii Pannu neb Rodičku Boží představovaly“.

Podobná metamorfosa stala se bezpochyby i s Husem ve sv. Jana Nep.?

A teď ještě něco: „Mojžíšovi zjevil se Bůh na hoře Táboru v ohnivém keři. Tak podává nám to obyčejný, nesprávný překlad, pročť se to nesmí doslovně brát, neb míněno tím, že jak jinde na kopcích i zde svatyně (výsost) ve svato-háji (keři) stála, v níž Bohu věčný oheň udržován byl. Zde se mu zjevil Bůh, to jest, byl ve svatyni této od tamních kněží s Bohem seznámen, bohovědě a posvátným obřadům vyučován. Israelity, táhnoucí z Egypta, předcházel ohnivý sloup, t. j. byl před nimi nesen posvátný věčný oheň, jak to u Peršanů, když voje jejich do pole táhly, vždy v obyčejí bývalo“.

Toť něco málo z p. Pluskalových „Základů dějovědy“. Jak každý zřejmě vidí, jsou „Základy“ tyto prachatrné a stavba na nich spočívající brzo se sřítí. Základy však, na nichž písmo sv. a stavby křesťanských spisovatelů a vykladačů Písma sv., jež p. Pluskal tak odsuzuje, trvá již a potrvá ještě hezky dlouho.

Takové učence, kteří ve své vědecké nadutosti písmo sv. a křesťanskou víru vůbec napadají, jelikož se jim zdá býti příliš pošetilou a jednoduchou, odkazujeme na řadu spisovatelů křesťanských, kteří ještě ani jedinou jich námitku ne-nechali nevyvrácenu; takovému však, jemuž skutečné ignorantství lze dokázati z každé řádky a jemuž přes to nic není svatým, vyslovujeme jen své politování, a radíme aby takového historického bádání raději nechal a nečinil se směšným.)

Po našem zdání zapomněl p. Pluskal odvoditi své jméno ze starých indických nářečí. Slůvko lu — znamená v jakémisi himalajském nářečí tekoucí, pleskající vodu. Z lu utvořil si Latiník: flu v-ius, Němec: fluss, floss, flötz. K tomu se připětil Čech, jenž od jakživa zvyklý jsa všechno dobré hledati u Němců, z flössu, flötzu udělal si: ples, plesk a ecce: Pleskal! t. j. člověk, jenž vodnaté věci mluví, píše, pleská.

Redakce.

FEUILLETON.

Visitační cesty faráře.

(Pokračování.)

— A nyní podívejme se dolů do kostela. Příhoda se málo kdy, abych prošel celý kostel, protože chodím dveřmi u zákristie.

— Co to zde na zdi hned u hlavního schodu za mazaniny! Jména hloupých najdou se nejen na všech sloupcích, nýbrž i na zdích v kostele. To už tak bývá, že zadní kouty kostela naplněny bývají samou zadinou, samou plevou. Zde skrývají se výrostkové, nezbedná vesnická chasa, aby dílem mohla různé neplechty tropit, dílem aby mohla pohodlně na děvčata zevlovati. A když tato vycházejí z kostela, tu se jim hoši staví v cestu a drže na ně zevlují. Místo modlení a zpěvu, mažou zde zdě. Nechám ty mazaniny zabílit i postavím zde spolehlivého člověka, aby pozor dával na ty mazaly. Ty bych já si popodal! Taký zlořád na místě božím nesmím žádnou měrou trpěti. Zahnízdil se mi již dávno do chrámu.

— Co to zde vidím? Zadní lavice jsou též tužkami pomazány, ba někteří zkoušeli zde i své nožíky. Je vidět, že spustlá mládež vniká i do lavic. Lavice jsou přece jen pro staré lidi. Příští neděli oznámím z kazatelny, že jen lidé staří mají přístup do lavic. Byl by to převrácený svět, aby mladí hejskové se svými děvčaty seděli v lavicích a staří aby stáli venku. Nyní pochopuju, proč starý Šída nechce více chodit do kostela. Ti hejskové v lavicích jej pohoršili. Je-li hříchem pohoršovati mladých, bývá v jistých okolnostech ještě větším hříchem pohoršovati v chrámu Páně zbožných stařečkův a stařenek. Zasloužiliť si, aby stáří jejich i v chrámech se ctilo. A nectí-li se v chrámě na místě božím, kterak má ctíti se v domě! Počkej, však já jim příští neděli v kázání posvítím! —

— Zde pod lavicí vidím potráceny obrázky a modlitby. Ten můj kostelník ale pranic nezvedne. Je vidět, že hned po mši sv. práskne dveřmi a utíká z kostela. Co tu všude smetí! Zdá se, že po celý boží rok všechno smetí se zametává sem do lavic. Kdyby to smetí z kostela dal si aspoň do zahrádky na okurky? Taky zde vidím kousky novin a zde zase jiný obrázek, ale jak vidím žádného svatého. Je to fotografie kohosi, jenž nosí sukno dvojí barvy. Na límci má dvě hvězdičky. Z takových obrázků naše děvčata se modlí! Bůh mne netrestej, jakouto mám zde chasu! Děvčata zasednou si lavice přední a hoši zadní. Fotografie kaprála uschovává se v modlicích knížkách! Je vidět, že ta nešťastnice více myslí na kaprála, nežli na Pána Boha! Která pak asi tohoto svatého z roští ztratila? Ta by mi musila katechismus při zkoušce hezky odříkati!

Obsah „Vychovatele“:

O osnově náboženské ve školách chudiny. — Sdílejme se! — Napoleon I. učí generála Bertranda Božství Ježíše Krista. (Dokončení.) — Řeč při svěcení praporu školního v Turkovicích dne 16. května 1886 — Dopisy: Názorné zne-mravňování školní a ostatní mládeže. — Moderní dějověda. — FEUILLETON: Visitační cesty faráře.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: PETR KOPAL.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Školní návštěva chrámová.

Nevyslovuji výroku nového ani nepravdivého, ale tím smutnějšího pro nás správce duchovní, že návštěva chrámu Páně v neděli a ve svátek ochabuje, čím dále více umiňuje; mlčením pomínou návštěvu chrámu ve dnech všedních, která na mnohých místech zúplna přestala. Srdce při tom bolí, mysl se chvěje, pomýšlení na těžkou zodpovědnost za duše svěřené leká a strachem naplňuje, a mnohý z nás, ba všickni horlíme v kázáních, při křesťanských cvičeních, ve školách napomínáme, prosíme, rozličných prostředků ano i odměn za pilnou návštěvu chrámu užíváme, a výsledek naší až úzkostlivé horlivosti jest velmi skrovný, ne-li nijaký: ani děti, ani dospělí nenavštěvují p r a v i d e l n ě dle přikázání církevních chrámu Páně, a zdá se pravdivým býti výrok jednoho ve službě Božího sešedivělého pastýře duchovního, jenž svému mladšímu sousedu a bratru na tuto bolestnou ránu si stěžujícímu pověděl: „Nic vám to, bratříčku, není platno, kdybyste si ústa na kazatelně roztrhl, nepřivedete lid náš nynější pravidelně do kostela; nedávejte ale sobě samému viny, to má hlubší kořeny; jen konejte povinnosti své, jak až dosud horlivě a ostatní ponechte Pánu Bohu!“ — Přemýšlel jsem o těch hlubších kořenech zla tak záhubného a přišel jsem na mnohou hnilobu těch hlubších kořenů: jest to novověký liberalismus, indiferentismus, shon po penězích a rozkošech, nemírná požívavost, hrubý egoismus, nevěra naší doby, bezbožné tiskopisy, ano i bohaprázdné řeči a rouhání i v samých parlamentech proti Bohu a církvi sv., čímž žalostně proslul nedávno vysokorodý hraběcí parlamentář Boos-Waldek; a všechny tyto neplechy jsou dětmi jednoho otce — praotce to lži, a jméno jeho z e d n á ř s t v í. Náhončí tohoto praotce v posledních 15 letech zimničnou u nás rozvíjeli činnost, aby nauky své podvratně rozšířili do všech vrstev obyvatelstva, aby dostali se až do těch nejzazších koutů našich venkovských selských statků a dělnických baráků; a dostali se tam, poněvadž měli volnou dráhu, nikde žádné překážky značnější; — hospodářové spali, a tu přišel nepřítel a nasek kroukole mezi pšenici. Ano, hospodářové spali, hospodářové i na roli školské spali, zúmyslně spali na pohodlném polštáři trpkého odporu — oposice proti novým školním zákonům. O té nešťastné oposice školské! Nestala-li se oposice politicko-národní snad pro nás záhubnou, ač o tom mnoho bylo by lze napsati, byla — a pravím to bez bázně a otevřeně — byla oposice školská pro národ náš z á h u b o u. *) Zavínili jsme si sami oposicí svou, protože jsme nevolili do školních rad místních ani okresních, že

*) Svatá pravda. R e d.

1. němci-liberalové chopili se školství a organisace nové školy sami k největší škodě naší;

2. že zneužili bez překážky své moci, aby na útraty a za naše peníze zřídili si ve svých okresích nádherné budovy školní, kdežto naše české školy byly v bídných chalupách roztrhaných a rozedraných, a chtěli-li jsme později míti nové budovy, museli jsme si je postavit sami ze svých kapes, tak že můžeme směle říci, že skoro veškery budovy školní jsou postaveny za peníze naše;

3. že za vlády své neobmezené obsadili liberalové veškerá čelnější místa ve školství svými creaturami, a jest nyní viděti, jaké práce, jakých bojů to stojí, než některý našinec doškrábe se na nějaké místo ve školství čelnější; a konečně

4. že jest nám krušně bojovati svou „maticí školskou“ proti zhoubnému šulfrainu, a že tímto bojem školským živí se jen žár bojů národnostních až do krve.

A co mám říci o oposici školské se strany církevní, katolické? Byla-li oposice školská chybou ohromnou se strany národní, byla přímo záhubou pro církev katolickou. Netvrdím, že bychom my kněží, kdybychom hned z počátku byli přijali aspoň na oko ochotně zákony nové, byli snad záhubu liberalismu od naší školy úplně odvrátili; ale tolik dovolím si říci: kdybychom hned z počátku všude a na všech místech přijavše zákony nové byli stáli na stráži, kdybychom byli v okresních a zemských školních radách spolupůsobili na organisaci nové školy, kdybychom byli místa inspektorská tak zhusta nám nabízená přijímali, nemuselo to nikdy přijíti tam, kde stojíme dnes, nebyli by se dostali na vynikající místa neznabohové a liberálové à la Dittes, Lindner et consortes; měli jsme přec v zákoně novém jakousi oporu v § 1. o nábožensko-mravném vychování mládeže, ku kterému mohli jsme ustavičně hleděti, oň se opírat, k němu poukazovati, když se jednalo o říšském neb zemském nařízení průvodném nových školních zákonů; ano dovoluji si tvrditi: *vláda, které se tu dobu jednalo jen o principiální provedení nového zákona, byla by vděčně přijala ruku od církve jí podávanou, a my kněží katolictí nebyli bychom se prohřešili na „svaté věci národní,“ kdybychom byli spolupůsobili na úpravě nové školy, ale v duchu katolickém, národním!*

Avšak stalo se, hospodářové spali a dělníci nemohli o své ujmě a proti vůli hospodářů svých pracovati: věc dokonanou odčiniti nelze. Když hospodářové spali, přišel nepřítel člověk liberál a zasíval koukol na půdu školskou, zasel jej do škol středních, do ústavů učitelských, a odtud do škol obecných. Z vyšších realných škol bylo náboženství vyhozeno, a abiturienti bez náboženství vstupovali na rok do ústavů učitelských, kde jen 2 hodiny týhodně náboženství vyučováno jest; co mohou za rok pochytili, jak mohou životu křesťanskému se naučiti, kterému si na vyšší realce odvykli a který snad mnohým professorem na ústavě zlehčován a posmíván jest? Mladík s tím velmi malým troškem náboženství vyšel z ústavu s vysvědčením dospělosti, začal působiti na škole, žádný z kněží si ho nevšímal, kněz musel vésti oposici proti škole, nesměl si ho všímati, nesměl mu raditi a jej povzbuzovati; mladík tak opuštěný vrhl se do náručí těm, kteří se ho ujali a spracovali dle svého brda, — liberálové se ho ujali, posílali mu zdarma „Národní,“ a mladík byl a jest až doposud jejich! Ten mladík pokročil v letech, stal se učitelem, řidícím, řiditelem!

Nyní kněz chybou poučen horlí, povzbuzuje, nabádá děti i odměnami k návštěvě chrámu — ale učitel nedbá; nedbá kněze podporovati ve snaze jeho, ano nedbá sám o kostel, kde může, vyhne se mu, a když do kostela jest nucen vejíti, chová se tam tak pohoršlivě, že by bylo lépe, kdyby tam nebyl, aby děti z něho špatného si nevzaly příkladu; vždyť takový „mladý“ učitel přijde do kostela jako do hospody, jen nerad před dveřmi chrámovými odloží cigaro; v kostele neznamená se sv. křížem, zevluje tam, ano

třeba se slečnou učitelkou se baví, při částech mše sv., kdy věřící klekají a svému Bohu se klanějí, jen on stojí jako tyč, aby snad svítil ostatním — ku pohoršení! A takové chování má děti povzbuditi k pilné návštěvě kostela? —

Děti jsou vedeny několikrát za rok ku sv. zpovědi, mají svátost pokání za svatou, za nutnou, bez níž není spásy; ale svého učitele nevidí nikdy tuto svátost přijímati, ano někdy i nápadně se jí vyhýbati; co si ty děti pomyslí? Vzniknou v útlých srdcích jejich pochybnosti, dávají si otázky, kdo má pravdu, katecheta nebo pan učitel? Katecheta vysvětluje nutnost svátosti pokání, a pan učitel nikdy k zpovědi nejde! Není daleko k tomu, že mnozí učitelové by se zachovali podobně, jako jejich kolegové v Curychu Švýcarském, kde odepřeli školním organům poslušnost v příčině zákonem předepsané modlitby před vyučováním a po něm rkouce, že nelze jich ani zákonem nutiti, aby se modlili k Bohu, v něhož nevěří! Snad naše učitelské ústavy vysílají nám na školy mnohý takový vzácný exemplář neznaboha a la Strass — po ovoci poznáte je! Avšak nižádné pohoršlivé chování učitelů na místě posvátném trpěno nebudiž; nepomůže-li přátelská domluva a otcovské napomenutí, nechť užije se proti takovému učiteli zákona a sice novelty školské ze dne 2. května 1883 §. 54, jenž praví: *„Jest-li že by učitelstvo zachovalo se ve škole jinak, než jak povinnost káže, též kdyby chování jeho kromě školy uráželo vážnost stavu učitelského nebo škodlivé bylo působení vychovatelskému a učitelskému, budiž užito prostředků disciplinárních.“* Na základě tohoto znění zákona lze knězi oznámiti pohoršlivé a působení vychovatelskému škodlivé chování takového učitele neznaboha okresní školní radě neb okresnímu šk. inspektorovi a žádati za disciplinární vyšetření a potrestání; radím ale zároveň, aby tak učiněno bylo hned z počátku, když takový mladík nastoupí a přátelská domluva byla marná, aby byl poučen a napraven: lepší mrzutost jedna prvá, než dvacet mrzutostí potomních.

Dříve přiváděl do kostela mnohého krásný zpěv chrámový; bývala to nebeská radost, když v chrámu rozezvučely se zbožné hlasy a dojemné zvuky v písni posvátné, tu každý plesal, radostí a zbožností se chvěl a písni velebil Boha svého. A nyní? Kdo má zpívati zbožné písně? Učitelové zpěvu po skrovnu učí; poněvadž mnohý sám zpěvu znalý není, děti tedy nezpívají; a nynější mladší generace jest již z nové školy vyrostlá bez chrámového zpěvu, mlčí v kostele též; starší a staří lidé neslyší-li zpívati mládež, brzo také od zpěvu ustanou — a tak zaniká náš krásný chrámový zpěv k veliké škodě křesťanského i národního života našeho.

Toť jsou ty kořeny liknavé návštěvy chrámové: děti odvyknou návštěvě chrámu, protože učitelové málo dbají; z těch dětí stanou se výrostkové a manželé, kteří zase málo dbají: a tu kněz kdyby se samou horlivostí roztrhal, ničeho nesvede. A lze tomu odpomoci? Ano, když kněz hledí učitele získati po dobrém, a co nejde po dobrém hledí vydobýti zákonem a na základě zákonném hledí provésti nápravu návštěvy chrámu Páně se školními dětmi. Jako jsem pravil ve stati *„Náklad na školství v Čechách,“* že nutno počítati reformaci socialních poměrů od dětí obecné školy, pravím zde totéž: *provedme reformaci návštěvy chrámové počínajíce s dětmi školními.*

II.

Máť duchovní pastýř mnohé práce a povinnosti, z nichž jedna nejdůležitější jest vychování a vyučování mládeže; neboť jest-li všudy tak skrovná návštěva chrámu, jako v našem pozeňnaném a bohatém kraji, kde zdá se že rolníci Boha nepotřebují, že samo jim na roli naroste — ač také nyní všeobecnou tísní hospodářskou dosti zbědováni jsou, tuť zajisté každý spolubratr dá mi za pravdu, že máme jen ve škole neobmezené vyučování mládeže, a co ta mládež naše ze školy do života si odnáší ze sv. nábo-

ženství, to jí má zůstati a býti pravidlem života křesťanského na vždy; na pravidelné systematické vyučování náboženské v kostele při nynější tak nepravidelné návštěvě chrámu nelze ani pomyslet. Vzorem vychovatele mládeže jest nám Spasitel náš Ježíš Kristus, který uložil svým apoštolům povinnost nejhlavnější slovy: „*Nechtež maličkých přijíti ke mně, neboť jejich jest království nebeské.*“ Těmito slovy povolal dívky k poznání věčné pravdy sv. učení svého, aby účastny staly se spásy věčné. Slovy: „*Kdoby jedno z pacholat těchto, jež ve mne věří, pohoršil, lépe by jemu bylo, aby zavěšen byl žernov osličí na hrdlo jeho a pohřben byl do hlubiny mořské.*“ (Mat. 18, 6.) chtěl mládež chrániti před svody bezbožného učení a zlého příkladu, kterých má ji pastýř duchovní všudy a vždy vyvarovati. — Ale i nepřátelé Kristovi usilovali vždy, a za naší doby usilují všemi možnými prostředky, aby vyrvali nám mládež z rukou věduce dobře, že kdo pánem mládeže, ten pánem budoucnosti jest. Tento boj o dětské srdce vzplanul za dnů našich v požár mohutný, protože jest nám sebrati veškerých sil svých, abychom v boji tom nepodlehli. V naší říši rakouské odňat jest duchovenstvu dozor ku školám, škola stala se bezkonfessionální, učitelstvo od kněžstva odtrženo a nauka náboženská, která tvořiti má základ školského vyučování všeho, jak to přirozenost dětská vyžaduje, sklesla až na povinný předmět vyučování, o který se ale, jak dříve jsem ukázal, žádný ani nepostaral, aby rovněž jiným předmětům honorován byl.

V těchto těžkých poměrech přál bych každému z nás veškeru moudrou opatrnost, kterou by vyměřil si jistou cestu, po níž kráčetí má do školy a obcovati tam s nynějšími učiteli; neboť závisí zajisté na tomto obcování s učitelem veškeré působení kněze ve škole; neboť je-li kněz s učitelem na kordy, marné jest namáhání jeho; žije-li ale s učitelem v přátelství, tuť vzájemná podpora jest zárukou zdaru a účele školy, totiž nábožensko-mravného vychování mládeže.

Tu řekne mnohý: s naším učitelem nelze žíti v přátelství; věřím ti, drahý bratře, že jest tobě cvičiti se denně v trpělivosti a sebezapírání, abys jen poněkud s učitelem liberálem vycházel; ale pozoruj obzór nynější: vítr se obrací, hřebínky naduté školské pýchy počínají chlípnouti na díle nezdarrem a úpadkem liberalismu všeobecným, na díle rázností a spravedlivostí nového ministerstva vyučování; na obloze politické vychází hvězda poznání, kam to škola nynější svým bezbožectvím by přivedla, z pyšných hlav prchá opojení slavomanie školské a naprosté vystřízlivění počíná si klestiti cestu. S těmito faktory počítej nyní znova, zanech vši škodlivé apatie a oposice, nastup činnou ve škole politiku a hleď upravit si dle toho poměr svůj s učitelem; znáš jej a dle povahy jeho s ním jednej!

Je-li učitel věřící a na mravech zachovalý katolík, nabídni mu své přátelství a upřímně spolu pracujte, jako sobě rovní dělníci na školské vinici Páně. Staví-li se učitel jen na oko věřícím katolíkem, neposuzuj jej, ponech to jeho svědomí a přec s ním v přátelství obcuj. Vykonává-li učitel dle povinnosti své rozkazy svých školních představených, které by se ti zdály tvým záměrům odporné, nezazlívej mu toho a nejmenuj jej proto hned nevěřícím, neznabohem, ale přátelsky s ním porokuj, aby rozkazy těmi co nejméně škody vzaly záměry tvé; při všem hleď, abyste sobě byli navzájem oporou, a práce podaří se vám. Učitelů hodných, zachovalých a svědomitých jest chvála Bohu veliký počet, a těch zajisté netýká se leckteré v této stati ostré slovo, a dostanou-li se tyto řádky do rukou věřícího katolického učitele, tuť prosím, odpustiž mé přímosti dle přísloví: pravdu sobě mluvmé a dobří spolu budme!

Je-li ale učitel nevěřící, všelikým nemravnostem oddaný, církvi nepřátelský, tuť tím více opatrnosti a moudrosti třeba, aby poměr mezi ním a knězem ustálen byl. Tuť platí zajisté moudré pravidlo:

Jednej s ním všudy a ve všem na základě zákona; netrp mu ničeho protizákonného, co člen místní školní rady užívěj zúplna

svého práva, poháněj poklesky jeho před forum, kam náleží a nesmlčuj ničehož; neuposlechné-li napomenutí místní šk. rady, oznámiž to tato okresní školní radě neb školnímu okr. inspektorovi k disciplinárnímu vyšetřování; nepolepší-li se v brzku, ničehož mu nepromiňuj, až ho napravis! Sám ale povinnosti své přísně konej, hled sobě opatřiti zevrubnou znalost všech zákonných ustanovení a dle nich se všemožně přičiňuj, abys odvrátil od mládeže vlastním učitelem podávané pohoršení; uvažuj slovo Páně: „*Běda světu pro pohoršení! Neboť to musí býti, aby přicházela pohoršení; ale však běda člověku tomu, skrze něhož pohoršení přichází.*“ (Mat. 18, 7.)

Jedno z největších pohoršení při školství naší doby jest, že právě návštěva chrámu Páně na mnoha místech učiteli i dětmi se zanedbává; po mém zdání má toto zanedbávání chrámu se strany školy mimo netečnost a zlovůli základ svůj v neznalosti zákonných ustanovení, a protož pokusím se, abych mnohému snad neznámé neb zapomenuté nařízení v příčině této na paměť uvedl s vroucím přáním, aby potom návštěva chrámová stala se pravidelnou a tím pro učitele a děti spásonosnou. Připomínám, že jsem kněz diecése Králové-Hradecké a že uvedu zákonná nařízení pokud jsou též speciální naší diecése; ale mám za to, že neliší se v podstatě věci samé od ustanovení jiných diecésí naší milé vlasti.

III.

Zákon říšský ze dne 14. května 1869 č. 62 ř. z., jímž ustanovují se pravidla vyučování ve školách obecných, pojednává v § 5. o vyučování náboženství a praví, „že vyučování v náboženství opatřovati a předkem k němu dohlížeti přísluší úřadům církevním. Jak se vyučování náboženství rozdělití má na jeden každý ročník, vyměří úřadové církevní. *Co úřadové církevní v příčině vyučování náboženství a cvičení v náboženství ustanoví, oznámeno buď správci školy skrze školní dozorstvo okresní.*“

Dle znění tohoto zákona vydala naše vysoce důstojná konsistoř „nařízení o vyučování náboženství a náboženském cvičení ve školách národních“ dne 9. června 1870 č. 3553 (kons. kurrenda z r. 1870 č. 38 fol. 239—242.), které zevrubně vypočítává povinnosti katechetů, počet vyučovacích hodin a vůbec vyměřuje zcela jasně vyučování náboženství. V odstavci 2. určují se náboženská cvičení, ku kterým patří: Společná modlitba a nábožné písně, chodění na mši svatou, pravidelné přijímání sv. svátostí a účastnění se v církevních průvodech, a dokládá, že mládež k takovým výkonům vésti a přidržovati jest povinností nejen kněze ale i učitele, má-li mládež dle § 1. výše citovaného zákona nábožensko-mravně vychovávána býti.

a) Společná modlitba a nábožné písně. „Ve školách s dětmi, ponejvíce katolickými, společné modlitbě neb zpěvu před vyučováním a po něm není nic na překážku; pročež až po tu dobu obyčejné modlitby a zpěvy — jakož i mimořádné mezi vyučováním, na př. v pátek odpoledne, neb při zvonění umíráčkem a p. dotud konané modlitby také pro budoucnost zachovány a školní mládeži, jakž toho třeba, vysvětlovány buďtež. Jsou-li ve školách některé děti jiného vyznání, nespočívá pro ně v tomto ustanovení dokonce žádného pohoršení aneb zkrácení, poněvadž k modlitbám katolickým nikdy a nikde přidržovány nebudou a nebyly.

b) Návštěva chrámu Páně ke mši svaté. Není příčiny, pročby školní děti, jmenovitě větší, v městech a osadách, kde kostel jest na blízku, po dotud bývalém zákonitém obyčeji také budoucně každého dne na mši sv. nechodily. Výjimky od tohoto všeobecného pravidla mohou ve srozumění s duchovním správcem v zimě pro malé, churavé a nedostatečně ošacené děti — při ostřejším mrazu nebo silném dešti pro všecky děti — a vůbec tam povoleny býti, kde kostel buď na výšině nebo

mimo místo školy se nachází, aneb od školy příliš vzdálen jest. Aby se jakéholi porušení školního řádu uvarovalo, umluvena buď hodina pro školní služby Boží přátelským srozuměním duchovního správce a ředitele školy.

c) Pravidelné přijímání sv. svátostí. K sv. zpovědi a sv. přijímání voděna buď katolická mládež po náležité přípravě nejméně třikrát v roce, totiž na začátku školního roku neb v adventě, pak v čase velikonočním a před počátkem podzimních prázdnin.

d) Účastnění se v církevních průvodech. Církevní průvody, jichž katolická školní mládež účastniti se má, nelze tuto blíže vyjmenovati, poněvadž v jednotlivých osadách odedávna rozličné průvody (processí) se konají, jichž katolický učitel se svou mládeží školní vzdalovati se nemá. Pro všecken případ musí b. konsistorium úsilně žádati, aby se jich školní mládež — jak dosud bylo v obyčeji — účastnila. B. konsistorium očekává najisto, že žádná škola ve farním městě neb na blízkou se nacházející, alespoň průvodu Božího Těla neopomine; že pak školní mládež, pokud podstatné příčiny nebude, také na processí v den sv. Marka a a posléz i ve dnech křížových, neb na hodinky do chrámu Páně půjde, kteréž by výjimkou, tedy jenom v případech velmi řídkých, nejdůstojnějším Ordinariatem pro celou diecesi neb pro jednotlivé farní okresy nařízeny býti měly.

Biskupské konsistorium domnívá se, že obsah a míra tuto naznačených náboženských cvičení se školním řádem se shodne a tak ministernímu vynesení ze dne 21. dubna 1870 č. 3662 se nepřičí, ježto pouze pro případ možného nedohodnutí v míře náboženských cvičení nejkrajnější meze klade, pod které se nikdy nemá sestupovati, aniž by větší rozměr náboženských cvičení, než tam nejnižše naznačený, za nedovolený prohlašovalo, ovšem že nesmí býti na ujmu zákonitého řádu školního.

Žádajíce slavnou c. k. okresní školní radu, aby toto naše školní nařízení ředitelům obecných škol tamního okresu na vědomí dáti ráčila, doložádáme ještě, že v případech, kdyby pro některé školy z příčiny místních poměrů v míře a pořádku náboženských cvičení nějaké změny potřeby neb práti bylo, vždy hotovi budeme, takovým potřebám pokud možno vyhověti; pročež k uvarování neshod račiž slavná c. k. okresní školní rada s biskupskou konsistoří dále se dorozuměti, kterakby taková změna upravena býti měla.“

Totéž znění nařízení vysoce důstojné bisk. konsistoře Králové-Hradecké; nařízení skoro stejného znění oznámil nejdůst. budějovický biskupský ordinariát všem okresním šk. radám přípisem ze dne 4. března 1870 č. 1099; z ostatních diecesí ustanovení není mi po ruce.

Toto nařízení konsistorní stalo se závazným pro správy škol obecných i pro správy duchovní, a má tudíž platnost zákonitou tím, že zemská školní rada vydala vynesení ze dne 14. listopadu 1871 č. 13223. (Vládní věstník 1871 fol. 151), v kterém praví, že ve své schůzi dne 20 ledna 1871 konsistorní nařízení v příčině vyučování a cvičení v náboženství na obecných školách diecesí pražské, králové-hradecké, budějovické a litoměřické důkladně zkoumala, srovnávali-li se se školním řádem zákonem ustanoveným a shledala, že nic nevádí jich prohlášení.

Toto vynesení zemské školní rady zajisté v známost vešlo všem okr. školním radám, a tyto prostřednictvím okresního šk. dozorstva oznámily je všem správám škol obecných i měšťanských: jest tedy nařízení konsistorní v příčině cvičení náboženského řádně prohlášeno a tudíž zákonné platnosti nabylo.

A podivno, že nařízení toto tak zřejmé bylo na mnoha místech — ba snad všudy v naší diecesi ignorováno, že jednotlivé správy škol a sborové učitelští ustanovili si o své ujmě vlastní svůj školní řád v příčině cvičení náboženských, jako by ani žádných zákonných předpisů nestávalo; tu

konference — ač k tomu žádného práva neměla — snesla se o návštěvě chrámu jen v neděli, na jiném místě jednou neb dvakrát týhodně, a tak různá ta snesení sborová byla a jsou — nejméně řečeno — protizákonná, ale i v každém případě proticírkevní. A co duchovenstvo tomu říkalo, že nařízení jeho konsistoře tak nohama šlapáno? Stálo tenkrát v opozici, nevšímal si tenkrát ve své apatii školy vůbec — jako by těch nařízení ani neznalo. Sborové učitelští měli volnou dráhu a na mnohých místech ne snad ani tak z nepřátelství proti církvi, jako z pohodlnosti vlastní návštěvu kostela částečně neb zcela zrušili.

A proto nyní čas příhodný toto zanedbání zase napravit. Školní novella ze dne 2. května 1883 ku zákonu školnímu ze dne 14. května 1869 jest návštěvě chrámu Páně přízniva v ten rozum, že v § 48 zřejmě nařizuje :

Správa školní povinna jest účastniti se v dohlídce nad mládeží školní, při cvičení náboženském, řádně vytknutém prostřednictvím učitelů příslušného vyznání náboženského.“ Na základě tohoto znění hledme se správami škol v přátelství se domluvit a se vši šetrnou rozhodností návštěvu chrámu Páně s dětmi školními regulovati v ten způsob, aby zase po bývalém zákonitém obyčeji, kde to možno a se slušným zřetelem k nutným výjimkám děti každého dne, zvláště ale v neděli a ve svátek chrám Páně pravidelně navštěvovaly, zbožné písně zpívaly, a průvodů církevních, jak to před r. 1870 zákonitým obyčejem bylo, o Božím Těle, o sv. Marku a ve dnech křížových se zúčastnily. A poněvadž tato cvičení náboženská patří k povinnému předmětu náboženství, žádejme naléhavě správy škol, aby třídní učitelé k skutečnému pravidelnému účastnění se školní mládeže spolupůsobili, liknavé pobádali a nedbalé trestali. Bděme nad tím, jako to i ministerstvo samo nařídilo, aby po zákonu ve zpěvu církevním cvičeny byly a při mši sv. a při průvodech nábožné písně zpívaly. A konečně žádejme a kontrolujme velmi bedlivě, aby dle výše uvedeného § 48. školní novelly správa školní vykonávala dohlídku nad mládeží školní při všech cvičeních náboženských, která, jak s hora dokázáno, řádně vytknuta a prohlášena jsou, a sice prostřednictvím učitelů — kde jich jest více — příslušného u nás skoro všude katolického vyznání. Nedopouštějme výkladu této zákonité dohlídky, jak na mnoha místech sborové učitelští pro své pohodlí učiniti, ve smyslu církvi nepřátelském a k dosažení účele nedostatečným, že k dohlídce veškeré školní mládeže ustanoveno jen jedna nejvýš dvě osoby; při větším počtu mládeže nelze jedné ani dvěma osobám dohlídku patřičné vésti, výklad takový jest libovolný; po mém zdání jest text zákona „prostřednictvím učitelů“ zcela jasný, neurčuje singular, ani dual, ale plural, totiž: *třídní učitelové vedtež dohlídku každý nad svou třídou.*

Také na mnoha místech vynakládali si sborové učitelští tuto dohlídku za povinnou jen všedního dne myslíce, že v neděli a ve svátek jsou služby Boží jen pro lid a nikoli pro školní mládež. Z této chybné domněnky je vyvádí nařízení zemské školní rady ze dne 17. prosince 1883 č. 37948, které nařizuje dohlídku nad mládeží školní při službách Božích prostřednictvím učitelů také v neděli a ve svátek, kterému nařízení nasvědčují také ministerialní výnosy. Tak výnos ministeria kultu a vyučování ze dne 16. května 1880 č. 6206 pro Moravu vydaný (který zajisté při stejných poměrech platí též pro jiné země) nařizuje: *„Veškeré žactvo obecných a měšťanských škol, které v místě školy a fary, vůbec v obci školní bydlí, kde se v neděli a ve svátek služby Boží odbývají, jest povinno těchto služeb Božích po všechny neděle a svátky celého školního roku se zúčastniti.*“ A výnos ministerský ze dne 9. prosince 1881 č. 17958 výslovně nařizuje: *Katolické žactvo má zúčastniti se na nedělních a svátečních dopoledních službách Božích, (kázání a zpívané mše sv.) a zejména nedovoluje se, aby žactvo mezi kázáním v učebních síních se scházelo a teprv po kázání do kostela voděno bylo.*“

Veškerá tato zákonitá nařízení jsou tak jasná, že duchovní správa neb katechetové se sbory učitelstvími přiměřeně místním poměrům lehce o nich se dohodnou; je-li v neděli a ve svátek více mší svatých, ustanoví správa duchovní, které mše svaté žactvo zúčastniti se má a podá o tom odůvodněnou zprávu okresní šk. radě. Kdyby se ale duchovní v některých věcech v příčině cvičení náboženského se správou školy přec dohodnouti nemohl a něco protizákonného neb škodlivého žádáno neb zaváděno bylo, tuž nezbyvá mu, leč věc oznámiti svému diecesánskému církevnímu úřadu a zároveň c. k. okr. školní radě, aby tito dva úřadové se dohodli a po právu a zákonu rozhodli.

Posléze připomínám, že užitek mravný z návštěvy chrámu Páně a cvičení náboženských bude míti naše mládež jen tenkrát, když bude míti na svých učitelích příklad dobrý, když ná z o r n ě — jak nynější škola vůbec na názoru všecko své učení zakládá — učiti se bude od svých učitelů chování na posvátných místech důstojnému, mravnému a zbožnému, když učitelé své žactvo budou v konání svých katolických povinností předcházeti, čím nejen u dětí ale i u rodičů jejich a vůbec u všech občanů řádných získají sobě lásky, důvěry a nelíčené vážnosti. Kde učitelé svých povinností katolických jsou nedbalí, chrámu Páně a sv. svátostem se vyhýbají, dětem v kostele svým klackovitým jednáním pohoršení dávají, jak mohou takoví učitelé durditi se, že si jich občané neváží, že ztrácejí důvěru u rodičů a přicházejí o kázeň a poslušnost u žáků svých? Takové hříchy, jak zkušenosť učí, v patách samy se trestají!

Končím s přesvědčením, když duchovní všude a vždy bude bedliv svého prospěchu v zákonitých nařízeních zabezpečeného, a pokud možno v dobré shodě a v přátelství s učitelstvem bude naléhati na pravidelnou návštěvu chrámu Páně u školní mládeže, která v kostele bude zbožně a mravně za příkladem svých učitelů se chovati a nábožně písně zpívati, tuž zajisté přitáhne ta milá mládež do kostela i dospělé své bratry a sestry, své rodiče, kteří s chloubou a radostí budou pohlížeti na miláčky své — chrám Páně naplní se zase zbožnými osadníky a andělé a svatí v nebesích budou plesati a prozpěvovati: Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle! Dejž to Bůh!

T.—t.

Návštěva u vzorného učitele.

Načrtl A. l. Dostál.

Každý rád vzpomíná ještě v pozdních letech těch dob, kdy poprvé do školy přišel třeba s „kohoutem“ anebo dobře nacvičeným slabikářem, když kornout cukroví měl osladiti začátky věd a umění a první se draly maldánky na školních lavicích. Třeba tenkrát někdy mnohá „padla,“ papírové knedlíky chutnaly o polednách vedle chleba, darovaného z milosti od souseda, třeba i ucho naše přišlo v mimořádný pohyb a aspoň bolce užito bylo k docela jinému účelu, než od Hospodina určeno, nikdy toho nebude nikdo zlým vzpomínati svému učiteli a řekne: „Dobře se nám dělo, škoda té, která mimo padla. Metla vyháňá děti z pekla.“

Jistý pražský zábavný list po delší již dobu přináší jalové a málo kdy kloudné vtipy, jež tam studenti o svých učitelích zanášejí, buď aby si „za řádek“ vydělali nějaký krejcar na „dlouhé“ nebo svého profesora potupili. Budiž mi dovoleno naopak z paměti vyvážití perlu učitelstva a ukázatí několik vlastností a zvláštností jeho. Nebyl sice mým učitelem, ale ctil jsem jej a vážil si ho vždycky; neučil-li mne ve škamnách školských, byl příčinou mnohých vydatných rad a pokynů do života. Jen několikráte se mně po-

dařilo navštívit ho; ale i z těch skrovných návštěv mnoho jsem vyvážil zkušeností, jak působila škola, jím řízená po celé půlstoletí.

Doufám, že mně toho přílišná skromnost milého přítele nezazlí, uvedu-li ho pravým jmenem a udám spolu místo působnosti jeho. Ve Skuhrově na úpatí hor dešenských šťastné místo ono, kde Holeček učiteloval, až padesátého roku působnosti ve škole dosáhl. Skuhrov je místem pěkně romantickým, znám starobylým bradem na homoli, dle níž vesnice jméno obdržela. U bývalého hradu stál kostel, fara a škola a ty tam potrvaly, i když hrad byl obrácen v rozvaleniny. Zde na dvojtřídní škole byl Holeček učitelem do nedávna, až na odpočinek odešel.

Školu skuhrovskou známe již z roztomilého obrázku „Exkurendo mládenec,“ jež bývalý farář skuhrovský Josef Ehrenberger dovedným pérem nakreslil. Ovšem že od té doby také škola jako všechno na světě podlehla mnohým změnám co do stavby a rozšíření.

Navštívil jsem pana Holečka, když již se vzdal — s těžkým srdcem — vyučování a žil na svém pěkném statečku naproti škole, svému působišti. Přivítal nás čilý, ne mnoho vysoký stařeček velmi vlídně. Vlas mu sice prokvétal, ale tělo slibovalo mnoho let života. Kéž by se tak vyplnilo! Však také všude ve světnici zdravo, provětráno a vzduch skuhrovský sám sebou z hor je svěží, vonný, zdravý.

Pan kantor — vlastně pan řídící učitel (Holeček by se ani nezlobil, kdybychom ho kantorem nazvali) přivítal nás srdečně. Na tváři jeho úsměv jako vrozený. Řeč jeho správná do puntíku, nehledaná, nešroubovaná, za to tím srdečnější a milejší. Když jsme byli co nejvřeleji uvítáni, dostalo se nám po staročesku pohostinství a úcty: chleba se solí. Místo medoviny pili jsme ovšem pivo. Pan učitel nás bavil nejvíce historkami a zkušenostmi z padesátiletého působení ve škole.

Již napřed jsem věděl, že skuhrovská škola byla proslavena a po horách vyhlášena. Tenkrát nebylo národnostních svárů a Němci o překot přicházeli se učit česky. Kterí nepřišli „na handl,“ možnější co nejvíce zavítali na školu skuhrovskou, kde byli i na stravu a na celé zaopatření. Mimo českou řeč získali také vědomosti hudební. Holeček učil každého chlapce hudbě, zporoval-li jenom, že má poněkud hudební sluch. Slabému na prsa poradil nějaký lehký nástroj foukací, by se mu plíce šířily, děvčata se učila zpívat. Holeček vyučil velmi mnoho hudebníků a jeho chór byl vždycky obsazen samými žáky, kteří v pozdních ještě letech podrobovali se rádi disciplině svého pana učitele a hráli pro čest boží. Mnohý ve světě, na vojně vzpomíná a v duchu děkuje, že se hudbě z mládí vyučil. Hudbou dle slov páně učitelových jemnil se cit a zušlechťovaly mravy mládeže. Že za vyučování mnoho remuneraci nevyžadoval, samo sebou se dá mysliti.

Nedávno jsem kdesi četl, že prý učitelové dříve mnoho pěstovali hudbu na škodu věd literárních. Na škole skuhrovské tomu bylo naopak. Čím více se mládež hudbě učila, tím také se množily vědomosti; čas byl vyměřen k hudbě a mnohem více času vědám. Ano zde vyučováno i tomu, o čem na jiných školách ani zdání neměli a co nyní teprve s osnovou učební bylo pojato. „To my měli ve škole před dvaceti roky, říkal Holeček. Vědy přírodní, fysiku a jiné probíral prakticky, čist se naučil každý u něho, jako když bičem mrskal a což ty počty z hlavy! To bylo bystření tvrdých horských hlav, když je kopa za tolik a tolik zač bude pět, deset kop!

Čtený přítel pochlubil se nám drahými památkami — výkresy to svých žáků, jež při zkouškách obecnstvu předloženy bývaly. Podivili jsme se, jak dovedně na škole obecní chlapec dvanáctiletý vykreslil domy, zvířata, květiny atd. podle předložek, ano i z vlastní fantasmie. Panu učiteli mnozí posílali z ciziny na památku přání s výkresem, který velmi zručnou v kreslení ruku ukazoval vedle radosti, již starému, zasloužilému učiteli působil.

A jak znali žáci kresliti, tak také psali čistě, kaligraficky, ano ozdobně. Rukopisů takých — voršriftů — viděli jsme také několik.

Jednou jsem slyšel hospodářskou přednášku, jak by se mělo působiti k tomu, by mládež stromů nekazila, naopak je šetrila a láskou ku štěpnicím a školcům lnula. Pomyslil jsem si hned, že pan učitel skuhrovský nejlépe ze své zkušenosti o tom by poučil. Vypravoval totiž, jak si zařídil školku, vysázel nejen svoji zahradu ale i jiným dopomohl k pěkným stromům. Mládež školku vzdělávala pod dozorem svého učitele, vroubila, štěpovala, ořezávala a za odměnu dostal každý chlapec několik stromků, jež si sám sadil a ošetřoval. Na ty mu nikdo jistě nesměl sáhnouti, ani se jich dotknouti, vždyť to byly stromky jeho péče, jeho práce! A jak šetril a opatroval stromky své, tak zachoval i jiné, vůbec stromů nekazil, sadařství si oblíbil.

Zahrada páně učitelova při škole i u vlastního stavení byla plna nejpěknějších a nejvzácnějších druhů, ano viděli jsme tam i cizokrajné byliny a květiny, na jichž jména se nepamatuji. Také zde byla, tuším, bavlna, čajovník a jiné věci. V zahradě, ve školce, v poli poučoval mládež, nejvíce děti rolníkův a chalupníkův praktickým vědomostem, užitečným do života. Byt učitelův byl kabinetem ptactva, ukázek z fyziky a knihovnou pro mládež.

„Ve škole jsem nikdy nedal dítěti za trest klečeti,“ v proudu řeči vypravoval Holeček. Na otázku naši odpověděl s úsměvem spokojenosti: „Dítě klečí, modlí se, a rovněž by mělo klečeti za trest? Trest se každému znechutí; co dělati musíme za pokutu, to se nám nejdříve zoškliví. Jak rádo klekalo by pak dítě k modlitbě, když dříve musilo klečeti za trest?“

Byli jsme nuceni k několika podobným důvodům z celého srdce přisvědčiti, o nichž jsme neměli ani zdání, jež však praktický paedagog dávno prováděl.

Ještě jeden rys z povahy a zásluh Holečkových nelze pominouti. Jsa bezdětný a dosti majetný stal se milosrdným Samaritánem opuštěné mládeže. Kolik vychoval dětí, jimž by se jinak ve světě bylo dostalo losu nejbídnějšího, které by byly namnoze bez pomoci utonuly a zahynuly! Škola skuhrovská byla právem útočištěm, kdo zaklepal v nouzi postavený, kde třeba i najednou dostalo se několika dětem, opuštěným sirotkům, přístřeší, ošetření, vychování a mnozí z nich se i pěkného postavení domohli opět jenom přičiněním svého pěstitele, druhého otce, který se jich ujal a jim k existenci dopomohl.

Tímto skutkem Holeček si postavil pomník v srdcích nejen svých svěřencův, ale i svých dávných ctitelů. Byl také vyznamenán záslužným křížem, ale což je jeho zásluha uznalejší a cennější u těch, kteří vzorného toho učitele měli, jež dosud ctí nebo s ním společně působí!

Přál bych každému, kdo „starou“ školu tupí, (ač žádného rozdílu mezi „starou“ a „novou“ školou neznáme) aby navštívili veterana, šedivělého ve škole, paedagoga neocenitelného, dobrodince lidu vzácného ve Skuhrově, porozprávěli si s ním a seznali četné zkušenosti, výborný školy prospěch a podnes o blabé činnosti kolující památku; pak by ustali haněti, co nezaslужuje pohany ale chvály, zamyslili by se a řekli: „Ta škola „stará“ byla přece výbornou přípravou do života, když měla takové učitelé, tak vzorné a zkušené, přičinlivé a praktické.“

Skrophulosa dětí a její hojení.

Není snad nemoci, která by nebyla pro dítě osudnější a rodičům k větší žalosti jako skrophulosa, jež zachvacuje celý jeho organismus tělesný, který ovšem v úzkém jest styku s organismem duševním, jež oba návalem této nemoci nesmírně trpí. Skrophulosa u dětí jest tak častou a prostředky k radikálnímu její vyhojení tak řídké, že s radostí vítati musíme každou příležitost, jež naskytá se nám ke stavení neb aspoň omezení nemoci této.

Dlužno však dříve než promluví se o hojení nemoci uvážiti všechny ty příznaky, jimiž skrophulosa na venek se jeví. Jest všeobecným onemocněním celého organismu a původ svůj má v anomálii krevní měse a jeví se jmenovitě v silném naduření lymfatických (vodních) žláz. Dílem jsouc zděděná, dílem v dětském věku nabytá zachvacuje vždy širší kruhy jmenovitě velkých měst, kde dosud nebylo odstraněno velké zlo podsklepních bytů, kde je zkažený vzduch a veliká bída jmenovitě v třídě dělnické. Mimo to ovšem nezůstává nemoc ta omezena pouze na chudé děti, nýbrž řádí také v těch kruzích, kde není o bídě ani ponětí; o tom denní zkušenost podává jasné důkazy.

Původ nemoci jest hluboký, musí tudy i hojení její býti velmi působivé a energické, poněvadž nejedná se onemocnělý orgán ozdravěti, nýbrž způsobiti úplnou regeneraci celého organismu. Domnívají li se mnozí rodičové, že dítě vyhojeno jest, když skrophulosa natíráním obecně užívané jodové tinktury na čas zmizela, nalézají se v politování hodném omylu, který však bohužel netrvá dlouho, poněvadž nemoc ta obyčejně se zdvojenou silou po nějakém čase se vrátí. Poyrchní naduřené žlázy činí jen skrovný díl těch žláz, které v ostatním těle se nalézají, proto nutno jest hojení vnitřního, silného dietetického lékařského ošetřování, jímž způsobuje se ponenáhlé přetvoření krve. Od dávných časů však užívalo se proti skrophulose lázni mořských v novější době upuštěno bylo od nich a jod prohlášen jedině spasitelným. Poslední však zkušenosti empirické ukázaly toho pravdu, že přerušené hojení skrophulosity v mořských lázních setkávalo se s nejlepším účinkem a zdarem.

Vlastnosti, jaké lázně pro skrophulosou stížené míti musí, dají se zkrátka shrnouti: jest to pěkná geografická poloha, čistý vzduch, zdravá voda, písčná půda, dobrá strava, hojně procházek a vzdušné byty.

Všechny tyto vlastnosti má lázeňské místo Comisa na ostrově Lisse v adriatickém moři a sice v míře tak hojně, že sotva by bylo možno naléztí místa podobnými výhodami opatřeného. Geografická poloha jest výtečná, Comisa kolkol obklopena jest vinicemi a zahradami, jež prosázeny jsou stromy oranžovými a fíkovými. Tato vegetace jest nejspolehlivějším vodítkem pro ponebí Comisy. Podobně vzduch jest působením moře hojně ozónový, k čemuž přispívají hojně i lesy smrkové, které pokrývají výšiny ostrova; voda pitná jest jedinou zdravou z přístavních míst dalmatských. Místo to i krásou svou i všemi vlastnostmi nejlépe se hodí, aby zde zřízeny byly velkolepé lázně pro děti skrophulou stížené. Tím učiněn by byl krok, jehož důležité následky každý přítel lidstva jen s radostí vítati může.

Tím více však lázně takové přispívaly by k utužení lidského zdraví, poněvadž všeobecně známo jest, že skrophulosa jest velmi úrodným podkladem pro nemoci příjčné (syphylitické) a tuberculosní. Nemůžeme si věru mysliti většího neštěstí, než nemoci tyto sloučené viděti na člověku jednom, stravují síly jeho a mohutným chvatem rvou jej v temný hrob. Čím dříve zřízeny budou velké mořské lázně pro skrophulosou stížené, tím dříve můžeme doufati, že následky neblahé této nemoci mizeti budou. *)

Nohejl.

Zákony školské se zřetelem ke katechetům.

Došly nás z mnohých stran četné dotazy, jichž stručný obsah vrcholí v následujícím:

Katecheta X. stěžuje si, že učitel Y. nechce plniti povinnosti s úřadem jeho spojené ve příčině náboženství a náboženských cvičení; učitel zase poukazuje k tomu, že katecheta od něho žádá, k čemu práva nemá. Následkem toho jsou spory a nepřátelství na ujmu dobrého vychování.

*) Do jakých lázní pošleme ku př. naši podskalskou škrofulosní chudinu? Red.

Již s důstatek známo, že učitel nesmí činiti, co by mu nebylo od světských vyšších úřadů školních poručeno. Nejednou učitel ze samé úzkostlivosti, ne ze zlé vůle, starších nařízení vyššími úřady školními vydaných nepovědomý, odepírá věc, která jinak v zásadě jest dovolena, ba jeho povinností. Mnohdy bývá vina na obou stranách. Bývá to nepovolnost, umíněnost začasťe kořeny mající pouze v osobních poměrech vedle neznalosti starších sem spadajících nařízení úředních. Jednoduché připomenutí dotýčných nařízení by neshody rázem odstranilo. Když už nás ta doba nynější samými zákony jako nějakou sítí ovinula, není jiné pomoci, než s tou sítí se dle potřeby seznámiti.

Material z dobrých pramenů vyhledaný, na mnoha místech ad acta uložený, na některých úplně ztracený z pavučin vyhledali jsme a vynášíme na boží světlo, aby sám otázky dané mutatis mutandis zodpovídal. Týž nám dokazuje, kterak kn. arc. konsistoř se postarala ihned na počátku nové éry školské, aby pokud se zákonem se srovnává, náboženství a náboženská cvičení neutrpěla. Listina sem náležející zní následovně:

Slavné c. k. okresní školní radě v N

Kn.-arcib. konsistoř s ohledem na § 5. zákona pro národní školy ze dne 14. května 1869 dovoluje si slavné c. k. okresní radě školní ve známost uvéstí následující ustanovení, kteráž se týkají vyučování sv. náboženství, jakož i náboženských cvičení.

1. Katechetům arcidiecése Pražské bylo od ordinariatu nařízeno, aby k vyučování náboženskému použili onoho počtu hodin týdenních, kterýž vyměřen byl nařízením ministeriálním ze dne 12. července 1869.

V § 27. tohoto ministeriálního nařízení se ustanovuje, aby takovým předmětům, které ze strany žáků vyžadují nejvíce pozornosti a duševního namáhání se vyučovalo před polednem a ve školách, kde se jen půldne vyučování děje, aby předmětům oněm vykázaný byly první hodiny ranní. Ku předmětům těmto zajisté náleží sv. náboženství. Pročež očekávati lze, že se v tom ohledu překážky činiti nebudou a že se vyučování náboženskému vykáže první aneb aspoň jedna hodina z dopoledních hodin všady, kde zvláštní katecheta jest ustanoven, jakož i tam, kde správci duchovnímu aneb kaplanovi jeho možno jest v tento čas vyučovati.

Kdekoli zvláštní katecheta jest ustanoven pro národní školy (také měšťanské), neobmešká zajisté nikdy udíleti vyučování náboženské v tytéž hodiny, jaké mu na počátku roku vyměřeny byly. Ale jinak se věc má při velké většině národních škol, kdež náboženské vyučování svěřeno jest správcům duchovním tvoříc část pastýřského úřadu jejich. Kněžím těmto nezřídka jiné a sice neodkladné výkony duchovního povolání bývají na závalu, že nejsou pokaždé s to v určitou hodinu dostaviti se k náboženskému vyučování. Nemá-li však tato okolnost býti na ujmu náboženskému prospěchu dítek, musí duchovním správcům dopřáno býti právo, aby co takovouto měrou bez viny své zameškali, jindy t. j. v hodinách jiným předmětům určených zase nahraditi mohli; takovouto proměnou hodin zajisté žádný jiný předmět škody neutrpí.

Rovněž také s důvěrou očekává kn. arcib. konsistoř, že učitelové filialních škol, do kterých katechetové pro velkou vzdálenost, obtížnou cestu anebo nepohodlné počasí, jakož také za příčinou jiných neodkladných výkonů svého úřadu pravidelně docházeti nemohou, jim vydatnou pomocí u vyučování náboženském ochotně přispěti a k požádání katechety místo něho sv. náboženství vyučovati neopominou. Nadějí touto se konsistoř tím spíše kojiti může, jelikož zákonem školským ze dne 14. května 1869 paragrafem 5. jest určeno, že tam, kde duchovní pravidelně školu navštěvovati s to není, učitel s přivolením církevní vrchnosti povinen jest, vyučovati dítky onoho vyznání, k němuž sám přináleží, ve sv. náboženství.

2. Za cvičení náboženská, na která při školním vychování mládeže katolické především zřetel bráti sluší, prohlašuje k. a. konsistoř: společnou

modlitbu spojenou s nábožným zpěvem, přítomnost při mši sv., častěji přijímání sv. svátostí a účastnění se v církevních průvodech.

Netoliko pastýř duchovní neb katecheta, ale též učitel katolický jest povinen přidržovati mládež školní k těmto cvičením. Povinnost ta zakládá se až na samém úřadě jeho učitelském, ale nad to i zákonem školským ze dne 14. kv. 1869 jasně jest vytknuta, neboť se hned v § 1. praví, že náboženské a mravní vychování mládeže jest nejpřednějším úkolem školy národní a tudíž vychování ono nelze odkazovati jedině duchovenstvu samému.

Z té příčiny konsistoř i v tom ohledu se dovolává pomoci katolického učitelstva k těmto věcem zejména poukazujíc :

a) Ve školách tamějšího okresu, kteréž nejvíce od dítek katolických navštěvovány bývají, nestává prazádné překážky, pro kterou by se obvyklé modlitby a zpěvy katolické před vyučováním nebo po něm konati neměly a tudíž se vidí zapotřebí i pro budoucnost obyčej tento zachovati; budtež tedy konány modlitby a zpěvy tyto, jakož i jiné mimořádné, ku př. modlitba; jež se v pátek odpoledne konává, anebo když se zvoní umíráčkem atd. a dítky budtež o významu modliteb těch poučeny. Pakliže v takové škole se výmínečně nalézají některé dítky jiného vyznání náboženského, neutrpí ony společnou modlitbou katolických dítek nižádného zkrácení ve svém náboženském vzdělání, ježto nikde se k tomu nepřidržují, aby se v katolické modlitbě účastňovaly.

b) Taktéž nestává žádné příčiny, aby se rušiti měl zákonitý obyčej, že dítky školní, zejména dospělejší, ve městech a vesnicích, kde se k tomu příležitost naskytuje, i všedního dne bývají přítomny při mši sv. Výjimka se s dorozuměním duchovního správce může učiniti v zimě s ohledem na malé, churavé neb špatně ošacené dítky, jakož také při velkých mrazech nebo prudkých deštích ohledně všech dítek vesměs a to zejména tam, kde se kostel na vrchu aneb mimo vesnici nachází, anebo kde škola od kostela tuze jest vzdálena.

K zamezení všelikých stížností, že by se snad skrze mši sv. rušiti mohl pořádek vyučování, budiž všady docíleno přátelské smluvení mezi duchovním správcem a řídícím učitelem o hodině, kdy se dítky ke mši sv. shromážditi mají.

c) Tříkráte za rok a sice na začátku školního roku aneb v adventě, pak v čase velkonočním a posléze na konci školního roku budtež dítky po náležité přípravě přidržány ku přijetí svátostí pokání a nejsv. svátosti oltářní.

d) S ohledem na církevní průvody, jichž by se školní mládež účastniti měla, nelze ustanoviti pravidlo všeobecné, jelikož ve mnohých osadách se podle starobylého obyčeje konají průvody zvláštní, jichž se katolický učitel se svojí mládeží nikterak straniti nesmí. Na všecken způsob ale k. a. konsistoř o to usilovati musí, aby mládež se v průvodech církevních zúčastnila týmž, jak dosavad v obyčeji bylo, způsobem; obzvláště aby dítky všech škol, v místě farním aneb na blízku se nacházejících přítomny byly při průvodu *Božího Těla*, jakož také pokud nestává překážek podstatných, při průvodech v den sv. Marka a o dnech prosebných; posléze účastnětež se dítky i v oněch průvodech, kteréž mimořádně a tedy jen velmi zřídka se z obzvláštního nařízení biskupského konají v celé diécesi anebo v jednotlivých osadách farních.

Kníž. arcib. konsistoř jest toho mínění, že obsah a počet těchto uvedených náboženských cvičení s obecným školním pořádkem dobře se srovnati dá, a nikterak ministerialnímu nařízení 21. dubna 1870. č. 3662 neodporuje, neboť se v tomto nařízení jen pro případ vzniklých sporů *ona míra cvičení náboženských udává, kteráž se vždy zachovati musí, aniž by se větší míra těchto náboženských cvičení zapovídala, nebrání-li zákonitému školnímu pořádku.*

Žádajíc tedy k. a. konsistoř slavnou šk. radu, by ředitelům národních škol tamějšího okresu toto ustanovení sděliti sobě neobtěžovala, podotýká spolu, že pakli by ve zvláštních případech pro jednotlivé školy s ohledem na místní poměry jakási proměna míry a pořádku náboženských cvičení potřebnou neb aspoň žádoucnou byla, k. a. konsistoř vždy ochotna bude takovýmto potřebám podle možnosti vyhověti, pročež račiž sl. c. kr. okr. školní rada k zamezení všech sporů ve příčině ustanovení takových proměn s k. a. konsistoří se dorozuměti.

Dáno v k. a. konsistoři.

V Praze dne 16. května 1870.

Petr Krejčí, m. p. generalní vikář.

Oznámení toto zasláno bylo zemské školní radě a odtud všem okresním, aby všichni řídící učitelé je poznali. Námitek činěno nebylo proti tomu žádných, leč že učitelé ke všemu, co by konati chtěli, zprvu za svolení od svých světských úřadů žádati mají.

F. V.

D o p i s y.

(P. d. V.)

Nesnáze katechety.

V král. městě K. usnesla se okr. rada šk. na základě návrhu místní rady šk., by žáci a žákyně nechodili na procesí v den sv. Floriana. *) Ačkoliv v obou těchto sborech zasedá místní duch. správce, přec letos oznámil při farních službách Božích, že průvod ten odbýváti se bude, ale až v neděli následující, „by školní mládež při něm se účastnila, poněvadž předešlá léta tak nebylo.“ Nařízení toto přečetl katecheta pro dobrou vůli ku vzkazu duch. správce i při školní mši sv., což nemalé podivení a vyptávání se strany obou sborů učitelských vzbudilo. Mládež ovšem nemohla býti přítomna průvodu toho z výše uvedené příčiny a proto prý se duch. správce na katechetu hněvá.

Ptám se nepředpojatého čtenáře, jak se měl katecheta zachovat, když dítky ve škole se ho ptaly, půjdou-li na procesí neb ne? **)

Na témž místě jsou jiné věci k uskutečnění, jež by valně pomáhaly k nábožensko-mravnímu vychování mládeže. Tak ku př. nechodí mládež všedního dne do kostela, poněvadž milostpán kostelník ***) nechtěl nosit paramenty do čtvrti hodiny vzdáleného kostelíčka vedle školy a když jsem zmínil se o tom duch. správci, odpověděl mi: „to si musíte pak nějakého člověka tam zjednat!“

V neděli musí žáci a žákyně ze všech částí města (27 tříd) do hlavního chrámu Páně chodit, všedního dne potkává se tato návštěva jednak pro velkou vzdálenost a jednak pro pohodlí kostelníka (jenž je ve třech osobách), s překážkami. To tak ještě schází ku velkému namáhání ve škole, aby katecheta plátil si kostelníka a aby staral se o věci, jež jsou svatou a první povinností duchovních správců a členů školních rad.

(Neznalost šk. zákonů, viz o tom stať úvodní. Red.)

*) Po našem zdání mají se staré a chvalitebné zvyky náboženské zachovávat, což i dobře srovnává se se zákony školními. K těmto zvykům náleží po celém národě českém od pradávna rozšířená účta ku sv. Floriánu. Jest asi málo svatyn v Čechách a na Moravě, v nichž by nebylo oltáře aneb sochy sv. Floriana. Na přemnohých místech koná se též procesí. Dnes ovšem nemá mnohým měšťákům co shoretí; jelikož jsou vysoko pojištěni, avšak chudší lid nejraději pojišťuje se dosud u Pána Boha. Rádi bychom znali to náboženství jistých pánů v K. Místní duchovní správa měla se proti takému usnešení ohraditi a věc spornou k vyšší instanci vznést. Red.

**) Duch. správa měla přímo ředitelství psáti. Red.

***) Běda kostelu, kde milostpánem je kostelník! Red.

C u r i o s u m.

Volba zástupce kat. náb. do školních rad okr. Píše se nám z venkova: Učitelstvo volí si svého zástupce do nejdůležitějšího sboru tohoto a kněžstvo práva tohoto postrádá a tak se stává i při nejlepší (?) vůli nejd. konsistoře, že octne se v radě kněz, jenž ani nezná nynějších zákonů šk. a nedovede po celý čas hájiti zájmy katol. duchovenstva a katolíků vůbec, zvláště v nábožensky smíšených místech, kde pastor hotová kázani o utiskování evangelíků v sezeních škol. rad „držívá“ a vše rázností svou prosadí, i protestantského učitele za třídního do školy, kde je 800 katolíků a 80 protestantů. *)

V sousední obci O. proti tomu protestoval místní duch. správce ve školní radě m. a provedl to, že nedostali tam protestanta za učitele dítek katolických. Ta neznalost šk. zákonů u katol. kněží! Viz o tom stať naši úvodní. Red.

FEUILLETON.

Visitační cesty faráře.

(Pokračování.)

Rád bych věděl, k čemu zde hned pod kazatelnu ta patronátní lavice je! Sotva za rok jednou někdo se v ní ukáže. Po celý boží rok dívá se na kazatele prázdná. Kterak to křičí! Všecky lavice bývají nabity, jen ta patronátní lavice je prázdná! Jako by patron chrámu Páně aneb jeho úředníci byli židy.

Před lety bývalo jináče. Starý pan hrabě — dej mu Pán Bůh radost věčnou! — kdykoliv sem zavítal, neopomenul každou neděli, ano často i všedního dne na své místo zasednouti a když odjel, chodili úředníci pilně do chrámu Páně. Mladý hrabě do kostela chodil již málo kdy a úředníci vidouce špatný příklad na panstvu, přestali do kostela choditi na dobro.

A zdá se mi, jakoby při starém způsobu hospodaření na polích mnohem více bylo požehnání božího, nežli dnes. Starý pán zanechal po sobě peníze a mladý pán má dluhů více než vlasů na hlavě. Před pěti lety celé panství se pronajalo komu? Lidem, jimž kříž je pohoršením.

Úřednictvo zmizelo.

Ubohá ty patronátní lavice! Kdyby's uměla vypravovati, co bys toho věděla! Vypravovala bys, kterak nebožka paní hraběnka zde často vroucně se modlívala, že nad ní selky se rozplakaly a blahořečily Bohu, že jim dal vrchnost tolik hodnou, opravdu milostivou! Ta prázdná lavice věru až mi v kostele tuze křičí, dělá mi pohoršení. Dám ji otevřiti, nechť aspoň modlí se v ní zbožný lid za bývalou vrchnost, aby ji Pán Bůh osvítiti ráčil. Co na tom? Hraběcí zámek zde jest opuštěn a přebývá v něm Šalomoun — — — proč by do prázdné lavice patronátní neměl přístupu zbožný lid?

— Co pak asi dělá náš nový obraz na oltáři marianském? Sbíral jsem naň. Vyšel nám skoro na 200 zl. Děvčata shotovila k němu nové misální polštáře. Byl jsem minulého leta v lázních a proto neměl jsem ještě mnoho příležitosti blíže se ho povšimnouti.

Co tu navěšeli všelijakých nevkusných kytek a fáborů! Kdyby to takhle chytilo! Ba tuhle kdosi zavěsil sem i pohřební věnec. Že ten kostelník praničeho si nevšímá! Pane Bože, kterak ten oltář vypadá! Ty krásné nové polštáře voskem jsou potřísněny. Což to mám za mazala kostelníka! Kdyby jen trošku si dal pozor! Ale ne, to musí býti hned všecko umazáno a potřísněno. Nakládá-li doma třeba hnůj, a má-li jíti do kostela, vsadil bych se, že si ruce sotva o kalhoty otře. Nebude-li jinačí, musím ho pro nečistotu a nepořádek sesaditi.

*) Ta naše netečnost a mnohdy i pohodlnost!

A kterak ten rámeč na Marianském obraze vypadá! Kol kolem je pro-vrtaný! Bratrstvo tuším slavilo svoji výroční slavnost, nakoupilo barevných lampiček a tento červotoč kostelník navrtal na rámcí kolkolem hromadu dřer! Nyní je celý rámeč zkažený. Totě věru hrozný člověk! Ze v mém kostele nemůže pranic čistého a hezkého obstáti! Vedle pravo je soška sv. Šebestiana. I do toho navrtal hromadu nových dřer. Myslil si, že když pohané navrtali sv. Šebestovi několik dřer šípy, on co kostelník má právo dle chutě vrtati do něho nebozíckem. A hned na proti sv. Florian vypadá též jako struhadlo. Nic platno, musím toho vrtala a mazala sesaditi.

Na oltární prostěradlo nechci ani se dívati, vypadá jako usmolená zástěra! Je-li pak oltární kámen v pořádku? (Pokračování.)

D r o b n o s t i.

Opatrnost. V obci B i stavi novou jednotřidni školu, na níž dán jest hromosvod. Na otázku, proč tak učinili, ana škola jest jen přizemek, odvětili, by se po něm svezly ty hromy, jež lidé na ni budou posýlati. — Není také divu! Obec samojediná a to dosti chudá, zvláště při loňské neúrodě má postavit školu za 7000 zl. Loňské přirážky ještě nedoplatili a již zase dělají rozpočet pro letošek. — Těch paláců!

Kterak se zájmy náboženské s jisté strany hájí?

Píše se nám z venkova:

Do jisté okr. rady šk. zase navrhla konsistoř místního duch. správce, jenž zákony šk. ani nezná a vůbec v politování hodném duševním stavu se nalezá. Naproti tomu mají protestanti v okr. šk. radě pastora X . . . jenž je muž rázný a inteligentní a ten má „slovo“ při sezeních, kdežto zástupce zájmů katolických bojí se promluvit. V okolí jsou kněží učení, ti by se spíše hodili do okr. šk. rady.

Nynější zástupce katol. zájmů ve školství málo má vážnosti a bojí se nejvíc dvou zde vycházejících „liberálních lístků,“ proto je odebírá, ač téměř každé číslo proti kněžstvu něco obsahuje. Kdyby se nějaký farář zde jen zeptal příchozího, je-li protestant neb katolík a noviny zdejší by se to dověděly, už ho seřezou. Třetí list konserv. zde vycházející nemusí se odbírat, poněvaž nikomu nic neudělá! Tygrův se bojíme a beránkem pohrdáme!

Kněžstvo zdejší vůbec nepochopuje, kterak může nejdůstojnější konsistoř v krajině nábožensky smíšené, v krajině průmyslně vyvinuté, v krajině svobodomyšlně prokvašené, do okr. šk. rady co zástupce kat. Církve voliti kněze u věcech šk. nedostatečného! Aby prý nebyl uražen? Pro osobu má trpěti věc! Mějmež úctu před stáří, nechť tedy nejd. konsistoř úctu svoji osvědčí osobě třeba čestným kanonikátem, avšak úctu též katolické věci volbou do okr. šk. rady kněze vzdělaného, rázného a především zákonů šk. znalého. Jak ty věci teď u nás chodí, opanují pastoři všudež pole.

(Viz opět a opět náš úvodní článek. Red.)

Obsah „Vychovatele“:

Školní návštěva chrámová. T.—t. — Návštěva u vzorného učitele. Načrtl Al. Dostál. — Skrophulosa dětí a její hojení. Nohejl. — Zákony školské se zřetelem ke katechetům. — Dopisy: Zbytečné týráni katechety. — Curiosum. — FEUILLETON: Visitační cesty faráře. — Drobnosti.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovni ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

O přijímacích zkouškách do středních škol.

Často přicházejí rodiče, zvláště na venkově, kde ještě Bohu dík mnozí na slovo kněze velice dbají. žádat duchovních správců za radu ve příčině poslání synův na studia buď gymnasiijní nebo reální. Ve věci této podávám úvahu, jež tkne se studování na středních školách vůbec a zkoušek přijímacích zvláště:

Nikdo nemůže upříti, že za doby nynější jest značný již přebytek těch, kdož na středních školách i na universitě vystudovavše žádného postavení naléztí nemohou a že na českých zejména gymnasiích nejen žactva neubývá, nýbrž rok po roce přibývá vzdor těm časům zlým! Nechci šířiti slov o tom, že v posledních letech gymnasia vyrůstala jako houby po dešti; není též úmyslem mým, abych poukázal k tomu, jaká smet a jaký brak byl přijímán do některých škol středních, jen aby pojištěny byly pro budoucnost třídy paralelní, jen aby se mohl ten onen ústav honositi značným počtem žactva za příčinou lecjakousi; zamýšlím řádky těmito duchovní pány spolubratry na něco upozorniti, což často na jejich rozhodnutí neb radě závisí, má-li totiž záček do škol středních býti poslán čili nic. Nejsem nikterak proti studiím, zvláště gymnasiijním, ale horlivě zastávám se zásady i p. ministrem Gautschem vyslovené, by studování na školách středních bylo poněkud obmezeno a třídy gymnasiijní nebyly v pravém toho slova smyslu přecpávány všelijakým brakem nepotřebným! Uspoříte, drazí pánové, 1. mnoho peněz rodičům, 2. mnoho marné práce professorům a 3. mnohým předejdete následkům neblabým, uposlechnou-li vás rodiče a nedají-li studovati syna buď neschopného neb náležitě přípravy postrádajícího.

Ad 1. Studia velkého vyžadují nákladu za dob nynějších:

Slušný byt se stravou stojí měsíčně v městě venkovském 20 zl., ani prádlo nepočítajíce; školní plat dosud ve třídách nižších 20 zl., ve třídách vyšších 24 zl. a po vůli ministrův bude ještě značně zvýšen; knihy učebné, jež velmi často se střídají, ročně při nejmenším 25 zl., nepočítáme-li slovníků, potřeb psacích, pomůcek mimorádných a pod.; slušný šat, který třeba u vyrůstajícího mladíka častěji za nový zaměňovati, stojí mnoho peněz a je-li záček posláblý, potřebuje k výpomoci informatora, jenž za svou práci s měsíční remunerací 5 zl. sotva bude spokojen; některý student tříd vyšších má zálibu buď ve krásné literatuře ku př. v básních Vrchlického, jež dle dopisu v čísle 124. „Čecha“ jistí páni professoři vřele žactvu doporučují — jiní odporučují spisy Darvínovy a pod., nebo libuje si ve sbírce pěkných dýmek a doutníkových násadek, aneb navštěvuje pilně hostince, zde si za-

hraje na kulečníku neb v kartičky — tyto a podobné extra-zábavy stojí mnoho extra-peněz do roka! Nuže nechť se poradí každý tatík dříve se svou kapsou, než hošíka na studia vypraví!

Kdo by však mladíkovi neposkytnul za příčinou úspory dostatečné stravy a řádného bytu, ten prohřešuje se na jeho tělesném zdraví a předčasně mu kope hrob; tož platí poněkud i o těch rodičích, kteří posílají denně i v zimě synky do města 1 hodinu až 2 hod. vzdáleného!

Ad 2. Studentík, jenž chatrný činí prospěch ve studiích, jest za obtíž celé třídy vůbec a profesorům zvláště; neboť mám za to, že dosti na našich školách mužů ctihodných, již nepřihlížejí pouze ke příznivé klassifikaci a množství vyznamenaných, nýbrž kteří pamětlivi jsouce vznešeného úkolu svého i po stránce vědecké i vychovatelské bedliví jsou pravého prospěchu žákovstva sobě svěřeného!

Ad 3. Největším však neštětím pro rodiče jest nedostudovaný neb sběhlý student, věčný posluchač některé fakulty na universitě, jemuž se nechce do zkoušek, aneb jemuž se nedostává dostačných vědomostí ku zkouškám státním potřebných! A takového učeného proletariátu máme věru v Čechách již nazbyt a bude ho bohužel ještě více, nezmění-li se brzy směr nynější! Nechť nám ti pánové, kteří pro návštěvu škol středních tak velice horují, odpovědí na otázku: Jakého dostane se zaopatření těm, kteří na těchto školách nedostudovali, když nemohou slušné výživy nalézt jiných chovců snaživých, kteří dobrými vysvědčeními jsou opatřeni a některou fakultu již absolvovali? Zřídka kdy stavá se ten, kdo jednou ke studiím přivoněl, dobrým hospodářem, neb dobrým řemeslníkem neb dobrým obchodníkem; platí o nich plnou měrou slova Písma: Kopati neumím a žebrati se stydím atd!

Po těchto předběžných poznámkách zní můj úsudek: Nikdo nevstupuj do škol středních bez náležité přípravy! O této pak přípravě přesvědčiti se jest účelem zkoušek přijímacích, jež podniká nováček z náboženství, češtiny a počtů. Dokud bývaly školy hlavní a každý hlásící se žáček vykázati se musel vysvědčením ze 4. třídy těchto škol, nebylo ani třeba zkoušek přijímacích, poněvadž takový žák i prostředních vloh dosti byl připraven pro studia. Nyní ale považme, že hlásívají se žáci z různých škol a s rozmanitou přípravou tak na př. ze škol měšťanských, obecných 6 5 4třídních, ze škol venkovských jedno- dvou- a trojtřídních. U málokterých žáků lze předpokládati, že osvojili si již plnou měrou vědomostí, jichž nabývali druhy žáci ve školách hlavních! Zákon totiž nynější nežádá nic jiného, než aby nováčkovi uplynulo aspoň 9 let (vidíváme věru primánky v punčoškách a krátkých kalhotkách!) a aby frekventačním vysvědčením dokázal, že umí z náboženství, z jazyka vyučovacího a počtů asi tolik, kolik poskytnouti může asi nynější 4. třída škol obecných. Povoluje se též dispensovati žáka od zkoušky ústní ze všech tří předmětů, přinese-li známky nejméně dobré aspoň ze 4. třídy vícetřídní školy obecné a srovnává-li se písemní zkouška z češtiny a počtů, již se každý musí podrobiti, poněkud se známkou na frekventačním vysvědčení napsanou! Též z náboženství může zkouška odpustiti se tomu, kdo byl aspoň ve 4. třídě a na vysvědčení má známku buď 1. neb 2. Zákon však zní: „*může* se zkouška prominouti“ — tedy *nemusí* se prominouti a mým prozatím osobním jest náhledem, že by se zkouška z náboženství neměla odpouštěti nikomu! A proč? Zkouškou se má vypátrati, zdaliž žáček dostatečně jest připraven pro studia. Z češtiny i z počtů odbýváti třeba zkoušku písemnou nováčkovi každému; dle výsledku této povolán potom ku zkoušce ústní neb mu jest tato prominuta. Z náboženství však nežádá se zkoušky písemné; proč tedy by se měl dispensovati žák z tohoto jediného předmětu naprosto beze vší zkoušky, kdežto z jiných aspoň písemné zkoušce se podrobuje? Či jest náboženství pro žáčka předmětem méně důležitým než předmět jiný? Bylo by to tudíž 1. předmětu náboženského velice nedůstojno, kdyby i zkouška z něho odpadla, jakoby velmi málo na ní záleželo. 2. Zámka na vysvědčení frekventačním dáva

se obyčejně taková, jakou měl žák v posledním čtvrtletí třídy té, z níž vychází; tato však známka platí pouze pro jedno období a nedokazuje nikterak, jak mnoho žák vůbec z náboženství umí a je-li pro školu střední dostatečně připraven. 3. Dle zákona vyžaduje se z náboženství znalost pravd náboženských, jež poskytnouti má škola obecná a ne pouze jedno čtvrtletí třídy jedině! Třeba nováčkovi znáti nejen katechismus, nýbrž i biblickou dějepravu, o nižto ve vyšších třídách málo kdy slýchává při té obšírné látce, již katechetovi probrati jest. 4. Posuďte sami, zda-liž byste přijali žáka do školy střední, jenž neví na příklad kolik jest sv. svátostí, jenž nezná zpovědní formule, jenž nepoví ani jedné kloudné definice, jenž neví ničeho o prarodičích v ráji, o životě Vykupitelově, ba přihází se nezřídká, že přivádějí žáčka (s jedním byl sám p. učitel — a ten hošík měl z náboženství známku „1“!), jenž neumí odříkati: „Věřím v Boha“ neb „Anděle Boží“!? — Nevěříte-li mi? Já bych tomu sám nevěřil, kdybych se nebyl osobně přesvědčil! A takový žák měl by býti přijat do I. třídy školy střední, kde předepsána látka náboženská katolická dogmatika a morálka na 2 hodiny v týdnu, a měl-li by katecheta stavěti bez základů? Drazí pánové! Věc ta v dobách našich jest velice vážna i důležitá; nepřinese-li žáček trochu té víry svaté v mysli své a úcty posvátné především, co svatého, již z domova, nenaučil-li se již ve škole obecné modliti se, správně se zpovídati, službám Božím zbožně obcovati, pak na školách středních se tomu málo kdy doučí! Zde o Pánu Bohu kromě hodin náboženských a exhort nikdy ničeho neuslyší — modlitby odbývají se zběžně — při službách Božích vidí pohoršlivé příklady i na svých představených — zpovědi odbude dle jisté šablony — professoři sami úkonům těmto se vyhýbají, — svůdných příkladů ve městech má nesčíslné množství; ano kdyby anděl sám byl katechetou na škole střední, nebyl by s to, aby za dob našich a při nynějším směru liberálním zastavil neblahý proud zkázy mravné a protináboženské. Bůh sám pomozí! Pročež přímo záhubno bylo by nutiti některého žáčka do studií, jenž nemá znalosti pravd náboženských, poněvadž obyčejně bývá takovýto neznalec i ve příčině mravnosti koukolem a plevellem ve třídě, již kazí a pohoršuje. Jest tudíž na nás, abychom všechnu práci a píli věnovali těm žákům, kteří mají býti poslání do škol středních a aby žádný nebyl přijímán do I. třídy, kdoby při zkoušce přijímací čestně neobstál!

Budou-li studovati jen žáci schopní, mravní, pravd svatého náboženství úplně znalí, pak můžeme doufati, že studující naše mládež stane se skutečně chloubou rodičův, ozdobou vlasti a že bude též Bohu dávatí co Božího jest!

Ku konci poznamenávám, že dle novějšího nařízení vys. ministerstva konati se budou již letos na všech středních školách pro šk. rok 1886—7 přijímací zkoušky dvakráte, a to před prázdninami ve dnech 15. a 16. července a po prázdninách 16. a 17. září; kdo neobstojí před prázdninami, nesmí se téhož roku hlásiti ani po prázdninách ani do jiné školy střední! Vyžaduje se a) křestního listu (neb výtah z matriky, jenž vyžaduje též kolku 50 kr.) b) nekolokovaného vysvědčení frekuentačního, na němž známky z nábož., češtiny a počtů! Velice bylo by žádoucí, kdyby p. katecheta svou známku vlastnoručním podpisem pověřil!

Naši ministranti.

Před několika dny byl v Praze ku 14tídennímu vězení odsouzen 17letý výrostek pro pohanění kněze nesoucího k nemocnému nejsvětější Svátost oltární. U soudu bylo konstatováno, že mladistvý rouhač býval dříve ministrantem. Okolnost tato jest nám pohnutkou i o tomto „zjevu“ (!) v listu našem se stanoviska vychovatelského pojednati.

Především žádáme ctěného čtenáře, aby před oči si postavil církevně historický původ a účel ministrantů a potom dnešní obecný populární, či vulgární pojem o ministrantech. Jaký to příkrý, přímo drastický kontrast! Představme si toho sluhu při nejsvětější Oběti podle prvotního původu a účelu Církve, jak jej dosud v některých klášterích, ku př. v emauzském nalazáme a pak podívejme se na toho nemytého a nečesaného, od hlavy až k patě odraného usmrkance a kostelního uličníka, vulgo ministranta!

Přečtěme si obřadní rubriky o sluzích Církve a přirovnajme k nim ty naše dnešní ministranty, jak je denně potkáváme na pražských ulicích v těch hadrech a v té špíně! Popatřme na jejich obyčejně odraná a potřísněná církevní roucha, poslyšme jejich hovory a smíchy, popatřme na jejich chování a kdo má ještě citu pro čest a slávu boží, pro důstojné konání církevních obřadů, jakož i důstojnou repraesentaci Církve na venek, zajisté ustrne se. Ten umouněný uličník, co v kostele při mši sv. za knězem bez přestání sebou vrtí, se směje, ušklíbá a se ohlíží, brzy pravým, brzy levým rukávem nos si utírá, tu zas prsty v nose se dře, jemuž z obuvi často i nahé prsty čouhají, jaká to smutná štafáž kněze, v jehož rukou chléb a víno v Tělo a Krev Páně se proměňuje!

Nic neznázorňuje tu naši Církev u nás tolik trefně, jako naši ministranti!

Máme v Čechách velebné svatyně. Věže a klenby chrámové majestátně vypínají se k nebesům. Při církevních slavnostech hodnostáři a ostatní kněžstvo stkví se ve zlatě a hned za nimi s ministrantů kape špína a padají hadry.

Časem sice z té parády nezbyvá mnoho ani na kaplany, na něž se to již nějak sezáplatuje, ale již ti ministranti úplně dostačují k tomu, abychom tu boží Církev u nás přirovnati mohli ku vznešené, nádherné paní — s otrhaným služebnictvem. Na jedné straně až příliš nádhera a pompy, a na druhé až příliš ubožáctví. A jelikož ta nádhera a pompa vždy jen o větších svátcích se ukazuje a to ubožáctví po celý boží rok lidu před oči se staví: nebývá jinak, jako že pojmy lidu o důstojnosti služeb božích řídí se dle častějšího názoru. Do těch bohoslužebných hadrů a do té špíny může oblekati se jen ministrant — uličník.

„V těch Emausích“ — slyšíme lidi často chváliti — „jak to je krásné a velebné, kterak to tam všecko je jako z jednoho kusu, kterak tam jedno k druhému se hodí, od celebranta dolů až k ministrantům, kterak vše důstojno, vše v jednom slohu! Nekape tam sice s celebranta zlato, netrousí se perly, ale ani z přísluhujících kněží, sakristanů a ministrantů špína a hadry. Mají tam též roucha jednoduchá, ale vždy čistotná, neroztrhaná, vždy přesně a přísně rituelní.“

To naše hadrářství a ta špína na ministrantech, kostelnících, nezřídka i kněžích a jmenovitě na našich oltářích má své hlubší příčiny. Kde kněz takoruka nucen bývá chléb a víno konsekrovati na korporále tolik špinavém, že by ve slušné společnosti ostýchal se, je co kapesního šátku upotřebovati, tam jako v Dánsku mnoho, velmi mnoho shnilého bývá, tam, nedivme se, že ministranti zvrhají se obyčejně v uličníky, že za zády knězi se smějou, ba že jej chvátajícího k nemocnému s Nejsvětějším veřejně pohaňují.

Ministranství ve formě, v jaké se nám dnes jeví, do jisté míry výsledkem je neblahých poměrů církevních z dob starších. Musili bychom tuto na přetřes vzíti státní onnipotenci nad Církví z doby jozefinské a neblahé poměry patronátní, jimiž nejbohatší chrámy naše byly zuboženy, kněžstvo a kostelní služebnictvo ožebračeno. Doba pak liberální dokonala to ostatní a tak byl na svět splozen ten úžasný šlendrián, jenž se nám dnes v podobě žebráckých kostelníků a ministrantů jeví.

Tázeme se, kde pro Bůh má ten ministrant v úctě, z kruhu rodinného do chrámu přinešené, se udržeti, vidí-li dům boží vně opršalý, roztrhaný a uvnitř všecko všudež ušpiněné, uprášené a odrané? Kdež má úctě se při-

učovati, vidí-li ku př. kněze služby boží šlendriánsky ve špíně a hadrech denně „odbývati“ a je-li denně svědkem kostelnických klepů a důvěrných hovorů s knězem? Kterak nemá útlá duše děcka pohoršení bráti z toho božího nádennictví? V našich chrámech zkazila by se i ta andělská duše chlapce Samuela, kdyby ministrovala! Ostrá to sice, ale pravdivá slova! Omnes peccavimus et inutiles facti sumus!

Náprava je nutná, a snadno možná tím, když především: Věci svatě svatě budou se konati. Za druhé, když kněz vším svým chováním v chrámě dovede si udržeti nejen u lidu, ale i u kostelníků respekt, to jistě: noli me tangere, až potud, ale ani o krok dále!

To důvěrnictví s kostelníky přináší knězi největší škodu a naktropí největších pohoršení. Konečně ministranti myslí si: co dovoluje si kostelník, proč bychom nedovolovali si i my!

Za třetí nutně třeba, aby z kostelů, kde to jen trochu možné, vyházely se všechny nevkusné hadry a vymýtila z nich špína. Nechtě páni patroni, když na svém právu tolik houževnatě stojí, konají též i svou povinnost.

Jakmile ve svatyních zavládne čistota a pořádek, jakmile vymytí se z něho všecken šlendrian, zejména ale to hrozné ani Pánu Bohu srozumitelné odříkávání ministrancí; jakmile zreformují se i kostelníci, pak i páni ministranti budou uctivě chovati se nejen v chrámě, ale i venku, pak kněz nebude muset obávati se od nich pohany na cestě k nemocnému.

Ke spustlosti mnistrantů nemálo přičinila se i moderní škola.

V předešlých číslech „Vychovatele“ s péčí velmi chvalitebnou vyhledány byly všechny předpisy nejd. konsistoří v příčině návštěvy chrámů se strany školní mládeže. Bylo i dokázáno, že předpisy ty nejen školním zákonům se nepřičí, nýbrž s nimi i v souhlase jsou.

Pan zemský školní rada X. a přisedící při radě Y. rukoudáním stvrdí, ano doprovodem až za dvěře a hlubokými úklony potvrdí, že konsistorní nařízení stran bohoslužebných výkonů nijakž nepřičí se zákonům školním; a přece, kdož by tomu uvěřil, kněz nemá dnes k těmtýž výkonům ani ministranta! Pan učitel vzkáže knězi naskrz suše: že mu ministranta do kostela nepošle a bude při tom odvolávati se na tentýž § zákona školního. Ať kněz činí co činí, pan řídící, aneb třídní nepovolí. A opozdí-li se ministrant jen o minutu, potrestá ho tolik citelně, že mu všecko další ministrování na věky ztrpčí. Při všem novém větru z Vídně při vši benevolenci vlády k Církvi, při všech úklonech, mnutí a tisknutí rukou se strany těch kterých školních rad, jest kněžstvo pokud se ministrantů týče, strašně upokořeno. Kdo to zkusil, ví to dobře. Neznáme nic, co by kněze v duchovní správě tolik upokořovalo, jako když mu ministrant plačky řekne: já nesmím, pan učitel mne nedovolí! Z názoru takého poznává ministrant, že kněz všudež menším je pánem nežli p. učitel.

Odbývání pohřbů, svateb a pod. slavností dnes výhradně závisí na vůli i z vůli p. třídního.

Kterak by se tu radikálně odpomoci mohlo a konečně i mělo, o tom pojednáno bude v některém z čísel příštích.

Kreslení a psaní při katechisování.

Kdo delší dobu s nejmenšími dětmi ve škole obíráti se musí, dobře ví, jaká tíže jest, celou hodinu v pozornosti je udržeti, zvláště při náboženství, kde nadpřirozené pravdy pochopitelným co možná způsobem vykládati se mají. Proto každému učiteli náboženství milá je pomůcka, kterou by zákům učení usnadnil a sám sobě ulevil. Za takovou důležitou pomůcku považuju na základě svých nabytých zkušeností kreslení a později psaní. Šotva že dítky ve škole se ohřejou, má se jimavypravovati, co Bůh stvořil prvního

dne, co druhého dne a t. d., ač ještě do 7. počítati nedovedou, a tu myslím nejlépe je v obrazech jim vše předkládati, čeho ostatními smysly jim poznati za těžko bývá. Proto od několika let hrubými rysy kreslím na tabuli, pokud to možná, děj, o němž vypravuju. Některé příklady uvedu. Při výkladu o stvoření světa rozdělím tabuli na 7 dílů, do nichž kreslím postupně v několika hodinách 1. světlo, (plochou křídou, pod kteréž bílé místo ještě přičiním buď svíci neb lampu), 2. oblohu a t. d. ať tak, jako jsme to vidávali při vyučování bluchoněmých, do posledního pak dílu nakreslím kostel; ale dobře musím jim v paměť vštípit, že nestvořil Bůh posledního dne — kostel. nýbrž že den ten posvětil a že mají lidé do chrámu Páně v neděli choditi, Podobným způsobem počínám si při čl. „Potopa světa,“ oběť Noemova, stavění věže babylonské, zákonodání na hoře Sinai a t. d.

Ve tř. II. (8. tř. školy) zvlášť zajímá žáčky postupné kreslení sv. stánku, takže již následující hodinu čipernější žáci sami na tabuli jej kreslili a někteří doma vykreslený obrázek ten mi ukazovali chlubíce se, jakou radost rodičům způsobili vykládáním o zařízení stánku a o bohoslužbě židovské. Snad někdo se pozastaví a pomyslí sobě: II. tř. a stánek! Z vlastní zkušenosti ubezpečuju, že dívky hravě učení toto si osvojily a že pozdějšímu vypravování bibl. dějin lépe rozuměly; vždyť velmi často setkáváme se při výkladech se sv. stánkem a dívky by neměly míti jasného pojmu o něm, zvlášť, když tak snadným způsobem se znázorniti dá?

V N. Z. není mnoho případů, kde by této metody užití se mohlo až na některé události z utrpení Páně; mimo to snad v každé škole jsou obrazy z N. Z. a kde jich škola zvláště vícetřídní postrádá, jest vinou buď okr. inspektora neb „osvědčeného“ (!) zástupce kat. náboženství, jenž při návrzích stran zaopatření pomůcek pro školy tiše v sezení seděl. Když mohou ve školách býti všelijaké obrazy veliké představující člověka s rozpáraným břichem aneb „Bilder für Rechnen“ někde v Německu vydané českým filosofem p. Drem Lindnerem, proč by neměla okr. rada školní též dosti peněz na zakoupení laciných pomůcek pro vyučování nejprvnějšího a nejdůležitějšího předmětu, jakým je náboženství? Kreslením a obrazy docílí katecheta při vyučování výsledků znamenitých a zabije tím, jak se říká, několik much najednou: učivo hluboce vštípí se v paměť, pozornost je celou hodinu dobrá a učení méně namahavé jak pro přednášejícího, tak pro malé posluchače, kteří stále něčím zaměstnávání býti musí.

Ve třídě II., kde žákové obstojně již čtou a píšou, užívám více psaní než kreslení. Předem napíšu zřetelnými písmeny předmět, o němž mluvit budu, pod něj pak níže důležité texty, věty z katechismu a mravné doložky; jež žáci jednotlivě při opakování děje a pak mezi modlitbou následující hodiny odříkávají společně dívající se na tabuli, kde schopnější žák před příchodem katechety slova ta napsal. Tím se předmět náboženství v očích dítek posvěcuje a pravdy jeho pro celý život hravě v paměť vštěpujou. Všechny dívky moje ku př. znají správně slova Boží v ráji pronesená, požehnání a zlořečení Noema, zaslíbení učiněná Abrahamovi, téhož krásná slova k Lotovi: „Nechť není vám . . .“ a p.

Při učení v této třídě o cíli člověka, napíšu na tabuli poučku.

Bůh stvořil člověka, aby Ho:

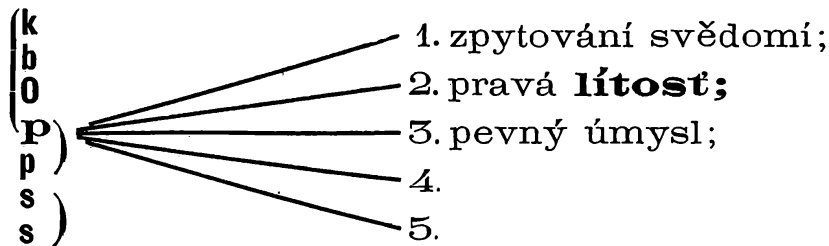
Sv. Václav	{	1. poznával,
		2. miloval,
		3. Jemu se klaněl,
		4. Jemu sloužil,
		5. v nebi věčně blažený byl.

A na životopise sv. Václava ukážu, kterak vyplnil povinnosti ty a že nyní se v nebi raduje, napíšu jméno jeho napřed a spojím čarami s jednotlivými slovy. Při odchodu vyznamenám jednoho žáka z množství jiných se hlásících; by před vyučováním tak to znovu napsal a při příští hodině

opakuju několik předešlých textů, k nimž tuto větu připojím a pak teprve modlitbu zakončím.

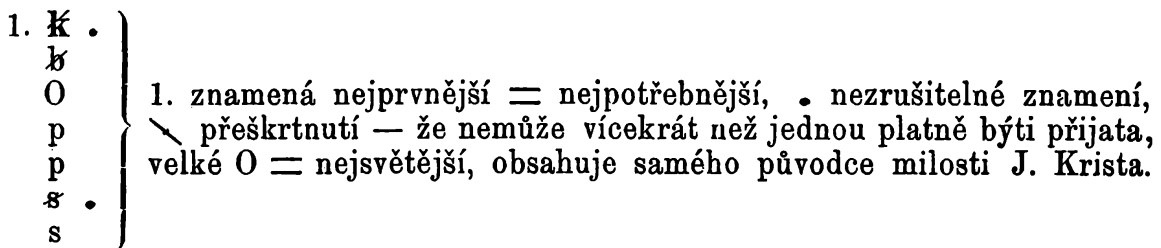
Při vypravování o Saulovi naznačím jméno zřetelně a pod ně dolohu (příslolí). Kdo se P. Boha spustí, toho P. Bůh opustí.

Ve třídě III. při přípravě ku svátosti pokání poznamenám kolmo počátečná písmena sv. svátosti a po předchozím poučování dokládám: Když jste po křtu sv. hřešily, můžete opět dosíci odpuštění hříchů ve svátosti pokání. Ku svátosti pokání patří těchto 5 částí (dle Skočdop.)

Části tyto v jednotlivých hodinách připisuju k předcházejícím, jež při mém příchodu již jsou na tabuli pečlivě poznamenány.

Ve tř. IV. při učení o svátostech jsou na tabuli každou hodinu sv. svátosti takto označeny:

Po výkladech o B. přikázáních užívám oné dojemné dolohy a příkladů z výtečných katechesí svého nezapomenutelného profesora vdp. Dra Ant. Skočdopole — provázejí ji kreslením zahrady ohrazené plotem s 10. výstražnými sloupy, za nimiž nalézá se bahno, smrdutá voda, zdánlivě krásně květiny, bludná světélka a t. d. Dolů poznamenám průpověď: „Vůli Boží, milé děti“

Upřímně se přiznám, že každý rok nemohu sám ubrániti se ku konci velikému pohnutí, zvlášť když pozoruju ty nevinné tváře dítek, kterak s utajeným dechem brzy na mne, brzy na tabuli se dívají předsevzetí dobrá činíce. Kéž by je anděl strážný ostříhal! Taková radost kněze je také remunerací, která více těší a povznáší než remunerace jiná, třeba za němčinu aneb nějaký exp. límec.

O psaní a kreslení při vyučování liturgice snad jindy.

Podal jsem zde jen několik ukázek z 11leté své praxe ve škole a mohu ubezpečiti každého, že dítky snadno takto vštěpujou si nejdůležitější věci z katechismu v paměť, budí se takto součinnost všech žákův, takže každý i ten nejchudší — chci říci — nejvíce zanedbávaný a méně schopný žák osvojí si trvale potřebné vědomosti náboženské.

Katecheta nesmí se spolehat na domácí opakování a vychování náboženské žáků, zvlášť ve větších městech, musí spíše hledět, aby hned ve škole ti „nevidomí“ prohlédli.

Účel těchto prostých řádků je, bych mladším spolubratřím pomohl „také“ na klopotné té cestě; pakli někdo ví o lepším, nuže: Vivat sequens!

Co jest školní kázeň vůbec (povšechná)?

Ze zápisů či pamětníku † P. Jana Strážka, far. ve Hbitech.

Poslední cíl náš jest Bůh a ustanovení naše jest ustavičné přibližování se k němu, až jednou vstoupíme v nerozvížitelné spojení s ním. Toto spojení s Bohem se ale může jen dokonalou láskou státi, neboť souhrn všech příkázání jest: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého — milovati budeš bližního svého jako sebe samého;“ a protož pozůstává úloha naše na zemi té v tom, abychom rostli v lásce, která šlechtí všechny skutky naše a bez které dle slov sv. Pavla ku Kor. i ty nejslavnější skutky lidské ničím nejsou. Z toho všeho vysvítá, že jedna každá vloha duševní tak pěstována býti musí, aby ní láska k Bohu a lidem podporována a rozšiřována byla, kterýžto účel zvláště se vztahuje na pěstování, na šlechtění snaživosti lidské, odkud důležitost toho díla, vychování se týkajícího vysvítá. —

Snaživost jest mohútmost, jíž se duše naše snaží a rozpadá se v snaživost nižší (pud) a snaživost vyšší (vůli). První snaha naše je naměřená jen k smyslnému dobru, k příjemnosti aneb užitečnosti; druhou však k dobru nadsmyslnému, k mravnosti a ctnosti. Obě tyto snahy čelí začasto proti sobě a urovnání jejich jest úloha vychovatelská, mnohými těžkostmi spojená, což již z toho vidno, když pozorujeme, že smyslná snaha v člověku má být podrobena snaze Bohu podobné, nad tělem že má vládnout duch a ten že má být uspůsoben k oblibování si a konání dobrého, k ošklivení si a zanechání zlého. A ta práce není lehká, zvláště u dítěte. V něm totiž jest pud v jakési síle a v mnohostranné činnosti již tenkrát, když se jeho duševní síly, když se vůle jeho teprv probouzí; co má být podřízeno, to vládne a dítě se shání jedině po věcech příjemných s opominutím mravnosti. Vší péčí se musíme tedy o to starati, aby tyto nižší snahy buď krocením, buď vzbuzováním lepších snah v takový řád byly přivedeny, jaký na nich vůle potřebovati bude. Dokud nedospělý rozum neumí myslit, nedospělá vůle neumí volit, vládne nad nedospělým cizí vůle a auktorita, která za dítě myslí a volí a jemu povídá, co mu později svědomí povídat bude.

Kdyby však pud v dítěti převahy dostat chtěl, kdyby smyslné tělo chtělo vládnout, tu musíme je vychovatelskými prostředky, jako poučením, radou, napomenutím a tresty zkrotit a podřídit; musíme ale dále i vůli k takovému zmocnění se dopomoci, aby ji jednou volba mezi věcí nepřijemnou dobrou, s mnohými těžkostmi spojenou a mezi věcí příjemnou zlou, tělu lahodící, užitku přislíbující docela lehká byla, aneb musíme k tomu hledět, aby dospělo dítě jednou k svobodě mravní, k jakéž každý křesťan dospěti má. Proto máme hned od nejútlejších let vůli dětskou k tomu přidržovat, by dobré konala, si ho oblibovala, jemu navykala a zlého s oškli-
vostí utíkala, jak se i školní zákon v §. 227. o tom vyjadřuje slovy: „Ponevadž učitel po čas vyučování rodiče u dětí zastupuje, dej si na tom záležet, aby děti k dobrému napomínal a navykal, ode zlého pak laskavě a snažně jich zdržoval.“ Z toho všeho vysvítá, co pod kázní vyrozumívát máme: Souhrn toho díla totiž, kterým dětem k urovnání obojí snaživosti jejich přispíváme, díla, kterým dítěti k zkrocení a podřízení pudu a k zmocnění se vůle pomáháme, souhrn tohoto rozmanitého a důležitého díla slove kázeň, a pokud škola tím dílem se zabývá, je obstarává, školní kázeň. Z pojmu tohoto jest patrno, že se celá školní kázeň neodbude metlou, nýbrž že musí rozumně, aby tak řekl, dle zásad psychologických vedena býti, má-li užitek přinést, má-li z dětí mravně svobodné křesťany a občany učiniti.

(Přednášeno o schůzi konferenční učitelů okresu Slánského ve Zlonicích od P. Jana Strážka.)

Školské paběrky.

I. Zápis látky náboženské ve školách přednešené.

Na roli školské jest ještě mnoho plevelu a než všecken vyplet a vyčištěn bude, dá to mnoho práce a namáhání a potom teprv přiblížíme se ku svému ideálu, jak by to na roli školské státu křesťansko-katolického, jakým naše milé Rakousko jest, mělo vypadati, aby účel školy naší v příčině nábožensko-mravného vychování mládeže dosažen byl. Zákony školské jsou v mnohém směru dosti zřejmé, zejména zákon ze dne 14. května 1869., kterým vyučování a cvičení v náboženství odevzdáno jest *úřadům církevním*, aby je prováděly a k němu dohlížely. Protož jen *těmto přísluší dozor celý a nezkrácený k předmětu, k látce a metodě vyučování náboženského*. Někteří školní inspektorové ale domnívají se míti též práva takového dozoru a vyžadují na obecných školách od farního duchovenstva, aby katechetové do třídních denníků, jako třídní učitelové, zapisovali po týdnech přednešenou látku z náboženství; což ale *odporuje* výše citovanému zákonu. Tato otázka byla již projednána mezi školními a církevními úřady katolickými roku 1878, a lze si vysvětliti, že zase nyní přišla na denní pořádek jen tím, že dří vější o té věci ustanovení církevních úřadů katolických jsou pozdější dobou jmenovaným inspektorům okresním a zemským neznáma. Protož dovolu i sobě svým spolubratřím diecése Králové Hradecké ustanovení naším nejd. Ordinariatem v této příčině vyhlášené na paměť uvést, aby se jím řídili v pádu, kde okr. inspektor žádal by zapisování látky náboženské do třídní knihy.

Veslavná c. k. zemská školní rada učinila u Ordinariatu Králové Hradeckého dne 31. července 1878 č. 14496 dotaz, jak mají katechetové obecných škol vyplňovati rubriky denníků školních? K tomuto dotazu odpověděl Nejdůst. náš Ordinariat ve smyslu tom, jak i vydal nařízení veškerému duchovenstvu diecése, které po vikariátech kolovalo a na vědomí vzato býti mělo, tohoto znění:

Číslo 4915.

Biskupský vikariátní úřad!

Veslavná c. k. zemská školní rada žádala Nejdúst. b. Ordinariát, aby nařídil v příčině zákonitého vedení školních denníků pánům katechetům na obecných školách, by rubriky v jmenovaných dennících pro vyučování náboženské vykázané vyplňovali.

Za tou příčinou Jeho B. Milost náš nejd. velepastýř nařizuje, že páni *katechetové* vždy po odbyté hodině náboženské — aby se vykonané vyučování náboženské konstatovalo — *mají do určené k tomu rubriky školního denníku své jméno zapsati*, ale nikoli přednešenou látku zaznamenávati.

V příčině zaznamenání předepsané látky vyučování ale nařizuje Jeho B. Milost, aby při každé faře zvláštní kniha „Liber catechesium scholasticarum“ zřízena byla, do které nechť náboženskou látku ve všech jednotlivých přífařených školách přednešenou katechetové zapisují, aby z knihy této nejen páni visitatorové, ale i při změně osob duchovních noví katechetové o přednešené látce náboženské poučení býti mohli.

Důstojní páni vikářové biskupští se vyzývají, aby toto nařízení Jeho B. Milosti správcům duchovním svého traktu oznámili, o zařízení jmenované knihy katechesí při kanonické visitaci se předsvědčili, tutěž jako jiné farní knihy podepisovali a ve zprávě visitační o nábožensko-mravném stavu škol o ní zmínku učinili.

Biskupské konsistorium v Králové Hradci dne 13. října 1878.

Toto nařízení na základě školních zákonů vydané jest zřejmé, c. k. zemská školní rada proti němu ničeho nenamítala, jest tudíž pro nás platné, a protož přidržující se jeho, zapisujme do školního denníku třídního *jen datum a jméno své* v tom týhodnu rubriky, kdy jsme vyučování náboženské udíleli; látka náboženská patří doзору církevnímu, zapisujme ji do knihy katechesí doma, a nikoli do denníku třídního ve škole, *aby se nezdálo, že vystavujeme svůj předmět k posuzování neb doзору světskému*.

II. Přeložení škol do vyšší třídy platů učitelských.

Mnohé školy ve IV. třídě platů učitelských podaly žádosti loňského roku buď c. k. zemské školní radě aneb zemskému sněmu, aby přeloženy byly do III. třídy platu služného. Sněm zemský vyřídil veškeré takové petice v ten rozum, že je odkázal zemskému výboru, aby ve srozumění s c. k. zemskou školní radou, kde poměry toho vyžadují, bylo jim vyhověno. Ale zapomenuto bylo na hlavní věc — sněm totiž nepovolil žádné peněžní dotace, aby zvýšené služné vypláceno býti mohlo. Proto se věc celá přitáhla, a na mnoho místech učitelové marně čekají svého zvýšeného služného.

Jak se z bezpečného dovidám pramene, petice zmíněné nalezají se u c. k. zemské školní rady, která již o nich uvažuje, a během měsíce července budou zajisté veškeré petice vyřízeny. Které školy budou tak šťastny dostat se do třídy vyššího služného, bude toto vypláceno teprv od 1. ledna 1887, až sněm na podzim ve svém zasedání rozpočet zvýšený povolí. — Též jistou mám zprávu, že zemský výbor ve své v pravdě laskavé péči o školství naše hodlá v příštím zasedání sněmu předložit návrh, *aby IV. třída služného vůbec zrušena byla*, což by arci vyžadovalo vyššího nákladu asi 280.000 zl., za to ale tímto opatřením nejnalehavějším steskům by odpomoženo bylo. Kéž by toto spravedlivé opatření stalo se skutkem, a tak mnohým bídám konec učiněn byl!

III. Učitelové — řiditelé kůru.

Máme to na venku svízel, chceme li jen trochu zpěv církevní neb hudbu chrámovou udržeti, aby nám zcela z chrámů nevymizely. Učitelům nynějším chybí buď dobrá vůle, nebo umění hudby, a těch, kteří mají i umění i dobrou vůli, jest velmi po skrovnu. Mimo to jsou naše venkovské kostely nemajetny, ano dluhy přetíženy, a jest se učitelé za hudbu chrámovou namnoze spokojiti jen nepatrnou odměnou stolární, která v nynějších dobách zlých velmi klesá. Nědivíme se tudy mnohemu učitelé, který se svým služným IV. třídy s nouzí zápasí, že požaduje za své výkony v chrámu patřičné odměny; a tu mnohý správce duchovní zajisté hledí, kde jen trochu dobré vůle vidí, učitelé jako řiditelé kůru všelijak přilepšiti třeba lacinějším nájmem pole zádušního — quod aequum et justum est, když učitel kostelu slouží, aby také z kostela měl nějakých požitků; ano jsou případy, že farář ze zádušního pole sám zaplatí, aby je učitel — ředitel kůru zdarma užívati mohl, aneb, jak sám jsem v obojím směru učinil, kus farního pole přenechá učitelé k užívání, jen aby mu nadlepšil a povzbudil ku věrnému plnění povinností chrámových. A když si to farář tak nejlépe zaonačil, tu přijde šk. inspektor, a přišel-li učitel náhodou z kostela jen o minutu do školy později, tu hned je oheň na sřeše, že pro kostel zanedbává školu, toho že nelze trpěti a t. d. A ubohý učitel obdrží v přípise c. k. okr. školní rady za krátko alternativu, buď ať vzdá se řiditelství kůru, aneb svého povolání ve škole!

Tak stěžuje si můj milý spolubratr a soused, že se mu stalo nedávno a uchystal spis jako promemoria dotýčné c. k. okr. školní radě proti alternativě jeho řiditelé kůru zasláné. Poněvadž spis ten mnohé zahrnuje dobré náhledy a vysvětluje věc v příčině řiditelů kůru, podávám znění slovné spisu přítelova.

1. Leží na bíledni, že při každém chrámu nemůže býti ustanoven zvláštní řiditel kůru; to platí zvláště o chrámech venkovských. Kdo pak má se tu ujmouti *hudby chrámové*, kteréž vynesení vysokého c. k. ministerstva ze dne 12. května 1877 č. 16885 skvěle vydává svědectví, že „*jsouc pečlivě pěstována na četné kruhy obyvatelstva v ohledu mravním blahodárně působí?*“ A vynesení toto, jež jen z hlubokého porozumění věci vyplynouti mohlo, a jak samo dovozuje, na základě mnohé zkušenosti zjednáno jest, obrací se na c. k. zemský školní úřad, „*aby co možná nejvíce k tomu působil, by vyučování hudbě nejen na ústavech ku vzdělání učitelů a učitelek s žádoucím výsledkem se dělo, nýbrž aby také učitelé na obecných školách, kteří již v činné službě se nacházejí, obzvláště na školách venkovských dobrou hudbu chrámovou pečlivě pěstovali. Rovněž považuje to c. k. ministerium, ježto tu jde o tak důležitý zájem obyvatelstva, za stálou úlohu c. k.*

zemských a zvláště c. k. okresních školních inspektorů, aby při svém styku s učiteli na školách obecných osobně k tomu působili, aby hudba chrámová a zpěv na kůru pilně byly pěstovány.“

2. Jestli zdárné vychování člověka zakládá se na harmonickém vzdělání mohutnosti jeho duševních, třeba ovšem vzdělávati i cit jeho. Ku vzdělání mohutnosti této nařídil zákon ze dne 14. května 1869 mimo jiné i pěstování zpěvu; však zůstavoval tu mezeru dosti patrnou: k dosažení účele škol obecných, aby děti v mravnosti a nábožnosti se vychovávaly, ladem ležeti necháván činitel vydatný — pěstování zpěvu církevního. Mezeru tu vyplňuje vysoké nařízení c. k. ministerstva duchovních záležitostí a vyučování ze dne 8. června 1883 č. 10618 v příčině provedení zákona ze dne 2. května 1883 č. 53 z. ř., v kterémžto vysokém nařízení I. 5. se stanoví: „*Při vyučování zpěvu budiž vedle vlasteneckého a národního zpěvu pěstován také zpěv církevní,*“ patrně proto, aby v dítkách mravní a náboženský cit probouzen a sílen byl, a tak i tímto prostředkem k dosažení účele škol obecných pracováno bylo. Děti v tomto směru ze školy a z domu dobře opatřené nechytí se pak tak snadno zásad podvrtných, jež z pravé cesty svedly by je a zkázou hrozí společnosti lidské; náboženství staně se jim potřebou srdce, kteréž v příhodné chvíli puditi je bude do chrámu a ne do schůzek anarchistů.

Z důvodů těchto osměluji se snažnou prosbu přednésti, aby c. k. okr. školní rady pěstování hudby chrámové a církevního zpěvu ze strany učitelů žádných překážek nekladly, ale spíše zdárnému rozvoji tohoto odboru umění a prostředku vzdělávacího přály a napomáhaly. Stane-li se někdy náhodou řiditeli kůru nějaké zameškání, svědomitý učitel to nahradí, a škola tím zajisté neutrpí.“

K tomu jen podotýkám, že spis přítelův neminul se s účinkem a že učiteli řízení kůru ponecháno bylo. Sloužiž to spolubratřím za dobrý příklad!

IV. Ještě něco o platech katechetských.

Nedávno uveřejněn v „Čechu“ můj dopis „K otázce o platech katechetských,“ kde poukázal jsem k tomu, že věc ta přijde na uváženou a rozhodnutí sněmu zemskému. V dopise tom vyslovil jsem své mínění, že by se nás v této příčině měli ujmouti nejdůstojnější čeští biskupové a poslancové kněží, aby sněmu poměry naše vyložili a objasnili. K tomuto mínění svému tehdejšímu přidávám ještě, že by také snad velmi prospěšno bylo, *aby kněžstvo samo o otázce této dříve uvažovalo a rokovalo*, což by se mohlo státi nejlépe v kněžských konferencích, které za nedlouho obdávati se budou. Neboť mohlo by se státi, že nejdůstojnější biskupové neuznají za dobré v této věci na sněmu zakročiti; a kdyby i zakročili, neškodilo by zajisté, kdybychom své velepastýře všickni jako jeden muž podporovali peticemi stejného znění ze všech konferencí království Českého, v kterých by uloženy byly naše přání a tužby spravedlivé. Protož podávám veřejnosti — zejména pánům vikářům na uváženou, nebylo li by prospěšno, aby vedlé otázek konsistorních na konferencích rokovalo i usneslo se o otázce v příčině platů katechetských, aby vypracována byla *společná petice ku sněmu zemskému*, která by výboru školnímu poměry naše vyložila, důvody a statistickými dáty, jež na snadě jsou, dotvrdila a tak věc všestranně objasnila, aby sněmovníci nabyli přesvědčení, že i v této věci jest spravedlivá náprava nutná. O světské učitelstvo, jak shora povědino jest, stará se otecký zemský výbor, aby postavení jeho zlepšeno bylo; na školách obecných ale vyučuje s daleko větší obtíží též učitel kněz a stará se o ušlechtlejší výchovu mládeže nábožensko-mravnou; a ten by nezasluhoval, aby se poměry jeho uvažovaly a spravedlivě upravily a zlepšily?

Činím skromný návrh všem pánům vikářům:

1. Aby jakási jednota docílena byla, *budiž po úradě vyvolen a jmenován jeden vikář*, kterému by se výsledky konferencí kněžských o této otázce z každého vikariátu zaslaly.

2. Aby nepromeškala se doba sněmu, ustanovte páni vikáře *konference v měsíci srpnu* a zavažte zapisovatele, aby jmenovanému a vyvolenému vikáři zprávy své zaslal do konce srpna.

3. V měsíci září by *petice* dle zaslaných zpráv musela býti *vypracována* a v některém našem časopise *uveřejněna*; v měsíci říjnu pak museli by pp. vikáři zaslati *souhlas* svůj s *peticí* uveřejněnou na archu se všemi podpisy kněžstva vikariatního; takto upravenou *peticí* by vyvolený vikář zaslal prostřednictvím některého poslance kněze neb i jiného poslance katolíka sněmu zemskému. Mám za to, že by *taková petice přec něco zmohla a nám pomohla*. Končím zase známými slovy: Kdo se o svá práva nehlásí, přes toho přejde se k dennímu pořádku.

Paběrky ze sjezdu profesorů na středních školách českých o letnicích.

Pan říditel M. Pokorný v delší své řeči o *jednotné střední škole* pravil: Nejstarší naše gymnasium bylo *jesuitské* a zřízení jeho, i pokud učili na některých *Piaristé*, bylo zcela stejné a trvalo tak až do r. 1773 (zrušení řádu *jesuitského*). Na tomto gymnasiu bylo 5 tříd, totiž 3 nižší (*rudimenta*, *gramatica*, *syntax*), k nimž později připojovala se ještě třída přípravná (*principa*), pak 2 třídy vyšší (*rhetorica*). V celém gymnasiu byla *latina* předmětem hlavním, *řečtina* jen vedlejším, od něhož udělovala se i *dispens* zvláště *privatistům*.

Po zrušení řádu *jesuitského* bylo vysoké učení podroběno reformě dosti podstatné a tu pak roku 1775 zavedena i nová osnova *gymnasialního* učení, založená na starém způsobu vyučování *Piaristův*. Mnoho gymnasií tehdy pro nedostatek učitelův musilo se zrušiti. Gymnasium obmezeno na 5 tříd, 3 vyšší *gramatikální* a 2 *humanitní*. Hlavním předmětem byla opět *latina*, *řečtině* vyučováno sice též už od 1. třídy, ale jen velmi malým rozměrem a to teprv od r. 1780 *obligátně*, vždy však s právem *dispense* pro *privatisty*.

R. 1805 však stala se s gymnasiem změna velmi radikální, která znamenala *obrovský pokrok* v duchu *moderním*. Pojednou totiž zavedeno místo dřívějšího *třídního* — učitelstvo *odborné* a to tak přísně, že učitel jednoho odboru ani hodinu v odboru jiném nesměl převzítí.

Protí tomuto na onu dobu příliš pokročilému plánu povstal odpor tak veliký, že po 13letém trvání zase byl zrušen a navraceno se ku zřízení učitelů *třídních*. I zřízeno gymnasium veskrze *6třídní* s *týdenními* 18 hod. učení; *přírodní vědy* z plánu úplně byly *vymítěny*.

Tato osnova potrvála pak až do r. 1849, kdy náhlým obratem a rukou přímo *požehnanou* přešlo se konečně a jak vidíme *definitivně* ke zřízení *gymnasia*, vyplňujícímu téměř všechny požadavky *moderní školy* pro mládež, již má se dostati *vzdělání obecného* i *přípravy* pro školy vysoké. Jest to vzhledem k době svého poslání dílo *mistrovské* a předčí nad *gymnasia* většiny států *evropských*. O osnově té netřeba mi ovšem zvláště se *zmiňovati*.

I přicházím ke druhé naší škole *střední*: *realce*.

V 18. století byla při hlavní škole zřízena 4. třída, určená pro dokončení základů učení těch, kteří nešli na *gymnasium*.

Teprve r. 1804 připojen ve Vídni k této 4. třídě ještě *tříletý kurs* *realní* s programem velmi širokým, v nějž také již *frančtina* pojata byla jako předmět *obligátní*.

Na tomto základě zřízena pak r. 1849 zároveň s *reorganizací* *gymnasia* *realní* škola jakožto druhá *střední škola*, která jako *gymnasium* měla poskytovat *studujícím* *obecné vyšší vzdělání*, avšak na základě *nauk technických* a s *vyločením jazykův klassických*, zároveň pak měla *připravovati* pro vyšší *studium* *technické*.

Různost cílův, které sledovati měla *realka*, také způsobila *patrnou nejistotu* ve zřízení školy samé, i ustanoveny předně *úplné realky* *šestitřídní* (s 3 nižšími a 3 vyššími třídami), vedle nich za druhé *samostatné nižší realky*

o 3 ročnících theoretických s připojeným ročníkem praktickým a za třetí ne-samostatné realky jakožto pokračování školy obecné o jednom ročníku theoretickém a jednom praktickém.

Kolísání ve zřizování těchto reálek a nejasný cíl jejich způsobil vydání statutu r. 1851, jímž 6třídní realka ustanovena jakožto škola téměř čistě praktická s vyloučením všech jazyků mimo vyučovací a po případě zemský.

Avšak přílišná nedokonalost formálního vzdělání, jehož tím možno bylo žákům nabýti, jakož i příliš podrobné nauky technické, jež pro vstoupení do vysokých škol technických nebyly při realistovi jednak ani potřebny, jednak byly přece nedostatečny, způsobily r. 1869 rozhodný krok ku sblížení reálek ke gymnasiím; na vyučování jazykům položen větší důraz, nižší oddělení rozšířeno o 1 třídu a zavedena maturita, načež r. 1879 na základě různých osnov zemskými sněmy přijatých vydána c. k. ministerstvem osnova normální.

Tak máme tedy dvě úplné střední školy, jejichž společným cílem jest vyšší obecné vzdělání, i jest nyní otázkou, zda li tohoto společného cíle dvěma různými cestami lze dojiti. A tu ovšem odpovídá se, zajisté právem: jako jest jen jedna morálka, jen jeden codex společenské slušnosti pro kategorii lidstva na sebe odkázanou, tak může býti také jen jedno obecné vzdělání.

Tu pak nelze již popírati, že gymnasium a realka neposkytují stejného vzdělání.

Gymnasium připravuje pro universitu, resp. pro specialní studia právnická, medicínská, filosofická a theologická; avšak ani technika není gymnastovi naprosto uzavřena; přijímací zkouškou z kreslení otevře si i k ní bránu, při čemž se mu přichází s ochotou dosti značnou vstříc. Jinak jest při realní škole, z níž přístup jedině možný na techniku, leč by dodatkem podrobil se maturitní zkoušce gymnasiální, což zajisté není prací snadnou. Že však rok co rok opakovaly se případy podobné, to svědčí o tom, že při volbě povolání vyššího rozhoduje jednak potřeba časová, jednak i náchyllost a vlohy jednotlivce, o kterých nelze vysloviti se při útlém již věku žáka vstupujícího na školu střední.

Z těchto úvah pošlo zřízení reálného gymnasia r. 1863, které pošnuje rozhodnutí o směru studií o 2 roky.

Jest o tomto zřízení mezi samými kruhy našimi, jakož i v obecnstvu širším mínění dosti rozšířené, že ono jest hlavní příčinou neoblíbenosti realních gymnasií na mnohých místech. Skutečně nedá se upříti, že by realní gymnasium mohlo býti základním kamenem pro jednotnou školu střední, kdyby nebylo tak příliš přetíženo množstvím hodin, na něž tak velice se naříká; realista z pravidla špatně pokračuje v latině, gymnasista pak v kreslení. *)

Co do zásady, aby nižší oddělení střední školy bylo jednotné, vyslovilo se příznivě z 19 sborů 7, avšak způsobem velice různým, anebo i jen pod-mínečně.

Setkáváme se tu s dvěma tábory, stojícími příkře proti sobě, ač oba mají týž cíl: jednotnou školu střední.

Jest ovšem ještě skupina třetí, která však má program v té věci negativní, nebo chceme-li skupinu konservativní, žádající, aby nynější stav principiálně se podržel.

Nejprve jest mi konstatovati, že nižádný hlas ze všech 19 došlých neřádá zřízení jednotné školy na základě jazyků moderních; hlasy takové výhradně přicházejí z kruhů buď techniků nebo ze širšího obecnstva.

V jedné odpovědi praví se toto:

„Jsme toho náhledu, že hledaná společná střední škola již jest, a to znamenitě osvědčená, totiž gymnasium. Důkaz podává věc i historie:

*) Významné zajisté jest to faktum, že na škole mnou řízené pramálo gymnastů vyšších tříd pokračuje v kreslení, ač se mu před tím po čtyři roky učili mnohem méně než na gymnasiích pouhých.

1. Gymnasium bývalo skutečně jedinou střední školou a po dlouhé doby dokonale vyhovovalo. 2. Když se počala pocíťovati nedostatečnost gymnasia, zejména pro ten účel, zřízena vedle něho realná škola; v čem posavadní gymnasium jevílo nedostatek (nauky přírodní, matematika, kreslení), učiněno hlavním a téměř výhradním učivem nové „reálky,“ i upadlo se tak z krajnosti do krajnosti, z chyby do chyby ještě větší. — Známo, že reálka toho způsobu dávno již neexistuje; neosvědčila se. 3. Bylo by se mohlo očekávati, že když se přišlo k poznání, že se pochybilo zařízením reálek, pochybený výtvar se jednoduše odstraní. Jestli to však lidské, nechťiti se ku přenáhlení přiznati, a tak často ten, kdo přílišným bažením po *novotách* pochybil, stává se v nich náhle *konservativcem*. Reálky nezrušeny, nýbrž raději přeměněny ve **gymnasia**, avšak tak, že vyhověno neblahé nechuti některých osob k jazykům staroklassickým a vzaty na jich místo z počtu jazyků moderních libovolně dva — zdali nejpříhodnější, jest otázkou. Nemá tedy tento ústav žádného práva na dřívější jmeno „reálky“ a tedy také žádného práva existenčního, leč by se proměnil úplně v gymnasium. 4. Současně se zavedením reálek (jakožto středních škol) provedena na starém gymnasiu hlubokosáhlá oprava. Škoda jen, že i ta se dala překotem. Nešetření rozhodně dobrých stránek dřívější soustavy studií bylo příčinou, že oprava přijímána namnoze s nechutí, že nepůsobila tak blahodárně, jak by byla při své výbornosti mohla a že posud rány, které zasadila, nejsou zaceleny. Avšak nejen tato okolnost byla nové organizaci na překážku, nýbrž i současné zřízení reálek, které ji po jistou míru činily zbytečnou.

Kdyby gymnasium, jak bylo zorganizováno r. 1849, bylo zůstalo jedinou střední školou a připojeny k němu pro potřeby další také mimořádné kursy pro kreslení, lučbu, moderní jazyky atd., bylo by se dojistá výtečně osvědčilo i také jako přípravná pro praktický život a pro studia technická. 5. Všecky pokusy, zaříditi jakýsi prostřední ústav mezi gymnasiem, jak nyní opraveno, a mezi pochybenou dříve i nyní realkou, ke kterým pokusům i realní gymnasium náleží, postrádají věcného základu. Při gymnasiu samém byly by ovšem nějaké opravy žádoucný, avšak žádné přidávání kde kterého „užitečného“ učení a žádné přestřikování počtu hodin. Nyní následují dva návrhy 1. Zmenšení počtu týdenních hodin bez porušení nynějšího poměru co do jednotlivých předmětů — přibližně až na tu míru, jaká bývala v platnosti před r. 1848. 2. Zrušení maturitních zkoušek. Ještě 3. návrh jest připojen: Úleva ředitelům, při které navrhovatel (sám ředitel) krátce praví: „Ó té bych měl mnoho, přemnoho na srdci; ale kdo slastí ředitelských sám nezakusil alespoň 5 let, neuvěřil by. Jen tolik pravím: *Nynější gymnasia vlastně nemají ředitelů, totiž takových představených, kteří by měli tu fysickou možnost, věnovati se skutečně a úplně pravému svému povolání, což jest věc nad míru politování hodná.*“

(Pokračování.)

Aforismy J. Selgase.

Chceš-li míti pravého přítele, který by ti sloužil spravedlivě ve všech nehodách života, hleď, abys byl vždy dobrým sám sobě.

Jediné símě, které vzklíčí v každé půdě, jest símě dobrodiní. Zasívej a budeš žíti, neboť žeň tato nikdy nepřijde na zmar.

Dobrodiní, která nevděčnost lidská neuznává, mají zajisté velikou cenu, neboť dobrodiní, kterými nevděčník zhrdá, Bůh sám shromáždí.

Zdánlivost jest klamem veškerých věcí; svět jest pln zdánlivostí, proto jest i pln sklamaní.

Jest jistá velmi stará lež, kterou lidé znají dokonale, které však přece vždy věří. Nazývá se lichocením.

Vědy lidské jsou zajisté světlem, avšak světlem, které slouží předem k tomu, abychom viděli tmu nás obkličující.

Balzac tvrdí, že základem každé vědy jest negace. To podle zdravého rozumu znamená zřejmě, že mudrci nevidí si přes nos.

Tajemství neznamená tmu, nýbrž světlo. Potlačme tajemství a ocítíme se v té nemožnosti, že všechno to, co kolem nás jest, nemá začátku.

Víra očima zavázanýma více vidí, nežli věda lidská očima otevřenýma, neboť zří Boha, počátek všech věcí.

Není li onoho světa, osměluji se tázati nové vědy lidské: „Co přišli jsme činit na tento svět?“

Nikdo neví, co stane se zítra, a přec, nechť stane se cokoli, bude to, co mělo se státi. Tato veliká nevědomost jasně nás poučuje, že Prozřetelnost jest daleko více logická, než lidé.

Často, co má největší cenu, nejméně stojí. Zdraví nestojí ničeho; nevinnost jest darmo; střídmost vynáší docela peníze.

Nuže dobře: nemoc stojí třeba oko v hlavě; zloba mravní cit; nezřízené žádosti platí se zlatem.

Proto cnost jest pravou spořivostí, neřeš pravým přepychem.

Byl bych nejsvobodnější bytostí na zemi, kdybych zbaviti se mohl vlastního svědomí, které tvrdošíjně poutá mne jhem vlastních povinností.

Lidumilství jest záminkou, ku které utíká se samoláska, která jest lidská, aby vyhnula se lásce křesťanské, která jest božská.

Jest to země, která k nebi zády se obrací.

Pomluva podobá se dýmu; neboť rychle se rozptyluje a očerňuje vše, čeho se dotkne.

Jednou podobna jest pilníku, který bez hluku řeže, jindy kapce vody, která balvany vyhloubá.

Vizme tu pošetilost: pomlouvati jest, na světlo přiváděti tmavé stránky ze života jiných

Labužnictví dí:

„Pro Bůh! Proč pečené koroptve nejsou tak veliké, jako pštros?“

Lakomství dí:

„Kdyby vše bylo mé, přec bych bažil po cizím!“

Lenost dí:

„Zítř!“

Závist dí:

„Po čem nejvíce toužím, toho nejvíce se lekám!“

Pýcha dí:

„Já!“

Let parostroje, rychlost telegrafu, chvat událostí . vše nám praví, že jsme na útěku.

Kdo nás pronásleduje?

Podobni jsme odkrytým sběhům, kteří prchají před spravedlností vlastního života.

Čtižádost je náruživost lidská, která má nejvíce potřeb.

K vykoupení třeba jest jí oceanu.

K plavbě potřebuje vod, co jich bylo při potopě světa.

Na stůl jí předkládati jest slony s kořením a nakládáné velryby.

Nedostává-li se této potravě, pohlcuje města a polýká celé národy.

Zima jest nedostatkem tepla.

Tma jest nedostatkem světla.

Smrť jest nedostatkem života.

Podobně blud jest nedostatkem pravdy.

Proto pravda jest teplem, světlem, životem.

Proto blud jest zimou, tmou, smrtí.

Jevišťem dobrých skutků jest příklad.

Jevišťem hanlivých skutků jest pohoršení.

D o p i s y.

Z našeho jihu. Co bych rád věděl? Než přednesu přání své, musím dříve povědět, kdo jsem? Povím to krátce. Jsem řídícím na vícetřídní škole v jižních Čechách. A co že bych rád z Prahy se dozvěděl? Poslyšte? O prázdninách r. 1884. dostal jsem potřebné tiskopisy pro školu naši. Tři archy z těchto tiskopisů — byly to výkazy o návštěvě a prospěchu — dalekou cestou utrpěly na svém zevnějšku tolik, že nemohlo se jich nikterak pro školu užítí. Abych jich však docela nezmařil, použil jsem jednoho archu t. j. té zdravé části jeho za obálku na přípis ku c. k. okresní školní radě. Ale to jsem si dal! Třetí den již třímala chvějící se pravice má ostrou písemní domluvu c. k. okr. šk. rady za to, že prý nešetřím tiskopisů, jež ročně hezkou částku peněz stojí, a zároveň hrozilo se mi důtkou pro případ, kdybych ještě jednou při takovém přečinu dopaden byl. Domluvu uložil jsem na památku do archivu školního, pokažené pak dva archy svěřil jsem plamenům Nyní však dále!

Rok na to zavedeny byly tiskopisy docela nové, zdaž praktické, ukáže brzká budoucnost. Při každé však škole zůstala nějaká zásoba tiskopisů starých. „Mně,“ pravil mi kollega jeden, „zbylo starých tiskopisů skoro za jeden zlatý,“ načech hned přidal druhý: „A to já jich mám více!“ A tak to šlo pěkně sborem, a já sám přiznati se musím, že mi ve skříní překáží dobře za dva zlaté starých blanketů školních. A nyní sečtete všechny školy v Čechách, počítejte, že při každé škole průměrně leží zbytečně jen za jeden zlatý starých tiskopisů, a vyjde vám hezká sumička těch zlatek, které v r. 1885. skutečně k účelu školství vyplaceny byly, za něž ale školy naše nemají nic jiného, než trochu starého papíru. Nuže, co říkáte tomuto hospodářství? Kterak nemají potom růsti vydaje na školství? A víte již také nyní, co bych rád věděl? Prosim vás, vypátrejte tam v Praze, zda-li dostal domluvu ten pán, který tolik tiskopisů školních k úplnému zničení odsoudil? Znáti ho nechci, ale ohledně té domluvy anebo důtky, to bych rád věděl. Snad se toho tam v Praze domakáte!

Zvědavý.

LITERATURA.

Diagram kruhový a k němu *Postupný výklad* roku slunečního, občanského a církevního. Sestavil Václav Ron, katecheta měšt. škol v Turnově. V Praze 1886. Tiskem Cyr.-Meth. kniht. Nákladem spisovatele. Jelikož dílo nám zasláno bylo ve chvíli, kdy číslo „Vych.“ bylo již naplněno, podotýkáme prozatím krátce: tento *Diagram kruhový výtečným je znázorněním roku církevního*. Můžeme p. spisovateli všim právem k němu gratulovati a spolu jej požádati, aby ještě v těchto prázdninách o ministerské schválení se postaral, tak aby tato jeho mapa roku církevního již příštím rokem ve všech našich školách na stěně viseti mohla.

D r o b n o s t i.

Něco ze skutečnosti pro zasmání. Jednou se mi nabídl výborný hudebník a zpěvák, který též zastával co výpomocný místo učitele na sousední škole, že bude o velikonocích zpívat pašije. Přenechal jsem mu evangelistu zpívat. Pašije, co z nich zpíval, byly asi před 80 lety psané a každé slovo začínalo velkou písmenou. Slovo vladař bylo psáno velké V a přitom l což vypadalo skoro jako M. Když přišel na slova: „Přivedli Jej pontskému Pilátu vladaři,“ zpíval následovně: „Přivedli Jej pontskému Pilátu M a ě a ř i “ Co následovalo netřeba udávat.

Obsah „Vychovatele“:

O přijímacích zkouškách do středních škol. — Naši ministranti. — Kreslení a psaní při katechisování. — Co jest školní kázeň vůbec (povšechná)? — Školské paběrky. — Paběrky ze sjezdu profesorů na středních školách českých o letnicích. — Aforismy J. Selgase. — Dopisy. — Literatura. — Drobnosti.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Učitelům a přátelům školství!

S tím nadpisem rozesílá předseda výboru ústředního spolku jednot učitelských p. Jos. Král s p. Adolfem Frumarem co jednatel, všem paedagogickým listům *s výjimkou těch, jež redigovány jsou kat. kněžmi* (!) provolání a spolu pozvání k valnému učitelskému sjezdu na dni 9., 10. a 11. srpna do Prahy, jehož prvním předmětem rokování má býti *o dohledu ku školám* (viz o tom níže doslovný vyňatek.)

V provolání tomto a soudíce z okolnosti, že katol. kněžím zasláno nebylo, nelze hned na počátku nespátrovati stanovisko těmto nepřátelské, jakoby jim *názvu učitelů a přátel škol* ani nepřislušelo. Ovšem na sjezdě má opětne podniknuta býti křížácká válka proti kat. kněžstvu, t. j. dohledu kněžskému ku školám a tu p. Jos. Král svědků takých nepotřebuje. Druhé dvě otázky: *je-li mládež školní učením přetěžována a o poměru nových škol řemeslnických ku školám měšťanským*, jsou pouhým přílepkem k otázce první, aby se neřeklo, že sjezd jedině k vůli této do Prahy byl svolán.

Odvolávajíce se k tomu, co již v „Čechu“ na předním místě dne 2. července o politickém směru pana ministra Gautsche bylo uvedeno, dodáváme úvahy ještě následující:

Ze všeho směru víceleté vlády ministerstva Taaffeho neznamenalí jsme dosud žádných praemiss, jež by opravňovaly k závěrce, že by škola obecná opět měla navrátiti se dohledu kněžskému, leč by snad novella školská, jež i židy ponechává na škole obecné, převálnou většinou katolické, k tomu opravňovala! Avšak v celé novelle není jediného odstavce, jenž by, ať si již přímo aneb nepřím, něco podobného naznačoval. A co natropili liberálové němečtí i naši jerišského křiku, že Taaffe hodlá školu opět klerikálům zashantročiti! Možná, že p. Jos. Královi z toho křiku několik tonů v uších uvízlo, jimiž hodlá dodatečně v sále žofínském poplach dělati.

Dosavadní počínání p. ministra Gautsche jeví od hlavy až k patě plnokrevného byrokrata. A čeho katolické kněžstvo v Rakousku do byrokracie vůbec nadíti se může aneb smí, toho nejlíp zakouší na provádění zákona o kongruie. Proto nechybíme, díme-li, že Církev kat. v Rakousku od dozoru ku škole obecné nikdy nebyla dále, jako za ministra tohoto.

I to, že kruhy úřednické tu i tam začínají jeviti přízeň Schulvereinu, zajisté nemůže považovati se jako symtom toho kněžského dozoru. Právě za ministra tohoto vystupují městské rady mezi falciosy vždy troufaleji proti školám klášterním a vychovatelské literatuře křesťanské. Tak abychom ihned

příklad uvedli, v sezení městské rady opavské učiněno bylo sdělení, že v klášterní škole řeholních sester rozšiřuje se mezi zákyněmi v Solnohradě vycházející měsíčník „Přítel křesťanských dětí“, jenž obsahuje místa nemravná (!) antisemitická (!) a štve proti Schulvereinu (!). Dosud nikdy nepoukazovalo se v listech paedagogických tak často na ty nemravnosti v katechismu a dějepřavě jako teď. Je to snad též symptom blížícího se dohledu kněžského ku školám? Jistým lidem nemravným bude i desatero, protože v něm stojí: nepožádáš . . . nemravným: věřím v Boha protože v něm se modlí dítě: jenž se počal nemravným snad i Otče náš, protože modlí se v něm: odpusť — — —; nemravným konečně i každý crucifix, protože na něm visí Kristus obnažen.

Vláda hraběte Taaffeho nesplnila přání česká, tím méně splnila by přání klerikálů za příčinou téhož dohledu. Zkusilať od falciosů až příliš pro ty prožlукlé Čechy, a nevidíme na ní ani dost málo chuti, že by šla opět do ohně pro dohled klerikálů ku škole.

A konečně i my klerikálové v těchto nynějších poměrech máme pramálo chuti dohledu toho se domáhati a to z příčin následujících:

Jsou zákony školské tak sestaveny, že v nich dozor kněžský, ku př. místního faráře, ani obstáti nemůže. Byť jej i zákon místním dozorcem školy učinil, podlehal by při každém kroku všelijakým kolisím nejen s okresní šk. radou, ale i s místním učitelem. Moderní škola je tou měrou byrokraticky sešněrována, že by žádný farář dlouho tu šněrovačku na sobě nevydržel. Tolik přece ví každý kněz, že okresní inspektor není vikářem a zemská školní rada není konsistoří. Nesmíme nikdy zapomínati, že říše rakouská již příliš dlouho jest byrokraticky a liberálně ovládána a že dnes již zdá se nám buď příliš pozdě, aneb: příliš předčasně býti, chtít ducha toho liberálně-byrokratického třeba jen ze škol vyháněti.

Kdož by dále chtěl býti tolik naivním, při nynějším směru časovém se domnívati, že by dohled ten Církvě mohl býti jen tak zholá navrácen? Svrchu naznačili jsme ten jerišský křik, jaký by ztropili při tom falciosové. A což teprv učitelové! Po mnoha letech podařilo se kněžstvu našemu při té nesmírné shovívavosti a andělské trpělivosti, vydobýti si ve škole jakýsi těžce vydobytý klid zbraní. Teď aspoň kněz ví, s kým má co činiti a učitel není třeba před knězem násilí si činiti. Teď můžeme alespoň říci, učitel že knězi je aspoň polovičním buď nepřitelem, aneb polovičním přítelem. Při tom obnoveném dozoru stali by se skoro ze všech tajní jeho nepřátelé, kteříž vždy horší jsou těch zjevných.

Co by toto tajné nepřátelství ve farních obcích, jež na mnoze ovládány jsou liberály dle vzoru „N. L.“, aneb i lidmi jako třtina větrem se klátícími, znamenalo, může každý kněz vypočísti si na prstech. Proto neváháme úvahy tyto zakončiti slovy: Kdyby dnes p. ministr Taaffe venkovským farářům řekl: *zde máte dohled ku školám v rámci dosavadních zákonů školních, hleďte, jak v bázni boží s učitelem, místní školní radou, s panem inspektorem a panem hejtmanem vyjdete: vsázíme se, že by i ten nejbojovnější farář řekl: Excellenc, za tento dárek já pěkně se děkuju, mám toho nadělení z úřadů tolik, že mne z něho hlava bolí; to by mi tak ještě scházelo, nasaditi si i tu školní byrokracii s p. učitelem za krk. Bohudík vycházím s učitelem, či s učiteli, jakž takž dobře, a to je mi milejší, nežli udělati ze mne kleště pana okresního inspektora. Děkuji pěkně.*

Proto, kdyby byl p. Jos. Král jen trochu rozumu vzal, jak se říká, do ruky, byl by uznal, že otázka tato je naskrz nečasná. Avšak jemu běží o to, aby se opět o něm mluvilo, a proto vybral si na katolické kněžstvo — *kyj*, jímž mají jizvy sotva zacelené se zase rozdrásati.

Paběrky ze sjezdu profesorů na středních školách českých o letnicích.

(Pokračování.)

Jen ještě z jedné odpovědi učiním výňatek poněkud obšírnější.

Po historickém úvodě a po rozboru cíle obou našich středních škol praví se dále: „Společným znakem gymnasií a reálek jest tedy, že mají býti ústavy vzdělávajícími, čímž liší se od škol odborných „zručnosti“ pěstujících. Bude nám tedy jednati předně o podstatě vzdělání všeobecného, jakož i tom, zdali a v jaké míře oba ústavy vzdělání všeobecné poskytují a zdali by jednotnou školou střední nahraditi se měly a mohly.

1. Všeobecné vzdělání povznáší člověka k oné všestrannosti duševní, kterého jest zapotřebí, aby rozuměl řídicím ideám a výsledkům duševních snah doby přítomné, — vzbuzuje v něm soustavným předváděním vznešených příkladů a vzorů cit pro dobro a krásu — a učí ho na základě nabytých vědomostí a na základě vzbuzeného v něm vkusu aesthetického i éthického ovládati vůli a zakládá tím zralý a ušlechtilý charakter.

Zralost ducha . . ., citu . . ., vůle . . . toť jsou znaky, jež přikládáme vzdělavcům, kteří jsou povoláni státi se vůdci společnosti a určovati směr snahám pohýbajícím duševním životem doby přítomné.

K dosažení tohoto cíle a žáků škole svěřených přispívají mnozí činitelé, oběma školám, jež nás zde zajímají, společní — jmenujeme jen kázeň školskou a vůbec vychování, které žádná škola se zřetele nespouští a které pěstováním všech tak zv. mohutností duše harmonicky doplňuje. Leč hlavní vliv na dosažení obecného vzdělání nelze než připsati učivu, kteréž nejenom k intelektu se odnáší, nýbrž svým obsahem i přímo na vývoj přirozených schopností ducha i srdce působiti a veškeru činnost duševní probouzeti má . . .“ Srovnáv tabellárně požadavky gymnasia se stejnorodými požadavky reálky a upozorniv na silné pěstování kreslení v reálce na úkor důležitějších potřeb (dle jeho názoru) praví autor dále:

2. V osnově reální zastoupen jest živel humanistický frančinou (25. hod.) a angličtinou (9 hod.) — totiž na školách německých — v osnově gymnasiální pak latinou (50 hod.) a řečtinou (28 hod.)

Kdyby i předměty tyto v ohledu vzdělávacím byly stejné váhy, musel by přece nápadným býti rozdíl, v míře jak nestejně odměřeno žákům obou druhů tohoto zdroje vzdělání v době, kdy všechny síly měly by býti napjaty, aby čelily onomu duchu sobeckému, který jmenujeme éthickým materialismem (amerikanismem) a který bohužel čím dále tím více půdy nabývá a veškeré poměry životní otravuje. Tu dlužno dáti mládeži onen ideální směr, který by činil protiváhu zhoubným těmto tendencím a jehož dovolávají se nejenom zástupcové humanistických odborů, nýbrž i vynikající přírodopytci, jako Du-Bois-Raymond, Fechner a mnozí jiní. — A který národ může podati ve své literatuře více a vznešených idealů než národ řecký a národ římský? Které ideály jsou jednodušší a tím i spřízněnější a přístupnější duchu mladému?

Nejsou-liž pravými spisy „pro mládež“, poněvadž psané u věku mladickém oněch národův, žijících v poměrech jednodušších a mládeži srozumitelnějších, než jsou spleť poměrů národů moderních, jako jsou Francouzové a Angličané (Zde připojil bych já: „vyjmouc dobu císařství římského.“) Či má-li realisté získati dobrý pojem o životě antickém čtením klassických dramát Racínových nebo Voltairových, předvádějících hrdiny tyto v kroji Ludvíků francouzských? — Než i formální užitek, jaký podává vyučování mluvnické, na straně gymnasiální nepoměrně větší: Zabýváním se těmito jednoduchými kategoriemi rozumovými tříbí se znamenitě intelekt a třebas frančina svojí logičností a odměřeností drží rovnováhu přesnosti a určitosti

latiny, nedá se přece chudá na formy angličina nikterak porovnat se slovesnou bohatostí řečtiny . . . Jest tedy realista o bohatý a skutečný zdroj vzdělání skrácen a všechny prostředky, jimiž ujma starých klassikův se má nahraditi, jsou jen palliativa, která mezeru u vzdělání vzniklou nikterak nemohou vyplniti. 3. Leč i gymnasium nelze ušetřit výtky, že pěstující obor humanistických předmětů po způsobu filologickém, druhou stránku lidského vědění více zanedbává, než se s určením jeho srovnává.

V osnově samé již klade se dle náhledu našeho přílišná váha na odbornické vědomosti, jež z pojmu obecného vzdělání dají se lehce vyloučiti. Ponecháváme to úsudku povolanejších, zdali by jak řecká tak i latinská mluvnice neztratila část svého objemu velmi značnou, kdyby se vymýtily veškeré gramatické spinosity, které co mluvnické Noli me tangere z jedné mluvnice přecházejí do druhé atd. — zkrátka, zdali by část hodin filologickým předmětům věnovaných (ze 78) nedala se obrátiti na prospěch vyučování kreslení a vědám přírodním, totiž zvláště chemii, zabírající pořád více důležitosti k rozluštění záhad o názoru světovém. Přidáním 12—15 hodin přírodopisu, fysice a chemii vykonalo by gymnasium vše, co od školy střední v oboru realistickém slušno požadovati. Není k tomu zapotřebí než zříci se konečně onoho názoru, se kterým dosti zhusta ještě se potkáváme, jakoby gymnasium dosud bylo onou starou školou „latinskou,“ která realie ve své osnově jenom trpí. Přírodní vědy zasahují příliš mohutně v duševní život doby přítomné, než aby gymnasium nebylo nuceno postoupiti na dráze jednou zvolené ještě dále a otevřítí jim brány své ještě rozhodněji, než až dosud se stalo. 4. Nevyhovuje tedy ani reálka ani gymnasium svojí úloze úplně, zanedbávajíc — reálky více, gymnasium méně — obory, jež patří k integrujícím součástkám obecného vzdělání. Že nedostatky obou i na rozhodujících místech našly náležitého povšimnutí, o tom svědčí celý vývoj našeho školství středního, ukazující, jak obě školy krok za krokem k sobě se přibližují, o tom nám svědčí i sloučení obou zkušebných komisí pro zkoušky státní na školy střední. Nezbyvá než učiniti krok poslední: sloučiti obě školy v jednu, která by, pěstující harmonicky oba hlavní odbory vědění našeho, poskytovala vzdělání všeobecného a jednotného, neboť jakož není dvojího druhu vzdělání všeobecného, tak nemůže obstáti ani dvojí střední škola, podávajíc vzdělání odborné a — kusé.“

Promluviv o neprospěšnosti v praxi, že o žáku mladinkém má se již státi rozhodnutí pro gymnasium nebo reálku, praví referent dále: „Mohla by povstati námitka, že i reálná gymnasia, co druh jednotné školy, hleděla posunouti volbu ústavu až do 3. ročníku a že pokus tento možno považovati za nezdařený. Ano, odpovídáme, vším právem, avšak realné gymnasium nepředstavuje školu jednotnou, nýbrž školy dvě, ne „realné gymnasium,“ nýbrž „reálku“ a „gymnasium.“ chovanci, kteří volili realní stránku, učili se sice latině, přestali však v okamžiku, kdy ovoce svého namahání měli sklízeti, nenabyvše leč větší spůsobivosti k učení se franciině. Zhoubné následky zmíněného dualismu sluší pak hledati ne v nižších třídách, ve kterých realisté právě tak jako gymnasté nacházejí, čeho hledají, t. formálního vzdělání, skoro vždy v míře dostatečné. Realné gymnasium reformovalo tam, kde není čeho reformovati, ponechávajíc pak vyšší reálku a vyšší gymnasium vedle sebe, nedotklo se ani jádra věci a nesplnilo ovšem ani naděje v ně skládané.“ — V dalším rozboru navrhuje se pak, aby po případě v nejvyšších dvou ročnicích ti žáci, kteří pro techniku by se přihlásili, připravování byli po několik hodin v deskriptivě, mezi čímž ostatní psali a opravovali by latinská scripta, cvičili by se podrobněji v metrice atd. Z reálek, které nebyly by proměněny ve školy jednotné, měly by pak státi se vyšší nebo střední ústavy průmyslové.

Tyto projevy jsou, jak viděti, velmi rozhodné. Nehodlám blíže je rozebírat, nýbrž poněvadž mohlo by se namítnouti, že jsou to projevy gymnasiím příznivé proto, že vycházejí jen z gymnasií, dovoluji si přistupovati

k některým pronesením se strany techniků učiněným v témže smyslu. Z nejvážnějších prohlášení jest zajisté resoluce velkého sjezdu více než 400 architektů a inženýrů rakouských ve Vídni r. 1880, která zní v ten rozum, že shromáždění uznává potřebu jednotné střední školy jakožto průpravy pro universitu i pro techniku a to zřízenou na základě gymnasia. Odůvodnění tohoto usnešení obsaženo v řečech účastníků, z čehož vyberu několik po mém zdání důležitých míst. Podotýkám, že referentem v této věci byl ctěný náš host, p. prof. dr. ryt. Kořistka, jenž skvělým způsobem dokázal potřebu jednotné školy a obhájil ji i co do principialního zřízení tak, že resoluce přijata byla ohromnou většinou.

Sjezd onen při řešení otázky této měl především ovšem na zřeteli povznesení stavu technického, i nemohla býti zajisté pěkněji vyjádřena snaha ta, než slovy pana prof. Kořistky, totiž: „Technik jest synem doby nejnovější, jest duševním representantem práce lidu; opíraje se o novověké obrovské pokroky a objevy přírodních věd, má řídití dobývání, spracování i zužitkování plodin zemských pro dobro každého státu tak důležité, i vstupuje proto právem do domu, v němž žije historicky oprávněná intelligence, právník, medik i theolog. — Ale technik nemá předkův, on jest prvním praotcem budoucích pokolení oduševnělých hmotných pracovníkův. Zdaž jest se diviti, že dosavadní historicky oprávněná intelligence opovržlivě hledí na nevídaného vetřelce, který jako parvenu nechce již jen pracovati, nýbrž i ovoce své práce užívati?“ — Dále pak pravil: „Jest-li pak účelem střední školy, aby člověka připravovala pro vyšší studia tím, že již jej uvádí do podrobných vědomostí jeho budoucího povolání? To zajisté ne, neboť na tom stupni svého věku nemá mladík pro to ještě porozumění, k tomu jsou university a techniky.“ — „Střední škola má tedy a může poskytnouti mladíku jen vyšší obecné vzdělání, t. j. ty vědomosti, které má míti každý vzdělanec a jež činí jej spůsobilým, aby při dozralém rozumu mohl si voliti odborné studie, jeho náklonnostem a schopnostem i osobním poměrům nejprůměrnější. Proto musí střední škola poskytovat mladíku hlavní výsledky obou velkých odvětví lidského poznání, humanistického i realistického, poněvadž to jest kriterium muže vzdělaného; musí mu je však poskytovat i proto, že jen tak mohou se vyvinouti a projevití zvláštní jeho náklonnosti a schopnosti.“ *) — „Proto že každému mladíku za vyšším cílem jdoucím všeho toho jest zapotřebí, musí se dojíti úsudku, že rozdělení přípravného vzdělání ve gymnasium a realní škole nezakládá se na podstatě věci, že není ani přirozené, ani časové, ani technikovi prospěšné.“ — „Obyčejná námitka, že společná střední škola pro universitu i techniku nemožnou jest proto, že učí se příliš různým předmětům na universitě a na technice, stává se vratkou; uváží-li se, že střední škola nemá dávatí specialní, nýbrž obecně lidské vzdělání a že universita sama není vysokou jednotnou školou, nýbrž skupinou ze 3 nebo 4 různých směrů odborných. Což snad rozdíl mezi theologií a medicinou jest menší, než na příklad mezi právnictvím a inženýrstvím? A prvé dva odbory mají společnou střední školu, pro druhé dva však pokládá se za nemožnou!“

Velmi závažné slovo při této příležitosti pronesl povolaný muž, c. k. dvorní rada Engerth, řka: „Nynější gymnasium nevyhovuje ani zúplna studiím universitním a proto také nevyhovuje technice. Neboť možno-li mysliti si medika, jenž o kreslení nemá pojmu?“ —

Tato výpověď velmi dobře shoduje se se slovy pana prof. Kořistky, jenž pronesl se již před tím takto: „Zajisté zavede se kreslení brzy i na gymnasiích obligatorně; vždyť jest kreslení tak dobře formou výrazu pro naše myšlenky, jako písmo, ba více: ono jest formou k tomu všeobecně srozumitelnou a proto eminentně mezinárodní.“

*) Připojuji k tomu toto své zdání: Vznik schopností a náklonností ne z p ů s o b u j e nikdy škola sama, nýbrž všecko vychování: domovem, školou i okolnostmi jinými, často pouze nahodilými dohromady. Zajisté není studium realní již zárukou, že technika bude podle náklonnosti a schopnosti mladíka atd.

Zde dovoluji si vsouvnouti poznámku toho se týkající ze článku uveřejněného ve vídeňském týdeníku medicinském. Baron Pirquet, říšský poslanec, zasazoval se v říšské radě, jak známo, o reformu středních škol a obrátiv se na některé učence, obdržel vyjádření, která v onom článku částečně jsou obsažena. Prof. medicíny Esmarch z Kielu žaluje v dopise k Pirquetovi mimo jiné na nedostatek gymnastů medicíně se věnujících co do kreslení, říká zvláště: „Že kreslení medikům jest neobyčejně důležité, nebude asi nikdo popírati. Jest-li že však na počátku každého semestru vyslovuji přání, aby praktikanti kliniky svoje výpisy nemoci ilustrovali kresbami, poněvadž jsou tím nuceni, aby na věc řádně se dívali a poněvadž by si tím ušetřili mnoho slov i také své paměti byli nápomocni, nabývám vždy té trudné zkušenosti, že jest jich pramálo mezi nimi, kteří přiučili se poněkud kreslení, aspoň tak, aby byli s to, nakresliti na tabuli ruku nebo nohu.“

V tom pak prof. med. fakulty ve Vídni Billroth úplně mu přisvědčuje.

Poslyšme dále hlas technika par excellence, p. civilního inženýra Sigmunda z Teplice, jenž na jmenovaném sjezdu horlivě se ujímal gymnasia řekl mimo jiné: „Achillovou patou naší, nás technikův, jest neznalost latiny a řečtiny vůči předmětům architektury a sochařství starých národů, k nimž podnes, přijímajíce z nich poučení a vzrušení, s úžasem pohlížíme.“

Veledůležitým zdá se mi také výrok profesora Millera z Hauenfelsu ve Štýrském Hradci, jež učinil asi takto: „Byl jsem profesorem na hornických akademiích ve Štávnici, Vordenbergu i v Lubně po 28 let a měl jsem mezi žactvem absolvované gymnasty a realisty po stejných asi dilech a někdy i dosti značné procento právníků. Mé zkušenosti pak jsou ty: Z počátku byli realisté daleko před ostatními, v druhém roce však se jim gymnasté pořáde blížili; právníci, z počátku s kreslením velice zápasící, byli posléze nejlepšími. Proto jsem již před 20 lety se pronesl, že bych byl vždy pro to, aby zřídily se střední školy jednotné s podkladem gymnasiálním. Ještě jednoho přirovnání bych užil. Kdybych k pánům architektům přistoupil říká: „Nač, pánové, studujete staré vzory, vždyť jest moderní stavitelství mnohem velkolepější, ježto nikdo nemůže popírati, že stavitelská díla starých národů nedosahují obrovských výtvorů doby nové“, kdybych tedy tak promluvil, zda-li byste mne neměli za člověka, jenž není při smyslech? Avšak, ptám se nyní, zdali nemusíme z důvodů přesně totožných, pro které pěstujeme starověké stavitelství, pěstovati i staré jazyky? Neboť skoro vše, co do svého uštvaného života ještě si zachráníme povznášejících ideí, dá se převésti na příklady a starých auktorů .“

Proti těm, kteří projevili se proti gymnasiím, pronesl prof. Kořistka tato závažná slova: „Jest ovšem pravda, že cestou mateřtiny a učením moderních jazykův jako na realkách lze nabýti také humanistického vzdělání; avšak mnohověká zkušenost učí, že pěstování klasických jazyků jest převýborný prostředek k dosažení humanistického vzdělání zvláště proto, že staré jazyky, na jejichž základě mluvnické i skladba téměř všech evropských jazyků jest zbudována, výborně jsou působivé svou přesnou zákonitostí k tomu, aby uvědomění jazykové i pro vlastní mateřtinu vyvinuly a podporovaly — nepočítajíc ani, že studium jejich uvádí v kulturní a politický život dvou největších národů starověku, na jejichž kultuře jako na žulovém základě naše civilisace byla vystavěna. Praví se nám, že se na realkách může mateřštině důkladněji učiti, poněvadž jest jí tam vyměřen větší počet hodin než na gymnasii. Myslíte snad proto, že se na gymnasii žák nenaučí tak dobře své mateřštině, jako na realce? Věří tomu skutečně někdo? Již samo překládání klasických auktorů do mateřtiny podmiňuje také stále cvičení jí tak, že gymnasista již proto v ní nabývá největší obratnosti.“

Resoluce na onom sjezdě přijatá zněla: „K dosažení jednotné školy jest nynější gymnasium tak zreformovati, aby zavedlo se obligatorní vyučování kreslení i aby mělo se více zření k realím ve vyšších třídách.“

Povážíme-li, pánové, že hlas tento vyšlý z kruhů technických a to od nejvážnějších zástupců tohoto odboru v Rakousku ohromnou většinou, shoduje se téměř zúplna s hlasy některých sborů na pouhých gymnasiích našich, nemůže se zajisté odeprítí význam nejvyšší a váha převeliká.

Ostatně již roku 1868 vydal jakýsi dr. Fr. Siegel německou brožuru v Mostě, v níž téměř všechny tyto důvody již jsou uvedeny pro jednotnou střední školu na základě gymnasia. Pisatel přiznává se, že není odborníkem a že soudí o potřebě té z výsledků patrných na mužích, absolvovavších gymnasium nebo realku.

Nejvýznamnější místo té brožury jest asi toto: „Nutno-li, aby snaha střední školy o duševní vzdělání vůbec, o mravné zušlechtění žáků celým průběhem jejím táhla se jako červená nit, pak nesmí speciální průprava odborná přirozeně nastoupiti dříve, až když žák o volbě budoucích studií k povolání svému se rozhodl. Odborná průprava může tedy činiti jen závěrečný uzel vzdělávání střední školou. — Jsou-li požadavky střední škole položené oprávněny (a opak toho asi sotva se bude dokazovati, ba i jen tvrditi), pak nemohou býti dvě různé školy střední, jinak musí jednu z nich stihnouti výčitka zbytečnosti.“ — Vychváliv obecné vzdělání humanistické co do účinku zušlechťujícího na mysl, na povahu i na srdce studujícího, praví pisatel konečně: „Stává se těžké bezpráví a chyba s neškodnějšími následky, že se realistům tato nejpodstatnější a nejpůsobivější část vzdělání methodicky zdržuje.“

Pisatel připojil pak i celou osnovu pro jednotnou střední školu osmitřídní, již však uváděti nemám za potřebné, ježto s mnohými došavádními uznanými zásadami jest ve sporu.

K jinému návrhu dospěl spisovatel knížčky prof. Karel Kunz, vyšlé v Krakově roku 1885. Probrav všechny osnovy středních škol v Rakousku historickým pořadem, dokazuje posléze, že ovšem nutno zřídití jednotnou školu střední, čehož důvody netřeba opakovati, ježto všechny již v uvedených mnou citátech jsou obsaženy a podává úplnou osnovu osmitřídní jednotné školy, při čemž hlavním základem jsou tyto momenty: Klassickým jazykům nynější gymnasium nenaučí měrou dostatečnou, zvláště pak co do řečtiny, i odvolává se spisovatel k organizačnímu plánu z r. 1849, jenž praví: „Hlavním cílem vyučování klassických jazykův jest, mimo formální vzdělání plynoucí z grammatických studií, hlavně čtení klassikův, a gymnasium nemá jen čtení učiniti možným, nýbrž má je hojnou měrou a v dobrém výběru skutečně konati. Proto vyměřuje se řečtině větší počet hodin.“

Pravá ekonomie zde záleží v tom, že se musí buď předmětu věnovati tolik času, kolik potřebí, aby z namahání vyšlo očekávané ovoce, buď se musí zúplna vypustit.“

Tu pak spisovatel tvrdí, že při řečtině tohoto cíle nikterak se nedosahuje, a aby se ho dosáhlo, lépe aspoň v jednom jazyce, chce míti latině hodin přidáno, řečtinu pak úplně vypouští.

Mají pak býti předměty společné střední školy tyto:

Náboženství, latina, vyučovací jazyk, druhý zemský jazyk, země- a dějepis, matematika s měřickým rýsováním, přírodopis, fysika a chemie, kreslení, krasopis a tělocvik; kterýžto plán tedy z gymnasiálních předmětů vynechává řečtinu a propaedeutiku, z realních pak frančinu s angličtinou a deskri. geometrii.

Nechť se na tuto osnovu hledí co do věci jakkoli, jedné chybě nevyhýbá se nikterak, totiž přílišnému počtu hodin; má býti totiž hodin týdních v 1. a 2. třídě po 29, v 3. a 4. po 31, v 5., 6. a 7. po 34 (!), v 8. třídě 32. To zajisté činí plán tento hned z předu nepřijatelným!

Ještě jednu zcela novou osnovu navrhuje prof. MDr. vládní rada rytíř Oppolzer, chtěje vyhnouti se těmto vadám středních škol nynějších, které dle něho jsou: 1. Přetížení mládeže, 2. nedostatečná celkem příprava absol-

vovaných maturantů pro školy vysoké, 3. zlo, že mladík příliš záhy má se rozhodnouti buď pro gymnasium buď pro realku. Návrh jeho vrcholí v tom, aby zřídilo se nižší 6třídní gymnasium s rozsahem učiva nynějších 4 tříd s frančtinou a kreslením, pak 3třídní lyceum se 4 vnitřně neodvislými ale jednotně řízenými odděleními a) pro theologii, filologii, historiku (Latina, Řečtina, Dějepis), b) pro práva a filosofii (Latina, Dějepis, Zemský jazyk), c) pro techniku a vůbec exaktní vědomosti (Fysika, Chemie, Mathemat. s desk. geom. a základy mechaniky, Přírodopis), d) pro medicinu zemědělství, lesnictví, hornictví (Experimentální fysika, Chemie, Přírodopis, vedl. předmět Matematika). Společně všem oddělením v posledním roce Filosof. propaedeutika. — Ukončením lyceálních studií má býti maturitní zkouška, již abiturient každého ze 4 oddělení oprávněn jest vstoupiti na každou vysokou školu.

(Dokončení.)

FEUILLETON.

Telefonie.

Moderní přísloví či pořekadlo: *pospíchatí parou již se přežilo, a dokonce, jak staří říkávali: utíkati o závod s větrem, běžeti, jak by jej č...* honil a pod. Dnes nám k označení rychlosti zbývají již jen dvě slova: *blesk a myšlenka.*

Kůň, pták, vítr, zvuk — posly jsou dnes příliš zdloubavými, jež duch lidský ze služby propouští, aneb jich toliko výminečně, jak se říká z nouze, používá.

Na železných kolejích slýcháme nezřídka stesky na loudavost vlaku. Nespokojenci! Měli by za trest odsouzení býti jenom na jeden rok k jízdě na starých dostavnících z Liberce, Tábora a Chebu do Prahy. Obchodní agent, světoběžný turista, bursian, považují jízdu na „bummelzugu“ za hroznou ztrátu času, jim již nevyhovují osobní, ba ani rychlo- a kurýrní vlaky, pro ně musí se zřizovati: blitzzogy.

A povšimněmež si pokroku v novinářství. Před padesáti lety nebývalo v Praze listu denního, aspoň ne českého. Jediná snad Bohemie tehdy vyšlula se na to, co dnes nazýváme „žurnálem,“ jež na venkově leda jen pan direktor četl. Ostatní úřednický svět čerpal svoji duševní potravu z různých „Pfennigmagazinů“, jež dnes v knihovnách gymnasiálních cenu mají pouze archaeologickou. Prostý člověk o novinách ani nevěděl. Novináři jeho byli vandrovni všeho druhu, pak hausírníci, kramáři, komedianti a pod. O jarmarcích, poutích a posvíceních noviny ty vzájemně se vyměňovaly. A čím starší novina (!) byla, tím i báječnější! A jelikož lid neměl si co nového vypravovati, vypravoval si staré sice, ale věčně nové národní pohádky, zpíval si své písně a býval při vši bídě — blažen. Byl to čas dětství.

Pokročili, valně jsme pokročili. Dnes sedí mlékařka na svém vozíku a čte noviny. Zametači ulic mají svůj krejcarový list. Děti ve škole mezi hodinou čtou noviny z desk školních knih, ostatně mají teď již své listy. Před 50 lety, nežli světodějná zpráva z Paříže do Prahy došla, přibrála na cestě křídla báječnosti až k neuvěření. Dnes telegrafuje se z New Yorku prostě, suše: president republiky byl zákeřnicky zastřelen, aneb oženil se, umřel a pod. Císař čínský právě vykonal první svoji delší cestu; sultán položil si na srdce nůžky svých nepřátel a Most zůstane i na dále u vězení!

Dnes žurnál, jenž by nemohl platit si své „zvláštní telegramy“ musí zaniknout, jest poslem o celý den opozděným, jež nikdo nechce čísti.

Telegramy staly se oživujícím duchem každého žurnálu, bez něhož by musil zaniknouti.

Avšak duch lidský neuskromnil se ani na tomto. Dnes i telegraf se svými telegramy se přežil. Povstal mu nový soupeř v *telefonu*, jenž jej dosti brzy odevšad vypudí a nevypudí-li nadobro, podrží jen jako slaboduchého výměnkáře, výpomocníka.

Jsou tomu sotva tři roky, co úředníci při telegrafu smáli se „panu telefonu“, jenž troufal si na krátkou vzdálenost — z Prahy do Modřan — ústně vzkázky posylati. Dnes se mu již neposmívají. Dnes nikdo více nepochybuje, že za nedlouho budou řeči ministrů telefonovati se přes či pod mořem do New-Yorku, Bombaje a Pekinku.

Telegramy jsou již příliš zdlouhavy. Co se tu úředník musí naklapat, nežli stořádkovou depeši vyklape. Telefon vyřídí ji ústně v 10 minutách. A u trubky telefonu sedí stenograf, jenž slova zachycuje a v hodině na to depeše se již sází, tiskne a rozesílá ve statisících do světa.

Telefonie a stenografie spolčily se naproti telegrafii, která sotva se udrží někde ve mlýnech, továrnách a vůbec jen v závodech, kde hlas lidský zaniká — udrží se toliko z nouze. Jaká to úspora času a psacího personalu!

Když pisatel těchto řádků asi před 8 měsíci jen tak ze žertu napsal, že snad za 100 let z redakce katolického denníku povedou dráty k nádražím, sám se nenadál, že již r. 1886. bude do redakce „Čecha“ zaveden *telefon*, o čemž každý dnes osobně může se přesvědčiti.

A nebude již dlouho trvati, co z hlavní telefonické stanice budou nejnovější zprávy bez poslů přímo ústně telefonovati se do redakcí všech listů. —

Čelnější žurnály budou si ku př. z Prahy do Vídně, Berlína, Paříže, Londýna vydržovati své zvláštní telefonické dráty, po nichž bude jim zpravodaj diktovat přímo z parlamentu (ovšem pražského!) řeči poslanců. Praha naše bude v krátké době sešněrována statisíci dráty telefonickými.

Snad že každý větší dům bude míti své telefonické spojení. Někdo vyjde si na procházku, setká se s přítelem na Příkopech, zajdou si ku Švertáskovi na — vidličku a pozdrží se. Aby paní doma nečekala s obědem, vzkáže jí telefonicky: aby na něho nečekali. Telefonování je o mnoho lacinější nežli telegrafování. Každou maličkost, sebe menší opomenutí lze telefonovati za pár krejcarů. Paní z Vyšehradu může služce své na rybí trh telefonovati: kup lososa místo štiky — a své modistce: dejte mi na nový klobouk místo krajků českých, krajky brusselské.

I náš venkov bude co nejdřív s Prahou telefonicky sešněrován. Kupci a průmyslníci, a kdo vůbec jen bude chtít, může s hlavním městem býti v telefonickém spojení. Zařízení a vedení telefonu jest velmi snadné. Naučí se mu každý školáček. Žačkám bude lze, telefonicky se pobaviti. Tatiček bude moci synáčka svého telefonicky se tázati, pilně li studuje a netoulá-li se *v té chvíli* po hospodách? Pozdravy z Čech do Chicaga poletí telefonicky. Matinka z Čech uslyší hlas syna svého z Ameriky a dlužník hlas svého věřitele a kridatař hlas vyšetřujícího soudce. Byť i dnes ještě telefony na takovou dálku upraveny nebyly, tož nelze pochybovati, že až k tomu stupni se zdokonalí. Telefony způsobí nesmírnou změnu ve všech oborech lidské činnosti. Dosavadní zařízení úřadů bude telefonem radikálně zreformováno. Svědka i obžalovaného bude lze soudně vyslyšati i zdaleka. *Slovem, nemáme dosti fantasie, abychom představiti si uměli všechny ty nesmírné a to faktické socialní změny, jež telefonování na dálku v době, jak za to máme, dosti krátké způsobí.* Trubka telefonu stane se nutným domácím náčiním, jako hodiny, kuchyňské, psací a jiné nářadí. Telefon bude člověku v povolání nástrojem tak nezbytným, skoro jako papír, inkoust a pero.

D o p i s y.

Z Prahy se nám píše: Dobře jste napsali o „*našich ministrantech*“, že z nich často a to při slavnostních průvodech kape špína a hadry. Vzpomněl jsem si na list Váš při procesí o božím Těle v neděli právě minulou. Sešlo se žakovstva veliké množství na slavnostní průvod uprostřed Prahy. Viděli jsme kněžstvo zářiti ve zlatě, avšak na ministranty, vlastně na ty jejich komže a ty cáry, co z nich visely, bylo podívání smutné, trapné. Byl jsem svědkem, kterak vážení měšťané se nad tím pozastavovali a jeden pravil: *nu jestliže již ani o božím Těle, když se jde na celý svět, nemohou ministranti čistě býti oblečeni, kterak asi vypadají ve všední den!* Drotarkovi jakemus by ty komže ještě slušely, ale ke službám božím — — —

Kdo ví, jakým způsobem v některých kostelích prádlo ministrantské se ukládá, čili — neukládá, kterak trpí se pánům klukům, když po službách božích se sebe obřadní roucha trhají, házejí tam, kam se mnoho vejde, totiž *na zem*, kdo ví, že v některé sakristii není ani poctivého hřebíku, na něž by se to prádlo mohlo pověsiti, kdo dále ví, že v sakristiích obyčejně uhlí se rozněcuje a že se tam čadí jako v udírně, ten ovšem nebude se té špíně diviti. A konečně přichází prادلena a řekne: prosím, já dostávám za jednoho velebného pána na prádlo 5 zl. rak. měny a to i s prádlem kostelnickým a ministrantským. Kdo si dnes chce čistě choditi, musí pradelně platit více za měsíc, než-li dostane za kostelní prádlo za celý rok. Tu nemohu mnoho mýdla, modřidla, škrobu a svých kloubů na prádlo obětovati. —

Smutná jest to pravda. V celoročních účtech zanáší se kostelní prádlo obyčejně v pěti zlatých. Více by slavný úřad patronátní nepovolil. Ubohá svatyně, ubohé služby boží, ubohý kněz, ubohá farní osada, v níž kostelní prádlo ročně 5 zl. na jednoho kněze se účtuje. I tato *pětka* velmi případně znázorňuje tu naši svobodu Církve. Za tu pětku má na venkově paní kostelnice udržovati kostelní prádlo v čistotě. Na to se nám odpovídá: každý svědomitější kněz, chce-li k oltáři choditi *v čistotě liturgicky předepsané — non debent esse sordidae, neque laceratae!* — dává si kostelní prádlo upravovati doma. — Je to však jen jeho dobrá vůle. A bylo by věru pastorálně nejopatrnějším, kdyby prádlo to obstarávalo se ve farách. Konečně však by slavný patronátní úřad řekl: farář to může dělati zdarma! A kdyby na krásně nechtěl, kdož ví, zdaž by se mu ta *pětka* nezapočítala — do kongruy a zdaž by z ní nemusil platit — aequivalent? Tu věru. opatrnosti nezbyvá.

Z NĚM. BRODU.

(*Zpěv kostelní u nás vůbec a zvlášť. Koncert Ondříčkův; řídký a vzácný úkaz.*) Dřevní hlahol trub a kotlův, hudba někdy čtveračivě veselá a světsky koketná na kůru našem provozovaná, ač mnohdy výborně, i chrámu Páně přiměřeně prováděná, ustoupila od nějakého času klidnému, vznešenému a důstojnému zpěvu vokálnímu a chorálnímu, více méně gregoriauskému, čehož platnou zásluhu přičísti sluší jednak loňské návštěvě slovutného reformatora církevní hudby naší, důst. P. P. Lehnera, anobř i dobré vůli a snaze nynějšího ředitele kůru a známého osvědčeného skladatele p. V. V. Hausmanna. Možno plným právem říci, že stal se u nás značný pokrok v duchu reformy hudby chrámové a zpěvu, než přání naše nese se ještě dále, toužíc kráčet od stupně k stupni, výš a výše k dokonalosti a umělosti úplné dle vzoru chrámů katedrálních. Neschází než stupňovati na jevo danou dobrou vůli, sesilovati a upevňovati sbor, vábiti nové síly, střídati a vzorně nacvičovati skladby i větších rozměrů a cennějšího rázu; k tomu pak přidružití třeba úsilné a vydatné podpory mravní i hmotné od míst kompetentních — úřadu to duchovního i patronátního

Myslilo se, když nový a krásný pořizen stroj královský před několika lety k nemalé okrase kůru a chrámu našeho sloužící, že i vnitřnímu zřízení a výkon-

němu provádění hudby chrámové dostane se též s dotýčných stran té žádoucí péče a bedlivé pozornosti, pomoci a pobádání, na jakéž opravňovaly nároky a tužby zřejmě a veřejně projevované. Nezřízen však doposud jako jindy stálý, řekl bych oficielní sbor pro kůr vedle mnohých obětavých a vždy ochotných diletantů; opomenuto založení fond potřebný k pořizování nových a cenných skladeb a děl, aniž postaráno o získání a přibývání sil a dbáno vděku a ocenění soukromé té vzácné ochoty a horlivé součinnosti. Doufejmež, že časem vše se nahradí a povede k dalším ještě lepším výsledkům! Kdežto zpěv chorový ku chvalné změně přiveden a upraven, zdá se naopak po jistý čas bývalý dobrý, pěkný zpěv mládeže naší povážlivě ochabovati, ba docela klesati.

Před lety, zvláště pak po zařízení měšťanské školy dívčí za prozatímného tam vyučování zpěvu učitelem panem Patočkou, velká část lidu zbožného chválila přečasto a libovala si v krásných rozmanitých písních mešních útlé mládeže naší obojího pohlaví, obzvláště času nedělního, jsouc povznášena něžnými a dojemnými hlásky dětskými v říši snění nadpozemského — v kůr andělský. Jak tu bývala dojata srdce nábožných účastníků služeb Páně! A teď?! Nechceme rozebírat, nýbrž taktéž doufati v kýženou nápravu a lepší budoucnost. — Vzácnou a pro město naše památnou událostí byl koncert Ondříčkův dne 26. června v pěkném a dobře akustickém salonu zpěv. spolku našeho „Jasoně“. Kritický rozbor uměleckého výkonu věhlasného umělce tohoto slabé péro naše podati nedovede: okouzující hra jeho musí se slyšeti — a pak pokoří se duch znalce i laika před velikánem — virtuosem! Výsledek byl nejskvělejší, a četné vybrané obecenstvo vzdalo slavnému mistru bouřlivým, nekonečným potleskem, slávy voláním, kyticemi a květinami svůj upřímný, vroucí hold. V neděli pak účastnil se proslavený umělec náš služeb božích v chrámě a slavnosti božího Těla. Krácel se spanilomyslnou chotí svou v průvodu sboru pěveckého od oltáře k oltáři, nestydě se, jak to mnozí obskurní naši velikáni a lidé přemrštění činí (nejnovější smutný příklad v Sokole), dáti veřejně na jevo svou velikou pietu k obřadům našim církevním. On velikán v umění pokořil se tomu Nejvyššímu Pánu a Nejslavnějšímu, všude uctivě pokleknuv při žehnání Sanktissimem.

Zde zřejmě dáno na jevo, že může se dobře s vlastenectvím a uměním pojiti i posvátná úcta k výkonům náboženským a zbožná mysl člověka. Řídký to zajisté úkaz a překrásný i následování hodný to vzor křesťanské pokory! —

Rozmanitosti.

Katolické školství v Anglii. V tomto měsíci konala se v Londýně — (St. James-Hall) valná schůze za příčinou katolického vyučování obecného. Kardinal Manning předsedal a měl úvodní řeč, z níž vyjímáme, že v arcidiecési Westminsterské obecné kat. školy navštěvovalo r. 1866 dítek 11.000, kterýž počet rokem letošním na 25.000 vzrostl. Úspěch tento, pravil, máme především co děkovati našemu katolickému kněžstvu a pak školním komitétům, jež s nesmírnými oběťmi od r. 1870 se přičinují, aby katol. školství v Anglii k vítězství dopomáhaly. V tom t roce vláda anglická povolivší nátlaku liberálů dosavadní školy konfesionelní zrušila a bez konfesionelní zavedla. Katolíci, kteříž skoro vesměs chudi jsou, musili tudíž síly své zdvojnásobiti, aby školám svým ráz katolický udrželi. Až do dneška se jim to podařilo, ačkoliv upříti nelze, že vyhlídky do budoucnosti v příčině té dosti nejisté jsou, jelikož vláda na cestě své setrvati hodlá. Velmi případně posvítíl kardinal na to školství a na rodiny, jež zakládají se na školství atheistickém a na bibli bez křesťanství. Dokládal se též filosofem Štuartem Millem, jenž sice praskrovným byl křesťanem, ale přece proti se-státnění školy rozhodně se vyjádřil.

Po kardinalovi řečnil ještě Sir John Day, jeden z nejproslulejších soudcův anglických. — Společnému úsilí katolíkův anglických zajisté podaří se

konfesionelní školu si uhájiti. — Jen u nás dosud nevíme, na čem jsme: máme-li školu konfesionelní, či bezkonfesionelní? Je to jakési mixtum compositum z každého něco — v celku nic. V těchto dnech svolává p. Jos. Král opět valný sjezd učitelstva do Prahy, k poradě o prostředcích, aby nepřátelé — (rozuměj klerikálové) — naše národní školství nedostali zase do své moci. Tu opět něco uslyšíme

* * *

Pamětihodná jest finanční stránka katol. škol v Anglii. Příjmy za všechna leta až do 31. prosince 1885 činí úhrnem 2,280.546 liber šterl. = 28,500 000 zl. r. m. Jedině za rok 1885 obnášely 143.958 lib. šterl., tedy bez mála 2,000.000 zl. Vláda k tomu přidala 138.424 liber šterl. Platy hlavních učitelů jsou: 111 liber šterl.; pomocníků 70 liber; hlavních učitelek po 62 librách; pomocnic 45 lib. (Šterling platí dle našich peněz 12 zl. 60 kr.)

Školy privátní a školy chudých řízeny jsou řeholemi.

Jedině v diecesi Birminghamské je 160 škol chudých řízených 32 řeholemi. V Anglii i nejchudší katolické dítě může navštěvovati školu, což přední zásluhou jest biskupů.

Vláda anglická dá si osnovu školní předložiti, posílá do škol své inšpektory, avšak do výchovy náboženské pranic se nemíchá. Nejslavnějšími školami katolickými v Anglii jsou ty, jež řízeny jsou Benediktiny. Do těch posílají i protestanti své děti. Na školách středních — Gramarschools — pod Benediktiny vyučuje se: Syntaxi: řecké, latinské, německé, francouzské. Pak dějepisu a matematice v ročníku I. V ročníku II. totéž. V ročníku III. Literatuře, chemii a fysice. Z klasiků čtou se: Caesar, Sallust, Livius, Virgil, Ovid, Horac; Xenophon, Herodot, Homer, Euripides. A to všechno ve třech letech. Ovšem Angličan neprobírá všechno s tou pověstnou německou důkladností.

Kdo chce postoupiti výše, pro toho jsou collegia — vyšší fakulty pro poesii, rhetoriku, filosofii, logiku, psychologii.

V Anglii dosud mnoho se dbá na latinu. V theologiích pěstují se dosud latinská vypracování. Každá diecese má svůj ústav theologický. V některém je ovšem třeba jen tři aneb pět bohoslovců, vyučovaných jedním učitelem.

Mělo se již několik takých ústavů spojití v jeden, avšak nemohla docíliti se shoda. Alumnové chovají se tam skoro vesměs bezplatně. Každý má svůj pokojíček, avšak každý musí se zavázati, že zůstane ve své diecesi. Studia bohoslovecká trvají pět roků: dvě leta filosofii sv. Tomáše a tři ostatní vědy bohoslovecké. Proto i v Anglii je každý katol. kněz *filosoficky náležitě obrněn.*

* * *

Zločiny mládeže. Četli jsme nedávno ve vídeňském „Extrablatsu“ stížnosti do mládeže, která nejsou ani škole odrostlá krade, podvádí, loupí, ano i vraždí, kde jak se k tomu příležitost naskytne. List tento věnuje časem celou stranu (Raubmörderseite) zločinům dětí na doklad, kterak zdárně mládež si počíná. Jisté 12leté děvče stálo ve Vídni pro opětovaný podvod před soudem. V přetvářce mohlo za vzor sloužiti nejlepší herečce. Se slzami v očích ujišťovalo, že dopustilo se podvodu na svém pánu — mistru pekařskému — po třikráte jedině z lásky k rodičům, kteříž prý žijou ve strašné bídě. A když tito povoláni byli za svědky, ukázalo se, že jim ani krejcaru nedalo. Všecky peníze — několik set — utratilo se svým nejmilejším, 17letým usmrkancem, jemuž kupovalo prsteny, drahé doutníky, s ním i chodilo do divadla, do tingltanglů atd.

I v naší slovanské Praze dosti zhusta potkáváme se u soudu s podobným nadějným dorostem — pro Pankrác. Vybíráme z nich prozatím dva věrné přátele, moderního Castora a Polluxa.

Vem kde vem, uděláme si dobrý den. — *Frant. Fidr muc* z Čiňevsi ztratil v pátém roce svém matku a byl od té chvíle v opatrování u své babičky. Navštěvoval až do čtrnáctého roku školu, načež odebral se do Prahy, aby vstoupil do praktického života. Bydlel asi půl leta u své tety, paní

Pipkové, choti výčepníka na Vinohradech, načež nalezlo se pro něho místo u zlatníka p. Pokorného v Praze, k němuž vstoupil do učení. Pobyl tu něco přes rok, po který čas navštěvoval každé neděle tetu svou, zmíněnou paní Pipkovou.

Jsa již ode dřívějška obeznámen s místnostmi a zvyky svých příbuzných, věděl, že paní Pipková ukládá stržené peníze do prádelníku v kuchyni, a věděl také, že klíč trčí obyčejně buď v zámku anebo že leží na skříni, i používal při svých návštěvách okamžiků, kdy byl v kuchyni samoten a ukradl tetě během roku 1885 a až do května 1886 dle vlastního udání 160 zl. Poprvé, a sice asi v květnu 1885, ukradl dva nebo tři desetníky, později bral po 1—2 zlatých, konečně sáhl i po pětkách a při návštěvě před vánočními svátky uzmul hnedle *dvě padesátky* najednou. Za kradené tyto peníze pořídil si oděv, koupil si hodinky a jiné předměty, ostatní pak asi v nějaké veselé společnosti probil.

Zmizení dvou padesátek upozornilo konečně paní Pipkovou, že jí na peníze chodí nějaká „škodná“ a milý host byl při poslední krádeži postižen a soudu dodán.

Tu vyšlo na jevo, že se krom těchto krádeží dopustil i podvodu.

Byl krom toho i obviněn z přestupku proti veřejným zřízením a řádům, neboť noclehovav jednou na Poříčí „u orla“, zapsal se tu jako *Fr. Blažek*, podruhé pak při noclehu „u Dědků“ přikládal si jmeno *Fr. Karma*.

Mimo Fidrmuce žalován byl také *Adolf Freund*, 19letý israelita z Babic, vyučený kupec, důvěrný to přítel Fidrmucův, který zaměstnán jest nyní při hospodářství v Činěvsi, a sice obviněn byl ze spoluviny na zločinu krádeže, již dle žaloby poradou a naučením nastrojil. Nalezeny totiž při prohlídce věcí Fidrmucových dopisy Freundovy, z nichž dalo se souditi, že o páchaných krádežích věděl a že snad Fidrmuce k nim naváděl. Psal mu v jednom dopise před 10. březnem 1886, že pojedje od odvodu z Řičan, že se staví v Praze a poněvadž myslí, že bude odveden, že si udělá dobrý den. „To se spolu ožereme“, psal pátnátiletému Fidrmucovi, „ale musíš opatřit nějaké peníze. *Přichystej něco, vem kde vem, abychom měli každý pár zlatých, tak na polovic, uděláme si dobrý den . . .*“

Při včerejším líčení přiznal se Fidrmuc ke krádežím a líčil podrobně, jak je prováděl.

Byl tedy uznán jen Fidrmuc vinným zločinem krádeže a podvodu i přestupkem proti veřejným zřízením a opatřením a odsouzen *do těžkého žaláře na dva měsíce*, a k náhradě 160 zl.

Jakou mají tito dva před sebou ještě kariéru, budou-li i příště řídit se heslem: *vem kde vem!* —

* *

Kongres kuželkářů. V Berlíně slavil se tyto dni veliký sjezd kuželkářů z celého Německa. Ze všech končin světa německého přijížděli přátelé „všech devíti.“ Nejkrásnější a nejzábavnější částí programu bylo koulení o závod, z něhož kdo co vítěz vyšel, dosud jsme se nedočeti.

* * *

Katolický spolek funebrácký — v Solnohradě. Kněžstvo zdejší po delší dobu těžce neslo ty jisté vydíračské spolky funebrácké. Kterak je odstranit? *Pomoz si sám!* stalo se jeho heslem. I vypracovalo si stanovy, zadalo místodržitelství k potvrzení a má nyní svůj *spolek funebrácký*. Dne 30. m. m. měli svoji první valnou schůzi. — A u nás v Praze? Budeme s jobovou trpělivostí snášeti všecko hrubství funebráků a zahubujeme si někde až v koutu. *Máme to, co zasluhujeme. U nás není bratrské jednoty.*

* * *

Útulna pro spustlou dívčí mládež v Solnohradě. Dne 17. m. m. byla nejd. arcibiskupem Františkem Albertem slavně zasvěcena útulna pro dívky a sestram 3 řádu sv. Františka k řízení definitivně odevzdána. Provisorně řídily ji již od r. 1880. Největší zásluhu o její zřízení má signor Cserveny ze Zábora, jenž i největší peněžitou částkou přispěli ústav má dvě oddělení: pro dospělejší a nedospělejší. Učí se tam pracím domácím, jako i lepšímu šití za tím účelem, aby při východu z ústavu mohly se počestně užítí.

* * *

Zárodky ku špatné kázni školské kladou se do nejprvnějších tříd již tím, že tam dávají se zhusta učitelé sotva z ústavu vyšlí, kteří přinesli si sebou mnoho věd, jmenovitě těch přírodních, ale málo lásky k nejtělejší mládeži, s níž dovede s výsledkem zacházeti toliko učitel zkušenější. Teprv delším vyučováním naučí se učitel řeči těch malých broučků, což jmenovitě platí též o učiteli náboženství. Náboženské pravdy, jež v dějepravě jsou ukryty, samy sebou jsou těžké k pochopení a tu nic nemůže nejen učiteli, ale i těmto pravdám uškoditi více, jako nevrle a křiklavé zacházení s dětmi. Leží to v přirozenosti dětské, že ti nejmenší žáčkové ze školy všecko doma rodičům vyžvatlají a především to, jak se s nimi ve škole zachází. Děti rády žalují a rodiče jim rádi věří. Tudíž třeba zde opatrnosti největší, aby častým hubováním nevštípila se srdcím dětským jakási zášť proti učiteli a tím samým i proti náboženství. Častým hubováním dítě otupí a když dospěje do tříd vyšších, pak jim ani tresty nejprísnejší nepohnou. Sedí v lavici jako párez, mluví, bij do něho, nepromluví, a co nejhorší, ono začne učitele co mučitele nenáviděti.

Vyučování v třídách nejnižších bývá nejtěžší a též nejsnadnější, podle toho, jak učitel umí si v nich vésti. Vyjde-li učitel po hodině ven ze školy, je-li umluven a všecek utrmácen jakoby dříví štípal, pak má důkaz ad hominem, že nedobře si počínal.

Naproti tomu pocituje učitel právě u těch bobeků, umí-li to s nimi, při skrovné námaze radostí největších. Zde alespoň vidí, že slova jeho vnikají hluboko do těch srdeček. Již to jest učiteli náboženství dobrým znamením, těší-li se děti na jeho příchod, září-li jejich očka radostí mu v ústrety, když vchází dveřmi. Zlým však příznakem bývá, vidí-li na nich při vkročení do třídy jakousi zaraženost a sledují-li přednášku jeho — zíváním. Zívání dítek jest učiteli znamením, že již doučil, že může jíti, odkud přišel.

Nezřídka rozhoduje nad rozmarem dítek i — barometr. Jmenovitě před deštěm vypadají děti jako zmořeny, jsou ospalé, na čele vyrážejí se jim krůpěje potu, děti sedí zamklé, klátí nedůtklivě hlavinkami, jsou drážlivy — i těchto příznaků třeba dbáti a od těžkého předmětu raději ustati.

V tomto případě má katecheta vždy něco míti pohotově, čím by děti pobavil a uspávající pozornost probudil. V nižších třídách nedá se mnoho vynuocovati — tím pověstným kantorováním. Ta dušinka dětská velmi jemným a citlivým jest nástrojem. Sáhneš-li do něho hrubou rukou, zaječí a vydá ti zbortěné harfy tón, avšak ruka zkušená vyluzuje z něho zpěvy andělské.

* * *

Nadějný chlapec. V Haštalské ulici dostali se včera v poledne dva školáci: 13letý chlapec domovnice Jaroslav Sl. a 9letý Antonín L. do hádky a do rvačky. Mladší chlapec vytáhl z kapsy nůž, vrazil ho soudruhovi Sl. hluboko do pravé nohy a těžce jej poranil. Sl. musil býti dodán do nemocnice milosrdných bratří. Pachatel dal se na útěk, byl však policejními strážníky dopaden a své matce odevzdán. Zavedeno s ním trestní vyšetřování.

* * *

Neznabožství ve Francii. V Benonu u Bordeaux hodil učitel v noci krucifix ze školy do záchodu. Následek toho byl, že rodičové vesměs vzali děti své z jeho školy. Učitel dosud přesazen nebyl a sotva bude, jelikož jednal v duchu pána a mistra svého — ministra vyučování Gobleta.

Sequanský praefekt Poubelle dal již dávno všecky kříže ze škol vyházeti. Letos právě o zeleném čtvrtku kázal každý kříž, jako na potupu, že Jidáš Pána Ježíše zradil za 30 stříbrných, prodávati po 30 stotínách (100 = 1 franc), ačkoliv kříž 30krát větší měl cenu. V sezení dne 31. května usnesla se obecní rada v Paříži, že knížka, v níž praví se: *dítě nejraději slyší hlas boží* — má ze všech škol se vyloučiti, jelikož prý odporuje přesvědčení většiny obecné rady. Kromě toho vydáno nařízení, aby ze škol všecky knihy byly odstraněny, v nichž by Bůh se uváděl, aneb kde by o křesťanství pochvalná byla zmínka.

* * *

Kraj chrudimský zdá se jmenovitě býti úrodným na — *nezdárnou mládež*. Stalť se jí až příliš pověstným. Čtenářové naši v dobré dosud paměti mají hrozné vraždy spáchané tam na rodičích a nejbližších příbuzných, o nichž před porotou se jednalo a z nichž jeden otcovrah — studovaný! — vyšel bez trestu. Musí tam zajisté rodičové velmi těžce hřešiti proti Pánu Bohu, že je trestá — nezdržnými syny.

Tak nejnověji dočítáme se opět z Chrudimska toto: Rolník Zavoral v Lubně má 9letého chlapce, jenž při svém útlém mládí otci svému mnoho zármutku naplodil již. Aby jej pro nezbedné kousky potrestal, nepustil jej po oba svatodušní svátky ani z domu. Trest tento roznítil srdce jeho ku strašné pomstě na otci. Když v úterý po svátcích všickni do polí odešli, zapálil chlapec dům svého otce, jenž až do základů vyhořel. Škoda páčí se na 3000 zl. Obyvatelé lubenští usnesli se, že učiní sbírku, aby chlapce dáti mohli k polepšení do některé útulny.

* * *

Zbytečné strachy. Pan Josef Král a p. Adolf Frumar opět svolávají do Prahy na dni 9. 10. 11. října valný učitel'ský sjezd. Je prý toho *nalehavá* potřeba. V svolání uvádí se co příčina této *nalehavé* potřeby toto:

Po delší již dobu zalétají k nám zvěsti, které vážnými obavami naplňují každého učitele a přítele školství. Živlové, kteří nynějšími zákony školskými zbavení byli výhradné moci nad školou obecnou, nezhostili se naděje, že moci té opět nabudou, a proto neustávají domáhati se jí. Dobu nynější pokládají za příznivou, by na cestě snah svých učinili krok ku předu. A to krok mílový. Usilujíť o to, by vrácen jim byl *dozor nad školami*, ne-li nade všemi, tedy aspoň *nad školami venkovskými!*

Nevybízejí-li nás zvěsti takové, bychom o nich bedlivě uvažovali? Pročež jako činitelé do věcí školských zasvěcení chceme před tvář národa a jeho zástupců ve sborech zákonodárných pronésti soud svůj, byly-li by zamýšlené změny ústrojí školství našeho na prospěch či na újmu, a dáti tak podnět k tomu, by *všecken národ* o nich přemýšlel a uvažoval. Vždyť jest školství majetkem všeho národa a na školství moudře spořádaném spočívá jeho budoucnost. Národ, který by složil ruce v klín, když o jeho školství rozhodovati se má, hřešil by na svém podrostu, hřešil by sám na sobě!

O panu Jos. Královi již dávno jsme dokázali že trpí na fixní ideu, jež nazývá se: *slávomam*. On nemůže snésti, aby delší čas o něm se nemluvalo a v novinách nepsalo. To připadá mu jako býti za živa zahrabánu, proto potřebuje opět valného sjezdu. Nuže těšte se, velebníčkové, bude vám zase jednou *zníti v uších*.

* * *

Dittes dosud vzorem německých učitelů. „Freie deutsche Blätter für Erziehung und Unterricht“ odporučují vřele pro příští šk. rok nový: „Schulkalender,“ v němž co titulní obraz je podobizna Dittesova „Brněnská Morgenpost“ těžce to nese a uvádí z Dittesovy řeči v říšské radě při debatě o zákonu klášterním r. 1874. následující: „Kdyby kláštery pranic nestaraly se o věci ve zdejší a uskrovnily se toliko na ochranu nebeskou, která prý mocnější je, nežli pozemská, kdyby uskrovnily se na statky nebeské, které prý lepší mají býti, nežli pozemské, pak by parlament náš prázdné neměl příčiny o ně se starati a všecken spor o ně mohl by zakončiti se tím, že by se šmahem mohly poslati do nebe. Pak bychom se před nimi nemusili ženírovati (velmi trefně) ani teď, ani později. Slibuji vám, pánové, že kdyby mne cesta jednou měla vésti kolem nebe,

dříve bych se hleděl přesvědčiti, není-li v nebi mnoho mnichů a kněžourů, a kdyby tomu tak mělo býti, — o čemž ostatně pochybuju — (veselost), pak bych zajisté hned u brány nebes se obrátil (veselost na nejkrajnější levici). —

Jinak zdají se ti páni učitelové býti velmi opatrnými, avšak mezi sebou, tu teprv rozvazují!

* * *

Pamětihodné vyznání. Neue Freie Presse vyznává, že dnes děti z páté třídy obecné školy nemají ani tolik vědomostí z němčiny, pravopisu a počtů, kolik jich mívali žáci z třetí a čtvrté hlavní školy, dokud kněžstvo mládež školní „zhloupovatělo.“

* * *

O kázni školní. Na IV. valném učitelském sjezdu ve Vídni byla do resoluce přijata věta: „Bezkáznosti mládeže na školách obecných přibývá ustavičně, aniž lze ji prostředky zákonitě dovolenými udržeti.“

LITERATURA.

Kruhový Diagram roku občanského a církevního. Vydání pro Čechy. Sestavil a svým nákladem vydal V. Ron, katecheta v Turnově. K tomu přidána jest dvou archová brožura: *Postupný výklad roku slunečního a církevního.* Cena u nakladatele 1 zl. 30 kr., v knihkupectvích 1 zl. 50 kr. Pro Moravu má vyjítí diagram ve 14 dnech.

Vracíme-li se opětně k této literární novince na poli literatury katechetické, činíme to z příčiny zvláštní. Kdo jako redaktor tohoto listu z vlastní zkušenosti ví, s jakými obtížemi katolický spisovatel v oboru katecheticky zápasiti musí, aby se mu podařilo, dílo znázorňující k místu přivést: musí spravedlivým obdivem naplněn býti nad dílem katechety P. Hrona. Co to stojí vždy práce, aby nejdříve našel dovedného kresliče, pak teprv fotografa aneb rytce, případně i malíře a když i takého najde, co to stojí předběžného vydání a jakého při všem risika, nežli dílo dojde uznání, pochvaly a konečně i odbytu! Kolik krásných myšlenek, plánů a podniků leží v rumu těchto prací předběžných zahrabáno! Tak asi vedlo se i pisateli tohoto, když mu artistickými znalci podán byl předběžný rozpočet na vydávání jeho názorného katechismu — vystupující jako řebřík Jakobův do nebes výšin. V Německu, Anglii našlo by něco podobného ihned podnikatelů na tucty pod výminkou, aby práce mnoholetá obdržela pečeť vynálezu cizího. U nás pohříchu, kdyby i podnik taký konečně po mnohých pracích a obětech se uskutečnil, umlčí se, nedostane se mu potřebné reklamy, jistí cechovní mistři pohlížejí naň s politováním žárlivost a závist začnou proti němu pracovati plnou parou a výsledek bývá: hmotné zakrvácení spisovatele a nakladatele. Přejeme p. katechetu Ronovi z toho srdce odměny lepší, vším právem zasloužené. Jelikož v inserátech „Čecha“ obsah „Diagramu“ dosti úplně jest podán, nemusíme o něm tuto podrobněji pojednávat. Tolik jen ještě podotýkáme, že diagramu s nemalým úspěchem použití lze co předlohu ku kreslení buď v „croqui,“ aneb i po kusech až k celosti, a že postupným kreslením žactvu nesmazatelně utkví v paměti do podrobná církevní rok s významem jednotlivých dob.

Obsah „Vychovatele“:

Učitelům a přátelům školství. — Pačěrky ze sjezdu profesorů na středních školách českých o letnicích. (Pokračování.) — FEUILLETON: Telefonie. — Dopisy: Z Prahy. Z Německého Brodu. — Rozmanitosti. — Literatura: Kruhový diagram roku občanského a církevního.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: **P E T R K O P A L.**

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Učte se německy!

I.

Nám Čechům nemůže snad nic na světě tolik zprotiviti se, jako to věčné opakování a domlouvání u věku našem 19., jako: učte se německy!

Miláček Páně sv. Jan evandělita za onoho času omrzel se svým posluchačům ustavičným opakováním: Milujte se! Co tím chceme říci? Nic jiného jako: dejme tomu, že by rakouským Slovanům a jmenovitě nám Čechům němčina ku spasení věčnému tolik byla potřebna, jako sv. křest, aneb kající smrt a že by z téže příčiny nutnost tato byla nám ustavičně a bez přestání, ve dne v noci předříkávána a demonstrována, i pak by se nám fráze: učte se německy z té duše promrzela. Se stanoviska tedy národně paedagogického co nejrozhodněji proti frázi té protestujeme a pravíme: máme-li my Češi učit se německy, nuže nechť se nám bez přestání do uší nehučí: učte se německy! Hučením tímto způsobí se tolik, že konečně v nejhlubší zášť pojme se to, co jinak v životě praktickém osvědčuje se velmi užitečným. Takováť jest povaha lidská.

Pisatel tohoto milerád přiznává se, že v mladších svých letech němčině nemálo přál a že snažil se naučiti se jí důkladně, a to i proto, aby ve směru apologetickém nemusil co žurnalista za svoji němčinu se stydět, což i se stran kompetentních bylo uznáno: od té doby však, co skoro každým rokem objevují se na říšské radě petice o státssprache a co i z úst více méně autoritativních bez přestání opakuje se: učte se německy! — ubývá v něm záliby k němčině, tak že dnes vždy s nechutí sahá k německým novinám a toliko z nezbytné potřeby mluví německy. Proto též nesmí nikdo zazlívati Polákům, učí-li se raději francouzsky nežli německy. Kdyby dnes, jak svrchu řečeno, horlivý kazatel způsobem takým divochům někde kázal nezbytnost křesťanství ku spasení věčnému, pranic bychom se nedivili, kdyby misionáře vyhnali. Věcným napomínáním a připomínáním jedné a téže věci, zpomrzí se dětem rodičové, žákům učitelové a nám Slovanům naši roztomilí kulturní, t. j. až příliš dotěrní učitelé.

Kterak možná milovati něco, když ti, co věc tu předkládají, ji co nejhůře kompromitují!

Leč přistupme zcela těsně k věci: Zdaž i pravda, že němčina nám Čechům je naskrz nezbytna, a zdaž přináší nám těch neocenitelných a dosud dosti neoceněných výhod, o jakých nám její misionáři ve fraku a cilindru až k omrzení fabulují?

Tu hned v první řadě připomínají se nám slova z úst veledůstojných, ovšem již ve hrobě zamklých, že bez němčiny nelze Čechu státi se ani kaprálem. Kdyby důstojnost kaprálská byla tím závidění hodným štěstím, snad bychom nezbytnost němčiny pro tento případ připustili. Leč právě v této důstojnosti kaprálské, již toliko s němčinou v ústech dostoupiti lze, jeví se postavení naše služebné, imferiorní. V roce 1866. znali jsme husarské strážmistry, kteří sotva uměli německou execírku, ale ani slova neuměli čísti, tím méně napsati. Byli za to výtečnými jezdci a cvičiteli. Ostatně byli jsme u Sadové poraženi, ať kaprálové a strážmistrové uměli německy, aneb neuměli.

Napoleon I. kladl aspoň každému prostému vojínu do tornistru maršalskou hůl bez ohledu na řeč a ten jistý — v Pánu již zesnulý — inspektor zemský učinil nám Čechům kaprálské portupé závislé na němčině, což ovšem je málo lichotivé a je smutnou pravdou, že při vší znalosti němčiny dostávalo se nám množství míst pozdřízených, ale poměrně málo míst vyšších, šéfovských, leč se sřeknutím se národnosti. Však ani ten kancelista, diurnista a p. kaprál nesměl a dosud nesmí si na své národnosti příliš zakládati, nechce-li upadnouti v křivé světlo. Proto i žactvo naše nejen že přeplňuje všecky naše školy české, ale naplňuje i německé, a zpozdilí rodičové v příčině zaopatření svých dítek až dosud přidržovali se hesla: jen když můj syn, aneb i holka naučí se trochu psát a německy, pak udělá ve světě štěstí.

Odtud i vzal se název: Bedientenvolk! Snad na celém světě není tolik nedostudovaných lidí, jako u nás v Čechách. Angličan, Francouz, Němec pokládá by si za velikou hanbu: nedostudovati. Národové tito mají hojnost odborných škol, které hledí vždy: dostudovati. U nás vstupuje do I. třídy gymnasiální, aneb reálné školy žáků více než 100, dokud totiž třídy a paralelky dostačují a kolik jich vychází z oktavy? Sotva 20%. Sotva že žák postoupí do třídy 3, aneb 4, znechutí se mu studie a kariéra, jeho zakončuje se někde u finanční strážce, v kanceláři aneb na vojně. Moderní byrokratické zařízení řídí zkonsumuje veliké množství takých podřízených kancelářských rukou, jako vřeten v továrnách. A právě těmi národ náš kanceláře rakouské skoro výhradně zásoboval a dosud zásobuje. Zdaž to ku prospěchu a zejména k dobré pověsti národa v cizině bylo, o tom doznáváme každého dne dokladů vždy trapnějších. Ze žádné korunní země naše neodcházelo tolik nedostudovanců do všech nižších oborů úředních, jak z Čech. Všude jinde upotřebují své intelligence více méně doma ve svých obchodech, a závodech, jen naše nedostudovaná intelligence v nejnižších úřadech bloudí po světě. A dopracuje-li se ten a onen postavení vyššího za pomoci „schönschreiben“ a „němčiny“, zdaž hlásí se ku své národnosti? Necht' utkví nám ta pravda v srdcích, že z národa německého nevyšlo tolik nepřátel jména českého, jako právě z českého.

Tíží-li církev naši, školu, úřady samosprávné jho byrokratie, necht' nám jho, to oslazuje vědomí, že byrokracie ta do 75% rekrutuje se z krve české!

Je zvláštní osud i v tom, že ani v té hlavě české: čeština a němčina svorné spolu; neobstojí. Podle zásady: *učte se německy!* učili jsme se od jakživa německy.

A kterak při tom čeština v hlavě Čecha pochodila? Velmi zle. Musila krok za krokem ustupovati, až ustoupila nadobro, až se octnula na tom podruží, jež vyjádřiti lze slovy: já jsem taky Čech, aber muss man das überall gleich hervorkehren? Věru stydno bývá člověku seděti kdes v hostinci a poslouchati řeč takých Čechů, kteří nejsou s to jedinou větou správně česky pronésti, nýbrž vždy tři slova česká a hned na to pět německých mluví. Odkud taká řeč vychází? Z našich kancelářů. Uslýšíme liž někde ve Francii, aneb v Anglii úřednictvo takou smíšeninou mluvíti. To máme co děkovati zásadě: *učte se německy!*

(Dokončení.)

Po revisi školních knihoven. *)

Výnos ministerský ve příčině přehlídky školních knihoven zbudil v učitelství českém živý interes a zavalil vítanou příležitostí k vybrakování všech škvárů. Již od několika let bylo touženo po tom, aby knihovny znova se přehlédly, bejlí, jež druhy naplnilo knihovny z nedostatků spisů původních, se odstranilo a novými pracemi původními se nahradilo. Rozhledne-li se kdo po spisech pro mládež za dobu 1860.—1880., snadno postřehne, že téměř všechny knihy jsou pouhými a namnoze neobratnými překlady děl Hoffmannových, Šmídových, Höckrových, Hornových a j. Po l. 1880. změnil se u nás poměr v literatuře dětské měrou značnou: rok po roce přibývalo prací původních, kdežto překlady ustupovaly v pozadí. Valná většina nakladatelů porozuměvši obratu řídila se dle něho; leč sklady knihkupecké hostily posud množství děl starých, jež očekávaly vysvobození.

V tom objevil se výnos ministerský. Spisy poznovu jsou probírány a pytvány. A výsledek? Ohromné množství knih, jež posud bez překážky kolovalo mezi dětmi, ocifuje se na pranýři. Již nespokojilo se učitelstvo vyhláškami a autoritou pražského výboru ku zkoumání spisů; zkoumalo samo, zkoumalo namnoze úzkostlivě, přísně. Neobstály ani spisy pražským výborem schválené, ano učitelský sbor v Horním Štěpánově na Moravě sestavoval nový seznam spisů „připuštěných“ nedbaje toho, že dávno před ním bylo totéž učiněno. Leč ani tento seznam nebyl spolehlivým; i mezi spisy kollegy moravskými „připuštěnými“ našly se některé, jež opět jiní kollegové moravští zavrhli. Povstal chaos. Kde kdo, korporace i jednotlivci, spěchal na veřejnost se spisy, jimž vypáleno Kainovo znamení: „Nehodí se, buď vyloučen!“ Z Postřelkova na Moravě bylo tímže znamením 107 spisů stíženo, Boskovická jednota učit. zavrhla 60 spisů, Budeč brněnská 56 spisů, Budeč prostějovská 23 spisy, výbor ku zkoumání spisů v hejtmanství fryštátském ve Slezsku 5 spisů, učitelský sbor v Karlíně 3, učit. sbor v Ústí n. Orli 14 spisů, Jul. Verner v Poslu z B. 16 sp., J. Fišer 31 spisův a pražský výbor rovněž 31 knihu, dohromady: **346 spisů!** Předpokládáme-li, že byla z toho počtu *čtvrtina* (tedy 86) *spisů stejných souhlasně odsouzena*, zbývá ještě 260 knih, o jejichž obsahu náhledy podstatně se různí a rozbíjejí. **)

Přílišná úzkostlivost škodí vždy a všude. Jsem přesvědčen, že mnohý spis kaceřovaný jest dobrý, i že by mohl obstáti ve knihovně, kdyby chladněji byl posouzen, kdyby úzkostlivost nehledala i nechytala se často věcí nepatrných. Zhusta jedna dvě věty připadají, nebo jsou skutečně závadny, a k vůli těm vylučuje se spis. Nelze-li nejen vět, anobrž i stránek vadných odstraniti a pokud není porušena souvislost děje, knihy opravit?

Hromadné a podstatné změny ve kteréholi příčině zůstávají vždy vážné následky, s nimiž počítati dlužno. A následky hromadného vylučování spisů ze knihoven jeví se již dnes; nakladatele tíží nejistota, že neobstojí, nový spis před úzkostlivou censurou paedagogickou, ztrácejí chuti k vydávání děl nových, byť i původních zastrašeni jsouce velikou škodou hmotnou, již nevyhnutelně proklamováním tolika spisů za nevhodné utrpěti musí. Krátce: *uškodilo se příští produkci původní*, i máme odůvodněnou vyhlídku, že vydávání spisů dětských ochabne, a mládež, dychtící neustále po četbě nové, bude odkázána pro nepatrný výběr novinek opět jen k těm knihám, jež pochodí z dob starších, ku překladům pohotově jsoucím ve knihovnách. A tak na místě pokroku a zásobení knihoven spisy původními, jakož jsme si vroucně přáli, zastavujeme se tam, kde jsme dávno byli.

*) Pod tímto nadpisem podává K. Pochyba v „Besedě Učitelské“ pojednání, jež skoro v plném znění podáváme a o němž bylo by k přání, aby při posuzování spisů mládeži určených jakousi normou bylo.

**) Bylo by zajímavo zvědětí výsledek revise ve školách německých, jež nepochybně hostí mnohem více škvárů nežli školy české.

Vyznam veřejného odsouzení některého spisu má následky dalekosáhlé. Mnozí odvolávají se k výroku odsuzovatelovu, aniž by se byli o jeho pravdivosti přesvědčili a sami závadné knihy přečetli. Co jeden do světa vyzvoní, tisíce přijímají za bernou minci, a osud knihy jest zpečetěn, škola nakladatelova neodvratna.

Měly by tedy špatné knihy býti raději zamlčovány? Nikoli, toho nepřeje si nikdo. Necht' jsou i příště na pranýř stavěny, ale přejeme si k nim odůvodnění, dokladů, doslovných citátů, pro které se nehodí. Podle těch snadno čtenář rozezná, obstojí-li závadná místa před jeho svědomím, anebo nelze-li přejati za ně odpovědnosti. Zavrhujeme jen odsuzování spisů bez důkazův a dokladů. Kdokoli odsoudíš knihu, přijmi na se i provedení důkazu o její nevhodnosti.

Zajímavý jest seznam knih, které byly s několika různých stran odsouzeny a tedy skutečně vyloučení zasluhují. Jsou to následující: 1. Věrná Roza od V. Janalíka. 2. Hirlanda, vévodkyně z Bretaně. 3. Švaté ženy od Kr. Šmída. 4. Hodný Fridolin a zlý Jetřich od téhož. 5. Klárka, neb osidla nevinnosti. 6. Vina a smír. Přel. Houška. 7. Vyhnanci od Vojtěchovského. 8. Nalezenec. Vzděl. E. F. S. 9. Neuvoď nás v pokušení. Přel. Pečírka. 10. Andersenovy povídky a báchorky. 11. Kartouzy od Kr. Šmída. 12. Dítky z hor od E. Kolihy. 13. Povídky pro mládež dospělejší. Sebral J. K. Škoda. 14. Otec a syn. 15. U nedověšence. 16. Invalida. 17. Sv. Cyrill a Method (Dědictví maličkých). 18. Starý desátník. 19. Cooperovy lovecké příhody. 20. Rodina Vartonova. 21. Zlá pěstounka. Vzděl. Čtvrtečka. 22. U domácího krbu od Vávry. 23. Kmotra klepna od P. Černohouze. 24. Starověkých povídek část I. a II. 25. Vůdce Indiánů. Přel. Houška. 26. Pytlák. Přel. Tomsa. — Mimo to nehodí se do knihoven školních spisy Ebrenbergrovy.

Jevilo by se tedy po revisi celkem spisů nevhodných (i se 31 knihou již dříve pražským výborem odsouzenou): 57. A proti tomu počtu neměl by zajisté nižádný nakladatel námitek; ale 345 spisů respektuje značný kapitál.

Jest vůbec s podivením, že před revisí knihoven nevědělo se o tomto množství závadných knih. Vždyť byl výnos ministerský vlastně jen obnovením nařízení, že jest povinen každý učitel knihy pro mládež dříve prozkoumati, nežli je připustí do knihovny. Kterak tedy se stalo, že hovělo si ve školních knihovnách s naším vědomím 346 spisů závadných? Byli-li jsme dříve neopatrní při prohlídce knih? Nikoli. Všude dojista bylo plněno nařízení svědomitě. Důkazem toho jest, že při revisi nikde nebylo nalezeno knihy závadné ve příčině vlastenecké nebo náboženské. Ale právě proto, že nebylo nalezeno vady v obou prvých příčinách, obrácen jest zřetel i ku stránce poslední, mravní, a zde hloubáno a pytváno břitkým nožem nejprísnejší kritiky. Ve spise mluví se o svadbě, sňatku, narození dítěte, náklonnosti přátelské a proto s ním na hranici. Máme za to, že není mravu na úkor, čte-li dítě, že Maria stala se manželkou Petrovou, nebo že Tomáš měl svatbu s Kateřinou. Vždyť je to zjev obyčejný, všední. Děti často vidají svatby, provázejí je, doma o nich slýchají a vyprávějí, ano i svatebním i křestním hodům přítomny jsou. Ponětí dětské o svadbě, sňatku, zasnoubení se, narození dítěte atp. jest velice rozdílné od pojmu dospělého člověka. Běží jen o to, by nebyla podobná místa ve knihách zbytečně obsírná.

Při posuzování spisů po stránce mravní dlužno přihlídati, po našem náhledu, k těmto věcem:

1. Aby povinná úcta i láska k rodičům, příbuzným a vůbec osobám majícím nárok na obé, byla zachována za všech okolností.

2. Aby neobsahoval spis necudných popisů, dvojsmyslných narážek, nadávek, výlevů lásky pohlavní, líčení vražd, podvodu, krádeží a vůbec činů špatných, trestuhodných.

3. Aby neliboval si ve vadách dětských, anebo lidí dospělých a nezastával se jich a nestavěl ve světle příznivém.

4. Aby neměl spis za hrdinu osobu špatně jednající, by neuváděl v posměch nižádného stavu, ni osoby.

5. Aby bylo zlo — je-li vůbec do děje nutno — krátce popsáno a vinníka stihla zasloužená pokuta.

To byly by asi nejpodstatnější okolnosti, jež vadí knihám dětským ve příčině mravní; tím však nechci nikterak říci, že by nevyskytovaly se i jiné vady. Případně někdy čtenář na nesmysly přepodivné, jež jen podrážděná, přepjatá mysl a neznalost nejprimitivnějších zásad paedagogických mohla vytvořiti.

Konečně sluší uvážiti, co by se mělo počítati s vyloučenými knihami. Sluší rozeznávati *dvoji* druh vyloučených knih: rozhodně *špatných*, pro hranici zralých a knihy *pouze dětem nevhodné*, a těchto posledních jest převážná většina mezi vyloučenými. Nehodí-li se kniha dětem, nenásleduje ještě, že by byla špatná i nevhodná pro dospělé. *Vřadme tedy spisy podobné do knihoven obecních* a není-li vůbec knihovny v osadě, *založme ji těmito spisy* a poněmhu doplňujme. Snaživost a horlivost nalezne již vhodné cesty ku sjednání nových děl. A tak, co na jedné straně bylo by závadou, bude jinde k nemalému prospěchu.

Smutný výsledek revise měl by také přiměti nakladatele ku zkoumání dovednosti své redakce; nebo jen té lze přičítati viny, že propustila na veřejnost spisy ceny pochybné. Jako není radno dbáti jediného hlasu odsuzujícího, právě tak nepostačuje jediný hlas oceňující hodnotu spisu. Jen vždy na uváženou, řídí li sbírku spisu jen jeden rozum, jedna hlava. Není pod sluncem redaktora, jenž by všechněm oborům spisby dokonale rozuměl a je správně posuzovati dovedl. Jest tedy nutno, má-li míti nakladatel záruky, že vydá skutečně jen dobré a cenné knihy, jež *jistě* schválení dojdou, by získal pro *jednotlivé druhy* spisů *dokonalé a osvědčené znalce*, nikoli osoby neznámé, o nichž nevěděl nikdo dotud, pokud nečetlo se jejich jméno na záhlaví bibliotéky, jež ničím nedokázaly vlastní dovednost, leda „sebráním,“ „upravením,“ „složením“ a slepením *cizích* dobrotin v sešitek o 50 stránkách. K takovým redaktorům nemá důvěry ani spisovatel, ani obecnstvo.

O duševní dědičnosti.

Organismus člověka porovnává se obyčejně se strojem, jak dalece takové srovnání pokulhává, možno poznati jen z toho důvodu, že život člověka jako každého organismu má příčinu svou pouze uvnitř, síla pak která strojem pohybuje nalézá se mimo něj. V živém organismu nesmí nikdy býti přestávky, poněvadž jakmile nastane klid, dokonal také organismus úlohu svoji a přetrhána jest páska, jež spojovala svorně jednotlivé části ku vzájemnému působení. Chemie provede pak úlohu svoji, ta přivede organické látky do toho stavu, v němž se nalézaly, když odpočívaly v klíně mrtvé přírody. —

My nedovedeme si vysvětliti fysickými zákony příčinu života. Životní neb organická síla jest pouhým abstraktním pojmem, jenž nám ničeho nevysvětluje a pouze tomu může dostačiti, kdo mysliti nechce, nikoli však zkoumateli pravému. Výraz ten jest prázdným, dále i logickou nemožností, poněvadž si nedovedeme pomysliti jednu příčinu k tolikým tak různým úkonům, my však ve chvíli nezbytí přijímáme přec životní sílu jako hypotézu. Neboť jestliže tělo rozpadá se v látky anorganické, nedá se z toho předpokládati, že život jest pouze výsledkem spojitosti anorganických součástí. Můžeme sice říci, že železo stejné jest, jak v zemi, tak v meteorech a krvi, než fyziolog nenalezne železo v krvi dřívě, až tato mrtvou jest. Co stalo se z železa v krvi lidské? Chemie nedovede nám to vysvětliti, ona nemohla

odkrýtí závoj zakrývající mohutnost tvůrčí síly boží, nýbrž při pokusu svém utvořila v něm tisíce hlubokých záhybů, jež tím neprůsvitněji zahalují nám tajemství života.

Pravíme-li přece, že rozkvět vědy lékařské jest nyní téměř na stupni nejvyšším, rozumíme tím pouze tu okolnost, že vypátraly se příčiny nemoci a nic jiného více. Vše ostatní, základní principy života jsou dosud nevysvětleny a leží tak hluboko, že sotva kdy lidská síla stačí proniknouti tajemství ta. Doba naše však velmi horlivě zabírá se nemocemi duševními a vypátrala celou řadu nových nemocí ducha a nervů. Dokázalo se mimo jiné, že velký zákon dědičnosti duševní nevztahuje se pouze na vlastnosti zevnější, nýbrž na vlastnosti celého bytí, tedy i nadání a schopnosti duševní.

Jestliže nedědí se všechny schopnosti tělesné, platí totéž o duševních. Velmi padají na váhu okolnosti, ve kterých člověk žije. Vypravují-li dějiny málo o činech potomků Goethea, Schillera, Petra Velikého neb Napoleona I., sluší uvážiti, že poměry nebyly snad jim tak příznivy jako otcům a nelze nikterak upříti, že měli mnoho podobností se svými otci. Jestliže k dědění talentu přistoupí dobré vychování, pak není to žádnou zvláštností. V Anglii byly celé slavné malířské rodiny *Landseerů*, ve Francii žili *Bonheurové* v Hollandu *Tencérové*, *Mieri-ové* a *Van de Velde-ové*. Rodina *Bachů* (1550—1800) darovala světu celou řadu výtečných hudebníkův. O dědičnosti nadání hudebního praví švýcarský učenec *Decandolle*: „Jsou-li oba rodičové hudebníky, mají děti pravidelně hudební sluch. Je-li pouze jeden hudebníkem, a není-li v rodině jednoho neb druhého hudebního nadání obyčejným, jeví se pak změna. Hudební nadání nedědí se snad zeslabené, nýbrž pouze jedno dítě má správný sluch, nikoliv druhé.“ Při rodinách vědeckých dědičnost téhož nadání markantně vystupuje. Rodina *Bernonilli-ů* čítá osm výtečných matematiků, sem patří též botanická rodina *Jussieuů*. Často dědí se vlohy po matce. (*Buffon, Bacon, Condorcet, Cuvier D'Alembert Goethe* a m. j.)

Co platí o všeobecném nadání duševním, platí též o chorobách duševních, jenže sluší tuto podotknouti, že zděděná nemoc duševní v jiné třeba formě se jeví než rodičové měli.

Dědičnost náruživostí, jako pití, hazardní hry, nevázanosti tělesné a lakoty jest známou. Anglický psychiatrický lékař *Mandsley* dí, že na četných osobách, které podvodem a lstí domohly se bohatství, pozoroval, že v třetím koleně vymřely potomstvem, jež bylo duševními i tělesnými mrzáky. „A nestalo-li se tak, pokračuje, jeví potomci jejich vždycky instiktivní falešnost a bídáctví, neobyčejné sobectví a nepravé pojmy o mravnosti, Tvrdím tuto co nejrozhodněji, že nezřízená touha po bohatství stravuje všechny síly tělesní a mravní, podkopává a v záhubu přivádí.“ Podobně z kriminálních historií jsou známy celé rodiny zlodějské a vražednické, při nichž tytéž zločiny až do třetího kolena páčány byly. —

Ne vždycky, ale téměř pravidelně můžeme taktéž tvrditi, že šílenství jest nemocí dědičnou, připustíme-li veškeré nervové nemoci předků, podivinství, výstřednosti, hříchy a zločiny ano i dokonce genialnost, neboť v rodinách vysoce nadaných není řídkým zjevem blbosť a šílenost.

Se šílenstvím pojí se obyčejně také i úhony tělesné, které přidružují se k nemoci duševní. Dávají se jí obyčejně i jiná jména. jako výstřednost, bizarnost a nemoc taková dovoluje u postiženého, že dosti vysokou a důležitou úlohu hráti může. To jsou tak zvané degenerativní psychosy, jež vedou k vymření rodiny. V které rodině bratři a sestry mají podobné vlastnosti, o degenerativním způsobu onemocnění není žádné pochyby více. Jest podivnou zvláštností, že výstřední osoby zvláště k sobě poutány jsou, poněvadž jim ostatní svět nerozumí — a rádi v manželství vstupují, tím nevědomky poslouchajíce zákonu, který je odsoudil k vymření. Zákon ten stvrzen jest historií. Anglický psychiatrický lékař *Ireland* za příklad staví nám královskou

rodinu španělskou. (1449—1700.) Zakladatel rodu *Jan II.* byl tělesně slabý a oženil se s duševně chorobnou Isabellou portugalskou. Její jediná dcera *Isabella* vdala se za *Ferdinanda katolického*, který jako melancholik zemřel (1516). Třetí dcera z tohoto manželství *Johanna Šílená* byla pro šílenství své 50 roků na hradě Tordecille zavřena; vnučka *Marie Tudorovna*, jsouc hystericky duševně chorobnou stala se manželkou *Filipa II.* Tím spojen byl s kastilským rodem *Karla Smělého*. Tento byl násilný a krvelačný; jeho dcera *Marie Burgundská* byla *melancholickou a bigotní*, s ní pak oženil se poslední rytíř *Maxmilian rakouský*, císař německý. Vnukem z tohoto manželství jest Karel V., který *koktal, byl mystickým, melancholickým, epileptickým, stížen byl dále dnou, byl žravý a mlsný*. Jeho syn *Filip II.* byl přísný a pověřivý. Na straně rakouské byl *Rudolf II.* výstřední to hypochondr, *jeho bratr Arnošt*, který byl melancholickým a konečně známá postava *Don Carlosa*. Po Filipu II. následoval Filip III., který byl jako jeho syn Filip IV. duševně chorým. Poslední zanechal dva syny *Prospera*, který na křeče umřel a *Karla II.*, který byl *duševně slabým, epileptickým a melancholickým*; jím vymřel rod. Naproti tomu byli duševně čilí ba geniové levobočkové *Karla V.* *Don Juan d'Austria* a vládkyně v Nizozemí *Markéta rakouská*. Její syn *Alexandr z Parmy* byl nejlepším vojevůdcem svého času.

Z toho jest patrné, že přimísením zdravé krve mohou následky dědičné choroby neli docela odstraněny, tedy aspoň zeslabeny býti. —

Podobný obraz neštěstí dynastie skýtá nám královská rodina bavorská. —

Celý boj sestává ve srážce se zákony přírody a lidskou společností. Boj o existenci zasahuje krutě naši nervovou soustavu, tím množí se i duševní onemocnění a převádějí se v sesíleném stavu na potomstvo. Tento stále vzmahající se boj jest příčinou naší civilisace zároveň však též její zhoubou. Všecky dřívější civilisace prodělaly tyto fáse a také naše neujde tomu osudu. Můžeme osud ten zdržovati avšak zabrániti jej nemůžeme. Dle vědy tedy náleží budoucnost lidem nadání prostředního. —

Nohejl.

Paběrky ze sjezdu profesorů na středních školách českých o letnicích.

(Dokončení.)

Tento návrh nedošel dosud valného povšimnutí, leda ve smyslu záporném; jest zajisté návrh jen dosti podrobný a přece mlhavý, poněvadž možno návrh jen na základech daných anebo nový na pevně navržených diskutovati. Jen to viděti z návrhu toho, že nejvíce podobala by se nová škola starému gymnasiu před r. 1848., ovšem s osnovou změněnou. — Diskuse o novém i o jiných podobných návrzích vrcholí vždy v poukazování na přetížení žáků, jež by jistě nastalo ve škole jednotné.

Čtyři vyšší gymnasia, jedno reálné a vyšší gymnasium a jedna realka veskrze z obavy před nutným přetížením žáků, kdyby v jednotné škole mělo všemu gymnasiálnímu i reálnému učiti se stejným rozsahem jako nyní, chtějí, aby zůstalo při obou středních školách nynějších. Z těch žádá si spolu vyšší realka rovné postavení abiturientů gymnasiálních a reálních tak, aby gymnasté vstupující na realku podrobili se dodatečné maturitě pouze z kreslení a deskript. geom., realisté pak pro vstoupení na universitu pouze z latiny a propaedeutiky a to ne napřed, nýbrž během jejich studií na vysoké škole.

Tito hlasové nalezají podporu ještě mnohými z jiných stran se ozývajícími, avšak to jsou většinou projevy cizí, opírající se o školy tamější, mající osnovy namnoze zcela jiného rozsahu, než-li naše rakouské, pročež k nim nechci hleděti.

Přicházím však k názorům velmi čteně zastoupeným o zřízení školy na základě jazyků moderních, při nichž ovšem mají stejnou platnost pro nás i hlasy mužů cizích.

V lonském ročníku vídeňského časopisu „Zeitschrift für Realschulwesen“ přinesl Adolf Bechtel pojednání, v němž s velikou pílí snesl všechny možné hlasy v tom smyslu se vyjadřující.

Proti tvrzení, že studium latiny jest výbornou „gymnastikou ducha“ a že uvádí do římské literatury a do římského ducha, uvádí citáty, z nichž vyjímám nejpřípadnější, ač nevím, zdali dosti přesvědčující: „Kdo někdy vyučoval děti latinské mluvnici, ví velmi dobře, že to, co při tomto učení jedině jest vzdělávací, není nic latině zvláště příslušného“ (Ervin). „Ruský jazyk se svými 25 konjugacemi doporučuje se pro formální vzdělání ještě lépe než latinský“ (kterýž citát snad jen proto mezi seriosními uveden, poněvadž prý jej učinil Bismark). „Kdo byl sám kdysi gymnasiálním abiturientem, ví z vlastní zkušenosti, že nebyl s to, aby klassika z nepříliš snadných bez důkladné přípravy četl“ (Pohlmann). „Prožluklé slovo klassicismus pohřbilo mnohého genia pod spoustou slov, učinilo hlavu jeho chaosem cizích výrazů a navalilo na něj břímě mrtvé řeči, jako mlýnský kámen“ (Herder). „V tištěných spisech i v písemných pracích zkušebních kandidátů a aspirantů míst, kteří prodělali gymnasium, seznává se často, že obírání se latinou a řečtinou na gymnasiích klesá co do vzdělávacího působení na vyjadřování se mateřštinou i na správné jí užívání mluvnické a slohové“ (Wiese).

Jsou-li citáty tyto přesvědčivé a případné, rozsoudí každý sám; zdá se mi, že z některých vyplývalo by něco jiného, než co se jimi chce dovésti a některé zase původně patrně jinam jsou namířeny.

Důvod, že znalost latiny a řečtiny podporuje porozumění cizích slov, zvláště pak vědeckých názvosloví, také od mnohých neuznává se, ač zase věhlasní muži jej hájí. Popírá pak se zvláště pro němčinu, v níž Heysův slovník uvádí přes 90 tisíc cizích slov, z nichž veliká většina jest vzata z jazyků živých.

Že ve vědecké terminologii klassicky vzdělaný muž najde význam slova, připouští se i se strany odpůrcův, ale popírá se pro většinu také bezprostřední porozumění významu věcného.

Co prý by si asi myslil některý Říman staré doby při slově „lokomotiva“, anebo co starý Hellen při slově „telefon“? Kterak prý by filolog vysvětlil slovo „manganismus“? Připouští zajisté i filologové, že slovní výklad není totožný s výkladem věcným, neboť konečně máme vůbec pramálo názvů, které by svým slovním obsahem byly dostatečnou již i definicí věci.

Ale zde jde patrně o to, že pamatování názvů i cizích slov se tím přece velice nadlehčuje. Když ale v seriosuí polemice setkáváme se s podobným uvedením: „Věhlasný astronom dal svým posluchačům toto vysvětlení: Osteologie jest nauka o kosti, *ὀστέον* znamená nauku, *λόγος* pak „kost“; jest to již tak anekdotické, že by se podobných věcí našlo mnohem více ve mnichovském německém listě humoristickém. Proti důvodu, že znalost latiny nadlehčuje velice naučení ve francčině i angličtině, nenamítá se ničeho.

Jakožto důvod proti latině uvádějí se i hlasové těch, kteří poukazují na chatrný prý prospěch abiturientů v tomto jazyce.

Také na sjezdě vídeňském r. 1880 shora již uvedeném, mluvilo několik řečníků proti jednotné škole, zvláště na základě gymnasiálního učení. Tak pravil zejména prof. Stark ze Št. Hradce o učení latině jakožto prostředku ku cvičení ducha: „Zavedením vyučování latině jakožto řeči vědy byla ve středověku vytvořena jakási svatá mluva pro kněze vědy a tím i pro budoucí časy v jistém smyslu, postavena zeď mezi ně a profánní lid. Dnes tato zeď více nemá významu a přece ještě snažíme se udržeti ji všemi prostředky proti útokům kultury moderní. Všecky důvody pro zachování klassických jazykův na střední škole jsou jen důvody zdánlivými, které teprv mnohem později, totiž pak teprv byly vynalezeny, když vlastní účel jazykův těch pro

školu již počal mizeti.“ Dále cituje výrok cizí: „Z cvičení ducha i krasochuti čtením starých spisovatelů má jen ten skutečný užitek, kdo starou literaturu učiní svým studiem odborným.“

Mohl bych ještě mnoho podobných výroků citovati, avšak unavil bych Vás zajisté, pánové, i myslím také, že marno přiváděti jich ještě více do boje, když jest nepopíratelným faktem, že i se strany samých technikův u nás i jinde dává se rozhodně přednost gymnasistům před realisty. Zvláště při školách našich dvojitých (spojených středních školách) máme tak očividný důkaz lepšího formálního vzdělání gymnasistů, že již toto faktum nám musí otevřítí oči.

Pokud žáci na takové škole v nižších čtyřech třídách skoro ve všem společně postupují, není při nich znáti průměrem podstatného rozdílu; když však od 5. třídy gymnasisté od realistů se úplně i lokálně rozejdou, zjeví se již za krátko velmi značný — až nápadný — rozdíl ve schopnosti vyjadřovací, tak že na př. maturitní thema třeba z věd přírodních, které by mělo realistovi býti mnohem přístupnější, přece v celku nepoměrně lépe vypracují gymnasisté. —

Dovolte mi nyní, pánové, abych po všech hlasech, které jsem dosud registroval, jak možno nestranně i svůj o tom soud pronesl. Také já, pánové, jsem horlivý přívrženec jednotné školy střední a přišel jsem dávno ku přesvědčení, že nemůže býti vystavěna na jiném podkladě než na gymnasii. — Cokoli jsem proti tomu kdy slyšel a četl, nemohlo mne v tom zvrátiti; cokoli proti jazykům klassickým bylo proneseno, byly po mém názoru důvody, byť bych jejich správnost chtěl plnou měrou uznati, platící stejně také proti jazykům moderním, vyjmouc jedině důvod praktičnosti pro život, kterýž však opět jen málo váží o sobě — považme jen, co v moderních jazycích učiniti dovede na příklad obchodní akademie za krátkou dobu s materialem přerůzným a často s veliké části chatrným.

Substituce jazyků klassických moderními snad by se kdysi mohla osvědčiti, ale zajisté ne dříve, než až se těžisko vzdělanosti pošine; dnes však není důkaz stejnorodosti obou směrů nikterak proveden, i nedočel jsem se také nikde takového důkazu, nýbrž jen tvrzení vyznívajících v ten rozum, že by taková stejnorodost zajisté se objevila, kdyby oběma směrům dán byl úplně stejný základ. O tom však právě nemáme zkušenosti nižádné.

Tvrdí-li se tedy s některých stran, že existují dvě střední školy stejně oprávněné (totiž gymnasium a realka), paralelně vedle sebe běžící, mám za to, že tomu není tak; školy ty nejdou rovnoběžně, ony očividně hned od počátku se rozbíhají a na koncích ovšem jsou od sebe nejdále. A to po mém zdání jest právě rozhodnou vadou našeho školství, pokud se týče jeho nejhlavnějšího úkolu: opatrování vyššího obecného vzdělání i pokud se týče opportunity za příčinou rozhodnutí o budoucím směru studií pro jednotlivé studující.

Přívržence středních škol nelatinských jakožto jednotných nazval bych nejraději radikály středního školství; oni chtějí — povrhující směry dosavadními — stavěti hned na základech zcela nových, byť ještě zcela neosvědčených. Radikálové tito jsou ovšem jako radikálové v politice a jinde dobrými vzrušiteli přílišného klidu, zabraňovateli možné stagnace; ale nesmí se jim pustiti uzda na dobro, aby to dobré, co jest, nebylo snad zničeno bez náhrady bezpečné. Proti těm stojí pak mužové neméně věhlasní, z velké části odchovanci nebo učitelé škol praktických, jež můžeme nazvati konservativci vzdělanosti, ale nikoli s příhanou od liberálů obvyklou: ti na základech dosavadních po staletí a dosud osvědčených chtějí viděti odchovánú naši mládež, přibírající dle pokroku věd to, co nutno pro povšechné její harmonické vzdělání.

Platí-li kde zásada nenáhlého přirozeného přechodu od starého k novému, platí zvláště ve školství. Nekácejme, nebořme osvědčené staré gymnasium, vždyť budoucí pokolení, shledá-li zcela nepochybně, že staré základy

zpuchřely a nejsou s to, aby nadále udržely budovu starou, oprav potřebnou, zajisté obnoví budovu samu, ale dle potřeby i její základy. Tohoto však nechybného poznání doba zřejmě ještě nenadešla.

Konservativci jiného druhu jsou ti, kteří chtějí jen zachovaný viděti stav středního školství nynější; držíce se moderního hesla průmyslového, dělení práce, mají za to, že rozdělení středního školství u nás bylo šťastným činem a jest diktováno duchem času; můžeme počítati k těm hlavně ty, kteří bojí se, aby jednotnou školou některý předmět buď gymnasia anebo realky nepozbýl něčeho ze svého nynějšího rozsahu.

Ani tomuto na pohled pokrokovému konservatismu nemohu přisvědčiti. Heslo: dělení práce oprávněno jest ve školství zajisté, vždyť chceme pořád určitěji děliti školy theoretické od praktických, povšechné od specialních, ano heslo dělení práce jest nejvlastnějším heslem přívrženců jednotné školy střední, kteří jenom brání tomu, aby připustilo se heslo to tak daleko, až by promělo se pro nás v záhubné heslo: „drobení školství.“

Vyslovují-li se konečně z četných stran obavy, že by jednotná střední škola žáky přetěžovala, nesdílel by je, řídě se zásadou starou, ale výbornou, že pro obecné vzdělání má se vybrati jen nutný materiál učiva, že nejedná se na středním stupni školství v každém odboru o množství látky, ale o dobrý perný základ, „non multa, sed multum.“

Právě však o tento výbor učiva, o tento rozsah odborů pro střední školu vůbec dějí se všechny boje, a nerozhodne tu ani názor jedněch, ani druhých. Žádná enketa znalců v té věci po mém přesvědčení otázku tuto u nás nerozřeší; jsouť náhledy příliš různé podle odboru, ke kterému se právě každý kloníme.

Zde rozhodne zajisté jen mocné slovo muže kompetentního na místě rozhodujícím, i musíme si zajisté jen přát, aby slovo to, vejdouc v život, osvěžilo a oživilo školu střední jakožto nejdůležitější faktor vzdělanosti národa, ale jakožto jednotnou.

Pamětihodná ještě zdají se mi k tomu býti slova profesora Steinera ze sjezdu vídeňského, jenž řekl: „Nepřiostrújme protivy, rozštěpujice vzdělané lidstvo ve dva tábory, jež sobě nerozumějí. Tak nesvedeme pro budoucnost ničeho. — Neptejme se vždy, na č to, čemu se učíme, budeme potřebovati, nýbrž také, co získáme tím studiem s a m ý m o s o b ě.“

„A tu, pánové, mrtvé jazyky tak jako matematiku ceniti jest vysoko pro jejich cvičebnou mohutnost ducha, byť nezbylo z nich mnoho pozitivního budoucně v paměti. Ale studium jazyků těch jest spolu cestkou, která vede nás hloub a intenzivněji v duševní život staroklassických národů, než se státi může jazykem živým. Tím, že nás cestka tato vede kolem obrazů z jiných dob, vzbuzuje v nás jakýsi idealismus, o němž jest si přát, aby v naší příliš realistické době nevymřel, nýbrž myslí povznášel a oživoval. Jest ho, tohoto ducha, dnes potřebí více, než kdy!“ — „Vyjděme tedy od gymnasia, jakožto od jednotné střední školy, abychom boj o otázku, zdali naše vzdělání na základě mrtvých či živých jazyků má se vystavěti, boj, jenž vybojovati konečně se musí a v němž mrtvé jazyky časem snad skutečně dožijí se své smrti, převedli na jeho nejvlastnější území. Přenechme pak budoucímu gymnasiu, aby si provedlo reformy v příčině i mrtvých jazykův i realních nauk. Vždyť pak v těchto gymnasiích nebude nedostatek rádných zástupcův našeho směru a ti dobudou přírodním vědám náležitého postavení. V tom leží program budoucnosti.“

Zajisté pak nemohu lépe skončiti přednášku svou, než slovy pana prof. Kořistky, když padla s protivné strany poznámka, že by členové jakési komise, mající zříditi školu střední, kdyby žádné ještě nebylo, byli prohlášeni zajisté vesměs za blázny, přijímající v osnovu její dnes za hlavní předměty dva mrtvé jazyky, že pak je chrání dnes jen tradice, zděděná od Řeků a Římanův, — slovy totiž: „Ano, bylo by tomu nejspíše tak, kdyby oněch tradicí nebylo; avšak tyto tradice existují a nedají se oddekretovatí, poně-

vadž žádné shromáždění tohoto světa nemůže odhlasovati, že dějiny lidstva za posledních 3 tisíciletí mají se pokládati tak, jako by jich nebylo bývalo.“ (Hlučný souhlas.)

Po přednášce ředitele Martina Pokorného ujal se slova prof. Tilšer, kterýž navrhoval, aby se shromáždění aspoň v principu usneslo na tom, zda souhlasí s tím, aby zavedena byla jednotná škola střední čili nic.

Proti takovému zásadnému usnešení ozvali se ředitel rychnovského gymnasia p. Franta, dr. Král, dr. Kastner a j., když však i referent p. ředitel Pokorný přimluvil se za návrh p. prof. Tilšera, aby měla dnešní hromada nějaký pozitivní výsledek a aby se tedy na nějakém principu ustanovili, přijala valná hromada převážnou většinou (asi 8 hlasů bylo proti) v principu návrh na jednotnou školu střední.

Nebezpečnost cholery.

Píše V. Nohejl.

Ačkoliv od prvního objevení svého stala se cholera na kontinentu našem takřka populární a mnoho ztratila na původní hrůze své, již epidemie tato po staletí děsila lidstvo, ačkoli pokrokem vědy snáze lze jí nyní čeliti a zhoubný vliv její omezovati, přece vždycky cholera značí velkou kalamitu, proti níž bojovati musí stát i společnost, poněvadž ohrožuje nejdražší statky, životy lidské.

Známo jest, že cholera v posledním čase téměř již zdomácněla na celém severním pobřeží moře středozevního a nyní vplížila se i do největšího emporia rakouského v moři adriatickém a zde zachvátivši v kostnatou náruč svoji mnoho již obětí, chystá se snad pokračovati na zhoubné cestě své i do vnitra říše naší. Jest pochopitelno, že vláda činí všechna opatření, kterými věda ozbrojila lidstvo proti děsné nemoci této a můžeme vším právem se domnívati, že nebylo by v posledních třinácti létech tolik sirotků, kdyby konána byla všechna ta zdravotní opatření, jež se osvědčila v Neapoli a Marseillu.

V Uhrách přes všechno chvástání maďarské jsou poměry, nejen v kulturním nýbrž i v zdravotním ohledu velice zanedbané; zde nalezla by cholera půdu velice úrodnou. Vždyť sama publicistika maďarská doznává, že v čelnějších městech uherských jsou takové poměry, které epidemie všelikých druhů k sobě takorčka zvou, poměry, jež jsou posměchem všem zákonům a opatřením zdravotnictví. — Co platny jsou všechny hygienické zákony, když ve světnici, která obsahuje sotva několik kubických stop vzduchu, bytují celé tucty lidí, které hltají do sebe vzduch miasmatický přesycený, když z ohledu na různé podnikatele staveb zanedbávají se nejprimitivnější zákony zdravotnické. Tato vina netíží pouze správu uherskou, nýbrž i naši a to v míře dosti citelné.

Přikvačí-li náhle cholera, pak objeví se neštěstí v pravém svém světle, v plném dosahu; ukáže se, že namnoze schází veškeré pochopení zdravotního opatření u lidu, který jich nedbá, jsa ovládnán svými předsudky. Veřejná správa může sice orgány svými nutiti obce, aby dbaly hygienických zákonů, avšak veřejná správa nemůže přiměti lid, aby vzdal se svých utkvělých předsudků. K tomu povolání jsou faktorové jiní, faktorové, kteří veliký mohou a mají vykonávati vliv na lidi, kněžstvo a učitelstvo. A jestliže přílišná úzkost a strach nejvíce působí k její rozšíření, smíme se vsí určitostí tvrditi, že poučení lidu o rázu cholery epidemie platně by přispělo k omezení jejímu. — —

Poznámka. K pojednání tomu užito: Dr. Rossbach „Cholera indica et cholera nostras,“ W. med. Ztg. 1864—85. Kapper Uiber die Cholera.

Nebudeme proto rozepisovati se o vlasti cholery, nýbrž uvážíme nynější stav této epidemie, jakož i opatření, která proti ní dosavad po ruce máme.

Když roku 1830. cholera ponejprv do Evropy vtrhla, nemohla žádnými dosavadními vědeckými hypothesami vysvětlena býti. Teprve po dlouhé pozorovací práci celého půl století podařilo se rozluštití nejtěžší problémy o choleře a dokázalo se přese všechny námitky, že cholera téměř *výhradně rozšiřuje se stykem lidí.*

Avšak zároveň ukázalo se, že ne všude a ve stejném čase objevuje se cholera, kam zavést ji měl styk lidský. V nejbližším sousedství cholery zůstala celá města, vesnice, ano i pásy krajinné ušetřeny této epidemie. Zároveň zastavila se cholera v jistém čase, v některých místech dokonce pomínula, ale za to tím větší silou po několika týdnech neb měsících se rozšířila. Objevilo se dále, že při různých epidemiích stejná místa byla zachváćena a stejná ušetřena a tím povstala nauka o *místní dispoziči půdy.*

Má-li půda míti vlivu na rozšíření cholerové epidemie, musí míti vlastnosti, které rozmnožování se cholerového baccilu (o němž níže pojednáno bude) umožňují, musí míti podmínky vegetace, která může zárodky cholerové i do větších vzdáleností rozšířiti. Dle zkušeností v Indii nabytých jsou skutečně místa cholery podporující a sice *velmi nízko* položená, *vlhká*, dále byty a domy, které mnoho jsou znečišťovány organickými hnilobnými látkami. Důkazů o pravdivosti máme hojnost za četného počtu epidemií posledních let. Naproti tomu jsou místa na pevném skalnatém podkladě, anebo na písčné volné půdě, pro vývin cholery téměř nepřístupná. Taková místní immunita není ovšem absolutní. Nečisté poměry, dlouholeté nahromaďování excrementů v bassinech, nečistota obyvatelstva, schovávání prádla po cholero onemocnělých, to vše jsou okolnosti, které i v domech, jež na pevné skalnaté půdě stojí, nejhorší a nejsilnější epidemie způsobiti mohou.

Dalším pozorováním seznało se, že cholera v těchže zemích v určitých ročních dobách náhle přestává a to při určitých teperaturech a došlo se k tomu názoru, že pro cholery stává také jisté *časové dispoziče.*

Abychom o tom se přesvědčiti mohli, musíme přehlédnouti větší epidemické periody, ze kterých vysvítá, že skutečně jest jistého spojení s dobou roční a panující teperaturem, avšak pouze v tom směru, jak tyto faktorové vývin a růst cholerového zárodku podporují aneb ničí. Že žádného jiného vzájemného poměru nestává, vysvítá z toho, že cholera zuřila na celém téměř povrchu zemském, ve všech zeměpisných šířkách, v nejrůznějších teperaturech, kde člověk jen žiti mohl. V mírném neb studeném pásmu přestává cholera obyčejně na zimu, avšak ne pravidelně a naopak dosahuje největší výše své v parných měsících letních, aniž by se však mohl stanoviti konstantní poměr mezi výskcu teperaturem a přibýváním neb ubýváním extensivity epidemie. Ostatní počasí na vývin cholery má vlivu pramalého. —

Konečně poznalo se, že při stejných, jak časových tak místních dispozičích jeví ještě rozdíly individuální, že při největším zuření cholery, část za týchž poměrů žijících lidí podlehla a část vyvázla, poznalo se, že musí býti také *individuální dispoziče.*

Špína, nečistota a bída přispívají k rozšiřování cholery nejvíce. R. 1852 umřelo v Paříži v 50 nejspínavějších ulicích 53 prc. per mille a v 50 nejčistších ulic, 19 per mille. Často ta místa, která na první pohled zdají se jako čistá, jsou hnízdy hniloby a nečistoty. V jednotlivých domech, kde záchody jsou špatně zřízeny, zuří cholera velmi citelně, a téměř vždycky tyfové domy jsou také domy choleroými.

K choleře stává se člověk disponovaným sesláblostí těla, dále všichni rekonvalescenti, všichni, jichž síly zmořeny jsou hladem, starostmi a nočním bděním. Lidé, kteří se nastudili, pravidelně na cholery zemrou. Proto také každý poklesek v dietě přivádí sebou cholery. Střídmé i nestřídmé požívání zkaženého masa, špatných nápojů, studeného ovoce, okurek, příliš studené vody, jmenovitě však nestřídmé pití disponuje k choleře. Úmrtnost pijáků

cholera jest veliká. Dle Adama dosahuje úmrtnost jejich enormního čísla 90 prct. —

Avšak též veliké duševní rozčilení, jmenovitě úzkost nervosních aneb zbabělých lidí, kterýmž tělo se seslabuje a zaživací proces kazí, způsobuje onemocnění cholera. Co se týče pohlaví, umírají více ženy, stáří však cholera nešetří žádného, starce i dítě stejně chvátí v hrob.

Každá epidemie více lidí ušetří než zachvátí, ušetří i lidí, kteří v stejných nečistých místech dleli, týchž pokrmů požívali, co cholera zemřeli, s nimiž do posledního okamžiku v nejužším styku žili; v tomto případě sluší přijati za pravdu, že vskutku jsou lidé, *kterí nemohou se nakaziti*

Těž kdo jednou cholera přestál, získává tím jako po tyfu, jakési immunity, aspoň nikdy v jednom roce, není člověk takový dvakráte stížen cholera. (Znám jest jen jediný případ z r. 1866.) Immunita před cholera jest však velmi krátkou, takže ve dvou po sobě následujících epidemiích dvakráte tíž lidé postiženi jsou, což dle Tourrela není žádnou zvláštností. Podobné krátké immunity mohou dosíci i celí národové, jak o tom svědčí události v Indii.

Značný počet namahavých pozorování a zkoumání dokázal, že vzájemný styk lidí může cholera zavléci na místa a osoby, které v určitý čas disponovány jsou pro cholera, že lidský styk vyžaduje ještě dále celou řadu pomocných příčin, které mohou vzbuditi epidemii cholera. Rozličná pozorování z rozličných stanovisek rozdělila také vědátory ve dva šiky, z nichž jeden (Pettenkofer) hájí stanovisko localistické a druhý (Koch) stanovisko contagionistické*) a hlavně v poslední době boj o mínění obou stran velice se přiostril.

Nebylo ovšem nic přirozenějšího, než že se bádalo po původci nemoci tak zhoubné a všichni shodovali se v tom, že původem nemoci jest organický zárodek a že v těch místech nejvíce se cholera rozšiřuje, kde zárodek nalézá všechny podmínky života k energickému svému vyvinutí. Při řešení těžké dozajisté úlohy o bezprostřední příčině cholery rozdělili se zkoumatelé. Pettenkofer přivádí cholera ve styk se zemí, kdežto Koch za původ nemoci udává podle něho nazvaný cholera bacillus. Myšlénka, že původcem cholery jest parazitický mikroorganismus není nikterak novou; již při první pandemii roku 1817 vykládali si ji podobným způsobem, ano dokonce se tenkrát domnívali, že *oblačky zvláštní barvy na obloze nejsou ničím jiným než hejny cholera zvirátek, jež k nám vítr z Indie zahnal.*

Pátralo se ihned v krvi a výkalech onemocnělých cholera a našly se skutečně mnohé mikroorganismy, které však i ve stavu úplně normálním se objevovaly, mimo to chyběla veškerá jejich souvislost s průběhem nemoci a tak celá otázka trvala na stejném stupni až do minulého roku, kdy Koch rozsáhlými pracemi svými v Indii, Egyptě a Evropě stanovil za axiom, že příčinou cholery jest čárkovitě zakřivený bacillus (komma-bacillus)

Všichni, kdož po Kochovi pracovali našli tohoto bacilla, nejen ve výkalech nemocného na cholera, nýbrž i ve vyvrhnutých massách a uvnitř střeva.

Koch popírá co nejrozhodněji, že by se cholera bacillus mimo uvedená místa ještě někde jinde nalezal, kdežto Finkler a Prior uvádějí, že při pokusech se zvířaty našli cholera bacillus nejen ve střevě, nýbrž i v krvi, v plicích, ve slezině, v ledvinách ve sliznici močové, ano i v samé moči. Kochův bacillus má délky 1—2 μ a šířky 0.4—0.5 μ ; má tvar čárky a umělým pěstováním může se vyvinouti ve tvary nitkovité neb šroubovité. — Tento mikroorganismus může se umělým pěstováním velmi rozmnožiti, avšak doba růstu i vývinu jeho dosahuje jistých, určitých mezí, po jejichž dosažení počíná bacillus hynouti. Nejlépe vyvinuje se, necháme-li cholera výkaly na

*) Při nakažlivých nemocech užívá názvů *contagium* a *miasma*. Pod *contagium* rozumí se jed, který se vyvinouti může uvnitř nemocných lidí. — *miasma* jest jed, který nalézá se mimo organismus lidský, ku př. v zemi, ve špinavém prádle, ve vzduchu a p. Jed *contagio-miasmatický* jest taký, který se může tvořiti vně i mimo organismus lidský. — O *contagium* se tvrdí, že se dá přenášeti z jednoho člověka na druhého, kdežto *miasmatu vlastnosti té nemají.*

vlhké zemi a nebo na vlhkém plátně, kde ve 24 hodinách úžasnou měrou bují, avšak dlouho to nevydrží. Po 2—4 dnech hyne, anebo bývá potlačen od jiných bakterií.

Bedlivým pozorováním došlo se k následujícím výsledkům. Bacillus ani po jedenácti dnech neztrácí ničeho na své nakažlivosti a může za příhodných okolností i 16 dní vydržeti; celkem však bacillus jen krátkou dobu může žíti v člověku, špíně, vlhkém prádle a na vlhké zemi. Nicati a Rietsch vypočítali dobu, jak dlouho může bacillus cholerový ve vodě žíti a sice:

v destilované vodě	20 dní
ve vodě kanálu Marseillského	38
ve vodě mořské	64
ve starém přístavu Marseillu	81
ve vodě na spodině lodí námořních	32 „

Tím dokázáno jest, že slaná voda Kochův bacill neničí, naopak že tento přetrvá celou dobu, která uplynouti může na cestě z Indie do Evropy. —

Velmi rychle hyne bacillus na záchodech (žije tam pouze jeden den) a van Emergem přikládá to chemickým jedům, jež vyvinují se z hniloby. Na kyselém ovoci, kyselé zelenině, sýru, mastnotě, uzeném neb soleném mase, ve cibuli neb česneku neb víně hyne cholerový bacillus ve 24 hodinách. Taktéž nesnese vyšší teploty než 64 °C. Podobně hyne odejmutím vzduchu a kyslíku, avšak ihned oživuje, má-li k němu vzduch přístup; nejpůsobněji však ničí její energické vysušování. Zničený bacillus zanechává, však po sobě detritus, který i po mnoha měsících schopným jest dalšího vývinu, jestliže zvlhčením povzbudí se k dalšímu životu. —

Kdyby se bylo podařilo nastříknutím choleroých bacillů do vnitřností zvířat způsobit u nich cholera, pak zmizela by veškerá pochybnost, že Kochův bacillus jest v přímém spojení s asijskou cholera. Avšak veškeré pokusy nevedly k žádoucím výsledkům. Zvířata pošla sice, ale nikoliv cholera, nýbrž otravou. Koch tvrdí sice, že morče pojde na cholera, avšak v tom má velmi mnoho odpůrců.

Někteří příliš smělí lidé požili cholerové výkaly ve formě pilulek, aniž by onemocněli. Takové pokusy nevedou k ničemu, poněvadž jednak víme, že velký počet lidí není vůbec k choleře disponován a dále, že kyselá šťáva žaludeční cholerového bacilla dříve hubí, než vniknouti může do střev. Mimo to mohou se podobné šílené pokusy díti pouze za epidemie, a pak mohlo by se i případné onemocnění vysvětlovati zcela jinou dosud neznámou příčinou infekční. Jest nám znám pouze jeden případ, kde bezprostředně Kochův bacillus cholera způsobuje. Jistý lékař navštěvoval cholerový kurs u Kocha v Berlíně. Po pěti dnech dostavil se slabý průjem a vrhnutí. Ve výkalech spozorovány byly Kochovy čisté bacilly. U nemocného dostavila se neuhastitelná žízeň, a křeče jmenovitě na chodidlech. Pak po nějakém čase nastalo zlepšení, průjem přestal, avšak lékař stížen byl ještě po dlouhý čas velikou slabostí. Koch nazval onemocnění toto *cholerinou* a to jest jediný důkaz, že bacillus jeho přímo může nakaziti, mimo jiné, pochybné však jistoty.

Všichni shodují se v tom, že zárodek cholerový vězí ve výkalech a jimi také valně se šíří. Ani ve vzduchu, výdechu neb potu nenalezá se zárodek pouze ve střevu a jeho výkalu.

Proto úplně beze strachu lze cholera stížené ošetřovati, dbá-li se naprosté čistoty. Bezprostřední přenášení nákazy z jednoho člověka na druhého jest mnohem řidší než u jiných epidemií, které pouhým dotknutím nebo vzduchem dále se šíří. Tím můžeme si vysvětliti, proč tak málo ošetřovatelek a lékařů nakazí se cholera a proč tato v chudých a nečistých, vrstvách nejvíce rádí. To však ovšem v nejmenším nesvědčí proti contagiositě cholery, poněvadž víme již, že mnozí lidé nejsou nákaze cholera přístupni.

V tomto ohledu velmi málo jest různého mínění a dle něho lze předpokládati, že cholera rozšiřuje se dvojím způsobem contagionisticky i miasmaticky. —

(Pokračování.)

D o p i s y.

Fermany řídicího učitele mladíka.

Sděluje se nám následující kuriosita.

V jisté horské české obci, řekněme na př. v Ježkově, stal se po pro mnohé nesprávnosti suspendovaném říd. učiteli proz. správcem čtyřtřídní školy nezletilý mladík domorodák, který po svém definitivním ustanovení barvu a důkazy své nezkušenosti ukazuje, jak z následujícího vidno.

Vydal přísný ferman, že každé dítě, kterému se znečištění záchodní dokáže, musí zaplatiti 10 kr., nebylo-li však zjištěno, kdo záchod znečistil, tu nařizoval ferman dál, že všechny děti ze všech čtyř tříd musí 1 kr. na vyčištění přinést. Jak takový ferman v ohledu mravním účinkoval na děti, zvláště dospělejší děvčata, rozumí se samo sebou.

Z toho povstalo velké pohoršení mezi rodiči dětí těch. Následkem toho nejspíše z vnuknutí pana inspektora, který se o věci té soukromě dozvěděl, byly vybrané krejčárky zpět vráceny nebo, na měsíční inkoust obráceny.

Druhý ferman a sice v konferenci protokolární vydal tento nezkušený mladík naproti dvěma mladším učitelům, by se chovali k duchovnímu správci chladně a odměřeně, jinak že je udá c. k. okr. šk. radě, neboť farář mimo jiné mladíku tomu nemiló věci — světe žasni — půjčuje škole a učitelstvu nepřátelský list „Čecha“ soukromým osobám, pak letos dal zpověď dětek školních na soboty odpoledne a sv. přijímání na neděle, čímž učitelstvo odstrkuje a je o zákonné prázdniny připravuje.

Ptáme se: Je řídicí učitel po zákonu oprávněn podržené učitele k podobnému chování se naproti duchovnímu správci vybízeti?

Třetí ferman též konferenční zněl, by ti dva mladší učitelové pozdravovali dámy (na venkově v horách učitelky dámami) a jeden z nich by co podržený s větší poklonou ho zdravil a se v konferenci a jinak nepousmával. Těžko zajisté se nesmát! Napadený skroušeně slíbil, že bude smekat na metr, to snad stačí. Máme nyní pozdrav: Má úcta na metr!

Svou svrchovanost ukázal mladík ten při jedné mimořádné konferenci, která již více dní trvala, že ustanovil ji pouze na jednu hodinu a o návrhu, by trvala déle a věc se již jednou skončila, nedovoloval ani hlasovat. Je to v pořádku? Pochybujeme.

Klučenice schovejte se, jste pramalé ještě proti Ježkovu!!

Z Moravy.

Až dosud bylo málo dopisů z Moravy ve výborném časopisu tomto uveřejněno a přece mnoho těch, kteří časopis tento čtou, na něj předem se těší, ale své zkušenosti, návrhy a otázky časové v něm neukládají. Já bych tak nějakou otázku s poznámkou měl právě pohotově, kterou bych o příštím sjezdu učitelském v Praze p. Královi rád předložil a sice, nebylo-li lépe, aby pro tento rok p. Král a jeho přívrženci letošního sjezdu a horlení proti nepřátelům nynější školy raději nechali a zajeli se podívat na Moravu, třebaš na Valašsko nebo na Slovácko, aby se přesvědčili, zda skutečně jejich škola o tolik více také nynější pokolení naučila, o kolik podražila a zdali ten rozsáhlý školní aparát také tak pilně pracuje, jak je placen. Tu by jim, zajisté, kdyby jen chtěli býti upřímnými, bylo vyznati, že povídali. Přesvědčili by se, že školní světnice, — paláců tu mnoho, ještě není — jsou jen k tomu, aby v letě byly z polovice nebo dočista prázdné, a v zimních měsících aby se v nich děti ohřály, ano slyšeli by od svých p. kolegů, že mnoho dětí 11 a 12letých, o větších ani nemluví, po celý rok školy ani neuvidí, ba doznati by musil leckterý správce školy — učitel se již mnozí neradi jmenují — o svém p. kolegovi-sousedu, jak že se již na jaro těší, že již bude mít od těch křiklounů od května do října pokoj a pak-li by snad se jich ob čas několik přece sešlo, posílá je domů, to že nestojí za to. No a inspekce?

Hm, pro tu může každý spáti, vždyť p. školdozorce ví, jak to chodí a on skutečně ví, jak při dohlídce pochodí. Den před ní se vybubnuje, zítra že přijede p. školdozorce, aby dívky alespoň zítra do školy přišly a tu se dosti často přiházívá, že na vícetřídní škole sejdou se tři chlapečci a čtyři děvčata a co umí, p. inspektorovi, obyčejně gymn. profesoru, poví a za půl hodiny jsou denníky, zprávy a j. za správy uznány a podepsány a je po výslechu; do mnohých škol se ani jednou za rok nejde, protože to opravdu nestojí za to. Po podpisech následují obyčejně, toť se ví, oprávněné stížnosti, jak všechno chatrné, jak lidé k učitelstvu neuznalí, že třebaš jednomu bylo vyučovati celý půl roku za dva) aby se mu tudíž povolila remunerace, což se ihned běře u vědomí, aby ta která prázdná škola byla povýšena do vyšší platební třídy a p. školdozorce slibuje, že již o tom mluvil s jistým — jmenuje ho — místodržitelenským radou a ten mu slíbil, že takové školy, které přec jen v zimě bývají obydleny, budou povýšeny do první platební třídy, což se vždy ovšem přijme s jásotem. Nu a proč by neslíbil a proč by nedal; vždyť máme; proč bychom také za tolik práce a námahy nedali? Ovšem řekne p. Král, že o nynější škole cos podobného napsati může jen nějaký bosonohý zpátečník z doby Faraonů, ale já bych přece ve své zabeďnělosti prosil p. Krále, aby sám, jakožto do věcí školských zasvěcený, pronesl soud svůj, je-li to spravedливо, aby byl lid v Čechách tížen ročně daněmi 8 milionů a na Mor. přes 2 mil. jen na školy obecné a vlastně ten nejpotřebnější z takého nákladu tak málo užitku měl a pak aby opravdu všecken národ i s p. Králem o tom přemýšlel a uvažoval, není-li to troubení do světa, jak nynější školou jest lidstvo oblaženo, jak těm jistým pánům vzdělání lidu na srdci leží, tak drobet švindlem a pak, kdo napovídá p. Královi, že by ti domnělí nepřátelé školy opět se rádi zmocnili dohledu nad ní; kdo pak by rád se na také hospodářství díval? Možno, že při důkladném přemýšlení a zdravé úvaze padl by někdo na šťastný návrh, jak by se dalo vyšroubované školství nynější vyšroubovat též na více práce a ne vždy jen platu a možno že by mnohý přišel k přesvědčivému úsudku, že třebaš p. Král kraloval dnés a včera, že na věky kralovat nebude a nemůže.

D r o b n o s t i .

Němčina na našich středních školách. Že němčině věnuje se na našich gymnasiích péče veliká, o tom svědčí nejlépe číslice hodin jí věnovaných. Ve všech třídách nižšího gymnasia věnují se němčině čtyry hodiny týdně (náboženství 2) ve vyšším pak gymnasiu po třech hodinách týdně. Času němčině věnovaného užívá se k tomu, aby žáci osvojili si jednak theoretických základů jazyka německého, jinak, aby cvičením konverzačním jmenovitě ve třídách vyšších osvojili si dostatečnou obratnost v jazyce. Českému jazyku věnuje se v první, druhé a třetí třídě pouze po třech hodinách a ve čtvrté třídě má čeština vyhrazeno pouze dvě hodiny. Ve vyšším gymnasiu vesměs čeština má pouze po třech hodinách týdně. Tento poměr svědčí, že se spíše s češtinou jedná po macešsku — než s němčinou. —

Obsah „Vychovatele“:

Učte se německy! — Po revisi školních knihoven. — O duševní dědičnosti. — Palěrky ze sjezdu profesorů na středních školách českých o letnicích. (Dokončení. — Nebezpečenství cholery. Píše V. Nohejl. — Dopisy: Fermany řídicího učitele mladíka. Z Moravy. — Drobnosti.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: P E T R K O P A L.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovni ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Učte se německy!

(Dokončent.)

Učte se německy! — ozývá se v Čechách již od doby císaře Josefa. Mohlo by se do jisté míry tvrditi, že slova tato jako červená nit propletají se dějinami národa českého. Vlast naše stojí tu jako ostrov v moři německém, jehož vlny již od věků břehy buď podemílají, aneb zatápějí; leč za všechny věky nedělo se to s takým úsilím, jako za posledních sto a padesáte let. Konečně v našem osvíceném 19. věku zdálo se, že úsilí toto pouzlábne a že i národu našemu bude dopráno místečka na výsluní oslavované kultury téhož věku.

Však tu teprv s úsilím sdesateronábným hřmí se na nás z moře německého: *učte se německy!* A proč? Abychom tím spíše mohli býti pohlceni. A zajisté dosud nikdy nehrozilo nám toto nebezpečí v té míře, jako právě v tomto věku povšechné osvěty, ve věku páry a elektřiny.

Císař Josef snažil se poněmčiti nás německými slabikáři; ve věku 19. chtějí nás poněmčiti německou vědou, německým duchem, německým kapitálem, německou továrnou, německým průmyslem, německou parou, německou elektřinou, slovem, cokoli v věku tomto lidský duch vymyslíl a vynalezl, toho všeho nepřátelé naši užívají i zneužívají k našemu poněmčení. Proto máme za to, že nám z toho moře nikdy nehrozilo nebezpečí většího, jako dnes.

Psychologicky musíme rozeznávati poněmčení *dvojí* a to poněmčení *duševní* a poněmčení *hmotné*, čili mluvnické.

Národ, jenž začíná do sebe pojímati ducha národa cizího, již se odnárodňuje, byť i ještě jazykem po matkách zděděným mluvil.

A tu pohříchu musíme konstatovati faktum, že my Češi duševně valně jsme již poněmčení. Naše národní intelligence všech odborů, ani jediný nevyjímaje, prodchnuta je duchem německým, byť i dosud česky mluvila. Naši spisovatelé, naši básníci, naše úřednictvo, profesorstvo, naše právnictvo, naše vojsko, aniž by si toho všudež jasně bylo vědomo, prodchnuto jest germanstvím. Naše intelligence německy myslí a česky mluví, jedni správněji, druzí nesprávněji. Naši básníci, novináři, kněží a profesori mluví a píšou sice správně, méně správně naši advokáti, nesprávně již naši úředníci a nejnesprávněji to nejnižší úřednictvo, o jehož česko-němčině můžeme každého dne v hostincích se přesvědčiti: avšak vesměs provanuti jsme duchem germanským. My smějeme se těm Němco-Čechům a Čecho-Němcům kolem Nové Paky, když je parodujeme: *habt'r de prasátkn über kopečka atd.*, avšak

byť i ne v té míře směšnou, o to ale tím bolestnější je ta česko-němčina našich vzdělanců, těch vždy několik slov českých a mezi to opět celé věty slov německých, jak to ku př. v Praze na ulicích a v hostincích každodenně slýcháme!

Tu teprv je znáti, jak daleko u nás duch německý pokročil. Těch několik slabikářů a čítanek z doby císaře Josefa národ český tolik neponěmčilo, jako dnes ty německé obrázkové listy a bazary, jichž se k nám denně dováží na celých vagonech, duševně poněmčují naše rodiny.

Dokud za císaře Josefa české vesnice u Němců pořekadlem bývaly špatných a neschůdných cest, tu té germanisaci u nás nedařilo se valně. Dnes však duch německý jezdí parou, jezdí rychlíkem, jezdí po telegrafu. Dnes lze mu zříditi si v každé vsi stanici, své skladiště a jelikož věk náš 19. věkem jest materialismu, utilitarismu, prospěchářství: mnohý český tatík dá si říci a začne kořiti se duchu německému. Dokud v Čechách přádávala se česká příze z českého lnu a dokud ta příze českýma rukama v plátno se obracela, tu ty přádky a tlakcovské stavy ozývaly se českým hlaholem: od té chvíle, co přádky hodily se do ohně a co za tkalcovské stavy zasedl hladomor, začal k nám mrazivě vanouti duch germanisace z palácových továren. A kdekoliv v českém městečku aneb na české vsi k nebesům trčí věžovité komíny, tam s dusným dýmem padá na úrodné nivy naše duch germanisace, jenž velí: učte se německy! Dnes, kdekoliv povstane větší závod, kdekoliv otevře se zem, aby z ní vynořovaly se černé diamanty, tam ozývá se: učte se německy! —

V tom rozeznává se věk císaře Josefa od věku 19, že onen poněmčoval více slovíčkářsky, kdežto tento hledí všecken náš život národní jaksi „saturovati,“ překrmiti duchem germanským a to ve všech oborech činnosti.

A tu opět a opět dovoluujeme si poukázati na nebezpečí, jež nám hrozí — z klasicismu. My totiž naplňujeme a přepĺňujeme gymnasia, kdežto Němci více si hledí škol odborných. My naplňujeme úřadovny tak jako tak poněmčené, v nichž úředníku při nejlepší vůli nelze pro národ mnoho co činiti, kdežto Němci obsazují svými odborníky nejlepší místa v továrnách, průmyslových a peněžných závodech a víme to z každodenní zkušenosti, co tu jediný člověk může způsobiti, musí-li před ním na sta dělníků o chléb ve zdejší se trásti.

Kterak tu lze chudásu odporovati, zahřmí-li na něho p. ředitel: učte se německy, posílejte děti do školy schulvereinské!

N. L. nedávno durdily se, že školu schulvereinskou ve Vršovicích navštěvuje 117 českých dětí a horšily se na rodiče, kteří prý tolik zapomenouti se mohou nad svou národností! Nouze i železo láme a fakiósní ředitel závodu láme národní statečnost chudiny.

Školy schulvereinské v místech, jakými jsou Vršovice, za císaře Josefa byly by nemožny, jsou však možny ve věku našem 19. Přistěhovaly se k nám s tou parou, která železného oře pohání ku běhu 10 kilometrů za čtvrt hodiny, přistěhovaly se s anglickými vřeteny, s lokomobilami, mláticemi, řezacími, šicími a tisícerymi jinými stroji, slovem duch germanisace jezdí k nám po páře a po telegrafu.

Neznabožství a spustlost mravů přichází do našich dědin po té samé cestě, po nichž stěhují se k nám školy schulvereinské. V tom má víra i řeč našich otcův osud stejný. Vlnobití moře německého nikdy dosud nebylo tolik hrozné jako dnes, k čemuž rok 1866. a 1870. nesmírně mnoho přispěl. A kromě toho nepřátelé naši všech moderních vymožeností používají, aby chom duchem německým jako vlnami mořskými byli zaplaveni.

— Učte se německy! — chcete li životy své uhájiti před smrtí hladem. Teď nesmírliví protivníci již ani nemluví o naší národní existenci, nýbrž toliko o existenci fysické, kterouž nám ještě z milosti dopřátí miní, budem-li učiti se německy! V tomto stadiu boje právě nalazáme se. V tom Knotz a Pickert, Plener a Sturm za jedno jsou, byť i tito zbraněmi bojovali

vybranějšími. Země česká má se velikému Německu poznenáhla asimilovati pro případné sloučení německých částí Rakouska.

Pohříchu ne všickni naši státníci nahlízejí svrchované nebezpečí, jež v této asimilaci české země vězí.

Proto tím většího úsilí musíme sami užiti, aby nebezpečí to od vlasti bylo odvráceno.

Pomíjejíce stránku politickou, chceme o věci se stanoviska národně vychovatelského blíže pojednati.

Především musíme rozhodně opíratí se zásadě u nás až dosud oblíbené, že Čech toliko němčinou svoji existenci uhájiti může. Ve slovích: učte se německy! jeví se jednak nesmírná pýcha našich nepřátel a jednak nesmírné upokoření naše.

Podmínkou vezdejší existence bylo a jest od jakživa přísloví: *modli se a pracuj*, avšak nám Čechům praví se: neumíš-li německy, marně se modlíš a marně pracuješ.

Toliko per nefas temporum, dočasným násilím stalo se u nás pravidlem, že k modlitbě a práci patří ještě i němčina. S tímtež právem a důsledností praví i Maďar ku Slovákovi: chceš-li býti živ, modli se, pracuj a *uč se maďarsky!*

Ubohý Slovák, jak daleko by na svých dalekých cestách s maďarčinou došel! Drotar procestuje půl Evropy a neumí ani číst ani psát. V několika nedělích pochyť asi sto slov zkomolených německých, francouzských, holandských atd. a živí se poctivě. Drotar tedy protluče se světem i bez deutsche Sprachlehre!

Nutnost přiučovati se jazykům cizím, může býti vždy jen relativní, nikoliv absolutní. Nutnosti této podléhají na rozhraní národností nejen národové menší, ale i velicí, jakými jsou Němci, Francouzové a Angličané. Ano místy ani dvě řeči nevystačují.

V Americe katolický kněz aby mluvil ve čtyřech i pěti jazycích — s jakou důkladností a dokonalostí, jest jiná otázka! Němec, usadí-li se někde u Časlavi, musí bezděčně podvoliti se nutnosti, přiučiti se po svém způsobu též česky. Tak mu velí časová, aneb i prostorná nutnost, již pro hmotný, aneb i duševní zisk rád nerad podrobiti se musí. A tuto nutnost relativní, časovou a prostornou plnou měrou uznáváme, nikoliv ale nutnost bezvýminěčnou. Kdo chceš aneb musíš mezi Němci co kněz, co lékař, advokát, úředník, obchodník atd. chléb svůj vezdejší si vydobývatí, přiuč se němčině tolik, co jí potřebuješ. A tak též na obrátku pro Němce, usadilé v Čechách. Kdyby občanská svoboda opravdu na výši 19. věku stála, musilo by se říci: přiučování se jazyku mimomateřskému, jednomu, druhému a třetímu považuje se co věc té které osoby — co *parteisache*. Kdo věnovati se míní službě veřejné, musí vykázati se znalostí ve slově i písmě řeči buď jedné, aneb druhé a snad i třetí (ku př. v Uhrách) toho kterého kraje. Co člověk musí, rád učiní. K čemu děti již ve školách obecných trápiti druhým zemským jazykem? Ať se to ponechá na vůli rodičům.

K čemu gymnasistu mořit učením několika řečí najednou: tedy vedle češtiny ještě němčinou, latinou, řečtinou, frančinou atd.? Výsledek několikaletého vyučování několika řečím bývá vždy problematický. Ubohý žák neumí konečně žádnou správně. Ponechme mu času ke studiu chlebovému a když by s prospěchem absolvoval práva, filosofii, medicinu, theologii a když by pak shledal, že mu někde u Chomutova aneb u Přelouče kyne místo dobré, vykáže-li se znalostí té které řeči, obdrží místo. Mladý muž však za půl leta sám se více naučí německy, aneb česky, nežli dříve za celých osm let na střední škole.

Medik aneb kandidát profesury míní štěstí své zkusiti v Rusku, tedy dobře, začne učiti se rusky a bude se učiti s chutí a naučí se rusky mnohem dříve, nežli kdyby ruština obligátním byla předmětem na gymnasiu. Absolvovaný technik chce štěstí své hledati v Brasilii. Musí uměti portu-

galsky a naučí se za půl leta portugalčině tolik, kolik by na realce naučil se za osm let. Dnes máme vzdělců s absolvovanými vysokými školami dost a dost, kteří němčinu za celý boží rok nepotřebují. A kdyby nebylo nutného styku s úřady v němčině, nepotřebovali by jí třeba ani za celý život, aneb nepotřebovali by jí alespoň tolik, kolik se jí musili na obecných, středních a vysokých školách naučiti. K dobrému dorozumění a dohodnutí se ve světě není daleko třeba tolik němčiny, kolik jsme se jí musili učit na gymnasiích staršího rázu. Či má snad jedině Němec právo, aby řeč jiných národů radebrechoval a jedině my máme míti povinnost, němčinu ve slově i písmě správně uměti?

A co konečně života obchodního a vůbec praktického se tkne, tu nalehavá denní potřeba sama nejlepší učitelkou je řečí. Kupec, zná-li číslice a zboží, jak se které v němčině jmenuje, snadno se dohodne se zákazníkem. Kdo rád prodá a kdo kupovati musí, snadno dorozumí se i bez slovníku i bez gramatiky. Služky hravě učí se u kašen německy, vlašsky, třeba i turecky.

Kdyby k tomu třeba bylo důkazů co nejvíc názorných, mohli bychom uvést naše horaly krkonošské z okresu železnobrodského. Tito se svým galanterním zbožím ze skla procestují celou Evropu, ano projdou i Alžír, severní Egypt a vracejí se přes sv. zem a Cařihrad nazpět do Evropy — bez slovníků a bez deutsche Sprachlehre. Mají v tom svoji zvláštní metodu. Pochytí jednoduše číslice, naučí se po holandsku, po francouzsku, španělsku atd. pozdravovati a pak dělají dobré obchody. Český hudebník procestuje dnes i Kavkaz mezi národy, jejichž mluvnice a slovník nejsou dosud ani napsány.

Věru není tvrzení sofistějšího, jako že by Čech bez deutsche Sprachlehre hlady snad musel umřít. Němci ve svých obchodech tak dobře potřebují řeči jiných národů, jako my a jako každý jiný. A kdo dnes nějaké řeči přiučovati se musí, nebude se jí učiti vedle dosavadní, naskrz nepraktické, ba přímo směšné metody gymnasiální. Dnes co do metody přiučování se moderním jazykům vynalezly se již *norimberské trychtýře*. Dnes málo kdo učí se ku př. celé ruštině, celé francině atd., nýbrž pouze tolik, kolik pro svůj obor, aneb živnost potřebuje. Bylo by nemoudré, kdyby ku př. technik učil se též názvosloví filosofickému, kupecký mládenec názvosloví loďařskému, profesor terminologii krejčovské, žurnalista terminologii zámečnické té které řeči. Každý učí se tolik, kolik pro svůj obor potřebuje. Učiti se řeči, ať si již živé, aneb mrtvé, 8—12 let a ještě se jí nenaučiti, je starý, přežilý profesorský cop. A co se té důkladnosti a správnosti v řečích tkne, tu podívejme se do Ameriky, kde řeči celého světa se pronikají. Amerikán nesměje se Němci, Čechu a pod., nemluví-li správně anglicky.

Nejtolerantnějším je v tom ohledu Francouz. Toliko Němec rád se Čechu vysmívá, klopýtá-li mu jazyk u výslovnosti němčiny. V Americě hlavní věcí je kšeft. Dorozumějí-li se tam lidé ústy, aneb jen prsty a posuňky, vše jedno.

Nehledejme tedy marnivosti v tom, aby se o nás říkalo, že mluvíme plyně německy. Tím si dáváme sami zbraň z ruky. Pak ovšem Němci musejí dospěti k tomu mínění, že my učíme se němčině ze železné nutnosti, a oni češtině toliko z milosti.

Dotírá-li se na nás vždy úsilovněji: *učte se německy!* — nuže obraťme ta slova a volejme: učte se vy na vzájem česky! Na svém území mluvm jedině česky a dopřávejme každému Němci příležitosti a potěšení, aby se v rozmluvě tolik přiučoval druhému zemskému jazyku, kolik by k zábavě aneb obchodu potřeboval. Dobře buďme s Němci, snášejme se, pomáhejme si, avšak z principu mluvm výhradně jazykem mateřským.

O duševní dědičnosti.

(Dokončení.)

II.

Pravili jsme již, že osoby výstřední rády vespolek v manželství vstupují a tak mimovolně poslouchají zákona, který je odsoudil k vymření. Další zkušeností dokázáno jest, že vstupování v manželství krevních příbuzných má závažné následky pro potomstvo, jež úhonami jak duševními, tak tělesnými stíženo jest. —

Severoameričtí lékaři sestavili statistiku krevních manželství vzhledem k následkům, jaké mají na potomstvo, z níž vysvítá následující:

Stupeň příbuzenství	Počet manželství	Počet dětí	Zdravé děti	Nemocní a mrzáci	Na 100 porodů přichází nemocných dětí neb mrzáků
Sestřenice a bratraci 3 st.	13	71	42	29	40·8
2 st.	120	626	360	266	42·5
1 st.	630	2911	955	1956	67·2
Děti z manželstva sestřenic a bratraců	61	187	64	123	65·2
Strýc a teta s neteří a synovcem	12	53	10	43	81·1
Dvojnásobní sestřenice a bratraci	27	154	21	133	96·4

Klinkenberg v Cáchách pozoroval *epilepsii* při čtyřech dětech z manželství sestřenice s bratrancem. Z manželství toho pošlo pět dětí. Tři nejstarší stíženy byly těžkou *epilepsií*, jakož i *epileptickým* šílenstvím, takže musely dány býti do ústavu pro nezhojitelné; čtvrté dítě jest dosud zdravé a páté dítě trpělo až do 7. roku svého epileptickými záchvaty. V rodinách manželů nikdy nebyly nervové neb duševní nemoci, hysterie neb neurasthenie, též úplně vyloučeno bylo opilství, takže chyběly všechny jiné příčiny, od nichž by dědičná choroba dětí mohla býti odvozena.

Z nemoci, které stihají potomstvo krevních manželství, přicházejí nejčastěji, zmrzačení, nemoci mozkové a nervové, hluchoněmost a nemoci očí.

British medical journal uveřejňuje následující případ zděděné choroby u dětí z manželství, v jichž rodinách byly nemoci nervové neb pijáctví.

Rodičové muže, který byl pracovitý a domohl se značného bohatství, oddáni byli přílišnému pití. Vlastnost tu dědil také syn a přes domluvu svého lékaře oženil se v 36. roce věku svého s dívkou, jejíž rodičové trpěli nemocemi nervovými. Z devíti dětí, jež z manželství toho pošly, zemřely dvě v útlém věku na křeče; třetí dítě po dokonaném dětství se zbláznilo, čtvrté dítě vzrostlo v muže, který oddal se pití a dráze zločinné a strávil 5 let v tuhém vězení; páté dítě, dívka, vdala se za bohatého muže a vzdor domácí hojnosti zavraždila po dvou létech svého manželství vlastní dítě své, manžela otráвила a skončila sebevraždou; šesté odsouzeno bylo pro těžký

zločin k smrti provazem a sedmé zemřelo v mladistvém věku ve všeobecné nemocnici.

Tak strašné následky mají krevní sňatky!

Lidé, kteří na epilepsii trpí, nemají se nikdy ženiti, poněvadž manželstvím jednak naprosto vyloučeno jest uzdravení, jinak nebezpečnoství jest, že nemoc zdědí se na potomstvo.

Co se týče otázky, zda-li lidé, kteří uzdravili se ze šílenství mohou vstupovati v manželství, nelze dáti určitou odpověď, poněvadž nebezpečnoství dědičnosti duševní choroby na potomstvo jest v přímém poměru k délce doby, která uplynula od uzdravení ze šílenství, a děti, které krátce po uzdravení zplozeny byly, bývají duševně choré, kdežto děti pozdější úplně zdravé bývají.

Všeobecné však osobám, které duševně choré byly, sluší vstupování do manželství zrazovati, poněvadž můžeme se obáhati, že šílenství se vrátí. Jenom v tom případě, že choroba duševní pochází z tělesných bolestí a přestává po jich odstranění, jenom v takovém případě není příčiny, proč by v manželství se vstoupiti nemělo. —

Čím dále tím patrněji se jeví, že vládnou zde přírodní zákony neobmezenou mocí a že přísně trestají každé proti nim prohřešení. Nestává zákonů, které by vůbec mohly degenerativním psychosám zabrániti, a proto tím větší běže člověk na sebe zodpovědnost, vstupuje li v manželství, čím více jest si vědom tělesných i duševních vad svých, které krutě se mstí na jeho potomstvu, jsouce mu kletbou a svízelem života. Nohejl.

Nebezpečnoství cholery.

Píše V. Nohejl.

(Dokončení.)

Mnoho hluku nadělaly tak zvané *neapolské cholerové houby*. *Emmerich* zkoumaje v Neapoli devět mrtvol cholerozemřelých, našel v krvi (v plicích, ledvinách a jatrech) jejich houby, dosud nepozorované a označoval je proti Kochovým bacillům za původ cholery. Cholerové houby podobaly se velice houbám při difterii se objevujícím, daly se však snadno tvarem a podobou svou od nich rozeznati. Zavedením *Emmerichových* bakterií do organismu morčete vyvolány byly tytéž symptomy, jaké sprovázejí cholero u člověka a proto bakterie *Emmericha* staly se nebezpečnými nepřáteli Kochových bacillů na poli vědy. Nicméně však zvítězil Kochův bacillus v tomto zápase, když *Emmerich* při pokusech činěných na choleroých mrtvolách v Palermu nemohl více houby své nalézt v žádném orgáně, kdežto všude nalézal se Kochův bacillus. Tím byla *Emmerichově* teorii zasazena rána, a nauka o choleroých houbách neapolských úplně téměř byla vytlačena.

Přijmeme-li dominující postavení Kochovy theorie jakožto nejrozšířenější, nezbyvá nám nic jiného, než uvážiti, na jaké cestě cholerový bacillus přichází do těla lidského a nemoc tak strašnou vyvolává. Zárodky cholery přicházejí, jak většinou se domníváme, ze země do člověka a rozmnoživše se ve vnitřnostech jeho, přicházejí výkaly opět do země. Mohou přijíti do nejrůznějších krajin, dle toho, kam cholero onemocnělý přijde. Jsou-li v zemi, kam výkaly přijdou, dostatečné podmínky k vývinu cholerového zárodka, pak se zde rozmnoží a nemoc miasmaticky dále rozšiřují, avšak nákaza může se též šířiti bezprostředně, contagionisticky, s člověka na člověka, prostřednictvím výmětů.

V člověku nemůže původce cholery naléztí prostředky ku své existenci, a proto musí zpět do země, nechce-li sám odumřítí. Rozmnožuje se tedy

cholery bacillus nejen v organismu člověka, nýbrž i na krátkou dobu v záchodech, pak v zemi a ve vodě.

Tisícero jest možností, jimiž bacillus může dostati se do člověka a nákazu způsobiti; některé z těchto možností podepřeny jsou pádnými doklady (přenášení cholery prádlem), ostatní jsou pouze theoreticky vymyšleny a musí ještě odůvodněny býti.

Bezprostřední dotknutí se cholery výmětů, pošpiněného jimi těla neb oděvu vyvolává nákazu; člověk úplně zdravý, jehož oděv však pomazán jest výměty cholery, může cholery zavléci, kam jen přijde; Huette připomíná, že děti jsou poměrně nejnakažlivějšími, poněvadž jejich výměty obyčejně v pokojích se nalezají a pomazané dětské prádlo déle zůstává ležeti, poněvadž vůči dítěti odpor není nikdy tak velikým.

Že prádlo jest největším šířitelem cholery, jest dokázanou věcí. Dotýkáním, praním a čistěním prádla cholery onemocnělých, může bacillus na zdravého člověka velmi snadno přenesen býti. —

Záchody, kam lejou se výkaly po cholery stížených lidech jsou také infekčními místy. Do jedné trestnice anglické byla jistou ženou cholera zavlčena; onemocněli pak i zemřeli vždycky jen ti, kteří stejného záchodu užívali. —

Mimo to mohou mikroskopické částičky dostati se i do jídla a tímto do těla zavlčeny býti. Bacillus může dostati se na ruce výměty pošpiněné a těmito do jídel (chléb u pekaře, maso u řezníka, ovoce, zelenina a p.). Zárodky cholery mohou znečištěny býti stůl i nádoby. Nádoby nemají umyty býti vodou, jež byla znečištěna cholery bacilly, nebo voda taková může přímo s pokrmem býti smíšena, jako ve mléce; dále mohou na jídla *) usaditi se mouchy, které malou chvíli před tím seděly na cholery výkalech a malé jejich částičky na nožkách a zadečku svém roznášejí. Pouze vařené pokrmy dávají nám jakous takous jistotu před bezprostřední nákazou, poněvadž bacillus horkem hyje.

Dále může cholery bacillus rozšiřovati se vodou, do níž výkaly buď přímo vrhány jsou, nebo která jest blízko míst takových. Pitím pak, koupáním a mísením nakažené vody s pokrmem přichází bacillus také do těla lidského.

Šíření se nákazy cholery vzduchem nemůžeme přisvědčiti naprosto, poněvadž víme, že sucho bacilla ničí, a kdyby touto cestou nákaza se rozšiřovala, pak by ošetřovatelky a lékaři nejvíce umírali museli, což právě se skutečností se nesrovnává. —

Dle všech dosavadních výzkumů můžeme míti za to, že cholery bacillus pouze zaživací rourou dostává se do života lidského různými těmi cestami, o kterých svrchu zběžně jsme se zmínili.

Vypuknutí cholery epidemie vysvětlovali si mnozí dosti mythicky; domnívali se do nedávna, že vrány, kavky a špačkové odlétnou z těch míst, které mají zachváceny býti cholery. Že ptáci s objevením se cholery nestojí v žádném styku, netřeba dokazovati; jinak jest tomu s tvrzením, že před objevením cholery předcházejí častější žaludeční a střevní onemocnění. Tento úkaz můžeme si vysvětliti tím, že špatným processem zaživacím velké vrstvy obyvatelstva stanou se k cholery disponovanými, anebo že nemoci žaludeční a střevní jsou již slabými známkami působnosti cholery bacillu, který již zavlčena byl.

Vyskytne-li se na nějakém místě první případ cholery, následují po něm na různých místech lehčí neb těžší onemocnění cholery a tento stav ojedinelých případů trvá jen několik týdnů, neb měsíců, zvláště když se cholera zahostila v studenějších měsících. Vysvětlujeme si to tím, že bacillus cholery, přijde-li do země, potřebuje nějaké doby, aby se rozmnožil a pak miasmatickou cestou větší a krutější epidemii způsobiti mohl. —

*) Zdravotní konference v Římě r. 1885 přijala možnost tu, poněvadž Zender z Curichu při 13 případech dokázal, že cholera do těla dostala se pokrmem.

Doba, po kterou epidemie trvá, jest různou, podle místa, ve kterém se nalézá.

Epidemie v domě netrvá déle než 16 dní, ačkoliv i po půl roce může se opakovati; epidemie v menších městech trvá průměrně tři, ve větších šest měsíců; v jednotlivých zemích může epidemie trvati jeden, dva, tři leta.

Epidemie, které by trvaly pouze několik dní, dosud pozorovány nebyly. V městech může epidemie trvati v přestávkách po dlouhou dobu. V Petrohradě ku příkladu trvala epidemie, jež vypukla r. 1852, *přes deset let*.

Tím ovšem stručně vylíčili jsme průběh epidemie cholery, jakož i příčinu její; dle nejnovějších vědeckých prací a zbývá nám promluvit o průběhu nemoci samé a její therapii.

Jako při všech ostatních epidemiích máme různé stupně síly, tak i u cholery. Nejlehčím způsobem cholerového onemocnění jest *cholera diarrhoe*, druhým silnějším stupněm *cholerina* a třetím, vlastním to onemocněním *cholera*.

Nejtěžším a zároveň největší zodpovědností přinášejícím jest poznávání cholery. Dříve nebylo vůbec možným, poněvadž neznaly se stupně mezi choleradiarrhoe, cholerinou a pravou asijskou cholero. Nyní jest úloha ta značně usnadněna. Naleznou-li se ve výmětech bacilly Kocha, pak o cholerovém onemocnění nemůže býti žádné pochyby.

Před silným zachvácením cholery předcházejí 1—3 dni, řidčeji 12 hodin silné diarrhoe spojené někdy s bolestmi žaludečními, ztrátou chuti, bolestmi v životě, ochablostí všech údů; zároveň ustydnou ruce a nohy a člověk silně se potí. Tyto tak zvané „*premonitorní* či *prodromální*“ průjmy obyčejně se zanedbávají, anebo nerozumným životem ještě zvětšují a tak silné zachvácení nemoci se usnadňuje. S těmito posly cholery mísejí se také následky bázně před cholero, náhlá změna v dosavadním životě, buď úplným odřeknutím se dosavadních požitků, buď šílenými orgiemi, pitím silných alkoholických nápojů, jež má zatlačití strach z mysli člověka. Vlastní cholerový nával připisuje se obyčejně chybě v dietě a dostavuje se obyčejně v noci a dosahuje ve 2—12 hodinách značné síly. Nebylo-li žádného prodromálního průjmu, celý obsah střeva vyjde ven. Mimo to dostaví se charakteristické stolice, jichž za sebou v krátkém čase jest 10—20, buď úplně bez bolesti anebo se silnými bolestmi v žaludku a životě sprovázené. Pak cítí se nemocný neobyčejně slabým, omámeným; hučí mu v uších, srdce silněji tluče, jeví se svírání na prsou a pak silné vrhnutí a vzlykání (*singultus*).

Zatím zmocňuje se nemocného stále se vzdávající úzkost, útroby jej pálí a dostaví se neuhasitelná žízeň, anebo stane se nemocný rychle apathickým. —

K tomu přistupují ještě zvláštní charakteristické známky cholery: hlas úplně bezzvuký, sípavý (*vox cholericus*), kůže žlutne a okolo očí udělá se temný kruh. Pak začne kůže černati a nehty silně promodrávají, močení úplně přestane.

Tyto symptomy cholery mohou trvati 2—24 hodin a nenastane-li obrat k lepšímu, následuje rychle smrt.

Dle úmrtních listin vysvítá, že *každý druhý*, jenž onemocněl na cholero, *musí zemřítí*, ano při velmi silných epidemiích, *s tří onemocnělých, dva průměrně umírají*.

Všecky dosavadní pandemie hekatombami obětí svých dokázaly nám, že člověk vůči nim jest téměř bezbranným a že každý druhý propadl smrti. Zároveň však víme, že moc naše proti nim mohla by býti tím větší, čím větší horlivostí by *civilisovaní* národové evropští prováděli všechna ta opatření, jež vědecká profylaxe a hygiena již po léta hlásala. O národech asijských ani nemluvíme, poněvadž oni ztratili starou kulturu svou upadli částečně do zhovadilosti, částečně do líné nečinnosti, mluvíme o těch lidech a městech v Evropě, kteří lékařům překážejí v provádění záchranných prací jejich, kteří je i do smrti uštvali, myslíce v pitomém předsudku svém, že

oni schvalně činí nákazu. Chování se luzy ve velkých městech při vypuknutí cholery ukazuje nám, jak na nízkém stupni kultury stojí.

Opatření proti choleře nesmí počítí, až tato tluče nám na dveře, nýbrž hygienické zákony mají prováděti se stále stejně a v tom spočívala by záruka, že cholera nenajde tak široké pole ke své žni smrti. Tak jako evropští národové v největším míru až po zuby jsou ozbrojeni a miliardy peněz věnují na zhoubné řemeslo Marsovo: tím více peněz spíše věnovati by se mělo na kulturu a čistotu národů, na čištění a udržování půdy v čistotě, na zdravou pitnou vodu, na zavedení vodovodů a dobré kanalisace ve městech, aby nejhorší nepřítel lidstva mohl býti bezpečnou zbraní odražen. A prospěch z takových opatření vzkvetl by lidstvu daleko větší, než z bezúčelných válek.

Největší překážkou, proč nejsou souhlasně provedena všechna opatření, jest nesjednocenost mezi evropskými národy, která potrvá tak dlouho, pokavád ještě autority lékařské budou popírati buď zavlečitelnost cholery, buď contagiositu, jiní zase časovou a místní disposici.

Je patřno, že profylaxe cholery nedá se nikterak odloučiti od obecné civilisace lidstva a pokroku věd. Dokavad veškeré lidstvo nebude v tomto směru výše vzděláno, pak všechna opatření proti choleře zůstanou polovičatými. Co prospívají opatření některé vlády, opírající se o solidní základy vědecké, když od lidu nejsou buď pochopeny, aneb když lid pro chudobu svou nemůže je provésti. Jak může se uprostřed žijící národ před choleroou brániti, když sousedé jeho nekonají stejná opatření? Co prospívá konečně celé pochopení choleroové epidemie, když Angličané a Francouzi dělají si co chtějí!

Poslední řádění cholery učinilo v tomto chaosu částečnou nápravu a páska, jež země nyní k svorné pospolitě ochraně proti choleře pobádá — jest strach před zlým tímto hostem.

Mezinárodní opatření jsou celkem známa; zmíníme se zde o očkovacím pokuse *Ferranově*, který hned zpočátku vzbuzoval více nedůvěry než důvěry. *Ferran* vycházel z té zásady, že proti choleře lze člověka učiniti očkováním podobně imuním, jako proti neštovicím. Pokus *Ferranův* byl ovšem oprávněn a dovolen; bylo však frivolní, že nemaje dostatečných zkušeností o očkování svém, prohlašoval je za jediné spasné a oprávněné. Pokusy *Ferranovy* mohou proto stavěny býti do jedné řady s machinacemi a špekulacemi kšeftovními. *Van Ermengem* prozkoumal tajemné očkovací kultury *Ferranovy* a prohlásil je za dlouhou řadu kultur v roztoku, jenž vývin *kommabacillů* zdržuje. *Kochův bacillus* jevil se v těchto kulturách nesmísen s ostatními organismy řídce, byl slabě vyvinut a brzo hynul.

Následky má tak zvaná *Ferranova inoculace* následující: Asi 5 hodin po vstříknutí očkovací látky pod kůži na rameni objeví se bolestný, málo vyvinutý nádor, který za 12—24 hodin zmizí, aniž by po sobě nějakých stop zanechal. V téměř čase dostavují se symptomy zimnice, jež patrně vyvolány jsou bacillem. Ve 2—3 případech pozorovány byly — 3 řídké stolice, co však nelze připisovati inokulaci, poněvadž pokusy děly se za epidemie. Po druhém očkování toutéž látkou vyvolány byly tytéž lokální změny jako při inokulaci první. Zdali tímto způsobem očkování méně umírali na cholero, nebylo vypátráno. *Van Ermengem* praví o statistice města *Alciry*, ve kteréž 1000 lidí od *Ferrana* očkováno bylo, že jest uráde sdělané, aby vůbec nějaký účinek pověstné inokulace *Ferranovy* dokázán byl. —

Tím ovšem tento nový způsob chrániti před choleroou udělal fiasko a to tím spíše, poněvadž *Ferran* očkovací látku svou hájil s velkou houževnatostí, takže každý hned z předu nucen byl k té domněnce, že za vědou skrývá se humbug.

Léčení cholery jest rozmanité, čím více léků se udává, tím pevněji utkví v nás přesvědčení, že nemáme prostředku pravého. Lékař, jenž jest k nemocnému povolán, nechce-li býti nelidským, nesmí se smrtí zápasícími vzíti

poslední naději. Musí hledati prostředky a poznal-li jejich bezúspěšnosť, musí píditi se po jiných. A jestliže nevykonal pro nemocného více, než že ho upokojil, vykonal mnohem více než nečinný skeptik. Léčení každé nemoci, tedy i cholery jest empirické, a kdyby naši předkové byli čekali, až by ze správné theorie o nemoci mohli pátrati po vhodných lécích, jak ohromný počet výtečných léků nebyl by odkryt býval, kolik milionů lidí by bylo ve hrob kleslo bez útěchy. Avšak při léčení cholery máme ten správný podklad, že zkušeností poznali jsme, které léky dříve užívané proti choleře nevzpomáhají a uzříme alespoň, které léky byly s to, aby chorobu mírnily neb dokonce ničily.*)

Mimo cholery asijskou máme ještě *cholera nostras* zvanou, která ojediněle se vyskytuje, i když epidemie nezuří; má tytéž symptomy, co cholera asijská, takže za epidemie nelze cholera pravou od cholery nostras rozeznati. Epidemie cholery nostras není doposud žádná známá, objevuje se ve větších městech v málo případech každoročně. Nebezpečností neliší se cholera nostras od asijské, poněvadž mohou lidé na cholera nostras zemřít a po choleře indické ozdravět. —

Cholera nostras jest nemocí velice starou. Dle *Ozanama* činí se o ní zmínka ve knize *Sirach* a dle *Häsera* pojednáno jest o ní již ve spisech *Hippokratových*; dále zmiňuje se o ní *Celsus*, *Aretäus*, *Caelius*, *Aurelianus* a *Alexander z Tralles*. Cynik *Diogenes* umřel prý sám cholera nostras a sice poněvadž si pokazil žaludek jídlem syrových nohou hovězích. Též pod různými jmény vyskytá se ve spisech lékařských století šestnáctého (*cholerrhargie*, *passio choleric*a, *nostras seu indigena*, *sporadica*, *aestiva*). Onemocní-li děti na cholera, nazývá se tato obyčejně *gastroenteritis infantum*.

Původ cholery indické vysvětlujeme si nyní bacillem Kochovým. *Finkler* a *Prior* při onemocnění na cholera nostras v *Bonnu* našli bacilly velmi podobné Kochovým a pokládají je za příčinu cholery nostras.

Podarilo se očkováním na zvířatech těmito bacilly vyvolati onemocnění analogické s cholera, ale poněvadž všechny případy, jež léčili, skončili uzdravením, nedostalo se jim dosud té příležitosti, aby mohli své bacilly na mrtvolách demonstrovati.

Naproti udáním *Finklera* a *Priora* prohlašuje *Koch*, že při třech případech cholery nostras marně pátral po čárkovitých bacillech; nenalezl je ani ve dvou mrtvolách. S ním souhlasně proti bacillům *Finklera* a *Priora* obrací se *van Ermengem*, *Watson*, *Cheyne*s, *Biedert* a *Meyhöfer*.

Z toho vyplývají pouze následující možnosti. Buď jsou takové případy cholery nostras, kdy se bacilly vyskytují neb nevyskytují; anebo *Finklerem* a *Priorem* v *Bonnu* pozorovaná cholera nostras nebyla jí, nýbrž lehčí cholera indickou. Konečně jest také možnou věcí, že bacillus *Finklera* a *Priora* jest patvarem bacillu *Kochova*. Sporadická cholera nostras byla by tedy vyvolávána podněm našim modifikovaným zárodkem indické cholery. Avšak pro tyto možnosti jako pro celou hypotézu nestává určitých dokladů. Bakteriologové stojí, co se týče constance a variability mikroorganismů, ve dvou nepřátelských táborech a bude to státi ještě velmi mnoho práce, než dojde se k jedině správnému rozluštění záhadné cholery nostras.

Případy cholery nostras a malé její epidemie trvají obyčejně v horkých měsících letních, avšak není to pravidlem. *Levier* pozoroval v *Bernu* cholera

*) Dosud nejvíce užívané léky při choleře jsou: a) Proti *vrhnutí a vzlykání (silegustus)* po *lžici jemně rozmělněný led*; *šumící prášky*; morfium hydrochloricum v častějších dávkách po 0.01; Aq. amygdalarum amarum 0.5 dohromady s morfiem; aether (0.5—1.09 pr. dosi); kreosot (0.5 pr. dosi); Tinctura Strychni (0.1—0.5 (!) pr. dosi); liquor Ammonii anisatus (0.1—0.5 pr. dosi); *dále černá káva, šampaňské od ledu, teplé a studené obklady a horečkové placky na břicho.*

b) proti onemocnění střevnímu, též proti hojnému průjmu doporučují se: led, křesťyry ze studené vody, ledové obklady na břicho; dále Tinctura Opii crocata ve velkých dávkách (0.5—1.0 pr. dosi až 5.09 pr. dosi); argentum nitricum 0.03, bismutum subnitricum, calomel, plumbum aceticum a m. j. v.

nostras v zimě a sice za velmi tuhých mrazů (1864). V jižní Evropě objevuje se cholera nostras častěji a nebezpečněji, než v našem mírném klimatu. Za příčinu onemocnění udávají se žaludeční a střevní katarrrhy, nastuzení a úhrátí těla, studené noci po parných dnech, pití příliš studené neb zkažené vody, přílišné požívání ovoce neb mléka. — *Searle* sděluje pozorování svá r. 1829, kdy při škole londýnské pro hochy vylil se smrdutý obsah nějaké nádoby do zahrady. Po dvou dnech onemocnělo z třiceti chovanců dvacet a dva zemřeli. Všichni onemocnělí jevíli symptomy cholery a pytevní nález odpovídal choleře asijské.

Cholera nostras byla při každém věku pozorována; přece však v dětském věku jeví se hustěji než ve věku mužském a kmetském.

Ze stručného pojednání tohoto vysvítá nad jiné patrně, že zkoumání o původu jak cholery indica, tak cholery nostras *není dosud skončeno*.

Cuningham, který po 33 let v Indii byl a zkoumáním původu cholery se zabýval, zamítá Kochovu theorii a přičítá příčinu cholery pouze půdě, v jejímž racionelním zlepšování vidí ochranu proti této nemoci.

Jmenovitě pak, co se týče vzniku cholery nostras, nebylo učiněno téměř ani krůčku ku předu a řešení této otázky v přítomné epidemii indické cholery zaplétá se v nepřemožitelné překážky a to tím spíše, poněvadž symptomy cholery mohou vzbuzeny býti také anorganickými jedy, jako *kyselinou arsenovou*, dále i dosud neznámými jedy organickými, které se v čerstvých neb i hniјících rybách (*Barbencholera*), v lasturách a uzenině vyvinují. —

Uvážíme-li zuřivost, jakou cholera řadí mezi oběťmi svými *) i v době míru, uvážíme-li dále, že nalezá se již nyní na našem teritoriu poblíž těch zemí, o něž v krátkém čase má vzplanouti boj, musíme zajisté co nejrozhodněji odsuzovati veškeré kroky politické, které za doby tak vážné, pro celé lidstvo nebezpečné, mohou neb dokonce chtějí vyvolati konflikty. A nebylo by většího neštěstí, než kdyby smrt na bojištích podala si svorně ruku s řáděním cholery, kteréž obě prokázaly se již nescíslněkrátě býti melami lidstva. —

Náboženství základem mravnosti.**)

Napsal Fr. Syllaba.

Aby náboženství vypověděno bylo ze života veřejného, ze školy a vychování, o tom novověký směr neznabožský namáhavě pracuje, šíře bludné a zhoubné mínění, jakoby náboženství blahodárně nepůsobilo ve mravný život člověka a společenské blaho pokolení lidského, jakoby náboženství nebylo cherubem, který společnost lidskou zachovává a od rozpadnutí chrání; ba naopak tvrdí, že náboženství s těmito věcmi nemá nic společného, že osvětou a vzdělaností nahrazeno býti může a proto pro mravnost a společnost lidskou nejen není nutným, nýbrž že jest i zcela zbytečným.

Málo těch, kteří by popírali skutečnost zákona mravního a tím podstatný rozdíl dobra a zla; málo těch, kdož by ctnost o její vnitřní cenu

*) V první cholery pandemii (1816—1823) zahynulo v Indii 600 000 lidí, v druhé pandemii (1826—1837) onemocnělo ve Vídni z 329.806 obyvatel 4362 a zemřelo jich 50%, v třetí pandemii (1846—1861) umřelo v Paříži asi 10.000 lidí a v Prusku zahynulo na cholery 210.000 lidí. O čtvrté pandemii (1864—1875) máme spolehlivější čísla. Umřelo roku 1865—1867 v Itálii 130.000 lidí; 1865 v Rumunsku 5000, v Rusku 90.000; r. 1866 v Rakousku 120.000, v Prusku 114.683, v Anglii 14000, v Skotsku 1170, v Irsku 2500, v Belgii 32000, v Nizozemí 20.000, ve Švédsku 4500 v Quadeloupe 12.000; 1867 v ruském Polsku 11000, v Rakousku 32.000; r. 1871 v Rusku 120.000; 1872 v Rusku 120.000; r. 1872—73 v Uhrách 190 000; r. 1873 v Polsku 30000; r. 1873 v Německu 33156 lidí. Za čtvrté epidemie zemřelo na cholery úhrnem: 975.006 lidí a pouze v Rakousku 342.000 lidí.

**) Tato výtečná stať vyňata jest ze zprávy e. k. reálného vyššího gymnasia v Kolíně za rok 1886.

oloupiti a její kráse podívat se nechtěli, a jejichžto nitro by maně před nepravostí a mravní zkažeností nepocívalo ošklivosti. Ale více jest těch, kdož uznávají sice cenu mravnosti, tutěž však od náboženství chtějí odloučiti a takřka na vlastní nohy postaviti a propašť utvořiti mezi náboženstvím a mravností, mezi bázní boží a poctivostí, mezi zbožností a ctností.

Mezi náboženstvím a mravností, mezi věro- a mravoukou jest spojení nejužší, že se k sobě mají, jako příčina k účinku a najmě náboženství křesťansko-katolické vede k mravnosti.

Náboženství není pouhým poznáním, věřením; není též pouhou mravností, jak často jest slyšeti. Náboženství stojí výše než mravnost, ovšem že jest mravnost nutným požadavkem a účinkem náboženství. Náboženství a mravnost nemohou od sebe věcně odděleny býti; jsou v nejužším vzájemném spojení. „Duch“ — píše jeden slovutný dogmatik — „má vejíti nejen s poznáním svým, nýbrž též se svou vůlí a všemi svými silami do božské pravdy jako do pravého základu a pravé podoby své existence. Pravda nechce jen jeho poznání, nýbrž celý život jeho naplniti a utvořiti, poznání vyšší má smýšlením a činností končiti v moudrost. Není nižádné soustavy filosofické, která by se nesnažila vytvořiti se v mravouku a své theoretické základy ukázati výsledky mravnými.“ „Abychom svou povinnost činiti chtěli,“ — píše známý národopisec anglický Buckle — „jest mravní částí vzdělanosti a bychom věděli, jak ji činiti máme, jest částí intelektuální. Čím těsněji obě tyto části spolu sloučeny jsou, tím větší jest soulad, kterým působí, a čím přiměřenější jsou prostředky účelu, tím dokonaleji vyplní se našeho života cíl a položí základ pro další pokrok člověčenstva.“ A Schelling praví: „Bez ideí není nižádné mravnosti a všecko mravné jednání jest jen výrazem ideí.“ „Náboženství, zdravým-li jest, vykonává moc na všechny doby a poměry života.“ „Jaký Bůh jest,“ — píše novověký apologeta křesťanský — „taková též povinnost; jaká nauka, taková též mravní jednání. Nebo lze si mysliti mravný život, skutečnou spravedlnost bez vyplnění první a nejvyšší povinnosti, kterou má člověk k Bohu, tvor ku původci a nosiči svého celého bytí?“ Vůli boží stvořen a k žití povolán, vůlí boží v životě zachován všecken okamžik bytí svého, uznává člověk svobodně a rád tuto vůli boží, uznává člověk za svou povinnost, tuto vůli boží plniti, Bohu sloužiti každý den, každý okamžik svého života, nebo každý okamžik patří Jemu. Mravný život má proto kořeny své jen v náboženství jako ve svém nejhlubším základu, neboť v něm nachází mravní idea svého úplného uskutečnění. Odluč mravnost od náboženství a náboženství od mravnosti a oddělil jsi, co původně spojeno jest v nejužší životní jednotu. Mravnost bez náboženství podobna jest stromu vyvrácenému z kořene, z kterého ssál sílu a život. A náboženství bez mravnosti jest mrtvou formou, zmenšuje ideu boží, snižuje přirozenost lidskou.

Nejspasnější účinek náboženství nejví se v tom, že nám příležitostě radosti působuje a nás posvátným úžasem naplňuje, nýbrž v tom, že našemu smyslu a citu pro mravnost síly a jemnosti dodává; že naše vědomí sílí, by všemu odporovalo, co se přičí a co uráží jeho přesvědčení že náš každodenní život povznáší do vyšších sfér; že činí naši vládu nad náruživostmi a vášněmi dokonalou, naši křesťanskou lásku nad veškeru obět a utrpení povznešenou a naši poctivost neoblomnou jako trůn boží. Nejspasnější účinek náboženství nejví se v tom, že by nás k něčemu vyššímu povznášelo než jest mravnost — neb to by bylo tolik, že z nás bohy činí — nýbrž v tom, že nám dává vznešené pojmy o mravnosti, že nás učí znáti nejvyšší náš cíl, k jakémuž vědomí nikdy bychom nepřišli bez poznání pravé podstaty a povahy Boží a bez naděje, že Bůh nám nápomocným bude v naší snáze, Jemu podobnými se státi. Náboženství činí nás mravnými, znovu tvoříc naši povahu a náš vnitřní život podle obrazu dokonalosti boží. Náboženství vede nás ku poctivosti, dobrotivosti a cnosti vyššího řádu, než jak synové

tohoto světa pojati a rozuměni mohou. „V náboženství mají — praví Hegel — zákony své nejvyšší stvrzení a obhájení.“ „Náboženství a mravnost — praví veliký Washington — jsou nevyhnutelnými podporami veřejného blahobytu. Není synem vlasti, kdo tyto mocné sloupy blaženosti lidské podkopává.“ „Víme, — pravil Ed. Burke — že náboženství jest základem všeho poze-
hnání a útěchy všude, kde lidé pospolu žijí.“

Tak náboženství ze sebe mravnost vyvozuje. Jest mezi nimi nejužší spojení (nexus causalis), mají se k sobě jako příčina k účinku. Věrouka jest kořenem mravouky, tato korunou a ovocem věrouky.

Pravda jest, že náboženství pohanické málo mělo společného s mravností. Pohanství sotva více bylo než pokus, kterým získati si měl modlář zevnějšími náboženskými obřady zalíbení bohův a jim milým se státi jinými prostředky, než čistým a mravným životem. Nemůžeme se diviti, že člověk k takovému náboženství útočiště bere, neb povinnosti, kteréž ukládá, jsou snadny a smyslůstí lidské příjemny. Daleko pohodlnějším jest, lichotiti nejvyšší bytosti než sebe přemáhati. Nic není tak nesnadným jako vyhubiti zlé náklonnosti a vášně a zákon přísný plniti za každou cenu. Snaha podobným býti nejvyššímu duchu co do mravní čistoty jest nevýslovně namáhavější, než ho v zanícení velebiti. Všecky pak doklady o sporech mezi náboženstvím a mravností z doby patriarchální a ze „tmavého“ středověku dokazují jen, že cnost není pouhým věděním, kterého nabýti lze pouhým náboženským poučením.

Než tažme se, co chce náboženství pozitivní a co chce najmě náboženství křesťansko-katolické?

Náboženství poučuje člověka, že Bůh jest a jaký Bůh jest; jak žíti musí, by se stal Bohu milým a jak by již zde na zemi započal a nastrojil spojení své s Ním, které v životě záhrobním má se dokonati. Vyplnila se touha starých proroků po Vykupiteli; marné nebylo volání Platonovo: „Nepřijde-li k nám nějaké božské slovo, nic jistého se o Bohu nedovíme. Kdyby jen neprodlávalo přijítí! Hotov jsem všechno učiniti, čemuž mne naučí.“ „A Slovo tělem učiněno jest,“ Bůh stal se člověkem. A vtělený tento Bůh, Kristus, rozluštil světu největší a nejtěžší záhady způsobem, který jediné rozum lidský uspokojiti dovede. On byl učitelem velikým, učícím slovem i životem svým. Učení Jeho jest tak velebné, tak přesvědčující, tak jistoty plné, s takovou autoritou pronesené, že o mravní obsah Jeho nikdy spor nevznikl. Sám D. Strauss vyznává, že nad Krista v náboženském ohledu vyniknouti vždy jest a bude nemožno a Renan nejednou musí velebiti Ježíše jakožto původce nejkrásnější mravouky, náboženství věčného a jeho vznešenou původnost.

O modlitbě vyjímáme tyto krásné věty:

Modlitba jest výron náboženského života a proto má mravní význam jako nižádný jiný čin člověka; modlitba jest dokonání vši cnosti. V modlitbě jsou činny všechny síly duševní: poznání, vůle a cit, vybavující se z tkaniny, kterou nás oplétá denně svět hmotný. Člověk modlící se cítí se Bohu blízkým a tato přítomnost boží posvěcuje jeho úmysly, pobádá jej k dobrému a před zlým varuje. Modlitba jest úlohou člověka, svatou jeho povinností; jest mu však zároveň útěchou a posilou. Strašně pustou byla by země a svět prázdným jako poušť, země byla by širým hrobem a nebe nad ní černým víkem nad rakví, kdyby nebylo modlitby, z které se prýští pramen života vyššího: „Jako kadidlo — praví Göthe — obcerstvuje modlitba naději srdce lidského.“ „Modlitba — praví Döllinger — jest mravního obnovení pakou, s jejížto účinky nic porovnáno býti nemůže.“ V modlitbě i člověku obyčejnému otevívá se poznání nejvyššího a božského; modlitba jest moudrostí lidu a skutečně pravou, úrodnou jeho moudrostí. „Až jednou — praví krásně Hettinger — svět v troskách zanikne a stíny věčné noci padati budou na tuto pozemskou podobu tvorstva — s posledním slovem posledního smrtelníka zavzní naposledy na zemi modlitba, by nepřestala již nikdy v životě onom.“

Praví-li Lichtenberg právem: „povznáší li se duch můj, padá tělo na kolena, a je-li modlitba činem náboženským a skutečně lidským, jako vše, co člověka v nitru jeho dojíhá, musí se na venek jevití; modlitba musí si utvořiti svou zevnější bohoslužbu, která zároveň jest viditelnou páskou, spojující náboženskou společnost v jeden veliký celek, v církev. A jako každého náboženského života středem jest oběť, tak středem bohoslužby křesťansko-katolické jest mše svatá, která jest největší stělesněnou modlitbou a nejdokonalejší obětí, při níž zázračným způsobem Bůh sám sestupuje s výšin nebes na oltář obklopený věrnými věřícími a za ně se obětuje.

Mravnost podivuhodně podporujícími prostředky jsou sv. svátosti, které, jak slovo naznačuje, člověka posvěcují, milostí boží obdařují. Jak veliký význam, jak mocný účinek má mezi nimi pokání! „Tento hrad křesťanské ctnosti“ přivádí člověka k poznání sebe sama, k této základní podmínce ctnostného života; svátost tato umí obměkčiti srdce i nejzatvrzejšího hříšníka; svátost tato učí učiněné bezprávi opět napravití; svátost tato křesťana očišťuje, smiřuje, těší, povznáší a blahým mírem naplňuje. Jak podivné věci mohl by o blahodárných účincích si pokání vyprávěti ku přísné mlčelivosti svátostní vázaný zpovědník a v tichém zákoutí chrámovém stojící zpovědnice. Protože podstatou náboženství jest společenství Boha s člověkem, proto zavírá v sobě náboženství podstatně dvě ideje: myšlenku vtělení se Boha (Bůh sestupuje k člověku) a zbožnění člověka (člověk povznáší se k Bohu). „Podobni jemu budeme,“ praví apoštol. Ono tajemství plné, svátostné společenství, v jaké vchází v Eucharistii smrtelník, jehož rty chléb a s ním Boha přijímají, jest proto nejvyšším úkazem, uskutečněním a dokonáním veškerého náboženství.

Tak křesťansko-katolická věrouka, mravouka i bohoslužba proniknuty v nejnějnějším souladu vedou lidstvo k nejčistší a skutečné mravnosti. A v tom právě zakládá se světové postavení křesťanství, to činí náboženství Kristovo náboženstvím světovým.

A že křesťanství vystoupilo na jeviště dějin jako veliká moc, uspůsobující novou tvářnost země, že křesťanství obnovilo mravný život člověčenstva, proměnilo svět ve všech poměrech života a k takové výši dokonalosti mravní lidstvo vedlo a vede, na jaké před Kristem nestálo, dokazuje dějepis.

Všude, kde vztýčen svatý kříž, učiněni jsou lidé mírnými, pokornými, spravedlivými, pravdomluvnými, věrnými, střídými, cudnými, milosrdnými, shovívavými a laskavými ku bližnímu, nábožnými, plnými vlastenecké obětavosti a vážnosti ku zákonům. Lhostejnost k chudým a podřizným zapuzena. Všecky dobročinné ústavy pro bídné a nuzné, opuštěné a trpící, jsou ovocem lásky křesťanské. Vždyť církev vedle památného výroku římského jáhna Vavřince v chudých vždy spatřovala své největší a nejkrásnější poklady. V rodině svazek mezi manželi, mezi rodiči a dětmi posvěcen. Učení, že všeliká moc od Boha pochází, upravilo poměr mezi vládci a lidem, zabezpečující a uznávající právo oněch i tohoto. Všude, kde se ujalo evangelium, zjemnily se mravy, rozkvétaly vědy a umění. Proto apologeti křesťanští, ku př. sv. Justin, sv. Athanasius, dokazující božský původ křesťanský, odvolávají se k tomu jak lidé na víru křesťanskou obrácení jsou úplně proměněni. Tertulian ve své apologii volá k pohanům: „V poznání a mravnosti stojíme nad vámi! . . . Káráte nás, že se milujeme, a sami se nenávidíte; že mezi námi jeden za druhého hotov jest zemřítí, a sami jste nakloněni jeden druhého vraždití. Jsme bratřími též společenstvím statku, a tyto u vás právě přetruhují všeliké bratrství. Vše máme společné, vyjma ženy, — a vy jen v tom máte společenství. Tuto charakteristiku doplňuje učený Origenes řka: „Dílo Kristovo jeví se v celém člověčenstvu; kde zakládají se křesťanské obce, jsou údové jejich očištění od tisíců neřestí a ještě dnes vzbuzuje jméno Ježíšovo podivuhodnou mírnost, lásku a jemnost myslí u těch, kteří na oko nestaví víru v učení o Bohu a Kristu k vůli prospěchům pozemským, nýbrž kdož ji upřímně přijímají.“ Ano, mohl se apologeta tento jako na světoznámou věc

odvolati, že křesťané. ~~Ná~~proti svým krajanům pohanským svítí jako světlo světa. A již v listě k Diogenetovi sepsaném od spisovatele neznámého z doby císaře Trajána čteme: „Křesťané vůbec nestarají se o pozemské věci jako mnozí jiní lidé, zvláště pak podivuhodny a chvalně známy jsou šlechetné mravy jejich. Život jejich jest v nebesích; všechny lidi milují, ač ode všech bývají pronásledováni.“

Obdivující se mravnímu převratu na křesťanech, volají rozumnější pohané sami: „Vizte, jak se navzájem milují!“ Plinus mladší, místodržitel v Bithynii, ve zprávě zaslané r. 103. císaři Trajánovi, praví o křesťanech, že v určitý den před svítáním se schází, Kristu, jako Bohu svému chvály vzdávají, a se zavazují přísahou, že nechtějí nic zlého, že nechtějí se dopustiti ani krádeže ani loupeže ani cizoložství, anobrž že chtějí ke každému býti poctivými a spravedlivými. Sami pohanští spisovatelé a mudrci neodvážili se popírati vznešené působení křesťanství, zvláště podal výtečnou charakteristiku křesťanů posměvač Lucian, ovšem jen za tím úmyslem, aby je tupil jako blouznivce. Podobně posmívá se křesťanům pohan Caecilius. A sám odpadlík císař Julián († 360.) poukazoval pohanům na dobročinnost křesťanův a jich čistotu mravů.

Tak křesťanství ušlechťujíc a posvěcujíc všechny věky, zrodilo v lůně svém i nescíslné množství světcův a světic v každém národě bez rozdílu věku, pohlaví, vzdělání, kteří konali ctnost v heroické míře, kteříž obětovali veškeré své síly duševní i tělesné myšlence křesťanské i život podali. Kdežto málo akatolíků mučeníctví podstupuje, umírají nescíslní vyznavači víry křesťansko-katolické rádi a blaženi smrtí mučenickou, nezapomínajíce slov písma: „ještě jste neodporovali až do krve proti hříchu bojujíte.“ V zanícení svatém volá proto Cyprian: „o blahoslavená církev naše, kterou čest božské milosti tak osvěcuje, kterou krev mučovníků tak mnoho oslavuje. Prvé byla, skutky bratří svých bílou, nyní stala se purpurovou krví mučovníků; ozdobě její nechybí ani lilie ani růže.“ A počet těch růží, které zdobí koruna křesťanství, daleko nepřestává jen na těch ~~14~~ církev kanonisovala; církev čítá svých svatých na tisíce, ~~z nichž~~ tímto počtem jsou nepatrní k oněm milionům, kteří nepoznání prošli životem tímto do onoho blaženého.

(Dokončení.)

D o p i s y.

Ze severovýchodních Čech.

Úleva v návštěvě školní.

Není nic záhubnějšího nad polovičatý zákon; takovým jest i ten, kterýž se týče *úlevy* rodičům v návštěvě školy dítěte.

Všeobecně jest uznáno, že, byť ne pro města, tedy pro venkov navštěvovati školu do 14 let, jest příliš dlouho, žeby pro venkov postačilo úplně, navštěvovati školu do let *třinácti*. Tím by se rodičům značně ulevilo; nebo v 13. letech může již hoch i děvče leckterou práci při hospodářství zastati a rodičům doma ku platné službě býti. To by byla úleva! Ale do 13 let by musilo každé dítě školu *pilně* navštěvovati a tu by jak páni řídící, tak školní organové musili přísně k tomu hleděti, aby návštěva školní byla jak možná *nejpilnější a nej-svědomitější*.

Jinak jest v městě, jmenovitě kde jsou školy *městanské*; tuť má mládež jiný cíl před sebou; z většiny obrací se k řemeslům, průmyslu, obchodu; tuť ovšem třeba lepší průpravy a větších vědomostí. Také, co do těla, bývá venkovská mládež vyvinutější, silnější, zdravější, než městská. V městech choď mládež do 14 let; tu jsou také školy obyčejně *vícetřídní*, tak že dítě takměř každým rokem postupuje do třídy vyšší, kdežto na venkově, jmenovitě kde je škola *jednotřídní*, má vyseděti 8 let pořád ve třídě *jedné* a i s těmi nejmenšími žáčky

a žákyněmi choditi do *jedné* světnice 8 let! Poslední *čtyry* leta slyší ustavičně jedny a tyž věci; tuž není divu, že dětem, tēm návštěva školy se zprotiví a i rodičům bývá věc už přílišná. Proto se domáhají úlevy.

V té tísní vymyšlen zákon polovičatý *ovúlevě*. S jedné strany nechtělo se upustiti od zákona všeobecného do 14 let; s druhé strany chtělo se vyhověti rodičům; neboť nahlíženo, že přání jejich jest spravedlivé a že břemeno na nich spočívající jest příliš veliké. I dovoleno jim, žádati *úlevy*.

A tak se stává, že na venkovských školách téměř všechny odrostlejší děti od 12 let hlásí se k úlevě, kteráž po zákoně jim nemůže odepřena býti; mají k tomu právo; a tak se stává, že ve vyšších třídách, anebo aspoň v *nejvyšší* třídě zůstane od května učitel ve škole takoruka *sám*; jako bychom z našeho okolí skutečně některé školy zejména uvéstí mohli, kde zůstal učitel se třemi, pěti, osmi, v jedné dokonce se *dvěma* dětmi *sám*. Co si má počíti? není to nudné, místo aby měl plnou třídu dětí, zůstatí *sám* se *dvěma* žáky? a což katecheta? má k vůli dvěma neb třem dětem vážiti dalekou cestu do venkovské školy? což ty druhé děti?

Nejprv učitel *musí* býti placen, ať učí dítě *jedno* neb osmdesát. On však fakticky půl leta takto skoro neučí; nebo se nedá mysliti, aby s několika žáky tak svědomitě a s chutí pracoval, jako když jich má plnou třídu.

Za druhé vidí, že mnozí rodičové, třeba toho neměli tak velikou potřebu, přece z netečnosti ku škole té výhody používají a děti doma nechávají často z příčin dosti nepatrných; kdežto učitel už se hrozí té myšlénky, až po půl letě (nebo dříve neprijdou, až vše jest z polí sklízeno a venku všecka práce, i to pasení přestalo) ty jonáky a děvy zase do školy dostane! Tuž je už sotva zná! Z toho, co věděli, mnoho zapomněli a tuž může s nimi začítí znova. Škola jim už nechutná, bylíť jí téměř odvykli a pro ten půl leta, myslí si, nestojí věc už za to!

A jakou to muchlanici má potom učitel ve škole! S těmi, kdož ve škole zůstali, pracoval a s těmi pokročil dále, zůstali in currenti, kdežto ti, co byli venku, zapomněli; kde má *začítí*? a všickni se mu najednou nesejdou, až někdy v listopadu, ač-li se sejdou! Tož jsou obtíže převeliké!

K tomu (*za třetí*) ještě ta *mravní* pokáza! Hlavní pákou k tomu zákonu byla *řepa*. Tož práce, ovšem, kterou odrostlejší dítě dobře zastati může; ale považme, že dítě nebývá na poli samotno, že pracuje ve společnosti; a tuž bývá na poli lid *všelijaký*, mužští i ženské, často i rozpustilý a morálně spustlý, jmenovitě kde je práce kus veliký, jako na *panském* bývá; tuž se vedou řeči anebo zpívají *písně*, ovšem ne ty nejmravnější; to vše hoch anebo děvče slyší a pak do školy přináší; a tož jest škoda ještě větší, než hmotná, tož škoda *morální*, škoda na *duši*! — Tož jsou myšlénky, jež nemáme ze sebe; vyměňovali jsme je s pp. učiteli, tož nářky a stesky jejich.

A tak myslíme, že ten zákon o *úlevě* není dobrý, aspoň ne praktický; nebyl dobře promyšlen. V té věci by pp. učitelové (řídící škol) měli nejprve hlasu poždvihnouti a ku nepraktičnosti, ne-li škodlivosti téhož zákona poukázati. Tuž třeba jest reformy *důkladné*, praktické; a myslíme, že by byla nejlepší ta, stanoviti pro venkov návštěvu školní do třinácti, pro města pak zůstaň při starém, do čtrnácti let. —

H.

Obsah „Vychovatele“:

Učte se německy! (Dokončení.) — O duševní dědičnosti. (Dokončení.) — Nebezpečnoství cholery. Píše V. Nohel. (Dokončení.) — Dópisý ze severovýchodních Čech: Úleva v návštěvě školní. — Náboženství základem mravnosti. Napsal prof. Fr. Syllaba.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: PETR KOPAL.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr., pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovní ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

Řeč dra. Ed. Grégra na sjezdě učitelském před soudem zdravého rozumu.

Podle „N. L.“ zněla řeč ta jak následuje:

Nebudu následovati předešlé řečníky, kteří se stanoviste učitelskeho mluvili o dozoru ke školám, ale promluvím o tom s jiného stanovistě. Pokládám to za svou povinnost před učitelstvem uvažovati, kdo že má míti *dozor* nad školami. Jsou dva faktorové, kteří od věků zápas vedou o dozor ství ve škole. Oba usilují, aby školství dostali do své moci. Jest to *stát a církev*.

Avšak po mém náhledu výlučné právo na školu nenáleží žádnému z nich. Co se práva státu týká, tu jsou u nás jiné poměry než na př. ve Francii neb v Itálii, tam pojem státu kryje se pojmem národ. U nás jest jinak. Zde hledí jeden národ potlačiti druhý a národ, který má stát, hledí se též školy zmocniti. Stát používal vždy školy ku provedení svých záměrů, ale na neprospěch národů užil školy k odnárodňování, k poněmčování . . .“ (hlučný souhlas). Vládní komisař přerušuje řečníka, že mluví o politice, která na sjezd nepatří.

Dr. Ed. Grégr pokračuje: „Budu mluvití tedy o jiném. Duchovenstvo také nemá míti výlučně dozor nad školami.

Ne snad z nevážnosti k náboženství, nýbrž z důvodů jiných. Církev nemá také míti nechut ke škole. Duchovenstvo má zajisté velké zásluhy o národ a jeho rozkvět. To jest faktum a národ toho nezapomene. (Souhlas.) Avšak směr vychování náboženského a moderní se značně rozcházejí. Nastane otázka, kterým směrem má se vychování vésti? Postavme se jen na stanovisko praktické a tu již musíme uznati, že zpět na dráze kultury zůstati nesmíme (Výborně!); nesmíme se vzpírati proti proudu, sice se zničíme. Když český národ sekerou svého ducha prorážel hradby temnoty středověké, sám v opovržení padnouti nesmí.“ Vládní komisař opět napomíná řečníka, jenž pak pokračuje: „A proto nehodí se církevní výchova pro národ náš, činí ho měkkým, poddajným.

My však nesmíme býti národem měkkým, nýbrž železným, žulovým. (Pochvala.) My nesmíme vštěpovati zásadu: „Dostal-lis jeden políček, nastav tvář pro druhý,“ nýbrž naopak: „Oko za oko, zub za zub“. **Mládež patří národu** a ten ví nejlépe, co dětem patří. (Výborně.) Proto nemá býti učitelstvo závislé ani na státu ani na církvi, nýbrž na *národu*. (Hlučný souhlas.) Kdo podkopá svobodu učitelstvu, podkopává svobodu národa. (Výborně a dlouho trvající potlesk.)

A nyní připojíme k tomu některé úvahy.

P. dr. Ed. Grégr *uložil si (!)* jak pravil — za svou povinnost, před učitelstvem co *neučitel* uvažovati, kdo že má míti dozor nad školami. A odpovídá na to zkrátka: ani Církev, ani stát, nýbrž *národ*. Poslechněme p. dra. Grégra na slovo a postavme se na stanovisko *praktické*. Přísluší-li toliko národu vrchní dozor na školu, musí výchova ve všem býti *národní*: V Čechách jen česká, v Němcích jen německá, ve Francii jen francouzská, v Turecku turecká, v Číně čínská a v Americe — — — ku př. v severních státech — jaká asi zde? Žádáme slušně, aby nám p. dr. Ed. Grégr pověděl, jak by to měl bratr Jonathan navléci, aby ve své vlasti, kde tolik nací jest, totiž anglické, německé, francouzské, italské, české, polské, indianské a konečně i čínské, veskrz měl výchovu *národní*? Co pravil dr. Ed. Grégr na sjezdě jest *ukrutně* zpátečnické a nejtemnějšího středověku zatemnělejší, proto že podle jeho zásady musili bychom s moderní školou nazpět přes celý středověk až do časů pohanských.

Bylby p. dr. Ed. Grégr s dobrou se potázal, kdyby si byl dříve přečetl, co veliký vzdělanec a lidumil, apoštol národů sv. Pavel v listu ku Kolossenským napsal: „*nelžete* jedni druhým, svlekouce s sebe starého člověka se skutky jeho a oblekouce nového, toho, kterýž se obnovuje k poznání podle obrazu toho, kterýž jej stvořil; kdežto není pohan a žid, obřízka a neobřízka, cizozemec a Scytha, služebník a svobodný, ale všecko a ve všem Kristus. —

„Střežte se důsledkův“ — varoval již Leibnitz.

A vychování výhradně národní vede k důsledkům přímo kanibalským

Podle rozkošného obrázku ve „*Fliegende Blätter*,“ táže se misionář umírajícího divocha: odpouští-li svým nepřátelům? Načež divoch odpovídá: nemám žádných nepřátel, neboť jsem je všecky — sežral. Ovšem naskrz důsledně podle *národního* vychování.

Ano dobře uvedl p. dr. Ed. Grégr za příklad národní výchovy Francii, kdež pro samé národní vychování mládež se *odkřesťanuje*.

A kde mládež se *odkřesťanuje*, tam to čistě národní vychování zvrhá se v čiré barbarství, *lidožroutství*.

Bohudík u nás to ještě tak daleko nedošlo, ale dle všech příznaků nejsme od toho daleko. Fakciós odchovává svou mládež bezkonfesionelně německy a mnozí u nás chtějí, aby i Čech své děti odchovával bezkonfesionelně česky.

Výsledek obojí výchovy jest: *Fakcioství: čechožroutství a němcožroutství*.

Ve Francii cvičí se mládež národně odchovaná ve zbraních pro případnou válku s Němci na odvetu. Italianissimi odchovávají svoji mládež též po italianissimsku a cvičí ji záhy v házení pum.

Leč k čemu o tom slov rozmnožovati? v dějinách vzdělanosti lidské již dávno ustáleno jest paedagogické pravidlo, že každá národní výchova, nemá-li se zvrhnouti v barbarství, *musí býti založena, zakotvena ve Kristu*.

Mluvílo se vůbec na sjezdě mnoho o národním vychování mládeže. Nemůžeme sice tvrditi, že by se bylo mluvílo křesťanství nepřátelsky, ale též ani dost málo přátelsky. Slova: Bůh, Kristus, Církev marně by se hledala v řečích účastníků.

Dojem sjezdu na nás byl asi ten, jako by byla dána odněkud výstraha: *chraňte se všech demonstrací!* I bylo uvarováno demonstracím vzdor řeči dra Ed. Grégra; celkem však průběh sjezdu byl značně klidnější, normálnější a chladnější nežli předešlá leta. Smýšlení účastníků bylo sice umírněné, že by však jevil se jakýsi obrat k výchově *křesťansky-národní*, o tom neshledali jsme ani dosti malé stopy. Na tomto stanovisku nalzáme se dnes s naším národním učitelstvem. Dejme tomu, že by některý z účastníků byl odvážil se, promluvíti asi v tom rozumu, že nemá-li výchova pouze národní, tedy bezkonfesionelní dospěti konečně k boji všech proti všem, musí zalo-

žena býti alespoň na zásadě Kristově: co nechceš, aby se tobě činilo, nečiň ty jinému, nevíme, zdaž by se mu bylo doprálo, řeč klidně domluvíti.

Právě ve chvíli, co řádky tyto se píšou, spáchal i Schönerer paedagogickou řeč ve smyslu asi dra Ed. Grégra. Kdo prý chce slouti nacionálním = národním, musí nutně býti antisemitou. K jakým to pro Bůh důsledkům s národní výchovou v rozumu Schönerera dojdem? Ve Francii kdo chce slouti národním, musí nezbytně býti anti-, čili contre-allemandským, protiněmeckým. Těžko meze určití, kde národní vychování začíná a kde končí. Od Herbsta až k Schönererovi jaké by tu byly odstíny v národní výchově! Nacionalismus falciosů, kteří českým dělníkům existenci — práci v továrnách odnímají, nepožírá sice po kanibalsku těla jiných nací, požírá ale jejich existenci, což je pěšky jako za vozem. A ne jeden dělník, jenž byl pro školu matičnou z práce propuštěn, zvolal snad rozhořčen na svého pána: když jste mi vzali živobytí, tedy vezměte mně, ženě a dětem i život! —

Jako bez náboženství a řekněme přímo jako bez křesťanství výchova pouze mravní nezbytně musí poblouditi, tak i výchova pouze národní zabředá na bezcestí, čehož doklady křiklavé ano přímo odstrašující podává nám doba nejnovější. A povede výchova ta en tehdy k blahému cíli, doplní li se v souhlase s § 1 zákonů školních slovem: *nábožensky- čili křesťansky-národní.*

Však tu povstává opět p. dr. Ed Grégr, jenž praví, že křesťanství odchovává povahy měkké, poddajné a my že potřebujeme povahy *žulové!*

Pan dr. Ed. Grégr mívá tu nehodu, mluvívá nejraději o něčem, čemu nerozumí.

Které křesťanství odchovává povahy měkké, poddajné, řekněme přímo *tvorohové?* To křesťanství zednářské, josefinské, moderně liberální! Křesťanství, jež z občana neudělá ani rybu, ani člověka, na nejvýš netopýra! Připouštíme, že takové křesťanství dnes na mnoze jest v modě a že staví se na odív v parlamentech, v úřadech, a vůbec u veřejném životě; připouštíme, že křesťanství takému přeje se i v jistých kruzích duchovenských, kdež se mu obětuje slovy: neškod si, vyhýbej se všem konfliktům, uč se tančiti mezi vejci a uvidíš, k čemu mimořádnému krejčí dělají u kabátu dírky! Takové křesťanství a řekněme přímo: katolictví od jakživa nejvíce se líbilo Neronovi, Diokleciánovi, Jindřichu IV., Filipu Krásnému, Jindřichu VIII., Alžbětě a v době novější státníkům ze školy bismarkovské. Takové katolictví raději nosí křížky na prsou, než-li kříže na bedrách, raději řetězy na šiji, než-li okovy na nohou. Křesťanství, jež není ani horké, ani studené, milují sice mnozí státníci, avšak nenávidí je sám Kristus. Takými katolíky nebyli a nejsou katolíci v Německu. Před kým skládá zbraň i muž z krve a železa, ten není měkkým a poddajným, tvorohovým; ve smyslu dra. Ed. Grégra kdyby křesťanství národa irského rázu bylo takého, dávno by národ ten byl ze světa vyhlazen. A že Poláci do dneška ještě žijou, mají jediné co děkovati svému katolictví.

Křesťanství katolické Církve zapovídá sice jednotlivci násilí násilím spláceti, byť to i pro pravdu i právo bylo, učí však pro obě trpěti a umírati. Ne ten, jenž násilí násilím splácí a jenž tyrana zákeřnický vraždí, aniž ten, kdo petrolejem a dynamitem víru a řeč svých otců hájí, je pravým ideálním hrdinou povahy žulové, nýbrž ten, kdož v mezích platných zákonů pravdu a právo své hájí bez ohledu, zdaž mu umírati bude na pochodních neronových pod mečem kata, aneb v lednicích sibiřských.

Hrdinové podle vzoru Bruta zahubili vlast, hrdinové podle vzoru Krista ji spasili, o čemž p. doktora poučí katakomby římské a vůbec dějiny katolické Církve.

P. dr. Ed. Grégr opět doznal, že podstatu křesťanství dosud nepoznal. Názevem jeho je snad křesťanství moderní, křesťanství z ulice, křesťanství jaksi byrokratické, jež měří se podle počtu exhibitních čísel, podle množství

titulů a podle loktů vyznamenání. Takové křesťanství, kdyby i mělo chrámy sebe krásnější a nádhernější, hrdiny pro pravdu a právo neodchová, ovšem ale křesťanství Polykarpů, Ignaciů, Athanášů, křesťanství Řehoře VII., křesťanství Piův a Lva XIII., slovem křesťanství katolické Církve.

Příležitostně jest nám ještě pozmíniti se o důležité věci, jež na sjezdě učitelů *důkladně* se projednávala, totiž o *dohledu ke školám*.

V listech učitelských, jakož i v denních listech učitelstvo na školách obecných dávno již žehrá na to, že za inspektory, či dohlázele z pravidla voleni bývají profesori ze středních škol. Na sjezdě bylo o tom ústy výmluvnými podrobněji a řekněme: velmi názorně rokováno. Bylť tu pánům profesorům co inspektorům vytýkány paedagogické poklesky až k neuvěření.

Bezděčně jsme při tom vzpomínali někdejších vikářův, co školních inspektorů. Takých paedagogických „schnitzrů“, jakými jeden řečník na sjezdě činnost nynějších inspektorů ilustroval, sotva kdy který vikář ve škole se dopustil.

I v tom mohou staří vikářové, pokud ještě žijou, spatřovati nemalé zadostučinění. Co tu bývalo nářku na ten kněžský dohled ku škole! Celé historiky o něm se již napsaly. A ještě více se jich příležitostně ve schůzích k lepšímu dávalo.

Nastala nová školní éra. Místo inspektorů v klerice chodili do škol inspektoři ve fraku, páni to velmi učení, mnohokrát zkoušení a bez počtu-kráté zkoušející. Tu každý se nadál, že tací páni — profesori! — budou míti veškeru paedagogiku, jak se říká, v malíku.

Než nastojte! Na sjezdě jsme slyšeli, že ani tací páni tomu nerozumějí.

Z počátku v učitelských listech se slibovalo, na jak vysoký stupeň paedagogika se povznese, když dozorcí na školách stanou se profesori. Kterak prý mohla škola stará prospívati pod dozorem — vikářů, jichž koníčkem býval katechismus, trochu počtů a taky diktando! Dnes těžko uvěřiti sluchu, pronášejí-li se o učených inspektorech věci, jež nejprimitivnějším základům paedagogiky odporují. Tedy ani učenost profesorů gymnasiálních školu k cíli ideálnímu nepovznáší. Snad kdyby sáhlo se ještě výše, až ku profesorům na vysokých školách a kdyby jaksi stalo se pravidlem, že jedině profesori graduovaní mohou státi se inspektory na obecných školách, snad že by učenost graduovaná jistým učitelům imponovala?

Chraň Bůh. Takých inspektorů by si opět nikdo nepřál.

Na sjezdě byla pronešena zásada, že každý řemeslník může rozuměti jedině svému, asi podle klasického: sutor non ultra crepidam, a že důsledně inspektorem na školách obecných může býti zase jen učitel z obecné školy.

Tací vikářové, čili inspektoři byli by konečně po chuti všem! Učitelé rozuměti, s ním cítiti a jemu poroučeti dovede jedině učitel, podle zásady: svůj k svému!

Dobře-li jsme řečníkům rozuměli, představujeme si reformu okr. inspektorů asi tak.

Za nejschopnější k důstojnosti inspektorské podle mínění učitelů samých musili by se seznati ku př. pp. Josef Král, Frumar, Kobr a ten nemalý počet ostatních výtečníků na poli paedagogiky pro školy obecné.

A nyní ruku na srdce a nechť každý učitel zodpoví nám laskavě otázku: Přál by si každý takého inspektora? aneb kdyby volba na něm závisela, dal by mu svůj hlas? — —

Vsázíme sto na jednu, že by pak teprv nastala všeobecná nespokojenost. Dnes mnohý děkuje Pánu Bohu za inspektora profesora, jemuž možná na tabuli namalovati X místo U!

Kolik by si asi učitelů přálo míti nad sebou dozorce, jak se říká, vykoukaného, slovem takého, jenž by vyznal se v celém labyrintě paedagogiky a ve všech záhybech metodiky?

Nechceme tímto tvrditi, jakoby učitelstvo vůbec povinnosti své svědomitě neplnilo, avšak na základě mnohých zkušeností tuto tvrdíme, že podle

starého přísloví že i dobrý Homér časem si pozdrímne, všude něco chybí, že v každé škole, kdyby ji snad řídil Frumar, aneb Král, našly by se jisté vady, a že spůsobilost učitele posuzovati nelze podle jednotlivostí, nýbrž podle celku. Jsou učitelé, kteří jsou dobří methodisté, ale prašpatní paedagogové a zase opáčně. A kdybychom na výběr měli, tož bychom, caeteris paribus, vždy raději volili si dobrého paedagoga, byť i méně dobrým byl methodistou. Teď po hříchu více se váží dobrý methodista, nežli dobrý paedagog. Rodičové naproti tomu vždy více přejou dobrému paedagogu, nežli dobrému methodistovi a při tom špatnému paedagogu. Methodiku učitelovu pozná inspektor za malou chvíli, avšak jeho paedogiku musí pozorovati déle a tu nejlíp znají rodičové

A tu bychom dovolili si vysloviti i náš náhled, že by možná — pravíme možná! jistě to nevíme, — jmenováním okresních inspektorů jedině z učitelstva obecných škol, získala sice methodika, že by ale splakala nad tím paedagogika.

Pak by totiž učitel tím více musil dřít na předepsané osnově, aby se vykoukanému p. inspektorovi zalíbil a paedagogika by stala se na dobro popelkou.

Z učitelů vesnických sotva by kdo stal se okresním inspektorem. Byliť by k důstojnosti také bývali učitelé z měst. Leč mezi školami městskými a vesnickými bývá ohromný rozdíl, jmenovitě tam, kde obyvatelstvo více jak půl leta musí na poli ztráviti a kde zákonitá návštěva školy nedá se ani nejpřísnějšími zákony vynutiti. Inspektor, jenž přijede zdaleka z města, málo kdy zná, aneb znáti chce, místní poměry každé své školy a má zajisté každá škola své zvláštní poměry, jež při posuzování spůsobilosti učitele musejí klásti se na váhu, nemá-li spůsobilost ta posuzovati se křivě, ba nespravedlivě.

Uznáváme sice pravdivost přísloví, že vrána vráně oči nevyklove, kdo však život učitelský zná, jak v skutku je, a nikoliv jak by býti měl, ví dobře, že by pak teprv nastalo mezi učitelé, žehráni, osobní nechuti, nepřízně a pod. Vždyť, Pane Bože, jsou to také jen lidé! Snad že inspektor ze stavu profesorského je dnes mnohem nestrannější a nepředpojatější, nežli by byl inspektor, jenž kdysi býval podučitelem řídicího, na nějž později má dohlížeti. Možná, že p. inspektor co bývalý podučitel musil nejednu nechat líbiti si důtku od svého býv. řídicího, jemuž by ji vrchovatě splácel. A potom to žárlení paniček, těch pomluv, té závisti, škodolibosti atd.!

Dejme tomu, že by učitelstvo každého školního okresu ze středu svého volilo si svého inspektora. Požíval by snad větší úcty, nežli ten inspektor, jež teď volí vláda? Neopakovaly by se při takých volbách stejné intriky, machinace a štvánice a snad i úplatky, jako při všech jiných? A nedával by nepatrnou většinou volený inspektor později nechuť svoji na jevo těm, kteří se svým kandidátem zůstali v menšině? Uměl by taký vždy šlechetně povznášeti se nad osobní malichernosti?

Mohlo by se namítnouti: vždyť vikářové co dozorcí na kněžstvo, jsou též jmenováni ze středu jeho. Vikář a okresní inspektor jsou dvě důstojnosti, jež od sebe velice se různí. Vikář nemá daleko té moci, co inspektor. V rukou vikáře nespočívá osud kněze jako v rukou inspektora osud učitele. Každý kněz ví, že vikář smí konati toliko to, co biskup, aneb jeho konsistoř chce. Vikář je primus inter pares na dobu neurčitou.

On je spolu kazatelem, spolu učitelem, spolu farářem a podlehá stejnému dohledu jako každý jiný farář jeho okresu. Instituci vikářů mohli bychom nazvati naskrz demokratickou.

Vikář nemůže z trestu přesazovati, jako inspektor; úřad onoho je více čestný, otcovský, nežli byrokratický. A kdyby i některý vikář z lidské marnivosti chtěl vypínati se nad ostatní, pak se mu ostatní kněží vysmějou a nevšímají si ho. Víť každý kněz, že koná-li si svoji povinnost, vikář nemůže jej v ničem „sekýrovat.“

Než kolik by asi z těch inspektorů volených od kolegů, nezhrdlo a nedávalo důstojnost svoji pocíťovat svým bývalým kolegům a kolik by asi jejich paniček nečinilo nároky, aby se jim od bývalých kamarádek neříkalo *milost paní inspektorová?! Vždyť dnes musí leckterý pan řídící snášeti mnohou pernou pravdu od svých kolegů pro nafoukanost své paničky!* Proto pochybujeme velice, že by přáním učitelstva bylo, aby inspektoři voleni byli z jeho středu. *My v tom spíše spatřujeme ctižádoť jednotlivců, kteří by rádi inspektory se stali, jenom že nevědí, kterak do toho!*

Instituce inspektorů moderní školu z bláta nevytrhne, byť i dle návrhu na sjezdě se zreformovala.

Se stanoviska zdravého rozumu musíme protestovati proti náhledu na sjezdě vyslovenému, že každý řemeslník rozumí nejlíp svému řemeslu. Dobrou botu, dobrý kabát dovede dobře posouditi i ten, kdo jej nosí, třeba ani botu, ani kabát si neušil. A způsoblost učitele dovede dobře posouditi i prostý tatík a máti, kteříž děti své mu svěřují. Tito posuzují učitele jako strom — podle ovoce. A že by nejlepším inspektorem škol mohl býti jen učitel a nikdo jiný, toho domahati se může toliko obmezená domýšlivost. Povolání učitelské je sice vysoce ctihodné a záslužné, není však žádným Sezamem, k němuž by klíče mělo jen několik vyvolenců.

Končíme slovy: kdo stav učitelský zná, jak v skutku je, musí uznati, že *jen úhlavní nepřítel učitelů mohl by si přát, aby z pravidla okresními inspektory na obecných školách voleni byli učitelé těchže škol.*

Náboženství základem mravnosti.

Napsal Fr. Syllaba.

(Dokončení.)

Mravnost bez náboženství není možná.

Již deism XVII. a XVIII. století učinil odvážný pokus, chtěje mravnost od náboženství odděliti, oč se též v novější době pokoušel Emanuel Kant, professor university královecké; ale nezůstal důsledným, rozlučuje mravnost od náboženství, nebo sám vystavuje pro zachování mravnosti a dosažení nejvyššího dobra za nutné supposice praktického rozumu: Boha, svobodu a nesmrtelnost duše. *) Svrchu dokázáno jest, že náboženství a mravnost od sebe věcně nemohou býti odděleny. Přísné oddělování a odlučovávání mezi věrou a životem, věroukou a mravností jest vynálezem mělké moudrosti, která domnívá se, že člověk se spokojí používáním a potřebováním, aniž by se soudnost jeho zpáčila k zásadám. Z toho nejužšího vzájemného poměru náboženství a mravnosti vysvítá, že náboženství jest pro mravnost nevyhnutelně nutným, nebo:

1. Mravnost vyžaduje nejprve nad člověkem stojící mravní zákon, který člověku vyšší, božskou vůlí dán jest a který plniti proto pod každou podmínkou povinným se cítí. Člověk sám si dáti mravní zákon nemůže, tím méně může se zavázati zákon ten plniti, nebo zavázati sama sebe ve smyslu autonomie jest nesmyslem. Zákon tento mravní musí býti určitým a jistým; musí to býti zákon, jenž všecky povinnosti života ukládá a přesně určuje; musí to býti zákon, který člověčenstvo všecko beze všeho zbytečného rozumování jednoduše uznává a přijímá, neboť, rozhoduje-li člověk teprv o povinnosti, nejistým-li jest mu zákon, popírá-li předpisův, pak snadno setřese se sebe

*) Pierre Charron chce míti záka svého poctivého i zbožného. Jen však má býti poctivost nezávislou na zbožnosti a naopak zbožnost bez poctivosti má obstáti. Ale přece požaduje, aby oboje bylo spojeno, má-li jinak o pravé moudrosti řeč býti. Stöckl Geschichte der Philosophie des Mittelalters III. 381.

pouta a prohlásí neplatnými povinnosti, předpis a zákon. Běda duchu lidskému, zabředli-li v bludiště pochybnosti a popírání, neboť pak, by si ulehčil, setřese se svědomí nejvyšší a základní povinnosti. Běda národu, cítí-li množství, že v jeho středu viklají se vznešené základy mravního pořádku! Dána-li mu bude moc, rozdrtí jednoho dne všecka pouta, překročí všechny hráze, které jediné staví svědomí proti rozpínavým chťicům a rozpoutaným náruživotem. Množství jest jako ohnivý běhoun, kterého ni jezdec nejdovednější nedovede udržeti a řídit, nedá-li mu na pěníci se ústa uzdy krotící. Uzdu, vášně lidské krotící jest zákon mravní, který víže svědomí a ten, kdo tu uzdu dává, jest autorita, uznaná autorita, která do vnitřní svatyně svědomí lidského vládá, jako do majetku svého. Zákon mravní, který nutným jest, aby mravnost byla možná, může člověku tudíž dáti jen náboženství, protože i to podrobuje člověka zcela vůli Boží a ji za normu jeho jednání prohlašuje. Oddělí-li se však mravnost od náboženství, mizí onen závazný zákon, člověk stává se samostatným a jedná všude dle vlastní vůle své, což není nižádnou mravností, nýbrž protivou její, neboť mravnost právě k tomu směřuje, by svévoli člověka zlomila a lidskou vůli podrobila pravidlu mravnímu.

Jakýsi stupeň mravnosti může ovšem též bez náboženství býti, ale pak jest ne proto, nýbrž přes to, že se náboženství popíralo, neboť jak jsme ukázali, náboženství má se k mravnosti, jako příčina k účinku. Člověk má vlohy poznávací a též mravní; jsoucnost svědomí, které dá se sice přehlušiti, potlačiti, ale nikoli popříti, jest toho svědectvím. Rozum lidský může jisté pravdy věroučné i mravoučné naléztí a uznati; a souhrn těchto pravd nábožensko-mravních, nalezených pouze cestou přirozenou, nazýváme přirozeným náboženstvím. Křesťanství uznává rádo, že pohané ve svých vynikajících školách filosofických pověděli též mnoho pravého o mravních povinnostech člověka, o povaze a přirozenosti ctnosti, a že zvláště filosofie Platonova, jak již Origenes duchaplný poznal, jest propaideutikou, přípravou ku křesťanství, ovšem za často přípravou jen zápornou. Křesťanství rádo uznává, že pohané vykonali též ctnost mnohou a církve zavrhlá (r. 1551.) dvacátou pátou thésí Michaela Baja, prof. theol. v Lovanech: „*Omnium infidelium opera sunt peccata et philosophorum virtutes sunt splendida vitia.*“ Ale s rozhorčeností zavrhovati musí nejvš opovážlivé tvrzení dějepisce Bayle a, že svatost neobstojí před mravoukou přirozenou a že povaha světcova nijak zároveň mravní není a zřídka přiměřena pojmům zákona přirozeného.

Naopak, jako věrouka přirozená náboženství jest neúplná, nejistá, nedokonalého, s bludy zde onde smíšená, a jako nemůže uspokojiti ducha a srdce člověka toužícího po pravdě plné a jisté, rovněž tak nepostačí mravouka přirozená nebo filosofická a nepřivede člověka ku pravé mravnosti a ctnosti, nýbrž zde tím více má potřebu člověk pozitivního náboženství, protože, pohřešuje následkem pádu prvotního mravní síly, mnoho pokoušen bývá převrátiti vůli Boží a ji nahraditi sofismatem své vlastní vůle. Nerozhodným-li, vrtkavým-li náboženství přirozené; má-li tvořiti pravdy věroučné; jest jím ještě více, má-li stanoviti pravdy mravoučné, má-li zákon určití a docíliti toho, aby byl uznán. A kdo shledá zákon tento jasným a kdož uzná předpisy tyto určitými? — možná, že snad jednotlivec! Nesmíme však zapomínati, že zde nejde o individualní ctnost, nýbrž o ctnost vůbec. Běží tu o mravní zákon dokonalý, úplný, jasný a určitý, který by vládl svědomí jednotlivcové i všeho člověčenstva.

2. Mravnost vyžaduje dále nejvyššího konečného účelu, kterého člověk mravným svým jednáním dosíci má. Pokud člověk rozumně jedná, má vždy na zřeteli nějaký určitý cíl. Má-li proto marně jednati, musí vždy nějaký účel míti, kterého dosíci chce. Účely tyto nemohou pozemské býti, neboť takových může i tím dosíci, nejedná-li mravně; tu jest jen potřebí opatrnosti, rozvahy a výběru prostředků, majících dosíci účelu. Proto musí býti řízeno mravní jednání člověka k vyššímu a nadpřirozenému účelu a člověk ku

mravnímu jednání vzchopí se jen pod tou podmínkou, vznášeli-li se před ním takový vyšší cíl. Ten vyšší cíl mravního jednání však poskytuje člověku náboženství, a jen náboženství, které mu věčnou blaženost a spojení s Bohem předkládá za konečné určení života jeho. Pročež i s tohoto stanoviska podmíněna jest mravnost náboženstvím.

3. Jako rozumný člověk nejedná bez účelu, nejedná ani bez pohnutky, ve kterou účel přechází. Mravouce přirozené chybí nutně účinné pohnutky. Vším právem táže se člověk: „Proč mám přece činiti, co mi učitelé mravouky přirozené praví? proč mám své vášně krotiti, sebe zapírati, ve zdržlivosti se cvičiti? Snad mu odpoví: Protože přílišné narušivosti a nezřízené žádosti zkracují život, ničí zdraví, mrzačí duši i tělo.“ Ale jiní snad odvětví zásadou Epikureovou: „Užívej, užívej všeho, jen užívej střídě, by zdraví bylo zachováno a půvab rozkoše zůstal vždy čerstvým!“ S ostrým, avšak oprávněným sarkasmem volá Rousseau k hlasatelům mravouky přirozené: „Mudrci! tvoje zásady mravní jsou snad krásné, ale ukaž mi přece závaznost jejich!“

Slyšeti ovšem někdy: člověk má dobro činiti pro dobro samo. Však nepřihlížíme-li ani k tomu, že jest věta ta tautologií, obsahuje též požadavek, který na člověka ani uvalen býti nemůže, který stojí ve sporu s celou jeho přirozeností.

Dostatečné pohnutky ku plnění zákona mravního hledati můžeme jen v sankci, která požadavkům spravedlnosti úplně vyhovuje. Nečeká-li na člověka přiměřená odměna, plnění zákon, — a zasloužený trest, přestoupí-li jej: pak pohřešuje mravní zákon vši síly a energie, pak není s to, by sobě podrobil svévoli člověka a měl účinný vliv na jednání jeho. Člověk neměl by pohnutky, která v každém případě a pod každou podmínkou stačí, by jej udržela na dráze ctnosti vůči jeho sobectví a smyslnosti. Ale oné sankce mravní zákon nabude jen náboženstvím, pokud toto člověku mravně jednajícímu slibuje odměnu věčnou a hřích páchajícímu hrozí trestem věčným v životě záhrobním. „Vyhlídka“ — praví Weiss — „na nebe a peklo působí, že si nevšímáme krátkých radostí a útrap tohoto přítomného stavu a zároveň poskytuje ctnosti síly a pobídky, které jí dáti nemůže ani rozum ani prospěch nebo péče o nás samy.“ Neznal by přirozenou povahu lidskou, kdo by tvrdil, že není tato věčná odměna a tento věčný trest, jak je náboženství hlásá, dostatečnou pohnutkou smrtelníku, by podjal se těžkého mravního boje po celou svou pozemskou pouť a jej dobojoval se žádoucím sebezapřením a zmužilostí. Zná ovšem mravouka křesťanská vedle pohnutek naděje a strachu též pohnutky vznešenější a dokonalejší, hlásajíc: Konej dobro pro Boha, protože Bůh tak velí, konej je z lásky a vděčnosti k Bohu. Avšak zkušenost učí, že pohnutka nejmocnější jest pohnutka naděje a strachu, má-li člověk odolatí návalům pokušení a útokům zlých chťičů. Byť sebe více rozum dobro uznával a schvaloval, chybí-li mu opora, kterou mu skytá náboženská sankce mravního zákona, jest člověk slabým, aby vůči pokušením v každém případě a ve všech poměrech vykonal, co poručí zákon mravní. Tak tedy i s tohoto stanoviska jest náboženství nevyhnutelně nutným pro mravnost.

4 Zkušenost a dějiny dosvědčují, že duch lidský, odloučen-li jest od náboženství pozitivního, nemá ve zkoumání pravd nejvyšších ni žádnou jistotu a plodí na úskalí bludů nejrůznějších i sobě odporující názory. To pozorujeme u celých národův i jednotlivých mudrců nad celým národem stojících.

- a) Pohané a to nejen suroví, ale i národové nejmzdělanější takových se dopouštěli nepravostí a pohané dosud dopouštějí se, že se jich v obyčejném stavu přirozenost lidská hrozí. Nepravosti ty nebyly jim hříchem, vždyť jimi ctíli bohy své, kteří sami podrobení vášním různým, nebyli lidí mnohem lepšími.
- b) Byli mezi pohany, najmě mezi Řeky a Římany, též ušlechtilí mužové, jako Sokrates, Plato, Seneka, Kato, Cicero a j., kteří měli poněkud lepší náboženské poznatky; než přece bloudili v četných věcech.

α) Pravou vnitřní podstatu a cenu ctnosti správně pojati nepodařilo se ani největšímu z mudrců pohanských. Též nepřičinili se konati ctnost pro ni samu, za každou cenu a beze všech pozemských pohnutek.

β) Ano i v počátcích a zásadách mravnosti panuje nejistota, odpor a blud mezi mudrci, mravouku na čirém rozumu budujícími. Božskou vůli jako objektivní podmínku mravního jednání buď neznajíce neb popírajíce, zaměňují dobré s užitečným, zlé se škodlivým. Taková mravouka jest buď otevřená, nebo zakuklená sobectví, které vlastní „já“ považuje za střed všeho smýšlení a jednání. A proto není nám diviti se, že největší duchové starověku různé hříchy a nepravosti prohlašují za dovolené, ba za povinné!

O té úžasné nemravnosti pohanské píše dějepisec římský Livius z dob císaře Augusta takto: „Ocitli jsme se v době takové, že se nám hnusí zpustlost naše i prostředkové proti ní.“ A mudrlec Seneka za císaře Nerona dokládá: „Všecko jest plno neřestí a nepravostí; páchá se jich více, než možno silou zastaviti; každým dnem roste náruživost hříchů, klesá stud, vášně zavrhuje všecku úctu k něčemu lepšímu a světějšímu a vrhá se kamkoli; a nepáchají se neřesti jen potajmu, ale jsou nyní veřejné a tak vzrostly v srdcích lidských, že ctnost nyní nejen řídká jest, ale spíše není již nižádná na světě.“ A podobně líčí, nejjasnějšími barvami mravní zpustlost své doby v říši římské Sallustius a Cicero a jiní.

c) A jako u starých národů pohanských pravé mravnosti nebylo, protože neznali pravého náboženství, rovněž u národa novověkého, pa-prsky vzdělanosti osvíceného, rovněž u novověkých pohanů, kteří povrhli náboženstvím křesťanským, není mravnosti, jak o tom svědčí každodenní zkušenost, jak o tom svědčí výmluvně revoluce francouzská, v níž lid theoretické nauky francouzských mudrců prakticky provedl. Katoličtí kněží řádní jsou pronásledováni a usmrcováni. Chrámů katolické oloupeny, zneuctěny, zničeny, nebo proměněny ve chrámů rozumu. Manželství prohlášeno za čistě občanskou smlouvu. Kult křesťansko-katolický jest odstraněn a nahrazen dekretem konventu ze dne 7. listopadu 1793 kultem rozumu, jehož kněžkami bohyněmi byli holčice nekalé pověsti. Lid nechtěl prý míti nižádného veřejného kultu, než kult svobody a rovnosti, jak se vyjádřil před konventem odpadlík, konstituční biskup Gobel. Jsoucnost boží veřejně popírali a pomstu boží posměšně vyzývali, Bohu se rouhajíce. Při jednom průvodu jest zneuctěna způsobem nejrouhavějším svatá hostie, již se svatokrádežně zmocnili. Na hřbitovech popírali nesmrtelnost duše, vyvěšující tam nápisy: „Smrť jest věčným spánkem.“ Nepatruá část duchovních konstitučních zrušila coelibát a jeden z nich, nohama šlapaje po kříži, pravil: „Nedosti na tom, že tyran těl zničen jest, zničmež též tyrana duší.“ Ve chrámu Notredamském v Paříži konali dne 20. měsíce Brumaire, t. j. dne 10. měsíce listopadu r. 1793 slavnost rozumu takto: operní zpěvačku posadili na vůz, pod nohy jí dali krucifix a v ohromném průvodu vedlo ji množství i se svými zákonodárci a mudrci do katedrally, kdež, posadivše ji na oltář, kadidlem okuřovali, zpívajíce při tom Chenierovu hymnu o svobodě. Tiže fanaticové, kteří zničili ostatky svaté způsobem vandalským, tím horlivěji kořili se modlám nového mudráctví. Rousseau-ovu paruku a tabatěrku, Mirabeau-ův kord, i srst z kožichu Voltairova ctíli jako drahocenné ostatky. Životem, majetkem, ctí nebyl jist nikdo, ni řádný občan křesťan, ni přívrženec luzy zfanatisované. Takovou nesmyslnou ukrutností, lakotností a rozkošnictvím neslýchaným zohavena jest důstojnost lidské bytosti!

A za našich dnů četli jsme, že vrah socialista Heřman Stellmacher ve vězení ve Vídni psal memoiry, v jejichž prvních kapitolách pokoušel se dokázati, že není Boha a stoje před soudem počal svoji řeč obhajovací rovněž tímto thematem. A tak rozumuje dnešní doby zcela logicky

největší část zločinců: není-li svobodné vůle lidské, není-li nesmrtelné duše, není-li odplaty a trestu po smrti, zkrátka, není-li náboženství pozitivního, k čemu pak jest zapotřebí mravnosti?!

Tak zkušenost každodenní dokazuje, že kde povrhli náboženstvím a zvláště věrou křesťanskou, tam poklesla mravnost, zahnízdilo se otroctví se vši bédou a klesla strašlivě důstojnost lidská.

„Přirozenost lidská“ — soudí zcela správně P. Felix S. J. — „vykonává moc nad soustavami, ukazujíc v dějinách jasně nevyhoiditelným malomocenstvím náboženství přirozeného nevyhnutelnou potřebu náboženství pozitivního.“

5. Proto snad všickni velduchové, vedeni důvody zde uvedenými a jinými; z bádání vědeckého, ze zkušenosti a dějin čerpanými, došli toho pevného přesvědčení, že mravnost bez náboženství jest nemožna.

Plato napsal: „pravého Boha neznalost jest nejhorší rána morová všech obecných záležitostí; všeliké společnosti základ boří ten, kdo náboženství boří.“

Cicero praví „že ani důvěra ani lidská společnost ani idea spravedlnosti bez náboženství obstáti ani uskutečniti se nemůže.“

„Pobožnost jest ctnost žádoucí, ale nemůže jí učiti nikdo než Bůh“ — praví Alkibiades.

Kant vyjadřuje se takto: „rozum i nyní nepoznal by všeobecné mravní zákony, kdyby křesťanství jim nebylo učilo.“

Martensen v předmluvě svého díla o mravní filosofii píše: „mravouku přirozenou psáti, která by stála jako zvláštní druh mravouky vedle křesťanské, náleží k pokusům již dávno zanechaným. Mravouka filosofická, která si nevšímá křesťanství, ta nevšímá si i skutečné, pravé mravnosti a činí se tím nepraktickou. Proniknuta-li však mravouka principem křesťanství, nemůže opominouti, aby si nevšímala náboženských momentů mravnosti, které se dříve výhradně jen bobosloví ponechávaly.“

Podobně dokazuje Chalybaeus ve své soustavě spekulativní mravouky, že tato zbudována býti musí na základě náboženském a sice křesťanském.

Sám Rousseau praví: „někteří by chtěli založiti ctnost na pouhém rozumu; než přiznávám se, že neshledávám pro mravnost nižádného solidního základu než v náboženství. Ctnost — tak praví se — jest láska k pořádku; ale jsem povinen — táži se — tomuto pořádku své štěstí obětovati? připouštím, že tu, kde jest intelligence, též pořádek bude, však s tím rozdílem, že spravedlivý se podrobí celku a nespravedlivý celek sobě, považuje sebe za střed jediný. Není-li Boha, pak soudí nespravedlivý zcela správně, pokládá-li sám sebe za střed.“

A Robespierre, hlava konventu, lekaje se hrozných následků zákonodárným shromážděním prohlášeného kultu rozumu, chtěl náboženství aspoň do jisté míry v platnost přivesti. A proto dal dekretem konventu dne 8. června r. 1794. prohlásiti: „že jest nejvyšší bytosť a že duše lidská jest nesmrtelná“.

Lecointre v konventu důrazně vyjádřil pravdu „národ bez náboženství, bez chrámův a veřejné bohoslužby, musí býti bez vlasti a mravnosti a připravuje si sám otroctví. Pohrdání náboženstvím zničilo velikou říši a to bude osudem národa každého, jehož zákonodárství nepostaví se na nezměnitelný základ náboženství a mravnosti.“

V téže době, kdy dekretem ze dne 30. června r. 1795. dovoleno bylo vykonávati bohoslužbu katolického náboženství v chrámech pozůstalých, napsal Mercier: „jak líbezným jest křesťanství po odstranění mravouky Robespierrovy, Maratovy a druhů jejich; jak nutným jest pro nás, aby po takových krvavých scénách, plných hrůzy k nám někdo mluvil o Bohu pokoje!“

6. Často slyšeti jest, že vzdělanost, humanita nahraditi může náboženství a že tudíž i bez náboženství mravnost obstojí. Sám Göthe praví: „nechť přírodní vědy co do šířky a hloubky sebe více rostou, nechť duch lidský

sebe více se rozmáhá, přece výšku a mravní vzdělání křesťanské, jakéž v evangeliích se stkví a bleskotá, nikdy nepřesáhne.“ A jmenovaný již výtečný řečník duchovní doby naší volá: „Ó vzdělanosti! Ó humanito! Kdo by uvěřil, že kdo toto krásné slovo stokrát opakuje, přece otrokem sobectví zůstává a sebe ještě stokrát více miluje, než lidstvo, které slovy zbožňuje.“

Vzdělanost jednostranná, bez náboženství nemá mravní síly, by vznesenou budovu mravnosti ze základů postavila a ji udržela na svých bedrech, aby se nesřítla. Ona dovede snad toho, že hřích vezme na se tvářnost méně hroznou, že hřích a nepravost objeví se na místě v podobě tygra, v podobě lišky. Vzdělanost jednostranná bez náboženství dopouští, by v člověčenstvu zapustily kořeny opět nemravy a hříchy starého pohanského světa, na jejichž odstranění tak namahavě a po staletí církev Kristova pracovala; vzdělanost jednostranná, která si nevšímá věrouky křesťanské a nepřiblíží ku velebným zásadám křesťanským, jest vzdělaností zdánlivou bez ideálního jádra, které se nedostává nikde vnitřní pravdivosti; vzdělanost jednostranná bez nauky Kristovy dopouští, by lidstvo upadlo v novověké pohanství a hlavní světová města stala se novověkými Babylony!

Vzdělanost však pravá, skutečná činí si právo nutné jak na intelektuální stránku přirozenosti lidské, tak na mravní; jak jsme však ukázali, jest mravnosti základem náboženství; proto jest ono i matkou pravé humanity. Náboženství vychovává člověka jedině k pravé vzdělanosti, učíc ho s poznáním Boha poznávati sebe sama a propůjčujíc mu podmínky k jeho všestrannému vyvinování, ku šlechetné lidskosti. „Křesťanství vzbudilo — praví veliký myslitel věku sedmnáctého — v člověku opět pravý přirozený pojem o Bohu a k tomu pravou ideu humanity, přirozené náboženství doplnivši a pravé náboženství s pravou mravoukou vyrovnavši a spojivši.“ Jen nábožný člověk jest pravým, celým člověkem, neboť „člověk — jak dí sv. Augustin — stvořen jest, aby Boha poznal, poznávaje ho miloval, miluje ho v něm blažen byl.“ —

Hlavní příčinu, proč mnozí tvrdí, že by vzdělanost mohla nahraditi náboženství, sluší hledati v tom, že jim na mysli tane vzdělanost křesťanská, aniž si toho sami vědomi jsou. Dobře proto dí Caesar Balbo: „naše vzdělanost jest křesťanská vzdělanost, dcera křesťanského náboženství. Což oslabuje křesťanské náboženství, to překáží též pokroku, překáží naši vzdělanosti.“ A výtečný právník Bluntschli píše: „moderní stát jest ve skutečnosti křesťanským.“ A Rousseau dosvědčuje: „chválí mravnost a připisuje ji pokrokům filosofie; ale tato mravnost byla dříve křesťanskou než filosofickou.“ A již Tertullian ve třetím století napsal: „Skutečně duše vydává svědectví, že od přirozenosti křesťanskou jest.“

Jakých nesmrtelných zásluh získalo si křesťanství o vzdělanost vůbec a o jednotlivé vědy nejen bohoslovecké, ale i profánní: o linguistiku, dějepis, zeměpis, přírodopis, hvězdářství, právnictví, mudrcství a j., kterýchž věd po staletí kněží byli téměř výhradními pěstiteli; jakých zásluh získalo si náboženství Kristovo o umění: stavitelství, malířství, sochařství, hudbu a básnictví; jakých zásluh získalo si o národní hospodářství a vůbec i o časné blaho: tento předmět nechceme jednotlivě rozbírat. Avšak s jistotou, pýchou, a radostí tvrditi můžeme, že naše vzdělanost zakládá se na kříži, a že kříž vždy bude předcházeti, byť sebe více vzdělanost pokračovala. Náboženství kříže nemá ničeho měniti, by zůstalo v souladu se vzděláním časovým, nebo co bude toto pravého, krásného a dobrého kdy míti, má již ono před tím; Ježíš Kristus jest — abych užil slov apokalypse — Alfa i Omega, počátek i konec.

Ovoce přísné revise školních knihoven.

V dobré paměti máme dosud, s jakou přísností prováděna byla letos ministerstvem nařízená revise knihoven žakovských: kde vyskytla se v knize nějaká nadávka jako: darebák, zlotřilec, padouch a p., anebo kde zase řeč jest o narození dítky, o zasnoubení, o svatbě a p., tu žádné nebylo pomoci, celá kniha hned byla odsouzena. Nechtěl jsem z počátku hned šmahem všecky závadné knihy odstraniti, věda dobře, že dítky z četby této pražádného pohoršení neberou, ale pp. kollegové přinášeli stále knihy závadné, odvolávajíce se na jich odsouzení v jednotlivých časopisech paedagogických. Tak stalo se, že ve škole mé správě svěřené vyloučeno bylo najednou z knihovny dětské 28 knih, čímž ale také připravili jsme o četbu 28 dítek. Ovoce brzy se ukázalo: mezi dítkami ubývalo horlivosti ve čtení, zvláště ty, na něž se při půjčování knih nedostalo, a které na budoucí týden odkazány byly, málo o knihy ku čtení se hlásily, nestály o knihy z knihovny školní. A odkud ta změna? Dítky našly si četbu jinou. Čtou romány, a jaké romány! Potkal jsem totiž jednou v neděli odpoledne žákyni V. třídy a ta si nesla od družky své 12 sešitů spisu: „Krvavá Bosna,“ aneb „Ukrutnosti mohamedánů páchané na křesťanech“ atd. Kolik asi dítek toto dílo krvavé již četlo a kolik asi ještě čísti bude? A nepřinese v duše nevinné tato jediná kniha tisíckrát více mravní náказы, než všechny knihy z našich školních knihoven vyloučené?

Jak zboubně působí v útlou mysl dítek čtení spisů krvavých, o tom z vlastní zkušenosti vypravuji příklad. Měl jsem před dvěma roky ve IV. třídě hocha velmi čilého, ale také velmi hodného. Dovolil jsem mu, že směl do bytu mého docházeti, kdy chtěl. Hoch přicházel rád, rád prohlížel si knihy zvláště obrázkové, a často ani domů se mu nezdálo. Tak to trvalo asi rok. Po roce zpozoroval jsem, že hoch již tak často nepřichází, že již ho knihy, obrázkové více netěší, a ve škole býval velmi roztržitým: často seděl v lavici maje oči obráceny v sloup. Jednou nepřišel po celý týden. Když zase se dostavil a já se ho otázal, kde tak dlouho byl, začal mi vyprávěti věci podivné. Musí prý hlídati zeli u Čichtic — obec dvě hodiny cesty od domova žakova vzdálená, — chodí prý tam hned po škole, večer pozdě přichází tam za ním tatínek, který ale po půl noci zase domů se vrací, načež hlídati musí sám až do rána. Aby se ale nebál, má prý u sebe vždycky dvě pistole a dva ostré nože. Věděl jsem, že není ani za mák pravdy na tom, co mi tu hoch povídal, ale na jiné myšlénky, na jiné řeči jsem ho více přivésti nemohl: mělť pořáde plnou hlavu podivných zbraní, s těmi stále se obíral. Hoch zdál se šíleným býti. Vyhledal jsem si otce a vyptával jsem se ho, co chlapec doma dělá? A otec mi dobrušdečně vypravuje, že jeho František, jak přijde ze školy, hodí věci školní do kouta, a chápe se knihy ku čtení a v té že by snad vězel po celou noc.

„A co čte?“ táži se.

„I takovou hezkou povídku o loupežnicích,“ dí na to otec.

„Mohl bych se na ni podívati?“ ptám se.

„I ano,“ řekl otec, „přinesl jsem právě několik nových sešitků.“

Vejdu s otcem do světnice a tu z přihrádky ve stole hledí na mne „král loupežníků Rinaldo Rinaldini, aneb: Tajemství rodiny knížecí.“ Nyní pojednou věděl jsem, kde příčina byla té podivné změny při hochovi. Rinaldo byl odstraněn, zbraně vražedné pomalu mizely z mysli hochovy, ale té čilosti, která v něm před dvěma roky hrála, dosud u něho nenalezneš. *F. S.*

Z biologie plazů a bezpáteřnatců.

„Příroda tvoří věčně nové tvary, co nyní jest, nebylo nikdy před tím, co bylo nepříjde více, vše nové jest a přece staré. Žijeme uprostřed ní a jsme cizinci. Ustavičně mluví s námi, ale tajemství svého nám neprozrazuje, působíme na ni stále a nemáme přece žádné moci nad ní. Příroda nemá systému, ona jest život, pozorování přírody jest nekonečné, ať již v jednotlivostech pokračuje nebo v celku dle šířky, výšky stopu její sleduje!“ — —

Takovými slovy velebí král básníků německých Goethe přírodu jako matku všeho tvorstva, v níž každý tvor i ten nejnepatrnější ovládnán jest stejnými zákony a jí podřízen; a pravdu děl. Zpytování přírody jest nekonečné a píla pracovníků každého téměř dne obohacuje poměrně bohaté vědomosti naše novými objevy, překvapujícími výzkumy; co dnes zdá se nám býti nerozřešitelným, zýtřejší den objasní dokonale, zároveň však přináší sebou nové taje, nové záhady. — — —

Bylo doposavad záhadným, proč *slepýš* (*Anguis fragilis*), ač nemá žádných noh, řaděn byl mezi ještěry (*Saurii*). Tím interesantnějším jest před krátkým časem učiněný objev vratislavského embryologa *Borna*, dle něhož slepýš dokavad ještě ve vejci se nalezá, zřetelné výrůstky předních nohou má, jež úplně rovnají se tvarům noh u ostatních ještěrek v tomto stadiu se vyvinujících; poněvadž velmi málo jsou vyvinuty v dospělosti u slepýše úplně se ztrácí. Tímto *Bornovým* objevem přiblížil se slepýš náš asijskému druhu (*Pseudopus*), který i ve stavu úplně vyvinutém má dvě párů zakrnělých nohou. —

Otázka, zda bezpáteřnatci, jmenovitě hmyzy mají úplně vyvinutý čich, zodpověděna byla *Graberem* z Černovic, který zvláštním přístrojem pokusy své konal, kladně. Dokázal, že páchnoucí látky vykonávají na hmyz účinek, buď rychlejší, buď zdlouhavější. *Hlemýžď zahradní* (*helix pomatia*) prchá za půl vteřiny po prvním ucítění růžového oleje, dešťovka po dvou vteřinách, pijavka teprve po šesti, kdežto *žába* anebo *čolek vodní* (*tritron cristatus*) ani po šesti minutách nejsou růžovým olejem znepokojováni; taktéž konstatoval Graber, že některé nám nepříjemně páchnoucí látky hmyz k sobě poutají a obráceně. Lesní mravenec zdržuje se rád ve květu keře *jasmínu* (*Filadelphus*), který nám vůní svou jest odporový; před růžovým olejem, který celkem nám příjemným jest, prchají mravenci. Též jedna látka nepůsobí stejně na všechn hmyz. Sýr odpuzuje od sebe moli a štěnice vábí; totožný účinek má ammoniak.

Kde jsou čichová ústrojí hmyzu, dokázal taktéž Graber, který tvrdí, že nesluší hledati je pouze v makadlech, nýbrž i v jiných částech těla, poněvadž lesní mravenec a zlatá moucha (*musca Caesar*) cítí i po odtržení makadel. Hmyz čichá některými články nohou, čelistěmi, štětinkami na zadní části těla svého, ano celým povrchem svým

Jak známo, veškeren hmyz má tak zvané složité facettované oči, jež složeny jsou z několika očí menších. Každé jednotlivé oko přijímá obraz zevnějšku a jest otázkou, zda souhrn všech obrazů resultuje obraz odpovídající skutečnosti, zda hmyz facettovanými očima obdrží obraz analogický tomu, jaký vidíme my. Stávala starší theorie *Müllerova*, dle které hmyz měl viděti mosaikový obraz tvořený složením tolika obrázků malých, kolik očí hmyz měl, avšak *Exner* zavrhl theorii tuto a kázal, že hmyz nevidí obraz takový jako my, že však rozeznává barvu a pohyb. Tuto *Exnerovu* theorii *Plateau* dokázal pokusy; při tom seznal zároveň, že včely mají velmi špatný zrak pro formu a že při hledání medu bylinného řídí se pouze vůní a barvou byliny. Smysl včely pro barvu a vůni dokázal ovšem již dříve anglický badatel *Lubbock*

Do nedávna bylo sporným, zda pavouci mohou slyšeti. Nyní jest i tato otázka kladně zodpověděna, neboť jest netoliko dokázáno, že pavouci mohou bzučící zvuky vydávati, nýbrž *Dahl* nalezl i sluchové orgány pavouků. Jsou to velmi jemné štětičky na nohou a makadlech, k jichž kořenu přistupuje nerv. Jsou velmi pohyblivé a zvukem přivedeny jsou ve chvění. Sluchem velmi dobře opatřen jest pavouk křížák; též štírové mají podobné sluchové orgány na koncích klepet svých.

D o p i s y.

Z našeho jihu.

V 11. čís. „Vychovatele“ žaluje trpce p. pisatel na ty rozedrané a ušpiněné uniformy našich ministrantů, a věru, úplnou pověděl pravdu. Třeba i po venkově zde onde ministrantů si všimnouti. U nás na př. nosí ještě nyní ministranti na svém oděvu bláto z loňských listopadových plískanic a co na něm jest nakapaného vosku? Mimo to tu schází tkanice neb knoflík, tu zas vytrženo jest kus šatu z límce, tam zas odpárány jsou krajky z polovice atd. A což ten poměr velikosti: jeden ministrant jest veliký a šat sahá mu sotva po kolena, druhý jest malinký a šat vleče se za ním po zemi. Viděli jste již někdy procházeti se podle rybníka čápa s kačírkem? To máte živou fotografii našich ministrantů. Než té špíny a těch hadrů nejsou u nás jedinými nosiči naši ministranti: také pp. kaplani na většině rozedraná a špinavá roucha oblékati musí, a pomoci dovolati se nelze. A proč? Poznáte z dalšího sami. V tomtéž článku stěžuje si p. pisatel také, že kuéz nemá často k výkonům bohoslužebným ani ministranta, protože p. řídící, aneb p. třídní nepovolí a ministranta ze školy nepustí. Děje se tak vždy ze zlé vůle? Pravím, že nikoliv. Jsem katechetou, a věřte mi, že nerad, velmi nerad dovoluji hochům ministrovati Vímt z zkušenosti, že i nejhodnější hoch za čtvrt léta svého ministrování stává se obyčejně nenapravitelným darebákem. Nejprve zanedbává školu, protože musí kostelníkovi rozličné služby konati: on donáší víno, vodu, on sezvání, udržuje žhavé uhlí, stojí na čekané, až půjde svatba, pohřeb atd *) Zkrátka, kolikrátkoliv odbývá se výkon náboženský po osmé hodině dopolední, tolikrát nepřijdou naši ministranti dopoledne do školy, a je li odpoledne křest sv., neuzříš jich ve škole ani odpoledne. A k tomu ta mravní spustlost! Nic nedivím se tomu, když čtu ve veřejných listech, že ten neb onen bezbožný rouhač býval kdysi ministrantem! Zaplakati musí zajisté křesťan, když vidí ministranta v síních posvátných s křikem a chechtotem se proháněti, když vidí jej s botama na nohou po stole oltárním se procházeti, když vidí jej do rukou drzých posvátné nádoby bráti a z místa na místo je přenášeti a p. Sudte, co z takového hochu může vyrůsti! A proč že toho neřádu překaziti nehledím? U kostelníka, dle jehož slova i příkladu ministranti jeduají, slova má ničeho nezmohou, neboť, slyš světe, on jest měšťan, a já — já ubohý cizota! A duchovní správce? Jest také krví z krve domácí: upozornil jsem jej v lásce opravdové na ty i jiné nepořádky a v odpověď dostalo se mi: „A vy máte pořád něco!“ A když poukázal jsem na předpisy synody provinciální, uslyšel jsem: „A kdyby měl člověk všecko dělat, co mu tam (t. v synodě) poroučejí, kam pak by přišel!“ **) To, prosím, jsou vlastní slova pána, na jehož bedra v poslední době vyznamenání za vyznamenáním padalo, a jenž brzy zase má povýšen býti. Co tomu říkáte? Co tu činiti?

FEUILLETON.

Proč jsem se nenaučil německy?

(Z paměti starého studenta.)

Bylo to v letech čtyřicátých, když mne otec dovedl do města do třetí hlavní třídy, abych se v ní naučil německy. „Hauptschul“ byla tehdy branou ku vzdělanosti, kterouž kdo neprošel, byl odsouzen k těm plebejům, kteří jen pracují a platí.

*) Hotová fotografie! Red.

**) Bohužel, že z přemnohých předpisů církevních sněmů provinciálních synod a pod. zbyly již jen: — skřípce na nižší kněžstvo. Nedbání nejdůležitějších církevních předpisů v bohoslužbě, a jmenovitě při udělování svátostí, — (ku př. domácí křty, úvody!) — spolu zavinuje nevěru lidu. Red.

Pan učitel byl jinak velmi hodný pán, ale měl tu jedinou vadu, že němčinu měl za spasitelnější, než li cokoliv na světě, než-li víru. Ve všech předmětech byl shovívavý, jenom ne v němčině. Zde býval neúprosný. Počítati nemusil žák uměti třeba ani do deseti, jen když číslice správně vyslovoval. Ba ani na Schönschreiben tolik nedbal, jen když v něm nespáchal chybu proti německé mluvnici. Napsal-li mu žák *der Nase, die Fuss, das Stirn*, tu skákal buď on sám do stropu, aneb strop bořil se na něho.

Nejpůsobivějším prostředkem k naučení se němčině bývalo zlopověstné: *signum*, — ba nikoliv zlopověstné, nýbrž *požehnané*, jelikož mu mám co děkovati, že jsem se nenaučil němčině a že přece jsem živ a dobře živ.

Signum, jak starším čtenářům známo, byla černá knížečka asi o třech arších čistého papíru, do něhož psala se jména a tresty těch hříšníků, kteří česky se podřekli. Byliť ve třídě zvláštní pokušitelé, kteří všemožnými úskoky sváděli druhé ku hře, k žertům, aneb vůbec k rozmluvě, jen aby z něho vylákali slůvko české — a už měl *signum* na zádech.

Přinesl jsem si do města pramalou zásobu německých slovíček, jimž mne velebný pán přes prázdniny na rychlo naučil. Mým neštěstím, či štěstím byla moje živá letora, již se všecka přetvářka a nečinná zádumčivost protivila.

Vpadl jsem tedy na „Hauptschule“ jako mezi lotry. Mluvil jsem, smál se a hrál jsem dle chuti a *signum* stalo se takořka mým výhradním majetkem. Plácal jsem němčinu a do ní přimíchal slova česká, jak mi právě na jazyk přišla. S počátku měl pan učitel se mnou jakousi trpělivost, když ale viděl, že se málo přičiňuju, němčinu svoji z českých plev vytríbiti, tu na mne přísněji nakročoval. V sobotu bývala vždy odplata za hříchy proti němčině spáchané. Já měl v *signum* vždy nejvíce hříchů a proto dostal jsem přes neděli nejvíce opisování — z trestu, obyčejně nějakou německou větu, ku př.: *Man sagt: der Bube und nicht ty kluku, aneb: politschek heisst zu deutsch Ohrfeige*. Čtenář se asi domyslí, při jakých příležitostech jsem takých hříchů se dopouštěl.

Jelikož z podobných trestů jsem nevycházel, začínal pan učitel si mne vždy více dobírat.

Stal jsem se terčem úsměšků jeho a potom i spolužáků — pro můj mateřský jazyk. Pan učitel neříkal mi později jinak nežli: *böhmische Copak, böhmischer Dalken, böhmische Povideln* a žáci to říkali po něm.

Úsměšky učitele byl bych ještě snášel, avšak při každé přezdívce žáků pěníla se ve mně krev a rvačky byly na denním pořádku. Rozumí se, že já byl a musil býti nejhlavnějším vinníkem, kazimírem ve škole. Psalo se domů otci, jaký prý jsem rvač atd. Otec se zlobil a matka plakala. Otec přinášel mi do města kromě chleba a buchet časem i výprask a matinka zas máslo panu učiteli, aby se mnou měl trpělivost. Já se nalezal ve stavu přímo zoufalém. Kdyby byly již tehdy samovraždy dětí bývaly obyčejny, byl bych snad nejednou ve městském rybníku se utopil.

Jednou dobíral si mne jistý výrostek pro moji češtinu. Chvilku jsem úštěpky jeho snášel, když ale začal: *Dein Vater ist — v Praze, — a deine Mutter ist — z Vídně, — vyslovovat tou známou německou výslovností, tu zkypěla ve mně krev a já čahounovi vytnuv dvě na tváře vzkřikl jsem zlostně: tu máš ty jak jsem mu řekl, to nesluší se zde napsati V tom přišel p. učitel. Ovšem, že všecko svezlo se na mne. I umínil si potrestati mne tentokráte radikálně.*

Vzal *signum*, na *signum* níže přilepil půl archu papíru a na papír napsal velikými literami: *Der Wenzl Wondratscheck ist ein gefährlicher Raufer*. — *Signum* s tímto nápisem přišpendlilo se mi v zádu na kabát, načež kázal učitel dvou nejsilnějším spolužákům uchopiti mne za ruce a vésti mne městem jako pranýřem. Bylať to ukrutná pädagogika!

Lidé vyhlíželi oknem, vybíhali dveřmi, uličníci a psi nás obklopovali.

— Koho to vedou? Co se stalo? snad někoho zabil? — Tyto a podobné otázky jsem slyšel. Jak mi tehdy bylo, nelze mi vypsati. Najednou popadl mne nevyslovný vztek, já se svým vůdcům vytrh a pádil jsem pryč z města ven. Moji

vůdcové a uličníci za mnou, avšak marné honění. Mně hněv dodával obrovské síly. Ustali od pronásledování a já rovnou cestou běžel až domů.

— Zabte mne raději, ale německy se učit nebudu! — s těmi slovy jsem vpadl do domu otcovského.

Poutišiv se, vypravoval jsem všecko do podrobná.

Přišel i velebný pán, jako rozhodčí mezi mnou a rodiči.

Dejž mu Bůh radost věčnou! Vyslechnuv mne, položil mi ruku na hlavu a pravil: ubohý hochu, co jsi zkusil proto, že jsi české matky syn!

Otec byl usmířen a matka radovala se, že jsem nebyl doma trestán.

K radě velebného pána byl jsem hned na to dán do Prahy, k jakémusi strýci, jenž byl výtečným hudebníkem a spolu profesorem v konservatoři. A jelikož i ve mně jeví se dobré hudební vlohy, stal jsem se muzikantem. Přišel zatím rok 1848., v němž se mnoho změnilo. Já odbyl hudební zkoušky v konservatoři s vyznamenáním, ale literní jen tak z nouze, protože jsem neuměl, t. j. nechtěl se naučiti dobře německy. Moje nechuť byla nepřemožitelná. Sotva že jsem zkoušky v konservatoři odbyl, dostal jsem skvělé nabídnutí do Ruska, kdež jsem udělal, jak se říká své štěstí — i bez němčiny.

Pán Bůh mi dal roztomilou ženušku a s ní dosti značné jmění. Mám nyní tři zdárné a již zaopatřené děti — a žiju zde v Praze na odpočinku z pense, jež se mi vyplácí z Ruska. Z mých dětí nejstarší syn je profesorem na universitě v Ch., mladší kapelníkem v Petrohradě a dceruška bude co nejdřív se vdávati. Podotýkám, že z mých dětí neumí žádné německy.

Rozmanitosti.

Původ inkoustu. Není bez zajímavosti zmíniti se o nejstarších druzích inkoustu, jmenovitě ve chvíli, kdy inkoust rozhoduje platnost starých rukopisův. Kdy vynalezen byl inkoust jakožto látka psací, není známo. Z počátku zastupovala inkoust jakákoliv barva, když zároveň v užívání vešlo pero a vynalezen byl papír. Římané užívali hlavně červených, purpurových neb dokonce zlatých inkoustů, můžeme li ovšem užiti jména toho. Náš inkoust složením svým jest velice jednoduchým, ale daleko nerovná se dobrotě a trvanlivosti inkoustu, jakého užívali staří národové. Nejkrásnější staré rukopisy jsou anglosaské. Ačkoliv naše továrny na inkoust nechtějí dopustiti superioritu inkoustu starých národů, přece můžeme tvrditi, že by rukopis dneska psaný tím nejlepším inkoustem po několika stech letech nebyl ani z polovice tak čitelným, jako nejstarší zachované manuscripty.

Návěští.

Odjezdem redaktora tohoto listu do lázní, příští číslo asi o 14 dní se zpozdí, jež ovšem nahradí se tím způsobem, že vyjdou dvě čísla najednou. Jelikož za svými pl. t. předplatiteli máme značných nedoplatků, žádáme uctivě o vyrovnání účtů.

Obsah „Vychovatele“:

Řeč dra Ed. Grégra na sjezdě učitelském před soudem zdravého rozumu. — Náboženství základem mravnosti. Napsal Fr. Syllaba. (Dokončení.) — Ovoce přísné revise školních knihoven. — Z biologie plazů a bezpáteřnatců. V. Nohejl. — Dopisy: Z našeho jihu. — FEUILLETON: Proč jsem se nenaučil německy. (Z paměti starého studenta.) — Rozmanitosti.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: PETR KOPAL.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.

VYCHOVATEL.

List věnovaný zájmům křesťanského školství.

Vychází 15. a posledního dne každého měsíce. — Předplácí se čtvrtletně 50 kr. pro odběratele „Obrany víry“ 40 kr. v administraci Cyrillo-Methodějské knih-tiskárny v Ostrovni ulici číslo 1508—II. v Praze. — Jednotlivá čísla po 8 kr.

V prvních měsících nového školního roku.

Prazvláštní jsou pocity, jež učitele v těch měsících ovládají. Přijsa po-nejprv ze třídy mu přidělené domů, dere se mu bezděčně ze srdce povzdech: co to mám letos za — bandu — pardon! — — za rozmilou mládež! Po-dívám-li se na ty tváře, dostávám z některých strach. Pane Bože, jak jen tento rok opět skončí! Tamhle ten chlapík, co sedí v nejzadnější lavici s tou nečesanou hlavou, nemytou tváří, nezapnutým límcem u košile, s nezavře-nými ústy — kterak na mne pohlízel hněvivě, jakoby svému učiteli chtěl říci: ty budeš po celý rok mučiti mne, a já budu mučiti tebe! Hned vedle něho rozložil se na lavici jiný, jenž nikoho a ničeho si nevšímá, zdá se jaksi vyspávati probdělou noc. Na tvářích třetího, čtvrtého a pátého čtu tajné povzdechy: ach škoda těch prázdnin! Kterak se to hezky skotačilo, uličníkovalo, kamením házelo, po stromích lezlo, po polích těkalo, zemáky trhlo a je v ohničkách peklo! — — je pravda, dostalo se nám častěji vý-prasku za to, že nadělali jsme škody v obilí, — — ale byly to přece jen krásné časy o prázdninách. Škoda jich! — —

Jiný opět sedí tam v lavici líně jako pařez, ruce máje zabořeny v kap-sách. I na jeho tváři čísti lze otázku: já učit? chyba lávky! Aj, tamhle za zády svého předáka skrývá se roztomilá hlavička Vašíčka Štěbetálka. Oči máje stále jako výr na učitele upřený, jakoby na stráži, vypravuje svému kolle-govi vedle o svých půtkách a bojích o prázdninách. Je to pravá pijavice učitelské krve — kvítko z čertovy zahrádky. Dotkni se ho prstem, popotáhni za ouško, začne řvát, jako bys ho na nože bral. Přistihneš-li ho při štulco-vání se se sousedem, má desaterých výmluv pohotově: to já ne, to on, a trestáš-li ho, dá se do usedavého pláče, jako bys mu Bůh ví jak ublížil. Nemine jediného dne, aby na něho nepřišla žaloba. Sedává nejraději uprostřed lavice, aby na něj učitel nemohl. Vidí-li jeho trestající ruku vznášeti se nad hlavou, zmizí pod lavicí; posadíš-li ho na kraj, abys ho měl spíše po ruce a chceš-li ho popotáhnouti za vlásky, dovede si hlavu rukama zabarikádo-vati tak, že všude z něho trčí lokte jako palisády z pevnosti, o kteréž si ještě vlastní ruku zraníš. To je pravý tygr školy. S ním není žádného pořízení ani po dobrém, ani po zlém. Vyhodíš-li ho z lavice, dělá za zády všelijaké figury a rozesměje celou třídu. Vyhodíš-li ho ze třídy na chodbu, uteče ti domů, což přináší učiteli nepříjemnosti. Slovem: Čert jím šije!

Toť rozmilá perspektiva na celý školní rok.

Vedle a mezi těmito sedí ve třídě několik bucht, či žroutů, kteří jako ta nemá tvář ustavičně přežvykují a proto mívají plné kapsy ovoce, chleba, housek, buchet a pod.

Kterak cítí se učitel šťastným, pozná-li ze všech žáků jen asi třetinu tváří přítulných, opravdu dětských, jež mu jaksi jsou zárukou, že práce jeho nebude marná.

Jiného překvapení dostává se učiteli v prvním měsíci nového šk. roku. Začne totiž prohlížeti stavivo z předešlého roku, aby ohledati mohl základy, na nichž bude stavěti dále. A tu s ustrnutím seznává, že se tu stalo něco podobného, jako při stavbě nového chrámu jeruzalemského za panování Juliana odpadlíka. Tehdy co lidé Pánu Bohu na truc vystavěli, to podzemní oheň přes noc zničil. Tak i zde. Co učitel minulého roku vystavěl, to přes prázdniny jakoby se propadlo. Nalezne sice tu a tam nějaké zbytky — upomínky, žáků se o něčem zdá, ale jen jako ve snu; z dějepřavy v II. a III. třídě jakž takž pamatuje si žák ku př. že Pán Bůh sice svět stvořil, ale v kolika dnech a co v kterém, to již neví; sem a tam uvízlo na povrchu paměti nějaké biblické jméno, ale vše shledává v jakési divé směsi bez ladu a skladu.

A což teprv katechismus! U žáků dospělejších sotva se učitel doptá: kolik je článků víry, proseb v modlitbě Páně, kolik těch kterých hříchů. Slovem, ve hlavách žáků vypadá to po prázdninách jako na polích po velickém krupobití. Snad že přeháníme? *Experto crede Ruperto!* A tu začne svědomitý, avšak dosud málo zkušený učitel, křížovati se: co já si ubohý počnu, přijde inspektor, pan vikář atd. Osnova předpisuje mi to a to!

Potěš se, milý brachu! Tobě se nevede o nic hůře, ale též o nic lépe, nežli jiným. První měsíc nového šk. roku je jako ztracen. Buď rád, naučíš-li žáky své přede vším hezky sedět, dávat pozor a zopakovati s nimi v krátkosti tolik náboženství, kolik ho k další stavbě třeba.

Stavivo učebné není jako stavivo z kamene, jež lze přes zimu, aneb po čas dešťů přikrýti prkny aneb slamou. To musí přes prázdniny ponechati se všem možným vlivům. Buď ještě rád, jsi-li učitelem náboženství ve městě, kdež z pravidla je pilná návštěva. Co si má ale ubohý katecheta počítati na venkově, kde školy plní se až po sv. Martině? Tento ještě více je k politování. Jsou sice děti na venkově hodnější, nežli ve městě, za to však zde pilněji navštěvují školu.

První měsíc nového šk. roku vyjde tedy na reorganizaci kázně a na opakování — aspoň pokud náboženství se tkne. Ubohá předepsaná osnova, kterak musí pohořeti, není-li katecheta dosti fortelným učitelem, aneb je-li dosti neopatrným, a zabloudí hned na počátku roku příliš do podrobností!

Při té příležitosti musíme opět a opět s politováním poukazovati na vady našich katechismů, z nichž největší je ta, že jsou příliš objemny. V první a druhé třídě (pěti, neb šestitřídní obecné školy ve městech), kde učitel náboženství toliko s dějepřavou a sem a tam s některou pravdou křesťanskou jen tak příležitostně zabývá se jest, to ještě uchází. Avšak již ve třetí třídě, kde podle osnovy má začít katechismem, nastávají mu obtíže přímo nesmírné. Sotva polovina žáků má katechismus a vyvolá-li katecheta některého z těch nemajících, dostává za odpověď: já nemám katechismus. A kdyby i všickni katechismus měli, dovede sotva třetina, ba sotva 10 ze 60—80 žáků v něm čísti. Většina čte takto: *Buu-ůh Bůh jeeest vš—všeee—vše—mo—moh — vše—mo—hou—hou—cííí.* — Co dá učiteli za práci, nežli začnou poněkud správněji čísti a potom též si pamatovati větu: ku př. proč Bůh anděly a proč lidi stvořil? Nežli dovedou odříkati souvisle několik vlastností božích, aneb: v čem se tři božské osoby rozeznávají a pod. Byť se i katecheta na věci nejhlavnější a nejnutnější obmezoval, co jej to stojí za práci v plném slova rozumu hrde lní, nežli dětem dosti malou větu v paměť štípí! Opakuje jednu věc 20—30—50, ba i stokrát, a přece nachází vždy některého, jenž po 101krátě opět nic neví. Tu není divu, přichází-li učitel

po hodině domů na těle i na duchu vysílen, klesá-li s rozbolavěnými prsy na pohovku a derou li se mu z prsou zoufalé vzdechy: půjde-li to takle po celý rok, co si počnu! Děti doma se nic neučí, sotva že si koupí knihu, donucovacích prostředků katecheta nemá — — kam to všechno povede? Tělesně trestati nesmí, opisování z trestu se neosvědčuje, necháváním po škole trestá se učitel sám a mine se konečně s výsledkem. Slovem, učitel náboženství jest tu na milost i nemilost a na dobrou vůli žáka a rodičů odkázán.

Tak vede se ve škole na počátku roku katechetům starším a zkušenějším. Kterak teprv mladším, kteří neumějí učiniti si z katechismu taký výběr látky, s nímž by za rok jakž takž mohli býti hotovi.

Kterak snadnější mají práci učitelové světští! Ti mají knihy a osnovu pro každou třídu zvláštní, ti pracují podle lineálu, podle metru. Vyměří si, mnoho li za den, za měsíc, a za celý rok. Učiteli náboženství to nelze. Jeho knihy hodí se pro gymnasistu a jsou též předepsány pro žáčky osmileté. Naše dějeprava v nynějším sestavení je spíše biblí, nežli učebnicí. Všecko příliš objemné.

Největší překážkou u vyučování náboženství jest okolnost ta, že žáci při nynější methodě hláskovací, již ovšem některé výhody upříti nelze, *příliš pozdě* naučí se plyně čísti. Tu přednost škola stará měla, že děti na starých, prknem pobitých abecedách a na těch primitivních slabikářích mnohem dříve se naučily čísti.

Co platna jest katechetovi všechna předepsaná osnova, a co platny všechny nové katechismy a dějepravy, když průměrně žák desítiletý neumí v nich čísti, aneb čte tak bídne, že čtení toto z plének koktavého hlaskování dosud nevylezlo. Musí-li žák všechnu svoji pozornost sbírat na skládání písmenek, kterak by mohl obsahu čteného chápati — a k tomu obsahu náboženského!

Ze školy staré musil žák desítiletý obyčejně přestupovati do třetí německé hlavní školy, měl-li studiím se oddati. Kolik by asi těch desítiletých žáků z dnešní školy vybralo se k postupu do „hauptschule?“ Desítiletý žák ze staré školy odříkával hbitě z větší části katechismus z paměti a v dějepravě čítal jako když bičem mrská. Dnes při mnohosti předmětů dítě učí se *příliš pozdě* čísti, čímž jak řečeno, nejvíce trpí vyučování náboženství.

Kdyby katecheta chtěl, aneb i musil vědomosti žákův klasifikovati *podle pravdy*, čili podle faktického umění na základě předepsané osnovy, kolik by jich do páté, aneb šesté třídy obecné městské školy pokročilo? Sotva deset ze sta. Do jakých by pak konfliktů přišel s ostatními učiteli a konečně se všemi školními radami? Katecheta musí volky nevolky klasifikovati leta žáka a nikoliv jeho náboženské vědomosti.

Letos ku př. stěžoval si pisateli tohoto katecheta v páté třídě obecné školy těmi slovy: kterak bych mohl zde přednáseti předepsanou liturgiku, když při nejlepší vůli nebylo mi lze probrati ještě celý katechismus. Ve třetí třídě byl jsem rád, probral-li jsem se žáky apoštolské vyznání víry. Ve čtvrté musil jsem nejvíce času věnovati desateru přikázání a přípravě ku zpovědi a ostatek svátostem. Na poslední kapitolu o modlitbě nezbylo mi času. Musím tedy chtě nechtě místo liturgiky přednáseti o modlitbě. A pátým rokem již děti ze školy se již rozcházejí. Tak to je v praxi. *K takým výsledkům přicházíme s našimi objemnými katechismy, biblemi a liturgikami* — o evanděliích ve škole nové při *osmileté* (!) návštěvě nemůže býti ani řeči. U zeleňého stolu snadno se předpisuje, učeným pánům katechismy snadno se skládá, kdyby však sami podle nich měli vyučovati v nové škole, při nynější nevázanosti a beztrestnosti žáků, pak by zajisté kajicně tloukli se v prsa a zvolali: odpusť nám Pán Bůh, co jsme to svými katechismy učinili!

Ten katechismus ve škole dává katechetům pro rozum! Přirozený t. následek tohoto přetížování nejen žáků, ale i katechetů katechismy příliš objemnými je ten, že žactvo nemůže podle předepsané osnovy ve více třídních městských školách postupovati. Tu ovšem musily ihned povstati konflikty

mezi katechety a učiteli. Tito aby jen hodně tříd a paralelek ve městech nadělali, brali do vyšších tříd žáky bez ohledu na známku z náboženství. Z toho povstávaly stížnosti a žaloby. I bylo ministerstvo vyučování jaksi přinuceno, vydati dne 15. května 1880. č. 7766. výnos toho znění, aby při postupu dítek do vyšších tříd aneb oddělení patričního zřetele (gebührende, volle Berücksichtigung) bylo bráno též na vědomosti z náboženství.

Toho opět byl následek ten, že zemské šk. rady zapovídaly nejen postup dítek na školách měšťanských a obecných do vyšších tříd s nedostatečnou známkou z náboženství, ale i opravu známky po prázdninách z téhož předmětu. Opravy tyto zemská školní rada na Moravě za nezákonitě a proto i za neplatné prohlásila.

Naproti tomu zase školní rada dolnorakouská — jak známo velmi liberální — bez pochyby z ohledu k četným stížnostem učitelů na katechety zůstavila rozhodnutí, má-li které dítě do vyšší třídy postoupiti, učitelským konferencím, a to i tehdy, kdyby žák jednu, aneb i více známek nedostatečných měl, což tatáž zemská šk. rada odůvodnila slovy: Z toho, že výnosem ministerstva vyučování známka z náboženství se známkami z jiných předmětů na roveň se staví, nesmí žádnou měrou se uzavíratí, žeby dítky, jež by pouze z náboženství známku nedostatečnou měly, již proto nezbytně k opakování třídy aneb oddělení donucovány býti musily.

Tímto výkladem výnosu ministerského se strany zemské školní rady jest katecheta v Dolních Rakousích na libovůli učitelův odkázán. Náboženství pak není již prvním předmětem, nýbrž klesá dolů až ku známce z tělocviku a pletení punčoch.

Pamětihodný a velmi zajímavý je též nejnovější nařízení české zemské šk. rady ddto 29. června (svátek apoštolů Petra a Pavla!) 1886 č. 16.254 k návrhu administrativního referenta c. k. místodržitelského rady Töplyho. Nařizuje se totiž c. k. okresní šk. radě (které?) starati se o to, aby dítky ve všech školách pravidelně jen podle stáří a podle školních plánů bez ohledu na větší, aneb menší prospěch do tříd, aneb oddělení byly rozdělovány a toliko výminečně smí okr. šk. rada jednotlivé dítky přes rok v téže třídě aneb oddělení ponechati. Tu bezděčně tane na mysli otázka, kterak nařízení to srovnati možná s řádem vyučovacím říšského zákoníka z r. 1870. č. 7648 § 44. vedle něhož dítky podle vědomosti roztrídčovány býti mají s patričním ovšem ohledem k jejich stáří; a dále kterak srovnati s výnosem ministerským, svrchu již uvedeným v příčině známek z náboženství? A konečně kterak srovnati s praxí na školách německých, na nichž dítky české bez ohledu na stáří sesazovány bývají o jeden i dva roky nazpět?

Tážeme se, možno-li při takých okolnostech uvarovati se katechetovi konfliktům jednak s učitelstvem, jednak i s vyššími orgány školními? Konečně kdyby neúprosně stál na svém právu, neuvaroval by se výtky: špatně učíš! Proč jiný katecheta nedělává při postupu žáků žádných námitek?

A my věru jsme katechetům tou radou, aby jich dělali co nejmíň, t. toliko v případech, kde by notorický vzdor, spustlost žáka a pod. jim to za povinnost kladla. Vědomosti náboženské nelze měřiti na metry, aniž vážiti na kilogramy. Jedno dítě nosí katechismus, čili náboženství více v paměti, druhé více v srdci. Jedno dítě má rodiče více zbožné nežli vzdělané, druhé více vzdělané nežli zbožné, třetí třeba nevzdělané i bezbožné — a takové jest nejvíc k politování. I katecheta je člověk, jež dítě slušně ošacené, čistě vyprané a vymyté s jemnějším chováním mile dojíma, kdežto hadry a divoké spůsoby dítěte z rodičů chudých, snad i spustlých jej odpuzují.

Budmež v úsudcích o takých dětech velmi zdrželiví! Jedině Bůh ví, zdaž a pokud dítě své spustlosti vinu nese. Ba spíše to dítě proletáře, jakož jsme již dříve tuto podotkli, zasluhuje se strany katechety útrpností a shovívavostí tím větší, čím přísněji a bezohledněji chová se k němu učitel třídní. Každodenními průvodčími katechety do školy mají býti: důvěra v Boha, láska k nesmrtelným, bohoobrazným duším a svatá trpělivost, která nenechá

se žádným vzdorem a žádnou zlobou unáhliti. Hlavním pak methodickým pravidlem budiž: nezdržuj se příliš při jednom předmětu, nebuď rozvláčným, nebuď puntičkářem, spokojuj se s dobrou vůlí žačka a beř za vděk s vědomostmi dosti prostředními, nebudiž ti líto slabochovi jednu a tuž věc třeba desetkrát předříkati, nelpi svéhlavě na literě katechismu, leda jen u věcí nejpodstatnějších, jež jsou de necessitate fidei. Měj vždy na paměti, že máš před sebou jen děti a že máš jim vštěpovati věc a nikoliv pouhá slova, jež i člověku s pamětí vytečnou se vytrácejí. Měj zřetel vždy jen ku věcem hlavním a k těm vedlejší: až zbude-li času! a pamatuj si, že i ve škole mnohem více chybuje se přílišnou přísností, nežli shovívavostí.

Úsudky protestantů o katechismu Petra Canisia.

(Viz Geschichte des deutschen Volkes Janssen IV. 411.)

Mnohého čtenáře, jemuž nákladné dílo Janssenovo není přístupné, nemálo budou zajímati úsudky ty.

Žádná knížka věku 16. nespůsobila u bohoslovců protestantských takého rozčilení, jako ten „*zatr . . . bohomrzlý katechismus Canisiiv.*“ Protestantský bohoslovec Jan Wiegand byl prý první, jenž r. 1556. pazaun slova božího proti tomu neřádnému čertímu h . . . psího Canisia pozvedl a světu ukázal, kterak by se měl těch vražedných ďábelských pazourů stříci.

„Jménem Kristovým“ — vykládal Wiegand protestantskému světu — tropí Canisius pouhou komedii. „Vizte,“ volá, „kterak tento vrah duší starým i mladým o dobrých skutcích káže, a o spravedlnosti, jež nám z utrpení Kristova skrze víru se uděluje, ani slovem se nezmiňuje. Turek seká šavlí do hlav a není nikoho, jenž by se toho děsil, jmenovitě ti, co mu sedí na blízku a dívají se, jakých ukrutností dopouští se na Uhrách a na jiných zemích. Ale tento vrah duší knížkou svojí nabrousiv si meč, jej nyní tasí a seká do duší, aby je na věky zavraždil a ďáblu jako uloupené troníky do pekelného ohně vrhal. Kdož by z toho se neděsil? O úctě Bohorodičky v katechismu can. píše Wiegand: jaké z toho chceš míti útěchy, že Maria tvé pozdravy a vzývání uslyší, když její tělesné ústrojí: uši dosud v zemi leží a shnily a před soudným dnem z hrobu nevyjdou? Nechť jen každý u sebe pováží, jakým bláznovstvím je, volá-li se na Marii, Annu, Kateřinu: Otče náš! což pak jsou ženy našimi otci? Papeženská Církev je zaplavena velikým, ukrutným, hmatavým, nesčíslným, více jak pohanským modlářstvím. Svobodně a beztrněstně vésti život k, jest rozkazem papeže, aneb jeho dispensí. Nepřišlo na svět většího rouhání a zhanobení Pána Krista, jako že papež z večere Páně učinil oběť pomazaných kněží (Pfaffen). Ke všemu je to prazvláštní dobrodružná aplikace oběti Kristovy ve mši, neboť knězour opovazuje se, Krista Boha nebeskému otci představovati a přece to beře a pož do svého krku! —

Aby dokázal, že mše sv. za zemřelé obětovati se nemůže, uvádí: Mrtvému zamrzne huba, žaludek se mu stáhne a červy sežirají celého člověka jako koláč. Proto že mrtvý nemůže ani jísti, ani pít, nýbrž sám požírán a roztrhán jest, tedy mu nepřisluší žádná Svátost oltářní. Při zpovědi neběží papeži o soud, nýbrž aby nestoudní knězouři všecky fortelnosti zvidali a prováděli a aby páni a knížata zrazení a prodáni byli papeži do Říma, aby ta nevěsta ďáblova tím líp všecku svoji zvůli, tyranství a násilí mohla prováděti. — Svátost posledního pomazání nazývá W. posledním mazem a olej nemocných smradlavým olejem, jímž by se spíše měla zrezavělá kola mazati. Canisia nazývá: vlkem, vrahem duší, modloslužebníkem, papežským os . . . hrubým hlupákem, ohyzdným rouhačem, nestydatým, ničemným

ďáblem. Ten psí mnich umínil si, všechny h . . a ohavnosti papeže čili antikrista shtati.

Flacius Illyricus vydal 1564 latinský spisek s názvem: „Pohanské učení Jesuitů,“ v němž praví: „Jesuité učí zrovna jako pohané, Turci a Židé, že každý jest a stává se svými ctnostmi a dobrými skutky před Bohem spravedlivým.“ Oni na dobro ničí utrpení, krev, smíření a spravedlnost Kristovu. Před takými vlky nechť se ovečky Kristovy střeží a nechť proti nim křičí. Káže-li kdo jiné evandélium nežli Pavel, budiž proklet, Maranata. Amen. — Aby tento výrok odůvodnil cituje Flacius z Canisia několik otázek a odpovědí, jež vztahují se k odpuštění hříchů a ku křesťanské spravedlnosti. Leč místa ta neuvádí doslovně, nýbrž zkomoleně. Slova ku př. „*Ježiši Kristu*“ odpuštění hříchu v jež v katechismu Canisiově proloženým písmem jsou vyznačena — vynechal Flacius zúmýlně. Z kapitoly o křesťanské spravedlnosti vynechal dvě celé věty, jimiž Canisius vypisuje účinky milosti b. při dobrých skutcích *nezbytné*. — To ovšem Flaciovi nehodilo se do jeho utrhačského krámu. — Takým způsobem protestanté po příkladu Lutra falšovali nejen písma svatá, ale i spisy katolických spisovatelů, aby tím spíše mohli jim a Církvi na cti utrhati a lid proti katolíkům štváti.

Téhož roku 1564. varoval Tilmann Hesshus, „mládež a prostý lid před záhubným lhářským a rouhavým katechismem *Jesuitra Canisia*“ Jej totiž trápila bázeň, aby knížka Canisia neuškodila katechismu „svatého Lutra.“ „Opovažuje se,“ píše, „ten vychytralý nepřítel naší a všech lidí blaženosti, nám tento ušlechtilý a drahocenný poklad z rukou vyrvati a místo něho nám bláto a jed dávatí.“

„Takovým úskokem on (Canisius) vzbudil hanebné a rouhavé plémě Jesuitrů, kteří též katechismus postavili (aufgestellt) a tiskem vydali pod záminkou, jakoby chtěli mládež Bohu a věčné blaženosti vyučovati.“ — „Přese všecko vyšlé evandělické světlo (Lutrovo) chce Canisius rouhavé papežství a říši hříchů zatr Antikrista zastávati.“

„Ten nestydatý, rouhavý Canisius přimhuřuje oči, dělá se, jakoby nevěděl, že vzešlo nové světlo, nýbrž dělá si spíše naději, že kdyby i lže, rouhání a bludy papežství sebe hrubší byly a hmatavější, přece někdo k jeho krámu se lžemi na prodej se přihlásí. Mezi jiným zapovídá též kněžím ženění, ačkoliv dobře ví, že svět seznal ze sv. Pavla, že zápověď ženění učením ďábla jest. Ano i ošklivost všech ošklivostí, zatr . . rouhání oběti mešní, chce ještě zastávati!“

Co Flacius a Hesshus proti Canisiovi napsali, protestantští kazatelé po nich papouškovali. R. 1568. vystoupil Pavel Scheidlich, farář v dolním Massfeldu se spiskem proti Canisiovi, věnovav jej šlechtě, biskupským radám a všem zbožným křesťanům, kteří Jesuity, těmito bludnými duchy, jsou souženi. „Jesuité jsou,“ píše, „ty pravé pekelné žáby, jež pekelný drak do světa vychrlil. Aby svému praotci, ďáblu, království mohli rozmnožiti, odvážili se na ubohou mládež a shotovil jejich patron a dědeček D Petr Canisius katechismus pro malou mládež, v němž strašné a děsné bludy a modlářství přednáší a takový ohavný, ďábelský jed jako hrozný bazilišk do ubohé nerozumné mládeže vefukuje. Proto je velenutno, aby prostí křesťané, zvláště ale ubohá mládež, před těmi ďábelskými larvami a jejich ďábelským l . . a smradem, jehož jako nečisté nádoby mezi mládež nadělali (gekocket!) a vydávili, věrně byli varováni.“ To postačí.

A Canisius? Všecky tyto a podobné výtvary bludařského šílenství nechával obyčejně bez odpovědi a katolíci tím více jeho katechismus kupovali. Následovaly hned za sebou vydání: v Antverpách, Lovani, Lutrichu, Kolíně, Baselu, Luzernu, Dillingách, Augšburku, Ingolštatě, Mohuči, Hildesheimu, Hannoveru, Douay, Herzogenbuschu, Paříži, Mantově, Benátkách atd. Na sklonku 16. věku napočítalo se vydání přes 400. Častěji byl vydán v polyglottách s ilustracemi. Každá země evropská měla svoje vydání, takže již r. 1623. mohl Matouš Rader napsati: „Canisius začal mluvití ve všech řečích národů:

německé, slovanské, vlašské, francouzské, španělské, polské, řecké, české, anglické, škotské, äthiopské a jakož se od svých bratří dovídám, též indické a japonské, tak že dnes vším právem může se říci: *Canisius jest učitelem všech národů.* V Německu znamená jméno Canisius tolik co katechismus. „Což pak jsi svého Canisia zapomněl?“ Biskupové nejednou se vyjádřili: že tomuto katechismu co děkovati jest zachování katolické víry v Bavořích, Rakousích, Čechách, Švábsku, Tyrolsku a ve Švýcarsku.

Co dodatek podáváme též posudky protestantů o *katechismu římském.* Jak známo, byl tento z nařízení a za účastenství sněmu tridentského jakožto pastorální navedení kněžím započat, ale nedokončen. Až když papežská stolice několik nových komissí k tomu ustanovila, byl r. 1566. vydán. Na konečném jeho upravení měl největšího podílu *řád Dominikáni.*

I toto dílo nadělalo protestantským theologům mnoho bolení hlavy. Svrchu spomenutý Tilmann Hesshus napsal o něm, že proti katolicismu, jaký v katechismu římském jest obsažen, these Lutrovy nesměřují. Jeť prý nejvychytralejší knihou, jaká za celých sto let od papeženců byla napsána. Neboť papež se svou konsistoří staví se, jakoby věci chtěl se za pravý konec uchopiti a nejenom mšemi, procesími, odpustky a modlářstvím lid za blázna míti, ale i boží slovo a katechismus do rukou bráti. Člověk by myslel, že papeženci stali se luterány. Kde prý kniha ta bere si za úkol, pojednávati o milosti boží, zásluhách Krista a darech Ducha sv., napomínati k dobrým skutkům, zrazovati od neřestí, tu počíná si tak mistrně, že to ani lepší nemůže býti. To ale všechno — ujišťuje Hesshus — není míněno poctivě, nýbrž jemným je jedem k omámení lidu a proto tím více se rozhorloval na tu „ohavnou rouhavou papežskou rotu. Za to ale katolický svět katechismus římský přivítal s upřímnou radostí. Svátý Karel Boromejský viděl v něm skutečnou svoji zamilovanou myšlenku. Než ještě 16. věk minul, byl tento katechismus na dvaceti synodách schválen. Canisius měl sice již dříve některé své katechismy tiskem vydány, avšak římský katechismus hned po jeho vyjití na řeč německou převedl.

O katechetických pracích Petra Canisia.

(Viz Janssen IV. 407.)

Řád jezuitský vytknul si za přední úkol vyučování mládeže. Sv. Ignát považoval tuto práci za nejužitečnější, nejúrodnější, nejzáslužnější a ku cvičení se v lásce a pokoře nejprůměřenější.

Při skládání slibů musí každý zavázati se: maličkých víře vyučovati. Canisius tak zahorel hned v prvních letech svého působení. Tímtéž vydobyl si čestného názvu: *apoštola Německa*, jenž podle vzoru božského mistra, byl nejsrdečnějším přítelem mládeže. I když již u vysokém stáří se nalezal, zastavoval se na svých častých poutích do Innomostí u selského lidu a míval křesťanské cvičení. Děti sbíhaly se k němu zdaleka. A chtěl-li odejíti, musil nezřídka násilí užítí. Sedláci, aby památku na svého učitele si zachovali, dávali si postavu jeho na zdích malovati. „*Vyučujme děti a staré lidi*“ pravil Canisius ten rok před svou smrtí. Svoji první katechetickou práci: *Summa křesťanského učení*, uveřejnil r. 1554. beze jména. Druhé vydání se jménem vyšlo 1566. Mezi tím sepsal v Praze r. 1556. a 1557. dva katechismy a r. 1558. výtah ze Summy. V listu svém Lainezovi z Řezna 11. února 1557. píše: *Jo faccio stampare . . . un catechismo per li putti (maličké.)* Hned na to následoval malý třetí katechismus. Vedle toho vydal ještě svůj větší německý katechismus pro dospělé, jmenovitě pro rodiče, k němuž připojil přesný výběr modliteb, ano v některých vydáních přidal i stručné pojednání o některých kusech církevního učení. (Kterak praktický!) R. 1575 vydal malý

katechismus pro prostý lid a mládež. „Kdož může — píše Canisius v předmluvě — s důstatek ukázati, kterak dobré, užitečné a nutné jest, aby všickni křesťané sumu aneb obsah věděli věro- a mravouky? Který dobrý člověk nepřál by, aby i mladý svět takým spasitelným věcem záhy se učil! Kdož by mohl pochybovati, že by pak nejen mládež zbožnější vyrůstala, ale i celé křesťanstvo všech stavů z tohoto ryzého a zdravého učení se polepšilo a blaženější stalo.

Toto ryzé a zdravé učení svým krajanům podávati, bylo účelem jeho života. „Co jsem zde napsal“ — praví v předmluvě k Summě 1566. — „nepsal jsem ze zisku aneb ctižádosti, nikoliv z lásky, aneb zášti k jednotlivé osobě, nýbrž z touhy, pravdu křesťanskou na světlo vydati, a ovšem též na rozkaz císařův. Obecnému blahu katolíkův, především německým katolíkům, chci tím napomáhati.“ (Může tedy i „jezovita“ býti upřímným vlastencem! Pozn. red.)

Pamětihodné je odůvodnění jeho rozvrhu. Celé křesťanství — praví — pozůstává v tom, aby křesťan věděl a dbal co ku křesťanské moudrosti a spravedlnosti náleží, ale moudrost obsahuje tři díly: *víru, naději a lásku*. Podle toho vykládá nejdřív apoštolské vyznání víry, učí doufati a důvěřovati podle vzoru Otčenáše a pozdravení andělského a převádí pak k účinné lásce výkladem desatera božských a pátera církevních příkázání. Jelikož ale božský život v člověku není, aneb vymírá bez svátostí, následuje důsledně učení o nich. Kde však život v Bohu skrze svátosti je, tam též je *činnost*, která zabraňuje, co by životu škodilo a vyhledává, co by jej sílilo a živilo. Proto pojednává dále o křesťanské spravedlnosti: varuj se zlého, čiň dobře! Označuje hřích v jeho družích a ukazuje, kterak by měly se vyhlazovati. Načež doporučuje dobré skutky, nejvíce ovšem skutky milosrdenství, pojednává o základních ctnostech, o darech a ovoci sv. Ducha, osmi blahoslavenstvích a evandělických radách a končí posledními věcmi člověka. V celém katechismu od počátku až na konec káže se Kristus, co počátek, dokonání a koruna spasení. V prvním vydání katechismu r. 1556. přidal na druhou stránku dřevorytbu: kříž a pod ním Matku s Kristem na lůně. Nad křížem napsána slova z proroka Isaiáše, že poznání jeho mnohé učiní spravedlivé. Na jiné dřevorytbě představuje učícího Spasitele obklopeného dítkami se slovy žalmisty: *pojďte synové bázní boží, budu učiti vás.* „Kristovo utrpení“ — praví ve 4. článku víry — *Kristova krev, kříž, rány a smrt přinášejí hříšníkům ustavičně útěchu, zdraví, sílu, život, pokud jej co hlavu posloucháme, s ním trpíme, abychom i s ním byli oslaveni. Znamení kříže, jež na čele děláme, vyzývá nás, abychom pravou, svatou slávu a kotvu všeho spasení hledali v kříži našeho Pána.* Tak píše doslovně ku svému vydání Summy r. 1566. Canisius ve svých katechetických pracích měl zřetel na každé stáří a na každý stupeň vzdělanosti. Pro malé vydal malý katechismus, pro větší vydal Summu, kteráž měla učitelům býti vzorem a vodítkem a studujícím dalším vzděláním a upevněním u víře. Avšak mezi malý a veliký katechismus položil ještě několik článků co spon. Pro gymnasia napsal své „*Institutiones*“ v latině. Pro vyšší školy německé ovšem byl větší německý katechismus. Obě knihy byly chápavosti a paměti mládeže přiměřeny. Celkem napsal Canisius šestero katechismů — kteréž tvořily jedno dílo jako z jedné litiny. Na tomto díle pracoval a piloval až do své smrti, aby, jak pravil, nezůstával nejen za časem pozadu, nýbrž aby věc pokud možná vyjadřoval kratčeji a jasněji. Ještě v posledním roce života rozděloval malý katechismus od slabiky ku slabice, aby milá mládež tím snáze *učila se čísti a psáti*. (To byla pravá, ano nejlepší metoda učení se katechismu, která by i teď se osvědčovala a to tím spíše, jelikož děti doma učiti se nechťí. Pozn. red.) Ačkoliv protestanté a jmenovitě Lutr ve svých katechismech výhradně rozhořčenou polemiku pěstovali, Canisius polemice se vyhýbal. Vyvracel bludy jejich prostým vykládáním učení Církve. Lutra nejčastěji vyvrací sv. písmem, církevními otcí a sněmy. Tu bývá věru nevyčerpatelný.

Canisius psal katechismus nejen pro maličké, ale i pro mládež universitní, i pro lid dospělý. Proto i jeho práce jsou jako z jednoho kovu. *Katechismus pro všechny.*

Dnes pohříchu kolik knih, tolik různých systémů, z nichž povstal babylonský zmatek ve školách a úžasná nevědomost náboženská ve všech vrstvách lidu.

Mnohým není katechismus Canisiův dosti logický, praktický a pod. *Je však dosud nejpobulárnější* a to váží stokrát více, nežli všechny nové systémy. Měť se katechismus tento přiměřeně, čili časově doplniti, mluvnicky opravití a byl by působil stokrát líp, nežli všechny nové katechismy, jimž mládež těžce se učí a jimž lid ani nerozumí. Kéž by světec Canisius z hrobu vstal, aneb někoho osvítil k časové opravě svých katechismů pro mládež i lid. Věru divně, předivně zní námitka, že katechismus *světce*, jenž po celý svůj život *katechismu učil*: mládež i dospělé, v našem věku stal se nepraktickým, nelogickým a pod. My s námitkami těmi souhlasiti nemůžeme, jelikož nám uvěřiti nelze, aby knížečka, již děkuje se, jak svrchu bylo doloženo, zachování katolické víry nejen v Čechách, ale i v celé Evropě, pojednou stala se jaksi nepotřebnou, zkaženou solí. „*Apoštol Německa*“ teprv v našem věku stal se nelogickým, nepraktickým!

Jakým způsobem má katolický správce duchovní bdíti nad vyučováním náboženským, jež udílejí učitelé světští?

Konferenční otázka v arcidioecesi pražské (Ordinar. 1. č. 4, 5, str. 17).

Napsal a přednesl Alois Dostál.

Každý soudný paedagog musí uznati, že vychování mládeže duchem náboženským je velmi důležitó. Náboženství osvěcuje rozum lidský, vědy, jichž člověk nabývá, oduševňuje, na pravou uvádí míru, zušlechťuje mravy a zaručuje nejen tento, nýbrž i nadzemský život. Náboženství to jest, jež oživuje ostatní učení, dodávajíc mu pravé ceny, nebo jinak by vědy samy o sobě mohly se zvrhnouti a převrátiti.

Dětská mysl přístupná všelikým dojmům; mládež není ještě zmítána rozličnými vášněmi a náruživostmi; jaké símě zaseto na půdu úrodnou z mládí, také roste v životě lidském. Jaká mládež, takové budoucí pokolení. Mládež ráda poslouchá, snadno chápe slova, k mládeži vedená, hluboko se zakotví v srdcích na pozdní leta. Když náboženství také ceny a důležitosti, když nábožný život zaručuje člověku štěstí a blaho na zemi a na věčnosti, nutno, by tento živel záhy byl vštěpován do srdcí lidských, aby projal veškeru praxi a vešel takořka v krev a tuk a vedl stále člověka od mladosti až do smrti.

Proto *na školách vyučováno náboženství*, proto náleží právem zastoj ten mezi předměty nejdůležitější a vyučovati mu má zpravidla *kněz*, pastýř duchovní.

Mezi úkoly duchovního správce je také úřad učitelský, jež Spasitel sám zastával, volaje k sobě dítky: „Nechte maličkých přijiti ke mně“, vyučuje zástupy, napomínaje lidi, žehnaje jim. Měli-li apoštolové jíti do veškerého světa kázat evangelia, učít národy zachovati příkázání v první řadě apoštolové a jejich nástupcové dle rozkazu Vykypitelova musili vyučovati *mládež*, poněvadž toto učení je základem, přípravou do života a vyučování mládeže je mnohem důležitější než učení dospělých, *Církev* sv. se svými organy je tedy učitelkou věřících a tudíž i mládeže, poněvadž dětská mysl

nejchápavější a k učení nevhodnější. Z tohoto úřadu učitelského vznikly všechny školy a první učitelé byli jenom ze stavu duchovního.

Jsou-li rozličné vědy odevzdány nyní světským učitelům na školách, náboženství vyučovati patří v první řadě *knězi*, duchov. správci a vůbec všechno dítí se má duchem náboženským.

V ten smysl zní také 5. článek konkordátu z r. 1855. „*Všecko vyučování katolické mládeže* jak na veřejných tak soukromých školách bude *přiměřené učení kat. náboženství*. Biskupové budou moci svého pastýřského úřadu náboženské výchování na všech veřejných a neveřejných ústavech řídití a bedlivě nad tím bdítí, aby v žádném učebním předmětu nic nepřicházelo, co by se přičilo „*katolické víře a čistotě mravů*“. Slovem, škola byla konfesionální. Během časů ovšem zákony se změnily, r. 1868 škola od církve odtržena a náboženství kat. vyměřeny týdně dvě hodiny jako jiným předmětům.

Než bohužel poměry tak se proměnily, že duchovní správce nemůže časem ani tyto dvě hodiny ve všech třídách pobýti, ani ten krátký čas vyučování mládeže předmětu nejdůležitějšímu věnovati. Nedostatek kněží, četné povinnosti, úřední psaní, návštěva nemocných a mnohé jiné naskytají se příčiny, proč duch. správce ani sám ani jeho pomocník vyučovati náboženství ve všech osadách nemohou při vší snaze a horlivosti. Také množství škol a tříd nedovoluje knězi choditi do všech, školami opatřených vesnic. Kdyby všechna mládež byla soustředěna v jedné škole celé farnosti, snad by mohl všude sám kněz náboženství vyučovati, když by nestratil mnoho času dlouhými a snad obtížnými cestami.

Na př. v *Horno Stupně* jsou pamětníci, kteří chodili pouze do dvoutrídni školy a často jediný učitel bez pomocníka vyučoval. Tenkrát mohl duch. správce mnoho věnovati času a péle škole. Však na r. 1887. rozpočteny jsou školy tamže následovně. V místě je pětistrídni škola s dvěma paralelkami, ve Vranovicích trojtrídni, ve Křiších a na Březině jednotřídni, na Vranově dvojtrídni česká a dvojtrídni německá škola. K obtížné a namahavé duchovní správě náleží 7 tříd v místě a 9 tříd ve 4 vesnicích, až na hodinu vzdálených čili celkem 16 tříd. Povážíme-li, že farní osada čítá v rozlehlých končinách 6½ tisíce obyvatelů, návštěva nemocných všudy se musí dítí pěšky, lid dělnický potřebuje do roka úředních listin mnoho, musíme usouditi, že dva kněží všechny třídy nemohou obsloužiti vyučováním náboženským, mají-li školy navštěvovati svědomitě a ne jenom dle jména ve skutečnosti pak do škol se ani nepodívati.

Nastává tedy otázka, *kdo má vyučovati* na takových školách náboženství, kam duchovní docházeti nemůže a *jak* se správa duchovní má zde zachovati, čili jakým způsobem nad vyučováním náboženství *dozor vésti*? Samo sebou se rozumí a zákon tak poroučí, že v podobném případě musí kněze zastupovati učitel pod dozorem správce duchovního. Podivnou příhodou stává se tu, že kněz v odloučené škole od Církve opět dozorcem, ovšem jenom nad náboženským vyučováním.

Abyste vyučování náboženství se dostalo do rukou řádného, zbožného muže prospívá ta okolnost náležitě, že buď každý učitel ve své třídě nebo jeden ve všech třídách náboženství může vyučovati. Tu zajisté správa duchovní propustí z několika škol tu, kde jsou učitele zbožní, kteří by náležitě úkol svůj plnili a mezi těmi hledí opět toho získati k vyučování, který těžkou úlohu tu zastávati zdá se nejzpůsobilejším, který náležitě zkoušku z náboženství odbyl, je nábožensky vzdělán a naukou Kristovou prodchnut, o čemž se s vyššími úřady dorozumí, nebo čeho kdo nemá, nemůže jiným dáti. Není jenom úkolem katechetovým náboženství do paměti vkládati, jenom katechismus učiti zpaměti; děti musí všemu rozuměti a pak jim musí vše ať knězem, ať učitelem tak předneseno býti, by z hlavy učení svaté vstupuvalo k srdci, by celého člověka proniklo, na jeho povahu působilo, slovem člověka oduševnilo. A k té nesnadné úloze musí správce vyvoliti učitele,

který by náboženství vyučoval se zápalem a citem. Náboženství se nemá jenom učit, ale dle zákona „cvičiti“.

Duchovní správce jsou se zastancem svým v plné shodě přátelské, dává na ruku učiteli, *jak by měl vésti sv. náboženství a přednášet* a jakým způsobem se brátí. Je-li kde napjatost jakási mezi knězem a učitelem, ať již oprávněná nebo jenom liberalismem jako nepřítelem lidstva rozsetá, by zášť, nedůvěra a nepřízeň hloubila propast mezi duchovenstvem a učitelstvem, takový nepoměr musí zvláště přestat tam, kde kněz s učitelem ruku v ruce musí jíti. Člověk pro dobrou věc musí se zapřít, sebe přemoci, musí mnoho mimo sebe pustiti a duším nesmrtelným ať vykořeněna všechna zášť a svorně ať jde kněz s učitelem, aby vyučování náboženství neminulo se s výsledkem. Třeba byl učitel sebe více vzdělán v oboru svém, máje převzít vyučování náboženství, potřebuje od duchovního pastýře *návodů*.

Ani jinak nemůže býti, než že učitel požádá svého předchůdce o *osnovu*, jak by katechismus na třídách byl probírán, aby se nestalo, co se přihodilo na Hradecku, že si tři páni katechismus rozdělili na tři stejné částky podle stránek a biblickou dějepravu tolikéž. Kněz poukáže učitele na osnovu, církevní vrchností schválenou. Zde budiž podotknuto, že velmi dobře učivo dle tříd místy do podrobně podáno v Blandově „Pastorálce ve škole“ st. 30—51. Tam jsou hlavně podané reflexe, jež vyvésti má učitel náboženství ze článků biblických. Také buď zapůjčí nebo poradí katecheta učiteli, kterých *pomůcek* by užil, aby katechismus rádně vykládal. Nepostačí totiž jenom s dětmi stránku po stránce čísti, definice do paměti vkládati, katechismus se musí vykládati. Učitel má jiné obory, nemůže také všechen čas věnovati studiu k hodině náboženské, proto poradí kněz k nějakému dílu stručnějším. Pěkným dílem jsou „Biblické katechese“ od Ant. Skočdopole, bez nichž se učitel zprvu neobejde a „Výklad katechismu“ ovšem Kanisiova od Jakuba Procházky. „Výklad křesť. kat. náboženství pořadem katechismu“ od B. Podstránského je snad dílo výborné, ale obsahuje jenom 2623 stran a stojí 13 zl. 10 kr. Pro učitele měl by býti vypracován zvláště stručný nějaký výklad katechismu spolu s biblickými dějinami po způsobu Jana Doležela, který však nyní nedostačuje. Tam by hlavně kladena byla váha na nejpotřebnější články, poněvadž učitelé vyučují nejvíce jenom na jedno a dvoutřídních školách, kde rozdělení učiva náboženského nejtěžší je. Spolu by u každého článku biblického měla býti poznamenána ta pravda, o níž právě běží a ne snad o některé cizí slovo, jak si stěžoval učitel jeden, že se děti nemohou přiučiti slovům jako Rages, Haran, Bethel atd., o kteréž jde při vyučování nejméně.

Mám za to, že učitel tak jako kněz dlouho se musí cvičiti, poučovati, než náležitě může vyučovati, by učení přinášelo užitek a s prospěchem bylo a chlubení se jistě učitelky: „Já dovedu náboženství vyučovati jako katecheta až na to posvěcení“ (Vychovatel II. 244), bylo asi příliš frásovitým a smělým rčením. Starší kněz nepotřebuje již příprav, má knih vzdělavacích třeba dostatek, poskytne tedy učiteli některou rád, máje to vědomí, že mrtvý již ten kapitál znova mnohý přinese úrok.

Duchovní správce hledí, by se náboženství dostalo *hodin ranních*, kdy mysl je nejčerstvější a snadno člověk a zvláště dítě chápe, by snad tak důležitý a těžký předmět nebyl posunut na hodiny polední, kdy děti jsou unaveny; tou příčinou požádá také o rozvrh hodin a navštíví-li schválně školu, učiní to tak, aby přišel na hodinu, náboženství určenou, by se přesvědčil, zda učení náboženství v určitý čas dodržováno a spolu by učitele v jiných hodinách nevytrhoval.

Abys seznal správce duchovní pokrok mládeže, musí se o tom časem *sám přesvědčiti*. Někdy mu zbude jistě tolik času, by věnoval půldne škole, kde učitel vyučuje náboženství; jinde musí využítkovati příležitost, která se právě nahodí. Musí snad do vesnice k nemocnému, jde kolem školy právě v čas vyučování. Zastaví se tedy na chvíli v některé třídě; jindy je cvičení buď

doma, v kostele nebo na vsi ve škole, tu má také vhodnou dobu, kdy o pokroku mládeže se může přesvědčiti.

Kněz jsa přítomen vyučování náboženskému, ponechá chvíli *katechisovati* učitele, by seznal, drží-li se osnovy. Učitel pak jistě přítomen zůstane, když kněz vyučuje, by poznal, jak ten si počíná. A tu jsem byl svědkem, že za krátkou chvíli snaživý učitel otevřel notes a rychle si zaznamenával, jak tu onu pravdu sv. náboženství snadným, ano hravým takofka způsobem dětem lze přednésti, formuli do paměti vstípniti, jakých pomůcek lze užívati, by děti snadno se naučily vyjmenovati hříchy, dary Ducha sv., skutky milosrdenství atd. Kněz brzo pozná, kde co vázne, i doplní, co uzná za vhodné a ku zvláštnímu katechisování vybere si některou těžší důležitou partii jako o milosti a svátostech. Kdyby seznal, že děti něčemu chybně se přiučily, šetrným a vhodným způsobem na pravou sám uvede špatně pojatou pravdu nebo výklad. To se může státi při slovech, jež rozličný výklad připouštějí, na př. velký pátek. (Byl vykládán učitelem, že se proto tak jmenuje, poněvadž byl den ten pro Spasitele nesnesitelným, dlouhým, velkým).

Poněvadž již to tak svět sebou nese, že po uznání toužíme, duchovní správce učitele, který opravdu horlivě náboženství vyučuje, hned *pochválí* a příležitostně přízeň svoji na jevo mu dá, čímž dobré věci bude mnoho poslouženo. Děti si pak učitele více váží, dojde-li před nimi pochvaly a tento se opět snaží, by se nestal uznání toho nehodným, ale by si ho na dále zasloužil.

Katecheta vyučuje někdy vedle učitele náboženství, přihlíží spolu také k takovým věcem, jež by tento za malicherné snad pokládal na př. aby mládež dělala pořádně kříž, slušně se modlila a také si dá říkati některé modlitby, jak se jim žáci doma a ve škole učí, mezi nimiž hlavně „Otčenáš“, by se přesvědčil, není-li mládež naučena říkati „svým vinníkům“, zbav nás všeho zla“ a jiné novoty neopodstatněné, rušící společnou modlitbu v chrámě a naproti stojící výkladům církevním. Kdyby děti nějaké podobné věci se přiučily, pak musí kněz požádati mírně učitele, by děti opět nepřislušnostem odnaučil. Vybídne děti před učitelem, aby pilně do kostela chodily, církevních průvodův a slavností se zúčastnily. Když pozoruje, že mládež té oné školy neplní povinností svých vzhledem ku chrámu, musí učitele upomenouti, by sám buď přímo děti do kostela vodil, nebo aspoň k návštěvě chrámu přihlížel.

Co ponechá sobě vždycky duchovní správce, je *příprava k sv. zpovědi*. Tou příčinou oznámí den přípravy učitel, by všechna mládež se shromáždila ve škole, by určeni byli napřed ti, kteří svátost přijímati mají, vyloží jim krátce o svátostech vůbec a podání podrobně nejhlavnější pravdy, praktický ukáže, jak se zpovídati mají, jak ku stolu Páně přistupovati. Formulím lítosti, obecné zpovědi a katechismu o svátostech vyučí děti učitel sám. Tuto přípravu nikdy nemá duch. správce cele svěřiti učitel, by si děti nenosily hříchů napsaných, zpovědních zrcadel na lístkách tištěných aneb aby vůbec nepřistupovaly nepřipravené ku sv. zpovědi. Ovšem i zde bude učitel knězi nápomocen a zopakuje s dětmi, co bylo dříve probráno a vezme na děti, ku svátostem přistupující, zvláštní zřetel.

Nejtěžším úkolem duch. správce při dohledu na vyučování náboženské od laiků bylo by, kdyby poznal, že již ustanoven k úřadu tak důležitému člověk nevěrec a tento by se nerozpakoval i protikřesťanské zásady hlásati buď dětem ve škole, buď dospělým — jako učitel náboženství — na př. v hospodě. Tu zajisté užije duch. správce, maje za svěřence své jednou odpovídati, nejprvé spasitelného, laskavého napomenutí a kdyžby ani to nepomohlo — možno je na světě všechno — pak musí celou záležitost, i kdyžby upadl za to v nemilost, podati jak církevním tak školním vyšším úřadům aby vyučování náboženské dostalo se člověku hodnému, zbožnému, sv. věrou projatému, Čekati, až výroční zkouška všechno odhalí, bylo by pozdě a mnohé dítě,

ze školy vystupující v běhu odnášelo by do života následky hrozné, jichž valná míra dopadala by i na duch. správce, který včas nepodal své veto.

To by byly některé pokyny, jež ovšem starší zkušeností potřebují oprav a doplňků; v jednom snad bude náhled společný a na prospěch školy, to ten, aby duchovní jako vůbec tak zejména v případech, kde nelze vyučovati duchovní správě náboženství, šel s učitelem *ruku v ruce* pokud tak možno bez ujmy důstojnosti a povolání kněze. Nikdo nemůže ani dosti vypověditi, co taková nepřízeň, zřejmá zášť a zjevné nepřátelství učiniti může obtíží duch. správci i učitel, jak zhoubně působí na vychování mládeže a jak mnohé dobré, jež by ze společného působení vzejíti mohlo ve zdar mládeže, roztrhání se o úskalí nepřátelství těch. Kde však oba vzdělavatelé a cvičitelé nedbajíce liberalismu, který školu od církve odloučil, společně pracují jenom za tím účelem, aby ze školy mládež vzorná, mravná, s potřebnými vědomostmi, zbožná atd. vycházela, tam skutečně může vzkvétati školství a taková škola zasluhuje název *učitelky života*.

V poměru přátelském dohodne se učitel s knězem, vypomáhá mu, opakuje za něho, jde mu všude na ruku a správce duchovní nemoha zastávati všechny úkoly, směle bez obavy může svěřiti vyučování náboženství na té neb oné škole učitel, věda, že bude v dobrých rukou, že svědomitě bude učitel pracovati i v tomto nejdůležitějším předmětu školním. Dozor pak nad tímto vyučováním bude radostí. Že také ovšem mnohý duch. správce musí míti zrak bystrý, že často bude museti přihlížeti ke škole, zda plněno, co učitel na sebe vzal, netřeba dokládati.

Je-li náboženství samo o sobě nejpřednějším a nejdůležitějším předmětem, kněz také, pokud možno, *sám* je bude vyučovati; však kde síly jeho nedostačí, tam s bedlivou pozorností, s všemožnou pílí a s nemalou starostí k tomu bude přihlížeti, by náboženství bylo vyučováno i světskými učiteli tak, jak toho předmětu samého důstojnost, potřeba a požadavek zákonní vyžaduje, by ze škol vycházela nejen mládež *umělá*, ale také *mravně a zbožně vedená* a vědomosti, jež má, byly *oduševněny a posvěceny duchem nábožensko-mravným*. Tím jsem domluvil. —

Pravděpodobný osud petic katechetův.

Z Vídně došla zvěst, jež ovšem teprv stvrzena býti musí formálně, že Excellenc p. ministr kultu a vyučování *předlohu katechetskou odvolal*. Jsou prý jiné věci k řešení nutnější, nežli otázka katechetů

Potvrdí-li se zpráva tato, o čemž ostatně pramálo pochybujeme, pak jest osud nejnovějších petic ať již katechetů co katechetů, aneb katechetů co kaplanů rozhodnut a to tím spíše, jelikož proti peticím těm i se strany církevní námitky se činí, ano některé katolické listy, jako „Vaterl.“, Graz. Vlksbl“ a j. katechety přímo vyzývají, aby je nepodepisovali. Námitky ty nejsou pranic nové, aniž tolik pevné, aby nemohly se slaminou prolomiti. Především namítá se, že prý katecheti volili si k vyřízení svých přání nepravé forum a za druhé, že jest nedůstojné u tohoto pomoci se dovolávati. Co prvního se tkne, tu námitka poráží se sama sebou tím, že není tomu dávno, co před tímže forum vyřídilo se upravení kongruy. Žijeme ve věku saekularisačním, ve věku, jenž konfiskace a saekularisace statků církevních šmahem provádí a to pod tituly přerozmanitými. Někde sáhne se na statky církevní beze všech okolků. Řekne se Církvi přímo: dej to sem a nedáš-li, vezmeme si násilím! — Jinde uvaluje se na ně veliká daň a konfiskace a saecularisace provádí se poznenáhla — pěšky jako za vozem. Snad že první způsob je skoro lepší, jelikož bolest je rázem odbyta.

Kdyby tedy Církev u nás ve jmění svém samosprávná byla, věděli by ovšem katecheti, kam se o remunerace za vyučování náboženství obracet. Jak ale věci

dnes se mají, musí kněžstvo o chléb vezdejší v přemnohých případech ucházeti se u těch faktorů, kteří jméním církevním vládnou a faktorem nejzávažnějším jest tu ovšem parlament. Ve Francii skonfiskovaly se na čtyři miliardy církevního jmění a dnes tam umírají faráři fakticky hladem, jakož se nedávno stalo, čehož se zednářský ministr Goblet, jenž byl mnohým farářům pro volební prý rejdy platy ze státní pokladny zastavil, tolik zalekl, že opět státní subvence farářům povolil. Onen farář ve Francii, jenž raději hlady zemřel, než aby bídu svoji p. ministroví žaloval, jednal — podle některých rigoristů u nás, — snad přesně církevně, avšak pochybujeme velice, zdaž by titíž rigoristé *případně* (!) jej v tom následovali.

Leč žerty stranou. Promluvme ještě o té kněžské důstojnosti vážněji a věcněji. Ti farářové, kaplanové a katecheti, kteříž za příčinou úpravy remunerac za vyučování náboženství petice podepsali, učinili to proto, aby nejenom chlebiček svůj vezdejší uhájili, nýbrž aby konečně zbaveni byli toho stavu kněžského na skrz nehodného a náboženství, jemuž mládež vyučují, naprosto nedůstojného vymahání těchže remunerac *od obcí*. Vždyť na tuto nedůstojnost v peticích výslovně se poukazuje. Musil to býti veliký přítel (!) náboženství a kněžstva, jenž učitele náboženství k vymahání remunerace na obce poukázal. Zákony školními platy učitelův se upravily, avšak remunerace katechetův na školách obecných ponechány byly na bůh zdař, na velkodušnost (!) těch kterých dorfpašův. Kdyby se bylo učitelům náboženství řeklo: dostanete každý za své běhání do škol týdně z každého čísla po kochníku chleba, jak to za starých časův bývalo, bylo by to celkem důstojnější, nežli nynější způsob vymahání remunerac, při němž kněz nucen jest běhati ku všem možným instancím světským, ano časem i zástěrkovým, aby ku svému krvavě (plícemi!) zaslouženému groši přišel. Aby tedy učitel náboženství k hanbě svého stavu a náboženství nemusil všechny instance rychtářské a okresní probíhati, usnesli se kněží na tom, aby nejvyšší instance zákonodárná o mzdu katechetům líp se postarala. Nejednali tedy kněží v zájmech nejen svého stavu, ale i svaté víry?

Ostatně známe přemnohé případy, v nichž učitelé náboženství obraceli se v téže příčině na své duchovní vrchnosti a jakou dostávali odpověď? Zněla asi v ten rozum: dejte nám s tím pokoj! Hleďte si své právo buďto u obce, okresního zastupitelstva, u okresní, zemské a třeba i ministerské rady! Ta cesta, kterou se učitelé náboženství u nás dali, byla tedy i se strany autoritativní jim vyměřena. A nyní mělo by se jim vyčítati, že jednali o své ujmě, že jednali svého stavu nedůstojně a podobně?! Dělej kněží co dělej, jistým lidem se nezachováš! —

Výtka, jakoby peticemi se bylo chtělo, třeba jen *nepřímo*, obejít se bez souhlasu vyšších autorit církevních, jest nejen bezdůvodná, nýbrž skoro urážlivá. Ti kněží, co učitelé náboženství, v němžto nejvyšším příkázáním jest: ctíti Otce nebeského a pro něho ctíti, milovati a poslouchati též zde na zemi vrchnosti duchovní i světské, že by byli obmyšleli nějak za zády svých biskupů na říšské radě něčeho se doprošovati? Anebo jsou běhů parlamentárních tolik nezualí, aby nevěděli, že jako upravení kongruy vůbec, tak ani upravení kongruy katechetské bez spolupůsobení biskupů provésti nelze? Možná-liž interpretací nejrigorosnější z petic jejich něco podobného vydestilovati? Jsou mezi podpisateli nejen kněží mladí, ale i kněží, kteříž ve službě Církve a v plnění povinností sestarali a ti že by něčeho podobného byli schopni?

Jediná myšlenka, jež je k tomu vedla, byla ta: Naši biskupové a konsistoře mají při tolik rozsáhlých diecésích sterých věcí na starosti, k čemu jim předběžně ještě starostí a prací přimnožovati? Místo, abychom petice své zasýlali přímo skrze biskupské ordinariaty říšské radě, pošleme je přímo na adresáta, který, uzná-li žádosti naše odůvodněny, s nejdůstojnějšími biskupy se dohodne zrovna tak, jak se to dělo s upravením kongruy. Aneb stává nějakého předpisu církevního, podle něhož by všechny žádosti duchovenstva vládě, vyšším úřadům, sněmům a úřadům samosprávným, směly toliko prostřednictvím konsistoří se zasýlati? Tyto by se asi za takový předpis pěkně děkovaly! Jsouť přesně ty případy vytknuty,

v nichž kněz má prostřednictvím konsistoří o něco žádati; žádosti a petice ku sněmům dosud v nich zahrnuty nejsou. Víme též o mnohých případech, v nichž i konsistoře byly tomu povděčny, podařilo-li se některému vikáři, faráři, buď sobě, aneb okolnímu duchovenstvu na vyšších ku př. finančních orgánech něčeho vydobýti.

Zásada: k čemu vším obtěžovati konsistoře, hleďme si dříve pomahati sami — nejen že není necírkevní, nýbrž shoduje se též se zásadami církevního řízení. Leč by dokázati se mohlo, že upravení remunerac za vyučování náboženství, zasahuje nějak do věro- neb mravouky, aneb alespoň do kázně církevní!

Protí peticím katechetů v „Korresp. Bl. für den öst. Kl.“ zvedl se odpor hlavně ze zemí alpských. Poměry naše v Čechách nelze ani dosti málo přirovnávat s poměry v Alpách. Kde na čtverečnou míli připadá až 12.000 duší — viz Železnobrodsko, Semilsko, Vrchlabsko atd. — a naproti tomu kde sotva 2000 jako v Solnohradsku, Štýrsku a jinde, tu též práce katechetů rozdílná jest. V celých rakouských Alpách najde se sotva jediné farnosti, v níž by na jednoho kněze vloženo bylo třeba deset tříd, aneb na dva i šestnácte tříd po několika vesnicích roztroušených. V Čechách je takových farností mnoho. Čítá-li se na 1000 obyvatelů 130—140 dítek školou povinných, bývá žáků ve farnosti 2000—3000 duší čítajících do 300—400.

Co je v Čechách farností 3000—4000 duší čítajících o jednom knězi! Jsou na venkově kaplani, kteří mají skoro tolik tříd po horách a dolích roztroušených k vyučování, jako ve městech katecheti. Ve městech má katecheta svůj stálý plat a na vsi musí katecheta nejen běhati do škol, nýbrž bezpočtukrátě běhati ještě i k představeným pro tu bídnou remuneraci. O něčem podobném se asi pánům ve štýrských alpách ani nezdálo. Žehrají-li učitelové vesničtí na křiklavou neshodu platů svých s platy kolegů ve městech a upozorňují-li na neblahý toho následek, že vše, co za něco stojí hrne se do měst: mohou kaplani venkovští pokud přetížení bývají školami s právem tím větším žehratí na křiklavou nesrovnalost s katechety městskými a spolu poukazovati na to, že každý kaplan odbyv si dvou- aneb tříleté martyrium ve vsích školami požehnaných, hledí dostati se buď do města, aneb aspoň na místo školami méně přetížené.

Následek je pak ten, že právě okresy nejlidnatější, okresy hlavně dělnické, tedy nejchudší, co do vyučování náboženského bývají v tom nejhůře. Kněží všecko zastati nemohou a učitel bývá pouhým nájemníkem. *Z nedostatku vychování náboženského rodí se hrozná sociální zla — za něž kdo jednou spolu bude odpovídati, ví sám Bůh.* Právě zde měl by stát nejvíce starati se o dostatečné vychování náboženské a pohříchu, jak skutečnost učí, bývá postaráno nejhůře. Bohatí měšťáci si svého katechetu zaplatí, avšak kolem továren, uhelných dolů a mnohých jiných závodů z nouze učívá učitel, jenž sám sotva v Boha věří, a jenž pro těch pár grošů bude učiti třeba talmudu anebo koranu.

Ostatně zásada, že by kněžstvu farnímu jediné příslušelo vyučovati ve školách obecných v Čechách, dávno je prolomena.

Na obecných školách ve městech ustanovují se skoro již všude zvláštní katechetové, jelikož místním duchovním správám vyučování náboženství v 10—20 třídách zastati nelze. Mnozí ovšem toto *zvláštní* od duchovní správy neodvislé postavení katechetů těžce nesou, avšak musí se přiznati, že doba nová postavení toto neutvořila, nýbrž z doby starší přejala.

Bývalíť dříve katechetové spolu i řiditeli škol hlavních, v kterémž úřadě se správou duchovní nic co činiti neměli. A věru bylo by těžko nyní na postavení tomto něčeho měniti. Leč to není zde naší věcí. Nám běží hlavně o to, aby kněžstvu venkovskému při tolik četné populaci a při tolika školách břemen přílišných nebylo ukládáno.

Nynější stav, v jakém kněžstvo to v příčině vyučování náboženství se nalézá, jest *již nesnesitelný, jest i protizákonný*. Nikdo nemůže na faráři aneb kaplanu, případně na obou žádati, aby při rozsáhlé a obtížné správě duchovní, ke všemu ještě přetěžování byli školami, jelikož ultra posse nemo tenetur. Rodičové mají však právo žádati, aby dítky jejich sv. náboženství podlé zákonů stáva-

jících byly vyučovány. Vyučování náboženství se strany učitelů bývá nijaké, není to ani surrogát, je to časem méně, nežli nic.

Odvolává li se p. ministr vyučování — viz odpověď jeho na interpelaci posl. moravských — na stránku *sociální*: tož pravíme: *ejhle stránka sociální při vyučování náboženství!* Mládež nejchudších tříd lidu vyrůstá bez náboženství. Místa odlehlá, místa bez chrámů, mají sice školy, ale nemají v nich náboženství. Lid v takých místech odvyká bohoslužbě a mládež jeho vyrůstá bez náboženství. Ve školách obcí farních bývá ještě o náboženství postaráno, čím však dále od kostela, tím též míň náboženství.

Kterak k tomu přijdou rodičové v dědinách od kostela odlehlejších, aby dítky jejich vyrůstaly bez vychování náboženského? Vždyť platí daně tak dobře, jako občané v obcích farních, aneb ve městech. Proč právě jejich dítky mají vyrůstat jako ta nemá tvář?

Bylo tudíž sv. povinností faktorů zákonodárných, když nové zákony šk. se tvořily, postarati se též o vyučování náboženství všudež *dostatečné*.

Je li škola ústavem státním, a patří-li náboženství dosud do školy, pak má stát povinnost postarati se též o náboženství stejně, jako se stará o psaní, čtení, počítání a pod. či jinými slovy: učitel náboženství má za svou práci poměrně aspoň taký plat obdržeti, jako každý jiný učitel.

Škola stará naprosto se zavrhla a utvořila *nová*. A přece přestěhovalo se ze školy staré *bezplatné* vyučování náboženství! Kde je v tom důslednost? Ovšem prý jen ve třech nejnižších třídách. Kolik pak jich může na vesnici býti?

Víme dobře, že petice duchovenstva našeho v příčině té tentokráte zůstanou oslyšeny. Proto však nesmí kněžstvo to ustati ve volání *po spravedlivosti*. Jaká v tom nedůslednost moderní školy: učitele předmětů světských platit, a učitele náboženství donucovati sice do školy a nechávati jej bez platu! Vykažte jim patřičnou mzdu a bude učitelů náboženství s důstatek. Budou-li mladíci na gymnasiích viděti, že jim kyne brzké zaopatření nejen co kaplanům, ale i co katechetům na venkově stejně, jako katechetům ve městech, pak budou do seminářů přihlašovati se ještě četněji.

Což medle kněze dnes na venkově odstrašuje? Množství škol, škol, a opět škol, *v nichž musí dřítí se skoro zadarmo*. Dejte mu patřičnou mzdu a bude spokojen. Poukazovati jej snad na vznešenost povolání, obětovnost aneb snad i na příklady svatých, je zhola nemístné. Nemůžete li z učitelů náboženství učiniti *pouhé duchy*, pak nežádejte na nich, aby náboženství vyučovali bezplatně.

Všem pak učitelům náboženství radíme, aby v peticích svých neustávali, aby však v nich odvolávali se *na předuležitou, světem nyní vládnoucí stránku sociální, na niž, jak známo, i sám pan ministr vyučování největší váhu klade.*

* * *

Pisatel těchto řádků dlel ještě v lázních, když o adresách učitelů náboženství ve vikariátních poradách se jednalo. I byl by si dovolil v. d. pp. podpisatele adres v čas upozorniti, aby se bylo více důrazu kladlo na stránku sociální u vyučování náboženském.

Žijeme v říši převalnou většinou katolické, v níž moderní paedagogika vyšlá z vědy bezbožecké mnoho spoust ve školství nadělala. Nyní nahlíží se ovšem, že v příčině té zákony školní mají velikou mezeru, kteráž nutně musí se vyplniti, nemá-li mezerou tou sociální revoluce do vrstev nejnižších vnikati. Že Rakousko před sociální revolucí tak málo zajištěno jest, jako proti choleře, jest z událostí nejnovějších s důstatek známo. Platí i v Rakousku slova s trůnu provolaná: *Zachovejte lidu víru!* Má-li lidu víra, co nejlepší, protože nejvydatnější praeservativa proti podvratným naukám revolučním býti zachována, musí náboženství především ve školách a to, obecných vykázano býti to místo, jež mu dle původu a účelu jeho vším právem přísluší. Nesmí tudíž býti pouze *taky předmětem*, nýbrž předmětem hlavním, což musí býti znázorněno i *na postavení učitelů náboženství*. Až dosud mládež má o svém katechetovi ten názor, že je ve škole

o málo více, nežli pátým kolem u vozu a že vůbec nemá ve škole pranic co poučeti. Učitelstvo samo nepovažuje bezplatného, anebo skoro bezplatného učitele náboženství za kollegu sobě rovného. V nejhorším ale světle jeví se učitel náboženství u rodičů, na nichž podle zákona má si remuneraci nikoliv za učení, nýbrž za běhání (!) do škol vymáhati, případně vyprošovati, aneb i soudně a obyčejně bezvýsledně vymáhati. Jaká to ponížující satyra, uváží-li se, že ústa kněze vyučující, odměny nejsou hodny, nýbrž toliko — jeho *boty*! Je to zrovna tak, jako kdyby se bylo zákonem určilo, že nikoliv má se platit lékař, jenž k nemocným jezdí, nýbrž toliko koni jeho dáti se troška ovsa. Boty jsou ovšem koněm katechety. Taková ponížující odměna katechetům neměla se strany Církve nikdy ani se bráti. Snad že pánům, co odměny takové určovali, na mysli tanul ten jistý pan „Prius et Simile“ — (viz „Vychovatele“) jenž kněžím behajícím k nemocným z náboženské matice připlácí na koně! I to je ponížující a nenajde se nikdež v katolické Církvi pod tímto titulem, jedině u nás.

Dokud Církev sama školy zřizovala, je vydržovala a v nich důsledně i paní byla, dotud mohlo vyučování náboženství ve školách považovati se za součást duchovní správy, za niž netřeba zvláštní odměny. Jakmile však stát školy si přivlastnil a od Církve odtrhl, nastala mu povinnost, přiměřenou mzdu dáti též učitelům náboženství. Když škola od Církve se oddělovala, mohla Církev sboru zákonodárnému říci: podle práva církevního jest povinností mých kněží *křesťanství cvičiti* v kostele, nikoliv ale ve *tvé* škole. Dokud škola *moje* byla, mohla jsem trpěti, ano i nařizovati, aby kněží mojí cvičení to místo v kostele, konali ve škole. Já nyní kněze své, ze školy *tvé* odvolávám do domu mého, t. j. božího, kdež vlastně místo jest pro křesťanská cvičení, čili jak dnes se říká: vyučování náboženství. Tak aspoň bývalo původně. A bylo by věru na čase, aby na tuto okolnost se upozorňovalo.

Dnes sbory naše zákonodárné vždy více nahlízejí, že bez náboženství říše obstáti nemůže a že má-li náboženství lidu býti zachováno, musí již ve školách mládeži býti pěstováno. Dnes nahlíží každý rozumný člověk, že neuchytí-li se náboženství v srdci člověka v útlém hned mládí, později uchytí se málo kdy. Tímto nabývá odbor činnosti kněžské, jenž zabývá se vyučováním náboženství, důležitosti vždy větší. Jest proto i povinností, aby odbor tento zvláště se pěstoval a zdokonaloval. Úřad katechetský pomálu již zastiňuje všecku ostatní činnost kněžskou, k čemuž ostatně směřují běhy tohoto světa. Dnes již nemůže a nesmí vyučovati náboženství *ledakdos* a *ledajaks*.

Věda pedagogická pokračuje vždy více a s ní musí pokračovati též cvičba náboženská. Šlendrián starý přestává a nový postup methodický se zavádí. Pohříchu, že dosud málo pozornosti ve cvičbě náboženské se mu věnovalo. V tom zůstáváme valně pozadu, — ovšem protože nemáme dosud ani jednotného katechismu, při důležitosti cvičby náboženské tolik svrchované. Svědomitý a umělý katecheta pomáhá ve škole nejplatněji řešiti hrozivou otázku sociální. Kdo *platné* služby koná, musí důsledně se i *platiti*. Možná, že otázka katechetská se stolu sněmovny bude jednou, dvakráte snad třikráte smetená a s ní i adresy učitelů náboženství. Otázka však sociální se cvičbou náboženskou těsně souvislá s tvář světa smetená nebude. Zákonodárce musí nezbytně i otázku katechetskou rozřešiti. Jak věc katechetů nyní stojí, tak dlouho již zůstati nemůže. Nechť duhovenstvo podá sněmovně zemské i říšské statistická data, mnoho-li asi dítek v zaldilněných Čechách a to v krajích dělnickým lidem obydlených musí vyrůstati bez vychování náboženského z té příčiny, že není dosti katechetů, a že těchto proto není dosti, že nejsou *dosti*, t. j. *skoro pranic placeni*.

Co dnes je v městech, totiž zvlášť placený katecheta i na obecné škole, musí nezbytně býti i na školách vesnických, nemá-li výchova náboženská pohromu vzíti přímo osudnou. To je otázkou, která dnes či zítra vyřídit se musí. Čím dřív, tím líp!

Co je zpátečnictví?

Demokratičtí poslanci vídeňští svolali nedávno schůzi voličů, v níž *Kronawetter*, muž pravdy milovný a proto i dělnictvem velmi ctěný, příležitostně zmínil se o zvýšení platu za vyučování na středních školách, čímž má se vedle vyjádření p. ministra vyučování ne-li zameziti, alespoň pozmírniti *studovaný proletariát*.

V řeči své označil *Kronawetter* opatření p. ministra jakožto *reakcionářské*. Slovo reakcionář, čili zpátečník potahuje se obyčejně na ultramontány, kněze, jezovity, slovem na katolickou církev. Nevíme sice, chtěl-li *Kronawetter* říci, jakoby p. ministr v úmyslu měl opatřením svým střední školství vydati opět reakcionářům; avšak v každém případě musíme se proti imputaci také rozhodně ohražovati.

Zvýšení platu na středních školách není ani dost málo reakcionářské, nýbrž skrz na skrz pokrokářské v době naší, v níž jako dosud nikdy — pána dělá jen ten, kdo peníze má.

Budiž nám tuto dovoleno z *Janssen*a (viz jeho I. díl *Gesch. d. d. Volkes IV. Die Universitäten*) některé vyňatky uvést na doklad, kterak církev katolická a s ní veškeré kněžstvo starali se, aby vzdělanosti dostávalo se i *nejchudšímu*.

Středověk studovaného proletariátu neznal. Aby však tento proletariát nepovstal, staralo se kněžstvo kal. církve povždy, aby i nejchudšímu dána byla možnost, vzdělaností domáhati se moci, slávy a zámožnosti. Veliká by byla bibliotheka, kdy všechny nadace papežů, biskupů, praelatů, kněží a zbožných katolíků ve prospěch studující mládeže ze všech katolických zemí na jednu hromadu měly se snésti. Vezměme dnes do rukou kterékoliv číslo úředních novin, v každém dočteme se: uprázdněná nadace po P. (t. j. páteru) pro chudé, aneb nemajetné chlapce atd.

Když r. 1460 universita v Basileji se zakládala, napsal o ní papež Pius II. v nadační listině mezi jiným: Mezi různými blaženostmi, jichž člověk milostí boží zde na zemi dosíci může, zasluhuje místa nikoliv posledního perla umění (*Wissenschaft*), jež cestu ukazuje k životu dobrému a šťastnému. Umění činí člověka Bohu podobným a učí tajemství světa poznávati. Onoť pomáhá neučeným a *zvedá z nejhlubší nízkosti k nejvyšším důstojnostem*. Proto i svatá Stolica povždy umění povzbuzuje, jim stánky připravuje a pomoci poskytuje, aby lidé tím snáze vznešeného štěstí dosahovali a na jiné rozšiřovali. — V listu svém vévodě bavorskému praví tentýž papež, že přeje si co největší rozšiřování umění, kteréž tím více vzrůstá a množí se, čím více se rozděluje, kdežto jiné věci rozdělováním se umenšují.

Aby na vysokých školách i nejchudší učiti se mohli, zakládala se bratrstva společného života (*Groote v Nizozemí*), v nichž učilo se klásickým řečem a vědám zdarma a z nichž vycházeli nejslavnější mužové svého věku; papežové pak university podporovali úroky z důchodů kněžských a beneficiemi. Universita v Ingolstádtě dostala od papeže roční dotaci podle dnešní ceny peněz 50.000 zl. Středověké university nazývá *Wimpheling* dcerami církve nejmilejšími a nejbohatěji vydržovanými. University dostoupily ve středověku největšího rozkvětu dokud jednota církve byla zachována. Od reformace však klesaly jedna za druhou, až do zaniknutí. Proto i všechny university i v době reformační věrně stály při jednotě s církví až na dvě: *Wittenberskou* a *Erfurtskou*. A sklesly teprv tehdy, až knížata světská je o všecku papeži udělenou *svobodu, práva a jmění* oloupila. Tehdy nazývány byly university vznešenými hrady (*Hochburgen*) svobody, kde žádné jiné panovnictví nebylo uznáno, kromě ducha a žádné jiné šlechty, kromě genia. *Disputace* bývaly duchovními turnýry a *promoce* slouly pasováním na rytířství ducha. O postavení chudiny na universitách papeži zakládaných napsal trefně

Paulsen: Chudoba tehdy nebyla skvrnou, jíž mnozí graduovaní teď se obávají. Tehdy umění od chudých se neodvracovalo, nýbrž pomocnou ruku jim podávalo. Na všech církevních, t. j. veřejných školách universitních, klášterních a městských těší se „*pauperes vřsadě dobré vůle*“ a to podle statut. „*Pauperes*“ zdarma byli zapisováni jak k přednáškám, tak i k promócím. Tehdy všudež platila církevní zásada: že bylo by simonií duchovní učení a důstojností udíletí toliko za peníze, ačkoliv prý ten, kdo za učení peníze bere, hříchu nemá. Množství nadací, nikoliv snad nedostatečné nadační almužny, nýbrž celé ústavy ku přebývání a vydržování chudých žáků, nalezaly se při všech vysokých školách. Pravda, že leckdes výživa žakovstva doplňovala se žebráním, kteréž ale žáka jako teď nezneuctívalo. Kterak mohlo tehdy žebrání studentů býti nectným, když jejich profesori buď ze žebravých řádu pocházeli, aneb podle statut sami k žebrání byli zavázáni. Bohatství a požitkářství bylo podle církevních názorů — a v tom, praví protestant, Církev křesťanství dobře pojímala — duševnímu povolání mnohem nebezpečnější, nežli chudoba a žebrota. Každému žaku bylo volno, u některého profesora dělati famulusa, t. j. služebníka (čili dle našich názorů: praefatina. Poz. Red.) za chléb vezdejší. Ruční práce, která ve středověku vůbec nebyla nečestná, nezneuctívala ani scholára a posluhovati učenci u stolu a státi u jeho dveří bylo stejně čestné, jako dělati páže u knížete. — Tolik o postavení chudiny na universitách středověkých.

Kterak velice různí se od postavení nynějšího! Chudoba je teď na mnoze skvrnou. Proto i dnes úžasně zmahají se na vysokých školách živly, jež žijou, tyjou a bohatnou z lidu, což hlavně platí o universitě vídeňské.

Proto i školství středověké nedochovávalo ten studovaný proletariát, jakého se dnes p. ministr vyučování hrozí a pro nějž míní střední školy obmezovati: tu zrušováním, a tu zvyšováním školného a školní práce z osmi na devět roků. Školství Círky rozšiřovalo pravou vzdělanost a blahobyť. Proto i napsal kurfiřt Jáchim braniborský při zakládání vysokých škol ve Frankfurtě n. O. r. 1503.: že u něho vědami vynikající muž tak vzácný jest, jako bílá vrána. A otec jeho pravil: není žádné země německé, v níž by bylo tolik svárů, vražd a ukrutností, jako v jeho Braniborsku. (O čemž se naši předkové asi před 250 a před 140 roky velmi citlivě přesvědčili. Pozn. Red.)

Opat Trithemius napsal o dvoře braniborském: stěží se zde najde člověk, jenž by liboval si ve vědách. Proto i zde na dvoře všecko zahálí, jí a pije. První tiskárna v Berlíně byla zřízena teprv roku 1539., o 120 let později usadil se tam první knihkupec.

Úpadek vysokých škol v Německu zahájen byl Lutrem, jenž v kázáních nazval je pelechů vrahů, chrámy Molocha a synagogami zahynutí. Vysoké školy — horlil r. 1521. s kazatelny — zasluhují, aby na prach se rozetřely; nic nepřišlo na svět pekelnějšího a nic ďábelstějšího od počátku světa nad university. Ano i krotký Melanchton r. 1521 napsal: Nemohlo vynalézti se nic záhubnějšího a bezbožnějšího nad university. Nikoliv papežové, nýbrž ďáblové jsou jejich původci. Wiklef nazval je školami ďábla. Aristotela nazval Lutr nejnestydatějším utrhačem, komediantem, Protheem, vychytralým podvodníkem, a kdyby byl neměl těla, nesměli bychom se prý ostýchati jej za ďábla považovati. —

Srovnáme-li tyto výroky s nesmírnou úctou, s jakou papežové o universitách psali a mluvili, a s jakou i studium klasické filosofie podporovali, bude lze snadno rozhodnouti, v kterém táboře nalezali se ti praví osvětitelé lidu. Ovšem, kdo jako Lutr rozum člověka nazval nevěstou ďábla, krásnou nevěstkou, zatr k, olezlou k, největší k ďábla, která i s její moudrostí měla by se nohama šlapati, zabíti, kteréž aby se stala ošklivou, měly by h do tváří se házeti: tak aby odlezla do své tajné komůrky ta zatr k — Döllinger uvádí tento Lutrův výrok: že dvě a pět je sedm, mohu chápati rozumem; kdyby však s hůry

se řeklo: nikoliv, nýbrž jest osm, měl bych tomu věřiti proti mému rozumu. To právě jest dílo ďábla, že římští kněží vůli boží a skutky měří rozumem. —

— Jelikož — napsal Widmann — lid ze spisů Lutra se dověděl, že kněžouři a učenci lid tolik ukrutně sváděli, zůstaly školy prázdné. Pod papežstvím — pravil Dětrich z Norimberka, — nebývalo dávání na školy ani konce, ani míry, teď ale nechce nikdo více do měšce sáhnout, by troníkem na chudé kostely, rozpadlé školy, na potřebné, chudé a utištěné lidi přispěl. Konečně sám Lutr želel toho, že školy všudež klesají. „Vysoké školy — stěžoval si r. 1524. — slábnou, klášterů ubývá, tráva schne, kvítka vadne. Od té doby, co kláštery a nadační ústavy se zrušily, nechce nikdo více dáti dítě na studie. Ale to všecko zase — praví — je dílo ďábla. Pod papežstvím rozestíral ďábel své sítě zřizováním klášterů a škol, tak že ani možná nebylo, aby byl jim chlapec utekl, a teď zase, co on — Lutr — osidla ďábelská slovem božím protrhal, nechce ďábel dáti chlapce ničemu učiti. Když jsem byl maličkým, — píše Lutr na jiném místě (viz Döllinger, Reformation I. 469.) — říkalo se: spíše smí se panně učiniti násilí, nežli žáka zanedbati (t. j. nechati jej bez vzdělání). To prý se tak říkalo, aby učitelové tím spíše k pilnosti se doháněli, jelikož tehdy neznalo se hříchu těžšího, jako panně učiniti násilí. Ale můj ty Bože, oč menším je hříchem panny a ženy przniti, jako aby krásné duše (mládeže) byly opuštěny a zhanobeny (bez škol). Milí pánové — domlouvá Lutr měšťákům — vynakládáte-li ročně mnoho peněz na ručnice, cesty, pěšinky a jezy, na své domy a komůrky, proč byste neměli mnohem více dávat na ubohou, chudou mládež, aby jeden nebo dva učitelé mohli býti udržováni. Skrže evandélium, které já vám kážu, byli jste od tolika bohatých příspěvků papežencům zbaveni, kéž byste aspoň desátým dílem z nich přispívali na znovuzřízení škol! Necht' jen každý měšťan uváží: až do té doby musil jsem tolik peněz a desátků dávat na odpustky, mše, vigilie, nadace, závěti; výroční dny, na žebravé mnichy, bratrstva, poutě a podobné vředoviny (Geschwürms); nyní měl bych ze vděčnosti částku toho věnovati na školy pro chudé děti. Vždyť musíme míti lidi, aby vám kázali a svátostmi přísluhovali, ale odkud jich nabrati, když školy necháváte zajíti a jiné nezřizujete! Roku 1524. psal svým přátelům do Rigy a Livonska: bojím se, aby naši učitelé, faráři a kazatelé slovo boží nemusili zanechati a nějakého řemesla se chytiti — z hladu. Dříve dávalo jedno město s 400—500 měšťany žebravým mnichům, kromě dávek biskupům, úředníkům atd., ročně 500—700 zl.; teď ale panuje v německých zemích tak bídný regiment, že stěží stluče se 100—200 zl. na školu a kazatelnu. Na sta kněží a mnichů dostávalo dříve všeho hojnost, ano i pole a poddané, města a hrady bývaly jim odkazovány, ale teď sotva tři kazatele lze uživiti a zacházeti s nimi jako boháč s Lazarem: všude panuje lakota. Ale počkejte — dodává Lutr — však on na vás Pán Bůh pošle drahotu, — a dobře se vám stane.

Lutrovo učení o ničemnosti, ano i škodlivosti dobrých skutků zavřelo kapsy boháčů, kteří dříve živou svoji vírou osvědčovali dary a odkazy na ústavy chudinské, nemocnice, sirotčince, kostely, školy, umění. Klasickým o tom svědkem je sám Lutr. — Za papežství — praví — sněžilo se jako s nebe almužnami, nadacemi a odkazy, ale teď pod panováním evanděliků nechce nikdo dáti ani haléře. Pod papežstvím bývali lidé štedří a dobročinní, ale teď pod evandéliem nedá nikdo ani zbla a jeden dře druhého. A čím déle evandélium kážu, tím hloub lid utápí se v lakotě, pyše a nádheře. Celý svět hrabe a odírá a přece nechce nikdo lakomým, nýbrž dobrým evandělickým křesťanem slouti. Ale nejvíce drou ubohé kantory a faráře. Tito jsou jen k tomu, aby byli dřeni a škrceni a co na nich sedláci, měšťáci a šlechta vydře a vyškrtní, to prozírají, prohýří a probijou v hospodách. Buďte to proženou hrdlem, aneb navěší si na hrdlo. Takhle to již déle nemůže chodit. Musí na to přijít buďte Turek, aneb soudný den. Za papežství býval každý milosrdným, tehdy dávalo se radostně oběma

rukama. Teď ze vděčnosti za čisté, nefalšované evandélium každý by jen bral. Dříve každé město bohatě vyžívalo celé kláštery; teď ale aby v nich dva neb tři kazatelé, aneb učitelé mládeže hladem mřeli, byť to ani nešlo z jejich, nýbrž z toho, co ještě z doby papeženské zbylo. Teď jako by lidé neučili se ničemu jinému, než jen hrabati, škrabati, dřítí, veřejně loupiti, krásti, lháti, podváděti, lichvařiti, nadceňovati, přeháněti. Tak děje se u knížat, šlechty, měšťanů a sedláků. Ukažte mi město, v němž by se tolik sebralo, aby z toho mohl býti živ učitel anebo farář? Ano kdyby nám nebylo něco zbylo po papežencích, musili by učitelé a faráři hladem umíratí. To snad — touží Lutr trpce — ze vděčnosti k mému evandéliu jsou lidé teď tak hanebně zlí, že z evandélie chtějí ztučněti a to krádeží a odíráním statků církevních! Na prstech by se to spočítalo, co teď dává se na kazatele. Z toho by brzy každý kazatel, aneb žák hlady umřel, tak že by naši potomci ani nevěděli, čemu jsme učili a věřili. Měli bychom se věru styděti před našimi rodiči, předky, pány a králi, kteří tolik hojně dávali na kostely, fary, školy, ústavy, nemocnice a pod. a kteří při tom přece neschudli. A že za papeženství lidé tolik byli štedří, proto jim Pán Bůh tolik dobrých časů dával. Kristus zaslíbil: dávejte a bude vám dáno, čehož i zkušenost dokazuje. Těm, co mnoho dali na kostely, školy a chudinu, Bůh zase nadělil dobrých časů, pokoje a štěstí, tak že z toho povstalo přísloví: almužna nechudí, kostelem se nepromešká. — Proto i dnes vidíme opak toho: že všecko jen lakotí a jen po krádeži a loupeži chodí a nikdo chudásu ničeho nedá, ano z něho pot a krev pije, proto nám Pán Bůh dává drahotu, nepokoj a neštěstí, tak že na konec sami mezi sebou se požereme, aneb my všickni: bohatí i chudí, velicí i malí od někoho jiného sežráni budeme. (Luthers sämmtl. Werke 13, 224.) —

Kdo dějinami reformace hlouběji se zabývá, tím četnějších a případnějších nalezá analogií mezi věkem 16. a 19. I před 300 lety vyvinul se necitelný kapitalismus, jenž k chudině neměl útrpnosti a jí odpíral nejen výživu, ale i vzdělanost, načež přišel věk 17. jenž — jak Lutr dobře napsal — boháče i chudáky, veliké i malé bez rozdílu — sežral. Kde tedy je reakcionářství a kde pokrok! —

Některé mnemotechnické pokyny při vyučování náboženství.

Starší katecheti vědí ze zkušenosti, kterak těžko bývá v I. třídě dítkám pamatovati si postup věcí stvořených v jednotlivých dnech. Byť i snadno se tomu naučily, zapomínají to přece vždy v několika dnech. Ba tažme se dnes studujících, jimž přednáší se již jakási vyšší náboženská filosofie, co Pán Bůh v kterém dnu stvořil, bude jich pramálo, kteříž by to bez hádání věděli. Jsou to smutné následky té metody na středních školách, že žák pro samou učenosť zapomíná dětský katechismus. Učenosť a vzdělanosť kupují se na středních školách za modlitby našich matinek a za katechismus našich nejprvnějších učitelů. Tak se i vede mnohým mladým kněžím, že vycházejíce ze semináře, mohli by z dogmatiky dělati třeba doktorát, a jdouce do školy musí opět — po dvaceti skoro letech učiti se katechismu dítek. Není jednoty u vyučování náboženství.

Dítka v I. třídě těžko si pamatuje logickou, čili přírodovědeckou nutnosť šestidnového stvoření světa. Paměti jeho více zamlouvá se postup vnější, mechanický.

V následujícím podávají se některé mnemotechnické pokyny, jež právě při maličkých se osvědčují.

Když dítkám předneslo se, co všecko Pán Bůh každého dne stvořil, postaví se katecheta uprostřed před lavice a řekne: dávejte pozor. Kdybych

teď záclony u oken spustil a okna okenicemi zavřel, bylo by zde tma. Kdybych ale ve tmě zde chtěl choditi, musil bych ruce dáti — — jak?

Odpověď: před oči, abych někde nenarazil.

Katecheta dá ruce před oči, což znamená, že bylo na zemi tma a že Pán Bůh prvního dne stvořil světlo.

Katecheta stoje s rukama před očima pozvedne je nad hlavu a udělá jimi oblouk. Co to znamená? Udělal jsem oblouk a ten znamená, že Pán Bůh druhého dne stvořil modrojasnou oblohu.

Tedy prvního dne: ruce před oči. Světlo.

Druhého dne: ruce vzhůru a udělati jimi se shora dolů oblouk, což dítkám ihned připomene oblohu.

Třetího dne: ruce dolů a rozhrnouti je. Co to znamená? Bylo bláto, země s vodou smíšená. Pán Bůh oddělil vodu od země.

Čtvrtého dne: Pravá ruka pozvedne se směrem k slunci, za ní následuje levá směrem k nebesům. Dítka ihned uhadují: slunce, měsíc a hvězdy.

Tedy ještě jednou, já budu mlčet a jen ukazovati a vy budete povídati: Ruce před oči? světlo. — Oblouk nad hlavou? obloha. — Ruce dolů a od sebe? oddělení vody.

Pátého dne, pozor: Katecheta ruce opět pozvedne nad hlavu a třepatá prsty. Co to znamená? Steré ručky se zvedají. Pane učitel já to vím, já to vím: ptáčky ve vzduchu. A teď pozor: já dám ruce dolů a budu prsty třepetati. Co to znamená? — — Já, já to vím: ryby ve vodě.

Šestého dne pozor: katecheta vztáhne ruce vodorovně před sebe a třepatá opět prsty. Co to znamená? Nehybe se to na nebi, ani ve vodě, ale kde? — Odpověď: Na zemi, čtvernohá zvířata! — Konečně katecheta ukáže prstem na sebe. Co to znamená? — Odpověď? naposled stvořil Bůh člověka.

A sedmého dne co dělal Pán Bůh? Katecheta složí ruce na prsou. Co to znamená? Sedmého dne Pán Bůh odpočíval. Neděle.

Teď to budu mlčky opakovati a vy odpovídejte, pozor. 1. Ruce před sebe — světlo. Oblouk nad hlavou; — obloha. 3. ruce dole rozhrnouti — oddělil vodu. — 4. pravici ke slunci — slunce měsíc a hvězdy; 5. prsty nahoře a dole třepati — ptáčky a ryby. 6. třepetání prsty před sebou — čtyrnohá zvířata — prstem k sobě i naposled člověka. 7. Ruce na prsou — Neděle.

Nyní pojdte vy dva ven a jeden bude ukazovati a druhý odpovídati. Potom zas druhý ukazovati a první odpovídati.

A vy ostatní dávejte pozor, budou-li to dobře dělati.

Může potom katecheta i — jak se říká — na přeskáčku tázati se, co Bůh stvořil dne 4. 3. 5. 1. 6. atd.

Tímto cvikem udržují se dítka při čilé mysli a pamatují si postup stvořených věcí na vždy. Jest to dušecvik spojený s tělocvikem. Kdyby snad někdo namítal, že je to hra náboženství nedůstojná, odpovídáme: katechetovi nelze dosti ku chápavosti maličkých se snížit. Čím starší a zkušenější jest, tím více teprv přiučuje se řeči dítek, která v letech mladších bývá mu pravým volapükem. Proto i knězi mladšímu více odporučují se třídy vyšší, z nichž vždy níže postupovati musí. Cesta k dobrému katechetství jde od shůry dolů.

Níže podáváme ještě některé mnemotechnické pokyny ku snadnějšímu pamatování dvanáctera článků víry.

Pravda, že žáci již z domova umívají Věřím v Boha. Dá-li však katecheta odříkati „Věřím“ po člancích, pak to vážně. Během roku naskytá se častěji příležitost, ano i potřeba, odvolávati se na jednotlivé články víry. A tu dobře osvědčuje se, má-li žák všech 12 článků víry v paměti tak živě uloženy, aby katecheta potřeboval toliko na tu kterou číslici jako na klávesu uhoditi, aby se ihned ozvala.

Pisatel tohoto věnoval v III. třídě obecné školy, tedy při žácích 9—10letých pouze hodinu k podrobnému vyjmenování 12 článků víry, a žáci mu odříkávali články víry pořádně i nazpět, články čísla sudého, lichého v před i nazpět, dle libosti. I tento cvik došel u nich oblíby a způsobil ušlechtilé závodění.

Postup je asi tento. Katecheta označí na levé straně tabule křídou všech 12 článků víry pouze začátečními slovy. Tak asi:

1. V ěřím — —	1. V ěřím
2. i v Ježíše —	2. i v Ježíše
3. jenž se počal —	3. jenž se počal
4. trpěl —	4. trp(ě)l
5. sstoupil —	5. = s. √.
6. vstoupil —	6. vs. ∧.
7. odtud —	7. odtud. √.
8. V ěřím —	8. V ěřím
9. Sv. Církev —	9. Sv. Církev
10. O dpuštění —	10. O dp.
11. t ěla —	11. t -ěla
12. ž ivot —	12. ž .

První tři články nedělají žádných obtíží, jelikož pamatují se snadno. Nyní upozorní katecheta na dva články začínající stejným slovem, totiž 1. a 8, kteréž jsme vyznačili tučnějšími písmeny. Tyto dva napíšou se na pravé straně tabule co dva hlavní mnemotechnické body. Viz svrchu. Třetím bodem je článek pátý. Písmeno s podobá se 5, což žáci velmi snadno chápou. Napíše se tedy na tabuli v pravo: viz svrchu. Nyní dá žákům opakovati: jak zní 5. článek víry? Čemu se podobá s? Pátý článek začíná s, jež podobá se 5. Dále. V pátém článku stoupil Pán Ježíš kam? nahoru, nebo dolů? Od.: dolů. Označme si to znamením √. Viz svrchu. V šestém článku vstoupil Pán Ježíš dolů, nebo na horu? Od.: na horu. Označme si to: ∧. Viz svrchu. V sedmém článku: Odtud přijde atd. Pán Ježíš přijde opět z nebe dolů. Označme si to: √. Tedy články 5. 6. 7. označují se √. ∧. √. = dolů, nahoru, dolů. Opakujte mi tyto tři: 5. 6. 7. nyní: 7. 6. 5. Naznačte je začátečními písmeny: s. vs, od.

Dalšími body jsou články 10. 11. a 12. velmi snadno k pamatování a sice: Desátý článek začíná písmenou: O, které číslici podobá se? ničce, nulle. Dobře. V čísle 10 je nicka, tedy pamatujte si, že desátý článek začíná: O = odpuštění, kteréž o podobá se číslici: 0. Napíšme si to. Viz svrchu.

Jedenáctý počíná: těla. Které číslici podobá se t? Číslici: 1.

11. článek začíná písmenou t. = těla vzkříšení, t podobá se 1. Napíšme si to. Viz svrchu.

Konečně dvanáctý a poslední článek začíná písmenou Ž. Kolikáté je to písmeno v abecedě? Poslední. Dobře

12 je posledním číslem ve dvanácti člancích víry a Ž. je posledním písmenem v abecedě. Napíšme si to. Viz svrchu.

Nyní zbývají ještě dva články 4. a 9. = trpěl a sv. Církev: Slovo trpěl má čtyři souhlásky. Napíšme si to na tabuli takto: trp(ě)l. Konečně 9. článek stává se mnemotechnickým bodem již tím, že žádného bodu nemá, což si žáci snadno pamatují.

Opakování děje se tímtož postupem.

Nejdříve vytknou se hlavní dva body: 1. a 8. jelikož začínají stejným slovem. Pak 5. 6. 7. √ ∧ √, 5 = s, 6 vs, 7 od. Dále 10 = O Odpuštění, 11 = těla, 12 = Ž, poslední obé.

Nyní může katecheta co na tabuli napsal žákům dáti opsati. Načež všecko se smaže a katecheta nechá schopnějším žákem psáti mnemotechnické body podle návodu. Jsou vlastně tři hlavní body: 1. 5. 8. S prvním spojují

se 2. 3. článek S pátým spojuje se mnemotechnický čl. 6 a 7. a sice $\vee \wedge \vee$. Články 10. 11. a 12. označují se samy začátečními písmeny. Čtvrtý usnadňuje se čtverem souhlásek. A devátý stojí jako skála sám na sobě. Docvičiv takto žáky může katecheta na přeskáčku dotazovati se. Přesvědčí se, že žáci hbitě budou odpovídati. Je jim to milým cvikem.

O nervovém ústrojí člověka.

(Píše V. Nehejl.)

Tělo lidské sestává v hrubých ovšem obrysech ze dvou rovnoběžných vespolek těsně souvisících rour; v jedné obsažen jest ústřední orgán celého systému nervového, k němuž pojí se veškeré úkony myšlení, citu a vůle, druhá obsahuje v sobě veškeré ústroje, jež nutné jsou k dostatečné výživě a zdárnému vývoji obou orgánů i animálních i vegetabilních. Ku podpoře slouží oběma rourám dvě páry končetin. Tak as možno si představití základní princip těla lidského. Zkušenosti dávno již učí, že system nervový se životem duševním i fysickým nevyhnutelně těsně souvisí; vedlo k tomu konečně už to jedno faktum, že po oddělení hlavy od těla veškeren život přestává.

Fysiologie ovšem tyto trivialní vědomosti zdokonalila a stanovila, že mozek to jest, který prostředkuje jednak přechod zevnějšího dojmu do vědomí, jednak že pomocí nervů výsledek rozhodnutí sděluje se orgánům výkonným, takže nervy jsou prostředkujícími orgány mezi ústředním orgánem, mozkem a zevnějšími částmi těla, svaly a smyslovými orgány. Kdybychom však pouze mozek chtěli považovati za ústřední orgán nervů, nestačili bychom; velká většina nervů ústí se v míše, kterou musíme taktéž v pojem ústředního orgánu nervového zahrnouti, poněvadž velice se podobá zvláštní, abychom řekli, provincii jmenovitě mozku velkého. Nervy, jež vycházejí z mozku a míchy, nazýváme obyčejně nervy mozko-míchovými, nervy cerebrospinálními, kteréž stojí v odporu s nervy sympatickými, čili nervy vnitřností, v odporu, který dosud fysiologicky ani rozluštěn, ba ani vysvětlen není. Nervy sympatické spočívají ve dvou provazcích, jež vinou se po stranách páteře v hrudníku i dutině břišní, jež jednak větve od nervů mozkomíchových přijímají, jinak vlastní větve do vnitřností vysílají.

Nervy složeny jsou z vláken ve svazečky spořádaných, jež vesměs nalézají se v pochvě obalné a probíhají souvisle a nepřetržitě od orgánu ústředního až k perifernímu místu, kde vláskovitě ukončují. Již co do barvy můžeme rozeznati patrně dvojí druh nervů; provazce bílé a šedé čili gelatinosní. A jestliže obtížné jest přesně v nervové pletení tyto dva druhy od sebe rozeznávati, tož nedostačují k tomu veškeré anatomické prostředky, abychom nervy sledovati mohli od orgánu ústředního až k jejich ukončení. Jednak jsou vlákna tak jemně mezi sebou propletena, takže nemožno jest je rozplésti, izolovati a jako jednotlivé provazce sledovati, jinak scházejí nám úplně anatomické známky, dle kterých bychom mohli vlákna přerůzných funkcí poznati. Tu ovšem přispěla fysiologie, již hlavně děkujeme důkaz, že v zadních kořenech nervů míchových nalézají se vlákna sensitivní a v předních vlákna nervů hybných — motorických. Dráždění jedněch neb druhých kořenů působí buď smrštění svalů neb bolest; oddělení jich značí pro určitý okršlek buď zničení schopnosti samovolného pohybu aneb ztrátu citu. Můžeme také všeobecně za to míti, že všechny nervy, které vědomí vzbuzují anebo vědomím podrážděny býti mohou, buď přímo až k velkému mozku spějí anebo prostřednictvím zvláštních řídicích vláken ústředního orgánu samého.

Tím ovšem není ještě prozkoumán dostatečně ústřední orgán, mícha a mozek. Mimo vláken, které tvoří bílou jejich podstatu, nalezá se částečně u vnitř, částečně na povrchu množství šedé látky, jíž dlužno přičísti funkce, jež vlastní jsou pouze ústřednímu orgánu. Pokusy dokázáno bylo, že vliv šedé látky jest v první řadě nezbytný pro udržení formy, směsi, jakož i dráždivosti vláken. Po poranění míchy, čímž přestává spojení jedné části s mozkem, jsou nervy, které vystupují po poranění přístupny dráždění a zůstávají v původní podobě své, ačkoli pro duševní úkony ochrnuty jsou; odděleny jsouce od míchy (což konstatovati možno pouze u nervů motorických), ztrácejí úplně veškerou citlivost a odumírají úplně. Dle toho jest ovšem šedá látka jedinou příčinou přenosnosti podráždění z jednoho vlákna na druhé, příčinou reflečních pohybů a jiných zjevů sympathických. Konečně v šedé látce nalezá se i určitá centra pro určité skupiny nervů, jako ku příkladu nervů dýchacích, orgánů srdce, orgánů pohybu a p.

Pozorujeme-li šedou látku drobnohledně, shledáváme, že se skládá ze tří druhů buničiny. Předně z buněk gangliových s jemnozrným obsahem, jasným patrným jádrem, dále z jadérek kulovitých (as 0.01 mm. v průměru), jež dosud nejsou vysvětleny a konečně z diffusní jemnozrné látky, tak zvané neuroglie, jež vyplňuje mezery mezi vlákny, buňkami a zrněčky. —

Velikost jednotlivých buněk jest také různou; tak nervy motorické mají větší buňky než nervy sensitivní a mimo to v určitých místech nalézají se jemné zrnité barvivo, od něhož pocházejí barevné nuance šedé látky.

Skizzování katechismu.

— Jaké to nové břemeno! — zvoláš ctěný čtenáři. — Nemůžeme zmoci katechismus tištěný, kterak teprv psaný! —

K myšlence této přivedly pisatele tohoto zvláštní okolnosti. Vyučuje totiž náboženství v několika třídách na „Děkance“ v Praze, kterouž školu přes 1500 dítek ze tří poměrně nejchudších čtvrtí navštěvuje: apolinářské, podskalské a vyšehradské, kromě několika set bobečků v opatrovně školních sester, tak že „Děkanka“ úhrnem má na 2000 žáků v jedné místnosti. Sotva kde která škola v Čechách má tolik žakovstva.

Chudoba mnohých dítek, či jejich rodičů jest úžasná. Není proto divu, nemají-li mnohé z nich potřebné knihy, písanky a pod. do školy. Dobrá třetina z nich nemá katechismu, o dějepřavě ani nemluvě. Školní městská správa a milosrdní lidé dělají pro ně sice mnoho, leč, všecka dobročinnost nedostačuje. Mnozí rodičové mohli by sice dětem svým potřebné knihy koupiti, ale nedbají a to tyče se zvláště knih náboženských. Třídní učitel dovede již prostředky více méně citelnými chlapce přinutiti, aby na rodičích peníze na knihy vyžebrouil. Katecheta těch prostředků po ruce nemá a kdyby i měl, užítí jich si netroufá. Kromě toho se svými dvěma hodinami v témdnu je ve třídě více hostem. Pisatel má záčka, jemuž papínek koupil sice housličky a noty, ale na katechismus dosud peněz neměl a papínek tento je — úředníkem, ovšem jen úředníčkem. Čeho teprv může nadíti se katecheta do rodičů ještě chudších, kteříž nastalou zimou skoro na dobro jsou bez práce, — jmenovitě na Podskali okolo vánoc, kdy plavba dříví přestala a ledu na Vltavě dosud nenarostlo. Tu nastává mnohé rodině strašný boj o existenci. Kde není na chleba, není ani na katechismus a dáti dítěti takého chudasa do čtvrtletních zpráv z náboženství pětku proto, že nemá katechismus a že z náboženství nic neumí, bylo by snad přece povážlivé. Otec rodiny v boji o existenci všecek zoufalý, aneb jak se též stává, zoufalost svoji v putyce zapíjející, pramálo se pohne několika pětkami na vysvědčení svého „sakra-kluka,“ ba některý před tím klukem pětčkám se i zasměje.

Tu věru třeba katechetovi pastorální opatrnosti. Jemu musí jednati se o mravní povznesení mládeže z rodičů nejchudších a řekněme podle přísloví: paupertas meretrix, — i nejspustlejších. Pětka z náboženství na vysvědčení je hroznou známkou, jež jedovatě, zíravě vryjí se do srdce dítěte, byť i spustlého. Dítě z ní nezřídka pojímá neskrotitelnou zášť nejdřív proti tomu, kdo mu jí dal a později i proti náboženství samému. Však ta pětka někdy známkuje též katechetu, o čemž tuto pomlčíme.

Pisateli těchto rádků běželo o to, aby bez ustavičného sápaní se na žáky nemající katechismus, přece je přinutil k učení se katechismu a to psaním. Kdyby žák nic jiného neměl, má přece písanku, aneb alespoň tabulku. Nařídil tedy všem, aby si sešili případně i koupili z praobyčejného papíru písanky na náboženství. Mnozí žáci mají sice katechismy, avšak katechismu kromě školy přece se neučí. Co ve škole pochytí, to mají a na jak dlouho to podrží, jest u Boha. Leč nejen člověk, ale i katecheta dělá vše, co jen lidsky jest možného. Umínil si psaním tedy čili skizzováním přinucovati žáky k učení se katechismu a to postupem následujícím. Máť skizzování to i tu nemalou paedagogickou výhodu, že dítě již záhy učí se, myšlenky své i cizí jediným, anebo jen několika slovy zachycovati. Toť byla nejpůvodnější, nejpřirozenější, tudíž i nejsnadnější stenografie, známá již u národů starých, jež nalezá se dnes v rozvalinách Ninive a Babylonu.

Čteným čtenářům lonského ročníku Vychov. je známo, kterak znázorněna byla nejsvětější Trojice boží t. trojhranem, do něhož vepsána jsou slova: Bůh od věčnosti. Uhly trojhranu A. B. C. nesou jména tří božských osob. Směrem od A k B. nad čáru napsáno: splozen; směrem od A a B k C nad obě druhé čáry napsáno: vychází. Trojhran pak opatřen je kruhem, z něhož co paprsky vycházejí vlastnosti boží. Obrazem tím znázorněny jsou základní pravdy náboženství našeho, čili de necessitate fidei. Obrazec tento musí si žák do písanky vykresliti, čili opsati, což při dnešním vyučování kreslení není obtížné. Žák tedy volky nevolky musí pracovati s katechetou. Mnohému to dělá i radost. Snad mu přece ledacos v paměti a — v srdci uvízne. Odbyv takto dvě hlavní věci: že jest jeden Bůh a že jest ve třech osobách, přechází se ku 3. — stvoření nebe i země, viz str. 10. pražského katech.

Nyní napíše katecheta na tabuli a žáci po něm do písánek:

Bůh stvořil:

1. Nebe.

Anděly.

Použí duchové.

Ctili, klaněli, milovali,
sloužili, blaženi byli.

Bůh je zkoušel.

Proč?

Všickni neobstáli.

Dobří:

1. vidí tvář Boží.
2. strážní.

Zlí = ďábli
nás nenávidí,
ponoukají

Uškodili sobě a nám.

Andělé.

2. Zemí.

a) svět.

Z čeho?

v kolika dnech?
(opakování.)

Proč?

Prozřetelnost B.

b) člověka.

1. z hlíny.

2. nesmrtelné duše.

K obrazu Božímu.
(Adam a Eva.)

rozum,

svobodná vůle,

svědomí,

Dary přirozené.

Nadpřirozené: milost,
tělo nesmrtelné.

Člověk pánem čeho?

Proč Bůh lidi stvořil?

Poznali, klaněli, milovali,
poslouchali, spaseni byli.

Zkouška: zhřešili.

Duše má.

1. na duši: ztratili milost,
zatemněn rozum, oslábla vůle,
zlé žádosti

2. *na těle*: ztratili nesmrtelnost těla,
nemoce,
práce (trní).

Prvotný, dědičný hřích.

Bůh slíbil Vykupitele. Obrazy P. J., Abel, Isák, Josef, beránek, Jonáš.

V této skizze obsažen jest I. článek víry, jenž vyžaduje při vší pílí nejméně 4 – 6 hodin času. Toto skizzování na tabuli a žákem v písance má před pouhým čtením tu výhodu, že žák bezděčně učí se mysliti. Vždyť sám Cani-sius svůj malý katechismus upravoval dle slabik pro psaní. Světec, jenž věk svůj v katechisování ztrávil, v tomto oboru je dosud nedostiženým.

Když byl katecheta na tabuli s jistým oddělením hotov, nechá žáku schopnějšímu skizzu z písanky čísti a vykládati, načež uloží totéž žáku slabšímu. Všichni musejí jej kontrolovati.

II. Článek víry.

Ježíš Kristus:

Syn.	Bůh.	Pán.
<i>Jednorozený.</i>	<i>Tytěž vlastnosti</i>	a) Pán náš jako Otec. b) Vykupitel náš.
a) Jordán, Tábor. b) Kaifáš. c) sv. Petr.	(viz zobrazení nejsvětější Trojice boží v loňském „Vych.“) a) věčný, b) všemohoucí (zázraky.) c) vševědoucí (předpoví-dáním), d) ostatní vlastnosti, přísluší mu úcta co Bohu.	Ježíš = Spasitel. Kristus = Pomazaný. Mesiáš = Zaslíbený.
		(Pokračování.)

FEUILLETON.

Co socha Karla IV. mluví.

K. Praví se, že půlnoc je říší duchů. Tu nejen básníci, ale i praobyčejní lidé mívají všelijaká vidění, zvláště pak, svítí-li měsíček. Tomuto připisují přírodopzpytci moc, vytahovati spící lidi z postele, voditi je po zdích, střeších i po věžích. Jenom prý se nesmí na ně vzkřiknouti, sice po nich veta, Spadnou a rozbijou se. Proč by ale pouze náměsíční lidé měli jakousi výsadu, prováděti v noci všelijaké krkolomné kousky? Jsou mnozí, kteří tvrdí, že i stromy, ano i sochy v hodině duchů, mnohdy až do kuropění mívají dovoleno, se svého nehybného stanoviska sestupovati a dále do světa se podívati. Tak se i mně kdysi zdálo, jakoby socha otce vlasti Karla IV. tam u Křižovníků blíže mostu, byla na svém podstavci se pohnula a promluvila, jak níže následuje.

Nemusím čtenáři zvláště podotýkati, že socha Karla stojí na podstavci znázorňující čtyři fakulty.

Karel: Mé milé dcery spíte?

Mudromila: Nikoliv, otče, nespíme, nýbrž sníme.

Karel: Aj, s jakou to nefilosofickou distinkcí odpovídáš? Je ti snad do žertu?

Právoslava: Takých allotrií dočetla se bezpečně v Massarykově „Athaeneu.“

Karel: Věčný v mém národě spor! Po mnohých krutých věcích našli perlu v prachu a nyní prou se o to, je-li pravá.

Zdravoslava: Kdož pravost její upírají, měli dříve na moji kliniku jít, kdež by se o jejich příčetnosti rozhodlo.

Karel: Nelíbí se mi pokolení nynější pro své věčné spory.

Mudromila: Toť dědičný Čechův hřích.

Právoslava: Měli by přece jednou zmoudřeti.

Zdravoslava: A v tvé advokátní kanceláři se vyrovnati.

Karel: Zdá se mi, jakoby jsi si Právoslavu sestru svoji dobírala.

Zdravoslava: Má to pěkné odchovance v nynějších advokátech!

Právoslava: Aby tajné prostředky odchovanců jejich před soudem hájili.

Mudromila: Nemáte si obě co vyčítati: dějí se teď podvody všudež: i v síních vznešeného vědění praotce Aristotela. Vyrostlo plémě pidimužiků, jež pravdy tisícileté ano pravdy odvěké, Bohem zjevené upírá.

Karel: Kam se poděla čtvrtá dcera moje: Bohomila. Spí snad?

Mudromila: Nespí, nýbrž vzdychá.

Karel: Stůněš, dcero má?

— — — — —
Proč neodpovídáš?

Bohomila: (polohlasně) Nix böhmisch.

Karel: Co to slyším? Snad nestydíš se za otcův řeč, ty, jež víru otcův hájíš?

Právoslava: Nestydí se, ale česky mluvit nesmí.

Karel: A proč?

Žádná odpověď.

Právoslava: Jsou to vyšší politické ohledy, jež nedovolují, aby sestra Bohomila zde na tomto místě řečí otcův zájmy víry otcův hájila.

Karel: Tomu rozuměj kdo chceš. Jaké to vyšší ohledy! Co by mohlo být vyššího, jako hájiti víru otcův řečí otcův a to zde na školách mnou založených! Založil jsem je snad pouze pro Němce, Francouze, Angličany a nikoliv přede vším pro můj milý národ český? Kterak strastný pohled poskytuje mé království! Vidím se všech stran nepřítelů na ně se hrnouti. Těch ovšem zlatostkvoucí koruna česká mívala ode věků hojnost, avšak ode věků staralo se, aby země česká proti nim opatřena byla pevnými, nedobytnými hrady, o něž by nepřátelé lebky své rozráželi. Takým hradem, nikoliv z kamene, ani železa, nýbrž hradem svaté nedobytné pravdy měly se státi i mé vysoké školy, v nichž by lež i blud mohly se porážeti. Slyštež, milé dcery. Pozoruju a uvažuju běhy vezdejších věcí, pokud týkají se milého národa mého. Snažil jsem se za panování svého snést do Čech a do mé zlaté Prahy všecko, co kde našel jsem nejkrásnějšího. A bylo tehdy mé království z prvních na světě. Když jsem vysoké školy zakládal, tanula mi především na mysli veliká zbožnost českého národa. Chtěl jsem ji školami ještě více povznést, zušlechtiti a proti nevěře a bludům zabezpečiti. Mohlo by se sice národu mému vytýkati, že brzy po smrti mé částečně upadl v osudné bludy, jež jej takorůzka v moři krve ztápěly, avšak u všelikém poblouzení — a kterýž národ jako jednotlivec nezbloudil! — zachoval si povždy dědictví svaté víry. Málo který národ na světě může z doby starší vykázati se poměrně tolika a tolikेरými spisy jednajícími o Bohu a o cestě ku spasení, spisy pravím, pokolení nynějšímu skoro již neznámými. Toto zbožné závodění probuzeno bylo na mých školách. Ne pouze kněží, ale hlavně též laikové to bývali, kteříž věcmi božími se zabývali. Páni a rytířové z bojův šťastně ku krbům rodinným se navrátili, odkládali meče, a chápali se péra, aby o věcech božích pro sebe a své dítky rozjímali.

Veźmĕte dnes kterou koliv starší knihu do rukou, z každé vane hluboká zbožnost a bohuoddanosť. K tomu základ byl položen na mých vysokých školách.

Přišla strastná doba, v níž hříchem se stalo řečí otcův mluvit. Víra otců měla bez řeči otcův se vyznávati! Leč doba ta již minula. Národ opět povstal z hrobu. A nyní prohledává své hroby a hroby svých předkův, prohrabává rozvaliny hradů, knihovny klášterův, archivy pánův a pátrá po drahocenných památkách starého písemnictví.

Vyskytlí se lidé, kteří národ můj a jeho první věstitele víry pomlouvají, jakoby víra sv. Cyrilla a Metoděje, víra sv. Václava nebyla vírou katolické Církve, jako by vírou byla odpadlíků na východě. Ze sv. Cyrilla a Metoděje jednou dělají odpadlíky podle vzoru Photia, po druhé odpadlíky podle Viklefa a konečně podle vzoru Lutra, aneb Kalvína. Nuže nechť hledá a pátrá se od nejstarších knih až do nejnovějších, nechť prohrabou se všechny archivy světa: ve všech najdou se doklady té historické pravdy, že víra sv. Cyrilla a Metoděje, víra sv. Václava vírou byla katolické Církve. Při tom však příležitostně najdou se doklady toho, kterak lstivě, úskočně a násilně a spolu lživě snažili se bludaři, lid český o jeho katolickou víru oloupiti, což právě úkolem je znovuzrozených vysokých škol, úkolem dcery mé Bohumily. A nyní s velikou bolestí znamenám, že jí není dovoleno česky mluvit. Víra otcův ze všech stran jest ohrožena. Z venčí vniká do země cizácká nevěra, cizácký mrav a cizácká spousta nejhnusnějších knih. Ke všemu pak uvnitř země povstávají bludaři mnohem nebezpečnější, kteříž odkojeni byvše nevěrou z ciziny, pěstují sice řeč, ale zavrhují víru otcův. Tu na vysost je potřeba hradu, pevného, hradu nedobytného vysokých škol, s něhož by nevěra a blud se porážely. Zlobou časů stalo se, že nevěra a blud vnikly i do síní vysokých škol. Filosofové zavrhují zjevení boží, lékařové jsoucnost nesmrtelné duše v člověku a právníci svobodu a historické právo Církve. Pravda křesťanská ze tří fakult vysokého učení dostává výhosť. Zbývá toliko fakulta bohoslovecká, kdež pravda dosud útulku hledati smí. A tu když chci dozvědět se, kterak dcera Bohumila pravdu tu před světem hájí, dostávám za odpověď: nix böhmisch!

Posluchač vysokých škol slyší na třech fakultách nezřídka pronášeti a hájiti čirou nevěru a nemá příležitosti přesvědčiti se o pravdě.

Neděje se tu národu českému křivda?

Ba ani v té míře národu, jako spíše pravdě křesťanské, křivda samému Bohu.

Kněžstvo stěžuje si na náboženskou netečnost vzdělanců. A tito mohou mu odpovídati vším právem: dejte nám do rukou takové apologetické spisy, jaké mají Němci, Francouzi, Angličané atd. Laik v Německu má jich hojnost. Laik český marně dosud volá po spisech podobných. Němci na svých vysokých školách čerpají z dějin obranu víry, která dnes právě divy tvoří. Z našich dějin českých až dosud pouze nepřátelé vyhrabávají staré, rezavé železo a kujou z něho britkou zbraň proti pravdě křesťanské. Těch učitelů na vysokých školách bylo dosud velmi porůznu, kteří z dějin zbraň vyhrabávali na obranu Církve. Kněžstvo české nemajíc z university ani návodu, ani poučení, kterak by mélo dějin a starších spisův českých k účelům kazatelským využívat, musí utíkat se k německým nechutným kázáním, jež na mnoze přičí se duchu, chuti a zvykům národa, což částečně je spoluvinou, že lid u víře vždy více stává se lhostejným. Kněz má ve své malé knihovně skoro samé spisy německé. Mluví sice jazykem lidu, ale duch jeho napojen jest názory cizími. Českému žaludku strava cizí neschází. Národ český nemá vyšší bohoslovecké akademie, jež by pod dozorem nejvyšších pastýřů, nejen kněžstvu ale i laikům byla jakousi Sorbonou, a jež by položila základ k bohovědecké encyklopedii po příkladu jiných národů, základ ku terminologii; jež by dále sbírala látku ku širším dějinám katol. Církve v Čechách, látku k podrobnějším životopisům o vlasti a Církev zasloužilých mužů, jež by slovem zakládala národní zbrojnici ku hájení pravdy křesťanské a to nejen pro kněze, ale více ještě pro laiky.

Celý národ volá dnes po zřízení bohoslovecké fakulty na vysokých školách Karlových k účelům naznačeným a bude-li se mu dále odpírati, snad jen proto, aby kněz český naučil se dobře německy, pak nebylo by divu, kdyby lid u víře stával se ještě lhostejnějším.

Jaké to upokoření národa českého! Pro rozmnožení cti a slávy boží v českém národě jsem vysoké školy založil a bohatě nadal a dnes nesmí se na fakultě bohoslovecké česky přednáseti! Na ostatních fakultách mohou přednáseti se mnohé bludy a nevěra po česku, ale pravda křesťanská na fakultě bohoslovecké nikoliv po česku.

D o p i s y.

(P. d. Vych.)

O zvýšení školného. Zvýšení školního platu na gymnasiích a realkách jest smutnou skutečností. Víme dobře, kdo tím trpí a kde tato dobře míněná snad instituce naráží. Slyšíme a dočítáme se, že proti novému ustanovení tomu hrnou se spravedlivé protesty.

Čtoucím nařízení ministra kultu a vyučování v „Říšs ém zákonníku,“ zvláště do očí padl odstavec 6 sub a): *Veřejným žákům může býti osvobození od školného poskytnuto: a) obdržel li v posledním půlletí hledě k mravnému chování a pilnosti jednu z obou nejvýtečnějších známek a pak-li jich úspěch v študiích označen byl všeobecnou známkou pokročilosti . . .* Proto má býti v každém pololetí vzhledem k známkám z mravů, pilnosti a pokroku vykonána přesná revise osvobození od školného a ztráta osvobození má se dotýčenému žáku oznámiti.“

Tedy přece jednou slyšíme opět, že na gymnasiích mravné chování bude normou, ovšem opět jenom chudým, kteří chtějí býti osvobozeni od školného.

Dočetli jsme se v tomto listě, čemu všemu bývalo na gymnasiích vyučováno, jaké začasť pedantství vedle vědy rozhoduje o způsobilosti žáků a nyní opět slyšíme, že vzorná zpámka z mravů je vzácností a kdyby všechno všudy bedlivě prozkoumáno bylo a na přísnou váhu se dostalo, tato známka by byla ještě vzácnější. Vždyť nyní mravnost ne z náboženství, ale z vědy má vycházeti a jestliže věda do mladých hlav způsobem namnoze známým se vlévá, pak se nedivme těm samovraždám mládeže (pro špatnou známku), těm všeobecným na nezbednost nářkům, jež špatně ilustrují mravnost ne z Boha, ale z vědy vycházející.

Stěžuje si jednomu profesoru do zvýšení platu školního, byl jsem následovně poučen: „To je proto, bychom měli žáky spíše v hrsti. Jakmile něco vyvede, ztratí školné. Pouhá pohružka postačí.“

Výtečné by to bylo sešněrování bujné mládeže, kdyby platilo všem. Kdo ztratí školné? Chudák a jak boháč, jemuž nejde o padesátku? Tím tedy působení na mrav není jedностejně. Pozorujice inteligenci, která ze středních škol vychází, musíme přiznati, že třeba hodně brakovati a že by mnohému spíše slušel pluh, aby jim půdu zorával, než pero, jímž má lidem — prospívati. Matička země ještě mnoho snese, ale lid bývá tou naší inteligencí kažen, od Boha odvracen, v tábory svobodomyšlných uváděn.

Kdo si neosvojil aspoň nějakou míru mravnosti na školách, kdo vychází mezi lid, nemaje pevného charakteru, bývá špatným advokátem, profesorem, lékařem atd., ten rozsévá zhoubné sítě ve svém okolí. Takový polovzdělanec nejraději otírá své vtipy o Boha a víru jeho, hledaje v té své odvážnosti velikost slávy své. — Proto třeba na gymnasiích a realkách hodně tříbiti, by vůdci národa lidu nestáli se lidé špatného zrna. Zvýšení školného prohlédá jenom na jednu třídu lidu, náprava nutna na všech stranách a ve všech vrstvách.

U b o h é n á b o ž e n s t v í.

K názornému označení náboženských poměrů hodí se velmi dobře dopis následující.

K upravení platů katechetských na venkově.

Jsem farářem ve vsi, kde je místní škola o 5 třídách, a ve filialní obci jest také škola o 5 třídách, od farní budovy asi 40 minut cesty vzdálená. Poněvadž pracuji bez kaplana, nelze mi ovšem ve všech desíti třídách vyučovati, ale vybral jsem si při každé škole po 3. a 4. třídě, kde jest vyučování nejtěžší, ježto tu třeba vykládati četné nadpřirozené pravdy a dítky připravovati ku hodnému přijetí svátostí. Poněvadž jsem učil o třídu více, než jak mně říšský zákon za povinnost ukládá, a to ještě také ve vzdálené filialce; žádal jsem okresní školní

radu za vymožení remunerace pro vyučující učitelky světské, ale i za jednu aspoň třídu pro sebe. Učitelům světským beze všech námitek byla remunerace à 40 zl. povolena, mně ale v první řadě laskavostí býv. inspektora, pana Matějíčka odepřena. Zadal jsem rekurs ku zemské školní radě, a když i tu odmítnut jsem byl, až k vysokému c. k. ministerium vyučování, jemuž jsem dokazoval, že každý dělník hoděn své mzdy, a tedy i učitel-kněz; a když již zákon ukládá mi při *ústavu státním, jakým škola jest*, gratis vyučování v 3 třídách, slušno a správedlno jest, abych aspoň ve více-třídách slušnou odměnu obdržel, zejména, když musím k vyučování i delší cesty konati, a když nikde zákon nepraví, že by zmíněné 3 třídy musely pod jednou střechou býti. Prostřednictvím c. k. okresní školní rady došlo mne nyní po třech letech soudů následující vynesení: „Důstojn. P. . . Vysok. vynesením velesl. c. k. zemské šk. rady de 23/9 1886 č. . . došlo nás toto vys. rozhodnutí. Vynesením svým z dne 7/2 1886 č. . . sdělili jsme c. k. okresní radě školní, že vysoké c. k. ministerstvo záležitostí duchovních a vyučování přihlížejíc k ministerské stížnosti faráře v P. na zdejší rozhodnutí ze dne 30/6 1884 č. . . nám v příčině povolení odměny jmenovanému faráři za vyučování kat. náboženství na obecných školách v P. a F. vynesením ze dne 21/12 1885 č. . . nařídilo, abychom vyslechnuvše ještě jednou c. k. okresní šk. radu, záležitost tuto v novou úvahu vzali, a jí ve srozumění se zemským výborem pro jmenovaného faráře pokud možno příznivě vyřídili. Vzhledem k tomuto vys. rozkazu učinili jsme pak na základě tamních zpráv ze dne 18/2 1886 č. . . (za nového již inspektora, poz. dop.) zemskému výboru přiměřený návrh, jemuž týž však toliko z části vyhověl, svoliv přípisem z dne 21/4 1886 č. 13542 k tomu, aby jmenovanému faráři výminečně povolena byla za škol. rok 1886 odměna 100 zlatých, kteráž se jemu na účet rubriky „náklad na vyučování náboženství u berního úřadu. . . poukazuje“.

Byl bych měl po 40 zl. za 4 třídy, v kterých jsem více učil, dostati 160 zlatých, a mohl bych tedy ještě jednou rekurovati, jak mne k tomu jistá vzácná úřední osoba pobízela, řkouc: „Když si páni škol nadělali, ať také učitelky, a tedy i kněze za jeho přičinění platí!“ Avšak spokojil jsem se tentokráte, že již věc až u ministerstva projednávána byla, ale zadal ovšem ihned za letošní rok zase za remuneraci, a budu-li odmrštěn, poženu to opět až k vysokému ministerstvu.

Ač jsem tedy úplně práva nedošel, uznáno přece, že mi za více práce patřičná odměna náleží. A z tohoto uznání čerpám přesvědčení, že by i jiní duchovní spolubratři s dobrou se potazovali, kdyby odmítnutím ani při zemské školní radě zastrašiti se nedali, ale dále rekurovali.

Mám za to, že kdyby se *celé vikariaty aneb i diocese spojily k tomu cíli, aby mzdy své u vysokého c. k. ministerstva, po případě i u nejvyššího soudního dvoru se domáhaly* že by zajisté stalo se všem po právu, nebo musíme li zadarmo náboženství vyučovati, kdežto za vše, i za ruční práce slušné odměny se přikazují: vypadá to tak, jakoby naše práce ani náš předmět za nic nestály a uráženo bývá náboženství i úřední postavení naše. A kdybychom se nehájili, mohlo by se nám stále nových břemen ukládati, dle přísloví: „Čím větší soumar, tím větší mu břemeno“. Však to nejlepším ponechal jsem si naposled.

Nemohu mlčením pominouti, též přání zemského výboru, jenž c. k. zemské školní radě v uvedeném vyřízení také na srdce klade, aby prý se snad více tříd spojovalo k vyučování společnému, „aby náklad na odměny za vyučování náboženství nebyl tak veliký!“ Tak vida, industrialní učitelky „hravě“ vyučují toliko polovice tříd smíšených, a ty nemusejí třídy spojovati, „aby náklad na vyučování nebyl veliký“, ale kněz, jenž má nejtěžší předmět, při němž musí téměř stále hlavu, plíce i ústa namáhati, má děti ku přijetí svátostí připravovati, může spojovati i více tříd, v nichž jednotlivých jest průměrně po 80 žácích, jen aby se na platu za náboženství uspořilo! Zda-li ctěný pan navrhovatel byl asi kdy přítomen v obecné škole, aby byl pozorovati mohl, co děti dělají, když z rozličných tříd se sešly, a pak v nedostatečné místnosti buď státi aneb jeden druhému takřka na klínu seděti musí? Zda-li by pak ještě navrhoval, aby se snad 150 neb 200

děti ku společnému vyučování náboženství spojovalo, aby tak přední účel škol obecných, „nábožensko-mravní vychování“ nového pokolení, fedrováno býti mohlo?! — Až posud náš dopisovatel. —

Přiznáváme se, že nás při čtení těchto řádů srdce zabořilo. Ty svatá víro, jaké se to těšíš přízni v říši naší katolické! Ktorak se musí katolický kněz mzdy své dovolávati až u nejvyšší instance! Po *třech* letech stane se mu po právu. A co konečně přání zemského výboru se tkne, o tom z jistých příčin pomlčíme, ale nadějeme se, že snad přece najde se při nejbližším zasedání sněmu katolický kněz, snad třeba jen laik, který si na toto přání posvítí!

Z venkova.

Jak se to má s tím rumováním ve školních knihovnách. — Do jedné knihovny školní přišel všecek rozčilen pan inšpektor a prohlédnuv zběžně zevnějšek a titul knih, obořil se, při spatření povídek Zimermanových na učitele: Pryč s tím, to je švabachem tištěno, to děti neumějí čísti — ergo, co švabachem tištěno, anathema sit. — A tak milí páni učitelové rychle koš a házejte do něho všechnu švabachovinu, aby zůstala jen knihovna čistá — pryč s tím starým haraburdím, ať naplněny jsou knihovny jen novými výtvy nejmravnější a nejzbožnější literatury moderní. — Zahodte ty spisy švabachem a naplňte knihovny — jak — to vám poví pan inšpektor okresu Č

LITERATURA.

Naši ptáci, popisuje a život jich líčí Dr. Frant Bayer. Se 120 obrázky na 40 tabulích barvotiskem provedených v Praze 1886. Tempský. Celé dílo vyjde asi v 16. sešitech po 65 kr.

Návěští.

Číslo následující budou vycházeti vždy o dvou arších, tak aby pl. t. odběratelům do konce roku 24 archy se dostaly.

Fysikální přístroje a předměty, symetrické hromosvody pro školy

vyrábí a dodává v nejlévnějších cenách,
též na splátky

Josef Wejtruba,

c k priv. závod pro optiku, mechaniku a elektrotechniku
v Praze, I., Malé náměstí č. 459.

Obsah „Vychovatele“:

V prvním měsíci nového školního roku. — Úsudky protestantů o katechismu Petra Canisia. (Viz Geschichte des deutschen Volkes. Janssen IV. 411.) — O katechetických pracích Petra Canisia. (Viz Janssen IV. 407.) — Jakým způsobem má katolický správce duchovní bděti nad vyučováním náboženským, jež udílejí učitelé světští? (Konferenční otázka v arcidiocesi pražské. Ordinát. l. č. 4, 5, str. 17. Napsal a přednesl Alois Dostál.) — Pravděpodobný osud petic katechetův. — Co je zpátečnitví? — Některé mnemotechnické pokyny při vyučování náboženství. — O nervovém ústrojí člověka. (Píše V. Nohejl.) — Skizzování katechismu. — FEUILLETON: Co socha Karla IV. mluví. — Dopisy. — Literatura.

Nakladatel, vydavatel a odpovědný redaktor: PETR KOPAL.

Tiskem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.) v Praze.